

21221

T.C.
Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yeni Türk Edebiyatı
Yüksek Lisans Tezi
Tez No:

M İ L L İ M E C M U A

(1 - 50. Sayılar)

İnceleme ve Seçilmiş Metinler

Muzaffer ÇANDIR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nâzım H. POLAT

Sivas - 1992

İÇİNDEKİLER

| | |
|---|------|
| Önsöz | I |
| Fotokopilerin Listesi | V |
| Kısaltmalar | VI |
| Millî Mecmua'nın Kimlik Bilgileri | VIII |

GİRİŞ: CUMHURİYET TÜRKİYE'SİNİN İLK YILLARI

| | |
|--|----|
| A. Osmanlı Devletinde Yapılan Yenileşme Hareketleri- ne Genel Bir Bakış | 1 |
| B. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Cereyan Eden Mühim Hadiseler | 6 |
| C. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Basını | 22 |

Birinci Bölüm

İNCELEME

I. MİLLÎ MECMUA 'NIN KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ:

| | |
|---|----|
| A. Mecmuanın Şekil Özellikleri | 31 |
| B. Yazar Kadrosu | 35 |
| C. Millî Mecmua'nın Muhteva Özellikleri | 49 |

II. TAHLİLİ FİHRİST

A. Yazılar

| | |
|---------------------------|-----|
| 1. Yazar Adına Göre | 65 |
| 2. Konularına Göre | 129 |

B. İlânlar ve Reklâmlar

| | |
|---|-----|
| 1. Kitap, Gazete ve Mecmua İlânları | 169 |
| 2. Millî Mecmua İle İlgili İlânlar | 181 |
| 3. Reklâmlar | 191 |

C. Fotoğraflar ve Resimler

| | |
|--|-----|
| 1. Şahıs Fotoğrafları | 213 |
| 2. Diğer Fotoğraflar ve Resimler | 223 |

İkinci Bölüm
M E T İ N L E R

I. MİLLÎ MECMUA 'NIN YAYIN ESASLARIYLA İLGİLİ YAZILAR:

(OZANOĞLU)

Yahya Saim ---Edebiyata Dair Bir Münakaşa233

(İmzasız)

---Yeni Mecmua'da Bir Heyecan Sahnesi..237

(OZANOĞLU),

Yahya Saim ---Yeni Mecmua'daki Şuriş ve Akseden
Sesler240

(BETÜN) Saffet

Urfî

---Muhterem Beyefendi245

(AKYIĞIT),

Mehmet Mesih ---Mesut Bir Tarih249

---Üçüncü Yıl Basamağında251

II. AKTÜEL MESELELERLE İLGİLİ METİNLER:

(İmzasız)

---Millî Mecmua'nın İki Haftası255

(Tarih-i Eryan Konferansı Sadâbâd
Eğlencesi)

---Millî Mecmua'nın İki Haftası257

(Gazi Paşa'nın Reis-i Cumhuriyet
Münasebetiyle, Darulfünunda, Kazım
Karabekir Paşa, Müstaid Zekâlar
Sütunu)

---Millî Mecmua'nın İki Haftası259

(Gazi Paşa ve Matbuat, Darulfünunda)

---Millî Mecmua'nın İki Haftası261

(Türk Ocağında, Ramazan Nüşemiz,
Mecmuamız, Müsameremiz)

---Millî Mecmua'nın İki Haftası263

(Fuad Bey Ankara'da)

---Millî Mecmua'nın İki Haftası264

(Ankara'da Muallimler Konferansı)

---Millî Mecmua'nın İki Haftası266

(30 Ağustos 1340 Dumlupınar Merasimi
Münasebetiyle)

| | |
|--|-----|
| ---Millî Mecmua'nın İki Haftası | 268 |
| (Türk Ocağında Konser, Türk Yurdu, Servet-i Fünun, İlk Terbiye ve Tedrisat Mecmuası) | |
| ---Millî Mecmua'nın İki Haftası | 271 |
| (Meslek, Avrupa'ya İ'zam Edilen Ta- lebe, Gelecek Nüşamızdan İtibaren) | |
| ---Millî Mecmua'nın İki Haftası | 273 |
| (İrtihal, Türk Ocağının Konseri) | |
| ---Millî Mecmua'nın İki Haftası | 275 |
| (Ankara Türk Ocağında Konser) | |
| ---Millî Mecmua'nın İki Haftası | 277 |
| (Ankara Türk Ocağında Konserler) | |
| ---Millî Mecmua'nın İki Haftası | 279 |
| (Türkleri İğfale Teşebbüs, Kız Mual- lim Mektebinde, Türk Ressamlar Ce- miyeti) | |
| ---Millî Mecmua'nın İki Haftası | 282 |
| (Cumhuriyet Bayramı, Yeni Mecmualar) | |

III. DİL İLE İLGİLİ METİNLER:

(ORKUN), Hüseyin

Namık

---Türkçenin Etimolojisine Dair

---Çin Lisanı ve Türk Tarihi Tetkikatı.290

Bedîa Sami

---Kadın Kelimesi Hakkında

---Yakutlarda Kadınlık

(KOŞAY), Hamid

Zübeyr

---Macarcadaki Türkoloji Tetkikatına

Tarihi Bir Atf-ı Nazar

(TANER), Ali

Haydar

---Arap ve Latin Harfleri

(KOŞAY), Hamid

Zübeyr

---Ural-Altay Lisanlarının Karâbeti

311

(ORKUN), Hüseyin

Namık

---Çin Yazısına Dair

313

| | |
|-------------------|---|
| (BENGÜ), Vedat | |
| Urfî | ---Tiyatroda Lisan318 |
| (KOŞAY), Hamid | |
| Zübeyr | ---Kable'l-İslâm Türklerde İsim Vermek Adetleri321 |
| (AKYİĞİT), Mehmet | |
| Mesih | --- Doktor Kunoş'un Bazı Fikirleri ...323 |

IV. EDEBİYATLA İLGİLİ METİNLER:

| | |
|---------------|---|
| (OZANOĞLU), | |
| Yahya Saim | ---Yahya Kemal Bey'in Şiirleri ve Eser- leri331 |
| (AKTUNÇ), | |
| Orhan Rıza | ---Edebiyatta Millî Ruh338 |
| (KILIÇEL), | |
| Yusuf Şerif | ---Avrupa Edebiyatı ve Biz341 |
| (YÜCEL), | |
| Hasan Ali | ---Sami Paşazâde ve Millî Edebiyat....345 ---Edebiyatımıza Realizm Tavsiyesi....349 |
| (BETÜN), | |
| Saffet Urfî | ---Romancılık ve Terkit.....353 |
| (YÜCEL), | |
| Hasan Ali | ---Sanatta Realizm358 ---Fikret'in Ruhu ve Felsefesi364 ---Tevfik Fikret'e Dair369 ---Yine Servet-i Fünun375 |
| Re'fet Necdet | ---Burada Edebiyat-ı Cedîde Medfundur.379 |
| (YÜCEL), | |
| Hasan Ali | ---Tarihimizde Bir Fecr-i Kâzib ve Nedim384 ---Nedim Hakkında Mütalaat390 |
| (AKYİĞİT), | |
| Mehmet Mesih | ---Nedim ve Mezarı400 ---Nedim'in Şeceresi403 ---İkiyüz Sene Bir Ziyaret404 |

| | | |
|-----------------|--|-----|
| (YÜCEL), | | |
| Hasan Ali | ---Mağfur GÖKALP'in Büyük Hizmetleri.. | 406 |
| Abdullah Cevdet | ---Ziya | 409 |
| (TANER), Ali | | |
| Haydar | ---Hatıralar | 412 |
| (GÜNALTAY), M. | | |
| Şemseddin | ---Ziya Gökalp Merhum..... | 417 |
| (ERİŞİRGİL), | | |
| Mehmet Emin | ---Ziya Gökalp ve İlim | 420 |
| (TUNÇ), Mustafa | | |
| Şekip | ---Bir Hakikat | 426 |
| (AKYIĞIT), | | |
| Mehmet Mesih | ---Üstadla Mülâkât | 429 |
| (YÜCEL), | | |
| Hasan Ali | ---Abdülhak Hamid..... | 437 |
| (ONAN), | | |
| Necmeddin Halil | ---Abdülhak Hamid | 459 |
| (TUNÇ), | | |
| Mustafa Şekip | ---Romantizm | 465 |
| (ÇAMLIBEL), | | |
| Faruk Nafiz | ---Durgunluğun Sırrı | 468 |
| Ahmet Rasim | ---Mani | 471 |

V. TENKİT VE TAHLİL YAZILARI:

| | | |
|------------------|---|-----|
| (İmzasız) | ---Bir Tercüme Afeti | 481 |
| (OZANOĞLU), | | |
| Yahya Saim | ---İmzalar..... | 484 |
| | ---Esersiz Münekkitler ve Alâ Rivaye- tihi Muharrirler | 490 |
| (YÜCEL), Hasan | | |
| Ali | ---İntikad ve Mülâhazalar | 493 |
| | ---Ziya Gökalp ve Mefkûre | 497 |
| (ORKUN), Hüseyin | | |
| Namık | ---Tahlil ve Tenkit | 504 |
| | ---Tahlil ve Tenkit | 507 |

| | | |
|-----------------------------|--|-----|
| (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin | ---Tahlil ve Tenkit | 510 |
| (ORKUN), Hüseyin Namık | ---Resimli ve Haritalı Türk Tarihi.... | 514 |
| | ---İslâmda Tarih ve Müverrihler..... | 520 |
| (YERGÖK), Abdülfeyyaz | ---Piyale Devri | 522 |
| (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin | ---Pervaneler | 525 |
| (TUNÇ), Mustafa Şekip | ---Pervaneler | 529 |
| (İmzasız) | ---Yeni Fikir | 533 |
| | ---Orient Mecmuası | 535 |
| (TUNÇ), Mustafa Şekip | ---Dâru'l-Elhanda Bir Hatve | 537 |
| Avnurrefik | ---Bir Tenkide Cevap | 539 |
| (İmzasız) | ---Cevaba Cevap | 541 |
| (OZANOĞLU), Yahya Saim | ---Fevzi Lütfi Bey'e Bir Ders | 544 |
| (İmzasız) | ---Meslek | 546 |
| | ---Meslek'e Cevap | 547 |
| (TUNÇ), Mustafa Şekip | ---Bir Mesyekî Ahlâk Numûnesi | 551 |
| Mehmet İzzet | ---Bir Lütufkâr Münekkide Cevap..... | 557 |
| (KILIÇEL), Yusuf Şerif | ---Muhyiddin Beyefendiye | 568 |
| (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin | ---Tetkiksiz Yazı Yazmak | 574 |
| (ORKUN), Hüseyin Namık | ---Tevârih-i Al-i Osmanlar Hakkında I-II-III-IV | 576 |

VI. BİYOGRAFİLER:

| | | |
|-----------------------------|-------------------------|-----|
| Hakim Şifâî | ---Sultan Velet | 593 |
| (YINANÇ), Mükremin Halil | ---Necip Asım Bey | 603 |

| | | |
|------------|--------------------------|-----|
| Şehabeddin | ---Seyyid Bey | 624 |
| | ---İbrahim Paşa | 628 |
| | ---Said Efendi | 631 |
| | ---Tevfik Paşa | 634 |
| | ---Ahmet Ali Paşa | 636 |
| | ---Zekâî Paşa | 639 |
| | ---Hüsnü Yusuf Bey | 643 |
| | ---Yusuf Ziya Paşa | 646 |
| | ---Nuri Paşa | 649 |
| | ---Arif Paşa | 652 |

VII. SANATLA İLGİLİ YAZILAR:

| | | |
|---------------|---|-----|
| (BETÜN), | | |
| Saffet Urfî | ---Musikî ve Hayat | 659 |
| (TUNÇ), | | |
| Mustafa Şekip | ---Garp Musikisinin İnkışâfına Bir Na- zar | 663 |
| (KÖSEMİHAL), | | |
| Mahmut Ragıp | ---Musiki ve Mütefekkirlerimiz | 666 |
| | ---Musikîde İnkılap I-II | 670 |
| | ---İbdâ-ı Kahtımız ve Sebepleri | 681 |
| (AKYIĞIT), | | |
| Mehmet Mesih | ---Bizde Bestekâr Ne İçin Yetişmiyor...685 | |

VIII. FİKİR YAZILARI:

| | | |
|---------------|--|-----|
| (TUNÇ), | | |
| Mustafa Şekip | ---Münevverlik Mefhumu..... | 689 |
| | ---Tam Manasıyla Münevver | 695 |
| | ---Milliyet Mefkûresi Nedir | 700 |
| (ERİŞİRGİL) | | |
| Mehmet Emin | ---Mekteplerden Mefkûreli Gençler Nasıl Yetişir | 704 |
| | ---Büyük İnkılâp | 708 |
| (KÖSEMİHAL), | | |
| Mahmut Ragıp | ---İlimde Sathiliğin Mahzurları | 711 |

| | |
|--|-----|
| (ORKUN), | |
| Hüseyin Namık ---Tercüme Devri | 722 |
| (TUNÇ), | |
| Mustafa Şekip ---Hükûmet Hakimiyetinden Millet Ha- kimiyetine | 725 |
| (AKYİĞİT), | |
| Mehmet Mesih ---Türk Ocaklarının Vazifesi Henüz Bitmemiştir | 727 |

NETİCE

BİBLİYOGRAFYA

İNDEKS



ÖNSÖZ

Türkler tarihin en eski çağlarından itibaren var olmuşlar ve bu varlıklarını çeşitli şekillerde ifade etmişlerdir. Bu ifadelerin diğer bir ismi olan Türk edebiyatının, çeşitli dönemlerinin anlaşılması ve gün yüzüne çıkarılması uzun ve derin tetkiklerin mahsulüdür. Türk edebiyatının kalın çizgileri zamanımıza kadar gelen araştırmalar sonucu aydınlatılmış olsa bile ince hatları hâlâ ehl-i ilmin meçhulüdür.

Bu durum edebiyatımızın uzak dönemleri için geçerli olduğugibi yakın dönemleri için de sözkonusudur. Bu gün çeşitli kitap ve mecmualar gün yüzüne çıkmak için ehl-i tetkiki beklemektedirler.

Mecmualar neşredildikleri yılların siyâsî, tarihî, fikrî ve edebî özelliklerinin yansıtıldığı birinci derecede önemli olan kaynaklardır. Onlar nâşirlerinin nazarları ve fikirleriyle o zamanların mezkûr husûsiyetlerini istikbâle taşırlar.

Bu durumları düşünerek hem Cumhuriyet tarihimizin, hem de Cumhuriyet dönemi edebiyat, sanat ve fikir hayatımızın teşekkül yıllarında neşriyat hayatımızda görülen ve bu özellikleriyle büyük bir ehemmiyete hâiz olan Millî Mecmua'yı tez çalışması olarak seçtik.

Tezimizin konusu olan Millî Mecmua, 1 Kasım 1923 ile 15 Kasım 1928 yılları arasında on cilt olarak (114 sayı) yayınlanmıştır. Biz bu on ciltin ilk elli sayısını incelememize esas aldık ve bunun tamamını da Millî Kütüphane'den temin ettik.

Çalışmamızda o dönemin dil, edebiyat, duyuş ve düşünüş tarzlarını olduğu gibi yansıtabilmeye dikkat edilmiştir. Tarihî perspektif içinde değişimlerin net bir biçimde görülebilmesine gayret edilmiştir. Bunun için metinler orijinal haliyle çevrilmiş, özellikleri muhafaza edilmiştir.

İncelememiz iki ana bölümden meydana gelmiştir.

1- İnceleme

2- Metinler

İnceleme bölümümüz iki ana başlık altında toplanmıştır. Millî Mecmua'nın kültür hayatımızdaki yerini incelediğimiz ilk başlıkta, önce mecmuanın şekil özelliklerini tanıtmaya çalıştık. Böylece neşir tarihlerindeki tehirleri ve bunların sebeplerini gözler önüne koyduk. Bunu muhteva özellikleri ve yazı kadrosu takip etmiştir.

Muhteva özelliğini incelerken mecmuanın takip ettiği siyasî fikirleri, edebî faaliyetleri, savunduğu ideolojik görüşleri nasıl ve ne şekilde ele alıp işlediğine dikkat ettik ve bunu ortaya koymaya çalıştık. Ayrıca mecmuada yer verilen diğer felsefe, rûhiyat, resim, bediyyat vb. gibi konulara tarzını inceledik. Bundan başka her sayının son sahifesinde yer alan "Millî Mecmua'nın İki Haftası" isimyle dönemin siyasî, edebî ve ictimâî faaliyetlerini ve mecmuanın etrafında cereyan eden hadiselerin yer aldığı haber bölümünü geniş bir şekilde tahlil etmeyi uygun gördük.

Yazı kadrosunu tanıttığımız bölümde; mecmuanın elli sayılık kısmında yazıları olan yaklaşık yetmiş kişinin hepsinin hakkında bilgi vermeyi, eserlerini ve hayatını tanıtmayı düşünmüştük. Böylesi en ideali olacaktı. Fakat maalesef bu konuda düşünceimizi gerçekleştiremedik. Çünkü çalışmamızın bu bölümünde en önemli kaynak durumunda olan antolojiler ve ansiklopedilerde çok bilinenlerin dışında kalan şahsiyetler hakkında bilgi bulmak pek mümkün olmadı.

Ancak kütüphaneden faydalanarak bazı şahsiyetlerin eserlerini tesbit edebildik.

İnceleme bölümümüzdeki ikinci başlık "Tahlilî Fihrist"tir. Bu kısımda mecmuadaki yazılar yazar adına ve konularına göre tasnif edilmiştir. Bu tasnifte yazı sahiplerinin -bulabildiğimiz kadarıyla- soyadları, yoksa adları alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Mecmuanın intişar tarihi (1923-1928) soyadı kanunundan önce olduğu için yazarların hepsinin soyadını tesbit etmek mümkün olmamıştır. Soyadlarını bulduğumuz yazarların soğadlarını esas aldık, adlarından soyadlarına gönderme yaptık. Bundan başka geçmişte soyad yerine kullanılan lâkap ve aile isimlerini de değerlendirip alfabetik sıralamada bunlara da yer verdik. Meselâ, Gazi Mihalzade Mahmut Ragıb ismi Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıb; Hammâmîzade İhsan, Bk. İhsan, Hammâmîzade şeklinde yer almıştır. Bunlardan ayrı olarak doktor ve şeyh gibi ünvanlarda değerlendirilmiş, bu ünvanlardan yazarın ismine gidilmiştir.

Alfabetik sıralamada A(yın), E(lif) ve H şeklindeki rumuzları yazarken harfin aslını esas alıp A(yın)ları, A; E(lif)leri, E; Ha (ح), Hı (ح) ve He (ه) leri H sırasına ve harflerin orijinal yazılışlarını bu kısımların başlarına koyduk. Bundan başka yazılarında sadece adlarının baş harflerini kullanan şair ve yazarların adları, diğer yazılarına ve mecmuanın kapağındaki "Münderecât" kısmına bakılarak tesbit edilmiş ve meselâ, C(emil) S(ena) gibi yazılmıştır.

Mecmuadaki mevcut ilân ve reklâmlar aynen çevrilmiş ve "Tahlilî Fihrist"in sonuna eklenmiştir. Ayrıca fotoğraf ve resimler de yine aynı bölümde altlarındaki orijinal yazılar mevcut olarak dercedilmiştir.

"Metinler" bölümüne gelince, bu bölümde Millî Mecmuada yer alan bazı önemli yazılar şimdiki alfabeyle çevrilmiştir.

IV

Bu yazıların seçiminde tarafsızlığa dikkat edilmiş, en faydalı olanların seçilmesine özen gösterilmiştir. Bu metinler yalnız edebiyat ve sanat konularında değil, devrin siyasî ve ictimâî hadiselerini aydınlatacak hususiyetlere haizdir.

Bu yazıların hemen hepsi günümüz alfabesine çevrilmemiş, ehl-i ilmin istifadesine sunulmamış bakir yazılardır. Bunlar bu yönüyle büyük ehemmiyete haiz olduğu gibi yazarlarının ve dönemin dil ve üslûp özelliklerini aksettirmesi yönünden de büyük ehemmiyeti vardır.

Latin harflerine aktarılan metinlerin bütün özellikleri korunurken, şahıs ve eser adlarının okunuş şekillerine de bağlı kalınmıştır. Okumakta güçlük çektiğimiz veya okuyamadığımız kelimeleri okuduğumuz şekliyle yazıp yanlarına Arap harfleriyle orijinal yazılışlarını verdik. Ayrıca bu metinlerin mecmuanın hangi sahifesinde mevcut bulunduğunu belli etmek için sahifenin ilk satırını çevirirken (/) işaretiyle hangi sahifenin olduğunu belirttik ve sol kenara sahifeyi yazdık.

Çalışmamızda mecmuada geçen parantez ve köşeli parantezleri çift tırnakla, çift tırnaklı yerleri tek tırnakla karşıladık ve böylece gösterdik. Mecmuada olmayan, bizim araştırıp bulduğumuz kısım veya açıklamalar ise parantez işareti içerisinde verilmek suretiyle belirtilmiştir. Tahlilî Fihrist'in Yazar Adına Göre sıralama (s.65) bölümünde yer alan (+) işareti, çalışmanın "Metinler" bölümünde Latin harflerine çevrilmiş yazıları belirtmek için kullanılmıştır.

Çalışmalarımnda bana her konuda yardımını esirgemeyip, okulumuzun uğradığı bir kaza felâketinden dolayı bu çalışmayı yarıda bırakacağım bir zamanda verdiği manevî desteğiyle beni tekrar bu çalışmaya yöneltten Muhterem Hocam Yrd. Doç. Dr. Nazım H. POLAT Bey'e minnet ve şükran hislerimi burada ifade etmek istiyorum.

Sivas Haziran 1990

Muzaffer ÇANDIR

FOTOKOPİLERİN LİSTESİ

| | |
|---|-----|
| Millî Mecmua'nın 1. sayısının kapak resmi..... | |
| Millî Mecmua'nın 1. sayısının iç kapak resmi..... | |
| Sansür ve Pervaneler münasebetiyle yapılmış iki karikatür..... | 29 |
| 28. sayının kapağı (Kağrı arabası resmi)..... | 30 |
| Mecmua'nın daimi tahrir heyeti..... | 46 |
| Mecmua'nın daimi tahrir heyeti..... | 47 |
| Mecmua'nın beş ayrı yazarının resimleri..... | 48 |
| Mecmua'nın beş ayrı muharririnin resimleri..... | 64 |
| Mecmua'nın reklam sahifesi (Arka kapak-a)..... | 168 |
| Mecmua'nın reklam sahifesi (Ön kapak-b)..... | 189 |
| Hidiviye Vapurlarının reklam sahifesi (Arka kapak-b)..... | 190 |
| 3. sayının kapağı(Konya'da Sakip Atâ Medresesinde Bir Pencere Üstü)..... | 212 |
| Udî Kadın resmi..... | 226 |
| 36. sayının kapağı (Yusuf Şerif (KILIÇEL) Bey)..... | 227 |
| Millî Mecmua'nın İki Haftası..... | 228 |
| Gazi Paşa'yı ziyarete giden muharrirlerin resmi.... | 230 |
| 20. sayının kapağı (Tevfik Fikret'in resmi)..... | 232 |
| Millî Mecmua'nın İki Haftası ve Heveskârlar Sütunu. | 254 |
| "Millî Mecmua'nın İki Haftası" sahifesi..... | 284 |
| Prof.Dr.Kunoş'un anlatıldığı sahife..... | 286 |
| Millî Mecmua başlığı, Musâhabe, Küçük Hikaye başlıkları..... | 328 |
| 32. sayı Hamid Nüşhasının kapağı | 330 |
| Hamid'in "Tevfik Fikret" isimli şiir..... | 478 |
| Ressam Seyyit Bey'in fotoğrafı..... | 592 |
| 33. sayının kapağı (Bah'ın fotoğrafı)..... | 658 |
| 24. sayının kapağı (Ziya Gökalp'in fotoğrafı)..... | 688 |

K I S A L T M A L A R

| | |
|------------|------------------------------------|
| a.g.e. | Adı geçen eser |
| a.g.m. | Adı geçen makale |
| a.g.mc. | Adı geçen mecmua |
| Ağs. | Ağustos |
| Ak (a) | Arka kapak (a) yüzü |
| Ak (b) | Arka kapak (b) yüzü |
| Ank. | Ankara |
| Ans. | Ansiklopedisi |
| A.R.M.H.C. | Anadolu-Rumeli Müdâfâ-i Hukuk Cem. |
| bk. | bakınız |
| Bas. | Baskı |
| Cem. | Cemiyeti |
| C. | Cilt |
| CHF | Cumhuriyet Halk Fırkası |
| CHP | Cumhuriyet Halk Partisi |
| Dr. | Doktor |
| Ek. | Ekim |
| Ey. | Eylül |
| Fr. | Fransa |
| Ft. | Fotoğraf |
| Gaz. | Gazetesi |
| HF | Halk Fırkası |
| Hft. | Hafta |
| hk. | hakkında |
| Hz. | Haziran |
| İmp. | İmparatorluk |
| İst. | İstanbul |
| İng. | İngiliz |
| KE. | Kânun-ı Evvel (Aralık) |
| KS. | Kânun-ı Sâni (Ocak) |

VII

| | |
|--------|----------------------------------|
| Kit. | Kitap |
| Ks. | Kasım |
| Mat. | Matbaa |
| Mec. | Mecmua(sı) |
| MEB. | Millî Eğitim Bakanlığı |
| M.H. | Müdâfaa-yı Hukuk |
| M.M. | Millî Mecmua |
| Mt. | Mart |
| My. | Mayıs |
| Ns. | Nisan |
| nu. | Numara |
| Oc. | Ocak |
| Ök.(A) | Ön kapak (A) yüzü |
| Ök.(B) | Ön kapak (B) yüzü |
| Ök.(C) | Ön kapak (C) yüzü |
| Prof. | Profösör |
| S. | Sayı |
| s. | sahife |
| Şt. | Şubat |
| TBMM. | Türkiye Büyük Millet Meclisi |
| TCF. | Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası |
| TDK. | Türk Dil Kurumu |
| Tm. | Temmuz |
| TE. | Teşrin-i Evvel (Ekim) |
| TS. | Teşrin-i Sâni (Kasım) |
| terc. | tercüme |
| Ünv. | Üniversite |
| Yay. | Yayınları (Yayınevi) |
| yy. | Yüzyıl |

MİLLÎ MECMUA'NIN KİMLİK BİLGİLERİ

| Sayı | Şahıfeye Aadedi | Yayımlarındaki Form Tarih ve Ebu | Platı | Yay. Matb. | İdarehane ne Adresi | Şahıfeye Mesul Müddet. | D Ü Ş Ü N C E L E R |
|------|-----------------------|----------------------------------|--------------|------------------|---|---|---------------------|
| 29 | 461-476(16) | 15KSI341(1925)Per. | 10 K u r u ş | Matbaa-i Bahriye | Bâb-1 Alî Caddesinde, İktidam Yurdu ittisalindeki binada daire-i mahsûsa. | M E H M E T M E S İ İ H (A K Y İ Ğ İ T) | |
| 30 | 477-492 " | 1 Sb 1341 " Pazar | | | | | |
| 31 | 493-508 " | 15Sb 1341 " " | | | | | |
| 32 | 509-532(24) Mt 1341 " | " " | | | | | |
| 33 | 533-548(16)19Mt " | " Pers. | | | | | |
| 34 | 549-564 " | 1 Ms. " " | | | | | |
| 35 | 565-580 " | 1 Ms. " " Cars. | | | | | |
| 36 | 581-596 " | 1 My. " " Cuma | | | | | |
| 37 | 597-612 " | 1 My. " " " | | | | | |
| 38 | 613-628 " | 1 Hz. " " Pazis | | | | | |
| 39 | 629-644 " | 15Hz. " " " | | | | | |
| 40 | 645-660 " | 1 Tm. " " Cars. | | | | | |
| 41 | 661-676 " | 15Tm. " " " | | | | | |
| 42 | 677-692" | 1 Ağ. " " Gnts. | | | | | |
| 43 | 693-708 " | 15Ağ. " " " | | | | | |
| 44 | 709-724 " | 1 Ev. " " Sali | | | | | |
| 45 | 725-740 " | 15Ev. " " " | | | | | |
| 46 | 741-756 " | 1 TE. " " Pers. | | | | | |
| 47 | 757-772 " | 15TE. " " " | | | | | |
| 48 | 773-788 " | 1 TS. " " Pazar | | | | | |
| 49 | 789-804" | 15TS. " " " | | | | | |
| 50 | 805-822" | 1 KE. " " Sali | | | | | |

ادارہ خانہ : باب
غالی چادہ سندنہ
وقت : طبعہ سنہ
انتقال کوشہ
باشندہ : انورول
دائرہ مخصوصہ

ملی مجلہ

آئوٹہ شرائطی :
سنہ ۱۳۳۰
آئی آئی ۱۲۵
غروشدر .

مجموعہ سنہ ۱۳۳۹
شعبہ نثر و سبائیکہ
آئی آر دو ج واحدہ
ایڈیٹر .



مترجمات

- | | |
|-------------------------------|---------------------|
| مصائبہ | محمد صائم |
| فلسفہ آدائی | محمد امین |
| موت و حیات و نفوس | مصطفیٰ شکیب |
| انتقال خاطر و لری (شعر) | عارف روزگار |
| بحران (شعر) | مہرول سافر |
| بدیہیات صاحبہ لری | حسن عالی |
| اوم ایگریہ (شعر) | محمد مسیح |
| تصافہ نعل | شیخ حسین سعید الدین |
| اون اوچینی عصر مجریہ | علی رضا |
| استانبول حیاتی | اورمغانہ رضا |
| سوک زکوع (شعر) | حسین نامی |
| اونو تو این ازل : تاریخ شغلوش | مالکہ نصرت |
| تسل (شعر) | بریلہ سامی |
| « قادیں » کہسی حقندہ | |
| کوچک حکایہ (زہر چنای) | صمد الدین انیس |
| ملی مجموعہ تک ایک مفتسی | *** |

۱۹۶۱ B 30
فیاتی ۱۰ غروشدر

سنہ ۱۳۳۹

استانبول : اوقاف مطبعہ

سنہ ۱۳۳۹

اداره خانه : باب
عالی جاده سنده
وقت مطبوعه سته
متصل گوشه
باشنده انوسرولی
داثره مخصوصه

ملی محبوسه

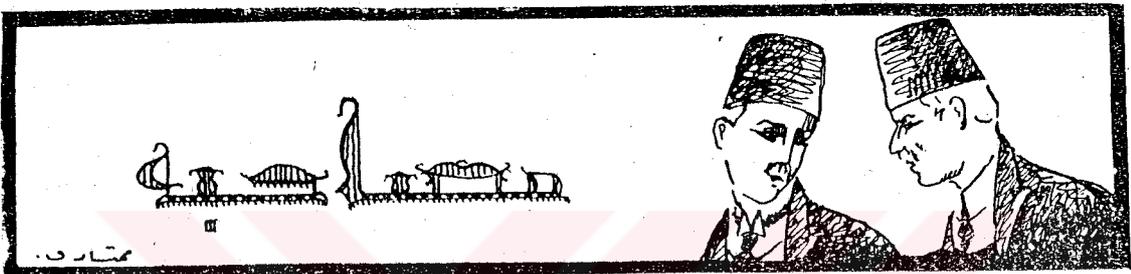
آبونه شرائیل :
سنة لکی ۲۵۰۰
آلئی آهائی ۱۲۵
غروشدر .

مجموعه من هیئتجه
مابقی تنسیب ایله بن
آناکار اوج وایده
ایملار .

اوده بسه کونمه بر هیفکار ، علمی ، ادبی ، اقتصادی ، فنی ، مصور مجموعهدر

تجشده - ۱ تشرین ناز ۱۳۳۹

برخی سته - سومرو ۱



— بالکنز او قدر دکل . ادبیانک ده بوشن برهوس اولدیفنی
سویلمک ایسترم .
ملی مجموعه نیک صاحبنا بکزه بن کنج بردنبره هیجانه
قابلی وحرارتلی ، حرارتلی سویلمک باسلادی .
— بوق عزیزم ، وخصوصده فکر بکزه اشتراک ایدهم هر مسالک
وهر صنعت کبی ادبیات ده محترم و مقصددر وحق ادعا ای دیورم که
— افاریده قران دیفمز بحاربه قابالنک اثری نایسه ادبیانمزده قرانده
جغمز برداهینک اثری ده بزم ایچون اوندن دها آزشرفلی دکلدر .
— ادبیانمز ملتدرده بوقی ؟

— خطا ای دیورسکنز .. ظن ایدرسهم .. یکی بر ملت اولان
آمریقایلردن بحث ایتمک ایستورسکنز .. سه سویلمه سیلیرم که اولرک
بیله بر (نادر بو) سی ، بر (ماروق نووه) ی وار : سکره انکلنرجه ،
آمریقایلرله انکلنرلر آره سنده مشترک بر لساندر . اوت حرب
سیاستنر یاشایاماز . چونکه وطنمز بیک بر فورطه اورنه سنده
قایار اوزرینه بارنیش بر شاهین بووا سته بکنز یور . فقط
ادبیاننر اصلا یاشایاماز . چونکه ملی وجدانمزک اک مهم
واقتخاره شایان قسمی بیک برجه ده قازاندیفمز بیک بر محاربه دن
سکره بش ، اون دیوان ، بش اون قبه ویش اون محرر تشکیل
ایدر ، آلی بوزسنه لک نارنجمزی بیانلر بو حقیقتک غافل دکلدرلر .
— اوت عزیزم ، او قدر فیزمایکنز ، محررلری آکلایورم

اولر وجدانمز بومی ، مادی فمسیلتمزه بر استقامت
ملی مجموعه



ادبیان راز بر مناقشه
— ففتور ، درگاه ویکي مجموعه دن سکره برده ملی مجموعه سی ،
ماشاه بونه برکت !
— قیصقاندیکزمی ؟
— بوق عزیزم قیصقانتق دکل ، نولومه محکرم اولدیفنکرمزی
سویلمک ایستورم .
صوک بهارک آلتین کونشیه دولان کنیش بر سالونده
قونوشیورلردی . ایکی آتشل کنجیدی . بری باشنده آتقروی
قالیاقه آناطولنک جانلی برمثله ، دیکری قرمنزی فسی ، ساده
وظریف کینیشیه کوزلرنده استابولک اسارت کونلرینک خاطرده سی
باشایان بر شاعره بکنز یوردی قونوشمه لرینه دوام ایستدیلر .
— بوقدر ایرکن نولوممزک سینی صور اییلیرمی ییم اقدم ؟
— کنشیکرمی بیوده بر آمله قاید برمش سکنز ؟ ادبیات ،
نه بوش واهمه ! فکرتمک نولومی سزک ایچون بر درس اولمادی می ؟
— سوزلرینکزی بک آکلایه یورم عزیزم . ندمیک
ایستورسکنز ؟ بر آز آجیق سویلمه ییکنر .
— دیمک ایسته یورم که سزک مجموعه کزده ۱۳۳۴ دن بری
قیویلجیم کبی یانوب سونن مجموعه لرک عاقبتنه اوغرایه جق ،
بش ، اون نسخه ، اوندن سکره نولوم ، ابدی نولوم سزی ده
قانادلریله صاراجق .
— مقصدکنز بو ایسه بک کوزل ، جواب ویرم .

GİRİŞ

A. Osmanlı Devletinde Yapılan Yenileşme Hareketlerine Genel Bir Bakış

Bu çalışmanın esas kaynağını teşkil eden Millî Mecmua, yeni bir Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 tarihinde yayın hayatına başlamış, "Harf İnkılabı"nın ilânına kadar devam etmiştir. Bizin incelediğimiz kısım 1923-1926 yıllarına tekâbül eden 1-50. sayılarıdır. Bilindiği gibi bu tarihler yeni bir devletin kendisine model aradığı yıllardır. Bu sebeple o yıllardaki mühim hadiseler ve yapılan yenileklere değinmeden önce 17. y.y.dan itibaren Osmanlı Devletindeki batıya yönelik yenileşme hareketlerini incelemeyi uygun gördük. Bundan sonraki ikinci bir başlıkta Cumhuriyet dönemi ele alınacaktır.

Devletler ve milletler tarihine sathi bir nazarla baktığımızda, en bariz şekliyle devamlı çıkışlar ve inişler görürüz. Tarihin bize gösterdiği kadarıyla dünya sahnesine çıktıktan sonra devamlı yükselerek günümüze kadar gelmiş bir devlet veya millet görmek mümkün değildir.

Osmanlı Devleti'de 13. yy. da doğmuş, 14. ve 15. yüzyıllarda gelişmesini sürdürmüş, 16. yy da zirveye ulaşmış, 17. yüzyıldan itibaren gezilemeye yüz tutarak 20. yüzyılın başlarında 30 Ekim 1918'de Mondoros Mütarekesiyle fiilen tarihe mal olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu 17. yy'ın başından itibaren uğradığı devamlı yenilgiler karşısında batı dünyasının üstünlüğünü görmeye başlamıştı. Özellikle batının askerî bakımdan üstün olmaya başlaması diğer alanlarda da üstün olacağına bir belirtisi gibiydi. "Batılı bir bilim adamının değerlendirmesine göre: Batılı olmayan bir toplumun bu askerî yeterlilik seviyesine ulaşabilmesi için, batının yalnız askerî tekniğini değil, aynı zamanda modern bir batı ardusunun dayandığı idarî mâlî, sağlık ve tekniğiyle ekonomik verimli-

liğini de öğrenmiş olması gerekmektedir. Bu yüzden batı hayatını bir bütün olarak benimsemeden batının askerî tekniğini etkili bir biçimde elde etmek mümkün değildir. Çünkü batı hayatı da öbür uygarlıklar gibi bölünmez bir bütündür. Bu böyle olduğuna göre Türklerin "batılılaşma" sorununu yalnız askeri açıdan almaları yazık olmuştur."⁽¹⁾

Batının bu askerî alandaki üstünlüğünün sebebi diğer alanlardaki üstünlüğünü veya en azından gelişmişliğini gösterdiği halde Osmanlı devlet adamları bunu yalnız askeri alandaki geçici bir üstünlük olarak değerlendirmişler ve yenileşme hareketlerine ilk olarak askerî alandan başlamışlardır. O dönem için Avrupa'ya gidip oralar hakkında kesin ve doğru bilgiler getirecek yönetimde etkili fazla insan olmadığı için de batının yeni teknikler ve bilgilerle vardıkları fikrî ve siyasî terakkilerini bütünüyle görememişlerdir. III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde yapılan batıya yönelik, bilinen yenilikler ise Osmanlı toplumunun yeterli derecede hazır olmasından dolayı kısa vadede başarılı olmamıştır.

Aslında başarılı olunsa bile bu yeniliklerin Osmanlıyı düzlüğe çıkartacağıda şüphelidir. Zira bu ve bundan sonra yapılan çeşitli dönemlerdeki yenilikler Türk halkının maddî ve manevi ihtiyaçlarını karşılamadan uzak kalmışlardır.

Osmanlı toplumunun batıya en sistemli açılışı Tanzimat Fermanı ile olmuştur. II. Mahmut döneminde Hariciye Nazırlığı yapmış olan Mustafa Reşit Paşa, bu padişahın vefatından sonra İngiltere'den İstanbul'a gelmiş ve 17 yaşında tahta geçen genç padişah Abdülmecid'e sadrazam olmuştur.

"Osmanlı ülkesinde idarenin dizginlerini ele geçiren Reşit Paşa, padişahı Tanzimat Fermanı'nın ilânına iknâ eder. Bir komite kurulur. Bürokratlar yapmak istedikleri şeyleri y yabancı elçiliklere duyurmayı da ihmal etmeden faaliyet gös-

(1) Arnold TOYNBEE, Türkiye: Bir Devletin Yeniden Doğuşu,
(Çeviren: Kasım YARGICI), İst. 1971, s: 55-56

terirler. Nihayet, Kasım ayında, yabancıların raġbetini temin edebilmek için pazar günü seçilerek, ferman okunur. Devlet idarecileri, cemaat temsilcileri dışında, yabancı elçilik mensupları ve Reşit Paşa'nın davetlisi Fransa kralının oġlu Prens Jouanvill de dinleyiciler arasındadır."⁽²⁾

Günümüz tarihci ve toplumbilicilerimizden bir kısmının "batı emperyalizmine açılmış bir kapı", bir kısmının da "batı medeniyetine ilk ciddi yöneliş" olarak gördükleri Tanzimat Fermanı, hâlen tartışılmaktadır.

1839 Kasımında ilân edilen Tanzimat Fermanı'nı 1853 te ilân edilen Islahat Fermanı takip eder. Türklerden ziyade batılıları ve gayr-ı müslim azınlıkları memnun eden bu fermanla Osmanlı İmparatorluġu'nun dizginleri ite ve dışta bütünüyle batılıların eline geçmiştir. Özellikle maliye alanındaki lüzumsuz borçlanmalar Osmanlı btcesinin iflasıyla neticelenmiştir.

Osmanlı'daki yenilik arayışları bunlarla bitmemiş 1876 senesinde II. Abdülhamid Han'ın tahta çıkarılmasıyla I. Meşrutiyet ilân edilmiştir.

I. Meşrutiyet ile beraber ilk anayasa hazırlanmış, ileriye göremeyen Osmanlı aydınları azınlıkların daha çok içine yarayan bu anayasanın yaklaşık bir sene sonra kaldırılmasına razı olamamışlardır.

Türk toplumunda, Cumhuriyet ncesi yapılan yenilik hareketlerini kronolojik bir sırayla verdiġimiz bu bölümde ġunu açıkca ifade edebiliriz ki bütün bu batıya yönelik dznlemeler halkın arzu ve iradesiyle deġil, batının ve batıda yetişan aydınlardan isteġiyle olmuştur. Bu hüküm, Tanzimat ve Islahat fermanları için geçerli olduġu gibi I. Meşrutiyet için de geçerlidir.

Tezimizin asıl mevzuunu teşkil eden Cumhuriyet döneminin bir neviz hazırlayıcısı olan II. Meşrutiyet ve ittihat

(2) D.Mehmet DOĞAN, Batılılaşma İhaneti, Beyan Yay. İst.1986 s. 33

ve Terakki devrini daha çok açmanın faydalı olacağını düşündük. Bu sebeple incelememizin bu bölümünü biraz geniş tutmayı uygun gördük.

İsmi Meşrutiyet olan bu yeni idari anlayışta "İttihat ve Terakki ülkede son derece tekelci bir anlayışla çalışacak, her önemli yeri ele geçirmek isteyecek ve geçirecektir."⁽³⁾

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra çok sesli ve çok renkli unsurlardan meydana gelen meclis Osmanlı Devleti'nin Balkan Harbine girmesine karar vermek suretiyle, Rumeli'nin elden çıkmasına sebep olur.

Birinci Dünya Harbi de Meşrutiyet'in ilanıyla başa geçen İttihat ve Terakki iktidarı zamanında olur ve çok büyük toprak kaybıyla neticelenir.

Meşrutiyetin verdiği serbestlikten istifade eden azınlıklar, daha önceden var olan bağımsızlık isteklerini açıkça savundular. Başgösteren ayaklanmalar neticesinde Osmanlı Devleti parçalandı. Hakim olan müslüman ahâli, azınlıkların ve Türk olmayan unsurların oyuncağı haline geldi. Meşrutiyet, Bismark'ın "Bir devlet, milleti vâhideden mürekkep olmadıkça, parlamentosunun faydasından ziyade zararı olur." dediği gibi zarar getirdi. Balkanlardan görülen Bulgar ve Yunan mezalimi, Ermenilerin müslüman Türklere uyguladıkları toplu kıyım hareketleri bu serbestlik neticesi olarak ortaya çıkmıştır.

Garplılaşmak, Avrupai tarzda idarî, siyasî, hukuki alanlarda yenileşmek adıyla girişilen meşrutiyet hareketi, aşağıdan gelen bur hareketten değil, yukarıdan gelen ve kendini empoze eden bir teşebbüsün sonucu olarak meydana gelmiştir. Bu sebeple dayandığı temel çürük olmuştur.

(3) Yusuf Hikmet BAYUR, Türk İnkılâbı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1983, Cilt II, Kısım IV, sh. 201

Kânûn-ı Esasi'nin ve Meşrutiyet döneminin başarıya ulaşamamasının bir sebebidir bu anayasanın o günkü Türk toplumunun bünyesine uymamasıydı. Jön Türkler, İttihat ve Terakki mensupları o kadar batı hayranı idiler ki, bu onlarda aşırı bir komplekse sebep olmuştu. Nitekim Mithat Paşa: "Galiba hristiyan olmaktan başka çare yok" diyebilmiştir. Keza Abdullah Cevdet de: "Medenileşmek için, batıdan damızlık adam getirmek lazım"⁽⁴⁾ diyecek kadar bayağılaşmıştır. "Tez öncesi çalışması" olarak incelediğim "Mehtap" mecmuasının batılılaşma anlayışına sahip Azerî asıllı başyazarı Mehmed Hâdî'nin: "Efendiler, hiç merak etmeyin. Abdülhamit'in kirli eliyle Türkiye sahne-i hayatına asılan şu perda-i istibdâd açılışında hüsnâ-yı hürriyet kadar hâiz-i mehasin bir nesl-i cedit göreceksiniz. O zaman zehabınızın ne kadar yanlış, ne kadar yanlış, ne kadar mugayir-i hakikat olduğunu kendiniz de tasdik edeceksiniz. Emin olunuz ki feyz-i istibdâdın mahsulü olan öyle bir fırka-i hür-endiş vardır ki ferda-yı hürriyette bütün nasiye-i pak ve dırahşânıyla bütün sima-yı asâlet nişanıyla gözlerinizi kamaştıracaktır. Ben kendi hesabıma bu hususta bedbin değilim. Nasıl olur da cihan firuzân-ı irfânın, medeniyetin tam göbeğinde yaşayan Türkler de müheyya-yı fevezân olmaz. Ne yapmalı ki selimşâh-ı istibdâd olan Hâmid, bu müheyya-yı feveran dehâların menfezlerini boğmuştur. Hâmid'in pençe-i âhenini kırıldığı zaman bu feverân-ı envâr göreceksiniz ki yadigar-ı âsâr olan bütün kirleri, bütün televvüsât-ı hurafiyeyi yıkamaya başlayacaktır. Biz de o gün ikbâl ve istikbâl-i milletin ilk revzenesinin açıldığını göreceğiz. O yevm-i mev'ûdun yaklaştığına emin olunuz efendiler." yolundaki sözleriyle Sultan II. Abdülhamit Han'ın dönemini yaşayan Türk aydınının tipik düşüncesine adeta tercüman olur. Sonra İttihat ve Terakki dönemini gören ve yaşayan yazar, tıpkı daha önce kendisi gibi düşünen Süleyman Nazif ve Tevfik Fikret gibi

(4) Osmanlı Tarihi Ans. Meşrutiyet Maddesi, Türkiye Gaz. yay. İst. 1990, s. 77

aşağıya dercedeceğimiz ifadelerle Meşrutiyet dönemiyle kırılan hayallerini "...Fakat bu bir inkılâb-ı fikrî değil inkılâb-ı seyfi olduğu yavaş yavaş görülmeye başladı. Yalancı alkışlar, esassız şâdlıklara, mânâsız meserretler birer birer söndü. Bizce şâyân-ı arzu ve ümit olan hakikatlar da onlarla beraber sönuvermişti. Muhayyilerimizde yaşayan nesl-i cedid ve münevver yaşadığı yerde kalmıştı. Muhayyilerimizde yaşayan nesl-i cedit ve münevver yaşadığı yerde kalmıştı. Muhayyilede şimdi ne görüyoruz? İhtirâsât, şahsiyyât, muamma, esrarengiz şeyler, hürriyet kisvesine bürünmüş müstebitler, sönük fikirler, korkak mücâhitler, hafiye nazarlı heyulâlar, tahakkümlü sesler, kendisinden başka mütefekkir ve eshâb-ı rey tanımayan genç çocuklar, tehditâniz etvâr ve harekât, menfur simâlar, hak ve hakikattan başka her şey serbest ve âzâd, muhabbet yerinde adâvet, samimiyet mevkiinde riyakârlık..."⁽⁵⁾ şeklinde ortaya koyar, O günlerin sosyal hayatını en bariz haliyle gözler önüne sermesi açısından Akif'in:

"Bir de İstanbul'a geldim ki bütün çarşı pazar
Nâradan çalkanıyor! Öyle ya... Hürriyet var."⁽⁶⁾

...

diye başlayan şiiri de oldukça manidardır.

B. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Cereyan Eden Mühim Hadiseler:

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması ile İtilaf Devletleri 7. maddedeki "Güvenliklerini tehlikede göndükleri herhangi bir stratejik bölgeyi asker çıkarmak suretiyle işgal edebilecek"⁽⁷⁾ ifadelerine dayanarak Anadolu'yu yer yer işgal etmeye başlamışlardı. Mütarekenin hükümleri

-
- (5) Mehmed Hâdi, Mehtap Mecmuası "Nesl-i Münevverin Nazar-ı İntibaina" S.5 s. 44
(6) Mehmet Akif ERSOY, Safahat 2. kitap, -Süleymaniye Kürsüsünde, İnkılap ve Aka Kitabevi, 17.baskı, İst. 1983, s.176
(7) Hamza EROĞLU, Türk İnkılap Tarihi, İst. 1982, S. 91

Osmanlı Devletini, devletliğin aslî husûsiyetlerinden mahrum bırakmış. ülkesi üzerinde işgali hemen takip eden devrede yeni devletlerin kurulması çabalarına imkân vermiştir. Bunun sonucu olarak devlet fiilen çökmüş, hukukî varlığı da galip devletlerin arzu ve isteklerine bağlı kalarak barış konferansında çözüm tarzına bağlanacağı kararlaştırılmıştı. Bu durum üzerine birçok Türk aydını gibi Sultan Vahideddin de kurtuluşun ancak Anadolu'da başlarsa muvaffak olabileceğini düşünüyordu. Bu hususta kendisi gibi düşündüğüne inandığı Mustafa Kemal Paşa'yı İzmir'in işgalinin ertesi günü yanına çağırarak görüşmüştü. Bu görüşmeden sonra Mustafa Kemal'e saraya çevrilmiş yabancı zırhlıların toplarını göstererek: "Görüyorsun, ben artık memleket ve milleti nasıl kurtarmak lâzım geleceğini tasavvurda tereddüte dâcâr oluyorum. İnşallah millet mütenebbih ve müteyakkız olur. Bu vaziyet-i elimedenden gerek bizi ve gerekse kendini tahlis eder."⁽⁸⁾ diyerek ona gizli ordu müfettişliği görevi vermiş ve Anadolu'ya göndermişti.

Bu konuda Hamza Eroğlu "19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal'in esas amacı yeni bir Türk devleti kurmaktı"⁽⁹⁾ diyorsa da bu fikre katılmak mümkün değildir. Zira Mustafa Kemal'in Samsun'a gönderilirken yapacakları vazifelerin içinde ayrı ve bağımsız bir devlet kurmak yoktu. O, Anadolu'ya gidecek, orada millî bir ordu kuracak ve Osmanlı Devletini kurtaracaktı. Mustafa Kemal'i Anadolu'ya gönderen Sultan Vahideddin, göndermeden önce onun fikir dünyasından haberdardı. Nitekim Mustafa Kemal Anadolu'ya geçtikten sonra yaptığı çeşitli faaliyetlerde padişahla devamlı haberleşmiştir. Zaten "Millî Kurtuluş Mücadelesi her şeyden önce dışarıya, istilâcılara yönelmiş bir hareket"⁽¹⁰⁾ olduğu için bunun düşünülmesi imkansızdı.

(8) A.g.e. s. 171

(9) A.g.e. s. 20

(10) Prof.Dr. Tahir ARMAOĞLU, 20. yy. Siyasî Tarihi, Türkiye İş Bankası Yay. 5. Baskı, Ank. 1988, s. 307

"Türk Millî Kurtuluş Mücadelesinin temel amacı tarih içindeki ömrünü tamamlayarak, savaşla beraber yıkılan, dağılan ve her taraftan istilaya uğrayıp Batı sömürgeciliğinin iştahına mevzu teşkil eden Osmanlı İmparatorluğunun enkazı ve yıkıntılarından Türk olan kısmı kurtarıp yepyeni ve Millî bir devlet"⁽¹¹⁾ kurmaktı ve bu da ancak 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşmasıyla mümkün olmuştur.

Lozan Barış Antlaşması ile Yeni Türkiye milletlerarası planda resmen tanınmış olmaktaydı. Lakin Türk Milli varlığının bu tanınması, dört yıllık ağır ve kanlı bir mücadeleden sonra kazanılan kesin bir zaferle mümkün olabilmişti.

Lozan'da çözümlenmeden bırakılan İngiltere ile Musul anlaşmazlığı, Fransa ile Osmanlı borçları meselesi ve Yunanistan ile ahali değişimi meselesinin halli sonraya bırakılmış ve bilâhare bu konularda ilgili devletlerle anlaşma sağlanmıştır. Lozan'dan dönen İsmet Paşa anlaşma sonrası Türkiyesini şöyle tarif eder:

"Mütecânis, yeknesak bir vatan; bunun dahilinde harice karşı gayr-ı tabiî kuyûttan ve hükümet içinde hükümet ifâde eden dahili imtiyazâtta müberrâ bir vaziyet gayr-ı tabiî mükellefât-ı maliyeden azâde bir hal hakk-ı müdâfası mutlak menâbii mebzul ve serbest bir vatan. Bu vatanın adı Türkiye'dir. O Türkiye'yi bu muahedenâmeler ifâde ve tavzih etmektedir."⁽¹²⁾ Lozan Antlaşması Atatürk'ün ifadesiyle: "Türk milleti aleyhine asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr antlaşmasıyla tamamlandığı zannedilmiş büyük bir suikastın yıkılmasını ifade eden bir vesika" idi.⁽¹³⁾

İstiklal Savaşı bitmiş, Dünya yüzündeki tek Türk devleti olan Türkiye'nin varlığı bütün devletler tarafından ka-

(11) A.g.e. s. 307

(12) Hamza EROĞLU, Türk İnkılap Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1982, s. 266

(13) Prof.Dr. Utkan KOCATÜRK, Atatürk, Kültür Bakanlığı Yay. Ank. 1987, I. Baskı, s. 47

bul edilmişti. Bundan sonra genç Türkiye devletinin kendi içinde çözmesi gereken pek çok siyasi sosyal, hukukî, iktisadî ve kültürel problemler vardı. 17. yy. dan itibaren yapılan yeniliklerin ve model arayışının en yoğun olduğu bu dönemde, batı medeniyeti örnek alınmış ve ona benzemeye çalışılmıştır. Mecmuamızın yayın tarihi olan M. 1 Kasım 1923 (R: 18 Ekim 1923) ten itibaren Türkiye'nin kaderini etkileyen yeniliklere değinmeden önce Türk siyasî, hayatında fazlaca tesirli olmuş ve genç Türkiye devletini 27 sene kesintisiz idare etmiş olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kuruluş safhalarını görmeden geçemeyeceğiz.

"Anadolu-Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun yeni iç tüzüğünün kabulünden dört buçuk ay sonra, Mustafa Kemal Paşa Ankara gazetelerine verdiği bir demecinde, barış sağlanınca halkçılığa dayanan ve HF adını taşıyacak bir siyasî parti kurma kararında olduğunu açıklamıştır."⁽¹⁴⁾ Aynı Mustafa Kemal 1923 Ocak ayında İzmit'te yaptığı özel basın toplantısında ve Balıkesir'de Paşa Cami'inde verdiği meşhur hutbeden sonra etrafında toplanan insanlara HF'nin hususiyetlerini anlatmıştır. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Nisan 1923'te seçimi yenilemeye karar vermiş, 8 Nisan 1923 tarihi de seçim günü olarak tesbit edilmiştir.

İlk Mecliste Mustafa Kemal'e yakın olanların meydana getirdiği gruba "Birinci Grup", bunlara muhalefet eden daha muhafazakar ve bazı İttihat ve Terakkicilerin bulunduğu diğer gruba "İkinci Grup" deniliyordu. Mustafa Kemal bu seçimlerden önce seçim kanununda bazı yenilikler yapmış ve A.R.MHC. başkanı sıfatıyla meclisteki grubun HF'na dönüşeceğini açıklayan meşhur "Dokuz Umde"sini yayınlamıştır. Burada kısaca: Ekonomik kalkınma yolunda çalışılacağı, Millî hakiyete önem verileceği, asayişin sağlanıp halkın daha müreffeh bir hale getirileceğine değinilmişti.

(14) Mete TUNÇAY, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması, Yurt Yay. Ank. 1981, s. 47

"T.B.M.M'nin yeni dönemi için yapılan iki dereceli seçimlerde Mustafa Kemal, yalnız Birinci Grup üyelerinin kazanması için büyük bir çaba harçmıştır."⁽¹⁵⁾ Dokuz Umde ile beraber aynı gün çıkardığı davet yazısında şunları söylemektedir:

"Milletimiz gelecekte idarayı üstlenecek olanları seçimle ayırtetmek kararını almıştır. Eğer umduğumuz gibi Müdâfaa-i Hukuk (MH) Cemiyetimizin seçtiği ve güvendiği kişiler milletin oyunu alırlarsa, önümüzdeki BMM'nde HF adı altında ülkenin yönetimi sorumluluğunu üstleneceklerdir.

MHC'nin ve gelecekte HF'nin izleyeceği amaçlar, tecrübelerden ve devletin ihtiyaçlarından ilham alarak son günlerde açıklanan ilkelerdir. Adaylarımız bu ilkelerin gerçekleşmesini üstleneceklerdir.

A-RMHC ve üyeleri, içinizde ben başkanınız da olarak, hepimiz ilkelerimizi milletimize yayalım ve açıklayalım... Yeni vücuda gelecek TBMM'nin memleketin geleceği üstünde kesin ve canalıcı bir etki ve önem taşıdığını, bütün vatandaşların bu ve bu gibi etki ve propagandalara karşı uyanık bulundurulmalarını sağlamak için bu açıklamayı sunuyarım."⁽¹⁶⁾

Bu güdümlü seçimler beklenildiği gibi yapılmış ve İkinci Grup üyelerinin başarılı olmaması sağlanmıştır. A-RMHC/HF adaylarının bu seçimlerden mutlak zaferle çıkması şayah-ı dikkattir. Bunların dışında seçilen birkaç bağımsız aday ise sonradan Halk Fırkasına katılmaşlardır. Bu seçimlerden sonra daha önce açıklandığı şekliyle 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası kurulmuştur. Yeni kurulan parti 11 Eylül 1923'de de kurucusu olan Mustafa Kemal'i genel başkanlığa seçmiştir.

Büyük Millet Meclisinin kararı ile 13 Ekim 1923'te

{15} A.g.e. 54
{16} A.g.e. 54-55

Ankara, Türkiye Devletinin hükümet merkezi olur. Ankara'nın hükümet merkezi olması İstanbul alternatifini de ortadan kaldırmıştır. Millî Mücadele hareketinde isminden en çok bahsettiren bu Anadolu kasabası genç Türkiye Devletini birçok yönden sembolize etmekteydi.

Gelişen hadiseler nihayet 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla neticelenmiştir. "Cumhuriyetin ilânı 1921 tarihli Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesine dair 364 nolu kânunun kabulü ile olmuştur. Bu kanunla Anayasanın 1., 2., 4., 10., 11. ve 12. maddeleri esaslı sûrette değiştirilmiştir.⁽¹⁷⁾ Meclusun verdiği bu tarihî kararlar Türk insanı meşrutiyetten sonra yeni bir rejimle tanışmıştır. Kendisini "Hakimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir" sloganıyla tanıtan Cumhuriyet, Osmanlı düşmanlığı ile yetişen Türk aydını için cankurtaran simidi olarak telâkki edilirken halka fazla ilginç gelmemiştir.

Cumhuriyet, daha önceki siyasi rejime bir tepki olarak doğmuş ve herhangi bir batı Avrupa ülkesinde yürürlükte olan kaidelerle beslenmiştir. O günkü halk Cumhuriyeti yaşayarak değil, şiirlerdeki terennümüyle anlamaya çalışılmıştır. O dönemlerde yapılan seçimlere ve idare etme şekline bakılırsa ismi Cumhuriyet olan bu rejimin kendisinin ve olduğu bugün bile tartışma konusudur.

Ankara'da bu hadiseler olurken İstanbul, yeni payitahtta atılan her adımı alaylı ve küçültücü bir muhalefetle karşılamaktaydı. Özellikle eski İttihat ve Terakki Fırkası üyeleri Ankara hükümetine neşriyat yoluyla sataşmaktaydılar. Öyleki Tevhid-i Efkar başyazarı Ebuzziyazâde Velid Bey'in bir başyazısının başlığı "Buzu Korkutan Kırmızı Cumhuriyet Paçavrası mıdır? idi."⁽¹⁸⁾

(17) Hamza EROĞLU, Türk İnkılap Tarihi, M.E.B. Yayınları, İst. 1982, s. 272

(18) Tarık Zafer TUNAYA, Türkiye'de Siyasal Partiler, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, C III, S. 591

Bununla beraber başta Millî Mecmua olmak üzere Ankara hükümetini ve icraatlarını tasvip eden gazete ve mecmualar daha fazladır. Mecmuanın sahibi ve mesul müdürü Mehmet Mesih Bey; İstanbul matbuatının yeni devletimizin halk lisansı olduğunu, İstiklâl Harbi esnasında içerideki ve dışarıdaki düşmanlarla mücadele için kuvvetli ve müttehit bir cephe teşkil ettiğini ve altı yedi aydan beride memleketin ıslahına aid hususlarda kudretleri yettiği nisbette devlet b yüklerini ikaz ettiklerini ifade eder. Cumhuriyet idaresinden en çok fikir hürriyetini anlayan yazar, kendileri gibi İstanbul basınında memleketin dahili ve harici meseleleri karşısında milletin hayrından başka bir şeyi emel ittihaz etmediklerini söyler⁽¹⁹⁾.

İstanbul'daki aydınlar Ankara hükümetinin ve devlet ileri gelenlerinin İstanbul matbuatı hakkındaki düşüncelerinden rahatsız olmakta ve bunu çeşitli makalelerle izale etmeye çalışmaktadırlar. Millî Mecmua'nın ilk sayılarındaki bu konu ile ilgili bölümler çekingen ve ürkek bir tavırla ifade edilmiştir. M. Mesih aynı makalenin devamında Mustafa Kemal için şunları söyler: "Şüphe etmiyoruz ki mensubu bulunduğumuz millet içinde Gazi Paşa kadar o milletin âlâmıyla müteellim, meserretleriyle mahzuz çok az adam vardır. Hisdeki bu azamet fikren fakir kalamaz. Memleketini seven paşa, aynı zamanda memleketini düşünen paşadır. Hissen ve fikren hepimizin pişvası olan bu kıymetli dehanın ne düşündüğünü bilmek ve onun ışığından kalbimize ve kafamıza bir parça nur almak hassaten bu sıralarda lazımdı. İstanbul matbuatını bu lüzumu takdir ettiğinden dolayı iftihar etmeye lâyık addederiz.

Aynı yazarın İstiklâl Harbinin bir başka komutanı Kâzım Karabekir Paşa için söylediklerini bir kıyas olması için aynen dercediyoruz."

(19) Mehmet Mesih (AKYIĞIT) Milli Mecmua'nın iki Haftası-
Gazi Paşa ve Matbuat-Milli Mecmua nu: 8, s. 128

"Meş'um mütarekenin karanlık ve felâketli günlerinde hiç sönmeyen azmi ve sarsılmaz imanıyla Türklere halâs ve istiklâl ufuklarını açanlar arasında Kâzım Karabekir Paşa'nın mühim bir mevkiî vardır. Anayurdumuza şark cephesinden akan istilâ seylini, büyük ve şanlı zaferleriyle pek parlak bir surette tevkif ve tedmir eden bu "Ermeni Fatihi" hakkındaki teveccühlerini İstanbul halkı, onu kendisine mebus intihap etmekle isbat etmişti.

Memleketteki maarif ve iktisat cereyanlarına yüksek alakadarlığı ve şark yetimlerinin terbiye ve tahsilleri hususundaki himmetleri ile kendisini aynı zamanda bize büyük bir ilim adamı olmak üzere tanıtmış olan muhterem misafirimizi kemâl-i samimiyetle selâmlarız."⁽²⁰⁾

Yeni rejim halkın arasında en çok fikir hürriyetinin yetersizliğinden yakınan aydın kesimi sevindirmiş, Cumhuriyeti en çok bu yönüyle ele almışlardır. O dönemin aydını için Cumhuriyetin diğer adı demokrasidir. "Demokrat bir memlekette bilâ istisna herkes milletin felâh ve saadetini temin edecek bir unsur olduğu gibi etrafını mesut edebilmek için de kudreti nisbetinde itilâ ve terakkiye hakkı bulunduğunu yakinen idrak etmelidir."⁽²¹⁾

"Demokrasi, cemiyet şekilleri içinde fertlere en çok imkanlar hazırlayan bir numunedir."

"Mademki Türkiye'de en geniş bir halkçı hükümet tesis eylemiştir, o halde o hükümetin işlemesi için en esaslı çarh ferdin hürriyetidir. Hürriyet ise medeniyet-i hâzıranın umdesidir."⁽²²⁾ Sözleriyle yazar ilan edilmiş olan Cumhuriyet'in halk tarafından anlaşılması ve idarecilerin bu yönde hareket etmeleri için onlara yol göstermektedir.

(20) A.g.mc. nu: 2, s. 32

(21) A.g.mc. Hasan Ali (YÜCEL) nu: 11, s. 164

(22) Mehmet Emin (ERİŞİRGİL), Hürriyet İçin Ne lazım- Millî Mecmua, nu: 6, s. 84

Bir kısım aydınlar bu yeni rejimin Türk milleti için en ideali olduğunu, "Türk milleti arandı, silkindi, kendini buldu, sözleriyle savunur. Başka bir kısmı da: "Bugün varlığının istiklalini ilân eden aziz milletimiz, yarın ilim sahasında da istiklalini cihana bildirdiği zamandır ki bütün manasıyla asrî bir millet telâkkisine lâyık olacaktır. Bu müstakbel yükseliş Türklük için bir haktır."⁽²³⁾ ifadeleriyle bu inkılabın ilim sahasındaki müstakbel terakkilere vesile olacağına temas eder. Bütün bunlara rağmen ayağı yere basan bazı aydınlarımız haklı olarak bu hızlı değişimden: "İnkilap geçiren her millet eski bir çok hastalıklarını şifâyâb ederken yeni bir takım hastalıklar kazanmaktan kurtulamaz."⁽²⁴⁾ sözleriyle endişe duymaktadırlar.

Burada bir konu dikkatimizi çekmektedir. O da yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin millî bir devlet olma özelliğidir. Bilindiği gibi: "Osmanlı devleti bir milletlen mozayığı idi. Bu mozaik yapı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yerini milli devlete bırakmıştır. Osmanlı Devleti "irade-i seniyye"nin uygulandığı bir monarşi, Türkiye Cumhuriyeti ise "irade-i milliye"nin hakim olduğu Cumhuriyet idaresidir."⁽²⁵⁾ Osmanlı İmparatorluğu içinde çeşitli kavimler hep millî inançlarına sarılırken bizim kendi milliyetimizi ihmal etmemizin çok acı sonuçlarını çekmişiz. Bu çekilen acıların meyvesi geçte olsa Türkiye Cumhuriyeti olmuştur.

1 Kasım 1922 de çıkarılan kanunla hilâfet ve saltanat birbirinden ayrılmış ve saltanat kaldırılmıştı. Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra 3 Mart 1924'de Hilâfet'te ilga edilir. Bir bakıma İslâm aleminin liderliği sayılan Hilafetin kaldırılması yurttan ve dünyada büyük şaşkınlık yaratır. Çünkü o günün dünya coğrafyası içerisinde bağımsız kalabilmiş tek İslâm ülkesi Türkiye'dir. Bu yönüyle

(23) Saffet Urfi (BETÜN), A.g.mc. nu. 12, s. 183

(24) Mustafa Şekip (MUNÇ), Siyaset ve Politikacılık, M.M. nu. 44, s. 709

(25) Prof.Dr. İnci ENGİNÜN, Türk Dili Dergisi, Çağdaş Türk Siiri Özel Sayısı, Cumhuriyet Devri Türk Siiri", Ank. 1992, s. 565

İslam ülkelerinin merakla takip ettikleri merkez durumundadır. Tabii olarak, karar başta İngiliz olmak üzere bütün batıdan alkış toplarken, İslâm âlemini derin bir üzüntüye sevk etmiştir.

Halifelik niçin kaldırılmıştır? Bu soru bugün dahi sorulmakta ve çeşitli şekillerde cevaplandırılmaktadır. Hilafetin ilgasından yaklaşık bir sene önceye gittiğimizde, A-RMHC'nin HF na dönüşeceği günlerde "Dokuz Umde" diye bilinen bir beyanat yayınlanmıştı. Bu "Dokuz Umde"nin 2. maddesi:

"Saltanatın kaldırılması kararının değişmezliği, Türkiye Büyük Millet Meclüsü'ne dayanan halifeliğin İslâmlararası yüksek bir makam olduğu için devam edeceğiz"⁽²⁶⁾ şeklindeydi. Buna rağmen hilafetin ilgasının en önemli sebebi Lozan Muahedesinde İngiliz delegelerinin bu husustaki aşırı ısrarlı tutumlarıdır. Ortadoğu'ya hakim olmayı amaçlayan İngilizlerin, Türkiye ile müslüman devletler, özellikle Araplar arasındaki en kuvvetli bağ olan halileliğin kaldırılmasını istemesi çok tabidir. Maalesef o günkü idareciler bu ince noktayı kavrayamamışlar ve İngilizlere bu konuda mağlup olmuşlardır. Meselenin bu yönünü göremeyen bir kısım Türk aydını ise bunu haklı bir karar gibi alkışlamışlardır.

Millî Mecmua'nın bu husustaki görüşü inkılab anlayışına yakındır. Bu konu ile ilgili tek makalede; devletin bir dünya müessesesi olup onu uhrevî gayelere hadim kılmanın ancak asrî mahiyetinden çıkarmak olacağı ifade edilir. Dünyevî mahiyetini gaib etmiş olan bir devletin zamanımızda yaşayabilmesi yalnız müşkül değil, imkânsızdır diyen yazar, devamla: "Onun için devletin, bekasını muhafaza için kendisini uhrevî vezâif göstermek isteyen fikir ve zümrelerin tahakkümünden kurtarmaya çalışması zarûrî idi. Cebr ile imam yekdiğerinin zıddıdır. Hakiki imam ihtiyarın mahsulüdür.

(26) Mete TUNÇAY, A.g.e, s. 52

O halde devleti, dinin bekçisi yapmakta ne faide vardır. diyerek yalnız Hilâfetin ilgası konusunda değil, din ile devlet müesseselerinin birbirinden ayrılması demek olan lâikliğin lüzumuna da değinir. Bundan başka İslâmiyet'in bir aralık devlet de kurduğunu, İslâm alimlerinin asıl dini hükümleri incelemekten ziyade, kurulan devletin teşkilat ve hukuku üzerinde çalışıp bunu bir ilim haline getirdiklerini, buna karşılık, dinin asıl ilgi alanının, fertlerin ruhunu kuvvetlendirmeye çalışması olduğunu söyledikten sonra son olarak: "Onun için son büyük inkılâp, devletin hürriyetini temin ettiği kadar, dini de asıl mecrasına sevk suretiyle onun hürriyetini kazandırmıştır. Türk genci devletin ve dinin hürriyetini kazandıran bu büyük inkılabın eserini itmam etmek gibi şerefli bir mefkûre için çalışmalıdır."⁽²⁷⁾ sözleriyle Hilâfetin ilgasını tasvip etmiştir.

Bu hadisenin devamında 20 Nisan 1924 tarihinde Teşkilât-ı Esasiye Kanunu hazırlanır. Bu Anayasada lâiklik ilkesine ters düşen hükümlerin kaldırılmasına ve seçmen yaşının 18'den 22'ye çıkarılmasına yer verilir. Bunlardan başka kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla, ormanları devletleştirme ve çiftçiyi topraklandırma gibi yeni eseslar da vardır. Son olarak CHP programındaki altı ilkenin Anayasaya girmesi ve Anayasa ilkeleri olarak kabulü bu devrenin mühim hukukî meselelerindendir.

Saltanatın kaldırılması, Lozan görüşmeleri sırasında baş murahhas İsmet Paşa'nın hükümet başkanı Rauf (ORBAY) Bey'le değil de Mustafa Kemal ile görüşmesi ve bunun devamında Rauf Bey'in istifası gibi hadiseler mecliste belli bir muhalefet meydana getirmişti. Cumhuriyetin ilân şekli de bu muhalefeti artırmıştı. Zira Mustafa Kemal "Nutuk"da da beyan ettiği gibi akşam yemeğine davet ettiği İsmet (İNÖNÜ) Paşa Kâzım ÖZALP) Paşa, Fethi (OKYAK) Bey, Rize Mebusu

(27) Mehmet Emin (ERİŞİRGİL), Millî Mecmua, Büyük İnkılâp, nu: 11, s. 162-163

Fuat, Afyon Mebusu Ruşen Eşref, Halit ve Kemalettin Sami Paşalarla konuşup, Cumhuriyeti ilân edeceğini söyler. Meclis-
teki diğer mebuslara ve özellikle İstiklâl Harbi'nin lider
kadrosunu teşkil eden Rauf (ORBAY) Bey, Kâzım Karabekir Paşa
Ali Fuat (CEBESÖY) Paşa'lara söylemez ve onların fikirlerini
almaz.

Cumhuriyetin ilân ediliş tarzı yüzünden artan kırğın-
lık bir süre sonra "Hilâfetin ilgası ve Hânedan-ı Osmâniye-
nin Türkiye Cumhuriyeti memâliki haricine çıkarılmasına dair
kanun"un kabulüyle yeni boyutlar kazanır. Bütün bu hadise-
ler adeta Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın habercisidir.

Hilâfetin ilgası ile ilgili kanun maddesi görüşülür-
ken meclisin tek bağımsız mebusu Zeki Bey (Gümüşhane) muha-
lefetini belirten bir konuşma yapar. C.H.F. mebusları tara-
fından sık sık kesilen konuşmasında C.H.F. nin 1 Kasım 1922
de genel kararı ile kabul ve ilân ettiği, 8 Nisan 1923'de
ise yine aynı fırka mebuslarının değişmezliğini kabul ve ilân
ettikleri "9 umde"ye dikkat çeker. Bu umdeler açıklanırken
"T.B.M.M.'ne dayanan Halifeliğin islamlararası yüksek bir
makam olduğu için devam edeceği" ibaresinin bulunduğunu, buna
rağmen değişmeyeceği ilân edilen bu umdelerden nasıl vazge-
çildiğini anlayamadığını söyler.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşunu ha-
zırlayan bir diğer sebep de orduda görev yapan ve aynı za-
manda mebas olan paşalardan ordu ile meclis arasında bir ter-
cih yapmalarının istenmesidir. Bunun üzerine Kazım Karabekir
ve Ali Fuat Paşalar ordudan istifa ederler.

Bütün bu sayılanlar ayrılığı gittikçe arttırırken
20 Ekim 1924'te Esat Efendi'nin verdiği taktir sebebiyle
ipler tamamen kopar. Esat Efendi'nin "mübadele ve muhacirle-
rin iskânı ile gece mekteplerine ne kadar parasız talebe a-
lındığı ve nerelerde ilk mektep açıldığına" dair taktiri
27 Ekim'de gensoruya dönüşür. 30 Ekim'de ise Mecliste görü-
şülmeye başlanır. Görüşmeler sırasında Meclis'te tam bir

söz düellosu yaşanır. 9 gün süren müzakerelerde mesele cumhuriyet tartışmalarına döner. Rauf Bey ve Refet Paşa gibi muhalifler hilâfetçi ve saltanatçı olmakla suçlanırlar. Buna karşılık Rauf (ORBAY) Bey uzun konuşmalarla cevap verir. Neticede 8 Kasım 1924'te yapılan güven oylamasında 18 güvensizlik oyuna karşı 148 güven oyu çıkar.

Bir gün sonra 9 Kasım 1924'te Halk Fırkası'ndan 10 mebus istifa eder. İstifa edenler: Adnan (ADIVAR) Bey, Rauf Bey, Selâhattin Bey, Muhtar Bey, Sabit Bey, Halis Turgut Bey, Feridun Fikri (DÜŞÜNSEL) Bey, Faik Bey, Refet (BELE) Paşa ve Rüştü Paşa'dır.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası resmen 17 Kasım 1924 de kurulur. Fakat olaylara bakılırsa asıl kuruluşu 9 Kasım 1924 sayabiliriz. 10 Kasım 1924'te grup toplantısı yapan Halk Fırkası adının başına "Cumhuriyet" kelimesini de ilave etme kararı alıp Halk Fırkası'nın bu davranışı herhalde belli bir rahatsızlığın ifadesi olarak yorumlanabilir. Bu düşünce Nutuk'ta şöyle teyit edilir: "Cumhuriyet kelimesini telâffuzdan bile ictinab edenlerin, Cumhuriyeti doğduğu gün boğmak isteyenlerin, teşkil ettirdikleri fırkaya Cumhuriyet hem de Terakkiperver Cumhuriyet ünvanı vermeleri nasıl ciddi ve ne dereceye kadar samimi telâkki olunabilir?"

Rauf Bey ve arkadaşlarının teşkil ettikleri fırka muhafazakâr ünvanı altında çıksaydı, belki manası olurdu. Fakat bizden daha ziyade Cumhuriyetçi ve bizden daha ziyade terakkiperver olduklarını iddiaya kalkışmaları bittabi doğru değildir."⁽²⁸⁾

T.C.F. nin kurulmasından üç gün sonra İsmet Paşa sağlık sebebiyle Başvekillikten istifa eder. Aynı gün Fethi (OKYAR) Bey yeni kabineyi kurar. 27 Kasım'da yapılan oylamada T.C.F. de hükumete güven oyu verir. Bu sırada T.C.F.'nin mebus sayısı 29 olur.

(28) Mustafa Kemal, ATATÜRK Nutuk, C I, s. 567

Aralık 1924'te T.C.F. de yapılan seçimlerle Umûmi Reisliğe Kazım Karabekir Reis-i Sânilığe Rauf ve Adnan Beyler, Kâtib-i Umumiliğeye Ali Fuat Paşa, Heyet-i Merkeziye âzâlıklarına Muhtar, İsmail Canbulat, Halis Turgut, Ahmet Şükrü, Necati ve Faik Beylerle Rüştü Paşa seçildiler.

T.C.G.'nin programı şu esaslara dayanıyordu: "Partinin sistemi liberalizm ve halkın hakimiyetidir. Genel olarak hürriyetlere taraftardır. Din düşüncesine ve inançlara saygılıdır. İdari yönden yerinden yönetimin gerçekleşmesine çalışılacaktır. Cumhurbaşkanının, seçiminden sonra milletvekilliği ile ilgisi kesilir."⁽²⁹⁾

Mustafa Kemal böyle bir partinin kurulması karşısında: "Bırakınız, karşımıza çıksınlar, memleket işlerini münakaşa edelim"⁽³⁰⁾ demişse de T.C.F'nin parti programındaki "Cumhurbaşkanının, seçiminden sonra milletvekilliği ile ilgisi kesilir" maddesinden rahatsız olduğu bir gerçektir. O sıralarda London Times muhabirinin sorularına verdiği karşılıkta, "muhalafetin programında önemli bir görüş bulunmadığını"⁽³¹⁾ söyler. Buradan, Mustafa Kemal'in yeni fırkaya cephe aldığı söylenebilir.

13 Mart 1925'te başlayan "Şeyh Said İsyanı" T.C.F'nin kapatılmasına sebep sayılmıştır. Şimdiki Bingöl ilinin Genç ilçesinde başlayan isyan, Şeyh Said'in teslim alınmasıyla sona erer. İsyan başladığında Fethi (OKYAR) Bey hükümeti işbaşında bulunuyordu. Tedbir olarak ordu seferber edilip doğuya gönderildi, bölgede sıkıyönetim ilân edildi. Ayrıca Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun ilk maddesi dinin siyasete alet edilmesini engelleyici bir hükümle değiştirildi. Fethi (OKYAR) Bey Hükümeti'nin aldığı bu tedbirler T.C.F. mebusları tarafından da desteklendi. Ayrıca halk da çektikleri

(29) Hamza EROĞLU, A.g.e. s. 286

(30) A.g.e. s. 286

(31) Mete TUNÇAY, A.g.e. s. 104

telgraflarla hükümetin yanında olduğunu gösteriyordu.

Ancak CHF'nin içinde başta İsmet Paşa olmak üzere, sertlik taraftarı olanlar isyanın bastırılması konusunda yumuşak davranıldığı görüşündeydi. Baskı hareketlerini tasvip etmeyecek kadar liberal olan Fethi Bey ise fazla sertliğe yanaşmıyordu. Neticede 2 Mart 1925 tarihli CHF grup toplantısında oniki saat süren görüşmeler sonunda yapılan oylamayı sertlik taraftarları kazandı ve Fethi Bey istifaya zorlandı.

Hadisenin süratle ve şiddetle bastırılacağını söyleyerek kurulan İsmet Paşa Hükümeti güvenoyu aldı. Aynı günün gecesi Takrir-i Sükûn Kanunu İsmet Paşa'nın isteği üzerine görüşülmeye başlandı. Kanun tek maddeden ibaretti ve kısaca şöyleydi:

"1-İrticaa isyana, memleketin sosyal düzen ve huzurunu bozmaya sebep olan teşkilatlar, tahrikler, teşvikler, teşebbüsler ve yayınları hükümet Cumhurbaşkanının onayı ile re'sen yasaklayabilir. Bu işleri yapanları İstiklal Mahkemeleri'ne sevkedebilir. (32)

Mecliste yapılan oylama neticesinde kanun 22 red oyuyla karşılık 122 kabul oyu ile meclisten geçer.

Takrir-i Sükun Kanunu kabul edildikten iki gün sonra hükümet İstanbul basınına el atar. 6 Mart 1925'de Tevhid-i Efkâr, İstiklâl, Son Telgraf, Aydınlık, Orak-Çekiç, Sebilürreşat dergi ve gazeteleri kapatılır.

Hükümet, Takrir-i Sükûn kanununa dayanarak 3 Haziran 1925 tarihinde bütün memlekette irticâyı tahrik etmesi nedeniyle ile Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasına karar vermiştir.

Böylece Cumhuriyet devrinin ilk muhalefet partisinin hayatı 6 ay 16 gün sürmüş olur. 1930'dan sonra da birkaç parti

(32) A.g.e. s. 139

kurma çalışmaları olmuşsa da bunlar da kurduktan kısa bir süre sonra kapatılmışlardır. 1945 yılında çok partili hayat'a geçişe kadar bir daha parti kurma çalışmalarına müsaade edilmemiştir. Bu arada basına yapılan baskı da devam etmiştir. Bu konuyu ayrı bir başlıkta inceleyeceğimiz için basınla ilgili gelişmelere şimdilik değinmiyoruz. Takrir-i sükun Kanunu uygulanmamakla beraber 1988 e kadar kanun olarak muhafaza edilmiştir. 27 Ekim 1988'de çıkan 3488 sayılı "Uygulama İmkânı Kalmamış Olan Kanunların Yürürlükten Kaldırılması Hakkındaki Kanun'un" 1. maddesiyle tamamen ilga edilmiştir.

Kapatılan T.C.F. mebuslarından 6'sı İzmir suikast girişimini dolayısıyla idam edilmiş, 13'inin ise siyasi hayatları ikinci dönemin sonunda kesin olarak noktalanmıştır. Nihayet, iki eski T.C.F'li general, Ali Fuat (CEBESÖY) IV. dönemdi Konya'dan, Refet(Bele) V. dönemde İstanbul'dan milletvekili seçilerek, Atatürk'in sağlığında Meclis'e girebilmişlerdir.

Millî Mecmua'nın mezkûr hadiseyle ilgili düşüncesini anlamak için aşağıdaki değerlendirme yeterli olacaktır.

"Kürt isyanı yeni çıktığı vakitte Anadolu'nun dört bucağından Ankara'ya yağın sadakat telgrafları Cumhuriyet tarihimizin en temiz sahifelerinin bir hüsün ibtidâsı sayılmaya lâyıktır. Evlatlarımız onları okudukları zaman toprağımızı hürmetle öpmek için mezarlarımızı aramak ihtiyacını elbette hissedeceklerdir. İsyân behemehal basılacaktı. Daha dün omuzumuzdan çıkardığımız silâhları tekrar ellerimize aldık. Karda, kışta, tabiatın halkettiği bütün mâniyalara rağmen cânilerin cinayetine nihayet verdik. Hiyanetlerini kendilerine itiraf ettirdik."⁽³³⁾

Cumhuriyetin ilk yıllarında başka hadiselerde şüphesiz vücuda gelmiştir. Biz burada 1923-1925 yıllarındaki,

(33) Hasan Ali (YÜCEL), Millî Mecmua, "İMTİHAN", nu: 42, s. 677

Türkiye'nin o günlerde gündemini en çok meşgul etmiş olaylara farklı bir pencereden bakmaya çalıştık. Bu yıllardaki kültürel ve matbuatla ilgili faaliyetleri ayrı bir başlıkta inceleyeceğimiz için sosyal olayların değerlendirilmesini burada bitiriyoruz.

C. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Basını:

Mütareke yıllarında İstanbul'un işgaline karşı yekvücut olan Türk basını, "Kara Bir Gün" gibi çeşitli yazılarla işgalcilere şiddetle karşı koymuşlardı. Anadolu'da çeşitli kıpırdanmaların başlaması ve mücadelenin belirginleşmesi üzerine bu harekete taraftar olanlar ve olmayanlar ayrılmaya başlamıştı. Bunlardan Peyam-ı Sabah, Alemdar, İstanbul, Aydede, Ümid adlı gazeteler İstanbul hükümetini tutarken; İleri, Akşam, Vakıf, Yeni Gün ve Dergâh Millî Mücadeleden yana çıkmışlardı. O yıllarda Anadolu hızla işgal edilirken, çeşitli işgal bölgelerinde halkı Millî Mücadele lehinde bilinçlendirmek gayesiyle birçok gazete ve mecmua neşredilmişti.

Anadolu'da matbuat Millî Mücadele yıllarında canlanmıştı. Bunu İstanbul'dan Anadolu'ya kaçan gazeteciler ve İstanbul'daki gazetelerin muhabirleri sağlamıştı. Anadolu'da o yıllarda Kuva-yı Milliye'nin yanısıra bir de gazeteciler ordusu meydana gelmiştir. Millî mücadele'den önce Anadolu'da çıkan gazetelerden birkaçının dışında hemen hepsi Millî Mücadeleyi desteklemişlerdir. Desteklemeyen gazetelerden en önemlisi Trabzon'da yayımlanan İrsat (1919)dır. Sahibi Ömer Feyzi Kuva-yı Milliyeciler tarafından takip edilmeye başlanınca Yunan işgali altındaki Balıkesir'e geçip İrsat'ı orada çıkarmış, daha sonra yüzellilikler listesine dahil edildiği için Paris'e kaçmıştır. Eskişehir'de yayımlanan Yeni Dünya ise (1920) Sovyet eyilimli bir gazetedir. 1921'de çıkarılmaya başlanan Hayat'da bu gruba girer. Muhafif gazetelerden Tan'ın sahibi Ali Şükrü'nün, Mustafa Ke-

mal'in muhafızlarından Topal Osman tarafından öldürülmesi basın tarihimizin önemli olaylarından. Bunlardan başka Hatif (Eskişehir), Ferda (Adana), Zafer (Kastamonu), Şarkın Sesi (Erzurum) bu gruba giren basın organlarıdır. (34)

Millî Mücadele yıllarında Ankara Hükümeti'nin resmî yayın organı olan Hâkimiyet-i Milliye, 14 Eylül 1919 tarihinde Sivas'ta çıkarılmaya başlanan İrade-i Milliye'nin devamı niteliğindedir. Haftada iki gün yayımlanan bu gazete daha sonra günlük hale getirilmiş, Millî Mücadele boyunca resmi basın organı olarak görev yapmıştır. Bunlarla birlikte aynı yıllarda kurulan Anadolu Ajansı'yla beraber basın tarihimizde "Güdümlü basın devri" diye bilinen ve 1946 yılına kadar devam edecek olan dönem başlar.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilânından o yılın sonuna kadar geçen zaman içinde Türk basını tarihinde görülmemiş bir bayram yaşanmış ilâveler çıkarmış ve üç gün çok renkli baskılar yapmıştır. (35) Bu tarihten 4 Mart 1925'deki Takrîr-i Sükûn kanununun çıkarılmasına kadar geçen sürede basınımız çok geniş bir hürriyet havası yaşamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bir yandan gazete çıkarma faaliyetleri teşvik edilirken, öbür yanda bu faaliyetin güdümlü hâle getirilmesine çalışılmıştır. Yeni rejimi öven gazetelere sonsuz haklar tanınırken, tenkit eden gazetelere hayat hakkı tanınmaz. Bu dönemde muhalif basını kontrol ve sindirme faaliyetleri Hilâfet meselesi ile ilgili olarak bazı ünlü gazetecilerin İstiklal Mahkemelerine sevki ile başlar. Bu mahkemenin neticesi müsbet de olsa muhakeme edilen insanların sindirilmiş olacakları âşikârdır.

Bu muhakemelerin hemen akabinde Mustafa Kemal'e basınla münasebetlerini düzeltmesinin doğru olacağı fikri tel-

(34) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yay. Basın mad., s. 324

(35) Fuat Süreyya ORAL, Türk Basın Tarihi 1973, s. 120

kin edilir ve 4 Şubat 1924'te İzmir'de bir toplantı yapılır. Mustafa Kemal'in isteğiyle düzenlenen bu toplantı Cumhuriyet döneminde basının yönlendirilmesi yolunda önemli bir başlangıç olmuştur.

20 Nisan 1924 Anayasasında basının serbestliği teyit edilmiş, sansüre tabi tutulamayacağı belirtilmiştir. Ancak bu kanunun sonuna eklenen "Matbuat kanun dairesinde serbesttir" sözü ilerideki kısıtlamalara kapı açacaktır.

Basınımızın geleneksel karakteri içerisinde sansür uygulamaları oldukça mühim bir yer tutar. Cumhuriyet öncesinde de zaman zaman görülen sansürün Cumhuriyetin ilk yıllarında muhalif basını susturmak için yapıldığını görürüz. Bu dönemde gazeteciler genelde yazılarından dolayı suçlu görülerek cezalandırılmış, daha sonra affedilmek suretiyle yeni rejime ve bu rejimi savunanlara karşı minnettar kalmaları sağlanmıştır. 1924 teki İstiklâm Mahkemesi başkanı Topçu İhsan Bey: "Basın su ve ateş gibi bir unsurdur. Hem çok faydalı, hem de çok zararlı olabilir."⁽³⁶⁾ sözüyle devrin bürokrasisinin basın hakkındaki düşüncesini özetler.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla belirmeye başlayan muhalif basın hükümeti daha rahat tenkit etmeye başlar. Fakat bu durum fazla devam etmez ve 13 Şubat 1925'de başlayan Şeyh Said ayaklanması münasebetiyle Takrir-i Sükûn kanunu çıkarılır. Tek maddeden ibaret olan kanunun orijinal metni şöyledir: "İrticaa ve isyana ve memleketin nizam-ı ictimâisini ve huzur ve sükununu ve emniyet ve asayişini ihlâlê bais bilumum teşkilat ve tahrikat ve teşvikat ve teşebbüsât ve neşriyatı Hükümet, Reisi Cumhur'un tasdikiyle re'sen ve idareten men'e mezundur. İşbu ef'âl erbabını Hükümet İstiklâm Mahkemesine tevdi edebilir."⁽³⁷⁾

Bu kanunla ilgili olarak Mustafa Kemal Nutuk'ta İs-

(36) Alpağ KABACALI, Türkiye'de Basın Sansürü, Gaz. Cem. Yay. 1990, s. 112-113

(37) Kadro Dergisi Tıpkıbasım C I, s. 23

tanbul basınının Ankara hükümetine karşı, yaptığı yayınları aktardıktan sonra Cumhuriyete karşı yenileşmeye karşı çabaların hükümet ve meclisi olağanüstü tedbirler almaya Takrir-i Sükun kanununu çıkarmaya götürdüğünü⁽³⁸⁾ anlatırken, bu kanuna karşı çıkan Kâzım Karabekir Paşa: "Bu kanunun kabulüyle, matbuat memleketimizde tamamıyla takyid edilmiş olacaktır"⁽³⁹⁾ diyordu. Dahiliye vekili Recep (PEKER) ise, basının devlet nüfuzu ve kuvvetine karşı mücadele ettiğini, manzara-ı zaafın sebep-i aslîsinin İstanbul basını olduğunu söylüyor ve "bu yılların zehirli yuvaların"⁽⁴⁰⁾ yani basının ezilmesi, temizlenmesi, yok edilmesi icap ettiğini belirtiyordu.

Kanun kabul edilir edilmez Bakanlar Kurulu kararıyla gazete ve dergi kapatma işlemleri başlar. Önce İstanbul'da yayımlanan Tevhid-i Efkâr, Son Telgraf, İstiklâl, Toksöz, Orak-Çekiç, Aydınlık ve Sebilürreşat kapatılır. Bunu Millet, Resimli Hafta, Presse de Soir (İstanbul), Yoldaş (Bursa), Sada-yı Hak (İzmir), Doğru Öz (Mersin) Kahkaha (Trabzon), İstikbal (Trabzon), Sayha (Adana) gazetelerinin kapatılması izler. Bir ay kadar sonra Hüseyin Cahid'in çıkardığı Tanin, biraz sonrada Ahmet Emin'in Vatan gazeteleri kapatılır. Devrin önde gelen birçok gazetecilerden Eşref Edip, Velit Ebuzziya, Abdülkadir Kemal;ı (Öğütçü), Fevzi Lütfi (Karaosmanoğlu), Sadri Ethem (Ertim), İlhami Safa, Gündüz Nadir, Ahmet Emin (Yalman), Ahmet Şükrü (Esmer), Suphi Nuri (İleri), İsmail Müştak (Mayakon) İstiklal Mahkemesi tarafından tutuklanırlar. Tutuklanan bu gazetecilerden bir kısmı, daha sonra Mustafa Kemal'e aflarını isteyen bir telgraf çekmişler, Mustafa Kemal'de, mahkeme başkanlığına gönderdiği telfrafta: "Cumhuriyet'e ve rejime bağlılıklarını, pişmanlıklarını açıklayarak affını isteyen gazetecilerin bu davranışlarının dik-kate alınmasının uygun olacağını" hatırlatmıştır.⁽⁴¹⁾ Bu ha-

(38) Mustafa Kemal ATÜTÜRK, Nutuk, Cilt 2, s. 653

(39) T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, C 15, s. 146

(40) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Basın Maddesi s.325

(41) Alpay KABACALI, A.g.e. s. 116

diseden bir süre sonra T.C.F. İstanbul Merkez Şubesinin polisçe aranması haberi Tanin gazetesinde "Baskın" başlığı altında yayınlanınca gazetenin başyazarı Hüseyin Cahid ve diğer sorumlular tutuklanıp muhakeme edilmek üzere 19 Nisan 1925'de Ankara'ya götürülürler. Hüseyin Cahid savcının kendisi hakkındaki suçlamaları kabul etmez ve muhakemenin daha önceki zaman aşımına uğrayan yazılarından dolayı yapıldığını söyler. Devamında "Engizisyon devrinden sonra medenî ve hür dünyada ve hâkimiyeti halka dayanan bir demokrasi ve cumhuriyette kimse fikir ve mesleğinden dolayı suçlanıp sorumlu olmamıştır. Fikir mesleğinde ceza yoktur. Herhalde böyle bir mahkemede ben hakim olmaktan ise mahkum durumunda bulunmayı tercih ederim." sözleriyle gözüpek bir savunma yapar.⁽⁴²⁾ Bu savunmayı "mugalata" sayan mahkeme Hüseyin Cahid'i "nefy-i ebed" cezasına çarptırarak Çorum'a göndermiştir.

Takrir-i Sükûn Kanunu ile basın sindirildikten sonra sıra inkılapları gerçekleştirmeye gelir. Bu dönemde basın organları inkılapların gerçekleşmesinde ve halk tarafından benimsenmesinde kullanılmıştır.

Doğuda çıkan Şeyh Said Ayaklanması sonucu ilân edilen Takrir-i Sükûn Kanunu ile ilgili olarak Millî Mecmua'da herhangi bir haber veya yoruma rastlayamadık. Mecmua, ayaklanma ile ilgili görüşlerinde devletin politikası ile paralel olarak hareket etmiştir. Fakat Takrir-i Sükûn Kanunu'nu tasvip ettiğini de söyleyemeyiz. Bizim kanaatımız, bu konuda devletle karşı karşıya gelmemek için mecmua muharrirlerinin susmuş olacağıdır. Netice olarak; Millî Mecmua bu dönemi zarar görmemek için susarak atlatmış, fırtına dindikten sonra yayın politikası doğrultusunda neşriyatına devam etmiştir.

Cumhuriyet döneminin bol sansürlü basın faaliyetlerinin yanında Harf İnkılabı konusu da zaman zaman gündeme gelmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ilim adamlarınca bu konu tartışılmaya başlanır. 1923'te İzmir İktisat Kongre-

(42) A.g.e. s. 118

si'nde bazı delegeler tarafından Latin harflerinin kabul edilmesinin istendiği bir teklif, başkan Kâzım Karabekir tarafından reddedilir. Cumhuriyet'ten sonra aynı konu Hüseyin Cahid tarafından Mustafa Kemal'e teklif edilir. Mustafa Kemal bu iş için zamanın erken olduğunu belirterek yanaşmaz.

T.B.M.M'nde Latin harfleriyle ilgili ilk konuşma 1924'te Şükrü (SARACOĞLU) tarafından Milli Eğitim'in bütçesi görüşülürken yapılmış, basın tarafından da desteklenmişti. Bu arada Berlin'de öğrenim gören Türk talebelerin "Yeni Harfler Birliği" adlı bir dernek kurup, Yeni Yazı adıyla bir dergi çıkarttıklarını da görüyoruz.

Zamanın Adalet Bakanı Mahmut Esat (BOZKURT) un 8 Ocak 1928 tarihinde Türk Ocağı'ndaki konuşması Latif alfabesi taraftarlarını cesaretlendirir. 9 Mayıs 1928'de Saffet Arıkan ve arkadaşlarının latin rakamlarının kullanılması için Meclis'e verdikleri teklif ise 24 Mayıs'ta kabul edilerek bu konuda büyük bir adım atılmış olur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Türk basınının karakterini kısaca özetleyecek olursak, Türk basını bu dönemde dünya basını ile boy ölçüşecek seviyeye gelmiştir. Gazeteciliğin teknik yönden inkişafı bilhassa yeni harflerin kabulünden sonra sürat kazanmış, gazete sekreterliğini çok ehemmiyetli bir estetik iş haline koymuştur.

1925 yılına kadar siyasî faaliyeti birinci plana alan gazeteler, bu tarihten sonra daha çok çeşnide fıkralara, edebî, ilmî makalelere röportajlara ve magazin faaliyetine kıymet vermişlerdir.⁽⁴³⁾

Fıkra yazarlarının çokluğu gazetelerde fıkra türünün ne derece kabullenildiğini göstermektedir. Dile ve tarihe aid etüd mahiyetindeki makaleler ise gazeteciliğimizde ilmi makalelerin nasım mühim bir yer aldığına nümune telâkki edi-

(43) Server İSKİT, Türkiye'de Matbuat Rejimi, s. 216

lebilir. Pöroptajcılık ise, sade mecmualarda değil, günlük gazetelerde dahi yer ve okuyucu bulan bir tür olmuştur.

O günlerde günlük gazetelerin yanında canlı bir magazin dergiciliği de sürdürülmüştür. Batı dergilerini model alan ve çoğu haberlerini o dergilerden aktaran Resimli Ay ve Resimli Gazete gibi dergiler yurdumuzda Şehbal^x dergisinin açtığı çığırını devam ettirmişlerdir.

Hakikî Türk Matbuatının kurulması, en ileri teknik vasıtalarından istifade etmesi ve olgun bir millî zihniyet göstermesi Lozan'dan sonra Cumhuriyetle başlar. Memleket ilk defa olarak hem dışa, hem de içe doğru bütün haklarına sahip olmuştur.

Kalitesi yükselen matbuatımız Cumhuriyet devrinde teknik bakımdan da dünyanın en ileri gazeteleriyle boy ölçüşecek duruma gelmiştir. Bu durum tabiatıyla okuyucu adedini de artırmış, bazı günlük gazetelerimizin tirajı yirmibeşbine kadar çıkmıştır. Bu durum matbuatımız için ögünülecek bir hadise, İstikbal içinde büyük bir ümit kaynağıdır.

(x) Şehbâl, 1909-1914 yılları arasında Hüseyin Sadeddin AREL tarafından 100 sayı olarak çıkarılmış bir mecmuadır. 1912 yılında İtalya'da yapılan bir yarışmasında baskı ve mizanpajının güzelliği ile birinci seçilmiştir.



SANSÜR KAFESİ - 1924'te hükümetin basına sansür koyacağı yolundaki söylentiler üzerine Matbuat Müdürü Zekeriya Sertel görevinden ayrılmıştı. 1 Şubat 1924 günü Vatan'da "Dayak, silah ve sansür" alt yazılı karikatürde, kafesin üzerinde "Sansür", kuşun üzerinde "Matbuat" yazılı. "Mebus avcı" ile Neareddin Hoca arasında şu konuşma geçiyor: "- GİR şu kafese, yoksa çıkarım!" - Kafese gireceğini zannemem, çıkarsan beruta yazık edersin!"

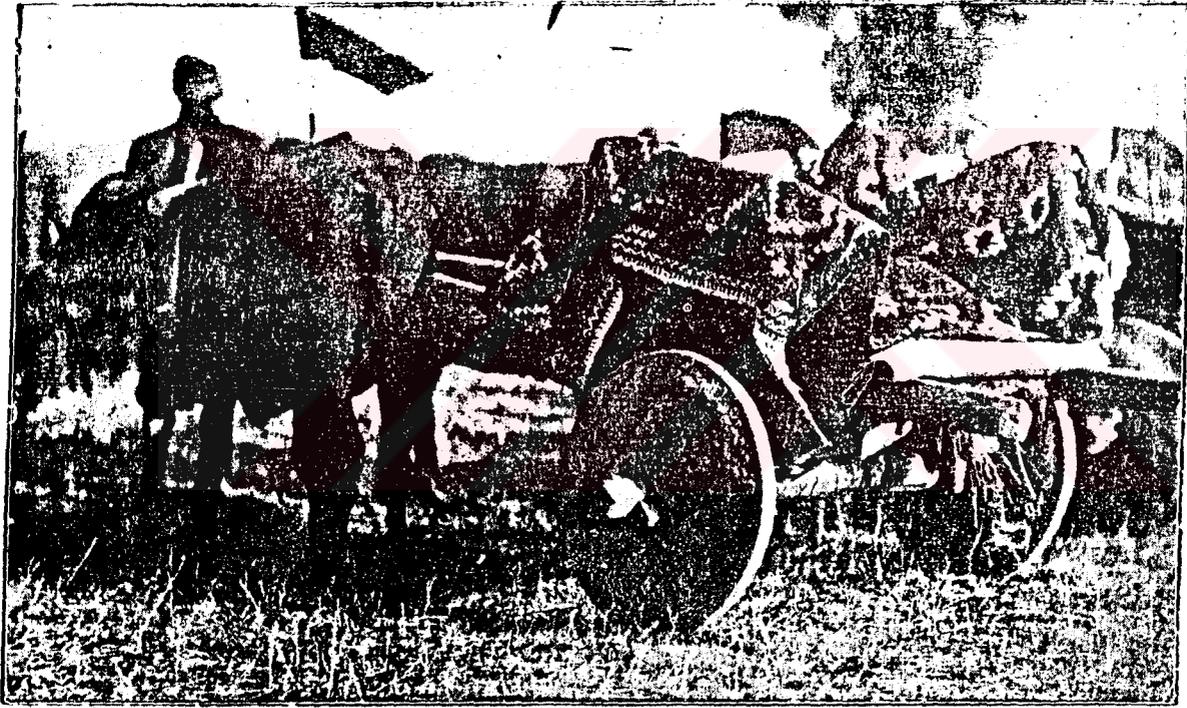
پوانهلر مناسبتله



— كوچوك خام ، كينديك مكنيك آدى نايدي ؟
 — دوورت فوللهز داديم
 — بونك توركيس يوقى ؟
 — انسان پان مكنيك دادى ا ا ا ا . . .

ملی مجموعہ

ہر ایک برقی وارنہ بشپ کونڈری میٹار، علمی، ادبی، اقتصادی، فنی رسمی مجموعہ



نورکاک آنادولو نظری عامہ لہزمہ : فائق آواہسی

محمد امین : برقاچ مشاہدہ دہا (مماجہ)۔ مصطقی شکیب : نخوت و جرأت۔ محمد سیب : نفس۔ حسن عالی بنہ «تروت
فتون»۔ یوسف شریف : «مساک»۔ جواب - نجیب فاضل : اور و جک آئی (شعر)۔ «کنج خرسنا لرجینی» مک
تاریخچہ سی و حقیق ماہیتی ؛ «حضرت عیسیٰ ایچون طلبہ شاہدار» دن، ترجمہ احمد قاسمی : یاراسا (شعر)۔ بکر صدق :
تہنیتی آپولوژیسی - عارف دوندار : آنادولو کلینی (شعر)۔ شیخ حسین سمدالین : امام ربانی و شخصیت تصوفیسی
(مابعد)۔ بی بی صائم : قرال ادیب «فرقہ»۔ مکی سعید : یتیمزی ؛ (شعر)۔ اوچ نالی ساز : جواب (شعر)۔ ملی
مجموعہ مک ایکی ہفتہ سی : مساک ؛ آووہایہ اعزام ایدیان طلبہ ؛ کلہک نسخہ مزدن اعتباراً ۔

یونس خدہ :

I. MİLLÎ MECMUA'nın KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ

A. Mecmuanın Şekil Özellikleri:

Matbuat hayatına İstanbul'da 1 Teşrin-i Sani 1339 (1 Kasım 1923) tarihinde adam atan Millî Mecmua, yayınını aralıksız 15 Teşrin-i Sani (Kasım) 1928'e kadar 10 cilt ve 114 sayı olarak sürdürmüştür. Onbeş günlük bu resimli mecmua Harf İnkılâbının hemen akabinde yayın hayatını noktalamıştır.

Üzerinde çalıştığım 1-50. sayıları, 1 Teşrin-i Sani 1339 (1923) ilâ 1 KE. 1341 (1925) tarihlerini ihtiva etmektedir. Neşir tarihinden de anlaşılacağı gibi 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilân edilmesinden hemen sonra yayım hayatına başlamıştır. Prensipte olarak, 15 günde bir yayımlanan Millî Mecmua, yalnız bayram gibi özel günlerden dolayı 13., 18. ve 20. sayılar 7 ilâ 28 gün arasında değişen tarihlerle çıkmıştır. Bunun sebebi, okuyucuyu merakta bırakmamak düşüncesiyle hemen açıklanmıştır. Bunların dışındaki diğer sayıları her ayın birinde ve onbeşinde olmak üzere ayda iki defa basılmıştır. Mecmua genelde 16 sahifedir. Yalnız 12. ve 32. sayılar 20 ile 24 sahife adedi ile istisna teşkil ederler. Mecmuanın ön kapağı ve onu takip eden reklâm sahifesi ile en sonundaki iki reklam sahifesine rakam verilmediği için bunları önkapak-arka kapak a-b diye belirledik. Bunlarla beraber mecmuanın sahife adedi 20'ye çıkmaktadır.

Mecmuanın dış kapağında yayımlanan fotoğraflar, genelde sanat yönü ağır basan yerli ve yabancı şahsiyetlere ayrılmıştır. Bunlar ressamlar, müşikişinaslar, edipler, tarihçiler ve bazı tarihî eser fotoğraflarıdır. Sahifelendirilmediği için bizim "Önkapak-b-" diye belirttiğimiz ikinci sahife ile en sondaki yine bizim "Arka kapak a ve b" diye

belirttiğimiz iki sahife mecmuaya verilen reklâmlara ayrılmıştır. Bu düzenleme son sayıya kadar değişmeden devam eder. Kitap, mecmua, gazete, ilaç, ev, banka, terzi, vapur işletmeleri, lokanta vb. gibi ilân ve reklâmlar bir hayli yekûn tutar. Bu da mecmuanın mâlî yönden iyi bir durumda olduğunu düşündürmektedir. Bunlardan başka 42., 48., 49. ve 50. sayılarda Mevlevî sanatkârlarının eserlerinin resimlerini veren ve bizim "Önkapak-c-" diye belirttiğimiz numarasız sahifelerde eklenmiştir.

Mecmuanın dış kapağından başka numaralandırılmış bir de iç kapağı vardır. Sahifenin yaklaşık 1/3 lük bölümünde tıpkı dış kapaktaki gibi büyük puntolarla "Millî Mecmua" yazısı yer alır. Bu yazının solunda mecmuanın abone şartları ve gönderilecek yazılarla ilgili şöyle bir not mevcuttur:

"Abone Şerâiti: Seneliği 250, altı aylığı 125, fevkalâde nüshalar için 500 ve 300 kuruştur. Mecmuamız heyetince tab'ı tensib edilmeyen âsâr îâde edilmez." Mecmuanın burada ifade edilen abone şartları hiç değişmeden 50. sayıya kadar devam etmiştir.⁽¹⁾ Ayrıca her sayı baştan sona kadar 10 kuruş iken 12 ve 24. sayılar hem özel sayı, hem de çok sayfalı olduğu için 15 kuruşa satılmıştır. İlk 7 sayısının "Evkaf-ı İslâmiye Matbuaası"nda, 8 il; a 17. sayılarının İstanbul Evkaf Matbuaasında, 17 den 50. sayıya kadar ise Matbaa-i Bahriye'de basılan mecmuanın sahip ve mes'ul müdürü Mehmet Mesih (AKYİĞİT)'tir.

Mecmuanın başında iki kapak bulunmaktadır. Birinci kapak sahifelendirilmemiş olup, başında büyük puntolarla talik "Millî Mecmua" yazısı vardır. Altındaki onuncu sayıya kadar "onbeş günde bir çıkar. İlmî, edebî, iktisadî, fennî musavver mecmuadır." yazısı, onuncu sayıdan ondokuzuncu sayıya kadar "onbeş günde bir perşembe günleri çıkar. İlmî,

(1) Bu durum, devrin enflasyon nisbeti hakkında, daha yerinde bir ifadeyle matbuatın enflasyona yenik düşmediğine dair bir işaret sayılabilir.

edebî, iktisadî, fennî resimli mecmuadır." şeklinde değişmiştir. Aynı yazı 19. sayıdan 50. sayıya kadar ise: "Her ayın birinci ve onbeşinci günleri çıkar, ilmî, edebî, iktisadî, fennî resimli mecmuadır." diye ifade edilmiştir. Dış kapaktaki "Millî Mecmua" yazısının sağındaki "abone şeraiti" ve sonundaki idarehane adresi ile sahip ve mesul müdürünün isminin bulunduğu kısım, 15. sayıdan itibaren kaldırılmış ve iç kapağın aynı yerinde verilmeye devam edilmiştir.

Mecmuanın dış kapağının -birkaç sayı müstesna- hemen hepsinin orta yerinde o sayının muhtevasıyla ilgili bir resim veya fotoğraf vardır. Aynı fotoğraflar mecmuanın içinde ilgili bölümde tekrar verilmiştir. Dış kapaktaki bu fotoğrafların hemen altında "münderecat" bölümü yer almaktadır. Bazı sayılarda alt alta yazılarak bütün sahifeyi kaplayan münderecât, büyük resimli sayılarda reklâm sahifesine taşınmıştır.

"Millî Mecmua" yazısının sağındaki bölümde ise mecmua idarehanesinin adresi ile sahip ve müdürünün ismi yer almaktadır. Buna göre idarehane adresi: "Bâb-1 Âlî Caddesinde, Vakit Matbaasına muttasıl köşe başında 1 nurolu dâire-i mahsusa" iken 35. sayıdan itibaren "Orhan Bey Hanında, birinci kat numro 9" olmuştur. Yalnızca 43. sayıda: "Bâb-1 Âlî;1 Caddesinde Resne Fotoğrafhanesi karşısında Münir Matbaası önünde" şeklinde değişen adres, 44. sayıdan 50. sayıya kadar: "Bâb-1 Âlî Caddesinde, İkdâm yurdu ittisalindeki binada daire-i mahsusa" olmuş, böylede kalmıştır.

Mecmua, 28 x 20 ebadında ve sayfalar ikişer sütun halindedir. Başlık, ilân reklam vb. yazılar dışında mecmuanın asıl muhtevasını teşkil eden yazılarda iki çeşit punto kullanılmıştır. Büyük puntolu yazılar en az 34 ilâ 38 satırı işgal ederken, küçük puntolu satırların sayısı 46'ya kadar çıkmaktadır. Yazıların başında konuları belirleyen sütun adları yer almıştır. Bunlar: "Musahabe", "Felsefe", "Rûhiyat", "Bediiyyat Musahabeleri" ve "Küçük Hikâye"dir. Bunlardan başka 12. sayıya kadar "Şiir Müsabakası-Müstaid Zekâlar Sü-

tunu" ve 50. sayıya kadar devam eden "Millî Mecmuanın İki Haftası" adlı bölümler vardır. Müstaid Zekâlar sütunu genç şairlere ayrılmış bir bölümdür. 12. sayıda şiir müsabakasını Akif Hikmet Bey'in kazandığı haberi verilerek ve bir şiiri yayınlanarak bu bölüme son verilir. Yerine okuyuculardan gelen istek üzerine "Heveskârlar sütunu" birkaç sayıya mahsus olmak üzere konur. "Milli Mecmua'nın iki Haftası" bölümü ise 9., 13., 23., 24., 30., 34., 41., 44., 46., 49. ve 50. sayıları dışında her sayıda mevcut olan bir haber mağazın sayfasıdır. Mecmuanın sahip ve müdürü Mehmet Mesih'in ismini vermeden yazdığı bu bölüm, dönemin sosyal hadiseleri ve kültürel faaliyetleri hakkında bize tarihi bilgiler vermektedir.

Mecmuanın basım tekniği, o dönemin matbuatı gözönüne alınırsa oldukça başarılıdır. Gelişmiş günümüz matbuatında bile sıkça gördüğümüz dizgi hataları dışında göze çarpan önemli hatalarının olmaması, çıkarınların bu hususta ne kadar titiz olduklarını göstermektedir. Mecmua içine serpiştirilen şiirler ve resimler ise mecmuayı daha dikkat çekici ve sıkılmadan okunabilir hâle getirmektedir. Bazı sayılardaki ifade yanlışlıkları ise bir sonraki sayıda tashih yazılarıyla düzeltilmiştir.

Mecmuada her oniki sayıda bir fihrist verilmektedir. "Hurûf-ı hece sırasıyla tertip" edilen bu fihristte konuya göre tasnif esas alınmıştır. Her konudaki yazılar kendi arasında ayrıca yazar adına göre sıralanmıştır. Bu fihristler 12., 24., 36. ve 48. sayılarda mevcuttur. Bunlardan başka 20. sayı Tevfik Fikret, 23. sayı Nedim, 24. sayı Ziya Gökalp, ve 32 sayı Hamit özel sayısı olarak neşredilmiştir. Tercüme yazılara pek az yer veren Millî Mecmua, bu yayının prensibinden asla taviz vermemiştir.

Çalışmamızın muhtelif kısımlarına kaydığımız fotokopiler Millî Mecmua'nın şekil özelliklerini göstermede yeterli malzeme olacaktır.

B. Yazar Kadrosu:

Geniş bir yazar kadrosuna sahip olan Millî Mecmua'nın yazarlarının çoğu Türk kültür, sanat ve siyaset alanında isim yapmış kişilerdir. Basın hayatının tanınmış bu simalarına bir de şiir müsabakasında ve heveskârlar sütununda isimlerine ilk kez rastladığımız şahsiyetleri dahil edersek yazı kadrosunun hayli kabardığını görürüz. Bu kadronun büyük bir kısmı matbuat alanında isim yaptığı gibi, fikrî yazılarıyla da şöhret bulmuş ve akademik kariyere sahip imzalıdır. Bunlardan bazıları Mustafa Şekip (TUNÇ), Naci Fikret (BAŞTAK), Nandâr Rahmi (KARATAY), Cemil Sena (ONGUN), Halide Nusret (ZORLUTUNA), Mehmet Emin (ERİŞİRGİL) ve Yahya Saim (OZANOĞLU)dur.

Bu geniş yazar kadrosu içinde tanınmış şahsiyetlerden Soyadı Kanunu'nu görenlerin soyadlarını çeşitli kaynaklardan bulmakta pek zorlanmadık. Fakat mecmuada yazısı az olan ve pak tanınmayan şahısların hayatları hakkında bilgi edinmede ve soyisimlerini tesbitte epey güçlük çektik.

Millî mecmua'nın ilk elli sayısında yaklaşık 100 kadar yazar ve şairin ismine rastlamaktayız. Bunlara ait toplam 550 karışık yazıdan Mehmet Mesih 120, Mustafa Şekip TUNÇ 32, Hasan Ali YÜCEL 40, Arif Dündar 19, Hüseyin Namık ORKUN 19, Halide Nusret ZORLUTUNA 19, Orhan Rıza AKTUNÇ 16, M. Emin ERİŞİRGİL 20, Mahmut Ragıp KÖSEMİHAL 17, Şehabeddin 14, Yahya Saim OZANOĞLU 11, Ömer Bedreddin UŞAKLI 12, Necip Fazıl KISAKÜREK 11, Saffet Urfi BETÜN 10, toplam 371 yazıyla en çok yazısı olan yazar ve şairler olarak dikkati çekerler. Mecmuanın sahip ve mesul müdürü Mehmet Mesin (AKYİĞİT) Bey, mecmuanın devamlı okunmasında en etkili isimdir. Şiir ve makaleleriyle mecmuaya ayrı bir renk kattığı gibi, yaptığı röportajlar ve imzasız olarak neşrettiği "Millî Mecmua'nın İki Haftası" adlı haber magazin sayfasıyla mecmuayı ilginç hale getirmiştir. Mecmuaya karşı yapılan tenkitlerin cevabı imzasız olarak onun verdiğini ve yeni neşredilen mecmuaların tanıtım yazılarında ona ait olduğunu üslubundan anlıyoruz.

Ayrıca Mehmet Mesih'in Ankara'ya seyahate gittiği zaman habar magazin sayfasının çıkmaması bu intibamızı kuvvetlendirmektedir. Bunlarla beraber mecmuanın Ankara hükümeti ve Türk ocaklarıyla irtibatını sağlayan da Mehmet Mesih'tir. Hülâsa; mecmuanın çıkarılmasında en büyük hizmet ona aittir. Biz burada Ahmet Kutsu (TECER), Ahmet Rasim, Abdülhak Hamid ve Ali Canip gibi yazısı az fakat tanınmış şahsiyetlerin hayatlarını anlatmaktan vazgeçerek matbuat alemince daha az bilinen yazar ve şairlerimizi tanıttacağız.

Ali Rıza : (İstanbul: 1864-1935) Türk ressam özellikle peyzaj anlayışı bakımından çağdaş Türk resmine yenilikler getirmiştir.

Üsküdar'da doğdu. Süvari binbaşı Mehmet Rüştü Bey'in oğludur. Doğum yerine bağlı olarak "Üsküdarlı Ali Rıza Bey" veya öğretmenliği dolayısıyla "Ali Rıza Hoca" diye anılır. 1879'da Askerî liseye girdi. Burada mektep nazırı Ethem Paşa'yı arkadaşlarıyla beraber bir resimhane kurmaya ikna etti. Osman Nuri Paşa ve Süleyman Seyyit Bey'den resim dersi gördü. 1885'te Harbiye'den mezun olduktan sonra aynı okulda resim öğretmeni yardımcılığı, daha sonra da resim atelye şefliği yaptı. Burada Otuzyıllık Öğretmenliği süresince birçok asker ressamın yetişmesine yardımcı oldu. 1908 de kurulan "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti"ne başkanlık etti. Çamlıca Kız Lisesi resim öğretmenliğinde bulundu. 1935'te öldü ve vasiyeti gereği Karacaahmet Mezarlığına gömüldü⁽¹⁾.

Ali Mümtaz (AROLAT): (İstanbul 1897-1967) Üçüncü ordu kumandanlarından Hasan İzzet Paşa'nın oğludur. Arolat'ın ilk şiirleri 1918-1919 yıllarında şair ve Nedim dergilerinde yayımlandı. Bunlarda Seza takma adını kullanıyordu. Daha sonra Ali Mümtaz imzasıyla Yeni Mecmua, Milli Mecmua, Dergah ve Varlık'ta şiirleri çıktı. 1925-1927 arasında Millî Mecmua'da yayımlanan şiirlerinde serbest nazımla yazma-

(1) Türk ve Dünya Ünlüleri Ans. Anadolu Yayınları İst. C I, S. 254

yı denedi. 1926'da "Bir Gemi Yelken Açtı" kitabında şiirlerini topladı⁽²⁾.

Selâhaddin Enis (ATABEYOĞLU): (Antalya 1892-İstanbul 1942) 1912'de gazetecilikle yazı hayatına başlamıştır. İlk roman denemesi Neriman'ı Onsekiz yaşında yazmıştır. İkdâm, İleri, Vakit, Son Saat, Payitaht, Cumhuriyet, Son Posta gazetelerinde ve Fağfür, Şair, Kaplan, Şebap, Düşünce, Resimli Hikaye, Millî Mecmuada hikâyeleri neşredilmiştir. Yeni harflerle basılan bir tek kitabı ikinci baskısı yapılan zaniyeler'dir⁽³⁾.

Şükûfe Nihal (BAŞAR): (İstanbul: 1896-1973) Beşinci Murad'ın başhekimi Emin Paşa'nın oğlu Ahmet Bey'in kızıdır. I. Dünya savaşı yıllarında yetişen Ş.Nihal, bu devrin diğer şairleri gibi Fecr-i Âtî ve Millî Edebiyat devresinin tesiri altındadır. Şiirlerini Yıldızlar ve Gölgeler, Hazan Rüzgarları (1927), Gayya (1930), Su (1935), Şile Yolları (1938), Sabah Kuşları (1943) isimli kitaplarda toplanan yazarın Tevekkülün Cezası, Yakut Kayalar, Renksiz Izdırap, Çöl Güneşi ve Yalnız Dönüyorum isimli hikâye ve romanları vardır⁽⁴⁾.

Halil Nihat (BOZTEPE): (Trabzon: 1882-1949) Trabzon Askerî Rüstiyesini ve İdadisini bitirdikten sonra bir müddette Fransız Frerler mektebinde Fransızca öğrendi. Kendi şahsi merak ve gayretiyle edebiyat sahasında ilerledi. Şiirlerini hece ile söyleyen ve batı şiirinden kuvvetli tercümeleyen Halil Nihat'ın yine batı edebiyatından yapılmış muvaffakiyetli roman tercümeleri şairin edebî kültür ve anlayışının kuvvetli delillerindendir⁽⁵⁾.

(2) Türk ve Dünya Ünlüleri Ans. Anadolu Yay. İst C I, s. 442

(3) Tahir ALANGU, Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman, C I, S. 39-40

(4) Nihat Sami BANARLI, Resimli Türk Edeb. M.E.B. yay. İst. C II, s. 1223

(5) Nihat Sami BANARLI, Resimli Türk Edeb. C II, s. 1239

Mehmet Emin (ERİŞİRGİL): (İstanbul 1891-1965) Yazılarıyla tanınmış fikir adamlarımızdandır. Mülkiye Mektebinden 1912'de çıktıktan, liselerde öğretmenlik ve Kadıköy Lisesi müdürlüğü yaptıktan sonra Darülfünun'da Felsefe tarihi müderrisi oldu. Hasan SAKA'nın ikinci kabinesinde Gümrük ve Tekel Başkanlığı, Şemseddin GÜNALTAY kabinesinde içişleri Bakanlığı yapmıştır. Hocalığı sırasında felsefe dersleri veren yazarın onsekiz tane eseri vardır. Bunlardan biri; madî ve manevi yardımını gördüğü Ziya Gökalp içindir ve "Ziya Gökalp: Bir Fikir Adamının Romanı" bir diğeri ise ilk memuriyeti esnasında yardımlarını gördüğü Mehmet Akif ERSOY içindir ve "Mehmet AKİF: İslâmci Bir Şairin Romanı" ismini taşır⁽⁶⁾.

Hammamizâde İhsan: Trabzon 1884-1948) Şiirleriyle ve Trabzon folkloruna ait tetkikleriyle tanınmış kalem adamlarımızdandır. Trabzon'da doğdu. Hamamizâde Hafız Ahmet Efendinin oğludur. Memleketinde okuyarak Trabzon İdadisini bitirmiş, yüksek irfanını kendi merakıyla temin etmiştir. Memleketinde muhtelif hayır cemiyetlerinin azâ ve reisliklerinde bulunmuştur. Şiirleri divan tarzında ve üstatçadır. Memleketin folkloruna ait dikkâte lâyık etüdlere sahiptir. Eserleri: Divan-ı İhsan, Kâtip, Yolculukta Bilmece, Baba Salim, Tüccar Kâtibi'dir⁽⁷⁾.

Hamid Zübeyr (KOŞAY) (1897-1984) Halkiyat etnoğrafya dil âlimi. Urfa ili Minzele Kantamı Tilenkçi Tamak Köyü'nde doğdu. Balkan Harbi'nde İstanbul Darülmüallim okuluna girdi. 1916'da öğretmen oldu. 1917'de Macaristan'da Pedagoji derslerine devam etti. 1923 yılında Eötvös Kollegium okulundan, Lisâniyat ve Türkoloji'den doktora payesi aldı. Almanya Berlin Kütüphanesinde incelemeler yaptı. Kütüphaneler müfettişi Bakanlık müfettişi, Kültür müdürü, Eski Eserler ve Müzeler

(6) Mücellitoğlu Ali ÇANKAYA- Yeni Mülkiyeliler Tarihi ve Mülkiyeliler C II, s. 863

(7) Türk ve Dünya Ünlüleri Ans. C VI. s. 3320

Genel müdürü, Talim ve Terbiye Heyeti Üyeliği vs. gibi görevlerde bulundu. Macarca, Fransızca, Almanca ve İngilizce dillerini bilmektedir⁽⁸⁾.

Mehmet İzzet: (İstanbul 1891-Berlin 1930) 1907'de Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Hukuk Fakültesi'ne girdi. 1909'da Avrupa'ya öğrenci göndermek üzere hükümet tarafından açılan yarışmayı kazanarak Fransa'ya Sarbonne Üniversitesi'ne felsefe öğrenimi görmeye gitti. 1912'de öğrenimini tamamlayarak geri döndü. Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. I. Dünya Savaşı'nda İstanbul'da Kızılay Genel Merkezi Esirler Şubesi'nde çalıştı. 1918'de Darülfünun'da Edebiyat Fakültesi müdürlüğüne atandı. Kısa bir süre sonra Tıp Fakültesi ve Mülkiye Mektebi'nde Fransızca öğretmeni oldu. 1919'da Edebiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Muallimliğine getirildi. 1920'de Ahlâk Kürsüsü'ne geçti. 1924'te profesör oldu. 1926'da boş kalan Felsefe Tarihi Kürsüsü'nü Sosyoloji yüksek lisans bölümünü yönetti. Lösemi hastalığına yakalandığından 1928'de Maarif Vekaleti tarafından tedavi amacıyla ve öğrenci müfettişi olarak Berlin'e gönderildi. 8 Aralık 1930'da orada öldü.

Ahlâk (1919), Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat (1923) ve Yeni İctimaiyat Dersleri (1927) gibi eserleri vardır⁽⁹⁾.

Musa Süreyya: (İstanbul 1884-1933) Türk besteci, yenilikçi bir eğilimle bestelediği şarkılarla tanınmıştır.

Küçük yaşından itibaren musiki ile meşgul olmaya başlamış, Rüştüye ve İdâdiye tahsili yapmış, 1908 inkılabından sonra Almanya'ya gönderilerek, Berlin Kraliyet Akademisi'nde ve Setren Konservatuvarında Müzik tahsili görmüş, İstanbul Kız ve Erkek Muallim mekteplerinde Selçuk Kız Lisesi'nde müzik hocalığı ve İstanbul Konservatuvarının ilk

(8) Türk ve Dünya Ünlüleri Ans. C VI. s. 3314

(9) A.g.e., S VII. s. 3849

kuruluşunda müdürlük yapmıştır. Garpp ve Şark müzikisine dair bugün hala çalınan muhtelif besteleri vardır. Kendisi piyano, girift ve ud çalarmış⁽¹⁰⁾.

Cemil Sena (ONGUN): (Seydişehir 1894-) İstanbul ve Paris Sorbonne Üniversitelerinin felsefe bölümlerini bitirmiştir. Liselerde öğretmenlik yapmıştır. Deneme roman, inceleme, monografi ve çevirileri vardır⁽¹¹⁾.

Selâmi İzzet (SEDES): (İstanbul 1896-) Tanınmış muharrirlerimizdendir. Selâmi Paşa'nın torunu ve Hariciye memurlarından Yusuf İzzet Bey'in oğludur. (Tefeyyüz ve Burhan-ı Terakki)de ve bir müddet Galatasaray Lisesiyle, Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde okumuştur. Önce manzum yazılarla başlamışsa da sonra şairliği bırakıp telif veya tercüme suretiyle birçok hikâyeler, piyes adaptasyonları ve bir hayli roman meydana getirmiştir. Tiyatro tenkitleriyle de meşgul olmuştur. Matbu eserleri: Aşkın Günahımdır, Gönül Avcısı, Okşanmayan Kadın, Kül Kedisi Evlendi, Küçük Hanımın Kısmeti, Tiyatro Konuşmaları, Tiyatroya Dair ve Tiyatro⁽¹²⁾.

Şekip (TOKADİZADE): (1871-1932) Edebi eserleri ve şiirleriyle tanınmış fikir adamlarımızdandır. İzmir'de doğdu. Şairlikle tanınmış Mehmet Nuri Efendi'nin oğludur. Soyu Tokatlıdır. İzmir Rüştüyesinden çıkmış hususî olarak iyi farsça ve arapça öğrenmişti. II. Abdülhamit zamanında hürriyete taraftar olmak suçu ile bir aralık Bitlis'e sürüldü. 1908 de İstanbul'da açılan Mecluse Manisa Milletvekili seçilmiş, ve bu meclisin feshine kadar milletvekilliğinde bulunmuştur. Yazılarında fikir ve felsefe unsuru galip ve birazda tasavvuf çeşnisi vardır. Ufak risaleler halinde neşredilen eserleri şunlardır: Neşide-i Vicdan, Derviş Sözleri,

(10) Yılmaz Öztuna, Türk Müzikisi Ans. M.E.B. Sasımevi İst. 1974, CII, s. 41

(11) Behçet Necatigil, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, s.213

(12) İbrahim Alaeddin GÖVSA, Türk Meşhurları Ans. 7 Gün Neşriyat, İst. s. 347

Reşahat, Huzur-ı Hilkatte, oğlunun ölümü üzerine intihar etmiştir⁽¹³⁾.

Ali Haydar (TANER): (1883-1956) Tanınmış pedagoglarımızdandır. Bulgaristan'ın Kızanlık kasabasında doğmuştur. Babası ora eşrafından Emin Efendi isminde bir zattı. Ali Haydar babasını küçük yaşta kaybetmiş, onu annesi Fatma Hanım büyütmiştir. Ali Haydar ilk tahsilini mahalle mektebinde yaptıktan sonra Türk ve Bulgar rüştiyelerini Bulgar Muallim Mektebini bitirmiş, bir müddet Rusçuk'ta çıkan gazetelerde çalıştıktan sonra 1907 yılında Almanya'ya giderek Jena Üniversitesi'nde Pedagoji ve psikoloji tahsili yaptı. Memlekette dönüşte Selânik, Balıkesir ve İzmir'de muallimlik yaptı. Bir müddet Edebiyat Fakültesi'nde Umumî Ruhiyat Muallimliği ettikten sonra Millî Talim ve Terbiye Heyeti'ne âzâ oldu. 1938'de bu vazifesinden ayrılarak tekrar hocalığa döndü ve 1948'de tekaüde sevk edildi. Terbiyeye ait muhtelif eserleri vardır⁽¹⁴⁾.

Mustafa Şekip (TUNÇ): (İstanbul 1886-1958) Eserleriyle ve dersleriyle tanınmış profösörlerimizdendir. Hendekli oğullarından Nevşehirli Yusuf Besim Bey'in oğludur. İlk tahsilini Halep ve manastır'da, orta tahsilini İstanbul'daki Vefa İdadisinde gördükten sonra 1908'de Mülkiye Mektebinden çıkmış. Balıkesir lisesi edebiyat muallimi iken Maarif Nezaretince İsviçre'ye gönderilerek Cenevre'deki J.J. Rausseau Pedagoji enstitüsünden diploma ve üniversite psikolojisi derslerinden sertifika alarak İstanbul'a dönmüştür.

Üç senelik Avrupa tahsilinden sonra İstanbul kız muallim mektebinde psikoloji ve pedagoji okuttu. Bir müddet Maarif Nezareti Orta Tedrisat Şube müdürlüğünü yaptı. 1919'da İstanbul Dârülfünunu'nda da Terbiye müderris muavini ve sonra muallim ve müderris olmuş, üniversitenin kuruluşundan

(13) İbnülemin Mahmut Kemal, İNAL, Son Asır Türk Şairleri, s. 1782

(14) Türk ve Dünya Ünlüleri Ans. s. 190

sonra da psikoloji ordinaryüs profösörlüğüne geçirilmiştir.

Eserleri: Ruhیات Dersleri, Terakki Fikrinin Menş ve Tekamülü, Yeni Türk Kadın, Uç Zihniyet, İnsan Ruhunu Üzerinde Gezintiler, Gülmek nedir?⁽¹⁵⁾.

Bekir Sıtkı (KUNT): Hikayeci (Antakya 1905-İstanbul 1959) Babası Abdülgafur Efendi ticaretle uğraşır. Antalya Habip Neccar İlkokulu, Nümune Mektebi, Antakya İdâdisi ilk bölümlerinde okudu. O zamanlar Fransızların idaresindeki Antakya lisesi'ni bitirdi. (1923). İstanbul'a geldi ve bir yıl Edebiyat Fakültesi'ne devam etti. Vakit gazetesinde çalışmaya başladı (1925-1930). Daha sonra Hukuk Fakültesi'ne giren yazar, oradan mezun olup Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde hakim ve savcı olarak çalıştı. 1938'de Hatay meclisine girdi. Hatay'ın Anavatana katılmasından sonra Hatay milletvekili olarak meclise girdi. Son yıllarını İstanbul Adliyesinde ceza hakimliği yaparak geçirmiştir.

Eserleri: Memleket Hikâyeleri (1933), Talkınla Salıkım (1937), Herkes Kendi Hayatını Yaşar (1941), Yataklı Vagon Yolcusu (1948), Ayrı Dünya (1952)⁽¹⁶⁾.

Yahya Saim (OZANOĞLU): (Mercan/İstanbul 1898-İstanbul 1962) Misâk-ı Millî'yi yapan Mebusan Meclisinde Erzurum mebusluğu yapmış olan Yusuf Ziya Belek Bey'in oğludur.

Yahya Saim, Mercan Mahalle Mektebi ve Galatasaray'dan sonra Dârülfünun (İstanbul Üniversitesi) Edebiyat şubesinden ikincilikle mezun oldu. I. Dünya Harbi boyunca askerdi. Terhis olunca öğretmenlik mesleğine girdi. Çeşitli ortadereceli okullarda Türkçe, Fransızca ve Türk Edebiyatı dersleri okuttu.

Yahya Saim'in ilk tayin yeri Konya'dır. Daha sonra öğretmenliğe Kayseri, Trabzon ve Ankara'da devam etti. On yıl süren bir devreden sonra tekrar İstanbul'a döndü. Şairin

(15) İbrahim Alaeddin GÖVSA, Türk Meşhurları Ans. s. 885

(16) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C V s.

son vazifesi Haydarpaşa lisesi edebiyat muallimliğidir. İstanbul Teknik Üniversitesinden Hasan Devres ödülü almış olan Yahya Saim Ozanoğlu, 1953'te Maarif müdürü Bahaddin ÖRNEKOL' ve okul müdürü Sami ERGÜDEN tarafından "genel kültürü noksan" denerek emekliye sevk edilmiştir. Çocukları ve eşinin ifadesine göre Yahya Saim, kendisine revâ görülen bu muameleyi ölüm gününe kadar (3 Temmuz 1962) asla hazmedemmiştir.

Eserleri: Hilâlin Gölgesinde, Memleket İlhamları, Laylâ'nın Ölümü, Mayıs Gecesi, Çin Masalı, Mahşerde Sabah, Çoban Çeşmesi, Gül ve Lâle Bahçelerinde, Bugünün Destanı, Bezm-i Rindan⁽¹⁷⁾.

Ahmet Süheyl (ÜNVER): (1898-1986) Hekimliğe ve güzel sanatlara dair eserleriyle tanınmış profösörlerimizdendir. İstanbul'da doğmuştur. 1920'de Tıp Fakültesinden mezun olmuş, Guraba ve Haseki hastanelerinde asistan olarak çalışmış. 1927'de ihtisas için Paris'e gitmiş, dönüşte Tıp Fakültesi Tedavi Kliniği ve Formakodinami müderris muavini olmuş, 1933'te Tıp Tarihi ve Deentoloji doçentliği ve Tıp Tarihi Enstitüsü müdürlüğü yapmıştır. 1938'de profösör olmuş, Milletlerarası muhtelif kongre ve konferanslara katılmış, bu arada güzel sanatlarla da meşgul olduğundan 1936'dan itibaren Güzel Sanatlar Akademisi'nde Türk minyatür hocalığı yapmıştır. Tıp ve bilim tarihi ile Türk minyatür ve süsleme konularında yaptığı yayınların sayısı 2000'i aşmıştır.

Süheyl Ünver manzara resimlerinde Hoca Ali Rıza'nın etkisinde kalmış, tezhipte ise klasik türde eserler vücuda getirmiştir. Sonraları Türk tarzı süslemeye önem vermiş, minyatür sanatında, özellikle portre alanında çalışmıştır.

Başlıca eserleri: İslâm Tabâbetinde Türk Hekimlerinin mevki ve İbn-i Sina'nın Türklüğü (1937), Anadolu Beylikleri ve Tıp Tarihimiz (1938), İlim ve Sanat Bakımından

(17) Nazım H. POLAT, Yahya Saim OZANOĞLU, Kızılırmak Dergisi, Eylül 1992, Sivas, s. 9, s. 4-7

Fatih Devri Albümü (1943), Türk Yazı Çeşitleri ve Bazı Faide-
li Bilgiler (1953)⁽¹⁸⁾.

Halil Bedîi (YÖNETKEN): (Bursa 1899-İstanbul 1968)
1917'de İstanbul Muallim Mektebinden mezun oldu. Bursa ve
İstanbul'da ilk ve ortaokullarda öğretmenlik yaptı. 1928'de
Millî Eğitim Bakanlığı'nca Prag Devlet Konservatuvarı'na mü-
zik pedagojisi öğrenimi için gönderildi. 1933'de Türkiye'ye
döndüğünde Gazi Eğitim Enstitüsü müzik bölümü şefliği yaptı.
1964 yılına kadar çeşitli yerlerde müzikle ilgili çeşitli
görevlerde bulunan sanatçı emekliliğinde TRT İstanbul Radyo-
su müzik danışmanlığı yaptı⁽¹⁹⁾.

Hasan Talat (MUTER): Şair (Adana 1863-1942) Şair bir
zat olan babası Sivaslı Mustafa Rüsti Efendi ile onun memu-
ruyeti icabı sancak ve kazalarda dolaştı, bu sebeple iyi bir
tahsil göremedi. Şahsî gayreti ile kendi kendini yetiştirdi.
Karaisalı müstantikliği, Ceyhan Rejî dava vekilliği, serbest
dava vekilliği gibi işlerde çalıştı. Memuriyeti mizaç olarak
benimseyemedi. Ömrünün son yıllarında münzevî bir hayat ya-
şadı.

Talat Muter bir yandan divan şairlerimiz yolunda e-
serler verirken bir yandan da Tanzimat dönemi ile açılan ye-
ni şiir vâdisinde eserler verdi. Ancak onun en kuvvetli şiir-
leri tasavvufî şiirlerdir⁽²⁰⁾.

Kazak Abdal: Bektaşî Şairi (XVII.a.) Hayatı hakkında
bilgi yok. Romanya Türklerinden olduğu sanılıyor. Bazı mec-
mualarda şiirlerine tesadüf edilmiştir. (Millî Mecmua'da bir
şiiri mevcuttur.) Bunlardan birinde Bektaşî büyüklerinden
Balım Sultan'ı övmektedir. Şiirleri nükteli ve bol mecazlı-
dır⁽²¹⁾.

(18) Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, C X, s. 5403

(19) A.g.e. C X, s. 5604

(20) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C VI, s. 460

(21) A.g.e. C V, s. 241

Namdar Rahmi (KARATAY): Felsefeci yazar. (Kütahya 1896-İstanbul 1944) Aslen Konyalıdır. İlk ve orta öğrenimini Kütahya'da yaptı. Konya lisesi'ni bitirdi. 1924'e kadar Konya ve Afyon'da öğretmenlik yaptı. 1925'te Paris'e giderek Sarbonne Üniversitesi'nde felsefe tahsili gördü. Dönüşte Konya ve Bursa liselerinde felsefe hocalığı yaptı. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğretmen iken vefat etti⁽²²⁾.

Naci Fikret BAŞTAK: (1891-1948) Konya'da doğmuştur. İlk, orta ve yüksek tahsilini bu şehirde yapar. Daha gençlik yıllarında büyük bir okuma hırsları olan yazar, arkadaşlarıyla çeşitli dergiler çıkarır ve birçok şiirlerini neşreder. Birinci Dünya Savaşında yedek sıbay olarak özellikle Irak cephesinde bulunur ve Kurtuluş Şavaşı'na katılır. 1923'de ordu-
dan terhis olunca Afyon Lisesi'ne öğretmen olarak tayin edilirse de gitmez. Konya'da çeşitli okullarda öğretmenlik yapar. 1924'de Konya Müzesi müdürlüğüne geçer. 1925'de Yeni Fikir dergisini yayınlamaya başlar. Ninesinin vefatı üzerine İstanbul'a yerleşen yazar, hâlet-i ruhiyesinde tesiriyle başaramadığı teşebbüslerinden dolayı derin bir üzüntüye kapılır. Hiç evlenmeyen Naci Fikret 5.12.1948 tarihinde kalp rahatsızlığından ölür. Geride bıraktığı üçbin kadar kitabı on-
üç varisi tarafından satılarak borçları ödenir⁽²³⁾.

Mehmet Ragıp (KÖSEMİHAL): Tarihçi, yazar, musiki araştırmacısı. (İstanbul 1900-1960) Küçük yaşta musiki ve keman tahsiline başladı. İstanbul, Berlin ve Paris'te bir süre okudu, kendi kendini yetiştirdi. Galatasaray lisesi, İstanbul Kız lisesi, Musiki Muallim Mektebi, Devlet Konservatuvarı ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde musiki, bâle, opera, musiki tarihi öğretmenliği yaptı. Ankara'da Müzik ve Sanat Hareketleri dergisini çıkardı. (1934-1939). Çeşitli yerli ve yabancı dergilerde Türk halk müziği ile ilgili yazılar yayınladı.

(22) A.g.e.C.V, s. 191

(23) Muammer G. Muştâ, Konya Enerjetizm Felsefe Okulu, Kültür Bakanlığı Yayınları Ank. 1990, s. 7

Eserleri: Anadolu Türkleri ve Musiki İstikbalimiz (1928), Şarkî Anadolu Türkü ve Oyunları (1929), Balkanlarda Musiki Hareketleri (1937), Musiki Sözlüğü (1961)⁽²⁴⁾。



رؤس خرد اوقام

بجوعه منك دائمي تحرير هينى

(24) Türk Dili ve Edebiyatı Ans. Dergah Yay. İst. 1980, C III
s. 450

ملی موعود

هر آیک برهمنی وارنده بشپنجی کونتری جینتار ، علمی ، ادبی ، اقتصادی ، عمرتی ، رسمی مجموعه دود .



جمهورية عراقی دایمی تحریر لیبنتی

مشرحات

محمد خالد : بریل دونوی منا بقیه « مصاحبه » - هلیل لغوزاللا : کیفیت حکملری وقت حکملری - انور شازی : « تاغور » دن - جمیل سنا : روماند اسلام فاسنه سنا فادار الله فکری - برج اور : ابدیت « لامارتین » دن - رشید شریا : فن « لوسی » شعر - دورقنور رفعت عثمانیه : جیخانه کوروسی - فالده نصرت : بر نولو آرفاستدن « شعر » - محمد مسیح : سن ، بن ، لود ، « شعر » - شهاب الدین : ساجوق و عثمانلی جینابلی اینجیلکی « کسه جینی اینجیلکی » - محمود راعب : موسیقی و جهوریت « ۱ » - * دلاورا * : اینک اقدیم ، یوننی علی اقدی « کتاب »





محمود راغب بك



موسیٰ نوبتک



یحییٰ صائم بك



عارف دوندار بك



حسن عالی بك

C. MİLLÎ MECMUA'NIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ:

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflayıp, parçalanmadan bir müddet önce bu parçalanmayı önleyici, reçete niteliğinde çeşitli fikir akımları ortaya çıkmış, farklı görüşler ileri sürülmüştür. Basitçe Osmanlıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük olarak sayabileceğimiz bu fikir akımlarından gelişen hadiseler sonucu Osmanlıcılık ve İslâmcılık geçerliliğini kaybederken, Türkçülük güncelliğini muhafaza etmiştir. Bilhassa İttihat ve Terakki münevverleri, o dönemlerde muasır milletlere kıyasla Türk milletinin geri kalma sebebini araştırmışlar, asrîlikle beraber Türkçülük düşüncesinde karar kılmışlardır.

Millî Mecmua'nın incelediğimiz 1-50 sayılarının tekâbül ettiği 1923 - 1926 yıllarında Türk münevverleri ve siyaset adamları genç Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini bu iki fikir akımı üzerine kurmuşlardır. Cumhuriyetin ilânıyla yayın hayatına giren mecmua, baştan sona kadar bu iki temel fikri benimsemiş, yayın politikalarına esas teşkil etmiştir.

Millî Mecmua'nın yayınlanış sebebi, birinci sayının birinci sahifesinde, edebiyata karşı lâkayd birisi ile mecmua'nın sahip ve mesul müdürü Mehmet Mesih (AKYİĞİT) arasında geçen bir münakaşa ile verilmektedir. Burada edebiyatı boş bir heves olarak gördüğünü, en meşhur ediplerin bile öldükten sonra hemen unutulduklarını, yeni neşredilen mecmuaların ise beş - on sayılık çok kısa bir ömürlüğünü söylediği arkadaşına Mehmet Mesih : "Her meslek ve her sanat gibi edebiyat da muhterem ve mukaddestir. Ve hatta iddia ediyorum ki Sakarya'da kazandığımız muharebe kartalının eseri ne ise edebiyatımızda kazanacağımız bir dâhinin eseri de bizim için ondan daha az şerefli değildir." der ve şöyle devam eder: "Millî vicdanımızın en mühim ve iftihara şâyân kısmını birbir cephede kazandığımız birbir muharebeden sonra beş-on divan, beş-on kubbe ve beş-on muharrir teşkil eder.

Altıyüz senelik tarihimizi bilenler bu hakikatın gafili değildirler. Türkçülük cereyanı Edebiyat-ı Cedîde'den sonra Avrupa'ya yeni doğuş devrimimizin istikamet feneri halindedir. Bu cereyan olmamış olsaydı mütârekeden sonra düştüğümüz yerde "hurda haş" olarak kalır ve kemiklerimizin sayısını ancak yüz esvaplı, gagası kamçılı acıba akbabalar bilirdi. İddia edebilirim ki Türk Yurdu'nun, Yeni Mecmua'nın açtığı yol muzaffer Anadolu'yu doğurdu. Çünkü mütarekeden sonra bu memleket şairleri de, muharrirleri de, âlimleri de, siyaset adamları da kalemlerini kılıcın mukadderatına bağlamış, İnönü, Sakarya, İzmir, İstanbul ve Lozan Konferansı zaferlerini hazırlamaya çalışmışlardır. Mecmuamızın takip edeceği mesleğe gelince, o ancak faziletin açtığı yol üzerinde medenî milletlerin eserine iktifâ ederek yürüyecek ve mefkûreci gençliğin ifâdesi olmaya çalışacaktır. Bunlardan dolayı insanlığını bilen her fert gibi o da vakûrdur. Lisanımızın üstadları olan edebiyat adamlarından ve şairlerinden eserini yazmak sûretiyle vazifesini yapmaktan başka birşey talep etmeye hakkımız yoktur. Vatan bütün maddiyat ve mâneviyatı ile bir küldür ki tecezzi kabul etmez."⁽²⁵⁾

Mecmua, adından da anlaşıldığı gibi millî bir mecmuadır ve her alanda olması gereken millî düşüncenin vücût bulmasına çalışmıştır. Edebiyatta Millî Edebiyat cereyanını, fikir cephesinde Türkçülüğü, sanat ve mûsikîde millî değerleri savunmuş, Türk Ocağı'nın gayriresmî yayın organı olmuştur. Burada Millî Mecmua'nın yayın politikasını ele almadan önce Türk Ocaklarının kuruluş gayesine bakmak iyi olacaktır.

Mehmet Fuad KÖPRÜLÜ, Türk Yurdu mecmuasında "Ocakların Vazifesi" başlıklı yazıda asrîleşmek konusuna temas eder. Ocağın "Asrîlik" ve "Milliyetperverlik" prensiplerini takip ettiğini, bu iki mefhumun birbirinden ayrılamayacağına

(25) Yahya Sâim (OZANOĞLU), Millî Mecmua, Edebiyata Dâir Bir Münâkaşa, nu. 1, s. 1-2

inandıklarını söyler. Büyük müncîmizin rehberliğiyle, asrîlik ve milliyetperverlik esaslarına dayanan Türkiye Cumhuriyetinin millî sınırlarımız dahilinde kuvvetle yükseldiğini belirten Köprülü, Türk milletinin hayat kudretini, hamlelerini kırmak isteyen eski müesseselerin ebediyen yıkıldığını, kaydeder. Türk Ocağı'nın Cumhuriyet, milliyet, muasır medeniyet ve halkçılık mefkûrelerini takip ettiğini ve ocakların başlıca hedeflerinin asrîleşmek ile milliyetperverlik olduğunu belirtir.

Köprülü, asrîleşmek yolunda ocaklı için önemli bir noktayı ise şöyle dile getirir: Avrupa'nın milliyetperver ve demokrat milletleri umûmî medeniyet çerçevesi içinde kendi millî harslarını nasıl gurur ile, kıskançlıkla muhafaza ediyorlarsa biz de aynı sûretle hareket mecbûriyetindeyiz. Bundan başka Köprülü, milliyetçilik anlayışının asrîleşmekle iç içe olduğunu ve millî kültüre sahip çıkmanın millî bir görev olduğunu da ısrarla vurgular. (26)

Millî Mecmua, Yeni Mecmua'nın kapanmasından sonra düşüncelerini bütünüyle paylaştığı Türk Ocaklarının yayın organı haline gelmiştir. Mecmuanın sahip ve mesul müdürü Mehmet Mesih, Türk Ocaklarına çok yakın bir insandır. Hemen her sayıda ocakların faaliyetleri hakkında onun kaleminden bilgiler aktarılmıştır. "Millî Mecmua'nın İki Haftası" bölümünde İstanbul Türk Ocağındaki konferans, toplantı, müsamere gibi yapılan bütün kültürel çalışmalardan okuyucu haberdar edilmiştir.

Türk Ocakları başkanı Hamdullah Suphi (TANRIÖVER) ile Ocaklar hakkında yapılan bir röportaj okuyucuyu aydınlatması bakımından dikkat çekicidir. Buna göre Türk Ocağı: "Türk sanatkârlarını, Türk sanat eserlerini halka tanıtmak vazifesini deruhte eden bir cemiyettir. Uzaktan, yakından gelen Türklerin bir melceidir. Orada Türk gençlerine lisan

(26) Yrd. Doç. Dr. Hüseyin TUNCER, Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1990, s.63

tedrisâtı yapılmaktadır. Türk Ocaklarında ilim, sanat ve hars faaliyeti vardır. Buralarda en mâkul tarzda Garpçılık fikirlerinin tatbikatı yapılmaktadır.

Türk Ocaklarının bu kadar vazifelerini saydıktan sonra Türk Ocakları vazifelerini bitirmişler midir? şeklindeki soruya şöyle cevap verir: "Türk Ocakları zevkin en hakiki mürebbisidir. İstanbul'da, Ankara'da, Adana'da, Bursa'da Türk Ocaklarını Ziyaret edenler orada medenî ve asil bir zevk bulurlar. Memleket bu zevk terbiyesine de muhtaçtır. O halde bir cümle içinde hülâsa edelim: Konferanslar verdiren, sergiler tertip eden, himâyesiz Türk gençlerine müessir sûrette babalık; ressamın, âlimin, mûsikîşinasın, her nevi mütehasssın dostu ve müşevviki olan, yeni bir ictimâî hayat için lâzım gelen melekâtı takviye eden, devletin resmî teşkilâtı altında git gide büyüyen, bir halk teşkilâtı halinde inkişaf eden bu müessese vazifesini bitirmemiş, bilakis yeniden yeniye bir takım vazifeler deruhte etmiştir. En son deruhte ettiği vazife ise Türk milleti ve milliyeti için onüç seneden beri devam eden mücâhedesinin bir mahsulü olan "Hâkimiyet-i Milliye" düsturunu kökleştirmek ve müdafaa etmektir." (27)

Türk Ocakları sadece fikrî ve kültürel alanda faaliyet göstermekle kalmamış, sosyal hayatın içinde aktif olarak nüfûz sahibi olmayı arzulamıştır. Bu konuda da Hamdullah Suphi, Türk gençlerinin halklanasıl ilgilenmeleri lâzım geldiğini, nasıl halkçı olunacağını şöyle açıklar: "Gençlere halkla temas ediniz deyince kahvelere çıkınız, oturunuz mu diyeceksiniz? Hayır, hayır. Çok seyahat ettim, gördüm ve biliyorum: Bütün gençler zannedildiğinden fazla halkla beraberdir, halkçıdır. Zaten halkçılık ne demektir? Vazifemiz haricinde çocuklarla, onların sıhhatiyle, aileleriyle istikballeriyle meşgul oluyor muyuz? İşte halkçıyız.

(27) Mehmet Mesih (AKYIĞIT), Millî Mecmua, Hamdullah Suphi Bey'le Mülâkât, nu. 31, s. 497-498

Erbâb-ı ziraattan mıyız? Köylüyle temas ediyor muyuz? Onlara yardımda bulunuyor muyuz? İşte halkçıyız."

Millî Mecmua, yayınlandığı günlerden itibâren Türk halkının Cumhuriyet ve inkılâplarla birlikte Osmanlılıktan Türklüğe geçiş döneminin şekillendirilmesine hizmet etmiştir. Mecmuada, Batıcılık ve Türkçülük akımlarına yazarların kendi görüş açılarından bakılırken bu yazarların şahsında millî kültür ve şuurun savunuculuğu da yapılır.

Cumhuriyetin ilânından sonra yapılan inkılâplar karşısında mecmua muharrirleri genelde mütereddittir. Tanzimat'tan beri Türk toplumunda görülen bütün yenilik hareketleri halkın ihtiyacından ziyade tepeden inme olduğu için bunların hemen kabullenilmesi kolay olmamıştır. Millî Mecmua'da da durum aynıdır. Bazı inkılâplara karşı bir kısım muharrirler alkış tutarlarken, büyük bir kısmı susup beklemeyi ve neticeyi görmeyi tercih etmişlerdir. Meselâ, Hasan Ali (YÜCEL), Ali Haydar (TANER), Mehmet Emin (ERİŞİRGİL) hemen kabul gösterirlerken, başta Mehmet Mesih (AKYİĞİT) olmak üzere Hamit Zübeyr (KOŞAY), Yusuf Şerif (KILIÇEL), Mustafa Şekip (TUNÇ), Yahya Sâim (OZANOĞLU) gibi birçok muharrirler beklemeyi tercih etmişler, 1924'ten sonra kabul etmişlerdir.

Buna rağmen bu muharrirler Batıdan alınacak ilim ve sanata evet derlerken, Batının ahlâk ve kültür değerlerine karşı çıkmışlardır. Hatta fikir alanında batıyı aşırı şekilde, körü körüne taklit edenler Millî Mecmua'nın İki Haftası bölümünde "kozmpolit" ve "pervaneler" olarak tavsif edilirler.

Her şeye rağmen yeni rejimden ve hükûmetten bâriz bir memnûniyet ve taraftarlık vardır. Mecmuanın yeni rejimden beklediği en önemli şey hürriyettir, fikir serbestliğidir. Bu beklentisini bir yazar: "Fikirlerin şahıslar fevkinde tutulacağı devrin hiç olmazsa arefesinde bulunuyoruz" (28) sözleriyle ifâde eder.

(28) Mehmet Mesih (AKYİĞİT), Millî Mecmua, Gazi Paşa ve Matbuat, nu. 8, s. 128

Millî Mecmua, Yeni Mecmua'nın aynı yayın politikasını takip etmiş olduğu halde onun âttihatçı görünümü bunda yoktur. O, Cumhuriyetle beraber gündeme gelen yeni Türkiye'nin ideolojik temelleri doğrultusunda bir neşriyat yapmaktadır. Bununla beraber "Türkçülük" fikrine bağlı olup, dilde sadeleşme taraftarıdır. Bu yönüyle Yeni Mecmua'nın kapanmasıyla meydana gelen fikrî boşluğu doldurur. İlk çıkan sayılarda Yeni Mecmua'dan saygıyla bahsedilip, hizmetleri övülürken, Yeni Mecmua'nın Millî Mecmua'yı: "Güzel şiire, güzel nesre ve alelittlak güzel esere yer vermekten ziyade gençlerin eserine rağbet gösterdiklerini ve mecmua muharrirlerinin bir takım genç şairler, genç muharrirler ve birkaç Dârülfünun muallimi oldukları" (29) şeklindeki tenkidi üzerine Yeni Mecmua'ya açıktan tavrı alınmıştır. Aynı makalede bu vesileyle mecmuanın amacının ne olduğu sorusuna: "Sanat ve ilim âlemindeki boşluğu doldurmak. Kılınç, siyaset ve boru sesleri üzerine kalp ve beynin şimşeklerini saçmak" olarak cevap verilir. Devamındaki: "Kimlerden istihâne âdiyorsunuz?" sorusuna ise: "Gençlerden, sanatkâr ve âlimlerdenve hâtira-nüvislerden" denir.

Millî Mecmua ile Yeni Mecmua arasındaki anlaşmazlıklardan biri de, Yeni Mecmua muharrirlerinin Dârülfünun'u ve muallimlerini tembellik ve cahillikle ittiham etmesidir. Bu durum Millî Mecmua muharrirlerine, özellikle Dârülfünun'da vazifeli olan genç muallimlerden Mehmet Emin (ERİŞİRGİL), Mustafa Şekip (TUNÇ), Yusuf Şerif (KILIÇEL), Mehmet İzzet ve Ali Haydar (TANER)'e dokunur.

Mecmuada Dârülfünun için yapılan tenkitlere zaman zaman çok harâretli cevaplar verilmiştir. Ayrıca bu müderisler tarafından okuyucuya bilgi vermek amacıyla kendi alanlarıyla ilgili yazılmış ciddî yazılara mecmuada sıkça

(29) Yahya Sâim (OZANOĞLU), Millî Mecmua-, Yeni Mecmua'-daki Şûriş ve Akseden Sesler, nu. 3, s. 33-35

rastlanmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi Millî Mecmua'nın en büyük gayesi ilim ve sanat âlemindeki boşluğu doldurmaktır. Sanatın her türüne sahifelerini açtığı gibi, ilmin felsefe, tarih, sosyoloji, ictimâiyat konularına da yakınlık duymuştur. Sanatın edebiyattan başka resim ve mâsikî dalına mecmuada epeyce yer verilmiştir. Resimde Avrupa'nın önde gelen ressamlarının hayatları ve eserleri hakkında bilgi verilirken, hayatı hakkında herhangi bir bilgi bulamadığımız "Şehabeddin" tarafından son Osmanlı döneminin meşhur oniki ressamının hayatları "Türk Ressamları" bölümünde geniş bir şekilde anlatılmıştır. Bu gün hayatları hakkında ansiklopedilerde dahi bilgi bulamayacağımız bu ressamlarımız, mecmua sayesinde kamuoyuna tanıtılmıştır ki bu da Millî Mecmua'nın önemli kültür hizmetlerindedir.

Mûsikîde teorik bilgilerle beraber klasik Avrupa mûsikî ve mûsikîşinaslarına da geniş yer verilir. Resimleriyle, oturdukları ev, kullandıkları eşya ve çalışma odalarıyla çok geniş bir şekilde anlatılan bu konudaki yazıları Gazi Mihalzâde Mahmut Ragıb (KÖSEMİHAL) kaleme alır.

Bunlarla beraber mecmuada millî endişeyi en fazla hissedilen Mehmet Mesih (AKYİĞİT), bizde bestekâr yetişmediğine dikkat çekerek bunun sebebini kendi kendine sorar ve yine kendisi cevaplar. Buna göre: "Türk eseri yazmak için Garp mûsikîsini bilmek kâfî gelmez. Türklüğü kendine has mûsikî heyecanlarıyla duymalıdır. Bestekâr olmak isteyenler dünkü ve bu günkü edebiyatı bilmelidirler." (30) Böyle yetişirlerse ancak o zaman Türklüğü kendine has heyecanlarıyla bizlere duyurabilecek, dinletebileceklerdir.

Millî Mecmua'nın en çok ilgilendiği konulardan biri de edebiyattır. Fikir sahasında Ziya Gökalp'i ve Türkçülüğü

(30) Mehmet Mesih (AKYİĞİT), Millî Mecmua, Bizde Bestekâr Niçin Yetişmiyor, nu. 23, s. 397

benimseyen mecmua, edebiyatta Millî Edebiyatı savunur. Neşredildiği yıllarda Millî edebiyatın bütün iddialarının gerçekleştiği düşünülürse, Millî Mecmua'ya yalnızca o tarzda başarılı örnekler ortaya koymak kalacaktır. ve öyle de olmuştur.

Sahifelerini daha çok genç yazar ve şairlere açan mecmua, her edebî türde yazılmış seçkin örnekleri okuyucusuna sunmuştur.

Edebî türlerden en çok şiire rastlanmaktadır. Tahlilî fihristin şiir bölümünde de görüleceği gibi halk şiirinden Divan şiirine, tasavvufî şiirden Edebiyat-ı Cedîde şiirine kadar her konuda yazılmış güzel örneklerle rastlanmaktadır. Yalnız asıl ağırlık teşkil eden şiirler, yaşayan şairlerin sade dil ve hece vezniyle yazmış oldukları şiirlerdir. Bu şiirlerin konularında ise herhangi bir birlik yoktur. Mecmuanın bütününde yalnızca son sayılarda Hintli şair Tagore'den yapılmış şiir tercümesi mevcuttur. Bundan başka tercüme şiirlere rastlanmamaktadır.

Mecmuanın şiire verdiği önemi anlamak için dört ayrı sayıyı Nedim, Ziya Gökalp, Fikret ve Hâmid özel sayıları olarak neşretmeleri kâfidir. Nedim özel sayısında Mehmet Mesih'in edebî şahsiyetlerle ilgili şu sözleri mecmuanın anlayışını en güzel şekilde vermektedir.

"Bugünkü neslin maddeperestliğine rağmen memleketime hizmet emeliyle bütün hasis duygulardan müberra olarak neşretmeye başladığım Millî Mecmua'da milletimizin eâzımını elimden geldiği kadar çalışarak -bütün aczime rağmen- asırlardan sonra da olsa hatırlatmayı bir vecîbe telâkki ettim." (31)

Edebiyatta millîliği esas alan mecmua, tabiatıyla karşısına Edebiyat-ı Cedîde'nin yaşayan ve hâlâ yazı hayatına devam eden isimlerini hedef alır.

(31) Mehmet Mesih (AKYİĞİT), Millî Mecmua, Nedim ve Mezarı, nu. 23, s. 229

Mecmuanın müdâvim yazarlarından Hasan Ali (YÜCEL): "Servet-i Fünun mektebi neden realist olamadı?" sorusuna: "Çünkü Servet-i Fünun mektebi için millet meçhûl idi... Zaman onlar için Avrupanın geçirdiği ve yaşadığı zaman idi. Kendi milletlerinin tekâmülünü duyamamışlardı."(32) diye cevap verirken, Re'fet Necdet? "Bize Garp, Arap ve bilhassa Acem zevklerinin muhtelit bir nakli; iğreti, bizden ayrı ve aykırı intiba ve tahassüslerinin muhasalası olan bir edebiyattı, bugün nasıl bir Türk Edebiyatı diye kabul edebiliriz." (33) diyerek bu edebiyatı Türk edebiyatı olarak kabul etmeyecek kadar ileri gider. Bunlara göre hakiki Türk edebiyatı Millî Edebiyat'tır. Toplumumuzda daha o zamanlar görülmeye başlayan durgunluğumuzun sebebi de araştırılmaya başlanmıştır. Bu konuda dönemin genç şairi Faruk Nafiz (ÇAMLİBEL): "Bir nefeslik heyecanını futbol müsabakalarında sarfeden bir zümrenin sanatla meşgul olmaması hiç şüphe yok ki olmasından daha hayırlıdır."(34) diyerek bugünün bile en büyük sosyal hastalığını daha o günden teşhis eder.

Mecmuada hikâye türüne de önem verilmiştir. Hemen her sayıda "Küçük Hikâye" adlı bölümde çeşitli yazarlara ait bir hikâye vardır. Genelde sade dille, basit ve çoğunlukla romantik konuların işlendiği bu hikâyeler, bir çok yazara ait olmakla beraber Halide Nusret (ZORLUTUNA), Saffet Urfî (BETÜN) ve Selâmi İzzet (SEDES) en çok hikâyesi neşrolunan yazarlardır.

Roman türüne gelince, bu türde bir iki tercüme roman tefrikası ile roman konusunda yazılmış bir iki makaleden başka yazı mevcut değildir. Edebiyatın diğer türlerinden tiyatro ve denemeye önemli sayılacak derecede rastlayamadığımız için temas etmiyoruz.

(32) Hasan Ali (YÜCEL), Millî Mecma, Edebiyatımıza Realizm Tavsiyesi, nu. 15, s. 229

(33) Re'fet Necdet, MM. Burada Edebiyât-ı Cedîde Medfundur, nu. 44, s. 720

(34) Faruk Nafiz (ÇAMLİBEL), MM. Durgunluğun Sırrı, nu.42 s. 680

Millî Mecmua'nın ilgilendiği konulardan biri de lisan-
dır. Ömer Seyfeddin'in Genç Kalemler mecmuasında ele aldığı
"Yeni Lisan" anlayışına bağlı kalan mecmua, bu konuda Türk-
çeye dair neşrettiği birkaç makaleyle bunu pekiştirir.

Alfabe konusunun gündemde olmadığı yıllarda Ali Haydar
(Taner) "Arap ve Lâtin Harfleri" başlıklı yazısıyla kendi-
sinin ve mecmuanın Harf İnkılâbı konusundaki düşüncelerini
ortaya koyar. Buna göre: "Harfleri bugünkü şekilleriyle
muhafaza etmek artık kâbil değildir. Çünkü ilim tahsilinde
yazı bir gaye değil, bir âlettir. Hangi âlet daha kolay el-
de edilir ve kullanılırsa onu tercih etmek zarûreti vardır.
Bir lisanda her kelime söylendiği gibi yazılır ve yazıldığı
gibi okunursa tahsil süratle taammüm eder." (35) Buradan da
anlaşıldığı gibi mecmuada lâtin harflerine karşı bir temâ-
yül vardır.

Batı medeniyetine -başta da söylendiği gibi- açık olan
mecmua, Tanzimattan beri tenkit edilen yanlış batıllaşmaya
karşıdır. Millî Mecmua, edebiyat ve sanat faaliyetleriyle
ilgilenirken, devrin ictimâî meselelerine de eğilmiş, ke-
sinlikle bigâne kalmamıştır. Yanlış batıllaşmayı tenkit
etmesi bundandır. Millî Mecmua'nın İki Haftası bölümünde
imzasız olarak neşredilen "Avrupa'ya İ'zam Edilen Talebe"
ünvanlı yazıda: "Zekâ ve kabiliyet itibâriyle hiçte fena ol-
mayan birçok gençlerimiz Avrupa'ya gider gitmez birden bire
sersem olmuşlar ve garp hayatının cazibe-i sefâhet ve şeh-
vetine kendilerini kaptırarak ilmi, tahsili ve arkalarında
kendilerine müştak ve muntazır bedbaht memleketi daima
unutmuşlardır. Ve bizim Avrupa'ya giden gençlerimizin muk-
teşebâtı ve memlekete yaptıkları hizmet, Japon gençleri-
nin mukteşebât ve hidemâtıyla mukayese edilince hicaptan
hepimizin yüzünü kızartacak kadar lâşey hükmündedir."(36)

(35) Ali Haydar (TANER), Millî Mecmua, Arap ve Lâtin Harf-
leri, nu. 12, s. 186

(36) (İmzasız), MM. Avrupa'ya İ'zam Edilen Talebe, nu. 28,
s. 460

denilmektedir. Benzer konu başka bir sayıda "Türkleri İğfâle Teşebbüs" başlığıyla verilmektedir. Burada da "Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'nin Türklerde tevlit ettiği adem-i memnûniyetten dolayı ismini değiştirdiğini, "Türk-Amerikan Klübü" olduğunu haber aldık." dedikten sonra: "Biz Genç Hıristiyanların ve Türkiye'de onların yaşattığı Amerikan mekteplerini hiç değişmeyen mümeyyiz vasıflarıyla tanırız. Onları biz Pontus-Yunan Krallığı isyanlarından, Büyük Ermenistan harplerinden, Adana-Gaziantep mücâdelelerinde temayüz eden Ermeni komitecilerinden, Robert Kollajin vücut verdiği Bulgar rehberlerinden ve mekteplerinde yetiştirdikleri kendi milletlerini beğenmeyen, gece gündüz Amerika rüyaları gören Türk çocuklarından, Türk kızlarından tanırız."(37) sözleriyle batı ve Amerika'nın Türk toplumuna ve Türk kültürüne karşı oynamakta oldukları oyunların farkında ve karşısında olduklarını ifâde etmişlerdir.

Buna rağmen mecmua muharrirleri batıcılığa taraftar olmuşlar, batıdan ithal edilen yeni kanun ve inkılâpları alkışlamışlardır. Bu hükmümüzü pekiştirmek için, mecmua sahibinin Ankara'yı gördükten sonra ki: "Az zaman zarfında vücûda getirilen eserler gözden geçirilecek olursa hükümetimizin büyük bir azimle ve sebatla çalıştığına iman etmek haksızlık olur. Bu hususta zimamdârân-ı umûr ne kadar takdir edilse azdır. Biz kendilerinin vatanın teâlisi husûsundaki emellerine dâimîsûrette muvaffak olmalarını pek samimi olarak temennî ederiz."(38) ve "Nasıl ki asra uygun elbisemiz, serpuşumuz var. Zevkimizi de mâziye gitmesizin bu günkü heyecanlarımızla tatmin etmeliyiz." sözlerini buraya dercetmekle iktifâ ediyoruz.

(37) (İmzasız), MM. Türkleri İğfâle Teşebbüs, nu. 42, s.691

(38) Mehmet Mesih (AKYİĞİT), Millî Mecmua, Ankara Yollarında ve Ankara'da, nu. 18, s. 288

Mecmua muharrirleri, dinî inançlara saygılı olmakla beraber kesinlikle dindar değillerdir. Dini, ferdin vicdanını tatmin eden bir inançlar bütünü olarak gören mecmua, onun toplumu yönlendiren esaslarına lâkayt kalmıştır. Hilâfetin ilgası üzerine kaleme alınmış bir makalede yazar bu konudaki fikirlerini: "Devlet asrımızda bir dünya müessesesidir. Onu uhrevî gayelere hâdim kılmak ancak asrî mâhiyetinden çıkarmakla kabil olabilir. Dünyevî mahiyetini gaib etmiş olan bir devletin zamanımızda yaşayabilmesi yalnız müşkül değil, imkânsızdır. Onun için devletin bekâsını muhafaza için kendisine uhrevî vezâif göstermek isteyen fikir ve zümrelerin tahakkümünden kurtarmaya çalışması zarûrî idi. Cebr ile iman yekdiğerinin zıddıdır. Hakîki iman ihtiyarın mahsûlüdür. O halde devleti dinin bekçisi yapmakta ne faide vardır." (39) şeklinde ifâde etmiştir.

Millî Meczua, incelediğimiz kısımları itibâriyle genç, yeni, tecrübesiz olmasına rağmen, herhalde sahibinin ve alanında yetişkin muharrirlerinin sayesinde çok kısa bir zamanda diğer mecmualara üstünlük sağlamıştır.

Başından beri iddiasında bulunduğu çizgiden sonuna kadar ayrılmamış, bundan dolayı çok çabuk tutulmuştur. Daha ilk sayılarında kendilerini hafife aldıkları için uzun zamandır yayımlanan Yeni Meczua'ya itiraz edilmiş, ona karşı haklı tenkitlerde bulunulmuştur. Belki de bundan dolayı Yeni Meczua'nın önüne geçtikleri için onun kapanmasına sebep olmuşlardır. Yeni Meczua'nın yayımına son vermesinden sonra Meslek mecmuasından gelen itirazlara ve tenkitlere çok seviyeli cevaplar verilmiş, bu şekilde okuyucuda müsbet bir intiba bırakılmıştır. Mecmuada bu tür itiraz ve tenkitlere en çok cevap veren kişi yine mecmuanın sahip ve mesul müdürü Mehmet Mesih (AKYİĞİT)tir.

(39) Mehmet Emin (ERİŞİRGİL), Millî Meczua, Büyük İnkılâp, nu. 11, s. 162-163

Bundan başka mecmuada, taşrada çıkan yeni mecmualara rehberlik yapıldığını da görmekteyiz. Bunlardan Konya'da neşredilen "Yeni Fikir" ile Balıkesir'de neşredilen "Çağlayan" Millî Mecmua'dan etkilenen mecmualardır. Çağlayan mecmuasının edebiyat ve lisan anlayışını tashih etmek amacıyla kaleme alınmış şu satırlar önemlidir.

"Her sahada olduğu gibi edebiyat hususunda da bugün görmek istediğimiz şey yeni lisan, yeni zevktir. Bu satırlarımızı mecmuanın müessislerini tahtie kastıyla yazmıyoruz. Bilakis biz onları bu çok mübeccel teşebbüsleri dolayısıyla takdir ve tebrik ediyoruz. Yalnız kendilerinden temennimiz yeni yetişeceklerle yeni zevki aşlamaya gayret etmeleridir. Memleketimiz bu vâdide çıkacak mecmualara -tekâmül etmeleri şartıyla- çok muhtaçtır. Bu ihtiyacı duyupta bu tarzda fedakârlıklar ihtiyar edenleri hiç şüphe yok ki her zaman memleket ve tarih takdir edecektir."(40)

Ayrıca tanıtım sahifelerinde İlk Terbiye ve Tedrisat Mecmuası, Türk Yurdu, İctihat, Servet-i Fünun ve "şark edebiyat, harsiyat ve sanatının tetkikmaksadıyla" Viyana da neşredilen Orient mecmuaları zikredilip tanıtılmıştır.

Bütün bu faaliyetlerinden sonra mecmuanın: "Millî Mecmua Türkiye'nin yegâne sanat ve ilim mecmuası olduğundan lâyetmüt bir eser halinde nesilden nesle intikal edecektir. Bu sûretle hem kendi kütüphanenizi zenginleştirmiş ve hem de ahfâdınıza kıymetli bir kolleksiyon bırakmış olacaksınız." yolundaki sözleri mübâlağa değil, aynı hakikattir.

Mecmuanın ilgi çeken bir tarafı da ekser sayılarda mevcut olan "Millî Mecmua'nın İki Haftası" bölümüdür. Metinler kısmında hepsini çevirip dercettiğimiz bu bölüm, bir haber-magazin sahifesi özelliğini taşımaktadır. Bu bölümün en çok dikkat çeken tarafı, Ankara ve İstanbul Türk

(40) (İmzasız), MM. Yeni Mecmualar, nu. 48, s. 786

Ocağı şübelerinde yapılan sosyal ve kültürel faaliyetlerin anlatılması olmalıdır. Bu bölümün diğer konuları ise Dârülfünun, Kız Muallim Mektebi ve müteaddit yerlerde yapılan merasimler, müsâmereler, kongreler ve konferanslardır. Yeni kurulmuş bir devletin ve bu devletin yeni rejiminin yerleştirilmeye çalışıldığı bir dönemde bu tür aydınlatıcı faaliyetlerin okuyucuya iletilmesinin önemini anlatmaya gerek yoktur.

Buraya kadar çeşitli özellikleriyle anlatmaya çalıştığımız Millî Mecmua, "milliyet prensiplerinin bütün mânâsıyla duyulduğu bir zamanda, bir devrede doğmuş ve ismini çok kutlu olan muhîttinden almıştır." Neşriyat hayatına başlarken birinci sayıda: "O ancak faziletin açtığı yol üzerinde medenî milletlerin eserine iktifâ ederek yürüyecek ve mefkûreci gençliğin ifâdesi olmaya çalışacaktır" vaadini eden mecmua, üçüncü yıla girerken bu hususta kendilerinden emindirler. Gelecekte çok daha inkişaf etmiş bir sanat ve edebiyata mefkûreci gençlerle zemin ihzar etmeye çalışmaktadırlar. Bu gayretlerinde ise son derece mütevâzidirler.

Biz Millî Mecmua'nın muhtevâ özelliklerini incelediğimiz bu bölümü, mecmuanın yayın politikası hakkında geniş bilgilerin bulunduğu yazının ilgili kısmını buraya aynen alarak noktalıyoruz.

"Tabi bu sûretle mütevâziyâne çalıştıkça istikbal ve yeni yetişecekler bizden birçok şeyler bekleyecek ve isteyeceklerdir. Mamafih, vakit vakit "Edebiyat öldü, sanat öldü!" diyenler olmadı değil. Fakat biz onlara cevap vermedik. İçimizden gelen samimi hamlelerle edebiyat ve sanat hudutları dahiline atıldık. Kendi kendine mütevâziyâne çalışarak eserler vücûda getiren gençlerle, sanatın, edebiyatın ölmediğini isbat etmeye imkân da bulduk. Sanatı bazen mısralar halinde, bazen cümleler halinde -velev şaheserler olmasalar bile- yaşatmak istedik.

Bu varlığı, henüz inkişaf etmeye, belirmeye başlayan

bir sanatın, bir edebiyatın başlangıcı olarak kabul edersek istikbalde büyük sanat hamlelerine, büyük sanatkârlara nâil olacağımızı ümit etmekte yanılmış olmayız. Çünkü her bir devirde bu gibi küçük eserler doğmadan şaheserler yaratılmamıştır. Biz o şaheserleri meydana koyabilecek bir neslin * tarlasını ihzar edebilirsek vazifemizi hiç şüphesiz ki yapmış olacağız. Herhalde bu varlığı teminden sonra da memleketin takdirine bağlı olarak sanatkârlarımız yeni zevk, yeni görüş, yeni duyuş ve yeni ilhamlarla bediyyat âlemini aydınlatacaklardır. Tabi ilim sahası da aynı sûretle bir emekleme devresi geçirmektedir. İstikbal için ümitvar olduğumuz gençler günden güne çoğalmaktadır. Bilhassa mecmuamızı takip edenler ilim vadisinde de bir fikir münakaşasının başladığını sezmişlerdir. Son zamanlara kadar matbuatımızda ilim ve fikir cereyanlarına hemen hemen tesâdüf etmediğimizi söylersek hatâ etmiş olmayız. Binaenaleyh mütevâzi gençlik çalıştıkça, sanat da, ilim de inkişaf edecektir. Şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da bizi tekâmül ve inkişaf yolunda takdir, teşvik, takip edenler oldukça mecmuamız yaşayacak ve yeni dahil olduğumuz Cumhuriyet devrinde sanat ve ilmin temel taşlarını koyduğumuz bir zamanda kendilerine bir şeref hassası ayırmış olacaklardır."(41)

(41) Mehmet Mesih (AKYİĞİT), Millî Mecmua, Üçüncü Yıl Basmağında, nu. 49, s. 789



خالدہ نصرت خانم



صفوت عمری بك



اورخان رضا بك



مصطفی شکیب بك



محمد امین بك

II. TAHLİLİ FİHRİST

A. Yazılar

1. Yazar Adına Göre:

- Abdülbâkî ---Sanatkâr Mevlevîler, nu. 25, s. 402
(Tekkelerin bağımsız, kendi başına olduğu yıllarda Mevlevî dervişlerin aynı zamanda sanatkâr olduklarını, yaptıkları el emekleriyle geçimlerini sağladıklarını anlatan yazar, tanıdığı Mevlevî dervişlerden Ahmet Eflâkî Dede'nin hayatından misaller verir.)
- Abdülfeyyaz Tefik : Bk. (YERGÖK), Abdülfeyyaz Tefik
- Abdülhak Hâmid: Bk. (TARHAN), Abdülhak Hâmid
- Abdüllâtif Nevzat: Ahlâkî Nasıl Kurmalı, nu. 35, s. 566-567-568, (İnsanın duyguları ile kâinat arasındaki mükemmel alâkaya dikkat çekilen yazıda, bu duyguların fitrata uygun bir mecraya sevk edildiği zaman ahlâkın kurulacağı anlatılmaktadır.)
- Afif Hikmet ---Akasya Şarkısı, nu. 5, s. 80, (Hece ile şiir.)
---Bebeğin Ölümü, nu. 10, s. 160, -Müstaid Zekâlar Sütunu Şiir Müsabakası- (Hece ile şiir.)
- Ahmet Fahir ---Maziyi Tahattur, nu. 10, s. 157, (Aruzla şiir.)
- Ahmet Kutsi: Bk. (TECER), Ahmet Kutsi

- Ahmet Rasim +---Mani, nu. 49, s. 790-792, (Halk Edebiyatı türlerinden mani hakkında bilgi verilen edebî bir yazı.)
- Ahmet Sabih ---Yolda -Heveskârlar Sütunu- nu. 19, s. 307 (Hece ile şiir.)
- Ahmet Süheyl :Bk. (ÜNVER), Ahmet Süheyl (AKTUNÇ), Orhan Rıza, Akseden Nur, nu. 12, s. 185, (Hece ile şiir.)
- Bir Günün Hikâyesi, nu. 15, s. 232, (Aruzla şiir.)
- Büyü, nu. 14, s. 220, (Hece ile şiir.)
- +---Edebiyatta Millî Ruh, nu. 7, s. 97-98 (Edebiyatta millî ruhun öneminin anlatıldığı bir musahabe.)
- Göldeki İzler, nu. 27, s. 442, (Aruzla şiir.)
- Gurup, nu. 22, s. 355 (Hece ile şiir.)
- Günün "Mani"si, nu. 8, s. 121 (Hece ile şiir.)
- Halide Edip Hanım, nu. 9, s. 143 (Hece ile şiir.)
- Kemanıyın Sesi, nu. 5, s. 72 (Hece ile şiir.)
- Minare ile Sinan, nu. 3, s. 45 (Hece ile şiir.)
- Nasib, nu. 11, s. 168 (Yaratılış, tabiat, dünya hayatının mahiyeti ve insan mefhumlarını tahlil eden bir mensure.)
- Ramazanda Bedî hususiyetler, nu. 13, s.

s. 199,200 (İstanbul'daki eski Ramazan aylarının sitayişle anlatıldığı bir yazı.)

---Son Rükû, nu. 1, s. 11 (Hece ile şiir.)

---Tarih ve Kadın, nu. 2, s. 23 (Hece ile şiir.)

---Yüksel ve yükselt, nu. 10, s. 155 (Hece ile şiir.)

--- ? , nu. 6, s. 89 (Hece ile şiir.)

(AKYIĞIT), Mehmet Mesih, Alev, nu. 26, s. 416 (Aruzla şiir.)

---Ankara Dilberine, I,II,III,IV, nu. 31, 33, 34,35, s. 501,534,557,573 (Hece ile şiir.)

†---Ankara Hatıraları -Bir Mülâkat- nu. 31, s. 497,498 (Ankara'ya giden yazarın orada Dârülfünun Türk Edebiyatı Tarihi müderrisi Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey'le "Türk Tarihinin Mebde-i" hakkındaki konuşmalarının anlatıldığı bir mülâkat.)

---Ankara Hatıraları, -Darüleytamlar Sergisi- nu. 34, s. 561,562, 563 (Vatanı uğrunda en kıymetli varlıklarını vererek şehitler zümresine katılan kahraman askerlerin geride bıraktıkları çocukları için açılmış Darüleytamın Sergisinden bilgiler verilen bir hatıra yazısı.)

---Ankara Yollarında ve Ankara'da... nu. 18, s. 286,287,288 (İstanbul'dan trenle yola çıkan yazarın Ankara'ya gelinceye kadar ve Ankara'da gördüklerini anlattığı bir seyahat yazısı.)

- Aşkımın Türküsü, nu. 2, s. 25 (Hece ile şiir.)
- Aşiyân...Fikret, nu. 20, s. 313 (Aruzla şiir.)
- Bayram, nu. 36, s. 589 (Aruzla şiir.)
- +---Bizde Bestekâr Niçin Yetişmiyor, nu. 25, s. 397 (Bizde kendi musikimizi besteleyip en güzel şekilde temsil edecek bestekârların yetişemediğinin anlatıldığı bir makale.)
- Biziz, nu. 3, s. 42 (Hece ile şiir.)
- Can Verirsem de, nu. 39, s. 630 (Hece ile şiir.)
- Ceylan Avı, nu. 45, s. 729 (Aruzla şiir.)
- Denize, nu. 42, s. 687 (Hece ile şiir.)
- Dere, nu. 29, s. 29, s. 462 (Hece ile şiir.)
- Dere ve Ben, nu. 27, s. 438 (Hece ile şiir.)
- Dinler misin? nu. 5, s. 70 (Hece ile şiir.)
- +---Doktor Kunoş'un Bazı Fikirleri, nu. 43, s. 704-705 (Macar müsteşrik Doktor Kunoş'la İstanbul'daki konferansından sonra Türk Edebiyatı ve Türk Tarihi hakkında yapılan röportaj.)
- Ejder Bakışlarında, nu.38, s. 615 (Hece ile şiir)
- E mi? nu. 46, s. 743 (Hece ile şiir)

- Gazel -Ruh-ı Nedim'e- nu.46, s. 749
(Aruzla şiir)
- Git, nu. 48, s. 774 (Aruzla şiir)
- Gönül Bahçesi, nu. 14, s. 216 (Aruzla şiir)
- Görmeden, nu. 31, s. 479 (Aruzla şiir)
- Gurubda, nu. 19, s. 302 (Hece ile şiir)
- Halâs Ol, nu. 49, s. 794 (Aruzla Şiir)
- Hamid, nu. 32, s. 529 (Aruzla şiir)
- +---İkiyüz Sene Sonra Bir Ziyaret, nu. 46, s. 756 (Büyük şair Nedim'in vefatının ikiyüzüncü senesinde O'nun kabrini ziyaret eden yazar, böyle şahsiyetlerin millet tarafından unutulmalarından dolayı duyduğu üzüntüyü belirtir.)
- İnandım, nu. 47, s. 764 (Aruzla şiir)
- İzmir Güzeline, nu. 36, s. 592 (Hece ile şiir)
- Köpükler Gâbi, nu. 43, s. 694 (Aruzla Şiir)
- Kurtaranlara, nu.13, s. 201 (Hece ile şiir)
- Mechul Askere, nu. 21, s. 329 (Hece ile Şiir)
- +---Mesut Bir Tarih, nu. 36, s. 581 (Mecmuanın birbuçuk yılını doldurduğu gün ile Ramazan bayramı ve millî bayramın aynı tarihe rastlamasından dolayı sevinen yazar bu vesileyle mecmuanın yayın politikası ile ilgili düşüncelerini anlatır.)
- Memleketimizde Sinemacılık,-Kemal Film Müessesesi Müdürüyle Mülâkât- nu. 6, s. 87-89 (Müessese müdürüyle yapılan mülâkât)

- Merak-ı Ziyaret, nu. 6, s. 87 (Hece ile şiir.)
- Mısır'ın Kraliçesine, nu. 8, s. 116 (Hece ile şiir.)
- Milletçe, nu. 9, s. 137 (Hece ile şiir.)
- +-Nedim ve Mezarı, nu. 23, s. 370 (Nedim'in Karacaahmet Mezarlığındaki kabrine giden yazarın kabrin bakımsızlığı karşısındaki sitemlerinin anlatıldığı bir yazı.)
- Nedim ve Mezarı, nu. 46, s. 751 (Geçen sene aynı tarihte büyük şair Nedim'in kabrinin yapılmadığı için bir makale neşreden yazarın, bu sene iki hayırsever tarafından yapıldığını anlattığı bir açıklama yazısı.)
- Nefes, nu. 28, s. 447 (Hece ile şiir.)
- Nefes, nu. 35, s. 570 (Hece ile şiir.)
- Ne İstersek, nu. 44, s. 710 (Aruzla şiir.)
- N'olmak İsterdim, nu. 41, s. 662 (Aruzla şiir.)
- O Melikeye, nu. 1, s. 9 (Aruzla şiir.)
- Ölmek İsterdim, nu. 50, s. 812 (Aruzla şiir.)
- Ölümüm, nu. 31, s. 501 (Aruzla şiir.)
- Ramazan, nu. 12, s. 192 (Aruzla şiir.)
- +-Resim Sergisinde, nu. 15, s. 240,241,242 (Genç kabiliyetlerin açmış oldukları resim sergisini gezen yazarın bu gençlerin hocası olan İbrahim Çallı Bey'le resim anlayışları ve Türk resimciliği hakkında

yapmış olduğu bir mükâleme.)

- Sadâbaddandım, nu. 7, s. 104 (Aruzla şiir.)
- Sadeî Kurna Başında, nu. 15, s. 235 (Aruzla şiir.)
- Sevgilim, nu. 25, s. 408 (Aruzla şiir.)
- Son Damla Kanımla, nu. 37, s. 602 (Hece ile şiir.)
- Son Nefesimde, nu. 4, s. 58 (Hece ile şiir.)
- Şarkı, nu. 18, s. 288 (Aruzla şiir.)
- Şarkı, nu. 17, s. 265 (Aruzla şiir.)
- Şarkı, nu. 16, s. 248 (Aruzla şiir.)
- Şarkı, nu. 10, s. 149 (Aruzla şiir.)
- Tahmis-i Gazel-i Nedim, nu. 23, s. 368 (Aruzla şiir)
- Tanımazken, nu. 40, s. 647 (Aruzla şiir)
- +---Ankara Hatıraları -Türk Ocaklarının Vazifesi Henüz Bitmemiştir- nu. 31, s. 498 (Ankara'ya giden yazar orada Türk Ocağı başkanı Hamdullah Suphi Bey'le Ocağın amacı, mahiyeti ve vazifesi hakkındaki suallerine aldığı cevapların anlatıldığı bir mülâkât.)
- +---Üçüncü Yıl Basamağında, nu. 49, s. 789 (Neşriyatının üçüncü sene-i devriyesinde, mecmuanın yayın politikası hakkında bilgi verilen bir makale.)
- +---Üstadla Mülâkât, nu. 32, s. 516-518 (Şair-i Azam Hamid Beyle yapılan bir mülâkât.)

- Ali Canip: Bk. (YÖNTEM) Ali Canip.
- Ali Haydar: +---Arap ve Latin Harfleri, nu. 12, s. 186, 187 (Sultan II.Mahmut ve Tanzimattan itibaren yapılan ve yapılması gereken yeniliklere temas eden yazar, asıl yapılması gereken inkılâbın Latin harflerinin getirilmesiyle olacağını, Latin harflerinin kolaylığını açıklayarak anlatır.)
- Maârifin Terakkisi Çarelerini Arayalım, nu. 27, s. 430,431 (İstiklâl harbinden sonra memleketteki en mühim işin maârif olduğunu belirten yazar, maârifin gelişmesi için ilk mekteplerin zarûri ve her yerde bulunması lüzumunun en önemli mesele olduğunu ifade eder.)
- Ali Hadi: ---Şarkı, nu. 40, s. 657 (Aruzla şiir.)
- Şarkı, nu. 36, s. 592 (Aruzla şiir.)
- Ali Mümtaz: Bk. (AROLAT) Ali Mümtaz.
- Ali Nusret: ---Galatasaray'daki Meşhere Dair, nu. 20, s. 318 (Galatasaray lisesinde yapılmış olan resim sergisindeki eser ve sanatçıların değerlendirildiği bir tenkit yazısı.)
- Hasret, nu. 13, s. 203 (Hece ile şiir.)
- Ali Rıza: ---İstanbul'da Tarık-ı Aliyyenin İntişarı, nu. 18,19,20,22, s. 289,305,306,307,320, 321,354,355 (İstanbul'un fethiyle beraber hızla yayılan Tekke ve Zaviyelerin tarihçesinin anlatıldığı tarihi bir

tefrika yazısı.)

---Onüçüncü Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı
-Halk Sirtından Geçinenler- nu. 1,2,
s. 10,11,30,31,32 (13. Asırdaki İstanbul hayatının anlatıldığı yazının bu bölümünde halkın sirtından geçinenler ve sahte hocalar anlatılmakta.)

---Onüçüncü Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı,
nu. 6,7,8 s. 94,95,110,111,125,126,127
(Derginin ilk sayısından itibaren devam eden tefrika.)

---Tarik-i Aliyyenin İstanbul'da İntişarı,
nu. 14,16, 17, s. 226,227,256,257,258,
273,274,275 (Hacğ Bayram-ı Velî Hazret-
lerinin vefatından sonra anlayışını de-
vam ettiren Akşemsettin Hazretlerinin
fazileti, ilmi ve Hz. Fatih'le dostluk-
larının anlatıldığı bir yazı.)

Arif Dünder ---Anadolu Gelini, nu. 28, s. 455 (Hece ile
(şair)

---Aşkımın Felsefesi, nu. 2, s. 24 (Hece ile
(şair)

---Ayrılıktan Sonra, nu. 6, s. 85 (Hece ile
şair)

---Beklenen Gün, nu.20, s. 321 (Hece ile şair)

---Burak Reis, nu. 4, s. 56 (Hece ile şair)

---İntizar, nu. 10, s. 147 (Hece ile şair)

---Mani I,II,III, nu. 11,12, 16, s. 168,182,
251, (Hece ile şair)

---Marmara'da Talim, nu. 1, s. 6 (Hece ile
şair)

- Mazî ve Hal, nu. 3, s. 38 (Hece ile şiir)
- Mektup, nu. 22, s. 343 (Hece ile şiir)
- Merhum Babamla Hasbihal, nu. 18, s. 284
(Hece ile şiir)
- "O", nu. 13, s. 207 (Hece ile şiir)
- Önünde, nu. 5, s. 74 (Hece ile şiir)
- Son Şehriyâr, nu. 25, s. 401 (Hece ile şiir)
- Tahassür, nu. 23, s.369 (Aruzla şiir)
- Tahmis, nu. 7, s. 102 (Hece ile şiir)
- Tulu', nu. 27, s. 440 (Aruzla şiir)
- Ümitsiz, nu. 19, s. 298 (Hece ile şiir)
- Yollarda, nu. 9, s. 138-139 (Romantik ifadelerle meçhul sevgili için yazılmış bir mensûre.)
- Arif Hikmet ---Gazel, nu. 11, s. 175 (Aruzla şiir)
- Kış Hisleri, nu. 7, s. 108 (Hece ile şiir)
- Arif Salih ---Ruhta İlk Zelzele -Müstaid Zekâlar Sütunu
Şiir Müsabakaları- nu. 11, s. 176 (Hece
ile şiir)
- (AROLAT), Ali Müntez, Fırtına, nu. 50, s. 819 (Serbest
şiir)
- Aşık Halil ---Türkü -Halk Edebiyatından Nümûneler- nu.
37, s. 612 (Hece ile şiir)
- Avnurrefik +---Bir Tenkide Cevap, nu. 10, s. 154 (4. Sa-
yıdaki "Tabî İlimlerin Umûmî Netice ve Me-
seleleri" isimli tenkide cevaben kaleme
alınmış tenkit yazısı.)

---Millî Mecmua Müdüriyet-i Aliyesine, nu. 10, s. 154, "Merbûtan takdim ettiğim cevabın mecmuanıza lütfen dercini rica ile takdim-i ihtirâmât eylerim efendim." Maarif Vekâleti Müfettiş-i Umûmlerinden

(BAŞAR), Şükûfe Nihal, Dilenciler, nu. 10, s. 151-152 (Memleket müdâfâsı sonucu kolunu, bacağı kaybetmiş olan bir gazinin ilgisizlik sonucu sokaklarda dilenmesini tenkit eden bir yazı)

---Himmetleri Hazır Olsun, nu. 11, s. 170-171 (Küçük hikâye)

---Küçük Osman, nu. 13, s. 206-207 (Yazarın küçükken tanıdığı, çalışkanlığı ve sempatikliği ile bir türlü unutamadığı Küçük Osman'ın anlatıldığı bir nesir.)

(BAŞPAK), Naci Fikret, Kudretiyât Felsefesi -Energetizme- nu. 33, s. 534-538 (Kâinâtın nasıl bir kudretle yaratıldığını anlatan yazar, esasları bu kudretin yaratıcılığına dayanan felsefi ekolün husûsiyetlerini açıklar.)

---Kudretiyât Felsefesi, -Energetizme- (Tefrika) nu. 39,40,45,46, s. 632-648-729-743 (Kudretiyât -kadercilik- felsefesinin doğuşu, yayılışı ve düşünce sisteminin anlatıldığı bir inceleme yazısı.)

Bedia Sami +--"Kadın" Kelimesi Hakkında, nu. 1, s. 14-15 (Kadın kelimesinin eski Türkçeden itibâren kullanış şekillerinin anlatıldığı bir yazı.)

+--Yakutlarda Kadınlık, nu. 5, s. 68-70 ("Türk tarihinde kadınlığın mahiyeti hakkında bir

fikir edinebilmek için en eski tarz-ı hayatlarını bugün bile muhafaza eden Yakutlarda kadınların hayat-ı ictimâiyesini tetkik" etmek için kaleme alınmış bir makale.)

- Behiç Enver ---Asâr Suyu, nu. 41, s. 665-666 (Asâr Suyu isimli suyun akışının, çıkardığı seslerin etrafının ve akşam olduğu zamanki manzarasının romantik ifadeler ve teşbihlerle anlatıldığı bir mensûre.)
- Çayda Mandalar, nu. 49, s. 793-794 (Bir köyün kenarından akan çayın ve bu çayda oynayan mandaların tasvirlerinin yapıldığı bir mensûre.)
- Deniz Kıyısında Tahayyül, nu. 42, s. 687-688 (Deniz kıyısında duyulan romantik hislerin ifade edildiği bir mensûre.)
- Bekir Sıtkı: Bk. (KUNT), Bekir Sıtkı (BETÜN), Saffet Urff, Aşıklar Mezarı, I-II, nu. 25-26, s. 407-424 (Uzunca yazılmış hikâye.)
- Avdet Gecesi, nu. 10, s. 156-159 (Hikâye)
- Bir İzah, nu. 21, s. 332 (Daha önce Vatan gazetesine "Kızılbaşın Sevgilisi" isimli bir hikâye gönderen yazarın, bu hikâyenin müsabaka için gönderildiğinin ilân edilmesi üzerine mukabil olarak yazdığı tekzib yazısı)
- Mektepli Kerem, nu. 13-14, s. 208-224 (Uzunca bir hikâye.)
- Mûsikî ve Allah, nu. 21, s. 329-332 (İtalyanın Napoli şehrinde bir mûsikî temâşası sırasında gayr-ı ihtiyârî olarak Allah diyen

yazar, daha sonra mûsikînin aktığı yer olan ruh ile Allah arasındaki alâkadan mûsikî ile Allah arasındaki ilişkiye intikal eder ve bu ilginin varlığını hisleriyle anlatır.)

+-Mûsikî ve Hayat I, nu. 12, s. 182-183 (Mûsikî talimi yapılan "Dârülelhan"daki faaliyetlerin ve mûsikînin hayatla intisabının anlatıldığı bir kalem tecrübesi.)

---Mûsikî ve Hayat II, nu. 14, s. 214-216
(Bizdeki mûsikîşinasların ve bestekârların çok olmalarına rağmen cahil olduklarını, Avrupa'daki emsallerine nazaran bizdekilerin mûsikîyi hayata geçiremediklerinin anlatıldığı bir tenkit yazısı.)

+-Romancılık ve Tenkit, nu. 15-16, s. 238-254
(Mupasan'ın "Piyer ve Jean" isimli romanının mukaddimesindeki romancılık ve tenkit konularını çok beğenen yazar, o mukaddimedeki ölçülerle Türk romancılığı ve mûnekkitçiliğini tenkit eder.)

+-Mektup, nu. 9, s. 137,138 (Yazarın mecmuanın sahibi ve müdürü Mehmet Mesih Bey'e gönderdiği mecmuanın yayın politikası ve yazar kadrosunu tahlil eden bir mektup.)

---Zani Kaymakam, nu. 2'-30, s. 474-488
(Küçük hikâye.)

(BENGÜ), Vedat Urfî, Sahne Mûsikîsi, nu. 22, s. 350-351
(Mûsikîmiz bu derece ileri gittiği halde bir tek sahne mûsikîmizin bile olmadığından şikâyet edilip, bunun lüzûmunun anlatıldığı bir yazı.)

- +--Temâşâ Sahifesi -Tiyatroda Lisan- nu.27, s. 441-442 (Tiyatro dilinin diğer edebî eserlerin dilinden farklı olduğunun anlatıldığı bir makale.)
- +--Temâşâ Sahifesi -Zabıta ve Tiyatro- nu. 25 s. 404-40 (Tuluat tiyatrolarının sahne dersleri almamış kişilerce oynandığını, bunun da ahlâk-ı umûmiyeye uymadığının anlatıldığı bir makale.)
- Vordvil Hakkında, nu. 41, s. 666-668 (Bir tiyatro terimi olan vordvilin tahlil edildiği bir makale.)

(BOZTEPE), Halil Nihat, Nedim İle, nu. 23, s. 368 (Aruzla şiir)

Burhan Asaf ---Kanlı Kış, nu. 15, s. 243-244 (Küçük hikâye)

Celâl Sâhir: Bk. (EROZAN), Celâl Sâhir

Cemil Senâ: Bk. (ONGUN), Cemil Senâ

(ÇAMLİBEL), Faruk Nafiz, Anadolu, nu. 22, s. 349 (Hece ile şiir)

---Canavar, nu. 34, s. 559 (Hece ile şiir)

---Dağda Bir Belde, nu. 18, s. 283 (Hece ile şiir)

+--Durgunluğun Sırrı, nu. 42, s. 679-680

(..."Esasen bir nefeslik heyecanını futbol müsabakalarında sarf eden bir zümrenin sanatla meşgul olmaması hiç şüphe yok ki olmasından çok hayırlıdır" diyen yazarın edebî durgunluğun sebepleri hakkındaki görüşleri.)

---Hayalden Hakikata, nu. 21, s. 332 (Hece ile şiir)

---Mahşer, nu. 18, s. 283 (Hece ile şiir)

Doktor Reşit Süreyyâ: Bk. (GÜR SOY), Reşit Süreyyâ

(EFE), Necdet Rüştü, Dert Ortağımla Beraber, nu. 15, s.236
(Hece ile şiir)

Emin Recep --Balkanlarda Gece Yolouları, nu. 45, s. 732
(Hece ile şiir)

---Dağlar ve Akşamlar, nu. 12, s. 180 (Hece ile şiir)

(ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: Bir İki Misal, nu. 16, s. 245
(Gençlerin hangi fikirden olursa olsun mutlaka sağlam bir mefkûre sahibi olması ve değişken olmadan hareket etmesinin en önemli karakter özelliği olduğunu anlatıldığı bir makale.)

---Birkaç Müşahede Daha, nu. 28, s. 445,446
(Yeni maârifin nasıl olması gerektiği hakkında bazı müşahedelerin anlatıldığı bir makale.)

---Bugünkü Medeniyetin İki Umdesi, nu. 5, s. 68 (Garp medeniyetini sadece bazı müesseselerin heyet-i mecmuası telâkki edenlerin yanlış düşündüğünü, Garp medeniyetinin asıl millet ve hürriyet mefhumlarına ehemmiyet verdiği için bugüne geldiğini ifade eden bir makale.)

+--Büyük İnkılâp, nu. 11, s. 162,163 (Cumhuriyetin ilânı üzerine duyulan sevinç ve yeni idare şeklinin özelliklerinin anlatıldığı bir yazı.)

- Demokraside Hükümet Adamlarının Uğrayacağı Müşkülât, nu. 7, s. 98,99 (Demokrasinin tarifinin yapılıp özelliklerinin anlatıldığı bir makale.)
- Dua, nu. 12, s. 177,178 (Duanın amacının tabiatından daha fazla, insandaki muhabbet, cesaret, güven gibi duyguların bir kudret-i mutlakaya dayanarak daha artmasını sağlamak olduğunun bir müslüman misaliyle anlatıldığı bir kalem tecrübesi.)
- Edebiyat Fakültesi Tarihi Hakkında -Mehmet Ali Aynî Beyefendiye- nu. 34, s. 552 (Edebiyat Fakültesinin işgalden dolayı başıboş kalması üzerine fakülte müderrislerinin idareyi ellerine alıp durumu nasıl idare ettiklerinin anlatıldığı tarihe dair bir yazı.)
- Edebiyat Fakültesi Tarihi -Mehmet Ali Aynî Beyefendiye- nu. 31, s. 495, (Mehmet Ali Aynî Bey'in İstanbul Edebiyat Fakültesinin tarihçesini anlattığı yazılarına ilâveten fakültenin bugünkü iyi durumunu anlatarak kötü gözle bakanların ve tenkit edenlerin haksız olduklarının anlatıldığı bir mektup.
- Felsefe Adamı, nu. 1, s. 3- 4, (Felsefe adamının vasıflarının anlatıldığı bir yazı.)
- Gençlerle Hasbihal, nu. 27, s. 429, (İstiklâl Harbindeki kahramanlıklarından dolayı gençlere teşekkür eden yazar, onların memleketi bu halinden memnun kalmayarak daha çok çalımları gerektiğini anlatır.)

- Hürriyet Ne İçin Lâzım, nu. 6, s. 82-84
(Çeşitli idare şekillerinin misallerle anlatıldığı yazıda hürriyet mefhumunun durumu tahlil edilir.)
- İç Sıkıntısı Ve Vazife Heyecanı, nu. 3, s. 37-38 (İç sıkıntısının sebebinin anlatılıp zararlarının açıklandığı yazıda çare olarak vazife heyecanı tavsiye edilir.)
- İki Tarz-ı Ru'yet - İki Tarz-ı Tefekkür, nu. 2, s. 21-23 (Felsefi tefekkürden doğan zevkin ve sürûrun mahiyetinin anlatıldığı bir yazı.)
- +---Mekteplerden Mefkûreli gençler Nasıl Yetişir, nu. 8, s. 114-115, (Bir mebusun, mekteplerden gençlerin mefkûresiz yetişmesinden şikâyet etmesi üzerine bu konuda çözüm mahiyetinde yazılmış bir makale.)
- Mefkûreli Gençler Nasıl Yetiştirilir II, -Maarifte Teftiş-, nu. 9, s. 130, 131 (Maarifte teftiş yapılmadığı için mekteplerin istenilene vermediğini, yeterli derecede teftiş yapıldığı takdirde gençlerin daha mefkûreli yetişeceğinin anlatıldığı bir yazı.)
- Muhafaza Ne Demek? nu. 4, s. 53, (Bazılarının yenileşme karşısında: "Şarkın iyi olan adetlerini muhafaza edelim, benliğimizi teşkil eden itikat ve husûsiyetlimizi bırakmayalım" şeklindeki düşüncelerini teneden yazar, bu husûsiyetlerin değişebileceğini, muhafaza etmenin lüzumsuz olduğunu beyan eder.)

- +---Tahlil ve Tenkit, nu. 14, s. 217-218, (Mustafa Şekib Bey'in Wilyem James'in "Terbiye Musahabeleri" isimli eserinin tercümesi üzerine hem eserin hem de mütercimnin tahlil ve tenkidinin yapıldığı bir yazı.)
- +---Tahlil ve Tenkit -Pervaneler-, nu. 35, s. 569-570, (Müfide Ferid Hanımefendi'nin Pervaneler isimli, mevzuunu mütarake yıllarından almış romanının fikrî husûsiyetlerinin tahlil edildiği bir makale.)
- +---Tetkiksiz Yazı Yazmak, nu. 48, s. 774-775 (İstanbul Lisesinde bir kısım onuncu sınıf taleberinin Arapça hocalarına karşı çirkin hareketleri üzerine bazı gazetelerin bu vakayı çok fazla büyütüp, isnatsız rivayetlerle neşretmelerinden sonra yazarın bunları tenkit ettiği bir makale.)
- Vazife Heyecanı, nu. 10, s. 146, (Cemiyetin inkışâfı için vazife heyecanının elzemiyetine işâret eden yazar, harblerden sonra bu heyecanın insanımızdan gittiğine üzülür.)

(EROZAN), Celâl Sâhir, Buhran, nu. 1, s. 7, (Hece ile şiir)

(EVRİMER), Rifat Necdet, Burada Edebiyat-ı Cedîde Medfundur, nu. 44, s. 720-722, ("Yeni nesil edebiyattan bîhaber, bedî heyecandan gafil ise bu mesuliyeti nerede ve kimde arayacağız?" diye soran yazar, Mehmet Rauf'un "...Türk Edebiyatı ölmüştür." diye olan sözlerini aynen nakleder ve bu ölenin Türk Edebiyatı değil, Edebiyat-ı Cedîde olduğunu ifâde eder.)

Faruk Nafiz: Bk. (ÇAMLİBEL), Faruk Nafiz

- Fazıl ---Gülüm -Müstaid Zekâlar Sütunu Şiir Müsabakası- nu. 11, s. 176, (Hece ile şiir)
- Feridun Nafiz, Selçuklular Devrinde -Konya Dârüşşifâsı- nu. 14, s. 222-223, (Selçuklular devrinde Konya'da yapılmış olan "Dârüşşifâ"ların özelliklerinin anlatıldığı bir yazı.)
- FRANCE, Anatole: Enistitü Azasından Silvester Bonar'ın Cinayeti (Roman Tefrikası), nu. 42-43-44-45-46-47-48-49-50, s. 689-706-722-738-754-769-784-804-819-, Mütercim: Behic Enver
- Gazi Mihalzâde Mahmut Ragıb: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıb (GÜR SOY), Reşit Süreyyâ: Kalemin Salâhiyeti, nu. 48, s. 775-779, (Daha önceki sayıda neşredilen Cemil Senâ Bey'e ait "Kudret ve Hayat" isimli makalede gördüğü madde ve mânânın tahlilindeki tenâkuzlara işâret edilen bir tenkit.)
- Güzide Osman---Bir Sergüzeşt, nu. 11, s. 171-172, (Bir zâ-tın hatıra defterinden alınmış, şahsî hadiselerin anlatıldığı bir yazı.)
- Sevdâ mısın? nu. 3, s. 44, (Hece ile şiir)
- İsimsiz Sevgili, nu. 19, s. 306, (Hece ile şiir)
- Hakim Şifâî +---Anadolu'da Türk Mutasavvıfları -Sultan Veled-I-II, nu. 9-11, s. 140-142, 166-168 (Mevlânâ'nın büyük oğlu Sultan Veled'in hayatı, faziletleri ve fikir dünyasının anlatıldığı bir biyografi.)
- Halide Nusret: Bk. (ZORLUTUNA), Halide Nusret

- Halil Bedî: Bk. (YÖNETKEN), Halil Bedî
- Halil Nihat: Bk. (BOZTEPE), Halil Nihat
- Halim Zeki ---Emine, nu. 16, s. 260, (Hece ile şiir)
- Hamid Zübeyr: Bk. (KOŞAY), Hamid Zübeyr
- Hammâmîzâde İhsan: Bk. İhsan
- Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali
- Hikmet Nurhan Yurt Köşelerinde -Isparta'da Kadınlar Yazın Nasıl Eğlenirler- nu. 50, s. 809-811 (Şehrin çeşitli folklorik özellikleriyle beraber kadınların eğlence şekillerini anlatan bir inceleme yazısı.)
- Hüseyin Cemal İtalya'da Bir Türkolog, nu. 8, s. 122, (Yazarın İtalya'ya gittiği zaman tanıştığı, Türkçe bilen ve talebelerine de öğreten bir profesörü tanıttığı bir yazı.)
- Konya'da Bedî Selçuk Eserleri, nu. 3, s. 39 40, (Konya'daki Selçuklulardan kalan tarihî eserlerin özelliklerinin anlatıldığı bir yazı.)
- Hüseyin Namık: Bk. (ORKUN), Hüseyin Namık
- Hüseyin Sadeddin (Şeyh), Erenler Eşiğinde, nu. 15, s. 244 (Aruzla şiir)
- Gazel -Mutasavvıfâta-, nu. 10, s. 158, (Aruzla şiir)
- Gazel, nu. 1, s. 9, (Aruzla şiir)
- Gazel, nu. 2, s. 23, (Aruzla şiir)
- Gazel, nu. 3, s. 38, (Aruzla şiir)

- Mutasavvifâne Gazel, nu. 4, s. 52, (Aruzla şiiir)
- Mutasavvifâta Gazel, nu. 6, s. 89, (Aruzla şiiir)
- Mutasavvifâta Gazel, nu. 7, s. 105, (Aruzla şiiir)
- Mutasavvifâta Gazel, nu. 8, s. 122, (Aruzla şiiir)
- Mutasavvifâta Gazel, nu. 12, s. 178, (Aruzla şiiir)
- İmâm-ı Rabbânî ve Şahsiyet-i Tasavvufiyesi, nu. 27-28-31, s. 439- 440, 456-457, 500-501 (Büyük İslâm Âlimlerinden İmâm-ı Rabbânînin hayatının ve tasavvuf anlayışının anlatıldığı bir biyografi.)
- İbrahim Şevki Ademden Sual -Hasan Ali'ye-, nu. 9, s. 144 (Hece ile şiiir)
- Hicran İzleri, nu. 8, s. 124, (Hece ile şiiir)
- Şikâyet, nu. 7, s. 110, (Hece ile şiiir)
- İhsan, Hammâmîzâde; Nedim'den Tahmis, nu. 26, s. 423,
- İlhâmî ---Günün Aşkî -Heveskârlar Sütunu-, nu. 27, s. 144, (Hece ile şiiir)
- Hicran, nu. 21, s. 340, (Hece ile şiiir)
- İmzasız +---Cevaba Cevap, nu. 10, s. 154-155, (4. Sayıda yayınlanan "Bir Tercüme Afeti" ünvanlı tenkit yazısına Avnurrefik'in karşılık vermesi üzerine kaleme alınmış bir cevap yazısı.)
- Finalizme Karşı Kudretiyat, nu. 46, s. 746-749, (Finalizm ile kudretiyât düşüncelerinin mukayesesinin yapıldığı bir inceleme.)

- "Genç Hıristiyanlar Cemiyeti"nin Tarihçesi ve Hakikî Mahiyeti, I-II-III-IV, nu. 28-29-30-31, s. 451-471-487-502, (İngilizce "Hazreti İsa İçin Talebe Şahitler" isimli kitap-taki milletimiz için tehlike arzeden bölümlerin tercümesi.)
- Halk Edebiyatından Nümûneler -Anonim Şiir- nu. 2, s. 25, (Hece ile şiir)
- Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 4, s. 56 (Hece ile şiir)
- Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 5, s. 67 (Hece ile şiir)
- Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 10, s. 159 (Hece ile şiir)
- Halk Edebiyatından Seçmeler, nu. 20, s. 315 (Hece ile şiir)
- Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 39, s. 644 (Hece ile şiir)
- Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 47, s. 769 (Hece ile yazılmış anonim halk şiiri.)
- Halk Edebiyatından Nümûneler -Mani-, nu. 48 s. 775, (Hece ile şiir)
- Halk Edebiyatından Nümûneler -Mani-, nu. 49, s. 792, (Hece ile şiir)
- +--Nedim'in Şeceresi, nu. 23, s. 372, (Nedim'in vefatının 200. sene-i devriyesinde şahsına ve sanatına hürmeten yeni basılan divanından alınmış soy kütüğü.)
- Onüçüncü Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı, nu. 4, s. 62-63, (İlk sayıdan itibaren devam eden tefrika.)

---(Pervaneler Münasebetiyle Çizilmiş Bir Karikatür), nu. 36, s. 590, (Karükatürün altında şu fıkra varı)

- Küçük Hanım gittiğin mektebin adı nedir?
- Robert Kollej dadıcığım.
- Bunun Türkçesi yok mu?
- İnsan yapan mektep dadı!!!

---Sahne Hayatı, nu. 35, s. 580, (Ramazan geceleri Dârulbedâ'î'de oynatılan oyunlardan Kemal Ragıb Bey'in bir tercüme eserinin hatalarının anlatıldığı bir tenkit yazısı.)

---Sahne Hayatı, nu. 36, s. 593, (Ramazan gecelerinde Dârulbedâ'î'de oynanan Faruk Nafiz'in "Canavar" isimli manzum piyesinin anlatılıp tenkit edildiği tiyatroya dair bir yazı.)

+---Tahlil ve Tenkit, nu. 4, s. 59-60, (Tercüme yapmanın ehemmiyetine ve zorluğuna temas eden yazar, hükûmetin ehliyetsiz mütercimlere yaptırdığı tercüme eserlerin yanlışlarını ortaya koyarak bu uygulamayı tenkit eder.)

---Üç Telli Saz, nu. 28, s. 459, (Serbest şiir)

Karaca Oğlan---Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 42, s.692
(Hece ile şiir)

(KARATAY), Namdar Rahmi, Elem ve Şuur, nu, 34, s. 553-555
(Ruhیات konusunda yazılmış, şuur ve elem kelimelerinin açıklandığı bir makale.)

---"Kudretiyat"a Müstenit İlim, nu. 30, s. 480
481, (İnsanın yetiştiği çevre ve aldığı eğitim ne olursa olsun, doğuştan irsî olarak

kendisine verilen fitrî özelliklere bir zaman sonra döneceğinin, bununda yaratılışın bir tecellisi olduğunun anlatıldığı bir makale.)

- Kudretiyata Nazaran Usûl, nu. 43, s. 694-695, (Kudretiyat felsefesinin dayandığı noktaların ele alınıp usul hakkındaki düşüncelerin anlatıldığı bir inceleme yazısı.)
- Mâlum ve Mechul, nu. 38, s. 617-621-623, (Kaderiyyât nazarından bu iki mefhumun tahlilinin yapıldığı felsefî bir inceleme yazısı.)

Kasım Han ---Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 43, s. 705, (Hece ile şiir)

Kâtibî ---Türkü, nu. 39, s. 643, (Hece ile şiir)

Kazak Abdal ---Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 38, s. 637, (Hece ile şiir)

(KILIÇEL), Yusuf Şerif, +---Abdülhak Hamid, nu. 32, s. 509-515, (Hamid'in sanatını ve eserlerini anlatmak amacıyla kaleme alınmış uzun bir makale.)

- +---Avrupa Edebiyatı ve Biz, nu. 12, s. 180-182, ("Hemen her asırdan beri Avrupa Âsâr-ı edebiyesini okuyup anlayabildiğimiz halde neden bu müddet zarfında hakikî manasıyla bir şaheser vücûda getirmek bize nasip olmamıştır?" diye soran yazar, cevabını tafsilatlı olarak anlatır.)

- +--Edebiyatta Samimiyetsizlik, nu. 30-36, s. 478-583, (Daha önce hayran olduğu Fransız edebiyat tarihçisi Şatu Biriyan'ın ölümünden sonra yayınlanan hatıratını okuyunca onun bir Türk düşmanı olduğunu anlayan yazarın bu durum karşısındaki infiallerini ifade ettiği uzun bir makale.)
- +--"Meslek"e Cevap, nu. 28, s. 449-450, (Volter Duzah-ı Makar isimli yazısına Meslek gazetesinden gelen tenkit üzerine cevap olarak yazılmış bir tenkit yazısı.)
- +--Muhyiddin Beyefendi, nu. 29, s. 464-466, (İsmi verilmeyen başka bir gazete vasıtasıyla Muhyiddin (BİRGEN)in kendisine yapılan haksız suçlamalara cevap ve tenkit niteliğinde bir yazı.)
- "Volter Duzah-ı Makar", nu27, s. 431-433, (Bir muharririn Fransız mütefekkeri Volter'in İslâm düşmanı olup Cehenneme gidenlerin başında yer alacağını söylemesi üzerine bu iddianın aksinin isbata çalışıldığı bir makale.)

(KISAKÜREK), Necip Fazıl, Ağlayan Çocuklar, nu. 50, s. 811
(Hece ile şiir)

- Akşam, nu. 22, s. 355, (Hece ile şiir)
- Ayak Sesleri. nu. 49, s. 798, (Hece ile şiir)
- Birkaç Söz, nu. 21, s. 335, (Hece ile şiir)
- Çan Sesi, nu. 27, s. 431, (Hece ile şiir)
- Halk Edebiyatından Nümüneler, nu. 17, s. 271, (Hece ile şiir)
- Ninni, nu. 26, s. 420, (Hece ile şiir)

- Örümcek Ağı, nu. 28, s. 450, (Hece ile şiir)
- Rüzgârdan Sesler, nu. 17, s. , (Hece ile şiir)
- Son Akşam, nu. 29, s. 471, (Hece ile şiir)
- Tüten Ruh, nu. 25, s. 409, (Hece ile şiir)

(KOŞAY), Hamid Zübeyr, +---Kablelîslâm Türklerde İsim Vermek Adetleri, nu. 3, s. 44, (Macaristan'daki Türkçe kökenle yer isimlerinin ve bu isimlerin hangi düşünceyle eski türkler tarafından konulduğunun anlatıldığı bir yazı.)

+---Macaristan'daki Türkoloji Tetkikatına Tarihi Bir Atf-ı Nazar, nu. 5, s. 71-72, (Macaristanın tarihî ve etimolojik tetkikinin yapıldığı bir makale.)

+---Türk Cumhuriyet Arması ve Darb Olunacak Sikkelerdeki Millî Alâmetler, nu. 8, s. 119-120, ("Ali Seydi Bey'in İkdâm 23 Teşrin-i sani 1923 tarihli nüshasında intişar eden "Cumhuriyet Armamız Tuğra Olabilir" ünvanlı kıymettar makalelerine..." mukabil yazarın kendi fikirlerinin anlatıldığı bir makale.)

+---Ural-Altay Lisanlarının Garabeti Zımında Yeni Tecrübeler, nu. 13, s. 200-201, (Ural-Altay dillerini ve bu dillerin konulduğu Türk kavimlerinin anlatıldığı bir makale.)

(KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıb, Bizde Mûsikî Mûnekkitliği, nu. 29, s. 462-464, (Batıda gelişmeye başlayan mûsikî mûnekkitliğinden misaller verilerek bunun bizde de olabileceğinin anlatıldığı bir makale.)

- Galok I-II, nu. 49-50, s. 462-464, (Batıda büyük mûsikî üstadlarından Galok'un hayatı, mûsikî terbiyesi ve eserlerinin anlatıldığı bir inceleme yazısı.)
- Hendel, nu. 40-44, s. 652, 663, 685, 700, 717, (Büyük mûsikî üstadı Core Frederik HENDEL'in çocukluğundan itibaren hayatı, sanat anlayışı, mûsikîye olan hizmetleri ve eserlerinin anlatıldığı bir inceleme yazısı.)
- Hanri Marto, nu. 37, 39, s. 601, 640, (İstanbul'a gelerek Tepebaşı tiyatrosunda keman konseri vermiş olan sanatçının bu konseri ve sanat anlayışının anlatıldığı bir yazı.)
- +---İbdâ-ı Kahtımız ve Sebepleri, nu. 20, s. 211-213, (Sanatımızdaki durgunluğa temas eden yazarın, bu durgunluğun sebep ve çarelerini anlattığı bir makale.)
- +---İlimde Sathîliğin Mahzurları, -Mûsikîye Dair- nu. 15, s. 230-235, (Ziya Gökalp'in "Bedî Türkçülük" ve "Türkçülüğün Esasları" isimli eserlerinde Türk mûsikîsine dair çeşitli yanlışlar bulan yazarın, bu yanlışları ve doğrularını anlattığı uzunca bir makale.)
- +---Jean Sebastiyân BAH -Büyük Mûsikîşinaslardan-, nu. 33, 34, 35, 36, s. 539-556-571-590, (Büyük mûsikî ustası Sebastiyân BAH'ın ailesinin anlatılıp soy kütüğünün verildiği uzun bir biyografik yazı.)
- Mektep Mûsikîsi ve Halkın Mûsikî Terbiyesi, nu. 45-46, s. 736-753, (Mekteplerimizde mûsikî derslerinin konmasının sevindirici olduğunu belirten yazar, bu derslerdeki noksanlıkları ayrı ayrı inceler.)

- Kûrûn-ı Vustâ Avrupa Mûsikîsi, nu. 30, s. 484-487, (Ortaçağdaki Avrupa mûsikîsinin doğuşu, gelişimi ve çeşitli özelliklerinin anlatıldığı bir inceleme yazısı.)
- Mûsikîde Hayat I, nu. 21, s. 327-329, (Fransız mûsikî alimlerinden Mösyö Jül Kumbaryo'nun "Mûsikî ve Zîhayat Mahlûkât" isimli kitabının "Temsil ve Rûh-ı Mûsikî" bölümünün tercümesi.)
- Mûsikîde Hayat II, nu. 22, s. 344-346, (Değişen dünya ve hayat şartları karşısında hayatını idame için insan nasıl değişebiliyorsa mûsikînin de aynı şekilde değişebileceğinin anlatıldığı bir yazı.)
- +--Mûsikîde İnkılâb I, nu. 17, s. 262-264, ("Garp tarih-i mûsikîsinin en kudretli hamelelerinden biri olan romantizm inkılâbının esbab ve şerâit-i inkişâfının..." anlatıldığı mûsikîye dair bir makale.)
- +--Mûsikîde İnkılâb II, nu. 18, s. 281-284, (Romantizmi mûsikînin bünye ve rûhuna geçiren kahramanlardan Weber "1786-1826" ve Şuman "1810-1856" ın hayatları, sanatları ve romantizme yaptığı katkılarının anlatıldığı bir makale.)
- +--Mûsikî ve Mütetekirlerimiz, nu. 16, s. 149-150, (Kayseri'de bulunan Saffet Urfî Bey'e yazılmış, mûsikîmizin eksiklerinin anlatılıp ilgisiz mütetekirlerden şikâyet edilen bir mektup.)

---Sanatkâr Yetişmek, nu. 19, s. 296-299,
(Sanatkâr olmanın en önemli şartının mefkûre sahibi olması lüzumunun anlatıldığı sanata dair bir makale.)

---Şark Mûsikîlerinde Seviye, nu. 26, s. 415-416, (Bugünkü garp mûsikîsinin temelini şark olduğu, şarktan alınıp geliştirilmek suretiyle bu hâle geldiğinin anlatıldığı bir makale.)

---Yerli Mûsikîler, nu. 25, s. 398-399, (Yerli mûsikîmizin hâlâ eski husûsiyetlerinin muhafaza edildiğinin anlatılıp beynelmilel olması için garp mûsikîsinin bazı yönlerinin alınması lüzûmunun anlatıldığı makale.)

(KUNT), Bekir Sıtkı, Büyük Mefkûreler ve Apostolları (Havariileri), nu. 29, s. 467-471, (O tarihlerdeki dünyanın gidişatında tesirli olmuş mefkûre ve bu mefkûrelerin sahiplerinin tanıtılıp, faaliyetlerinin anlatıldığı bir inceleme yazısı.)

---Teknik Apolojisi I-II-III-IV-V-VI-VII, nu. 25, 28, 33, 37, 39, 47, 49, s. 400, 454, 543, 599, 637, 758, 800, (Avrupa'da teknolojinin ilerlemesiyle insanların makineler karşısında modern köle durumuna geldikleri vb. mevzuları ele alan yedi bölümlük bir tefrika.)

(KUNT), Süheylâ Muhterem, Şüphe, nu. 33, s. 546, (Hece ile şiir)

Mahmut Ragıb: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıb

Mehmet Emin: Bk. (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin

Mehmet İzzet+---Bir Lütufkâr Münekkide Cevap, nu26, s. 416-421 ("İctimaiyyât Dersleri" isimli tercümesine "Mihrap" mecmuasında Mehmet Ali Aynî Bey tarafından yapılan tenkide mukabil cevap olsun diye kaleme alınmış uzunca bir tenkit yazısı.)

---Tahlil ve Tenkit Şekib Bey'in Rûhiyat Dersleri-, nu. 38, s. 624-625, (Mustafa Şekib Bey'in orta mektepler için ders kitabı olarak yazdığı "Rûhiyat Dersleri" isimli felsefî eserinin methedilip, tenkit edenlerin haksız olduklarının anlatıldığı bir tanıtma yazısı.)

---Türkiye'de Felsefe Tetkikleri ve Mehmet Emin Bey'in Son Eseri, nu. 40, s. 655-657, (Türkiye'de felsefeye dair Türkçe eserler yazılmadığını, geçmişte yazılan birkaç eserinde hatalarla dolu olduğunu anlatan yazarın, bu hataları gösterip doğrusunu anlattığı ve bu arada M. Emin Bey'in "Kant ve Felsefesi" isimli eserini överek tanıttığı bir tenkit yazısı.)

Mehmet Mesih: Bk. (AKYIĞIT), Mehmet Mesih

Mehmet Sıtkı Hayyâlelfelâh, nu. 14, s. 223, (Hece ile şiir)

---Mechul "Mehmet", nu. 6, s. 94, (Hece ile şiir)

---Sabah, nu. 7, s. 108, (Hece ile şiir)

---Kırılan Şişem, Dökülen Meyim, nu. 16, s. 257, (Hece ile şiir)

---Kurtuluş Bayramı, nu. 11, s. 175, (Hece ile şiir)

- Mehmet Raif Şarktan Sahifeler -Şâyân-ı Takdir Bir Vâlide-, nu. 2, s. 29-30, (Japon edebiyatından tercüme edilmiş küçük bir hikâye.)
- Şarktan Sahifeler -Çin Efsanesi-, nu. 3-4-5 s. 45-57-77, (Bir Çin efsanesinin tefrika şeklinde neşredilmiş tercümesi.)
- Mekki Said Bir Gece Daha Geçsin, nu. 14, s. 227, (Hece ile şiir)
- Dağlarda Sesler, nu. 19, s. 304, (Hece ile şiir)
- Gel Artık, nu. 26, s. 406, (Hece ile şiir)
- Gönüldeki Sır, nu. 4, s. 63, (Hece ile şiir)
- Günden Güne, nu. 37, s. 605, (Hece ile şiir)
- Harap Olan Belde, nu. 16, s. 259, (Hece ile şiir)
- Hasret Temennisi, nu. 13, s. 211, (Hece ile şiir)
- Solgun Menekşe, nu. 5, s. 76, (Hece ile şiir)
- Son Dilek, nu. 17, s. 273, (Hece ile şiir)
- Şarkı -Kardeşim Mehmet Mesih'e-, nu. 6, s. 93, (Aruzla şiir)
- Yetişmez mi? nu. 28, s. 458, (Hece ile şiir)
- Yolcu, nu. 38, s. 625, (Hece ile şiir)
- Mithat Ömer Düşman Aşiretler Arasında, nu. 5-6, s. 78-79, (Tefrika hikâye)
- Mihalzâde Mahmut Ragıb: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıb

- Millî Mecmua Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 1, s. 16,
(Son onbeş günde yapılan "Tarih-i Edyân Konferansı" ve "Sadabad Eğlencesi" gibi faaliyetlerin kısaca anlatıldığı bir haber yazısı.)
- +--Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 2, s. 32,
(Son onbeş günlük faaliyetlerden bahsedilen yazıda "Gazi Paşa'nın Reis-i Cumhur Olması" ve bundan sonraki sayılarda yapılması düşünülen "Müstaid Zekâlar Sütunu Şiir Müsabakası" anlatılmaktadır.)
- +--Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 3, s. 48,
(Mecmuanın son iki hafta içindeki faaliyetlerinin anlatıldığı bu bölümde "Yeni Mecmua'da Bir Heyecan Sahnesi" isimli Yeni Mecmua'nın hafife alındığı bir haber yazısı.)
- +--Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 6, s. 96,
(İki hafta içinde çeşitli yerlerde yapılan edebî ve ictimâî toplantı ve konferansların faaliyetlerini anlatan bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 7, s. 112,
(Son iki hafta içinde yapılan Darulmuallimîn Konferans Salonunda Köprülüzâde Fuad Bey'in edebiyat konusunda verdiği konferanstan, Mehmet Emin Bey'in Türk Ocağı'nda millî temalı şiirler okumasından, "Hukûk-ı Aile Kararnâmesi"nden ve "Piyer Loti Günü" anmalarından bahsedilen haber nitelikli bir yazı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 8, s.128,
(İstanbul'daki gazetelerin baş muharrirlerinin Gazi Paşa'ya yaptıkları ziyaret ve matbuat hakkındaki görüşlerinin anlatıldığı bir haber yazısı.)

- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 10, s. 160, (Son onbeş gün içinde yapılan Dârülfünun Konferansları ve Yeni Tarih Keşfiyatı ile ilgili malumat verilen bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 11, s. 176, (Son onbeş günde yapılan Türk Ocağı'ndaki ve mecmuadaki ilmî ve edebî faaliyetlerin anlatıldığı bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 12, s. 193 (Son onbeş günde yapılan faaliyetlerden "Bir Mûsikî Dersanesinin Resm-i Küşâdı" ve "Son Günlerde Çıkan Anadolu Mecmuası"nın anlatıldığı haber yazısı.)
- 23 Nisan Bayramı, nu. 13, s, 197, "Büyük Millet Meclisi'nin resm-i küşat ve hâkimiyet-i millîyenin ilânına müsadif olan bu büyük bayram dolayısıyla muhterem okuyucularımızı samimiyetle teprik ederiz"
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 13, s. 207, (Köprülüzâde Fuad Bey'in Maarif Vekâleti müsteşarlığına tayin olunarak Ankara'ya gittiğinin anlatıldığı bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 14, s. 228, (Son onbeş günde yapılan önemli edebî ve ictimâî faaliyetlerden Türk Ocağı Müsameresi, Dârülfünundaki toplantı ve mecmua'nın tertiplediği müsamereyi anlatan bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 15, s. 244, (Son onbeş günde yapılan mektep müsamereleeri, Spor Bayramı ve resim sergisi gibi faaliyetlerin kısaca anlatıldığı haber yazısı.)

- Millî Mecmea'nın İki Haftası, nu. 16, s. 260, (Son onbeş günde Bir İctimâ, Resim Salonu, Büyük Bir Terakki ve Müellim Bir Vak'a gibi başlıklarla yapılan faaliyetlerin kısa kısa haber şeklinde verilmesi.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 17, s. 276, (Son onbeş günde yapılan faaliyetlerden "Üsküdar'da Kıs Sanayi Sergisinde, Dârulfunun Divanında ve Çinicilik Mektebi" gibi başlıklarla bilgi verilen haber.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 18, s. 292, (Son onbeş günde yapılan sosyal faaliyetlerden "Serbest Resim Atelyesi Üçüncü Resim Sergisi"nin anlatıldığı haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 19, s. 308 ("Muallimler Cemiyeti Konferansı, Yerinde Bir Seyahat ve Türk Ressamlar Cemiyeti Resim Sergisi Münasebetiyle" başlıklarıyla anlatılan haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 20, s. 324, (Ankara'da yapılan Muallimler Konferansı ile ilgili bilgiler verilen bir haber yazısı.)
- +---Tevfik Fikret'e Dair, nu. 20, s. 317, (Sami Paşazade Sezâf, Süleyman Nazif ve Hüseyin Câhit (YALÇIN)ın Fikret hakkındaki sözlerinin bulunduğu, Fikret'i anmak maksadıyla alınmış kısa yazılar.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 21, s. 340, ("30 Ağustos ve Dumlupınar Merasimi"nin anlatıldığı bir haber yazısı.)

- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 22, s. 356, (Beynelmilel talebe konferansı ve Dürulfünun talebelerinin Romanya'ya gidecekleri haberinin verildiği bir yazı.)
- +---Nedim Hakkında Mütâlaat, nu. 23, s. 359-362, ("Nedim'i Muhtelif asırlarda nasıl telâkki ettiler?"Sâlim Tezkiresi'nden Nedim hakkındaki mülâhazaların iktibas edildiği bir yazı.)
- +---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 25, s. 412, (Türk Ocağındaki Konser, Servet-i Fünun Mecmuası ile İlk Terbiye ve Tedrisat Mecmuası'nın neşirlerinin anlatıldığı haber yazısı.)
- +---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 26, s. 428, (Mustafa Şekib Bey'in teyzezâdesi, Mütercim Halid Bey'in mahdumu Selâhaddin Halid Bey'in vefatı ile Türk Ocağındaki konserin anlatıldığı bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 27, s. 444, ("Mimar Sinan'ın üçyüzkırkbirinci sene-i devriye-i vefatı münasebetiyle" büyük mimarın harika sanatının anlatılıp, yeni neslin ilgisizliğinden şikâyet edilen bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 28, s. 460, (Maarifçe tahsil için Avrupa'ya gönderilen talabaların iyi seçilip, orada faydalı bir çalışma yapacak kapasitede olmalarına dikkat edilmesi lüzumunun anlatıldığı bir açıklama yazısı.)

- +--Meslek, nu28, s. 460, (Meslek gazetesinin mecmuayı tenkit etmesine mukabil, mecmuanın bu husustaki düşüncelerinin anlatıldığı kısa bir açıklama yazısı.)
- +--Yeni Fikir, nu. 29, s. 476, (Konya'da yeni intişar eden "Yeni Fikir" mecmuasının 1. sayısı münasebetiyle tanıtılıp tavsiye edildiği bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu29, s. 476, (Oynayan Fransız konserleri ile İngiliz edebiyatında büyük adamların hayatlarının anlatılıp eserlerinin yayınlandığının duyurulduğu bir ilân yazısı.)
- Wilyem James'in Felsefesi ve Demokrasi, nu. 30, s. 290-92, "Darülfünun müderrislerinden Mustafa Şekib Bey'in Kız Muallim Mektebinde verdiği konferansın hülâsası."
- +--Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 31, s. 5 508, (Ankara Türk Ocağı'nda verilen konserdeki intibâların anlatıldığı haber yazısı,)
- Yeni Fikir, nu. 31, s. 508, "Konya'da intişar eden bu ağır başlı mecmuanın ikinci ve üçüncü nüshaları çıkmıştır. Kıymetli refikimizin mesâisi gittikçe inkişaf etmektedir. 'Mekânizm' vadisinde açmak istediği felsefi cereyanı muvaffakiyetle tecviz etmesini temennî ve mecmuamız hakkında izhar edilen iltifat ve teveccühlere bihakkın lâ-yık olmayı temennî ve arzu ederiz."

- +--Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 33, s. 548, (Ankara Türk Ocağında yapılan konserlerdeki intibaların anlatıldığı haber nitelikli bir yazı.)
- +--Orient Mecmuası, nu. 39, s. 644, (Şark edebiyatı, harsı ve sanatını tetkik maksadıyla Viyana'da neşredilen mecmuanın 1. sayısının idarehâneye gönderilmesi üzerine bu mecmuanın muhtevasının tanıtıldığı bir yazı.)
- Hamdullah Suphi Bey'in Hitabeleri I-II, nu. 40, s. 658-674, (Hamdullah Suphi Bey'in Dârülfünun'da muallim ve müderrislere karşı irad ettikleri, Dârülfünun'un geleceği ve maarif hakkındaki düşüncelerinin anlatıldığı bir hitabe.)
- +--Kız Muallim Mektebinde, nu. 42, s. 692, (Kız Muallim Mektebinin mezuniyet törenindeki konuşma ve faaliyetlerin anlatıldığı bir haber yazısı.)
- +--Millî Mecmua'nın İki Haftası, -Türkleri İğfâle Teşebbüs-, nu. 42, s. 691-692, (Daha önce "Genç Hıristiyanlar" olarak bilinen cemiyetin ismini iyi intibâ bırakmadığı için "Türk-Amerikan Klübü" olarak değiştirdiğini ve Türkiye'deki Türklük ve İslâmiyet aleyhindeki faaliyetleri için Amerika'dan beş milyon lira para gönderdiğinin anlatıldığı haber yazısı.)
- Türk Tayyâre Cemiyetinin İlk Balosu, nu. 43, s. 708, (Şimdiki ismiyle Türk Hava Kurumu'nun düzenlediği ilk balonun anlatıldığı bir haber yazısı.)

- Tayyare Bayramı, nu. 44, s. 724, (Tayyare Bayramı olarak kabul edilen 31 Ağustos gününün Türkün istiklâliyatını kazandığı gün olan 31 Ağustos ile aynı güne gelişinin sevinci ve kutlanan bayramın anlatıldığı bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 45, s. 740, (Edirne Kız Muallim Mektebi nin faaliyeti ile Türk Tayyâre Cemiyeti'nin reisi Cevad Abbas Bey'in rahatsızlığı haberini veren bir magazin yazısı.)
- Türk Tabâbet-i Akliye ve Asabiye Cemiyeti'nin Konferansı, nu. 47, s. 771, (Cemiyetin tıp konusundaki faaliyetlerinin anlatıldığı bir konferans haberi.)
- +---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 48, s. 786, (Cumhuriyet Bayramı'nın kutlanması, Hamdullah Suphi Bey'in rahatsızlığına şifa temennisi ve Balıkesir'de neşredilen "Çağlayan" isimli mecmuanın faaliyeti gibi hadiselerin kısa kısa anlatıldığı bir haber yazısı.)
- Millî Mecmua'nın Fihristi, nu. 12-24-36-48, s. 194-394-594-7, (Her altı aylık zaman içinde neşredilen oniki sayının "hurûf-ı heca sırasıyla tertip edilmiş", hangi konularda kimlerin yazısı olduğu sıra ve sayfeleriyle tanzim edilmiştir. Bu konu tanzimine göre konular: Musahabe, şiir, nesir, tarih, tahlil ve tenkit, sanâyi-i nefîse, hikâye, lisaniyat, şuur, edebiyat musahabeleri, ilmî makale, Millî Mecmua'nın iki haftası ve resimler şeklide sıralanmıştır.)

- Musa Süreyyâ Garp Mûsikisinde Şark Nağmeleri, nu. 2, s. 23-24, (Garp mûsikîsinin şark mûsikîsinden çeşitli alıntılar yaparak birçok eserler vücûda getirdiklerinin anlatıldığı bir makale.)
- Mustafa Şekib: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekib (MUTER), Tal'at, Nedim İçin Bir Temennâ, nu. 23, s. 367, (Aruzla şiir)
- Mükremin Halil: Bk. (YİNANÇ), Mükremin Halil
- Münir Tevfik Kıymetli Taşlar, nu. 37, s. 598-599, (Çeşitli maddî eşyayı ele alarak onlarla kalb, sevgi, sanat vb. gibi konularda konuşulmuş romantik bir mensûre.)
- Naci Fikret: Bk. (BAŞTAK), Naci Fikret
- Namdar Rahmi: Bk. (KARATAY), Namdar Rahmi
- Nazif Alp, Nefes, nu. 17, s. 275, (Hece ile şiir)
- Nâzım Rûh-ı Nedim'e, nu. 23, s. 368, (Aruzla şiir)
- Necdet Rûstü: Bk. (EFE), Necdet Rûstü
- Nedim Gazel -Şarkı-, nu. 23, s. 371, (Aruzla şiir)
- Necip Fazıl: Bk. (KISAKÜREK), Necip Fazıl
- Necmeddin Halil: Bk. (ONAN), Necmeddin Halil
- Nûriye Hüseyin Besmele, nu. 50, s. 818-819, (Küçük hikâye)

(ONAN), Neomeddin Halil, Gönüm Gözüm Seninle Dolduğu Günden Beri, nu. 37, s. 598, (Hece ile şiir)

---Kalb, nu. 12, s. 191, (Hece ile şiir)

(ONGUN), C(emil) Senâ, Bir Dehlizde, nu. 44, s. 719, (Hece ile şiir)

---Bir Mukabele, nu. 50, s. 806-808, (Kudret ve hayat mevzuunu işlediği bir yazısına Reşit Süreyyâ Bey'in beğenmeyip tenkit etmesini haksız bulan yazarın bu tenkidi tenkit ettiği cevâbî yazısı.)

---Kudret ve Hayat I-II -Maddiye ve Ruhaniye Cereyanı-, nu. 44-45, s. 711-726, (Halen mecmuada dercedilen Kudretiyat felsefesine mukabil felsefî nazariyelerin doğuşu ve hayat ile kudret mefhumlarına bakış tarzlarının anlatıldığı felsefî bir yazı.)

---Şuur ve Hayat, nu. 47-48, s. 762-781, (Hayat, şuur ve rûhun mahiyetleri hakkında yazılmış felsefî bir inceleme yazısı.)

(ORKUN), Hüseyin Namık, +---Ali Emirî Efendi, nu.8, s. 120-121, (Ali Emirî Efendi'nin vefatı mü-nasebetiyle hayatının anlatıldığı bir bi-yografi.)

+---Ali Nazîmâ Bey, nu. 9, s. 139-140, ("Tanınmamış Meşâhir" küçük başlığıyla, maarifimize birçok hizmetleri geçmiş fakat değeri takdir edilmemiş olan Ali Nazîmâ Bey'in hayatı ve ilmî şahsiyeti anlatılmaktadır.)

- +--Çin Lisani ve Türk Tarihi Tetkikâtı, nu. 5, s. 75-77, (Türklerin eskiden Çinlilerle çok yakın olduğunu, Çincenin içindeki Türkçe kelimelere bakılırsa Türk Tarihi hakkında birçok bilgi çıkarılabileceğini anlatan bir yazı.)
- +--Çin Yazısına Dair, nu. 17, s. 264-266, (Türklerde Çin tarihi ve yazısına dair telif ve tercüme hiçbir eser bulunmadığını üzülerek ifade eden yazarın bu konuda yazmış olduğu bir makale.)
- Eski Bir Türk Efsanesi, nu. 16, s. 246-248, (Ebubekri'd-Devâdârî'nin "Oğuzname" isimli eserinden alınmış eski bir Türk efsanesinin aynen alınıp neşredildiği bir nesir.)
- +--İslâm'da Tarih ve Müverrihler, nu. 16, s. 251, (M. Şemseddin Bey'in "İslâm'da Tarih ve Müverrihler" isimli kitabının tanıtılıp tenkidinin yapıldığı bir tahlil yazısı.)
- +--Kitabiyat Resimli ve Haritalı Türk Tarihi- nu. 14, s. 218-221, (Doktor Rıza Nur'un mezkûr eserinin tahlil edilip tanıtıldığı uzunca bir yazı.)
- +--Macaristan Hatıraları -Profösör Doktor Kunoş-, nu. 22, s. 348-349, (Yazarın Macar Türkolog 'Kunoş' ile yaptığı görüşme ve onun düşüncelerinin anlatıldığı bir hatıra yazısı.)
- Macar Keşşafı Arasında, nu. 20, s. 314-315, (Macaristan'a giden yazarın orada Macar keşşafı ile tanışıp onlarla olan beraberliklerini anlattığı bir hatıra.)

- +--Tahlil ve Tenkit, nu. 12, s. 191-192,
(Besim Atalay'ın "Türk Büyükleri veya
Türk Adları" isimli eserinin tanıtılıp
tenkidinin yapıldığı bir yazı.)
- +--Tahlil ve Tenkit, nu. 13, s. 202-203,
(Besim Atalay'ın "Maras Tarihi" isimli
eserinin şekil ve muhtevâ bakımından ele
alınıp incelendiği bir tenkit yazısı.)
- +--Tercüme Devri, nu. 15, s. 242-243, ("İlim
sahasında ilerlemiş milletler bu sahaya
dahil olabilmek için evvelâ tercüme ile
işe başlarlar" diye söze başlayan yazar,
ilim alanında ilerlemiş milletlerin ilme
dair eserlerini tercüme edip, bu dönemi
geçirmek gerektiğini belirtir.)
- +--Tevârih-i Âl-i Osmanlar Hakkında I, nu. 6,
s. 86-87, (Osmanlı Devletinin Anadolu'da
teşekkül safhalarını ve ilk yıllardan iti-
baren yazılmış tarihî belgeleri anlatan
bir yazı.)
- +--Tevârih-i Âl-i Osmanlar Hakkında, II, nu. 7
s. 103-105, (Osmanlı Tarihi hakkında ya-
zılmış eserlerin ayrı ayrı incelendiği
bir yazı.)
- +--Tevârih-i Âl-i Osmanlar Hakkında, III, nu.
8, s. 117-118, (İstanbul'un fethi ve Aya-
sofya Câmîî hakkında söylenen rivâyetler
ve bunların anlatıldığı, me hazlerin muka-
yese edildiği bir yazı.)
- +--Tevârih-i Âl-i Osmanlar Hakkında IV, nu.
10, s. 147, (Tevârih-i Âl-i Osman'ların
müelliflerinin araştırıldığı bir yazı.)

+--Türkçenin Etimolojisine Dair -Avram Galanti Efendi'ye-, nu. 4, s. 55-56, (Etimoloji sahası ayrı bir ilim dalı olduğu halde Türkiye'de her meslekten kişilerin bu konuda söz söyleyip ahkâm kestiklerini, bu durumun da Avrupalıları güldürdüğüün anlatıldığı bir yazı.)

+--Unutulmuş Eserler I - Tarih -, nu. 1, s. 12-14, (Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi'nde bulunan eserin tanıtıldığı bir yazı.)

+--Unutulmuş Eserler II -Zübdetü't-Tevârih- nu. 2, s. 26-27, (Veliyüddin Efendi Kütüphanesinde bulunup o ana kadar kimse- nin dikkatini zekmeyen bu tarihî eserin mevcut iki cildinin tanıtımının yapıldığı bir yazı.)

Osman Nuri Ağlayan Geceler, nu. 26, s. 432, (Aruzla şiir)

(OZANOĞLU), Yahya Sâim, Dumlupınar, nu. 21, s. 327, (Aruzla şiir)

+--Edebiyata Dair Bir Münakaşa, nu. 1, s. 1-2, (Millî Mecmua'nın neşri üzerine edebiyat, sanat ve mecmuacılık hakkında karşılıklı konuşarak fikir verilen bir yazı.)

+--Esersiz Münekkitler ve Alâ Rivâyete Muharrirler, nu. 5, s. 59-60, (Kıssadan hisse vermek amacıyla yazılmış bir hikâye.)

+--Fevzi Lütfî Bey'e Bir Ders, nu. 4, s. 64, (İsmi verilmeyen muhalif bir mecmuanın muharriri olan Fevzi Lütfî'ye karşı cevabî bir tenkit mektubu.)

- Kral Edip, nu. 21, s. 334-335, (Yunanlı edip Sofokul'un eseri olan ve mecmuada tefrika şeklinde neşredilen "Kral Edip" isimli eserin değerlendirildiği makale.)
- Kral Edip -Tefrika Tiyatro-, nu. 18-19- 20 21-22-25-26-27-28-31-33-35-36-37-38-39-41 s. 290-303-319-337-352-411-423-442-457-506-546-577-593-610-627-642-671,
- Musahabe -Asil ve Topal Zekâya Dair-, nu. 4, s. 49-51, (Belez Paskal'ın bir makalesinden "Topal Zekâ" ile Asil Zekâ'nın tarifini nakleden yazar, doğruları kabul etmeyen topal zekânın tahlilini yapar.)
- +--Musahabe -Kitaplar Arasında-, nu. 5, s. 65-67, (Kitapların ehemmiyetine değinen yazarın bir şiir kitabı ile F. Celâledin'e aid hikâye kitabını alıntılar yaparak tanıttığı makale.)
- Sofukul -Tercüme-i Hâli-, nu. 19, s. 302, (Kral Edip isimli tiyatro eserinin yazarının hayatının anlatıldığı bir biyografi)
- +--Yahya Kemal Bey'in Şiirleri ve Asârı, nu. 2, s. 17-20, (Yahya Kemal'in hayatı, sanatı ve eserlerinin konu edildiği, karşılıklı konuşma yoluyla bilgi vermeyi amaçlayan bir yazı.)
- +--Musahabe, nu. 3, s. 33-35, (İki kişi arasında geçen ve Yeni Mecmua ile Millî Mecmua'nın mukayese edildiği, fazla ehemmiyete haiz olmayan bir münazara.)

Ömer Bedreddin: Bk. (UŞAKLI), Ömer Bedreddin

Peyami Safâ: Bk. SAFA, Peyami

- Rıfat Necdet Bk. (EVRİMER), Rıfat Necdet
- Reşat Şemseddin: Bk. (SİRER), Reşat Şemseddin
- Reşit Süreyya: Bk. (GÜRİSOY), Reşit Süreyya
- SAFA, Peyami Mustafa Şekib ve Bergson Felsefesi, nu.10, s. 148-150, (Mustafa Şekib Bey'in "Bergson-Kudret-i Rûhiyeye Dair Birkaç Konferans" adlı eserinin tahlil edilip methe-dildiği bir tenkit yazısı.)
- Rüyâ, nu. 17, s. 270-271, (Küçük hikâye)
- Saffet Urfî: Bk. (BETÜN), Saffet Urfî
- (SEDES), Selâmi İzzet, Bir Yaz Gecesi, nu. 20, s. 322-323 (Küçük hikâye)
- Böylesini Görmemiştin, nu. 34, s. 564, (Küçük hikâye)
- Mantık Meselesi, nu. 35, s. 579, (Hikâye)
- Nezaket, nu.3, s. 46-47, (Küçük hikâye)
- Şarkı, nu. 20, s. 318, (Hece ile şiir)
- Selâhaddin Enis, Sokak Köpeği, nu. 1, s. 16, (Hikâye)
- Selâhaddin Hurremî, Gönül, nu. 5, s. 80, (Hece ile şiir)
- Selâmi İzzet: Bk. (SEDES), Selâmi İzzet
- Server Ziya Ümit, nu. 8, s. 127, (Hece ile şiir)
- Süheylâ Muhterem: Bk. (KUNT), Süheylâ Muhterem
- Süleyman Nazif +-- nu. 23, s. 364-366, ("Süleyman Nazif Bey'in Ebuzziya'ya yazdığı mektuptan" alınmış, Nedim'in sanatının anlatıldığı bir yazı. Yazının sonunda Nedim'in bir gazeli ve Ziya Paşa ile İzzet Molla'nın nazireleri mevcuttur.)

- Sıddık ---O'na, nu. 6, s. 95, (Hece ile şiir)
- (SİRER), Reşat Şemseddin, Maarifte Şuur, nu. 39, s. 629-630, (Maarif Vekâletinin II. sayısını çıkarmış olduğu mecmuanın konularının seçimi, baskı kalitesi vb. gibi özelliklerinin anlatılıp methedildiği bir yazı.)
- Mütefekkirin Vazifesi, nu. 47, s. 757-758, (Avrupa'da rönesans ile başlayan ve alanda faaliyet gösteren yenilik hareketinin anlatılıp bizdeki mütefekkirlerin de aynı şekilde hareket etmelerinin lüzûmuna işaret edilen bir makale.)
- 31 Ağustos ve Mechul Asker, nu. 44, s. 710-711, (30 Ağustos ve Dumlupınar'ın ardından İstiklâl Harbinde şehit olan binlerce mechul askeri anmak için yazılmış hissi bir makale.)
- Şakir Hâzım İstiklâl Harplerinde Tayyâreler, nu. 38, s. 163-165, (Tayyârelerin harplerdeki üstün meziyetlerinin anlatılıp Türkiye'nin de bu işe bir an önce el atması gerektiğinin anlatıldığı bir makale.)
- Şehabeddin --Müzelere Dair -Münih'te National Muzeumu. 37, s. 603-605, (Münih'teki millî müzenin iç ve dış bütün özelliklerinin anlatıldığı bir makale.)
- Onbirinci Asırda Türk Sadefçiliği, nu. 9, s. 135-137, (Sadefçiliğin Türklerde nasıl başlayıp geliştiğini, özellikle 11. asırda yüksek bir seviyeye geldiğinin anlatıldığı bir yazı.)

- Türk Nakış Tarihinde Mevleviler -Tefrika-
nu. 42-43-44-45-46-47-48-49, s. 680-697-
714-732-749-764-779-798-, (Mevlevî tari-
katının menşeiinden itibaren ele alınan
yazıda Mevlevîhanelerdeki sanat faaliyet-
leri anlatılmaktadır.)
- +++Türk Ressamları-Seyyid Bey-, nu. 7, s.
106-108, (Ressam Seyyid Bey'in hayatının
anlatıldığı bir biyografi.)
- +++Türk Ressamları- Said Efendi -, nu. 10, s.
152-153, (13. Asırda yaşamış ressam Said
Efendi'nin hayatının ve şahsiyetinin anla-
tıldığı bir biyografi.)
- +++Türk Ressamları -Nâmi Dede-, nu. 11, s.
169-170, (Ressam Nâmi Dede'nin hayatının,
fikirlerinin ve sanatının anlatıldığı bir
biyografi.)
- +++Türk Ressamları -İbrahim Paşa-, nu. 12, s.
184-185, (Ressam İbrahim Paşa'nın hayati-
nin ve sanatçı şahsiyetinin anlatıldığı
bir biyografi.)
- +++Türk Ressamları -Tevfik Paşa-, nu. 13, s.
205, (19. Asır Türk ressamlarından Tevfik
Paşa'nın hayatı, sanat anlayışı ve şahsi-
yeti hakkında bilgi vermek amacıyla kale-
me alınmış bir biyografi.)
- +++Türk Ressamları -Ahmet Ali Paşa-, nu. 15,
s. 236-238, (Ressam Ahmet Ali Paşa'nın
hayatı, sanatı ve eserlerinin anlatıldığı
bir biyografi.)
- +++Türk Ressamları -Zekâî Paşa-, nu. 16, s.
252-254, (Ressam Zekâî Paşa'nın hayatının

ve sanat anlayışının anlatıldığı bir biyografi.)

+--Türk Ressamları -Hüsnü Yusuf Bey-, nu. 17, s. 268-270, (Tanzimat Devri ressamlarından Hüsnü Yusuf Bey'in hayatının ve sanatının anlatıldığı bir biyografi.)

+--Türk Ressamları -Yusuf Ziya Paşa-, nu. 18, s. 284-286, (Tanzimat Devri ressamlarından Yusuf Ziya Paşa'nın hayatı, sanatı ve eserlerinin anlatıldığı bir biyografi.)

+--Türk Ressamları -Nuri Paşa-, nu. 19, s. 300-301, (Türk ressamlarından Nuri Paşa'nın hayatı ve sanat anlayışının anlatıldığı bir biyografi.)

+--Türk Ressamları Arif Paşa-, nu. 25, s. 403-404, (Tanzimat dönemi ressamlarından Arif Paşa'nın hayatı, ve sanatının anlatıldığı bir biyografi.)

Şekib Erenler Lisanından, nu. 8, s. 125, (Hece ile şiir)

Şeyh Hüseyin Sadeddin: Bk. Hüseyin Sadeddin

Şükûfe Nihal: Bk. (BAŞAR), Şükûfe Nihal

Tagor Neşideler, nu. 42-43-46-47-48-49-50, s. 691-706-754-769-785-803, (Ziyâeddin Cemil'in şairden yaptığı serbest vezinle yazılmış şiirler.)

Tal'at: Bk. (MUTER), Tal'at

(TARHAN), Abdülhak Hâmid, "Arzîler"den, nu. 32, s. 532,
(Manzum tiyatro eserinden alınmış bir sa-
hifelik aruzla yazılmış şiir)

---Gıyaben "Dumlupınar"da, nu. 21, s. 333,
(Hece ile şiir)

+---Şâir-i Azamın Mektupları, nu. 23, s. 361,
(Şairin Nedim hakkındaki anlatıldığı bir
mektup.)

---Tevfik Fikret, nu. 20, s. 316, (Aruzla
şiir)

(TECER), Ahmet Kutsi, Bir Vâdi, nu. 30, s. 487, (Hece ile
şiir)

---Güvercin, nu. 29, s. 474, (Hece ile şiir)

---Mart Akşamı, nu. 27, s. 443, (Hece ile
şiir)

---Ölü, nu. 31, s. 507, (Hece ile şiir)

---Yarasa, nu. 28, s. 453, (Hece ile şiir)

Tevfik ---Balon ve Tayyâreler, nu. 37, s. 605-607,
(Balon ve tayyarenin yapılış özellikle-
riyle havada kalabilmelerinin şartları-
nın anlatıldığı bir inceleme yazısı. Ya-
zının devamında "Tayyare Cemiyeti"nin
talimatnâmesi dercedilmiştir.)

Tevfik Fikret Hamid, nu. 32, s. 522, (Aruzla şiir)

---Nedim, nu. 23, s. 363, (Aruzla şiir)

---Tesdis, nu. 23, s. 367, (Aruzla şiir)

Tekâdizâde Şekib, Kalender Sözleri, nu. 13, s. 207,
(Hece ile şiir)

Tomris Kayan Analık Hisleri, nu. 9, s. 133-135, (Bir ananın hatıra defterinden alınmış, analık şefkatini ve sevgisini işleyen bir hatıra yazısı.)

(TUNÇ), Mustafa Şekib, Amerika Davası Münasebetiyle, nu,42 s. 678-679, (İstanbul'da basında "Amerikan Davası" olarak bilinen ve büyük yankı yapan "İncil ve Darwin" konusunun tahlilinin yapıldığı bir makale)

---Bebeklerde Sıkıntı-fantazi-nu.8,s.113-114 (Bebek Sağlığı ve bakımı ile onları anlamının öneminin anlatıldığı bir makale.)

+--Bir Meslekî Ahlâk Nümûnesi -Meslek'e Son Hitab-, nu. 34, s. 549-551, (İstanbul Dârülfünun ve Edebiyat Fakültesini tenkit eden "Meslek" gazetesine, yazarın, bu müesseselerin faaliyetlerini ve husûsiyetlerini anlattığı bir makale.)

+--Bir Hakikat, nu. 29, s. 461-462, (Ziya Gökalp'in ölümünden sonra onun hakkında bilinmeyen birçok konunun yazılmasından dolayı yapılan tenkitlere yazarın cevabı.)

+--Dârülelhan'da Bir Hatve, nu. 10, s. 145-146, (Yeni Neşredilen "Dârülelhan" mecmuasının tanıtım ve intişar gayesinin anlatıldığı bir yazı.)

+--Garb Mûsikîsinin İnkîşâfına Bir Nazar, nu. 12, s. 179-180, ("Şimdiki garp mûsikîsi bütün beşerî hislerin elhân-ı mûsikîye lisaniyla ifadesinden ibarettir" diye başlayan yazıda garp mûsikîsinin husûsiyetleri ve inkîşaf sebebi anlatılır.)

- Garp ve Şark, nu. 38, s. 610-611, (Fransa'da düzenlenen şark ile garbın mukayese edildiği ankete Alexandre Embricos isimli bir Yunanlının Asya ve şarkı öven cevabı dikkate değer bulunarak buraya dercedilmiştir.)
- Gazeteciler ve Avukatlar, nu. 2, s. 20-21, (Cemiyetteki meslekleri ehemmiyetlerine göre sınıflayan yazar, gazetecilik ve avukatlık mesleklerinin kıymetine değinerek bunların husûsiyetlerine işaret eder.)
- Göz Yaşları, nu. 19, s. 293-294, ("Ağlamanın en sık ve en umûmî sebepleri cismânî ızdıraplarla manevî elemelerdir" diyen yazarın gözyaşlarını sınıflayarak her gözyaşının ağlamak olmadığını belirttiği bir sohbet yazısı.)
- Hükûmet Hâkimiyetinden Millet Hâkimiyetine, nu. 26, s. 413, ("Harb-i Umûminin hükûmetler harbinden başlayarak milletler harbine müncer olması hükûmet hâkimiyetini sarsarak yerine millet hâkimiyetini ikâmeye mütemâyil bir cereyan tevlid etmiştir.")
- İlimcik mi, İlim mi? nu. 46, s. 741-743, (Gelenek, adet ve anane gibi devam edegelen küçük ve basit itikatları ilimcik olarak nitelendiren yazarın, bundan sonra bunları bırakıp hakîkî ilimlere sahip çıkmamız lüzûmuna temas ettiği bir makale.)
- İslâmiyet ve Garp, nu. 40, s. 647, (Daha önce bahsedilen ankete meşhur müsteşriklerden "Kaleman Hoar"ın, şarkı ve

İslâmiyet'i kötüleyip, bütün fikir ve sanat mahsullerini Yunan ve Bizans'a atfettiği cevabı.)

- Kant ve Felsefesi, nu. 31, s. 493-494, (Mehmet Emin Bey'in yazdığı "Kant ve Felsefesi" isimli kitabın tanıtılıp özelliklerinin anlatıldığı bir tanıtma yazısı.)
- Karanlıkta "Aydınlık", nu. 11, s. 161, (Aydınlığın ve medeniyetin övüldüğü kısa bir makale.)
- Maddî İzdıraklar Kimlere Mukadderdir?, nu. 9, s. 129-130, ("İtalyan şiirinin lâyemût şairi Dantê şaheseri olan "İlâhî Mudhike" de tasvir ettiği" Cehennem hayatının anlatıldığı bir fantazi yazısı.)
- Mazi mi, İstiklâl mi?, nu. 45, s. 725-726, ("İntibah" devrine dahil olmanın birinci sıfat-ı fârikası istikbâle imandır diyen yazar, istikbâle hazırlanmak için mazi ile meşgul olmayıp mazi hayranlığının bırakılması lüzumuna işaret eder.)
- +---Milliyet Mefkûresi Nedir?, nu. 7, s. 99-101, (Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat isimli İzzet Bey'in yazmış olduğu tenkidî kitabın incelendiği bir yazı.)
- Milliyet Mefkûresi Şaka mıdır?, nu. 41, s. 661-662, (Mefkûre mefhumunun ele alındığı yazıda, bunların zamanın geçmesiyle önemini yitirip yerini yenilere bıraktıkları, Rönesansla değişen Avrupa örnek verilerek anlatılıp, milliyet mefkûresinin bir şaka olmadığı ifade edilir.)

- Musahabe -Halkda Zihniyet-, nu. 6, s. 81-82, (Halktaki zihniyetin doğuşu ve gelişimi, bu zihniyeti etkileyen sebepleri anlatan bir yazı.)
- Münevverlerden Birinci Derecede Beklenen İş, nu. 14, s. 213-214, (Münevver olanların yapmaları gereken en mühim işin, halkın arasında bulunarak, halkın yanlış hareketlerine uymadan onları doğruya sevk etmek olduğunun anlatıldığı bir yazı.)
- Münevverlerimize Küçük Bir İhtar, nu. 37, s. 597-598, (Fransa'da şark ve garbın mukayesesinin şarkın aleyhine olacak şekilde yapılmış bir anketin suallerini neşreden yazar, Türklük ve İslâmiyet aleyhindeki fikirleri okuyucuların dikkatine arzeder.)
- +---Münevverlik Mefhumu, nu. 1, s. 4-6, (Münevver ve manâca yakın kelimelerin açıklanıp kıyaslanarak kavram ve ifade ettiği manânın anlatıldığı bir yazı.)
- Müşterek Tahsil, nu. 18, s. 277-278, (Mekteplerde kız ve erkek talebelerin müşterek tahsil ve terbiye görmeleri gerektiğini müdâfâ eden yazarın bu iddiasını isbat için Avrupalı âlimlerden nakiller yaptığı bir makale.)
- Nahvet ve Cür'et, nu. 28, s. 446, (İctimâî sahada muvaffak olabilmek için nahvet ve cürete ihtiyaç olduğunun anlatıldığı bir makale.)

- +--Romantizm -Emil Zola'ya Göre-, nu. 33, s. 533-534, (Geçmişte Emil Zola'nın romantizm hakkında yazılmış bir makalesini okuyan yazarın, onu ve romantiklerin realistlerin üzerindeki tesirini anlattığı bir makale.)
- Rûhiyat -Ruhların Sulhü-, nu. 4, s. 51-52, (Rûhun tanımının yapıldığı yazıda, ruh sağlığı ile tabiat arasındaki uyum ele alınmıştır.)
- Siyaset ve Politikacılık, nu. 44, s. 709-710, (Monarşi ve cumhuriyet idârelerinin kıyaslanıp, cumhuriyet idaresinde yapılması gereken siyasetin kurallarının anlatıldığı bir makale.)
- Sporcularımızla Hasbihal, nu. 17, s. 261-262, (İnsanın doğuştan itibaren geçirdiği bütün safhaları spor olarak niteleyen yazarın, sporun önemini ve tarifini anlattığı bir makale.)
- Şark ile Garbın Mukayesesi, nu. 39, s. 630-631, ('Kollej de Fransız' da Hindiyat müderrisi olan Silven Lehvi'nin şark ve garp hakkındaki ince ve zarif mütâlaaların nakledildiği bir makale.)
- Şeytanla İnsan, nu. 13, s. 197, (Yazara bir arkadaşının gelip şeytanla insan arasındaki çeşitli ilişkileri hayâlî bir hikâye şeklinde anlattığı bir fantazi yazısı.)
- +--Tam Manâsıyla Münevver, nu. 3, s. 35-37, (Tam manasıyla münevver olanların hâlet-i rûhiyelerinin ve diğer insanlardan ayırıcı

özelliklerinin anlatıldığı bir yazı.)

+---Tahlil ve Tenkit -Pervaneler-, nu. 36, s. 588-590, ("Her kim ki kendi ırkı, kendi cemiyeti ve bunların terbiyesinden kopup ayrılırsa bir 'pervane' olmaya, yabancı medeniyetlerin fanusu dibinde yanmış bir halde düşüp sönmeye mahkûmdur." Pervaneler romanını okuyan yazar bu düşüncelere dalar ve romandan edindiği intibâlarını anlatır)

(UŞAKLI), Ömer Bedreddin, Akşamdan Sonra, nu. 43, s. 696, (Hece ile şiir)

---Aşkın Kini, nu. 49, s. 800, (Hece ile şiir)

---Dağ Başında Bir Gece, nu. 50, s. 817, (Hece ile şiir)

---Düven Sürene, nu. 46, s. 752, (Hece ile şiir)

---Efenin Müjdesi, nu. 29, s. 475, (Hece ile şiir)

---Gurbet Akşamı, nu. 39, s. 635, (Hece ile şiir)

---Gurbetten Sılaya -Babamın Ölümü İçin-, nu. 47, s. 768, (Hece ile şiir)

---İhanet, nu. 33, s. 547, (Hece ile şiir)

---Köy Yıldızı, nu. 36, s. 594, (Hece ile şiir)

---Nefes, nu. 31, s. 506, (Hece ile şiir)

---Ona, nu. 30, s. 489, (Hece ile şiir)

---Yeter, nu. 40, s. 655, (Hece ile şiir)

(ÜNVER), Ahmet Süheyl, Şark Odası, nu. 38, s. 626-627,
(Bir şark odasının nasıl olması gerekti-
nin belirtilip, özelliklerinin örnek lev-
halarla anlatıldığı bir yazı.)

---Türk Evi, nu. 41, s. 668-670, (Eski Türk
evlerinin dış görünüşlerinin anlatıldığı
bir araştırma yazısı.)

Vedat Urfî: Bk. (BENGÜ), Vedat Urfî

Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim

(YERGÖK), Abdülfeyyaz Tevfik, +---Piyale Devri -Süleyman
Nazif Bey'e-, nu. 31, s. 396, ("İsmi gibi
muhteviyâtı da kıymetli olan Millî Mecmua-
ya çoktan beri nâçiz bir hediye takdim et-
mek fikrinde idim..." diye başlanan yazı-
da yazar mecmuayı över ve onun fikirleri-
ne iştirak ettiğini belirtir.)

(YİNANÇ), Mükremin Halil, +---Müverrih Ahmet Refik Bey,
nu. 39, s. 635-637, (Tarihçi Ahmet Refik
Bey'in hayatı, tarihçilik anlayışı ve e-
serlerinin anlatıldığı bir tanıtma yazısı.)

+---Necip Asım Bey I-II, nu. 27-30, s. 436-482
(Büyük Türk milliyetçilerimizden Necip A-
sım Bey'in hayatı, fikirleri ve eserlerinin
anlatıldığı biyografik bir yazı.)

(YÖNTEM), Ali Cânip, +---Abdülhak Hâmid, şnu. 32, s. 530,
(Hâmid'i Şekspir ve Hugo'dan daha büyüktür
diye methetmenin doğru olmadığını, onun
batı edebiyatının inkişâfında tesirli ol-
muş büyük bir Türk şairi olduğunun anla-
tıldığı bir makale,)

(YÖNETKEN), Halil Bedî, Bizde İlk Kompozisyon ve İlk Kompozitör, nu. 37, s. 607-610, (Bizde Avrupa mûsikî dalında ilk olarak yetişmiş bir sanat adamı olan Cemal Reşit (REY) Bey'den bahsedilip tanıtıldığı bir biyografi.)

Yusuf Şerif: Bk. (KILIÇEL), Yusuf Şerif

(YÜCEL), Hasan Ali, ---Abdülhak Hâmid, nu. 32, s. 520-529, (Hamid'i nasıl anlamak gerektiğinin şahsiyetinin, seviyelerinin ve "yaratıcılığı"nın anlatıldığı uzun bir biyografi.)

---Ağır Bir İttihâm, nu. 26, s. 422, (Mecliste kabine programının tekdimi sırasında bir mebusun: "Ben İstanbul'daki münevver sınıfa baktım ve acıdım. Efendiler, parlak ilim itibarıyla çok yufka idi." şeklindeki sözlerinin tenkidi.)

---Allah, nu. 31, s. 494, (Hece ile şiir)

---Anadolu'yu İrşaddan Evvel, nu. 43, s. 693-694, (Maarif Vekâleti'nin Anadolu'ya "irşat" heyetleri göndereceğini duyan yazarın, Anadolu halkının zaten irşat edilmiş olduğunu, bunu tarihteki meziyetleriyle isbat ettiğini, onlara ulaşmanın ancak onları anlamakla kabil olacağını anlattığı bir makale.)

---Bayram Düşünceleri, nu. 36, s. 582-583, (Çocukluğundaki bayramları ve düşüncelerinin anlatıldığı bir makale.)

- †---Bediyyât Musahabeleri I -Sanat Nedir-,
nu. 1, s. 7-9, (Sanatın tarifinin yapı-
lup, sanat eserlerinin nasıl anlaşılması
gerektiğini anlatan bir makale.)
- +---Bediyyât Musahabeleri II -Sanat ve Güzel-
lik-, nu. 2, s. 27-29, (İnsan fıtratıyla
güzellik, hayır ve doğruluk sıfatları ara-
sındaki alâkaya dikkati çeken yazar, sonra
güzellik ve sanat mefhumlarının birleşerek
bediyyâtı vücûda getirdiğini anlatır.)
- Bediyyât Musahabeleri III -Sanatta Vahdet-
ve Tenevvü-, nu. 3, s. 30-31, (Kâinatın
yaratılışı ile insan fıtratı arasındaki
alâkanın kurulup sanatla irtibatlandırıl-
dığı bir yazı.)
- Bediyyât Musahabeleri IV -Muhtelif Sanat
Şubelerinde Vahdet-, nu. 4, s. 53-55,
(Sanatta vahdetin ehemmiyetine temas eden
yazar, bu fikrine batılı mütefekkirlerin
eserlerinden de örnek vererek tezini isbat-
lamaya çalışır)
- Bediyyât Musahabeleri, nu. 6, s. 84-86,
(Tabiatın güzellikleriyle bu güzellikleri
tamamlayan insan azaları arasındaki tena-
sübün tahlil edildiği bir yazı.)
- Bediyyât Musahabeleri -Bedî Hads-, nu. 7,
s. 101-103, (Tabiattaki bizce mâlûm ve
mechûl olan hadiselerle insan ruhunun yak-
laşımını ele alan bir yazı.)
- Bediyyât Musahabeleri -Kimler Sanatkârdır-
nu. 9, s. 131-133, (Daha evvelki yazıların-

da sanatın esaslarını ele alan yazar, bu yazısında kimlerin sanatkâr olabileceğini, sanatkârın özelliklerini anlatır.)

---Bir Sanat Hadisesi, nu. 17, s. 267-268, (Genç ressamaların resim sergisi dolayısıyla kaleme alınan yazıda ilim ve sanatın hangi şartlarda ilerleyebileceğini, Avrupa sanatı ile bizim sanatımıza kıyaslanmaktadır.)

---Bergson -Kudret-i Rûhiye'ye Dair Birkaç Konferans-, nu. 5, s. 72-74, (Mustafa Şekib Bey'in ünlü feylesof Bergson'un eserlerini çevirip yayınlamasından dolayı duyduğu sevinci ifade eden yazar, bu faaliyeti över ve devamını ifade eder.)

---Dârulfünun Haricinde Dârulfünun, nu. 40, s. 645-646, (Dârulfünun'u lüzumsuz ve kendi başına olarak tenkit eden kalem sahiplerine karşı, Dârulfünun'un Türkiye'deki bütün müesseselerle münasebeti bulunup, yalnızca üç beş bina ve personelden ibâret bir yer olmadığı anlatıldığı bir cevap yazısı.)

---Dehâ ve Samimiyet, nu. 48, s. 773-774, ("Hilkat her zîhayatı semeratı için vücûda getirmiş" diyen yazarın, insanların içindeki dehâların samîmi çalışmaları sayesinde beşerin hayatının rahatladığını ve bu dehâların ehemmiyetini anlatan bir makale.)

---Dertleşme, nu. 12, s. 188, (Hece ile şiir)

- Dervişçe Bir Hasbihal, nu. 22, s. 347,
(Hece ile şiir)
- +--Edebiyatımıza "Realizm" Tavsiyesi, nu. 15,
s. 229-230, (Edebiyatımızdaki realizm eksik-
liğine değinen yazar, Servet-i Fünuncuları
bu akımdan uzak kalıp halkın ihtiyaçlarına
cevap vermedikleri için tenkit eder.)
- Erenler Lisanından, nu. 10, s. 150, (Hece
ile şiir)
- +--Fikret'in Rûhu ve Felsefesi, nu. 20, s.
309-311, (Fikret'in hayat felsefesinin
ve rûhî yapısının şiirlerinden alıntılar
yapılarak anlatıldığı bir sohbet yazısı.)
- Halkın Sesi, nu. 22, s. 341-343, (Halkı
anlamanın en kısa yolunun halkın sesi demek
olan "folklor"un anlaşılmasıdır diyerek
folklorun önemini anlatıldığı bir makale.)
- Hangi Izdıraplar, nu. 30, s. 477, (Kendi
menfaatlarını milletin menfaatlarının ö-
nünde görüp hep kendini düşünen hodbinlerin
milletin selâmeti açısından ne kadar zarar-
lı olduğunun anlatıldığı bir sohbet yazısı.)
- İmtihan, nu. 42, s. 677-678, (Türk milleti-
nin Birinci Harb-i Umûmî'den sonraki müta-
reke, Millî Mücâdele, İstiklâl Harbi ve
Lozan'da geçirdiği safhaları imtihâna ben-
zeterek yazar, bu imtihandan alınımızın akıy-
la çıkışımızı iftiharla belirtir.)
- +--İntikâat ve Mülâhazalar, nu. 8, s. 115-116,
(Mehmet Ali Aynî Bey'in yazmış olduğu "İn-
tikâat ve Mülâhazalar" isimli kitabın tahli-
linin yapıldığı bir tenkit yazısı.)

- Kendimden Kendime, nu. 14, s. 226, (Hece ile şiir)
- Milletlerde Teessürî Hafıza, nu. 21, s. 325-327, (30 Ağustos Dumlupınar Zaferinin tarihteki Türkün hafızasına yerleşen zaferlerle birlikte ele alınıp, mazideki bu zaferleri bilip istikbâle aynı şekilde bakılması lüzûmunun anlatıldığı bir makale.)
- Nedim'i Tahmis, nu. 23, s. 368, (Aruzla şiir)
- Nefes, nu. 25, s. 399, (Hece ile şiir)
- Oruç ve Ahlâkî Mahiyeti, nu. 35, s. 565-566, (Orucun mahiyetinin anlatıldığı yazıda, Mısırlı Âlim Şeyh Abduh ve müderris Şerâfeddin Efendi'nin kitaplarından oruç mevzuunda edindiği malûmâtı nakleder.)
- +--Sami Paşazâde ve Millî Edebiyat, nu. 13, s. 198-199, (Sami Paşazâde Sezâî Bey'in kendi dönemi ile beraber kendisinden sonra yetişen genç edebiyatçılara da üstadlık ettiğini ve sanatının özelliklerinin anlatıldığı bir makale.)
- Sanatımızda Durgunluk, nu. 19, s. 295-296, (Sanatımızın her kolundaki umûmî durgunluktan ve özden uzaklaşmadan şikâyet edilen bir yazı.)
- +--Sanatta Realizm, nu. 18, s. 278-280, ("Realizmin felsefe ve sanat gözüyle mahiyetinin neden ibaret olduğunun" anlatıldığı bir makale.)

- +---Servet-i Fünun, nu. 27, s. 434-435, (Yeni-
den neşredilmeye başlanan "Servet-i Fünun"
mecmuasının Fikret'in çıkardığı mecmuaya
hiç benzemediğinin anlatılıp; şiir, sanat,
gaye ve dil özelliklerinin tenkit edildiği
bir makale.)
- Şeyhî ile Bâkî, nu. 32, s. 519, (Serbest
müstezatla yazılmış aruzla şiir.)
- +---Tahlil ve Tenkit -Ziya Gökalp ve Mefkûre-
nu. 11, s. 163-166, (Saffet Urfi (BETÜN)
Bey'in "Ziya Gökalp ve Mefkûre" isimli
eserinin tahlil ve tenkidinin yapıldığı
bir kalem tecrübesi.)
- +---Tarihimizde Bir Fecr-i Kâzib ve Nedim, nu.
23, s. 357-359, (Lâle Devri'nin o parlak
günlerinin bir fecr-i kâzibe benzeten ya-
zar, bu dönem içinde Nedim'in yerini an-
latır.)
- Uzaktan, nu. 16, s. 250, (Hece ile şiir)
- Yalnız Zekâ Kâfi mi?, nu. 50, s. 805,
(İlmî terakkilerde yalnız zekânın kâfi
gelmeyip insanı tetkike sevkeden muhabbe-
tinde olması lüzûmunun misallerle anlatıl-
dığı bir makale.)
- +---Yine "Servet-i Fünun", nu. 28, s. 447-448,
(Süleyman Nazif'in: "Geçmişte ve gelece-
te bir saltanat-ı edeb vardır, Hamid. O-
nun veliahdıda Cenap!" şeklindeki sözü
üzerine Servet-i Fünun ve Cenab'ın tenki-
dinin yapıldığı bir makale.)

- Ziyaeddin Cemil, Garipler Mezarlığında, nu. 50, s. 817,
(Bir akşam vakti mezarlığın ziyaretinden
duyulan hislerin romantik ifadelerle an-
latıldığı bir mensûre.)
- Ziya Vehbi İçimin Yası, nu. 4, s. 64, (Hece ile şiir)
- (ZORLUTUNA), Halide Nusret, Ağla Bahar, nu. 44, s. 711,
(Hece ile şiir)
- Bir Mektup, nu. 18, s. 288-289, (Sevdikle-
rinden ayrılan yazarın hissiyatlarını ifa-
de ettiği bir mensûre.)
- Bursa Hatıraları -Yeşil Türbe ve Camii-
nu. 3, s. 42-43, (Bursa'ya gezen yazarın
oradaki tarihî eserleri anlattığı bir ha-
tıra yazısı.)
- Dumanlar, nu. 7, s. 109-110, (Küçük hikâye)
- Dün ve Bugün, nu. 33, s. 538, (Yol düşünce-
lerinin anlatıldığı romantik bir mensûre.)
- Eski Bir Aşkın Hikâyesi, nu. 4, s. 60,
(Küçük Hikâye)
- Gurbette Kandil, nu. 11, s. 166, (Hece ile
şiir)
- Gurbette Ramazan, nu. 13, s. 203-204,
(Ramazan ayını ilk defa İstanbul dışında
Edirne'de geçiren yazar, bu ayrılıktan
önce büyük bir üzüntü duyar. Sonra bu ü-
züntüsünü "Terâvih" namazını kılıp Allah'a
yönelmekle izale etmeye çalışır. Nihayet
insanın fitraten dünyada garip ve gurbet-
te olduğunu düşünerek müteselli olur.)

- Hatırlıyor musun?, nu. 19, s. 294, (Hece ile şiir)
- Hayal Cennetinde, nu. 43-44-45-46-47, s. 703-735-752-768, (Hayal dünyasında Rabbinin bulan ve onunla konuşan bir insanın hâlet-i rûhiyesinin anlatıldığı bir mensûre.)
- Hünerlinin Aşkı, nu. 11, s. 173-175, (Küçük hikâye)
- "Mektebin Çocuğu" İçin, nu. 18, s. 280, (Hece ile şiir)
- Mektebin Çocuğu, nu. 8, s. 123-124, (Küçük hikâye)
- Nesli, nu. 1, s. 13, (Hece ile şiir)
- Ölen Güller, nu. 12, s.189-191, (Küçük hikâye)
- Post-ı Restânet Mektup, nu. 14, s. 221, (Gurbetteki bir kız talebenin beklemediği bir yerden gelen, romantik bir mektup karşısında gizleyemediği duygularının anlatıldığı bir mensûre.)
- Sultan Selim ve Sinan, nu. 27, s. 435, (Hece ile şiir)
- Son Şifâ, nu. 26, s. 418, (Hece ile şiir)
- (Bir Şiir), nu. 22, s. 346, (Hece ile şiir)

2. Konularına Göre:

Ahlâk: Bk. Din ve Ahlâk

Aktüel Konular

- (İmzasız) Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 1, s. 16
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 3, s. 48
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 6, s. 96
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 8, s. 128
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 10, s. 160
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 11, s. 176
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 13, s. 207
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 14, s. 228
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 15, s. 244
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 16, s. 260
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 17, s. 276
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 18, s. 292
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 19, s. 308
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 20, s. 324
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 21, s. 340
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 22, s. 356
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 25, s. 412
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 26, s. 428
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 27, s. 444
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 28, s. 460
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 31, s. 508

- Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 33, s. 548
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 42, s. 692
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 43, s. 708
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 44, s. 724
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası. nu. 45, s. 740
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 47, s. 771
 ---Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 48, s. 786

Basın: Bk. Matbuat

Biyografi:

- Gazi Mihalzâde Mahmut Râgıp: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Râgıp
 Hakim Şifâî Anadolu'da Türk Mutasavvıfları -Sultan Veled-
 nu. 9, 11, s. 140-166
 Hasan Ali Bk. (YÜCEL), Hasan Ali
 Hüseyin Nâmık Bk. (ORKUN), Hüseyin Nâmık
 (KILIÇEL), Yusuf Şerif: Abdülhak Hâmid, nu. 32, s. 509-515
 (KÖSEMİHAL), Mahmut Râgıp: GALOK, nu. 49-50, s. 795-813
 ---HENDEL, nu. 40-42, s. 652, 663, 685
 ---Jean Sebastiyân BAH, nu. 33-36, s. 539-590
 Mihalzâde Mahmut Râgıp: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Râgıp
 Mükremin Halil: Bk. (YİNANÇ), Mükremin Halil
 Şehabeddin: Ahmet Ali Paşa, nu. 15, s. 236-238
 ---Arif Paşa, nu. 25, s. 403-404
 ---Hüsnü Yusuf Bey, nu. 17, s. 268-270
 ---İbrahim Paşa, nu. 12, s. 184-185
 ---Nâmî Dede, nu. 11, s. 169-170

- Nuri Paşa, nu. 19, s. 300-301
 ---Said Efendi, nu. 10, s. 152-153
 ---Seyyid Bey, nu. 7, s. 106-108
 ---Tevfik Paşa, nu. 13, s. 205
 ---Yusuf Ziya Paşa, nu. 18, s. 284-286
 ---Zekâi Paşa, nu. 16, s. 252-254

(ORKUN), Hüseyin Namık: Ali Emirî Efendi, nu. 8, s. 120-121

---Ali Nazîmâ Bey, nu. 9, s. 139-140

(OZANOĞLU), Yahya Sâim: Sofukul -Tercüme-i Hâli-, nu. 19,
 s. 302

Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim

(YİNANÇ), Mükremin Halil: Necip Asım Bey, nu. 27,30, s.
 436,482

Yusuf Şerif: Bk. (KILIÇEL), Yusuf Şerif

(YÜCEL), Hasan Ali: Abdülhak Hâmit, nu. 32, s. 520-529

Dil ve Edebiyat:

a- Dille İlgili Yazılar

Ali Haydar: Bk. (TANER), Ali Haydar

Bedia Sami: "Kadın" Kelimesi Hakkında, nu. 1, s. 14-15

(BENGÜ), Vedat Urfî: Tiyatroda Lisan, nu. 27, s. 441-442

Hamit Zübeyr: Bk. (KOŞAY), Hamit Zübeyr

Hüseyin Cemal: İtalya'da Bir Türkolog, nu. 8, s. 122

Hüseyin Namık: Bk. (ORKUN), Hüseyin Namık

(KOŞAY), Hamit Zübeyr: Macaristan'daki Türkoloji Tetkikâ-
tına Bir Atf-ı Nazar, nu. 5, s. 71-72

---Kable'l-İslâm Türklerde İsim Vermek Adetleri,
nu. 3, s. 44

---Ural-Altay Lisanlarının Garâbeti Zımnında
Yeni Tecrübeler, nu. 13, s. 200-201

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

(ORKUN), Hüseyin Nâmık: Çin Yazısına Dair, nu. 17, s. 264-
266

---Türkçenin Etimolojisine Dair, nu. 4, s. 55-56

---Profösör Doktor Kunoş, nu. 22, s. 348-349

(TANER), Ali Haydar: Arap ve Lâtin Harfleri, nu. 12, s.
186-187

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Münevverlik Mefhumu, nu. 1, s. 4-6

Vedat Urfî: Bk. (BENGÜ), Vedat Urfî

b- Edebî Meselelere Dâir Yazılar

Abdülhak Hâmit: Bk. (TARHAN), Abdülhak Hamit

Ahmet Râsim: Mani, nu. 49, s. 790-792

(AKTUNÇ), Orhan Rıza: Edebiyatta Millî Ruh, nu. 7, s. 97-98

(AKYİĞİT), Mehmet Mesih: Doktor Kunoş'un Bazı Fikirleri,
nu. 43, s. 704-705

Ali Cânip: Bk. (YÖNTEM), Ali Cânip

---Nedim ve Mezarı, nu. 23, s. 370

---Nedim ve Mezarı, nu. 46, s. 751

- Üstadla Mülâkât, nu. 32, s. 516-518
- (BETÜN), Saffet Urfî: Romancılık ve Tenkit, nu. 15-16,
s. 238,254
- (ÇAMLİBEL), Faruk Nafiz: Durgunluğun Sırrı, nu. 42, s.
679-680
- Faruk Nafiz: Bk. (ÇAMLİBEL), Faruk Nafiz
- Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali
- (İmzasız): Nedim Hakkında Mütâlaat, nu. 23, s. 359-362
---Nedim'in Şeceresi, nu. 23, s. 372
---Tevfik Fikret'e Dair, nu. 20, s. 317
---Tahlil ve Tenkit, nu. 4, s. 59-60
- (KILIÇEL), Yusuf Şerif: Avrupa Edebiyatı ve Biz, nu. 12,
s. 180-182
---Edebiyatta Samimiyetsizlik, nu. 30, 36,
s. 478, 583
- Mehmet Mesîh: Bk. (AKYİĞİT), Mehmet Mesîh
- Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip
- Necmeddin Halil: Bk. (ONAN), Necmeddin Halil
- (ONAN), Necmeddin Halil: Hâmit Günü Vesilesiyle, nu. 32,
s. 531
- Orhan Rıza: Bk. (AKTUNÇ), Orhan Rıza
- (OZANOĞLU), Yahya Sâim: Yahya Kemal Bey'in Şiirleri ve
Eserleri, nu. 2, s. 17-20
---Kral Edip, nu. 21, s. 334-335

Rafet Necdet: Burada Edebiyat-ı Cedîde Medfundur, nu. 44, s. 720-722

Saffet Urfî: Bk. (BETÜN), Saffet Urfî

Süleyman Nazif: (Nedim'in Sanatı), nu. 23, s. 364-366

(TARHAN), Abdülhak Hâmit: Şâir-i A'zâmın Mektupları, nu. 23, s. 361

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Romantizm -Emil Zola'ya Göre-, nu. 33, s. 533-534

---Pervaneler, nu. 36, s. 588-590

---Bir Hakikat, nu. 39, s. 461-462

Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim

(YÖNTEM), Ali Cânîp: Abdülhak Hâmit, nu. 32, s. 530

Yusuf Şerif: Bk. (KILIÇEL), Yusuf Şerif

(YÜCEL), Hasan Ali: Edebiyatımıza "Realizm" Tavsiyesi, nu. 15, s. 229-230

---Fikret'in Rûhu ve Felsefesi, nu. 20, s. 309-311

---Sâmpaşazâde ve Millî Edebiyat, nu. 13, s. 198-199

---Tarihimizde Bir Fecr-i Kâzip ve Nedim, nu. 23, s. 357-359

---Yine Servet-i Fünun, nu. 28, s. 447-448

c- Hatıra Yazıları

(AKYİĞİT), Mehmet Mesîh: Ankara Hatıraları, -Dârüleytanlar Sergisi- nu. 34, s. 561-563

---Ankara Yollarında ve Ankara'da, nu. 18,
s. 286-288

Güzide Osman: Bir Sergüzeşt, nu. 11, s. 171-172

Halide Nusret: Bk. (ZORLUTUNA), Halide Nusret

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

Hüseyin Nâmık: Bk. (ORKUN), Hüseyin Nâmık

Mehmet Mesîh: Bk. (AKYİĞİT), Mehmet Mesîh

(ORKUN), Hüseyin Nâmık: Macaristan Hatıraları -Prof. Dr.
Kunoş-, nu. 22, s. 348-349

---Macar Keşşafı Arasında, nu. 20, s.314

Tomris Kayan: Analık Hisleri, nu. 9, s. 133-134-135

(YÜCEL), Hasan Ali: Bayram Düşünceleri, nu. 36, s.582-583

(ZORLUTUNA), Halide Nusret: Bursa Hatıraları -"Yeşil"
Türbe ve Câmii, nu. 3, s. 42-43

d- Hikâye ve Roman

Anatole FRANCE: Bk. FRANCE, Anatole

(BAŞAR), Şükûfe Nihal: Himmetleri Hâzır Olsun, nu. 11,
s. 170-171

(BETÜN), Saffet Urffî: Aşıklar Mezarı, nu. 25-26, s.404-424

---Avdet Gecesi, nu. 10, s. 156-159

---Mektepli Kerem, nu. 13-14, s. 208-224

---Zâni Kaymakam, nu. 29-30, s. 474-488

- Burhan Asaf: Kanlı Kuş, nu, 15, s. 243-244
- FRANCE, Anatole: Silvester Bonar'ın Cinayeti, nu. 42,50
s. 689-819
- Halide Nusret: Bk. (ZORLUTUNA), Halide Nusret
- Mehmet Raif: Şâyân-ı Takdir Bir Valide, nu. 2, s. 29-30
- Mekki Said: Harap Olan Belde, nu. 16, s. 259
- Mithat Ömer: Düşman Aşiretler Arasında, nu. 5, s. 78
- Nuriye Hüseyin: Besmele, nu. 50, s. 818-819
- (OZANOĞLU), Yahya Sâim: Münekkitler ve Alâ Rivâyete Mu-
harrirler, nu. 5, s. 69-70
- Peyâmi Safa: Bk. (SAFA), Peyâmi
- (SAFA), Peyâmi: Rüya, nu. 17, s. 270-271
- Saffet Urfi: Bk. (BETÜN), Saffet Urfi
- Selâhattin Enis: Sokak Köpeği, nu. 1, s. 15-16
- Selâmi İzzet: Bir Yaz Gecesi, nu. 20, s. 322-323
---Böylesini Görmemiştım, nu. 34, s. 564
---Mantık Meselesi, nu. 35, s. 579
---Nezâket, nu. 3, s. 46-47
- Şükûfe Nihal: Bk. (BAŞAR), Şükûfe Nihal
- (ZORLUTUNA), Halide Nusret: Dumanlar, nu. 7, s. 109-110
---Eski Bir Aşkın Hikâyesi, nu. 4, s. 60
---Hünerlinin Aşkı, nu. 11, s. 173-175

---Mektebin Çocuğu, nu. 8, s. 123-124

---Ölen Güller, nu. 12, s. 189-191

e- Kitap Tenkitleri

(BETÜN), Saffet Urffi: Romancılık ve Tenkit, nu. 15-16,
s. 238-254

(ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: Pervâneler, nu. 35, s. 569-570

---Terbiye Musahabeleri, nu. 14, s. 217-218

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

Hüseyin Nâmık: Bk. (ORKUN), Hüseyin Nâmık

(İmzasız): Cevaba Cevap, nu. 10, s. 154-155

---Sahne Hayatı, nu. 35, s. 580

---Tahlil ve Tenkit, nu. 4, s. 59-60

Mehmet Emin: Bk. (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin

Mehmet İzzet: Bir Lütüfkâr Münekkide Cevap, nu. 26,
s. 416-421

---Şekip Bey'in Rûhiyat Dersleri, nu. 38,
s. 624-625

---Türkiye'de Felsefe Tetkikleri ve Mehmet
Emin Bey'in Son Eseri, nu. 40, s.655-657

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

(ORKUN), Hüseyin Nâmık: İslâm'da Tarih ve Müverrihler,
nu. 16, s. 251

---Kitabiyat -Resimli ve Haritalı Türk Tarihi-
nu. 14, s. 218-221

- Tahlil ve Tenkit, nu. 12-13, s. 191-202
- (OZANOĞLU), Yahya Sâim: Fevzi Lütüfi Bey'e Bir Ders,
nu. 4, s. 64
- Kral Edip, nu.21, s. 334-335
- Kitaplar Arasında, nu. 5, s. 65-67
- Peyâmi Safa: Bk. (SAFA), Peyâmi
- Rafet Necdet: Burada Edebiyat-ı Cedide Medfundur, nu.44
s. 720-722
- (SAFA), Peyâmi: Mustafa Şekip Bey ve Bergson Felsefesi,
nu. 10, s. 148-150
- Saffet Urfi: Bk. (BETÜN), Saffet Urfi
- (TUNÇ), Mustafa Şekip: Kant ve Felsefesi, nu. 31, s.
493-494
- Milliyet Mefkûresi Nedir?, nu. 7, s.99-101
- Maddî İzdiraplar Kimlere Mukadderdir,
nu. 9, s. 129-130
- Pervâneler, nu. 36, s. 588-590
- Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim
- (YÜCEL), Hasan Ali: Bergson, nu. 5, s. 72-74
- İntikat ve Mülâhazalar, nu. 8, s. 115-116
- Servet-i Fünun, nu. 27, s. 434-435
- Yine "Servet-i Fünun", nu. 28, s. 447-448
- Ziya Gökalp ve Mefkûre, nu. 11, s. 163-
164

f- Manzum Eserler

- Abdülhak Hâmit: Bk. (TARHAN), Abdülhak Hâmit
- Afif Hikmet: Akasya Şarkısı, nu. 5, s. 80
 ---Bebegin Ölümü, nu. 10, s. 160
- Ahmet Fahir: Maziyi Tahattur, nu. 10, s. 157
- Ahmet Kutsi: Bk. (TECER), Ahmet Kutsi
- Ahmet Sabih: Yolda -Heveskârlar Sütunu-, nu. 19, s. 307
 (AKTUNÇ), Orhan Rıza: Akseden Nur, nu. 12, s. 185
 ---Bir Günün Hikâyesi, nu. 15, s. 232
 ---Büyü, nu. 14, s. 220
 ---Göldeki İzler, nu. 27, s. 442
 ---Gurûb, nu. 22, s. 355
 ---Günün "Mani"si, nu. 8, s. 121
 ---Halide Edip Hanım, nu. 9, s. 143
 ---Kemanıya Sesi, nu. 5, s. 72
 ---Minare ve Sinan, nu. 3, s. 45
 ---Son Rükû, nu. 1, s. 11
 ---Tarih ve Kadın, nu. 2, s. 23
 ---Yükselt ve Yükselt, nu. 10, s. 155
 ---(Şiir), nu. 6, s. 89
- (AKYIĞIT), Mehmet Mesih: Alev, nu. 26, s. 416
 ---Ankara Dilberine, nu. 31,33,34,35, s.501,
 534,557,573
 ---Aşkımın Türküsü, nu. 2, s. 25
 ---Aşıyan...Fikret, nu. 20, s. 313

- Bayram, nu. 36, s. 589
---Biziz, nu. 3, s. 42
---Can Verirsem de, nu. 39, s. 630
---Ceylân Avı, nu. 45, s. 729
---Denize, nu. 42, s. 687
---Dere, nu. 29, s. 462
---Dere ve Ben, nu. 27, s. 438
---Dinler misin?, nu. 5, s. 70
---Ejder Bakışlarında, nu. 38, s. 615
---E mi?, nu. 46, s. 743
---Gazel -Rûh-ı Nedim'e-, nu. 46, s. 749
---Git, nu. 48, s. 774
---Gönül, nu. 14, s. 216
---Görmeden, nu. 31, s. 479
---Gurubda, nu. 19, s. 302
---Halâs Ol, nu. 49, s. 794
---Hâmit, nu. 32, s. 529
---İnandım, nu. 47, s. 764
---İzmir Güzeline, 36, s. 592
---Köpükler Gibi, nu. 43, s. 694
---Kurtaranlara, nu. 13, s. 201
---Mechul Askere, nu. 21, s. 329
---Merak-ı Ziyaret, nu. 6, s. 87
---Mısır'ın Kraliçesine, nu. 8, s. 116
---Milletçe, nu. 9, s. 137

- Nefes I-II, nu. 28,35, s. 447,570
 ---Ne İstersek, nu. 44, s. 710
 ---Nolmak İsterdim, nu. 41, s. 662
 ---O Melikeye, nu. 1, s. 9
 ---Ölmek İsterdim, nu. 50, s. 812
 ---Ölümtüm, nu. 31, s. 501
 ---Ramazan, nu. 12, s. 192
 ---Sadâbâddandım, nu. 7, s. 104
 ---Sadek Kurna Başında, nu. 15, s. 235
 ---Sevgilim, nu. 25, s. 408
 ---Son Damla Kanımla, nu. 37, s. 602
 ---Son Nefesimde, nu. 4, s. 58
 ---Şarkı, nu. 10, 16, 17, 18, s. 149,248,
 265, 288
 ---Tahmîs-i Gazel, nu. 23, s. 369
 ---Tanımazken, nu. 40, s. 647

Ali Hâdi: Şarkı, nu. 36, 40, s. 592, 657

Ali Mümtaz: Bk. (AROLAT), Ali Mümtaz

A(li) N(usret): Hasret, nu. 13, s. 203

Arif Dündar: Anadolu Gelini, nu. 28, s. 455

---Aşkımın Felsefesi, nu. 2, s. 24

---Ayrılıktan Sonra, nu. 6, s. 85

---Beklenen Gün, nu. 20, s. 321

---Burak Reis, nu. 4, s. 56

- İntizar, nu. 10, s. 147
 ---Mani, nu. 11-12, s. 168, 182
 ---Mani -Nesteren-, nu. 16, s. 251
 ---Marmara'da Talim, nu. 1, s. 6
 ---Mazi ve Hal, nu. 3, s. 38
 ---Mektup, nu. 22, s. 343
 ---Merhum Babamla Hasbihal, nu. 18, s. 284
 ---"O", nu. 13, s. 207
 ---Önünde, nu. 25, s. 401
 ---Son Şehriyâr, nu. 25, s. 401
 ---Tahassür, nu. 7, s. 102
 ---Tahmis, nu. 23, s. 369
 ---Tulu', nu. 27, s. 440
 ---Ümitsiz, nu. 19, s. 298
- Arif Hikmet: Gazel, nu. 11, s. 175
 ---Kış Hisleri, nu. 7, s. 108
- Arif Salih: Ruhta İlk Zelzele, nu. 11, s. 176
- (AROLAT), Ali Mümtaz: Fırtına, nu. 50, s. 819
- Aşık Halil: Halk Edebiyatından Seçmeler -Türkü-,
 nu. 37, s. 612
- (BOZTEPE), Halil Nihat: Nedim İle, nu. 23, s. 368
- Celâl Sâhir: Bk. (EROZAN), Celâl Sâhir
- Cemil Senâ: Bk. (ONGUN), Cemil Senâ

(ÇAMLİBEL), Faruk Nâfiz: Anadolu, nu. 22, s. 349

---Canavar, nu. 34, s. 559

---Dağda Bir Belde, nu. 18, s. 283

---Hayalden Hakikate, nu. 21, s. 332

---Mahşer, nu. 18, s. 283

Emin Recep: Dağlar ve Akşamlar, nu. 12, s. 180

---Balkanda Gece Yolcuları, nu. 45, s. 732

(EROZAN), Celâl Sâhir: Buhran, nu. 1, s. 7

Faruk Nâfiz: Bk. (ÇAMLİBEL), Faruk Nâfiz

Fazıl: Gülüm, nu. 11, s. 176

Güzide Osman: İsimsiz Sevgili, nu. 19, s. 306

---Sevda mısın?, nu. 3, s. 44

Halil Nihat: Bk. (BOZTEPE), Halil Nihat

Halide Nusret: Bk. (ZORLUTUNA), Halide Nusret

Halim Zeki: Emine, nu. 16, s. 260

Hammâmizâde İhsan: Bk. İhsan, Hammâmizâde

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

Hüseyin Saadettin: Erenler Eşiğinde, nu. 15, s. 244

---Gazel, nu. 1-3, s. 9-38

---Mutasavvifâta Gazel, nu. 4,6,7,8,10,12,
s. 52, 89, 105, 122, 158, 178

İbrahim Şevki: Ademden Sual, nu. 9, s. 144

---Ricran İzleri, nu. 8, s. 124

---Şikâyet, nu. 7, s. 107

İhsan, Hammâmîzâde: Nedim'den Tahmis, nu. 26, s. 423

İlhâmî: Günün Aşkı -Heveskârlar Sütunu-, nu. 27,
s. 444

---Hicran, nu. 21, s. 340

(İmzasız): Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 2, 4,
5, 10, s. 25, 56, 67, 159

---Halk Edebiyatından Nümûneler -Kerem-,
nu. 39, s. 644

---Halk Edebiyatından Nümûneler -Mani-,
nu. 47, 48, 49, s. 679, 775, 792

---Halk Edebiyatından Seçmeler, nu. 20,
s. 315

---Üç Telli Saz: Cevap, nu. 28, s. 459

Karaca Oğlan: Koşma, nu. 42, s. 692

Kasım Han: Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 43,
s. 705

Kâtibî: Türkü, nu. 44, s. 730

Kazak Abdal: Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 38,
s. 627

(KISAKÜREK), Necip Fazıl: Ağlayan Çocuklar, nu. 50,
s. 811

---Akşam, nu. 22, s. 355

---Ayak Sesleri, nu. 49, s. 798

---Birkaç Söz, nu. 21, s. 335

- Çan Sesi, nu. 27, s. 431
- Halk Edebiyatından Nümûneler, nu. 17, s.271
- Ninni, nu. 26, s.420
- Örümcek Ağı, nu. 28, s. 450
- Rüzgârda Sesler, nu. 17, s. 272
- Son Akşam, nu. 29, s. 471
- Tüten Ruh, nu. 25, s. 409

(KUNT), Süheylâ Muhterem: Şüphe, nu. 33, s. 546

Mehmet Mesih: Bk. (AKYIĞIT), Mehmet Mesih

Mehmet Sıtkı: Hayyâlel Felâh, nu. 14, s. 223

- Kırılan Şişem Dökülen Meyim, nu.16,s.257
- Kurtuluş Bayramı, nu. 11, s. 175
- Mechul "Mehmet", nu. 6, s. 94
- Sabah, nu. 7, s. 108

Mekki Said: Bir Gece Daha Geçsin, nu. 14, s. 227

- Dağlarda Sesler, nu. 19, s. 304
- Gel Artık, nu. 26, s. 426
- Gönüldeki Sır, nu. 4, s. 63
- Günden Güne, nu. 37, s. 605
- Hasret Temennisi, nu. 13, s. 211
- Selgun Menekşe, nu. 5, s. 76
- Son Dilek, nu. 17, s. 273
- Şarkı -Kardeşim Mehmet Mesih'e-, nu. 6,
s. 93
- Yetişmes mi?, nu. 28, s. 458
- Yolcu, nu. 38, s. 625

- (MUTEL), Tal'at: Nedim İçin Bir Temennâ, nu. 23, s. 367
- Nazım: Rûh-ı Nedim'e, nu. 23, s. 369
- Nazif Alp: Nefes, nu. 17, s. 275
- Necdet Rüşdü: Dert Ortağımla Beraber, nu. 15, s. 236
- Necip Fazıl: Bk. (KISAKÜREK), Necip Fazıl
- Necmeddin Halil: Bk. (ONAN), Necmeddin Halil
- Nedim: Şarkı -Gazel-, nu. 23, s. 371
- (ONAN), Necmeddin Halil: Gönüm Gözüm Seninle Dolduğu
Günden Beri, nu. 37, s. 598
---Kalp, nu. 12, s. 191
- (ONGUN), C(emil) S(ena): Bir Dehlizde, nu. 44, s. 719
- Orhan Rıza: Bk. (AKTUNÇ), Orhan Rıza
- Osman Nuri: Ağlayan Geceler, nu. 26, s. 422
- (OZANOĞLU), Yahya Sâim: Dumlupınar, nu. 21, s. 327
- Ömer Bedreddin: Bk. (UŞAKLI), Ömer Bedreddin
- Rabindranath TAGORE: Bk. TAGORE, Rabindranath
- Selâhattin Hurrem? Gönül, nu. 5, s. 80
- Selâmi İzzet: Şarkı, nu. 20, s. 318
- Server Ziya: Ümid, nu. 8, s. 127
- Siddik: Ona, nu. 6, s. 95
- Süheylâ Muhterem: Bk. (KUNT), Süheylâ Muhterem

Şekip, Tokodizâde: Erenler Lisanından, nu. 8, s. 125

---Kalender Sözleri, nu. 13, s. 207

Şeyh Hüseyin Saadettin: Bk. Hüseyin Saadettin

Tal'at: Bk. (MUTEL), Tal'at

(TARHAN), Abdülhak Hâmit: "Arziler" den, nu. 32, s. 532

---Giyaben "Dumlupınar" da, nu. 21, s. 333

---Tevfik Fikret, nu. 20, s. 316

TAGORE, Rabindranath: Neşideler, nu. 42-50, s. 691-808

(TECER), Ahmet Kâtsi: Bir Vâdi, nu. 30, s. 487

---Güvercin, nu. 29, s. 474

---Mart Akşamı, nu. 27, s. 443

---Ölü, nu. 31, s. 507

---Yarasa, nu. 28, s. 453

Tevfik Fikret: Hâmit, nu. 32, s. 522

---Nedim, nu. 23, s. 363

---Tasdis, nu. 23, s. 367

Tokadizâde Şekip: Bk. Şekip, Tokadizâde

(UŞKLI), Ömer Bedreddin: Akşamdan Sonra, nu. 43, s. 696

---Aşkımın Kini, nu. 49, s. 800

---Dağ Başında Bir Gece, nu. 50, s. 817

---Düven Sürene, nu. 46, s. 752

---Efenin Müjdesi, nu. 29, s. 475

---Gurbet Akşamı, nu. 39, s. 635

- Gurbetten Silaya, nu. 47, s. 768
- İhanet, nu. 33, s. 547
- Köy Yıldızı, nu. 36, s. 594
- Nefes, nu. 31, s. 506
- Ona, nu. 30, s. 489
- Yeter, nu. 40, s. 655

Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim

(YÜCEL), Hasan Ali: Allah, nu. 31, s. 494

- Dertleşme, nu. 12, s. 188
- Dervişçe Bir Hasbihal, nu. 22, s. 347
- Erenler Lisanından, nu. 10, s. 150
- Kendimden Kendime, nu. 14, s. 226
- Nedim'i Tahmis, nu. 23, s. 368
- Nefes, nu. 25, s. 399
- Şeyhî İle Bâkî, nu. 32, s. 519
- Uzaktan, nu. 16, s. 250

(ZORLUTUNA), Halide Nusret: Ağla Bahar, nu. 44, s. 711

- Gurbette Kandil, nu. 11, s. 166
- Hatırlıyor musun?, nu. 19, s. 294
- "Mektebin Çocuğu" İçin, nu. 18, s. 280
- Nesli, nu. 1, s. 13
- Son Şifâ, nu. 26, s. 418
- Sultan Selim ve Sinan, nu. 27, s. 435
- (Şiir), nu. 22, s. 346

- Ziya Vehbi: İçimin Yası, nu. 4, s. 64
g- Mensûre ve Denemeler
- (AKTUNÇ), Orhan Rıza: Nasip, nu. 11, s. 168
- Arif Dündar: Yollarda, nu. 9, s. 138-139
- (BAŞAR), Şükûfe Nihal: Küçük Osman, nu. 13, s. 206-207
- Behic Enver: Asâr Suyu, nu. 41, s. 665-666
---Çayda Mandalar, nu. 49, s. 793-794
---Deniz Kıyısında Tahayyül, nu. 42, s.687-688
- Halide Nusret: Bk. (ZORLUTUNA), Halide Nusret
- Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali
- Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip
- Münir Tefvik: Kıymetli Taşlar, nu. 37, s. 598-599
- Orhan Rıza: Bk. (AKTUNÇ), Orhan Rıza
- Şükûfe Nihal: Bk. (BAŞAR), Şükûfe Nihal
- (TUNÇ), Mustafa Şekip: Gözyaşları, nu. 19, s. 293-294
---Maddî İzdırplar Kimlere Mukadderdir?,
nu. 9, s. 129-130
---Ruhların Sulhü, nu. 4, s. 51-52
- (YÜCEL), Hasan Ali: Bediiyyât Musahabeleri, nu. 6, s.84-86
- Ziyaeddin Cemil: Garipler Mezarlığında, nu. 50, s. 817
- (ZORLUTUNA), Halide Nusret: Bir Mektup, nu. 18, s.288-289
---Dün ve Bugün, nu. 33, s. 538

- Gurbette Ramazan, nu. 13, s. 203-204
 ---Hayal Cennetinde, nu. 43-47, s. 703-768
 ---Post-1 Restanet Mektup, nu. 14, s. 221

h- Tefrika Edilen Eserler

Ali Rıza: Onüçüncü Asr-1 Hicrîde İstanbul Hayatı,
 nu. 1-8, s. 10-126

Anatole FRANCE: Bk. FRANCE, Anatole

FRANCE, Anatole: Silvester Bonar'ın Cinayeti, nu. 42-50,
 s. 689-819

Mehmet Raif: Şarktan Sahifeler, nu. 3, 5, 18, 41, s.
 45, 77, 290, 671

(OZANOĞLU), Yahya Sâim, Kral Edip, nu. 18-41, s. 290-671

Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim
 1- Tiyatro

(AKYIĞİT), M(ehmet) Mesih): Memleketimizde Sinemacılık
 -Kenal Film Müessesesi Müdürüyle Bir
 Mülâkât-, nu. 6, s. 87-89

(BENGÜ), Vedat Urff: Tiyatroda Lisan-Temâşâ Sahifesi-
 nu. 27, s. 441-442

---Verdvil Hakkında, nu. 41, s. 666-668

---Zabıta ve Tiyatro -Temâşâ Sahifesi-
 nu, 25, s. 404-406

(İnzasız): Sahne Hayatı, nu. 35-36, s. 580-593

(OZANOĞLU), Yahya Sâim: Kral Edip, nu. 18-41, s.290-671

Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim

Din ve Ahlâk:

- Abdülbâki: Sanatkâr Mevlevîler, nu. 25, s. 402
- Abdüllâtif Nevzat: Ahlâkı Nasıl Kurmalı, nu. 35, s.566-8
- (AKTUNÇ), Orhan Rıza: Ramazanda Bedî Husûsiyetler, nu. 13, s. 199-200
- Ali Rıza: Tarık-ı Aliyenin İstanbul'da İntişârı, nu, 14-20, s. 226-320
- (BETÜN), Saffet Urfî: Mûsikî ve Allah, nu. 21, s.329-332
- (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: Dua, nu. 12, s. 177-178
- Halide Nusret: Bk. (ZORLUTUNA), Halide Nusret
- Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali
- Hüseyin Nâmık: Bk. (ORKUN), Hüseyin Nâmık
- Hüseyin Saadettin: İmam-ı Rabbânî ve Şahsiyet-i Tasavvufiyesi, nu. 27, 28, 31, s.439,456,500
- (İmzasız): Türkleri İğfâle Teşebbüs, nu. 42, s.691-2
 ---"Genç Hıristiyanlar Cemiyeti" nin Tarihçesi ve Hakiki Mahiyeti, nu. 28-31, s. 451-502
- (KILIÇEL), Yusuf Şerif: "Volter Duzah-ı Makar", nu. 27, s. 431-433
- Mehmet Emin: Bk. (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin
- Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip
- Orhan Rıza: Bk. AKTUNÇ), Orhan Rıza

(ORKUN), Hüseyin Nâmık: İslâm'da Tarih ve Müverrihler,
nu. 16, s. 251

Saffet Urfî: Bk. (BETÜN), Saffet Urfî

Şeyh Hüseyin Saadettin: Bk. Hüseyin Saadettin

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Amerika Davası Münasebetiyle,
nu. 42, s. 678-679

---İslâmiyet ve Garp, nu. 40, s. 647

---Şeytanla İnsan, nu. 13, s. 197

Yusuf Şerif: Bk. (KILIÇEL), Yusuf Şerif

(YÜCEL), Hasan Ali: Oruç ve Ahlâkî Mâhiyeti, nu. 35,
s. 565-566

(ZORLUTUNA), Halide Nusret: Gurbette Ramazan, nu. 13,
s. 203-204

---Hayal Cennetinde, nu. 43,45,46, s. 703,
735, 752

Edebiyat: Bk. Dil ve Edebiyat

Eğitim ve Öğretim: Bk. Maarif

Ekonomi: Bk. Siyasî, İctimâî, İktisâdî, fikrî
yazılar

Estetik: Bk. Sanat ve Etnoğrafya

Etnoğrafya: Bk. Sanat ve Etnoğrafya

Felsefe:

(BAŞTAK), Naci Fikret: Kudretiyat Felsefesi -Enerjizme-
nu. 33, s. 534-538

---Kudretiyat Felsefesi -Enerjötizmâ- II,
nu. 39, 40, 45, 46, s. 632,648,729,743

Cemil Sena: Bk. (ONGUN), Cemil Sena

(ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: Bugünkü Medeniyetin İki Umdesi,
nu. 5, s. 68

---Demokraside Hükümet Adamlarının Uğraya-
cağı Müşkülât, nu. 7, s. 98-99

---Felsefe Adamı, nu. 1, s. 3-4

---Hürriyet Ne İçin Lâzım, nu. 6, s.82-84

---İç Sıkıntısı ve Vazife Heyecanı, nu. 3,
s. 37-38

---İki Tarz-ı Rûyet, İki Tarz-ı Tefekkür,
nu. 2, s. 21-23

---Muhafaza Ne Demek?, nu. 4, s. 53

(GÜR SOY), Reşit Süreyyâ: Kalemın Salâhiyeti, nu. 48,
s. 775-779

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

(İmzasız7: Finalizme Karşı Kudretiyat, nu. 46,
s. 746-749

---Wilyem Ceymis'in Felsefesi ve Demokrasi,
nu. 30, s. 490-492

(KARATAY), Namdar Rahmi: "Kudretiyat"a Müstenit İlim
nu. 30, s. 480-481

---Kudretiyata Nazaran Usûl, nu.43,s.694-696

---Malûm ve Mechûl, nu. 38, s. 617-623

Mehmet Emin: Bk. (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin

Mehmet İzzet: Tahlil ve Tenkit -Şekip Bey'in Rûhiyât
Dersleri-, nu. 38, s. 624-625

---Türkiye'de Felsefe Tetkikleri ve Mehmet
Emin Bey'in Son Eseri, nu. 40, s.624-625

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

Naci Fikret: Bk. (BAŞTAK), Naci Fikret

Namdar Rahmi: Bk. (KARATAY), Namdar Rahmi

(ONGUN), Cemil Senâ: Bir Mukabele, nu. 50, s. 806-808

---Kudret ve Hayat, nu. 44-45, s. 711-726

---Şuur ve Hayat, nu. 47-48, s. 762-781

Peyami Safa: Bk. (SAFA), Peyami

Reşit Süreyyâ: Bk. (GÜRSOY), Reşit Süreyyâ

(SAFA), Peyami: Mustafa Şekip Bey ve Bergson Felsefesi,
nu. 10, s. 148-150

(TUNÇ), Mustafa Şekip: "Kant ve Felsefesi", nu. 31,
s. 493-494

(YÜCEL), Hasan Ali: Karanlıkta "Aydınlık", nu.11,s.161

---Bergson, nu. 5, s. 72-74

Fen:

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

Hüseyin Nâmık: Bk. (ORKUN), Hüseyin Nâmık

(ORKUN), Hüseyin Nâmık: Tercüme Devri, nu.25, s.242-243

Şakir Hâzım: İstiklâl Harplerinde Tayyâreler, nu. 38,
s. 613-615

Tevfik: Balon ve Tayyâreler, nu. 37, s. 605-607

(YÜCEL), Hasan Ali: Yalnız Zekâ Kâfi mi?, nu. 50, s.805

Fikir: Bk. Siyâsi, İctimâî, İktisâdî, fikrî
Yazılar

Haber: Bk. Aktüalite

İctimâî Yazılar: Bk. Siyâsi, İctimâî, İktisâdî, fikrî
Yazılar

İlim: Bk. Fen

Maarif:

Ali Haydar: Bk. (TANER), Ali Haydar

(ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: Birkaç Müşahede Daha, nu. 28,
s. 445-446

---Edebiyat Fakültesi Tarihi Hakkında,
nu. 34, s. 552

---Edebiyat Fakültesi Tarihi, nu. 31,s.495

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

(İmzasız): Hamdullah Suphi Bey'in Hitabeleri,
nu. 40-41, s. 658-674

Mehmet Emin: Bk. (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

Reşat Şemseddin: Bk. (SİRER), Reşat Şemseddin

(SİRER), Reşat Şemseddin: Maarifte Şuur, nu. 39, s.629

(TANER), Ali Haydar: Maarifin Terakkisi Çarelerini
Düşünelim, nu. 27, s. 430-431

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Bir Meslekî Ahlâk Nümûnesi,
nu. 34, s. 549-551

---Müşterek Tahsil, nu. 18, s. 277-278

---Tam Mânâsıyla Münevver, nu. 3, s.35-37

(YÜCEL), Hasan Ali: Anadolu'yu İrşattan Evvel, nu. 43,
s. 693-694

---Dârulfünun Haricinde Dârulfünun, nu. 40,
s. 645-646

Matbuat:

(ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: Tetkiksiz Yazı Yazmak, nu.48,
s. 774-775

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

(İmzasız): Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu. 3, 25,
s. 48, 412

---Orient Mecmuası, nu. 39, s. 644

---Yeni Fikir, nu. 29, 31, s. 476, 508

(KILIÇEL), Yusuf Şerif: "Meslek" e Cevap, nu. 28,
s. 449-450

Mehmet Emin: Bk. (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Bir Meslekî Ahlâk Nümûnesi,
nu. 34, s. 549-551

---Dârülelhan'da Bir Hatve, nu. 10, s.145-146

Yusuf Şerif: Bk. (KILIÇEL), Yusuf Şerif

(YÜCEL), Hasan Ali: Servet-i Fünun, nu. 27, s. 434-435

Mecmuanın Yayın Politikası İle İlgili Yasılar:

Abdülfeyyaz Tevfik: Bk. (YERGÖK), Abdülfeyyaz Tevfik

(AKYİĞİT), Mehmet Mesih: Mesut Bir Tarih, nu. 36, s.581

---Üçüncü Yıl Basamağında, nu. 49, s. 789

(BETÜN), Saffet Urfi: (Mektup), nu. 9, s. 137-138

(İmzasız): "Meslek", nu. 28, s. 460

Mehmet Mesih: Bk. (AKYİĞİT), Mehmet Mesih

(OZANOĞLU), Yahya Sâim: Edebiyata Dâir Bir Münâkaşa,
nu. 1, s. 1-2

---Yeni Mecmua'daki Şûriş, nu. 3, s.33-35

Saffet Urfi: Bk. (BETÜN), Saffet Urfi

Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim

(YERGÖK), Abdülfeyyaz Tevfik: Piyâle Devri -Süleyman
Nazif Bey'e-, nu. 31, s. 396

Mûsikî:

(AKYİĞİT), Mehmet Mesih: Bizde Bestekâr Niçin Yetiş-
miyor, nu. 25, s. 397

(BENGÜ), Vedat Urfi: Sahne Mûsikîsi, nu. 22, s. 350-351

(BETÜN), Saffet Urfi: Mûsikî ve Hayat, nu. 12,14,
s. 182, 214

---Mûsikî ve Allah, nu. 21, s. 329-332

Gazi Mihalzâde Mahmut Râgıp: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Râgıp

Halil Bedî: Bizde İlk Kompozisyon ve İlk Kompozitör, nu. 37, s. 607-610

(KÖSEMİHAL), Mahmut Râgıp: Bizde Mûsikî Münekkitliği, nu. 29, s. 462-464

---Hanri MARTO, nu. 37, 39, s. 601-640

---İlimde Sathîliğin Mahzurları -Mûsikîye Dâir- nu. 15, s. 230-235

---Kurûn-ı Vustâ Avrupa Mûsikîsi, nu. 30, s. 484-487

---Mektep Mûsikîsi ve Halkın Mûsikî Terbiyesi, nu. 45-46, s. 736-753

---Mûsikîde Hayat, nu. 21-22, s. 327-344

---Mûsikîde İnkılâp, nu. 17-18, s.262-282

---Mûsikî ve Mütefekkirlerimiz, nu. 16, s. 149-150

---Şark Mûsikîlerinde Seviye, nu. 16, s. 415-416

---Yerli Mûsikîler, nu. 25, s. 398-399

Mahmut Ragıp: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıp

Mehmet Mesih: Bk. (AKYİĞİT), Mehmet Mesih

Mihalzâde Mahmut Ragıp: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıp

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

Musa Süreyyâ: Garp Mûsikisinde Şark Nâmeleri, nu. 2,
s. 23-24

Saffet Urffî: Bk. (BETÜN), Saffet Urffî

Vedat Urffî: Bk. (BENGÜ), Vedat Urffî

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Garp Mûsikisinin İnkışâfına Bir
Nazar, nu. 12, s. 179-180

Psikoloji: Bk. Tıp

Sanat ve Etnoğrafya:

Abdülbâkî: Sanatkâr Mevlevîler, nu. 25, s. 402

Ahmet Süheyl: Bk. (ÜNVER), Ahmet Süheyl

(AKYIĞIT), Mehmet Mesih: Resim Sergisinde, nu. 15,
s. 240-242

Ali Nusret: Galatasaray'daki Meşhere Dâir, nu. 20,
s. 318

(ÇAMLİBEL), Faruk Nâfiz: Dargunluğun Sırrı, nu. 42,
s. 679-680

Faruk Nefiz: Bk. (ÇAMLİBEL), Faruk Nâfiz

Gazi Mihalzâde Mahmut Râgıp: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut
Ragıp

Halil Bedî: Bizde İlk Kompozisyon ve İlk Kompozitör,
nu. 37, s. 607-610

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

Hikmet Nurhan: Isparta'da Kadınlar Yazın Nasıl Eğlenir-
ler, nu. 50, s. 809-811

Hüseyin Cemal: Konya'da Bedî Selçuk Eserleri, nu,3,
s. 39-40

(İMZASIZ): Millî Mecmua'nın İki Haftası, nu.18,19,27,
s. 292, 308, 444

(KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıp: İbdâ-ı Kahtımız ve Sebepleri,
nu. 20, s. 211-213

---Sanatkâr Yetişmek, nu. 19, s. 296-299

Mahmut Ragıp: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıp

Mehmet Mesih: Bk. (AKYİĞİT), Mehmet Mesih

Mihailzâde Mahmut Ragıp: Bk. (KÖSEMİHAL), Mahmut Ragıp

Şehabeddin: Ahmet Ali Paşa, nu. 15, s. 236-238

---Arif Paşa, nu. 25, s. 403-404

---Hüsnü Yusuf Bey, nu. 17, s. 268-270

---İbrahim Paşa, nu. 12, s. 184-185

---Müzelere Dâir -Münih'te National Muzeum,
nu. 37, s. 603-605

---Nâmi Dede, nu. 11, s. 168-170

---Nûri Paşa, nu. 19, s. 300-301

---Onbirinci Asr-ı Hicride Türk Sadefçiliği,
nu, 9, s. 135-137

---Said Efendi, nu. 10, s. 152-153

---Seyyit Bey, nu. 7, s. 106-108

---Tevfik Paşa, nu. 13, s. 205

---Türk Nakış Tarihinde Mevlevîler, nu.42,49,
s. 680, 798

---Yusuf Ziya Paşa, nu. 18, s. 284-286

---Zekâi Paşa, nu. 16, s. 252-254

(ÜNVER), Ahmet Süheyl: Şark Odası, nu. 38, s. 626-627

---Türk Evi, nu. 41, s. 668-670

(YÜCEL), Hasan Ali: Bediyyat Musahabeleri -Sanat Nedir-
nu. 1, s. 7-9

---Bediyyat Musahabeleri Sanat ve Güzellik-
nu. 2, s. 27-29

---Bediyyat Musahabeleri-Sanatta Vahdet ve
Tenevvü-, nu. 3, s. 30-31

---Bediyyat Musahabeleri -Muhtelif Sanat
Şubelerinde Vahdet-, nu. 4, s. 53-55

---Bediyyat Musahabeleri, nu. 6, s. 84-86

---Bediyyat Musahabeleri -Bedî Hads-, nu.7,
s. 101-103

---Bediyyat Musahabeleri -Kimler Sanat-
kârdır-, nu. 9, s. 131-132

---Bir Sanat Hadisesi, nu. 17, s. 267-268

---Halkın Sesi, nu. 22, s. 341-343

---Sanat Hayatımızda Durgunluk, nu. 19,
s. 295-296

---Sanatta Realizm, nu. 18, s. 278-280

Siyâsî, İctimâî, İktisâdî, Fikrî Yazılar:

(AKYİĞİT), Mehmet Mesih: Türk Ocaklarının Vazifesi Henüz
Bitmemiştir, nu. 31, s. 497-498

Ali Haydar: Bk. (TANER), Ali Haydar

(BAŞAR), Şükûfe Nihal: Dilenciler, nu. 10, s. 151-152

Bekir Sıtkı: Bk, (KUNT), Bekir Sıtkı

(ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: Bir İki Misal, nu. 16, s.245

---Bugünkü Medeniyetin İki Umdesi, nu. 5,
s. 68

---Büyük İnkılâp, nu. 11, s. 162-163

---Edebiyat Fakültesi Tarihi, nu. 31-34,
s. 495, 552

---Gençlerle Hasbihal, nu. 27, s. 429

---Mekteplerden Mefkûreli Gençler Nasıl
Yetiştir, nu. 8, s. 114-115

---Mefkûreli Gençler Nasıl Yetiştirilir?
-Maarifte Teftiş-, nu. 9, s. 130-131

---Muhafaza Ne Demek?, nu. 14, s. 53

---Vazife Heyecanı, nu. 10, s. 146

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

(İnzasız): Türkleri İğfâle Teşebbüs, nu. 42, s.691-2

(KILIÇEL), Yusuf Şerif: Muhyiddin Beyefendi'ye, nu.29,
s. 464-466

(KUNT), Bekir Sıtkı: Büyük Mefkûreler ve Apostalları,
"Havarileri", nu. 29, s. 467-471

---Teknik Apolojisi -I- "Gaib Olan Cennet"
nu. 25, s. 400-401

---Teknik Apolojisi II-Etik ve Teknik-
"Ahlâk ve Sanâyi", nu. 28, 33, 37, 39,
47, 49, s. 454,543,599,637,758,800

Mehmet Emin: Bk. (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin

Mehmet Mesih: Bk. (AKYİĞİT), Mehmet Mesih

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

(OZANOĞLU), Yahya Sâim: Asil ve Topal Zekâya Dâir,
nu. 4, s. 49-51

Reşat Şemsettin: Bk. (SİRER), Reşat Şemsettin

(SİRER), Reşat Şemsettin: Mütefekkirin Vazifesi, nu. 47,
s. 757-758

---31 Ağustos ve Mechûl Asker, nu. 44,
s. 710-711

Şükûfe Nihal: Bk. (BAŞAR), Şükûfe Nihal

(TANER), Ali Haydar: Maarifin Terakkisi Çarelerini
Düşünelim, nu. 27, s. 430-431

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Garp ve Şark, nu. 38, s.610-611

---Gazeteciler ve Avukatlar, nu. 2, s.20-21

---Hükûmet Hâkimiyetinden Millet Hâkimiyeti-
ne, nu. 26, s. 413

---İlimcik mi, İlim mi?, nu.46, s. 741-743

---Mazi mi, İstikbal mi?, nu.45, s.725-726

---İslâmiyet ve Garp, nu. 40, s. 647

---Milliyet Mefkûresi Şaka mıdır?, nu. 41,
s. 661-662

---Milliyet Mefkûresi Nedir?, nu. 7, s.99-101

---Musahabe -Halkda Zihmiyet-, nu.6, s.81-82

---Münevverlerden Birinci Derecede Beklenen
İş, nu. 14, s. 213-214

- Münevverlerimize Küçük Bir İhtar, nu.37,
s. 597-598
- Nahvet ve Cür'et, nu. 28, s. 446
- Siyaset ve Politikaçılık, nu.44,s.709-710
- Şark İle Garbın Mukayesesi, nu. 39,
s. 630-631
- Tam Manâsıyla Münevver, nu. 3, s. 35-37

Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim

Yusuf Şerif: Bk. (KILIÇEL), Yusuf Şerif

(YÜCEL), Hasan Ali: Anadolu'yu İrsattan Evvel, nu. 43,
s. 693-694

---Dârülfünun Haricinde Bâruülfünun, nu. 40,
s. 645-646

---Dehâ ve Samimiyet, nu. 48, s. 773-774

---Halkın Sesi, nu. 22, s. 341-343

---Hangi Izdıraplar, nu. 30, s. 477

---Oruç ve Ahlâkî Mâhiyeti, nu.35,s.565-566

Tarih:

(AKTUNÇ), Orhan Rıza: Ramazanda Bedî Husûsiyetler,
nu. 3, s. 199-200

(AKYİĞİT), Mehmet Mesih: Bir Mülâkât, nu. 31,s.497-498

---Doktor Kunoş'un Bazı Fikirleri, nu. 43,
s. 704-705

Ali Rıza: Onüçüncü Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı,
nu. 1-8, s. 10-125

- Bedia Sâmi: Yakutlarda Kadınlık, nu. 5, s. 68-70
- (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: Büyük İnkılâp, nu. 11, s. 162-163
- Feridun Nâfiz: Selçuklular Devrinde Konya Dârüşşifâsı, nu. 14, s. 222-223
- Hamit Zübeyr: Bk. (KOŞAY), Hamit Zübeyr
- Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali
- Hüseyin Nâmık: Bk. (ORKUN), Hüseyin Nâmık
- Hüseyin Cemal: Konya'da Bedî Selçuk Eserleri, nu. 3, s. 39-40
- (KOŞAY), Hâmit Zübeyr: Kable'l-İslâm Türklerde İsim Vermek Adetleri, nu. 3, s. 44
- Türk Cumhuriyet Arması ve Darb Olunacak Sikkelerdeki Millî Alâmetler, nu. 8, s. 119-120
- Mehmet Mesîh: Bk. (AKYIĞIT), Mehmet Mesîh
- Mehmet Raif: Şarktan Sahifeler -Çin Efsanesi-, nu. 3-5, s. 45, 57, 77
- Mükremin Halil: Bk. (YİNANÇ), Mükremin Halil
- Orhan Rıza: Bk. (AKTUNÇ), Orhan Rıza
- (ORKUN), Hüseyin Nâmık: Çin Lisani ve Türk Tarihi Tetkikâtı, nu. 5, s. 75-77
- Eski Bir Türk Efsanesi, nu. 16, s. 246-8
- Kitabiyat -Resimli ve Haritalı Türk Tarihi-, nu. 14, s. 218-221

- Tahlil ve Tenkit, nu. 13, s. 202-203
 ---Tevârih-i Âl-i Osmanlar Hakkında, nu.
 6, 7, 8, 10, s. 86, 103, 117, 147
 ---Unutulmuş Eserler -Tarih-, nu.1,s.12-14
 ---Unutulmuş Eserler -Zübdetü't-Tevârih-
 nu. 2, s. 26-27

Şehabeddin H (ح):Onbirinci Asırda Türk Sedefçiliği,
 nu. 9, s. 135-137

- Türk Nakış Tarihinde Mevlevîler, nu. 42-
 50, s. 680-811

(YİNANÇ), Mükremin Halil: Müverrih Ahmet Refik Bey,
 nu. 39, s. 635-637

(YÜCEL), Hasan Ali: İmtihan, nu. 42, s. 677-678

- Milletlerde Teessürî Hafıza, nu. 21,
 s. 325-327

Tenkit:

Avmurrefik: Bir Tenkide Cevap, nu. 10, s. 154

Doktor Reşit Süreyyâ: Bk. (GÜR SOY), Reşit Süreyyâ

(ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: Tetkiksiz Yazı Yazmak, nu.
 48, s. 774-775

(GÜR SOY), Reşit Süreyyâ: Kalemın Salâhiyeti, nu. 48,
 s. 775-779

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

(KILIÇEL), Yusuf Şerif: "Meslek"e Cevap, nu. 28, s.449

Mehmet Emin: Bk. (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin

Mustafa Şekip Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

Reşit Süreyyâ: Bk.(GÜRSOY), Reşit Süreyyâ

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Bir Meslekî Ahlâk Nümûnesi, nu.
34, s. 549-551

Yusuf Şerif: Bk. (KILIÇEL), Yusuf Şerif

(YÜCEL), Hasan Ali: Ağır Bir İttihâm, nu. 26, s. 422

Tıp:

Feridun Nâfiz: Selçuklular Devrinde Konya Dârüşşifâsı,
nu. 14, s. 222-223

(KARATAY), Namdar Rahmi: Elem ve Şuur, nu. 34, s.553-555

(Millî Mecmua): Türk Tabâbeti Akliye ve Asabiye Cemiyetinin Konferansı, nu. 47, s. 771

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

Namdar Rahmi: Bk. (KARATAY), Namdar Rahmi

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Bebeklerde Sıkıntı, nu. 8, s.113

Çeşitli Konular:

Avnurrefik: Millî Mecmua'nın Müdüriyet-i Aliyesine,
nu. 10, s. 154

(BETÜN), Saffet Urfî: Bir İzah, nu. 21, s. 332

(Millî Mecmua): 23 Nisan Bayramı, nu. 13, s. 197

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

Saffet Urfî: Bk. (BETÜN), Saffet Urfî

(TUNÇ), Mustafa Şekip: Sporcularımızla Hasbihal, nu.17,
s. 261-262

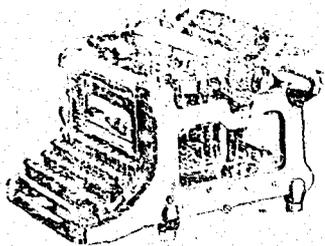
قانت و فلسفه سی

دارالفنون فلسفه تاریخی مدرسی محمد امین بک . وقنت و ک
مسائل فلسفیه سی الذ ایچمه تقریباً و جانبی بر صورتده کوسقن
بو قیامی کتابک الذ همه قسماری قارلمزک بر فکر ایلمینه
یلملری ایچین فهرستدن نقل ایلمیوروز : قاتی نه ایچین ترجیح
ایتم : قانتک زمان و حیاتی - انتقاددن اولکی آثاری : مابعد
الطبیعه مکتبیدر : عقلی رو حیات - عقلی الهیات (الله مذهبوس
عقلده فصل وجوده کلیدور ؟ ، الله اثبات خصوصنده صرف
ایلمدن مسامی نه ایچین عقیده : روح ، عالم ، الله حنده علامت
مکن اولماییشندن حیقان نتیجه ، طبیعت ماده نیک قلی شراغلی ،
دینامیک ، میخانیک ، فنومه نولوژی) ، قانتک فلسفه اخلاقسی
(اختیار ، اخلاق ایلمک اساسی ، فضیلت و سعادت) ، حقوق نه در ؟ ؛
قانتک دائمی صلح پروژه سی ؛ فضیلت نظریه سی ؛ تربیه نظریاتی ؛
فلسفه تاریخ و ترقی مغزوس ؛ کوزلنکک تحلیل ؛ علوی نادر ؛
قانتک فلسفه دینه سی ؛ شرک منشای ؛ دینی جماعت و ماهیتی ؛
دین و ره بایت ؛ نتیجه : قانت و آیشتابین .

۴۱۰ بویوک بحیفه دن عبارت اولان بو کتابک فیاتی ۸۰
غروشدر . ساتیش مرکزی : باب عالی - اقبال کتبخانه سی

مشرده صباح
یحی صائم بکک مجموعه اشماری
بک ، یقینده نفیس بر صورتده نشر اولنه جفدر ، قارلمزنی
شیمیدین هژده لور .

قونتینانتال



مشهور قونتینانتال تورکجه یازی ماکینلری

تورکجه ده بکنه ده بوسی

بک اوغلنده نکیه جاده سنده ۸۲۳ نومرولو آ . موراکتابین
تجارخانه سیدر تلفون بک اوغل ۷۷۱

فراخ اوبرا ، وریج

طوزلی وقوری باغرساق ادخالات و اخراجات تجاری

تلفون : استانبول - ۲۸۳۷ استانبولده فراخ اوبرا دوویج

صیرمه سی

بخور رافائل آبوایاق و بخدوملری

۱۸۶۳ سنه سنده مؤسس یاقوب رافائل آبوایاق تجارخانه سی

استانبول ، سلطان حام ، سعادت خان ، یحیی قات

هر نوع صیرمه ، پول ، تل ، فلاپدن وسائر خردوات و دمیر

ویده پوشیدلری دوشه کک ایضال

تلفون نومروسو : استانبول ۱۴۴

تلفون

بک اوغل ۲۷۴۹

صالح و مغردیج

ساتیش سالونی و مزایده ماملاتی

بک اوغل جاده کبیر تقسیم پلاس تحتده

استانبول قافاس حانده نومرو - ۱ - دلال وقویسیونجی

ویچن آ . قانبوریان

تفتیک ، آفیون ، بیانی ، آو دولری وسائر اوزرینه هر نوع

معامله با بیلیر و مشتریلری مزنی هر صورتله نمون ایده چکمه زیان اولنور .

| | | |
|--|--|---|
| تخافه وادری او لوارمان قریستال معمولات پوسلار | تخافه وادری او لوارمان قریستال معمولات پوسلار | ماروکنلی اتمه سبغاره لوارمان کاغده متعق اشیا عطریات مجموعات فورچلر اوبونجاق کوزلک متعاق اتمه کوچوک برنوزل فغوغرف لوارمانی الدیون سریرشار |
| تاریخ تاسیسی ۱۸۵۴ بک اونی جاو کبیر ۳۵۴ مزاراتی سوقعی (تیپانی) ۲۹ استانبول | تاریخ تاسیسی ۱۸۵۴ بک اونی جاو کبیر ۳۵۴ مزاراتی سوقعی (تیپانی) ۲۹ استانبول | تاریخ تاسیسی ۱۸۵۴ بک اونی جاو کبیر ۳۵۴ مزاراتی سوقعی (تیپانی) ۲۹ استانبول |

| | | |
|---|---|---|
| MAROQUINERIE Article pour fumeurs PAPETERIE PARFUMERIE Bijouterie | AU BON MARCHÉ Maisons BORTOLI FRÈRES BROSSERIE FONDÉE EN 1854 JOUETS Petits Bronzes PRODUITS PHOTOGRAPHIQUES Ganterie BONNETERIE | MERCERIE Vannerie ESTENSES DE MENAGE CRISTALLEURIE Porcelaine ORFÈVREURIE Christoffe CONFISERIE Articles de Voyage Petits Meubles LITERIE |
|---|---|---|

سکسانه ک فندق تجارلر مزدن ژ . ژ خوشتر امر و شرکاسی مهردده شعبلری واردور .

B- İlanlar ve Reklamlar:1- Kitap, Gazete ve Mecmua İlanları:

Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, nu. 1, s. Arka kapak-a-, nu.7, s. Ön kapak -b-, nu. 8, s. Arka kapak -a-, "Bütün matbaa işleri için Şehzâdebaşı'nda Evkâf-ı İslâmiye Matbaasından daha müsait hiçbir matbaa yoktur. Her nevi âsâr-ı mecmualar, ilân, ticârî evrak ve faturalar, defterler vesâire bir sûret-i nefîsede tab olunur."

Filiz,

nu. 1, s. Arka kapak -a-, nu. 2, s. Arka kapak -a-, nu. 3, s. Ön kapak -b-, nu. 4, s. Arka kapak -a-, nu. 5, s. Arka kapak-a- nu. 8, s. Ön kapak -b-, nu. 9, s. Arka kapak -a-, nu.11, s. Arka kapak -a-, nu.12 s. Ön kapak -b-, nu. 16, s. Ön kapak-b-, nu.17, s.Ön kapak-b-, nu.20, s.Önkapak-b-, nu.21, s.Ön kapak-b-, nu.22, s.Ön kapak-b- nu.23, s. Ön kapak-b-, nu. 24, s. Ön kapak-b-, nu.25, s.Ön kapak-b-, nu.26, s.Ön kapak-b-, nu.27, s.Ön kapak-b-, nu.28, s.Ön kapak-b-, nu.29, s.Ön kapak-b-, nu.30, s.Ön kapak-b-, nu.31, s.Ön kapak-b-, nu.32, s.Ön kapak-b-, nu.33, s.Ön kapak-b-, nu.34, s.Ön kapak-b-, nu.35, 36, 37, s. Ön kapak-b- nu. 41-50, s. Arka kapak -a-

"Mecmuamız müessisi Mehmet Mesih Bey'-in ilk yazılarını ihtiva eden manzum eserdir. Muhtelif kütüphanelerde 5-7 kuruş gibi cüz'î bir fiatla tevzi edilmektedir."

İkbal Kütüphanesi, nul, s.a.k.-a-, nu. 7, s. a.k.-a-,
"Bâb-ı Âlî Caddesinde en zengin kütüp-
hanedir."

Şişli Hayatı: -Bu senenin en güzel romanı-, nu. 1, s.
a.k. -a- "Muharriri: Orhan Mithat. Oku-
madınızsa isticâl ediniz. Zira matbu nüs-
haları pek az kalmıştır. Fıatı 50 kuruş,
merkez tevzi: Kütüphane-i Sevda"

Hilâlin Gölgesinde, Memleket İlhamları, Leylânın Ölümü,
Mayıs Gecesi: nu. 2, s. a.k. -a-, nu. 3,
s. s.k.-b-, nu.4,5,8, s.a.k.-a-, nu.7,9,
s. ö.k.-b- "Hilâlin Gölgesinde, Memleket
ilhamları, Leylânın Ölümü, Mayıs Gecesi,
Yahya Sâim Bey'in parlak ve zerrin şiirle-
rini son defa neşredilen bu dört kitabında
bulacaksınız. Harp, memleket, aşk ve bahar
size mısralar arkasında mehtap gibi esrar-
lı dudaklarıyla kalbin en mahrem hislerini
terennüm edecektir. Haz içinde tatlı dakı-
kalar geçirmek isterseniz bu eserleri cüz'î
bir fiyat mukabilinde Bâb-ı Âlî'de İkbal,
Halk ve Sevdâ kütüphanelerinde arayınız."

İstanbul Umum İlanât Odası: nu. 2, s. a.k.-a-, "Bâb-ı Âlî
Caddesinde Vakıf Matbaası'na muttasıl köşe
başındaki dâire-i mahsûsada İstanbul Umum
İlanât Odası. Müessis ve müdürü: Fazıl Zeki
Telefon: İstanbul 173

Bilumum gazetelere gayet ehven şerâit-
le ilân kabul eder. El, duvar afişi tab,
tevzi ve mahall-i mahsuslarına muntazaman
ve tamamen taalluk ettirir."

Mektepli Kırtasiye: nu. 2, s. a.k.-a-, "Kırtasiye, ıtri-yâta müteallik bütün ihtiyaçlarınızın en mükemmel ve en ucuzunu ancak Şehzadebaşı'n-da "Mektepli" kırtasiye mağazasından tedâ-rik edebilirsiniz."

Gülmek Nedir: nu. 3, s. ö.k.-b-, "Dârulfünun râhiyat mu-allimi Mustafa Şekip, bu eserin mütâlâsını râhiyat, edebiyat ve felsefe ile meşgul bilumum kâri'lerimize ehemmiyetle tavsiye ederiz. Bütün kütüphanelerde bulunur."

İlk Menbâ: nu. 3, s. ö.k.-b-, "Mehmet Faruk İlk Men-bâ, herkese tavsiye ederiz."

İntikâat ve Mülâhazalar: nu. 3, s. ö.k.-b- "Dinî, felsefî, tasavvufî, ahlâkî ve edebî. Muharriri: Meh-met Ali Aynî.

Kâri'lerimize tavsiye ederiz. Fiyatı 50 kuruş. Merkez tevzi: Kütüphâne-i Sevdâ"

Mihrap: nu. 3,4,5,8,9, s. ö.k.-b-, "Mütenevvi mün-derecât ile intişar eden bu mecmua-i İslâ-miyeyi kâri'lerimize tavsiye ederiz."

Bergson: nu. 4, s. a.k.-a-, nu.5,8, s. ö.k.-b-, nu. 9, s. a.k.-a-, "Dârulfünûnumuzun râhiyat muallim-i muhteremi Şekip Beyefendi tara-fından vücûda getirilen bu tetkikî eser neşredilmiştir. Gelecek nüshamızda kâri'-lerimize tahlil ve tenkidî bir sûrette takdim edeceğimiz bu mühim kitabı hararet-le tavsiye ederiz. Bâb-ı Âlî Caddesinde İkbâl Kütüphanesinde 30 kuruş gibi cüz'î bir fiyatla tevzi edilmektedir."

Binbir Bûse: nu. 4,5,7, s. a.k.-a-, "Şuh ve heyecanlı hikâyelerle, zarif, şık resimlerle birkaç saatınızı güzel geçirmek isterseniz vakit kaybetmeden koşunuz alınız. Resimli 24 büyük sahife,yalnız 5 kuruştur."

Kuvâ-yı Milliye, Bizde Maarif-i İbtidâiye, İdâri ve İctimâî Düsturlar, nu. 4, s. a.k.-a-, nu. 5,7, s. ö.k.-b-, "Osman Zeki Bey'in kalemile "İctimâiyât" Kütüphanesi" ne bağışlanan bu üç kıymetli eseri kâri'lerimize tavsiye ederiz. Tarih, ictimâiyat, idare, maarif, fırka-i kânun ve memleket ile meşgul olan her ferde kuvvetli bir tetkik ve esaslı tetebbuların mahsulü olan bu kitaplar bugüne kadar gayr-ı mekşûf kalmış bir takım yeni hakikatları öğretecektir. Bâb-ı Âlî'de Halk, İkbâl,ve Cemiyet kütüphanelerinde bulunur. Taşra ve İstanbul için sipariş kabul edilir."

Sûs Nevsâl-i Edebîsi: nu.4,5,9,11, s. a.k.-a-, nu.8,s.ö.k.-b-, "Matbuat erkânının en şık karikatürleri, memleketimizin en tanınmış simalarından en nefis şiirleri ve hikâyeleriyle intişar eden bu kıymattar eseri kütüphanelerini tezyin etmek isteyen bilcümle nefâisperverâne tavsiyeyi zâid addederiz. Mevcudu pekaz kalmıştır. Sûratle almaya şitab ediniz. Fiyatı 25 kuruştur."

Harb ve Zafer: nu. 5, s. ö.k.-b-, "Muharriri: Hüsameddin Sacid Türkmen, Edebiyat mecmuasında neşredildikten sonra kitap şeklinde hazırlanmaktadır."

Kefâlet Yahut Vefâdar Dostlar: nu. 7, s. ö.k.-b-, "Hüse-
yinzâde Ali'nin yaptığı "Chiller" den
nazmen(çeviridir) tercümedir. Tavsiye ede-
riz."

Cumhuriyet Marşları: nu. 11, s. ö.k.-b-, "Florinalı Nazım
Bey'in Gazi Paşa'ya ithafen yazdığı man-
zum eserdir."

İlim Aleminde Mübhem Bir Eser: nu. 11, s. a.k.-a-,
"Bu eseryalnız cihanşümül bir feylesofu
tanıtmıyor, tarihin mühim bir dönem devre-
sinde olan hâlihazır cemiyetlerindeki ha-
mele-i hayatın hangi istikamette inkişaf
edeceğini de his ve teemmül ettiriyor. Bu
istikametın şarkta pişvâsı olan büyük Türk
inkılâbının ruh ve manâsını ancak Mustafa
Şekip Bey'in "Bergson" unda bulacaksınız."

Sükûnun Şiiri: nu. 12, s. a.k.-a-, "Nejad Tefvik Bey'in
manzumelerini ihtivâ eden bu eser Cemiyet
Kütüphanesi tarafından neşredilmek üzere-
dir. Kâri'lerimize tavsiye ederiz."

Terbiye Musahabeleri: nu. 13-32, s. a.k.-a-, nu. 33-37,
s. ö.k.-b-, nu. 41-50, s. a.k.-a-
"Müellifi: William JAMES, mütercimi: Mus-
tafa Şekip. Asrî her mürebbinin ve hatta
ebeveynin okuması elzendir. Mütercimin
William JAMES'in şahsiyet ve terbiyesi
hakkında pek mühim bir mukaddimesiyle baş-
layan bu kıymettar eser bütün garp lisan-
larına tercüme edilmiştir. 20 Kuruş gibi
cüz'î bir fiyatla Bâb-ı Âlî Caddesinde
İkbâl Kütüphanesinde tevzi edilmektedir.
Muhterem okuyucularımıza hararetle tavsiye
ederiz."

Yabancı Dostlar: nu. 17, s. ö.k.-b-, "Abdülhak Hâmit, sâfi Türkçe bir tecrübe-i kalemiyeleri-dir. Fiyatı 15 kuruş, merkezi: Halk Kütüphanesi."

Bahriye Kırtasiye Pazarı: nu. 20,21,28, s. a.k.-a-, "Kasımpaşa'da Kışla karşısında numro: 24, Sahibi: Mehmet Salih.

Eylül birden itibâren bilumum mekâtî-bin küşâdı dolayısıyla her cins mektep kitapları şebân-ı vatana bir hizmet-i müftechire olmak üzere rekabet kabul etmez bir ehemmiyette fûruht eyleyeceği gibi kırtasiyeye müteallik zarif kalemler, kâğıtlar, hatıra defterleri, kart postallar, elektrik pil ve eczaları dahi bulunur. Dükkanımız bir kere teşrif buyuracak müşterin-i kirâmın ez her cihet memnun kalacaklarını taahhüt eyler."

Râhiyat Elifbâsı: nu. 20-29, s. a.k.-a-, nu.41, s. ö.k.-b- nu. 42-50, s. a.k.-a-, "Mecmuamız muharrirlerinden ve İstanbul Lisesi Felsefe muallimi Hasan Ali Bey tarafından tertip edilen bu eser veciz ve pek az sahifede insan ruhunun mahiyet ve tarz-ı faaliyetini anlamak için her münevveri alâkadar edecek bir şekilde yazılmıştır. Lisansı açık, tasnifi iyi, alelhusus en son telâkkiyât-ı ilmiye ve felsefiyeye tevâfuku hasebiyle pek istifâdeli bir kitaptır. Dârulfünun Edebiyat Fakültesi neşriyat encümeni tarafından neşredilmektedir. Tab'ı yakında hitam bulacaktır. Şimdi-den kâri'lerimize tavsiye ederiz."

Senelerden Sonra: 22,23,24,25,28,29,30,32,33,34,35,36,
s. ö.k.-b-

Ziya ve Sevdâ: nu. 22-23, s. a.k.-a-, "Raif Necdet Bey'-
in son günlerde çıkan eseridir. Tavsiye
ederiz."

Ziya Gökalp ve Mefkûre: nu. 24-30, s. a.k.-a-, "Erkân-ı
Tahririyemizden Safvet Urffî Bey'in Üstâd-ı
mağfûra aid kıymetli eseridir. Bilhassa
kâri'lerimize tavsiye ederiz."

Ayın Tarihi: nu. 28-31, s. a.k.-a-, "Matbuat müdürü-
yet-i umumîyesi tarafından neşredilen
"Ayın Tarihi" mecmuasının Temmuz, Ağustos
ve Eylül vekâyiini muhtevî dördüncü cildi
intişar etmiştir. Medenî dünyada tahaddüs
eden ve Türkiye'yi alâkadar eden bilumum
siyâsî, iktisâdî, ictimâî ve ilmi hâdisât
ve vekâyii câmi olan bu nüshanın Dumlupınar
merasimi ve safahatı, İsmet Paşa'nın
İzmir seyahatları, Liberal Fransa'nın
proğramı, Lozan Muahedenâmesinin Fransa
tarafından tasdiki ve safahatı, Yunanlılar
Anadolu'daki hezimetlerini nasıl anlatı-
yorlar, 'Resmî tahkik Heyeti'nin raporu,
taarruza tekaddüm eden tarafın vaziyetini
müş'ir kroki, Fransa'nın Almanya'dan kor-
kusu, devletlerin mâlî vaziyeti, Türk
Teslihat Protokolü, Musul meselesi ve
bütün safahatı, muallimlerin ve idmancı-
ların kongreleri ve üç aylık dünya vekâ-
yii ile Antalya hakkında bir İtalyan ikti-
satçısı tarafından yazılan iktisâdî mühim
bir eserin tefrihası.

Makaleleri erbâb-ı tefekkür için şâyân-ı mütâlaadır. Büyük fedâkârlıklarla neşredilen bu cildin fiyatı yalnız 50 kuruştur. Tavsiye ederiz."

Mahşerde Sabah: nu. 28-50, s. a.k.-a-, "Yahya Sâim Bey'in mecmua-i eş'ârı pek yakında nefis bir sûrette neşrolunacaktır. Kâri'lerimizde şimdiden müjdeleriz."

Türk Yurdu: nu. 30, s. a.k.-a-, "Türk Yurdu'nun Kânun-ı Sâni nüshasında 96 sahife olarak intişar etmiştir. İki büyük hikâyeye ve müteaddit makale ve tetkikleri hâvi olan bu nüshayı da kâri'lerimize tavsiye ederiz. Senelik abonesi 150, altı aylığı 80 kuruştur. İdârehanesi Ankara, TaşHan."

nu. 28-29, s. a.k.-a-, "Türk Yurdu mecmuasının Kânun-ı Evvel nüshası intişar etmiştir. Türklük âlemi için bir ziyaya olan Ziya Gökalp'in hayatına ve hatıratına hasredilen bu nüshada kâri'lerimiz Hamdullah Suphi, Akçuraoğlu Yusuf, Ağaoğlu Ahmet, Yahya Kemal, Rüşen Eşref, İsmail Safâ, Yakup Kadri, Abdülfeyyaz Tevfik Beylerin Ziya Gökalp'in hakkındaki tetkik ve tahassüslerini duyacaklardır. Her nüshada büyük tekâmül gösteren Türk Yurdu'nun kâri'lerimize tavsiye ederiz. 97 Sahife 15 kuruş, Ankara'da Taş Han."

İdare: nu. 29, s. a.k.-a-, "İctimâiyat Kütüphanesi: 4, muharriri: Zeki Ziya. Tevzi mahalli: Bâb-ı Âlî Caddesi İktal Kütüphanesi."

İlm-i Tasavvuf: nu. 30,31,34, s. a.k.-a-, "Müellifi: Şeyh Hüseyin Saadettin.

Mukaddime, devr-i risalet, nübüvvet, risâlet, velâyet, devr-i sahabî, telkin-i zikir, fazilet-i zikir, meclis-i zikir, hırka, devr-i tâbîn, esbâk-ı ilim, tarik-ı tasavvufta ictihat, devr-i mukaddemîn, haris meclisive idrâkâtı, Cüneyd-i Bağdâdî, ve idrâkâtı, Hallac-ı Mansûr ve idrâkâtı, devr-i müteehhirîn, vahdet ve şuhûd, vahdet-i vücûd, Şehabeddin-i Seherverdi, ve idrâkâtı, Muhyiddin-i Arabî ve idrâkâtı, Muhyiddin-i Arabî hakkındaki itirâzât ve cevapları, Abdülkerim Ceylî ve idrâkâtı, Aleddevle Samedânî ve idrâkâtı, İmâm-ı Rabbânî ve idrâkâtı, Bedreddin-i Simâvî ve idrâkâtı, ıstilahat-ı sofîyye bahisleri, birinci cildi teşkil edecektir.

"Mukaddime ve devr-i Risalet" i muhtevî bulunan ilk forması intişar etmiştir.

Tasavvuf meraklılarına tavsiye ederiz.

Forması 5 kuruştur. Merkez-i tevzi: Bâb-ı Âlî Caddesinde İkbâl Kütüphanesidir."

Kant ve Felsefesi: nu. 30-34,37,41-50, s. a.k.-a-,

"Dârülfünun Felsefe Tarihi müderrisi Mehmet Emin Bey'in eseri olup Matbaa-i Âmirede tabedilmiştir. "Kant" ın meslek-i felsefiyesini en ince teferruatıyla ve canlı bir sûrette gösteren bu mühim eseri kâri-lerimize harâretle tavsiye ederiz."

İctihat:

nu. 33-34, s. 8.k.-b-, "Yirmi seneden beri Doktor Abdullah Cevdet tarafından

fikir-i hürriyete ve hürriyet-i fikriyeye hizmeten neşredilen bu mecmuayı tavsiye ederiz. Onbeş günde bir çıkar. Senelik abonmanı 200 kuruştur. Adres: İstanbul'da İctihat Evi."

Hammurabi Kanunu: nu. 34,37,41, s. a.k.-a-, "Dörtbin sene evvel Babil'de tedvin edilen dünyanın en eski kavânin külliyyâtı.

İstanbul Dârülfünûn'u müderrislerinden ve Portekiz ilim ve fûnun akademiası âzâsından Avram Galanti Efendi tarafından telif edilen bir eser olup bilhassa müntesibin-i hukuk için nâfidir. Tavsiye ederiz."

Şeyh Bedreddin: nu. 34,37, s. a.k.-a-, "Simavne kadısı oğlu Şeyh Bedreddin. İlâhiyat Fakültesi Kelâm Tarihi müderrisi Şerafeddin Bey'in bu kıymetli eserini kâri'lirimize bilhassa tavsiye ederiz."

Yeni Fikir: nu. 34, s. a.k.-a-, "Konya'da onbeş günde bir neşrolunan bu ciddi ve kıymatlı mecmuanın altıncı sayısı da intişar etmiştir. Münderecâtını Celil, Nandar Rahmi, Naci Fikret, Atabeyli Naci, Kemal Ferdi Beylerin ilmî makaleleri teşkil etmektedir. Kâri'lerimize bilhassa tavsiye ederiz."

Tarsus'ta Umum Gazete ve Mecmualar Bayii, nu. 35, s. ö.k.-b-, "Yıldız Kütüphane ve Kırtasiye mağazası. Sahibi: Varnalı Kınazâde Süleyman Sûdi Bey'in mağasında mecmuamızla bilumum İstanbul gazete ve mecmuaları bulunur."

Rûhiyat -Felsefe Dersleri-: nu. 37-50, s. ö.k.-b-,

"Dârülfünun Rûhiyât müderrisi Mustafa Şekip Bey'in liseler için yazdığı bu kıymetli eseri felsefe ile alâkadar olan kâri'lerimize tavsiye ederiz."

Yanık Sesler: nu. 37, s. a.k.-a-, "Genç şairlerimizden

ve 'Türk Yurdu' müntesiplerinden İsmail Safâ Bey'in bu nâmda küçük kitada bir mecmua-i eş'arı intişar etmiştir. Tavsiye ederiz."

Türkçe'de Arabî ve Lâtin Harfleri ve İmlâ Meseleleri:

nu. 40, s. a.k.-b-, "Dârülfünun müderrislerinden Avram Galanti Bey, Türkçe'de Arabî ve Lâtin Harfleri ve İmlâ Meseleleri ünvanı altında bir eser neşr ve müellif epeyce zamandan beri münakaşa edilen bu iki meselenin bütün safahatını ilmi bir sûrette tetkik ettikten ve Türkçe imlânın tarihçesini yaptıktan sonra âtideki neticeleri elde ediyor.

1- Türkçe'de kullanılan Arapça harfler nâmıyla mâruf olan bilcümle harfleri alâhâle ibkâ ve istimal etmek.

2- Hâlis Türkçe kelimelerin imlâlarına su'et usûlünü idhal etmek.

3- Arapça ve Acemce kelimelerin imlâlarını alâhâle terk etmek.

4- Okunması müşkül olan Arapça ve Acemce ism-i hasların yanında kıraatlarını teshil etmek için aynı isimleri Arapça harfler ve yeni kabul olunacak Türkçe imlâ ile yazıp muterize içine vaz'etmek.

Müellifi sâir yazıları gibi bu tetebbu mahsulü olan bu kıymetli eseri tavsiye ve Galanti Bey'i tebrik ederiz. Fiyatı İstanbul için 25 ve hariç için 35 kuruştur. "

Tayyâre Cemiyeti Mecmuası: nu. 42-50, s. a.k.-a-,
 "İlânlarınızı Tayyâre Mecmuasına veriniz. Bilâistisnâ memleketin her şehir ve kasabasında seve seve okunan ve binlerce nüsha olarak tâbedilen Tayyâre Mecmuasına ilânlarınızı vermek şahsî menfaatiniz iktizasındandır. Nef'anıza hizmet etmiş kadar Tayyareye de yardım etmiş olacaksınız. İhmal etmeyiniz.

Umûr-ı idâriye ve tahririye için Ankara Tayyâre Cemiyeti istihbârat ve neşriyat şubesine küçük bir mektupla mürâcaat ediniz."

Yer ve Gök: nu. 50, s. ö.k.-b-, "Te'lif ve tercüme heyeti reisi Abdülfeyyaz Tevfik Bey'in Maarif Vekâleti neşriyatı sırasında tabedilen kıymetli bir kitaptır. Eser hakkında söz söylemeyi zâid addettiğimizden yalnız tavsiye ile iktifâ edecektir."

2- Millî Mecmua ile İlgili İlanlar:

(Mûsikîye Dâir Yazı): nu. 1, s. ö.k.-a-, "Gelecek nüshamızda Hukuk Medresesi iktisat müderrisi muhteremî Münir Beyefendi'nin iktisâdî bir makaleleriyle, Dârulelhan müdürü muhterem Musa Süreyyâ Beyefendi'nin mûsikîye ait kıymetli bir yazılarını dercedeceğiz!"

(Şarktan Sahifeler): nu. 1, s. a.k.-a-, "Gelecek nüshamızdan itibâren Şarktan Sahifeler serlevhası altında "Japon ve Çince" den mütercem edebî hikâyeler negredilecektir."

(Tehir Edilen Yazılar): nu. 3, s. 41, "Ali Rıza Beyefendi'nin 'Onüçüncü Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı'nın mâbâdi ile "Şiir Müsabakası" na ait âsârın kesret-i münderecât dolayısıyla gelecek nüshamıza tehir edildiği maalitizar arz olunur.

"Şiir müsabakası" için gönderilecek âsâr "Şiir Müsabakasına" işaretiyle gönderilmesi."

Muhabere-i Aleniye: nu. 5, s. ö.k.-b-, "Pangaltı'da Konya İdadi-i Askerî'si muallimlerinden Topçu Yüzbaşı İbrahim Şevki Bey'in lütfen idarehanemize mürâcâtı.

Osman Veliyüddin Efendi'nin serian idarehanemize mürâcâtı."

(Millî Mecmua İdarehanesi): nu. 1-8, s. a.k.-a-, nu. 9-50, s. ö.k.-b-, "İdarehanemiz Cuma ve Salı günlerinden mâadâ hergün 2 den 5 e kadar açıktır. Mecmuanız ilânâttan dolayı mes'ûliyet kabul etmez."

(Tehir Edilen Yazılar): nu. 5, s. 80, "Kesret-i münderecât dolayısıyla "Bediyyât Musahabeleleri" ve "Onüçüncü Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı" gelecek nüshamıza tehir edilmiştir. Arz-ı itizâr olunur."

(Tehir Edilen Yazılar): nu. 9, s. 144, "Kesret-i münderecât dolayısıyla "Millî Mecmua'nın İki Haftası ve Şiir Müsabakası" na ait âsâr dercedilememiştir. Arz-ı itizâr olunur."

(Heveskârlar Sütunu): nu. 7, s. 108, "Bu sütun için tayin edilen müsabaka müddeti hitama ermişse de kâri'lerimizden el'an âsâr vürûd etmekte olduğundan heveskârân için medâr-ı teşvik olmak üzere müsabaka müddetini iki ay daha temdid eylediğimizi arz ederiz."

Leyle-i Regâib: nu. 8, s. 113, "Millî Mecmua, bu mübarek kandil gecesi dolayısıyla muhterem kâri'lerine pek samimi tebriklerini arz ve hükûmet-i Cumhuriyemize de âmâl-i perverânesinde muvaffakiyetler temenni eder."

(Avret Gecesi): nu. 9, s. 138, "Gelecek nüshamızda Safet Urfî Bey'in "Avret Gecesi" ünvanlı bir hikâyesini neşredeceğiz."

Kral Edip: nu. 11, s. ö.k.-b-, "Pek yakında eski Yunan edebiyatının en büyük hâilesi Sofuklun şâheseri Kral Edip, mütercimi Yahya Sâim mecmuamıza tefrika sûretiyle dercedilecektir."

Şiir Müsabakası; nu. 11, s. ö.k.-b-, "Şiir Müsabakası müddeti hitama ermiş bulunduğundan gelecek nüshamızda birinciliği kazananın isim ve fotoğrafı neşredilecektir."

Millî Mecmua'nın Ramazan Nüshası: nu. 11, s. ö.k.-b-, "10 Nisan perşembe günü çıkıyor. Muhtelif resimler, pek zengin münderecât, bilhassa Ramazan'a ait kıymetli yazılar. Bu nüshamızı okuyanlar Ramazanı daha güzel hissedeceklerdir. Şimdiden muhterem okuyucularımıza hararetle tavsiye ederiz."

(Mecmuanın Altı Aylık Koleksiyonu): nu. 12, s. ö.k.-b-, "Kütüphane meraklıları nefis bir eser kazanıyor. Mecmuamızın bu nüsha ile altı aylık koleksiyonu ikmal edilmiş olduğundan kütüphanelerini tezyin etmek isteyen sanat ve ilim adamlarıyla heveskârlarının biran evvel birinci cildimizi tedârik için ve altı aylık abone sahiplerinde abonelerini tecdid ettirmek üzere lütfen idarehânemize müracaatları veyahut posta havâlesiyle abone bedellerini Bâb-1 Alf Caddesi, Millî Mecmua adresine irsal eylemeleri mercûdur. Herhalde ikinci cildimizi tedârik için vakit geçmeden abone olunuz. Çünkü Millî Mecmua Türkiye'nin yegâne sanat ve ilim mecmuası olduğundan lâyemut bir eser halinde nesilden nesle intikal edecektir. Bu suretle hem kendi kütüphanenizi zenginleştirmiş ve hemde ahfâdınıza kıymetli bir koleksiyon bırakmış olacaksınız."

Eğer şimdiye kadar almadınızsa eski nüshalarımızı okuyanlar sizi tenvir etmek gibi mukaddes bir memleket vazifesi ifâ etmekle kendilerini bahtiyar addedeceklerdir."

(Mecmuanın Tehiri): nu. 13, s. 8.k.-b-, "Gelecek nüshamız, bayramda matbaanın tatil bulunması hasebiyle bir hafta tehirle yani mayısın onbeşinci perşembe günü intişar edecektir. Vâki olacak bu bir haftalık tehirten dolayı kâri'lerimizin mazur görmelerini rica ederiz."

(Tefrika Haberi): nu. 13, s. 8.k.-b-, "Gelecek nüshamızdan itibaren "Onüçüncü Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı" muharriri Ali Rıza Bey'in "Tarik-ı Aliye'nin İstanbul'da intişarı" ünvanlı eserini tefrika suretiyle derce başlayacağız."

(Tehir, Edilmiş Piyas): nu. 13, s. 8.k.-b-, "Muhalefet-i hava münasebetiyle muvakkat bir zaman için tehir edilen müsameremizin Mayısın Onbirinci pazar günü akşamı Şehzadebaşı'nda "Ferah" tiyatrosunda verileceği muhterem okuyucularımıza arz olunur."

(Millî Mecmuanın Kelleksiyonu): nu. 14, 23, s. 8.k.-b-, "Mevcudu bitmeden mecmuanızın altı aylık kelleksiyonunu tedârik ediniz. Bu sûretle kütüphaneniz nefis bir eser kazanacaktır. Hatta mecmuanın kıymeti hakkında bir fikir edinmek isterseniz yalnız 12. nüshasını alınız. Çünkü fihristte

şimdiye kadar yazı yazan muharrirleri ve eserlerini öğreneceksiniz. İdarehânemize 15 kuruş irsal etmekle mezkûr nüsha, 125 kuruş gönderirseniz altı aylık kolleksiyon arzu ettiğiniz adrese derhal gönderilir. Abone müddeti hitam bulmuş abonelerimizin teodid-i kayıt ettirmeleri için abone bedellerini lütfen göndermeleri."

(Heveskârlar Sütunu): nu. 15, s. 244, "Kâri'lerimizden aldığımız mektupların birçoğunda tekrar bir "Müstaid Zekâlar Sütunu" açmanız rica edilmektedir. Biz sanat husûsunda memleketimizin inkişâfını arzu ettiğimizden muhterem okuyucularımızın bu samimi arzularını is'âf için "Heveskârlar Sütunu" nâmiyle kabiliyetli gençleri teşvik emeliyle gelecek nüshadan itibaren yeniden bir sütun açacağız. Gönderilen âsâr sıra ile heyet-i tahririyesimizin tensibiyle mezkûr sütuna dercedilecektir."

(Tehir Edilen Yazılar): nu. 15, s. 244, "Kesret-i münderecât dolayısıyla "Tarik-ı Aliyenin İstanbul'da İntişârı" ünvanlı tefrikamız bu nüshaya dercedilememiştir. Arz-ı itizar olunur."

Nedim Nüshası: nu. 2432, s. ö.k.-b-, "Mecmuamızın Nedim Nüshasını görmeyenler biran evvel bu fevkalâde nüshayı tedârik etmelidirler. Sâdâbâd sairinin muhtelif asırlarda

nasıl telâkki edildiğini ve bu rind, şuh, İstanbul şairi hakkında zamanımızın üstadlarının, şairlerinin ihtisas, makale ve şiirlerini ancak nüshanın mütâlaasıyla anlayacaksınız. Bedî zevk kevslerinden size katreler sunan ancak Nedim nüshasıdır."

Mecmuanın Bir Senelik Koleksiyonu: nu. 24-50, s. ö.k.-b-
"Koleksiyonumuzu mevcudu tükenmeden tedârik ediniz. "İstanbul Millî Mecma" adresine ikibuçuk lira göndermek kâfidir. Arzu edilen adrese derhal ve serian gönderilir. Altışar aylık koleksiyonlar için yüzyirmibeş kuruş irsal edilmelidir."

Tashi: nu. 24, s. ö.k.-b-, "Geçen nüshanın 370. sahifesi ilk sütununun sondan üçüncü satırındaki 'cây' kâlimesi 'câ' şeklinde olacaktır. Mühim bir hatâ teşkil eden bu sehiv dolayısıyla arz-ı itizar ederiz."

Tecdid-i Kayıt Müddeti: nu. 24-50, s. ö.k.-b-, "Koleksiyonumuzu mevcudu tükenmeden tedârik ediniz. Biten senelik abonelerimizin tecdid-i kayıt edebilmeleri için abone bedellerini mecmualarının inkitâa uğramamasını teminen süratle ve taşrada bulunanların ilk vasıta ile göndermeleri rica olunur."

Ziya Gökalp Nüshası: nu. 25-37, s. ö.k.-b-, "Mecmuamızın Ziya Gökalp nüshasını görmeyenler mevcudu tükenmeden biran evvel tedârik etsinler. Bütün cihan Türklerini alâkadar edecek olan bu nüshada bilcümle Dârulfünun müderrisleriyle güzide sanatkârlarımızın

bu büyük âlim hakkında kıymetli etüd ve makaleleri vardır."

Mekteplilere Müjde: nu. 28-29, s. a.k.-a-, "Mecmuamıza abone olmak isteyen mekteplilere, hüviyetlerini isbat şartıyla senelik abone bedellerinde "50" kuruş tenzilât icrâ edileceğini tebsir eder."

(Millî Mecmua İdarehânesi): nu. 35-41, s. ö.k.-b-, "İdarehânemiz Bâb-ı Alî Caddesinde Orhan Bey Hanında ikinci kat 9. numaraya nakledilmiştir."

Teşekkür: nu. 36, s. ö.k.-b-, "Afyonkarahisar'da neşredilmekte olan "Haber" refikimize mecmuamız hakkında gösterdiği teveccüh dolayısıyla bilhassa teşekkür ederiz."

(Roman Tefrikası): nu. 41, s. 674, "Gelecek nüshamızdan itibaren cihanın en büyük roman muharriri Anatole FRANS'ın Fransa encümen-i dânişince tetkik olunan "Enstitü Azâsından Silve Setirbonar'ın Cinayeti" adlı heyecanlı ve meraklı romanını tefrika etmeye başlayacağız. Yalnız bu hususta eserin Anatale FRANS'a ait olduğunu söylemekle iktifa edeceğiz."

Türk Nakış Tarihinde Mevlevîler: nu. 41, s. 670, "Türk ressamlarının hayat ve eserlerine dâir birinci cildimizden başlayarak Türk'ün mazisinde resim sahasındaki tekâmül ve derecesini vâkıfâne bir sûrette tetkik ve tarihî resimlerle birlikte sahifelerimizi tezyin eden kıymetli arkadaşlarımızdan Şehabeddin Bey'in gelecek nüshamızdan

itibâren "Türk Nakış Tarihinde Mevlevîler" adlı eserini neşre başlayacağız. Ecdâdımızın sanâyi-i nefîse sahasında ne gibi eserler vücûda getirdiğini ve nasıl bir say neticesinde yükseldiklerini gösterecek olan bu makalelerin lezzetle takip edileceğinden eminiz. Aynı zamanda bu esere ait resimleri "papiye-kûşe" üzerine renkli olarak tab edeceğiz."

(Millî Mecmua İdarehanesi): nu. 43, s. ö.k.-b-, "İdarehânemiz Anadolu Ajansı'nın Orhan Bey Hanını isticârî sebebiyle Bâb-ı Alî Caddesinde Resne Fotoğrafhânesi karşısındaki "Münir" matbaası üzerine nakledilmiştir."

nu. 44-50, s. ö.k.-b-, "İdarehânemiz Anadolu Ajansı'nın Orhan Bey hanını isticârî sebebiyle Bâb-ı Alî Caddesinde İkdâm Yurdu ittisalindeki binaya nakledilmiştir."

Abonelerimize: nu. 49-50, s. a.k.-a-, "Müddeti biten abonelerimizin mecmualarının inkitâa uğramaması için abone bedellerini serian göndermeleri rica olunur."

تورکيه ملي ادخالات و اخراجات آنونيم شرکتي

سرمايه سي ۱,۰۰۰,۰۰۰ تورک ايراني

اوڭالات : بالعموم اورو، وامر با
 ممولات و محاسباتي
 اخراجات : بالعموم تورک و عدولاي
 و امنه سي
 تاريخه و کتابي
 قويمدين - قواستين - دن

مرکزى : آنقر
 استانبول
 شعبه : آنتنه و سگشهر - اورو
 و رولورلاني
 دؤکمه داورو، باشچيه شورا ده
 دؤکول ويا ۳۳ بوزى دارور

بائور :
 استانبول ۲۰۲۷۲۰۲۸

باغراف قوره :
 استانبول : نواش

استانبول : سلامت خانه

روحیات الفباسی

مجموعه من بحر زدن و استانبول ایسه سی فلسفه علمی حسن عالی بك طرفندن ترتیب ایلیان بوئر ، و چیز و بك آز صحیفه ده انسان روحیه ك ماهیت و طرز فعالیتی آكلامق ایچون هر منوری علاقه دار ایده ك بر شكاده یازیلشدر اساسی آجیق ، تصنیفی آبی ، علی الخصوص اك صوك نایبات عامیه و فلسفه یه توافق حسابله بك استفادلی بر كینلدر . ذرافنون ادبیات فاكولته سی نشریات انجمنی طرفندن نشر ایلمكده در . طیبی یاقینده ختام بولا جقدر . شیمیدین فوئرلر منزه توصیه ایدهرز .

تربیه مصاحبه لری

حسن فکری

معمولات داخلیه چوراب و فانیله اعمالخانه سی
 بومسلان مؤسسه سی هر چشید فانیله ، چوراب و سائره طویدر
 ایكینده صورتیله آناتولییه دن سیپارش قبول ایدر .
 استانبول عمود باشا بیوك یارم خان نومرو ۲۱ - ۲۳

مؤانی
 دیلیم جرمیس
 عصری هر صرینك و حتی ابونك اوفوماسی الزمدر . مترجمك و بیلام
 جه منك شخصیت و تربیه سی قنده بك مهم بر مقدمه سیله باشا ایلیان بو
 بو قینتدار آرزوون غرب اساطیریله ترجمه ایلمشدر ؛ (۲۰) غروب کبی
 حزقی یقینالله با عالی جاده بنده انبال کتبخانه بنده توزیع ایلمكده در .
 محترم اوقو عیلمر منزه حرارتله توصیه ایدهرز .

فراغ اوبرا دروچ

طوزلی و قوری باغراف صاق ادخالات و اخراجات تماری
 استانبول - کوچوك قینه جیان خان ۱۹ نومرو تلفراف آدره سی
 تلفون : استانبول - ۲۸۲۷ استانبولده فراغ اوبرا دروچ

تورکيه - آلمانیا

دکتر اکبر من خلی جوختراسهر قومانییه سی

آلکساندر وارنقووه

سیفورطه مطاملانی
 « شرق »
 جام ضایعانه قوشو آنونیم شرکتي
 تورکیا عمومی آجنته سی
 غلطه طابلاس خان ۱۶ - ۱۷ تلفون بك اوغلی ۳۲۴۲

ضیا کوك آلپ و مفکوره

ارکان تجریریه مزدن صفوت عرفی بکت استاد مغنوره عائد
 نیتلی اثریدر . الحاصه قارنلر منزه توصیه ایدهرز .

رید ابراهیم فوطوغرافخانه سی

شرک اك محتم فوطوغرافخانه سی : بك اوغلی جاده کبیر ، کوچك
 باروق قیو . تلفون نومرو سی : بك اوغلی ۳۷۸۸

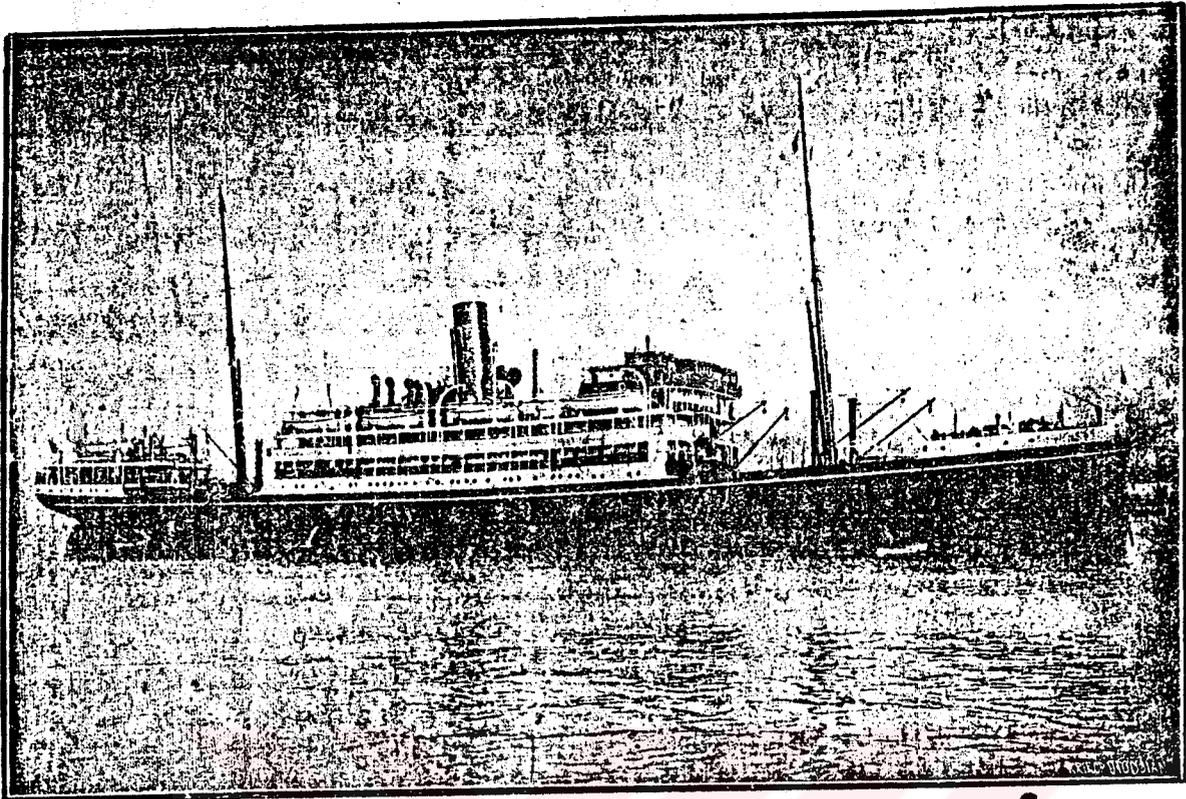
ترقی موسیقی

مکتبک ایلک سامره سی

- ۲۹ نشریاتی ۳۴۰ جمهرتسی انشای و ایرتسی بازار کونی شهزاده
 باشنده « فرح » تیارسنده عمومی
- ۱ - ۳۰ کشیدن صرک مکتب افندیلی طرفندن قونسر
 - ۲ - آمان خاتم دویناسین ، قومدی ، ۳ پرده
 - ۳ - مونولوغ ، معزبک طرفندن
- هر حالده کیدیکز . بدیی برکون ویرکیجه کچره جکسکز

مسلمانده مؤسسسی

تقسیم بقیه سی اتصاننده واقع ، غایت دلنشین کبار عائله لرك استراحت
 امه لریته موافق اولان (لیمان لوقطه سی) ، بقیه وصالو طرفنده اك نفیس
 رلوکس اطسه و مشروبات قدیم ایدر و ۲۵ مایس ۳۴۰ بازار کونندن
 عتباراً انشاملری ساعت آلتیدن نصف اللیله قدر اتی کشلک اورکستر
 وسیقه نرم ایدر . محترم عائله لرحه ارزو بیورلدینی حالده آلتیدن اونو
 مرده دانس دنخ اولور .



خدیویه قومپانیسه منسوب ویکدیگریک عینی اولان (فاماقا) (وفهزارا) واپورلری

خدیویه

قومپانیسه منسوب ویکدیگریک عینی اولان (فاماقا) (وفهزارا) واپورلری

سنلردنبری لیمانلرمزده ، واپورلریک منتظم و سریع سفرلیله توجه عامینی جلب ایتیش اولان د خدیویه قومپانیسه سی بوکره انشا ایتدیردیکی وعصر حاضر ترقیات بحریه سنک سرعت ، احتشام نقطه نظرندن برر شاه اثری عد ایدلمک لایق اولان فاماقا ، فهزارا نامنده کی واپورلریده شرق صولرینه تخصیص ایتشدور .

واپورلرده هر یولجی ایچون برر جان قورتاران جاکتی وهردرلو قضایه قارشی امنیت ترتیباتی وبالخاصه تلسزتلغراف تجیه یزاتی وخاتم اقتدیله ایچون خصوصی یمک سالونلری ونفیس مشروبات وما کولات موجوددر . « فاماقا » « فهزارا » واپورلری هرهنه صالی کونلری بعدالزوال ساعت درتده لیمانزدن حرکتله مدلی ، ازبیر ، پیره ، اسکندریه ، به لئاس ویلبیس و واپورلریده هر اونیش کونده بر پنجشنبه کونلری اوکلدن صکره حرکتله مدلی ، ازبیر ، ساقز، ددوس ، آتالیه ، مرسین ، اسکندرون ، لاذقیه ، طرابلس شام ، بیروت ، جینا ، یانه ، پورت سعید ، اسکندریه اجرای سفر اینکده در . فضله تفصیلات آتاق آرزو ایدنلر غلطهده جیدلی خانه اوچنجه قنده مرکز آجت، لکنه (تانون) بک اوغلی (۳۶۲) ، یاخود سرکاجوده نورخانی آتنده استانبول شعبه سنه (تلفون : استانبول ۲۱۸) حراجت ایده بیلیرلر .

سکسان سنک فندق تجارلرمزدن ژ. ژ خوشتراسروشرکاسی هرده شعبلری واردور .

3- Reklâmlar:

Doktor Feyzi Ahmet: nu. 1, 9, 7, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 26, s. ö.k.-b-, nu. 28-29, s. a.k.-a-, "Emrâz-ı cildiye ve efrensiye mütehassısı Doktor Feyzi Ahmet cilt, frengi, bel soğukluğu, prostat, zaaf-ı tenâsül ve kadın hastalıklarına enson usûl üzerine seri ve esaslı bir sûrette ve mûtedil şerâitle tedâvi eder.

Adres: Bâb-ı Alî Caddesi, Vakıf matbaasına muttasıl köşe başında 23 numarolu daire-i mahsûsada cumadan maadâ her gün sabahdan akşama kadar."

Millî Sinema: nu. 1, s. a.k.-a-, "Her türlü erbâb-ı istirahat ve şerâit-i fenniyyeyi hâiz, ciddî ve millî temâşâ salonu. Müceddiden tamir ve tezyin olarak 29 Teşrin-i Evvel pazartesi gününden itibaren 339-340 sinema mevsimini küşâd etmiştir."

Satlık Sinema Makinesi: nu. 1-11, s. a.k.-a-, "Gamon ve Pate markalı iki adet sinema makânası satılıktır. Oksijen ve elektrik tertibatını haizdir. İstok olarak külliyyetli miktarda sinema filmi de mevcuttur. Fazla tafsilât almak için arzu edenlerin idarehânemize müracâtı."

Ressam Ferit İbrahim Fotoğrafhânesi: nu. 2, 5, 8, 15, 16, 17, 20, 33, 34, 35, 36-50, s. a.k.-a-, nu. 9, 21, 24, 32, s. ö.k.-b-, "Beyoğlu Cadde-i Kebirde Küçük Parmakkapı tramvay istasyonunda 74 numarolu apartmanın birinci katında

1 numrolu daire sabah saat 9 dan gece saat 11 e kadar elektrik ziyasıyla resim alınır. Telefon: Beyoğlu 3788

En kuvvetli elektrik ziyasıyla ve Avrupanın en yeni dürbün ve makineleriyle mücehhez olarak Beyoğlu'nda yeni tesis ettiği en muhteşem fotoğrafhanesinde bu mâhir Türk sanatkârının şaheserlerini lütfen gelip görün. Bütün milletdaşlarının bir hiss-i gururla tasdik edecekleri gibi kendilerinden teşcî ve teşvik beklemekte olduğunu da maalfithar ilân ve istirham eyler. En taze cam ve kâğıt eczalar firuht edildiği gibi siparişler dahi kabul olduğunu ilâve eyler."

Contessa - Nettel Makineleri: nu. 3, s. a.k.-a-,
"Fotoğraf makineleri için, seyahatta, sporde kullanılacak en mükemmel makinelerdir. Plâk veya film için gayet sağlam modeller, hafif ve herkes tarafından kolayca kullanılabilir kadar sade, her ihtiyaca göre en sadesinden en mükemmeline kadar her çeşit ve her boyda makineler."

(Fotoğraf Makineleri): nu. 3, s. a.k.-a-, "Bâlâdaki fabrikaların (Ica, Zeis, Hauf, Contessa - Nettel) malları fotoğraf eşyası satan iyi ticarethanelerde bulunur. Umum şark için acentaları olan Müsâdef Hanında 12-16 numaralarda "J. Dilmen" Ticarethanesi takrîren veya şifâhen vuku bulacak müracaatlara derhal cevap verirse de depo mal bulundurmadığı gibi ancak tüccarla münasebette

bulunabileceğinden husûsî siparişleri ka-
tiyyen kabul edemez."

Hauf Cam ve Eczaları: nu. 3, s. a.k.-a-, "Mükemmel fotoğ-
raf resimleri elde etmek isteyen yalnız
Hauf plâkları, Hauf eczaları kullanmalıdır.
Plâkları âlemsümûl bir şöhrati haiz olan
Hauf fabrikası fotoğrafçılığa muktazi bil-
cümle eczaları imal etmektedir. Bilcümle
etiketler üzerinde şu markayı aramalı:
Hauf!"

İca: nu. 3, s. a.k.-a-, "İca makineleri dünya-
nın her tarafında maruftur. Türk izcileri-
nin yüzlercesi istimal etmekte ve daima
arkadaşlarına tavsiye etmektedirler. Yal-
nız makine değil, mübâyâ edeceğiniz bil-
cümle fotoğraf levâzımâtının üzerinde İca
markasının bulunmasına dikkat ediniz. Zira
ancak o zaman en iyi eşyayı almış olursunuz"

Kanzok Müstahzarâtı: nu. 3, s. ö.k.-b-, "Antimalarya ca-
neti, vitalin caneti, elfetirin caneti, ye-
ni dürrü "şark merhemi" , balsamin şarkı,
Kırım balsamin, velür devriyan "yüz merhe-
mi" Doktor Durini diş tozu."

(Mefruşât Mağazası): nu. 3, s. ö.k.-b-, "Şarkın en büyük
mefruşât mağazası. Pesaleti, Beyoğlu, Kab-
ristan Sokak."

Mimoza Fotoğraf Kâğıtları: nu. 3, s. a.k.-a-, "Her klişe-
den en mükemmel resimler çıkarmak için en
iyi kâğıttır."

Zeis Dürbünleri: nu. 3, s. a.k.-a-, "Bir oynamak yeni tamam
manasıyla mücehhez olabilmek için beheme-
hal "ZEISS" dürbününe malik olmalıdır. Sah-
te veya noksan tamir edilmiş bir dürbün

almamak için üzerinde âtideki markanın mükemmel ve okunaklı bir sûrette mevcut olmasına dikkat etmelidir."

Giyorgiyo Mendel: nu. 4-5, s. a.k.-a-, "Beyoğlu Cadde-i Kebir'de Rusya sefârethanesi yanında numro 449. Telefon: Beyoğlu 706."

Tan: nu. 5,8, s. ö.k.-b-, "Şarkın en şık ve en zarif şekerleme ve pasta salonu. Beyoğlu, Cadde-i Kebir."

Türk - İslâm Müessesesi: nu. 5, s. a.k.-a-, "Erkek ve kadın için yaz ve kışa mahsus yerli ve Avrupa yünleriyle ibrişimdân her nevi fanila, bluz vesâire ve çorabın envâ-ı matlûba göre imal olunur. Üsküdar'da İbrahim'da eczaneye muttasıl 73 numarolu haneye müracaat ediniz."

İttihat ve Ticaret Şirketi: nu. 7, s. ö.k.-b-, nu. 8, s. a.k.-a-, "Bâb-ı Alî Caddesinde, mecmuamızın İstanbul bayiidir."

Muhallebici Hasan Fehmi: nu. 7, s. ö.k.-b-, nu. 8, s. a.k.-a-, "Beyoğlu'nda Doğru Yol'da Tokatlı karşısında Keçioğlu Hanı altında. Uğramadan geçmeyiniz."

Satlık Arsa: nu. 8, s. ö.k.-b-, "Nişantaşı'nda Teşvikiye Mahallesi Kâğıthane Caddesinde on arşın arz ve otuz arşın tavalinde cem'an üçyüz zira' murabbai bir kıta arsa firuht edileceğinden talip olanların şerâit ve evsâf-ı sâire-i mezkûreyi anlamak üzere idarehanemize mürâcaatları."

Büyük Gömlek ve Yaka Fabrikası: nu. 8-38, s. ö.k.-b-,
 "S. Simonidis, toptan ve perakende hazır
 ve ismarlama her cins kumaştan gayet şık
 ve zarif yaka ve gömlekler imal olunur.
 Fiyat mütedildir. Adres: İstanbul Mahmut-
 paşa Caddesi, Abud Efendi Han Karşısında,
 numro: 53."

Doktor Muhammed Hüseyin Efendi: nu. 8-15, s. ö.k.-b-,
 "İyi biliniz ki İstanbul'da yegâne havas
 mütehassısı Şeyhulmağribî Afrikalı Muham-
 med Hüseyin Efendi'dir. Kendinizin istik-
 bâlinizi bilmek, en müşkül meseleleri
 halletmek ve herhangi işiniz hakkında en
 doğru malûmât vermek kimsenin kârı değil,
 yalnız altmış senelik hayatını bu ilme
 hasreden hakiki mütehassıs şeyh-i mümâi-
 leyhin kârıdır. Adres: Veznecilerde Lem-
 aşi Zafer Apartmanı, daire 1-2-3."

Garage Pegeau: nu. 8, s. ö.k.-b-, "Sahipleri Altıparmak
 biraderler, Beyoğlu, Cadde-i Kebir. Tele-
 fon: Beyoğlu 432. Garaj: Pangaltı'da ha-
 mam civarında telefon: Beyoğlu 264."

Hasan Fikri (Fanila, Çorap Mağazası): nu. 8-50, s.a.k.-a-
 "Mâmulât-ı dahiliye, çorap ve fanilâ ina-
 lâthanesi. Bu müslüman müessesesi her
 çeşit fanilâ, çorap vesâire toptan ve
 perâkente sûretiyle Anadolu'ya dahi si-
 parış kabul eder. İstanbul Mahmutpaşa
 Büyük Yarım Han, numro: 21-23,"

Binbir Çiçek Kolonyası: nu. 8,13,14, s. a.k.-a-, nu. 9,
 11,12, s. ö.k.-b-, "Sihhi, rehnüvaz,

lâtif, sabit kolonya istimalinde tabiat sahibi olanlar Maksudiye Han'ında 4 numrodaki Binbir Çiçek Kolonyahanesi'ne gelsinler."

(Ucuz Patiska): nu. 8,13,14, s. a.k.-a-, nu. 9,11, s. ö.k.-b-, "Her nevi patiska ehven fiyatla satılır.

27 arşınlık toplar 550, 600, 700 kuruş
45 arşınlık toplar 900, 1000, 1100 kuruş
50 arşınlık toplar 1100 ve 1200 kuruş.
Bir ekten her nevi yatak çarşafı, Mahall-i firuht: Galata'da Yeraltı Camii şerifi ittisalindeki Küçük Millet Han, numro 35, telefon: Beyoğlu 3288."

Diş Tabibi Tefik Vehbi: nu. 9-11, s. a.k.-a-, "Dârülfünun Tıp Fakültesinden mezun, Vezneciler Selâmet Apartmanında ikinci katta."

Henri Zelliç ve Şürekâsı: nu. 9-14, s. ö.k.-b-, "Kırtasiye ve matbaa, Galata Mahmudiye Caddesinde 21 numroda. Telefon: Beyoğlu merkez 140, şubesi 350, matbaa 170, şubesi Beyoğlu Caddesi Kebir numro 417, matbaa: Yazıcı Sokak, Zelliç Pasaj, numro:7 "

İkramiyesi Peşin: nu. 9-11, s. a.k.-a-, nu. 14-16, s. ö.k.-b-, "Gazi Mustafa Kemal Paşa sigara kâğıtları, Hacı Recep Zühtü Efendi muhterem müşterilerinin müddet-i medîde etiket toplayıp, mütereddit, ümit ve intizarda bulunmalarını muvafık bulmayarak ikramiyelerini peşin vermektedir. Hergün asma altında Çukur Han yanında 1 numroda yüzlerce tecrübesi yapılmaktadır."

İpekli ve Yünlü Mütehasşısı: nu. 9-11, s. a.k.-a-,
 "Menâzırzâde Abdülaziz İpekli ve yünlü
 kumaşlarınızın tedârikinde muhakkak uğra-
 yınız. İstanbul Bahçekapı Rasim Paşa Han
 köşebaşı, numro 14, telefon: 2945"

Malûl Gazilere Muavenet Pazarı: nu. 9-11, s. a.k.-a-,
 "Bahçekapı'da Birinci Vakit Han telefon:
 İstanbul 40. Yeniden tanzim ettiği zirde-
 ki satış dairelerinde muhterem müşterile-
 rinin en nefis ve teminatlı malları bula-
 bileceklerini arz ile kesb-i şeref eyler.

Kundura: Erkek, kadın, çocuk; "Lo-
 tus-Delta, Emerson, Pallı, Key" markalı
 Avrupa mamulât-ı dahiliyemizden teminat-
 lı mallar.

Tuhafiye: Gömlek, yaka, eldiven,
 mendil, kravat, iç çamaşırları, deri ü-
 zerine her nevi eşya, Avrupa seyahat ve
 esper malzemesi.

Erkek ve kadın terzihanesi: En ma-
 hir nakasdarlar arasında İngiliz, Fran-
 sız ve yerli dayanıklı ve nefis kumaşlar.

Müessesenin bütün temettuğu, haşbde
 sakat kalan gazilere aittir."

Müslüman Müessesesi: nu. 9-31, s. ö.k.-b-, "Taksim Bah-
 çesi ittisalinde vâki, gayet dilnişin
 kibar ailelerin istirahat-i tammelârine
 muvafık olan "Lübnan Lokantası" bahçe
 ve salonlarında en nefis ve lüks et'ime
 ve meşrubat takdim eder. Ve 25 Mayıs
 340 Pazar gününden itibaren akşamları
 saat altıdan nisf-i elliye kadar altı

kişilik orkestra mızıka terennüm eder. Muhterem ailelerce arzu buyurulduğu halde altıdan on'a kadar da dans dahi olur."

Sultânî: nu. 9-11, s. a.k.-a-, nu. 14-17, s. ö.k. -b-, "İstanbul Türkiye Han, numro: 20, Avrupa fabrikaları mümessili. Bilumum matbaa mürekkepleri "tipo ve lito" her rengi ve cinsi daima mevcuttur. Toptan alanlara husûsî şerâit."

Terzi Sarfati: nu. 9-17, s. a.k.-a-, "Tahtakale Bütün Han, numro:11"

Terzi Aristidi: nu. 9-23, s. a.k.-a-, "Bâb-ı Alî Caddesinde Muvassal Hanında, numro: 5-7"

(Bağırsak Ticareti): nu. 11-37, s. a.k.-a-, "Tuzlu ve kuru bağırsak ithâlât ve ihrâcât tüccarı. İstanbul Küçük Kınacıyan Han, 19 numro, telgraf adresi: İstanbul'da Franç Obra Duviç, telefon: İstanbul 2837."

(Elbise Mağazası): nu. 11-29, s. a.k.-a-, "Mahmutpaşada Akarca'nın üzerinde 62 numrolu büyük elbise mağazası. Erkek ve kadın ve çocuk elbiseleri.

İsrail Sivilya Boza ve Şürekâsı: Kamuntu Han karşısında 165 numrolu mağaza."

Türkiye Millî İthâlât-İhrâcât Anonim Şirketi: nu. 11-47 s. a.k.-a-, "Türkiye Millî İthâlât-İhrâcât Şirketi İstanbul gubesi. Sermayesi 1 milyon Türk lirası. Selâmet Han ikinci kata nakletmiştir."

Toptan Hırdavat Mağazası: nu. 11, s. ö.k.-b-,
 "H. Avraham ve M. Özil, İstanbul Marpuçcu-
 lar Kezzapçioğlu Han, numro: 5"

Kiralık Hane: nu. 11, s. ö.k.-b-, "Güzel bir mevkide
 Tramvay Caddesine on adım mesâfede kâin,
 darûnunda suyu mevcut, gayet kullanışlı
 iki odalı bir hane ehven fiyatla kiraya
 verilecektir. Tafsilât için idarehanemize
 mürâcaat ediniz."

(Örgü Makinesi): nu. 11-17, s. ö,k,-b-, "İsviçre'de
 Neuchatel şehrinde "Edvard Dubiye" fabri-
 kası mamulâtıdır. 20 ve 24 numro ince mer-
 serize ipliklerini tek kat işler ve iste-
 nildiği kadar kalın yazlık ve kışlık yapar.
 Ve bu sûretle bir makine üç-dört makine-
 nin işini görür. Son sistem bir makinedir.
 Fanilâ makinesi mübâyâ ederken istifade-
 nizi istiyorsanız mezkûr fabrikanın Türki-
 ye'de yegâne acentesi olan Bahçekapı'da
 Şamlı Hanında 29-34 numrolarda "Jean Jack
 Hohesteraser ve Şürekâsına" mutlaka uğra-
 yınız. Hazır mal mevcuttur. Makinenin sû-
 ret-i istimâlini mükemmel sûrette öğreten
 Kâmil Usta nâmında gayet müstaid bir usta-
 mız dahi vardır."

Terzi Vasil Petridi: nu. 11, s. ö.k.-b-, "Ticârî terzi,
 Galata Karaköy Caddesi, Havyar Han, 6
 numro, asılkapı üstünde."

Aslan Markalı Yaka ve Gömlek: nu. 12-13, s, a.k.-a-,
 "Herkesin emniyetini celbetmiş olan şık
 ve metanetiyle şöhret kazanmış bulunan

Aslan markalı yaka ve gömleğinizi bütün mağazalardan alabiliyorsunuz. Lütfen markaya dikkat ediniz. Acentesi: Emin Bey Han numro 2-3 M. Bahar ve mahdumu."

Doktor Dunik Takuryan: nu. 12, s. a.k.-a-, nu. 14-15, s. ö.k.-b-, "Emrâz-ı nisâiye, cildiye ve bevliye mütehasısı. Paris Lari Buvazye sabık etibbâsından. Hergün 11 den akşama kadar Beyoğlu - Galatasaray Haristeki pasaj. -b- kapı, numro: 1"

(Elbise Mağazası): nu. 12, s. a.k.-a-, "Şık, modaya muvafık bir sûrette elbise giymek arzu eden zevât-ı kirâm Maksudiye Hanında, 33 numroda Anastas Şatıroğlu Efendiye gelsin."

Gürcü Mağazası: nu. 12-14, s. a.k.-a-, "Pavle S. Zarare İstanbul'da Tahtakale'de Baltacı Han, numro: 3, "Perimos" sisteminde gaz ocakları ve teferruatı, usturalar, çakılar, makaslar, berber makeneleri, bıçaklar ve sair toptan satış."

(İthâlât - İhrâcât Şirketi): nu. 12-13, s. a.k.-a-, "Salvator A. Zavaro İthâlât ve İhrâcât Şirketi bilcümle komisyon muamelâtı. İstanbul Sultanhamam Dikranyan Han, numro: 32, telefon: İstanbul: 2715"

(Kiralık Ev): nu. 12, s. a.k.-a-, "Dikkat! Vefa'da Dâruhâdis Mahallesi'nde Medrese Sokağında 4 oda, kuyu ve matbahi hâvi, 13 numlu hane kiralıktır. İdarehanemize mürâcaat."

Komisyoncu Moris Nahum: nu. 12-17, s. a.k.-a-, "Komisyoncu ve zahire, hırdavat demir, İstanbul Büyük Kınacıyan Han 41, telefon: 1184"

Sarandı Çiftliği: nu. 12-13, 37-41, s. a.k.-a-, "Çocuklarınız için süt ve tereyağını Sarandı Çiftliği mahsulâtından tedârik ediniz. Haristaki Pasaj, numro:3"

Sihhatlerini Sevenlere: nu. 12-17, s. a.k.-a-, "Tuzlu, tuzsuz günügüne taze tereyağıyla halis haştan yapılmış arı yemek yağına ihtiyacı olanlar Beyoğlu Hacıyolu Çarşısında 22 numarolu Tiveriyos - Mikonyus yağ ticaret-hanesine bir kere uğrasın."

Sigorta Muamelâtı: nu. 12-40, s. a.k.-a-, "Aleksandre Varington "Şark" cam zâyatına karşı anonim şirketi Türkiye umûmî acentası. Galata Tabtas Han 16-17 Telefon: Beyoğlu 3242."

Terzi Fransuva: nu. 12, s. a.k.-a-, "Paris terzi akademisinden mezun, en son moda ve modeller mucibince ısmarlama sivil ve askerî kostüm ve paltolar dikilir. Beyoğlu Cadde-i Kebir Tokatlıyan Çarşısında Kozma Paşa Hanı, numro: 221"

(Tuvalet Salonu): nu. 12-23, s. a.k.-a-, "Hanımlar için tuvalet salonu. Tentur mütêhassısı Jül Halama. Hamalbaşı numro: 1, birinci kat numro:1, Galatasaray karşısında köşe başında."

(Tuvalet Salonu): nu. 12-23, s. a.k.-a-, "Hanımlar için saç ve tuvalet salonu. Henri Kasar manikür ve saç tuvaleti mütehasısı. Beyoğlu Cadde-i Kebir 242 Tokatlıyan karşısında Telefon: Beyoğlu 318"

Yat ve Motor, Bot Yazıhanesi: nu. 12-17, s. a.k.-a-, "Arfoles Bamalı, Galata Yuskuras Han, numro: 4. Satlık veya kiralık her boyda yatlar, motor botlar, yelkenli kayıklar ve av kayıkları."

Hariton Yağ Ticarethanesi: nu. 13-23, s. ö.k.-b-, "Lütfen sıhhatinizi nazar-ı dikkate alınız. Beyoğlu Kalyoncuklu Caddesinde 38 numrolu ticarethanemizden günü gününe taze tuzsuz tereyağıyla sade yağlarınızı tedârik ediniz."

Kiralık Ev: nu. 14-29, s. ö.k.-b-, "Şehremini'nde Baruthane yokuşunda dört oda ve bodrum katını, derûnunda kuyusu bulunan vâsî bahçeyi müstemil gayet kullanışlı ve nezâret-i kâmileyi hâvî bir ev kiralıktır. İdarehanemize müracaat."

Satlık Köşk: nu. 14-16, s. ö.k.-b-, "Uzunçayır müntehasında Merdiven karyesi karşısında kâin Sırttalibada Caddesinde esbak Bâlkahane nazırı Ali Rıza Bey'in köşkü satılıktır. Görmek isteyenleri derûnunda bulunanlar gezdirecek ve pazarlığı da Çiftehavuzlar'da kâin ikametgâhında kendisiyle edilecektir."

Teretti-i Mûsikî Dershanesi: nu. 14-16, s. ö.k.-b-,
 "Şehzadebaşı'nda, Veznecilerde mûsikî
 öğrenmek arzu edenlere tavsiye edilecek
 yegâne müessesedir. Az zaman zarfında
 muvaffakiyet kat'îdir. Bilhassa müdürü-
 nün Ali Rıza Bey olması fazla söz sarfı-
 na imkân bırakmamaktadır. Geceleri ders
 veriliyor."

Alman Balık Tuzlayıcı: nu. 15-17, s. a.k.-a-, "Fermene-
 cilerde 34 numro, her nevi toptan satış."

Yeni Kayseri Nakliyat Ambarı: nu. 15-17, s. a.k.-a-,
 "Bedestanizade Cemil ve şürekâsı umûr-ı
 ticariye ve nakliye komisyoncuları ithâ-
 lât - ihrâcât telefon: İstanbul 202,
 İstanbul Balıkpazarı Ralli iskelesi Ye-
 ni Ticarethan."

Deri Ticareti: nu. 17-23, s. ö.k.-b-, nu. 28-50, s.
 a.k.-a-, "İstanbul Kafkas Hanında num-
 ro: 1, dellal ve komisyoncu "Viçin A.
 Kamburyan" tiftik, afyon, yapağı, av de-
 rileri vesâire üzerine her nevi muamele
 yapılır. Ve müşterilerimizi her sûrette
 memnun edeceğimiz beyan olunur."

İsakidis Terzihanesi: nu. 17-21, s. ö.k.-b-, "Paris'-
 ten gelmekte olan modeller mucibince
 gayet şık elbise imal eden otuzbeş se-
 neden beri bu sanata ilmini hasredğn
 Terzi Konyon İsakidis Terzihanesine uğ-
 rayınız. Galata'da Voyvoda Caddesi,
 numro: 78, ikinci kat."

Mobilyacı Alekyoyadı: nu. 17-23, s. ö.k.-b-, "Beyoğlu Fizeci Tercüman Sokak."

Tahtakurusu İlâcı: nu. 17, s. ö.k.-b-, "Evlerinizdeki pire ve tahta kurularını sûret-i katiyede imha etmek isterseniz "Profösör Murt" un tesiri mücerrep olan tertibini istimal ediniz. Deposu: Yeni Postahane arkasında Türkiye Hanında daire-i mahsûsa."

(Fındık Tüccarı): nu. 20-50, s. a,k,-a-, "Seksen senelik fındık tüccarlarımızdan j.j. Huhâsteraser ve şürekâsı. Her yerde şübeleri vardır."

Yeni Karadeniz Gazinosu: nu. 20-23, s. ö.k.-b-, "Beyoğlu'nun en muhteşem gazinosudur."

Türkiye - Almanya: nu. 22-30, s. a.k.-a-, "Deniz Ekspresi hattı, Huhâsteraser Kumpanyası."

Osmanlı Bankası: nu. 24-50, s. ö.k.-b-, "Osmanlı Anonim Şirketi. Sermayesi 10.000.000 İngiliz Lirası yahut 250.000.000 Frank. Merkez idaresi: Galata'da, şubeleri İstanbul'da Yeni Cami Meydanında Beyoğlu'nda Cadde-i Kebir'de 375 numroda. Londra ve Paris'te başlıca şübeleri mevcuttur. İsham ve tahvilât veya senet-i ticariye mukabilinde hesâb-ı cârî sûretiyle yahut vâde-i muayene ile avanslar yapar. Senedât-ı ticariye iskonto muamelâtı icrâ edilir. Türkiye ve memâlik-i ecnebiyenin başlıca şehirleri üzerine poliçe, çek, itibar mektupları telgraf havaleleri keşâde itâ eder.

Hesâb-ı cârî-i küşâd ve isham ve

tahvilât muhafaza eder. Kupon bedelâtı tahsil ederek Türkiye'de ve memâlik-i ecnebiyede senedât-ı ticâriye muhteviyatını istifâ eyler.

Borsa muamelâtı ifâ eder. Nakit alır satar. Husûsi kasalar icad eder."

Ertuğrul Mağazası: nu. 28-29, s. a.k.-a-, "Hediyeli, ucuz eşya sergisi devam etmektedir."

Kardeli: nu. 28-29, s. a.k.-a-, "Her nevi kömür üzerine muamele yapılır. İstenilen adrese teslim edilir. Galata Merkez Rıhtım Han."

Operatör İsmail Hakkı: nu. 13-23, s. ö.k.-b-, nu.28-31, s. a.k.-a-, "Şhzadebaşı'nda İsmail Said Eczahanesi fevkindeki muayenehanesinde hastalarını hergün kabul etmektedir."

Üzüm Kızı Rakısı: nu. 28-29, s. a.k.-a-, "Türkiye'nin yegâne içilecek rakısıdır."

Doktor: nu. 30-31, s. a.k.-a-, "Emrâz-ı dahiliye ve zühreviye mütehassısı, dahîlî hastalıklar, eski ve yeni bel soğukluğu ve frengi fennin en son usûl ve terakkiyatına tevfikân gayet mütedil şerâitle tedâvi olunur. Kasımpaşa'da Rauf Bey Caddesinde Draygo Apartmanında numro 3"

İrâkiye Deposu: nu. 30, s. a.k.-a-, "Mahmutpaşa Yazıcılar Sokağında 38 numroda her nevi irâkiye ve çorap borsa fiyatına firuht olunur."

Kontinantal (Yazı Makinesi): nu. 30-33, s. a.k.-a-, "Meşhur Kontinantal Türkçe yazı makineleri"

Türkiye'de yegâne deposu Beyoğlu'nda Tek-
ye Caddesinde 583 numarolu A. (1) Horniş-
tayı Ticarethanesidir. Telefon: Beyoğlu
776"

Otomobil Satışı: nu. 30-37, s. a.k.-a-, "Edgar B. Hovard
Kampanyası. Fort, Bivék, Fordsun, Oliver,
otomobilleri, traktör ve pullukları acenta-
tası. Müessesemizden 8 Kanun-ı Sânidan
itibâren herbir otomobil, kamyon, trak-
tör ve harman makinesi alan zevâta bir-
den bed eylemek üzere numro itâ edile-
cektir. Yüz makine firuhtunda birden yü-
ze kadar numrolar arasında kâtib-i adl
huzuruyla kura keşidesiyle birinciye bir
ford otomobili veya kamyonu veya kabs-ı
batur makinesi hediye edilecektir. Mer-
kez: Sirkeci'de Sanasaryan Hanı karşı-
sında 37-39 numro. Telefon: 2694 Beyoğlu
Taksim Amerikan Garaj. Telefon: Beyoğlu
2763. Taşrada şûbe ve acentelikler vardır"

Vitalin (İlâç): nu. 31, s. a.k.-a-, "Vitalin Caneti,
zafiyet-i umûmiye ve fakru'l-dem halle-
rinde Vitalin tedâvisi size mutlaka el-
zemdir."

Yeni Deri Merhemi: nu. 31, s. a.k.-b-, "Alelumum eliniz-
de çıkan yaralar ve tahrîşât-ı cildiyeye
nâfi yegâne merhemdir. Deposu: Beyoğlu
Konzuk Eozânesi, her yerde bulunur."

Bon Marchè: nu. 32,33,34,37,41-49, s. a.k.-a-,
"Bortolu Kardeşler Ticarethanesi ta-
rih-i tesis: 1854 Beyoğlu Cadde-i

Kebir354 Mezarlık Sokağı "Tepebaşı" 29
İstanbul

Tuhâfiye, kristal mamulât porselenler
kuyumculuğa müteallik emtia, şekerler, se-
yahat eşyası, ufak mobilya, yatak takım-
ları, marukenli emtia, sigara levâzımâtı,
kâğıda müteallik eşya, itriyât, mücevhe-
rât, fırçalar, oyuncak, eldiven, serpuş-
lar."

Lazar ve Franko Mahdumları: nu. 32-41, s. a.k.-a-, nu.
42-49, s. ö.k.-b-, "Her nevi mefruşât
lebtulevem muşambaları, halılar, perde-
vulları, bilumum tuhafiyeye, kadınlar için
lüküs çamaşır takımları, lavantalar, se-
yahat takımları vesâire.

Merkez: İstanbul'da Fincancılar yo-
kuşunda numro: 33-37, şûbe: Galata'da tü-
nel ittisâlinde numro: 14, şûbe: Beyoğlu'da
da Cadde-i Kebir'de numro: 16."

Lübnan Aile Salonu: nu. 32-41, s. ö.k.-b-, "Hem müzik,
Taksim Bahçesi iktisalinde hem istirahat,
en kibar ve nezih aileler bu yegâne dans
ve istirahat salonunu dostlarına tavsiye
ediyorlar.

Salih ve Mağardıç Satış Salonu: nu. 32-33, s. a.k.-a-,
"Satış salonu ve müzayede muamelâtı,
Beyoğlu Cadde-i Kebir Taksim Palas tah-
tında. Telefon: İstanbul 3249"

Saleti ve Franko: nu. 32-39, s. a.k.-a-, "Her nevi dö-
şemelik kumaşlar, perdeler, keten sofras
takımları, tül, halı, muşamba, duvar

kâğıtları vesâire. İstanbul Fincancılar
yokuşu, 64 ve 70. Telefon: İstanbul 2732"

Sırmacı:

nu. 32-33, s. a.k.-a-, "Behor Rafael ebû
İshak ve Mahdumları 1863 senesinde mües-
sis Yakup Rafael ebû İsak Ticarethanesi.
İstanbul, Sultanhamam, Müsadet Han, birin-
ci kat. Her nevi sırma, pul, tel, filâbden
vesâire hırdavat ve demir vida çeşitleri
döğemelik kadifeler. Telefon numrosu:
İstanbul 144"

Türkiye İş Bankası: nu. 33-50, s. a.k.-a-, "Sermayesi
1.000.000 Türk Lirası. Merkez İdaresi:
Ankara. Şubeleri: İstanbul, Bursa, Avru-
pa ve Amerika'nın başlıca şehirlerinde
muhabereleleri mevcuttur. Havale, iskonto,
poliçe muamelâtı, emtia, isham, tahavvü-
lât mukabili avans, senedât tahsili, kam-
biyo ve borsa emirlerini süratle ifâ eder.
Türkiye'nin her tarafına havâle kabul ve
senedât-ı ticâriye tahsil eder. İstanbul
şûbesi: İstanbul'da Yeni Postahane karşı-
sında Büyük Kinacıyan Han. Telefon: İs-
tanbul 36578-9, Telgraf adresi: "Her
tarafıta" İş."

Diş Tabibi Suat İsmail: nu. 37,41, s. a.k.-a-, nu, 42,
s. ö.k.-b-, "Bâb-ı Âlî Caddesinde."

Türk Mefruşât Pazarı: nu. 37-39, s. a.k.-a-, "Şalom ve
Binmayor, Bahçekapı, kemerin ittisalinde
Sabık Eştelin Mağazası. Telefon: İstan-
bul 640"

Gazal Pastahanesi Açıldı: nu. 38, s. ö.k.-b-,

"Memleketin en kibârî ailelerine mahsus istirahat salonudur. Pastalar, çörekler, çikilotalar husûsî sûrette imal edilmektedir."

Moris Faraci (Kadın Eşyaları): nu. 38-50, s. ö.k.-b-,

"Her nevi losyon, pudra ve bilumum kadınlar için lüks eşya ve fulniz diş pastası deposu. Merkez: Beyoğlu Cadde-i Kebir 303 numro. Şube: Büyüka'da Otel Espilandid karşısında."

Muhallebici Hacı Recep: nu. 38, s. ö.k.-b-, "Galata'da

Mehmet Ali Paşa Hanında tekrar küşâd edilmiştir. Beyoğlu Cadde-i Kebir Lüksenburg Sineması karşısında."

Pastırmacı Giyargi: nu. 38-39, s. a.k.-a-, "Hilesiz su-

cuk ve pastırma, nefis Avrupa mezeleri bulunur. İstanbul Bahçekapı'da 41 numro."

Terzi Raknaki: nu. 38, s. ö.k.-b-, "Memleketimizin en

güzel kostümlerini ihzar eden bir müessesedir. Galata'da ve Voyvoda Caddesinde 78 numro."

Azim Dikiş Evi: nu. 39-42, s. ö.k.-b-, "Bilumum dikiş,

cihaz ve beyaz iş imâlâtı. Kadıköy Yoğurtçu Espor Klübü karşısı."

Galinidis Kundura Mağazası: nu. 39-42, s. ö.k.-b-,

"Tünel Sokağında numro: 4, Telefon: Beyoğlu 3023. Lüks ayakkabıları, süvâre ve tenezzüh spor ve jimnastik ayakkabıları

lastik ve krep ingiliz ayakkabıları."

Satılık Arsa: nu. 39-41, s. ö.k.-b-, "Kuzguncukta iskeleye üç dakika mesafede Nakkaş Caddesinde Bostan Karşısında beşyüz arşın arsa ehven fiyatla satılıktır. İdarehanemize mürâcaat."

Roma Bankası: nu. 40-49, s. a.k.-a-, "Sermayesi 200.000.000 Türk Lirası. Dünyanın her tarafında şube ve muhabereleleri vardır. Her nevi banka ve mübadele ve borsa muamelâtı İstanbul, Galata Kamundu Han, Telefon: Beyoğlu 390-391-3836, 3837.

İstanbul: Pentu Han, Telefon: İstanbul 1501-2, Beyoğlu Cadde-i Kebir numro: 337, Telefon: 1341"

Büyük Kasket Mağazası: nu. 43-45, s. ö.k.-b-, "Bilumum bahriye ve nizamiye kasketleri ile şems siperler fevkalâde ucuz olarak satılır. Galata'da Mumhane, numro: 5 "Rusus"

Sinema Makinesi: nu. 44-50, s. ö.k.-b-, "Oksijen teferuâtını presyonlu Gomen deposuyla hâvî bir adet bate makinesi ve muhtelif manzara, komik ve dramlar gayet ucuz fiyatla satılıktır. Fazla tafsilât almak isteyenlerin idarehanemize mürâcaatı."

Osmanlı Bankasının Ünvanının Tahavvülüne Dâir Tamimi: nu. 48, s. a.k.-b-, "Efendim 16 Temmuz 1340 tarihinde münâkit hissedârânımız heyet-i umûmiyesinin kendilerine itâ eylemiş olduğu salâhiyata binâen

komitelerimizin müessesemizin ünvanında tâdilât icrasını taht-ı karara almış olduklarını ve bu sûretle ünvan-ı resmîimizin "Bank-ı Osmânî-i Şahâne" den "Osmanlı Bankası" na tahvil edildiğini arz ile kesb-i fahr eyleriz.

1 Tevrin-i Evvel 1341 tarihinden itibâren mevki-i tatbika vaz edilecek olan iş bu tâdil keyfiyetinin gerek bankamızı taahhüt altına alan imzalarda ve gerekse âtideki şekilde takarrur etmiş bulunan telgraf adreslerimizde bir günâ tebeddülât husûle getirmeyeceğini arz ederiz,

Galata idare merkezimiz için Oto-bank, İstanbul şûbemiz için: Stanbul Bank Beyoğlu şûbemiz için: Pera Bank.

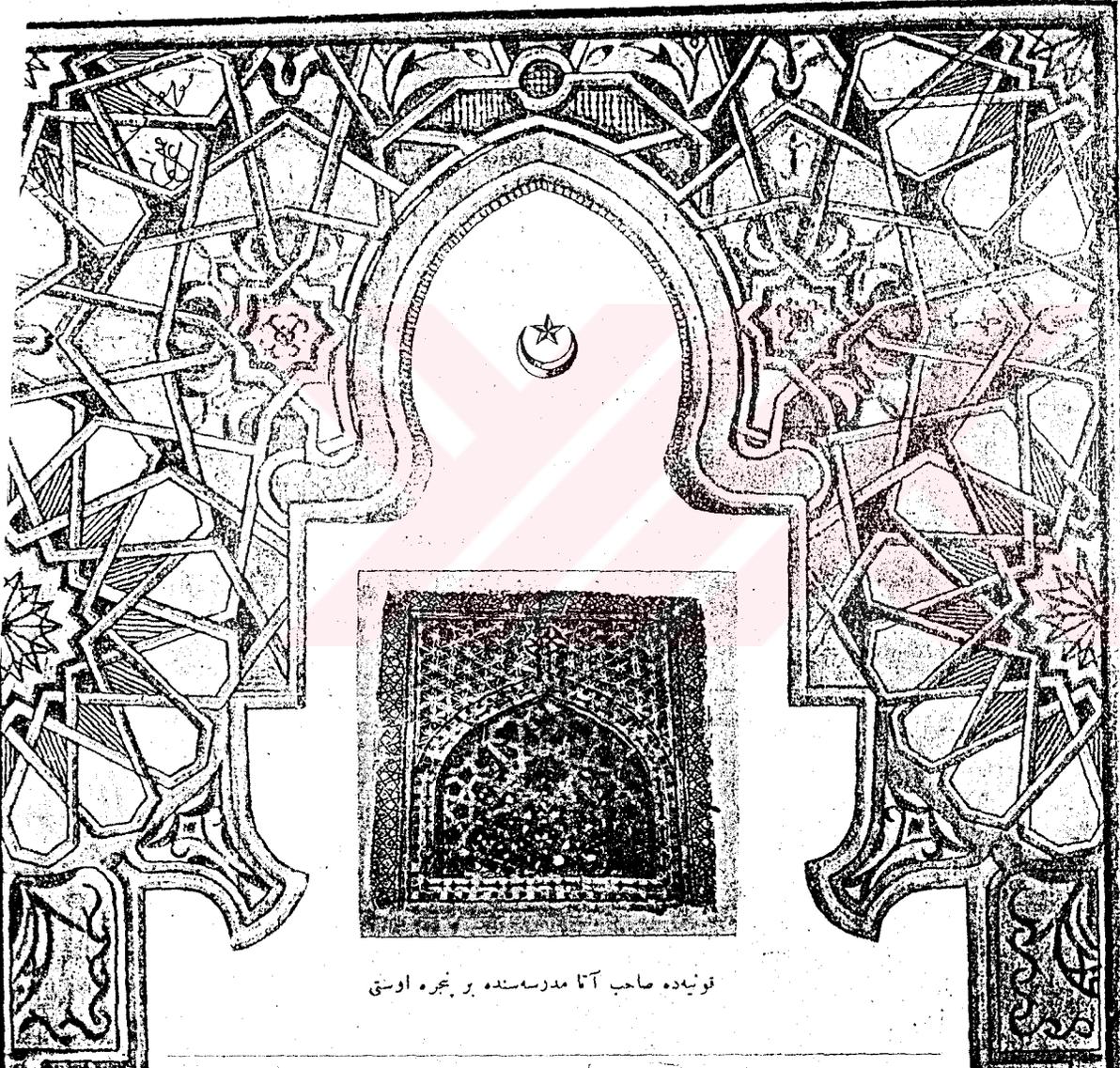
Keyfiyet-i kayıt ve işâret buyurmanızı ricasına terdifen teyid-i ihtiram eyleriz efendim. -Osmanlı Bankası-

Haristo Lokanta ve Birahanesi: nu. 50, s. a.k.-a-,
 "Beyoğlu İngiliz sefarethanesi karşısında en müşkülpesend müşterilerimizi bile memnun etmeyi şiar edinen lokantamızda en mütenevvi yemeklerden maadâ döner kebabı ve taze balık ızgaraları bulunduğu gibi, ehl-i keyf için de taze biranın düblesini maameze 15 kuruşa vermekte olduğumuzu mazhar-ı teveccühleri olduğum muhterem müşterilerime arz eylerim."

آبونه شرائط
سنہ لک ۲۰۰
آئی آبائی ۵
فرق المادہ نسخا
ایجون ۵۰۰ و
غروشدر .
مجموعہ سہ مکتبہ
طبعی تالیف ایڈلہ
آثار اعادہ ایڈلہ
۲۰۰۰

ادارہ خانہ : باب
عالی جاہہ سندھ
وقت مطبوعہ سنہ
متعل کوشہ
باشندہ اوسرولی
دائرہ خصوصہ

ملی مجبوعہ



قونیدہ صاحب آنا مدرسہ سندھ بر بنجرہ اوستی

مترجمات

عجمی صائم : مصاحبہ (یکی مجموعہ کی شورش و عکس ایڈن سسل) - مصطفیٰ شکیب : نام مناسیہ منور - محمد امین :
ایچ سینیٹسی و وظیفہ میجانی - عارف روزگار : ماشی ، حال (شعر) - مسیح سعرا لیمہ : نزل - مسیح جمال :
قونیدہ بدی ساچوق اثرلی - مسون عالی : بدیبات - محمد مسیح : بزز (شعر) - مالرہ نصرت :
پروسہ خاطر لری - ہارر زبیر : قبل الاسلام تورکانا - ادنلری - کریمہ عثمانہ : سودامیک (شعر) -
محمد رائف : چین افسانہ (چینجدون مترجم حکایہ) - تیمنارہ و ستارا (شعر) -



سی بوکرہ
ن قاماقا
توہیزائی
لفتہ صالی
ہ ہراون
لاذقیہ
و ایدنلر
سانبول

C. FOTOĞRAFLAR ve RESİMLER:

1- Şahıs Fotoğrafları:

Afif Hikmet Bey: nu. 12, s. 193, (Fotoğrafın altında "Beşinci nüshamızın Müstaid Zekâlar Sütununun "Akasya Şarkısı" muharriri olup şiir müsâbakasında birinciliği ihraz etmiş ve kendisine vadettiğimiz vecihle altı aylık abonemiz hediye edilmiştir. MÜHÂileyhi bu muvaffakiyetinden dolayı hey'et-i tahririyiz adına tebrik ederiz." ibaresi mevcuttur.)

Ahmet Ali Paşa: nu. 15, s. 237, "Ahmet Ali Paşa atelyesinde"

---nu. 15, s. ö.k.-a-, 236, (Ahmet Ali Paşa "Şeker" nin portresi.)

---nu. 15, s. 237, "Ahmet Ali Paşa'nın natürmort tablolarından."

Ahmet Refik: nu. 39, s. ö.k.-a-, 636, (Ahmet Refik Bey'in vesikalık fotoğrafı.)

(AKTUNÇ), Orhan Rıza: nu. 5, s. 72, (Vesikalık fotoğraf)

Ali Emirî Efendi: nu. 8, s. 120, (Yandan çekilmiş boy fotoğrafı.)

Ali Nazîmâ Bey: nu. 9, s. 140, (Önden çekilmiş vesikalık fotoğraf.)

Ali Rıza Bey: nu. 1, s. 10, (Vesikalık fotoğraf.)

- ANDRE, Ravas: nu. 20, s. 314, (Macar keşşâflarından Ravas ANDRE'nin fotoğrafı.)
- Andre ZOLARMİYO: Bk. ZOLARMİYO, Andre
- Arif Dündar Bey: nu. 4, s. 56, (Önden çekilmiş fotoğraf)
- Arif Paşa: nu. 25, s. 404, (Oturmuş haldeki resim.)
- ATATÜRK, Mustafa Kemal: nu. 21, s. ö.k.-a-, 325, (Gazi Mustafa Kemal'in önden çekilmiş fotoğrafı)
- BAH, Jean Sebastiyân: nu. 33, s. ö.k.-a-, 540,
 ---nu. 33, s. 541, (Bah'ın heykeli.)
 ---nu. 34, s. ö.k.-a-, 556, (Fotoğrafın altında "Sebastiyân BAH ve Büyük Frederik" ibaresi var.)
 ---nu. 36, s. 591, (BAH'ın heykeli)
 ---nu. 36, s. 591, "BAH'ın tarihî piyanosu."
 ---nu. 35, s. 572, "BAH'ın Ayzenah'daki evi"
 ---nu. 35, s. ö.k.-a-, 572, "Arniştad'da BAH orgu."
- Bekir Sıtkı: Bk.(KUNT), Bekir Sıtkı
- Bergson: nu. 5, s. ö.k.-a-, 73, "Bergson onaltı yaşında iken."
 ---nu. 5, s. 74, "Bergson hücre-i mesâîsinde"
- (BENGÜ), Vedat Urfî: nu. 22, s. 350, (Vesikalık fotoğraf)
- (BETÜN), Saffet Urfî: nu. 14, s. 215, (Vesikalık fotoğraf)
- CECİL, Lord Robert: nu.29, s.471, "Cemiyet-i Akvâmin en harâretli müdâfîlerinden Lord Robert CECİL"

Celâl Sâhir: Bk. (EROZAN), Celâl Sâhir

Cevad Abbas: Bk. (GÜRER), Cevad Abbas

Core Frederik HENDEL; Bk. HENDEL, Core Frederik

COUDENHOVE, Grof Richart N. Kalergi: nu. 29, s. 467,
"Avrupa hükümetlerinin "Pan-Avrupa" itti-
hadı nâmiyle birleşmeleri için çalışan
Kont Richart N. COUDENHOVE - Kalergi. Mec-
muamızın tefrika ettiği "Teknik ve Apo-
lojisi" nin müellifi."

Dairezen Melek: nu. 30, s. 485, (Ortaçağ mûsikî anlayışı-
na ait devîre çalan melek tablosu.)

Derviş Hasan: nu. 50, s. ö.k.-A, "Derviş Hasan'ın yap-
tığı çekmece."

(ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: nu. 3, s. 37, (Mehmet Emin Bey'
in vesikalık fotoğrafı.)

(EROZAN), Celâl Sâhir: nu. 1, s. 7, (Celâl Bey'in resmi.)

Dominko ESKARLATTİ: Bk. ESKARLATTİ, Dominko

ESKARLATTİ, Dominko: nu. 42, s. 685, (Fotoğraf)

Fasih Dede: nu. 48, s. ö.k.-c-, "İbnülemin Mahmut Ke-
mal Bey'in kolleksiyonundan Fasih Dede'-
nin yaptığı gemi resmi."

Fennî Dede: nu. 49, s. ö.k.-c-, "Fennî Dede'nin pano-
su. Ayet Bey'den"

GALOK, Kristof Fon: nu. 49, s. 796, (Galok'un fotoğrafı)

---nu. 50, s. ö.k.-a-, 814, (Şövalye Galok'un
resmi.)

---nu. 49, s. 797, "Viyana'da Galok'un evi"
"Voydan Vang'da Galok'un doğduğu ev."

---nu. 50, s. 813, "Viyana'da Merkez Mezarlı-
ğında Galok'un mezarı."

GANDİ, Mahatma: nu. 29, s. 468, "Vatanı olan Hindistan'ı
sulh ve müsâlemet yoluyla İngiliz boyun-
durduğundan kurtarmaya çalışan Mahatma
GANDİ."

GORVEY: nu. 29, s. 469, "Amerika zencilerini geri
getirerek müstakil ve muazzam bir Afrika
ittihadı için çalışan Amerikalı zenci
GORVEY."

(GÜRER), Cevad Abbas: nu. 40, s. 660, (Türk Tayyâre Cemi-
yeti reisi Bolu mebusu Cevad Abbas Bey'in
tayyâreden inerken ve indikten sonraki
fotoğrafı.)

QUİDDE, ludwig: nu. 29, s. 468, "Dünya sulh ve müsâlemet
mekûresinin belli başlı müdâffilerinden
Alman Profösör Ludwig QUİDDE."

Halide Nusret: Bk. ZORLUTUNA), Halide Nusret

Hâmid Bey: nu. 15, s. 241, "Hâmid Bey'in etüdü: Bağ-
dat kasrı."

Hamza Dede: nu. 42, s. ö.k.-c-, "Hamza Dede ney üf-
lerken."

HARLEV, Ralf: nu. 31, s. 502, ("Hz İsa için Talebe Şâ-
hitleri" isimli kitabın muharriri İzmir
Amerikan Koleji müderrislerinden Ralf
HARLEV'in fotoğrafı.)

---nu. 31, s. 503, "Ralf HARLEV hemşiresi
mister Beres."

Hasan Ali: Bk. (YÜCEL), Hasan Ali

HENDEL, Core Frederik: nu. 41, s. ö.k.-a-, 663, (Hendel-
in fotoğrafı.)

---nu. 40, s. ö.k.-a-, 652, (Büyük sanatkârın
çocukluk fotoğrafı.)

---nu. 40, s. 653, (Hendel'in doğduğu ev ile
yetişkinlik fotoğrafı.)

---nu. 43, s. ö.k.-a-, 701, "Hendel ve Birin-
ci Core Naymıs Tenzehende"

---nu. 44, s. ö.k.-a-, 720, "Londra'da Vest
Minister Abtay'da Hendel'in âbidesi."

---nu. 44, s. 717, "Hendel'in espinesi."

Hüseyin Yusuf Bey: nu. 17, s. 269, "Hüseyin Yusuf Bey'in
eserlerinden: Menâzır usûlüyle Ayasofya'-
nın manzara-i dâhiliyesi."

Hüsnü Yusuf Bey: nu. 17, s. ö.k.-a-, 268, "Hüsnü Yusuf
Bey: Kendi yaptığı portresi."

İbrahim Paşa: nu. 12, s. 184, "Ressam İbrahim Paşa'nın
eserlerinden: Kinâyâger Derviş Paşa."

---nu. 12, s. 185, (İbrahim Paşa'nın resmi)

Jean Sebastiyân BAH: Bk. BAH, Jean Sebastiyân

Kemâni Melek: nu. 30, s. 485, (Ortaçağ mûsikî anlayışı-
na ait keman çalan melek tablosu.)

(KILIÇEL), Yusuf Şerif: nu. 36, s. ö.k.-a-, 584, (Vesi-
kalık fotoğrafı.)

Kunoş (Doktor): nu. 22, s. ö.k.-a-, 348, (Prof. Dr. Kunoş-
un fotoğrafi.)

---nu. 22, s. 349, "Doktor Kunoş'un hücre-i
mesâisi."

Korelli (Kemâni): nu. 42, s. 685, (Kemancı Korelli'nin
fotoğrafi.)

Kristof Fon GALOK: Bk. GALOK, Kristof Fon

(KUNT), Bekir Sitki: nu. 29, s. 468, (Vesikalık fotoğraf)

Lord Robert CECİL: Bk. CECİL, Lord Robert

Ludwig QUIDDE: Bk. QUIDDE, Ludwig

Lüsyen Hanım: nu. 32, s. 517, (Fotoğrafın üstünde Fran-
sızca olarak el yazısıyla "Millî Mecmua'ya"
yazılmış.)

Mahatma: Bk. GANDİ, Mahatma

Mehmet Emin: Bk. (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin

Mehmet Râgıp Bey: nu. 20, s. 311, (Mehmet Râgıp Bey'in
fotoğrafi.)

(Millî Mecmua): nu. 6, s. 96, "x. Maarif Vekili Safâ Bey,
1. Te'lif ve Tercüme Komisyonu azâsından
Mustafa Rahmi Bey, 2. Dârülfünun emini
İsmâil Hakkı Bey, 3. Hukuk Medresesi Mec-
lis-i Müderrisîn reisi Aynizâde Tahsin
Bey, 4. İktisat müderrisi Münir Bey, 5.
Hukûk-ı Düvel müderrisi Cemil Bey, 6. Fen
Fakültesi müderrislerinden Maarif Nâzırı
Esbâkî Said Bey, 7. Hukûk-ı Amme müderrisi
Muammer Râsîd Bey, 8. Târih-i Felsefe mu-
allimi Mehmet Emin Bey, 9. Fazıl Nazmi Bey"

---nu. 25, s. ö.k.-a-, 405, "Mecmuamızın dâimî tahrir heyeti."

---nu. 8, s. ö.k.-a-, 128, "Baş muharrirler Gazi Paşa'yı ziyarete giderlerken Altay Vapuru güvertesinde."

Musa Süreyyâ: nu. 2, s. 23, (Vesikalık fotoğraf.)

Mustafa Kemal: Bk. (ATATÜRK), Mustafa Kemal

Mustafa Şekip: Bk. (TUNÇ), Mustafa Şekip

Nami Dede: nu. 11, s. ö.k.-a-, 169, "Ressam Nami Dede'nin eserlerinden: Derviş Ali."

Necip Asım: Bk. (YAZIKSIZ), Necip Asım

(Nedim'in Mezarında): nu. 24, s. 373, "Dârülfünun emini İsmail Hakki Bey büyük üstadın kabri başında hitabesini irad ederken."

Nevzad Hanım: nu. 15, s. 241, "Nevzad Hanım'ın etüdü: Kar."

Neyzen Ali Bey: nu. 10, s. 153, "Neyzen Ali Bey: Said Efendi'nin eserlerinden."

Nuri Paşa: nu. 19, s. ö.k.-a-, 300, "Ressam Nuri Paşa"

---nu. 19, s. 301, "Nuri Paşa'nın eserlerinden: Ertuğrul Fırkateyni'nin İngiltere'de makinesi vaz olunarak Dersaadet'e avdetinde Mayurka adaları civarında tesadüf ettiği büyük fırtınada cevâdiresinin kırılması-na mebnî Tolun limanında tamir edilmiştir."

---nu. 19, s. 301, "Nuri Paşa'nın eserlerinden: Kalyon-ı Mahmudiye'nin Bahr-ı Sefid'den Dersaadet'e avdeti. Tarihi: 1284"

- Orhan Rıza: Bk. (AKTUNÇ), Orhan Rıza
(OZANOĞLU), Yahya Sâim: nu. 41, s. 672, (Yazarın vesikalık fotoğrafı.)
- Ralp HARLEV: Bk. HARLEV, Ralp
- Said Efendi: nu. 10, s. 152, "Ressam Said Efendi: Ayine karşısında bizzat yaptığı portre."
- Yahya Sâim: Bk. (OZANOĞLU), Yahya Sâim
- Selâhaddin HÂlid Bey: nu. 26, s. 428, (Vesikalık fotoğraf)
- Seyyid Bey: nu. 7, s. ö.k.-a-, 107, (Ressamın önden çekilmiş fotoğrafı.)
- Şeref Bey: nu. 15, s. 240, "Şeref Bey'in etüdü: Behzat Bey'in portresi."
- Şevket Bey: nu. 12, s. ö.k.-a-, "Yeni Camiden bir tablo. Ressam Şevket Bey'in eserlerinden."
---nu. 13, s. ö.k.-a-, "Türk bedialarından Selim-i Sâni türbe kapısı: Ressam Şevket Bey'in eserlerinden."
- (TARHAN), Abdülhak Hâmid: nu. 20, s. 316, (Küçük fotoğraf)
---nu. 32, s. 516, (Hâmid'in boy fotoğrafı.)
---nu. 32, s. ö.k.-a-, (Şairin baş fotoğrafı)
- Tevfik Fikret: nu. 20, s. ö.k.-a-, 217, "Tevfik Fikret merhum. Şimdiye kadar neşredilmeyen bu resim Florinalı Nazım Bey tarafından mecmuamıza hediye edilmiştir."
- Tevfik Paşa: nu. 13, s. 205, (Ressamın boy fotoğrafı.)

(TUNÇ), Mustafa Şekip: nu. 3, s. 25, (Vesikalik fotoğraf)

(YAZIKSIZ), Necip Asım: nu. 27, s. ö.k.-a-, 436, (Yazarın vesikalik fotoğrafı.)

Yusuf Şerif: Bk. (KILIÇEL), Yusuf Şerif

Yusuf Ziya Paşa: nu. 18, s. ö.k.-a-, (Ressamın portresi.)

(YÜCEL), Hasan Ali: nu. 22, s. 347, (küçük fotoğraf)

---nu. 12, s. 188, (Yandan çekilmiş fotoğraf)

Zekâi Paşa: nu. 16, s. ö.k.-a-, 252, "Zekâi Paşa'nın eserlerinden: Foto Mehmet Mesih"

---nu. 16, s. 253, "Zekâi Paşa müzesinde"

Ziya Gökalp: nu. 24, s. ö.k.-a-, 376, "Mağfûr Ziya Bey"

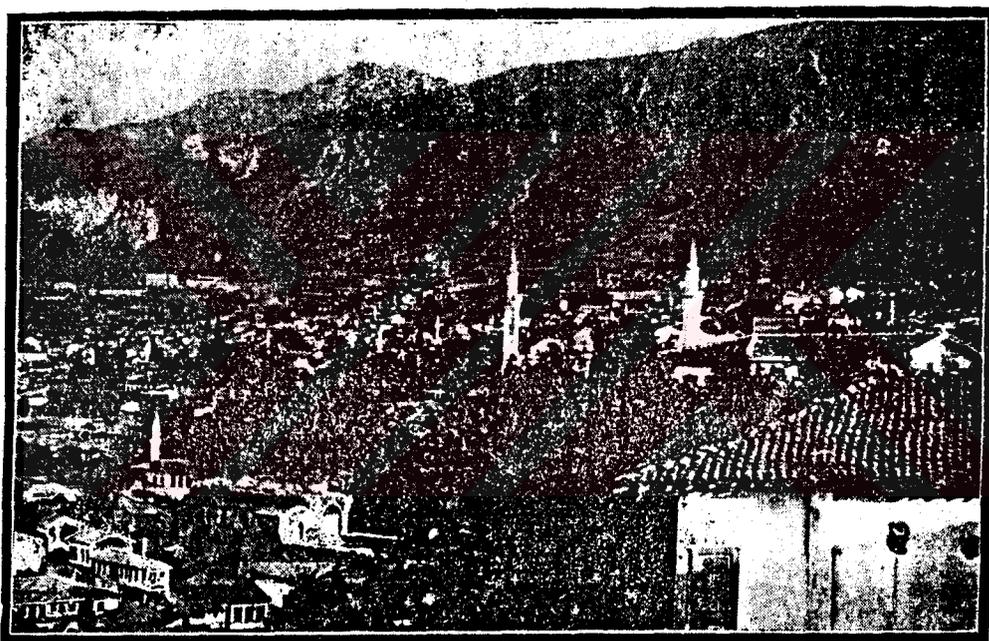
---nu. 11, s. 163, (Ziya Bey'in vesikalik fotoğrafı.)

ZOLARMIYO, Andre: nu. 30, s. ö.k.-a-, 484, (Ressamın ud çalan kadın tablosu.)

(ZORLUTUNA), Halide Nusret: nu. 7, s. 109, "Halide Nusret Hanımefendi Edirne'ye azimet ederken."

ملی محبوسه

هراقك برنجی دوده بشری كوتلری بیقرار، علمی، ادبی، اقتصادی، قی رسمی جمهوره



بورد كوشلرئزه : برودوده برمنظره

منبرجات

ممن عالی بدعومسیت (مصاحبه) - محمد مسیح : کیت (شعر) - م . ا . : تدیقسنز یازی یازمق - هلقه اویانزده نومرلر - رشیر شریا :
 قلدك سلاجیتی - شهاب الربیع : توك نقش تاریخنده مولویلر - جمیل سنا : شعور و بیان - « آاطول فرانس » وده : انستیتو اعضاستندن « سیلومستر
 بونار » ك جتایی (نقره : ۷) ، مترجمی : بهیج انور - « ناغور » وده نیرمدر - ملی مجمرعئلك ابکی لفقنسی : جمهوریت باریای ، مجموعه ل
 حدها مسیحی یك - فهرست

توك نقش تاریخنده مولویلر ، ه عاند پایه قوشه اوزرینه مطبوع نابلوی موزعلردن ایسته ییگز .

2- Diğer Fotoğraflar ve Resimler:

- (Ankara): nu. 31, s. ö.k.-a-, (Ankara Bentdere'nin fotoğrafı.)
- (Bursa): nu. 48, s. ö.k.-a-, "Yurt köşelerinden: Bursa'dan bir manzara."
- (Dârüleytam): nu. 34, s. 561, "Ortaköy Kız Dârüleytam'ından bir hanım kız bez dokurken."
 ---nu. 34, s. 562, "Ortaköy Kız Dârüleytam'ın bir hanım kız fanilâ örerken."
 ---nu. 34, s. 563, "Ortaköy Dârüleytam'ından bir hanım kız çuval örerken."
 ---nu. 34, s. 563, "Vâlidebağı Dârüleytamı'nın sergide teşhir edilen beyaz işleri."
- (Dârülfünun Talebeleri): nu. 22, s. 356, "Romanya'ya seyahat eden Dârülfünun talebeleri."
- (Eşya): nu. 34, s. 562, "Marangozluğa ve demirciliğe müteallik eşya."
- (Hidiviye Vapuru): nu. 1-30, s. a.k.-b-, "Hidiviye Kumpanyasına mensup ve yekdiğerinin aynı olan Pamaka ve Fezara vapurçarı."
- (Kadın): nu. 2, s. ö.k.-a-, 31, "Onüçüncü asr-ı hicride İstanbul'da kadın."
 ---nu. 4, s. 63, "Onüçüncü asr-ı hicride İstanbul'da ev kıyafetiyle bir kadın."
- (Kağrı Arabası): nu. 28, s. ö.k.-a-, "Türk'ün Anadolu Zaferi Âmillerinden: Kağrı Arabası."

- (Karikatür): nu: 36, s. 590, (Pervâneler münâsebetiyle çizilmiş karikatür. Karikatürün altında:
 "—Küçük Hanım gittiğin mektebin adı nedir?
 —Robert Kollej dadıcığım.
 —Bunun Türkçesi yok mu?
 —İnsan yapan mektep dedi!!!")
- (Kız Kalesi Fâciası): nu. 6, s. 88, "Kız Kalesi Fâciasından bir tablo."
- (Kız Muallim Mektebi: nu. 45, s. 740, "Edirne Kız Muallim Mektebi talebesinden bir grup. Ortada oturan Halide Nusret Hanım'dır."
- (Kilise): nu. 50, s. 813, "Gomutur'da İnyatyos kilisesi."
- (Kolonya Şişesi): nu.5, s. ö.k.-b-, (Kolonya şişesi.)
- (Konya): nu. 3, s. 39, "Konya'da Karatay Medresesinin musannâ kapısı."
 ---nu. 3, s. ö.k.-a-, 40, "Konya'da Sâhip Atâ medresesinde bir pencere üstü."
 ---nu. 46, s. 750, "Yeşil Kubbe dahilinden bir parça ve Yeşil Kubbe'nin haricinden görünüşü."
- (Macar Keşşafı): nu. 20, s. 315, (Macar keşşaflarının "resm-i selâmi ifâ ederken" çekilmiş fotoğrafı.)
- (Mağaza): nu. 5, s. ö.k.-b-, "Elhamra Sineması karşısında."
- (Nedim'in Mezar Taşı): nu. 23, s. 364, "Nedim'in mezar taşı."

---nu. 23, s. 365, "Nedim'in validesinin mezar taşı."

(Nedim'in Kabri): nu. 47, s. ö.k.-a-, 772, "Nedim'in anesiyle birlikte yeniden yaptırılan kabri."

(Nasyonel Muzeum): nu. 37, s. 604, "Nasyonel Muzeum'un cepheden görünüşü, Yandan görünüşü."

(Sâdâbâd): nu. 7, s. 104, (Sadâbâd'ın genel görünüşü.)

(Sakallı Hoca): nu. 6, s. 94, "Halk sırtından geçinenlerden bir hoca taslağı."

(Saray): nu. 44, s. 717, "Londra'da Lord Borlinağtu'nun sarayı."

(Sinop): nu. 45, s. ö.k.-a-, "Yurt köşelerinden: Sinop."

(Sözde Kızlar): nu. 6, s. 88, "Sözde Kızlar'dan bir tablo"

(Sultan Ahmet Türbesi): nu. 9, s. ö.k.-a-, 136, "Türk bedialarından sadeçiliğe ait bir nümüne: Sultan Ahmet Türbe kapısı."

(Şark Odası): nu. 38, s. 626-627, (Şark odasının çeşitli şekillerini gösteren dört ayrı fotoğraf)

(Tayyâre): nu. 38, s. 614, "Tonlarla bomba, binlerce insan etlâfa kâfi zehirli gaz taşıyabilen bu tayyârenin sürati saatte 215 kilometredir."

(Tayyâre Cemiyeti): nu. 37, s. ö.k.-a-, "Türk Tayyâre Cemiyeti biletlerinden alınız."

---nu. 38, s. ö.k.-a-, 614, "Türk Tayyâre Cemiyetine yardım vatan içindir."

(Türk Evi): nu. 41, s. 668-669, (Eski Türk evlerinden dört örnek fotoğraf.)

(Udî Kadın): nu. 30, s. 486, (Ortaçağ mûsikî anlayışına ait ud çalan kadın tablosu.)

(Üsküdar): nu. 49, s. ö.k.-a-, "Yurt köşelerinden: Üsküdar, İhsâniye önü. Foto: Ferit İbrahim"



(آندره آ زولاریو) نك

عزوی قادی

ملی محبوسه

هر آيك برنجی رادده بشهر كوتلری بیقرار، علمی، ادبی، اقتصادی، فنن رسمی جمهوره



یوسف شریف بك

محمد مسیح : مسعود بزناورخ (مصاحبه) - حسن حال : پارام دوشونجهزری - یوسف شریف : ادبیانده صیدیشیزك
 « شانو بریان » (۲) - مصطفی شكب : پروانهز (تحلیل و تنقید) - محمد مسیح : پارام (شعر) - محمود دواغ : پوپوك
 « وسفیشناسلر » زن - پاسنهان باخ « (۱) - محمد مسیح : ازمبر كوزهلته (شعر) - علی هادی : شرق - ۰۰۰ :
 صحنه حیاتی - یحیی صائم : قرال ادیب « نقره » - عمریدرالدین : كوی - لهریزی (شعر) - نهرست . . .

بوانسخده :



ملی مجموعہ تک ایکی ہفتہ سی

عارف وکیل دارالفنونہ فرنٹرائس راریات مدرسہ سی

اریات فاکولتہ سی مسامروسی

کتابتہ سالونہ

اولکی جمعہ ایرتسی کونی عارف وکیل صفا بک دارالفنون
قونفرانس سالونده مدرسین وطلبه ایله برحسب جالده بولودی.
کنج وکزیده امین اسماعیل حق بک قیصه برناطق متعاقب
براقدی طلبه نامه وکیل بک بیان خوش آمدی ایلدی . بده
صفا بک ، آرق دارالفنونہ حقیق برصورتده اهمیت ویرله چکی .

بکن جمعہ ونی ادبیات مدرسہ سی طرفدن ، فاکولتہ بک
ایلاک مآذونہ لری - فلسفه دن تورکان ، تاریخ دن بدریه ووزمرا خاغلر -
شرقہ غاطه برای لیسہ سنده ترتیب ایلدن مسامروده مکتبک
بیوک سالونی هیئت تدریسیه ، طالبات طلبه ومدعون ایله دولمشدی .
فلسفه دن تورخان مآذونہ لره طلبه بک تبریکاتی عرض ایلدی
بده تورکان خام قیصه برناطق ایرادونی متعاقب لسانیات مدرسہ



X عارف وکیل صفا بک - ۱ : تألیف و ترجمه قومیسونی اعضاستدن مصطلح رحمی بک - ۲ : دارالفنون امینی اسماعیل حق بک - ۳ : حقوق مدرسہ سی مجلس مدرسین رئیس عینی زاده محمد بن بک - ۴ : اقتصاد مدرسہ سی منیر بک - ۵ : حقوق دول مدرسہ سی جمیل بک - ۶ : فن فاکولتہ سی مدرسہ لردن عارف ناظر اسبق سید بک - ۷ : حقوق عامه مدرسہ سی ممبر راشد بک - ۸ : تاریخ فلسفه معلمی محمد امین بک - ۹ : فاضل نظمی بک طلبه بک مردولو احتیاجاتک تظمین ایلدیه چکی امید یورون جوق صمیمی برناطق ایراد ایستدیلر .

برکوره سکره یینی بازار ایرتسی کونی آقشامی (۸،۳۰) ده طلبه برلکی طرفدن ، ادبیات مدرسہ سی کیتخاه صلوننده ویران چای شیافتده بولان وکیل بک ، اندیلردن بزی طرفدن صورولار سؤالریه بک صمیمی برصورتده ، دارالفنون کتجلکنی تظمین ایلدیه چک جوابلر لطف ایستدیلر . حاضر و نه چای و پاستا کرامتی متعاقب طلبه دن بعضیلری طرفدن برقاچ شمرانشاد ایلدی .

مسامروده کزیده ایکی هیئت موسیقیه طرفدن آلافرانغه و آلاتورقه بعض پارچهلر چالیدی . حاضر و نه پاسته ، چای اکرام ایلدی . نجم الدین خلیل بک انشا ایستدیکی اشعار صلونده بولانلر اوزوند ، بیوک برتاویر براقدی . بالکنز شمس بک موزولونی بک صنوقی کچدی . * * *

§ مآذونہ خانملری مجموعہ من نامه تبریک ایده رز .

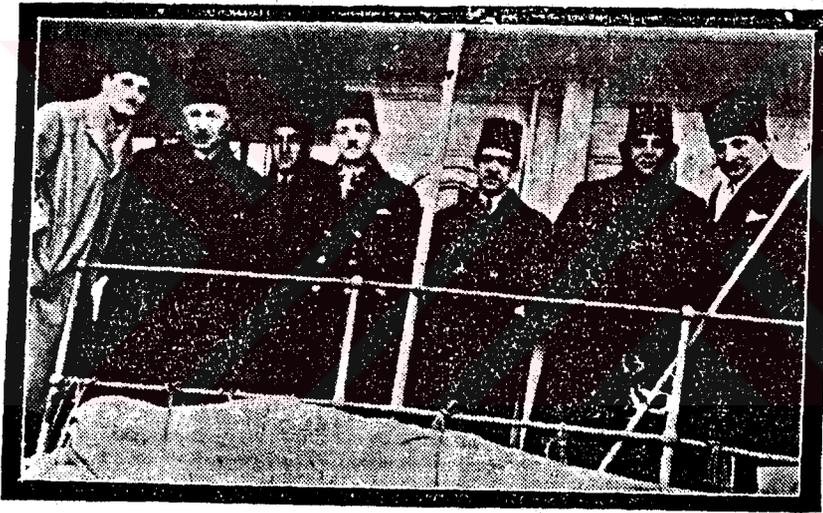
استقلال محکمه سنده محاکمہ لری جریان ایدرک مسومیتلرک تین ایتمی اوزرته رایش ایدن خزنه سی آردا ایلری صبیته تبریک ایدرلر .

III. METİNLER



بز بو واقعه بی علی العاده بر رسم قبول شکلده تلقی ایتمه بوروز . چونکه شبه ایتمه بوروزکه مذسوب بولندیمنز ملت ایچنده غازی پاشا قدر او ملنک آلامبه متالم ، مسرتلریله محفوظ چوق آرز آدم وارددر حسده کی بو عظمت فکراً فقیر قلهماز ، ملکتنی سوون پاشا عینی زمانده ملکتنی دوشونن پاشادر . ذاتاً حقیقی دوشونجهلر حقیقی سوتیلرک دوغوردینی براحتیاج دکلیدر ؟ حساً و فکراً همیزک پیشواسی اولان بو قیمتلی دهانک نه دوشوندیکنی

غازی پاشا و مطبوعات : صلح دوروسی باشلابه لیدنبری تورک مطبوعاتی یکی دولتمزک خلق لسانی اولمايه باشلامشدر . استقلال حربی انسانده ایچریده و دیشاریده کی دشمنلرله مجادله ایچین قوتلی و متحد بر جبهه تشکیل ایدن استانبول مطبوعاتی آلتی ، بدی آیدنبری ده ملکتنک اصلاحنه عائد ، داخلی اداره سه متعلق خصوصیلرده قدرتلری یئدیکی نسبتده مدیران اموری ایقانه چالیشدی و جالیشیور . خاقجی بر ملنک سسی غننه لرک بیاض



پاشا محمد رز غازی پاشای زیارته کیدرلر ان آلتان واپوری کورکرتسند

یلمک و اونک ایشیفندن قلمزده و قنمازده بر بارجه نور آتاقی خاصه بو سیزه لرده لازمدی . استانبول مطبوعاتی بولوزومی تقدیر ایتمه کنندن دولایی - اونک وضع بر جزئی صفتیله - افتخار ایتمک لایق عر ایده رز .

دارالضرمه :

دارالقنون ادبیات مدرسه سی مجلس مدرسین رئیس امعایل حتی بک اقدینک اخیرا دارالقنون امامته انتخاب و تمینلری اوزرینه انحلال ایدن مذکور مدرسه مجلس مدویق ریاسته تورک ادبیات کرسیسینک کنج و متبع مدرس کورپریلی زاده فؤاد بک اتندی انتخاب اولمشلرده ذبوا انتخاب معارف و کالنججه تصدیق اولمشدر ، کندیلری تبریک و خیرکاره مساعیلرینه امینتله انتظار ایده رز .

همیلری اوستدره تجسم ایدن سطرلرده بولور . تورک مطبوعاتی بوسدایه لازم کنن آهنگی و برمک خصوصنده استنامز بر ایاق کورتمکده در ، فکرتلرک ، شخصلر فوقده طوئیلاجی دورک هیچ اولمازسه هر فتنده بولتوروز . تفرقه نه هاند مسائلده شدید اختلافه رغماً منقد و ضمیمنده بولنا لیرک احسانه تملق ایدن خصمیلرده مقابل صفة نه بیوک بر نهالکله التحاق ایتمک لری منویتنه کورمه دکگی ؟ بو حال استقبالمز ایچون بر فال خیردر . داخلی ، خارجی بتون ملکتنک مسئله لرنده ملنک خیرندن بشغفه بر شیئی کندیلرینه ادل انخاض ایچین مطبوعات و اونک استانبولده کی مثللری دولتمزک اونوتولماز بایسنندن استناره به کتدیله . بو کیدیش و کیدنلری قبول ایتمک ملکتنک حیات فکریه ایچین ظاهری تواضنه رغماً پک مهم بر حادثه در .

I. MİLLÎ MECMUA'NIN YAYIN ESASLARIYLA İLGİLİ YAZILAR

ملی مجلہ

ہر ایک برنجی داوہ ہنہی کونہری جبقار ، علمی ، ادبی ، اقتصادوی ، فنی رسمی مجموعہ



توفیق فکرت مرحوم

منبرجات

حسن عالی : فکرک روسی ولسفہسی (مصاحبہ) - محمود راغب : ابداع قطعین وسیبیری - محمد صبیح : آہیان .. فکرک (شعر) - حسین نامی : بوداشتہ خاطرہاری « مجار کشافری آرمہ سندہ » - خانہ اویاندرہ نمونہ - عبدالحی حامد : توفیق فکرک (شعر) - ماسی یاتا زاوہ سزایی ، سلیمانہ نظیف ، حسین جالہر : توفیق فکرک دائرہ - عالی تزار : غلطہ سراپدہ کی مشورہ دائرہ سدوسی عزت : شرق - محی صائم : قرال ادیب « تفرقہ » - علی رضا : استانبولہ طرق علیہ تک انتشاری (ماہد) - عارف ووزار : بکلان کون (شعر) - سدوسی عزت : بریاز کجہ سود (جکاہ) - علی محمود علیہ تک ایکی لہقتسی : آقرہدہ مطلبی قولفرہسی ...

EDEBİYATA DÂİR BİR MÜNAKAŞA

— Fağfûr, Dergâh ve Yeni Mecmua'dan sonra bir de Millî Mecmua mı, Maşallah oh bu ne bereket!

— Kıskandınız mı?

— Yok azizim kıskanmak değil, ölüme mahkûm olduğunuzu söylemek istiyorum.

Sonbaharın altın güneşle dolan geniş bir salonda konuşuyorlardı. İki ateşli gençti. Biri başında Ankaravî kal pakla Anadolu'nun canlı bir mümessili, diğeri kırmızı fesi sâde ve zarif giyinişiyle gözlerinde İstanbul'un esaret güllerinin hatırasını yaşayan bir şaire benziyordu. Konuşmalarına devam ettiler.

— Bu kadar erken ölümümüzün sebebini sorabilir miyim efendim?

— Kendinizi beyhude bir emele kaptırmışsınız. Edebiyat ne boş vâhime! Fikret'in ölümü sizin için bir ders olmadı mı?

— Sözlerinizi pek anlayamıyorum azizim, ne demek istiyorsunuz, biraz açık söyleyiniz.

— Demek istiyorum ki sizin mecmuanızda 1324 den beri k vılcım gibi yanıp sönen mecmuaların âkıbetine uğrayacak. Beş, on nüsha, ondan sonra ölüm, ebedi ölüm sizi de kanatlarıyla sarsacak.

— Maksudınız bu ise pek güzel, cevap vereyim.

— Yalnız o kadar değil. Edebiyatın da boş bir heves olduğunu söylemek isterim.

Millî Mecmuanın sahibine benzeyen genç, birdenbire he yecana kapıldı. Hararetli hararetli söylemeye başladı.

— Yok azizim, bu hususta fikrinize iştirak edemem. Her meslek ve her san'at gibi edebiyatta muhterem ve mukattest

Ve hatta iddia ediyorum ki Sakarya'da kazandığımız muharebe kartalının eseri ne ise edebiyatımızda kazanacağımız bir dahinin eseri de bizim için ondan daha az şerefli değildir.

— Edebiyatsız milletler de yok mu?

— Hata ediyorsunuz. Zannederseniz, yeni bir millet olan Amerikalılardan bahsetmek istiyorsunuz. Size söyleyebilirim ki onların bile bir (Tedgarpo) su, bir (Mark Tuvayn) i var. Sonra İngilizce, Amerikalılarla İngilizler arasında müşterek bir lisandır. Evet harp ve siyasetimizde yaşayamayız. Çünkü millî vicdanımızın en mühim ve iftihara şâyân kısmını binbir cephede kazandığımız binbir muharebeden sonra beş on divan, beş on kubbe ve beş on muharrir teşkil eder. Altıyüz senelik tarihimizi bilenler bu hakikatın gafili değildirler.

— Evet azizim, o kadar kızmayız. Muharrirleri anlıyorum. Çünkü onlar vicdanımıza yevmî, maddî faaliyetlerimize bir istikâmet veriyorlar. Fakat şâirleri ve hikâyecileri bir türlü anlayamıyorum. Ne ile meşguldürler?

Esmer tenli ve müteheyyic simâlı genç, arâbi parmaklarıyla yeleşimin cebinden çıkardığı saate bir göz darbesi attı.

— Mecmuanın pürovâlarını şimdi matbaadan alacağım dedi. Fakat sizinle de konuşmak hoşuma gidiyor. Çünkü yeni bir nokta-i nazar, pek yeni diyemeyeceğim herhalde cevâpsız bırakılmamak icâb eden orijinal düşünceler karşısındayım ki bu hususta görüşmeyi ve anlaşmayı çok arzu ederim. Mamafih sizinle azami bir çâryek kadar konuşabilirim. Eğer beni asgari beş dakika fasılasız dinlemek tahammülünü gösterebilirseniz.

Muhatabı muvafakat eder bir tarzda ehemmiyetle başını salladı. Hassas delikanlı sözüne devam etti.

— Mademki ne ile meşgul olduğumuzu sordunuz. Efendim cevap vereyim. Ben 1324 senesinde hürriyet ve vatan şarkılarıyla uyanarak kendime geldiğim zaman Namık Kemal'in

resmini halkın omuzlarında ve umumi meydanlarda, dalgalar üzerinde yüzer gördüm. Halbuki eller ve vicdanlar onun Rüya'sı ile Vatan ve Silistre'si ile yeni hayat buluyordu. O günlerde Fikret Sis'iyile bombasıyla kalbimizde inkılab adamlarının bir havârisi gibiydi. Hürriyet şarkıları beyit ve mısralar halinde dimağlarımızın hücrelerini teşkil ediyordu. Edebiyata heves ettiğim zamanlar genç romancılığımız Avrupaâleminin bir taklidi gibiydi. Millî hayatımızın akisleri bu kitapların sahifelerinde Bihter'in muâşakasından, bozuk düzen Türkçesiyle Suâd'ın bir türlü nihayeti gelmeyen münasebetsiz hülyalarından ve Necdet'in itiraflarından ibarettir. Ona Rus romanlarında olduğu gibi hayata doğru bir hamle halindeki istikameti, yine memleketimizin şairleri ve muharrirleri verdi. Bunun için onları çok sevdim. Fecr-i Atî edebiyatı bize bir Yakub Kadri, bir Ahmet Hâşim, bir Refik Halid, bir Köprülüzâde kazandırmamış olsaydı bugün mevzubahâ olur muydu? Mamafih bunların bile yetişmesinde zamanın ve diğer cereyanların mühim bir tesiri olmuştur. Yahya Kemal bu kafileye sonradan iltihak etmekle beraber şiirimizde küçük şehkârlar halinde en güzel eseri yarattı. Ahmet Hâşim kendisini anlatabilmek için nesirlerini neşretmeye muhtaçtır. Falih Rıfki merhum Ömer Seyfeddin ile beraber biri üslûbun, biri hikayeciliğin bir zaman muhalled nümûneleri Halid'e kalacaktır. Refik Halid Millî hayatımızın ebedî handesidir ki siyasetle meşgul olmasına ebediyyen acırım. Hüseyin Rahmi Bey'in kendisine mahsus bir Sâmi'ler zümresi var ki Allah sayısını tezyid etsin. Roman sahasında en büyük inkılâbı Halide Edip Hanım hemşiremiz yapmıştır. Türkçülük cereyanı bir vezin ve lisan ve millî şâir fırtınası kopardı ki hâlâ tadı damağımızdadır. Bereket versin ki imdadımıza Ziya Gökalp üstâdımız yetişti de bir lahza mudhikeden fâciaya geçmemize mani oldu. Bugün Reşat Nuri'nin, Peyami Safa'nın Orhan Seyfi'nin eserleri yastığımızın altında uykularımıza mehtaplı ninnilerini söylüyorlar.

Türkçülük cereyanı Edebiyat-ı Cedide'den sonra Avrupa'da yeni doğuş devrimimizin istikamet feneri halindedir. Bu cereyan olmamış olsaydı mütarekeden sonra düştüğümüz yerde "hurda haş" olarak kalır ve kemiklerimizin sayısını ancak yüz esvaplı, gagası kamçılı acâib akbabalar bilirdi. İddia edebilirim ki Türk Yurdu'nun, Yeni Mecmua'nın açtığı yol muzaffer Anadolu'yu doğurdu. Çünkü mütarekeden sonra bu memleket şairleri de, muharrirleri de, âlimleri de, siyaset adamları da kalemlerini, kılincin mukadderâtına bağlamış, İnönü, Sakarya, İzmir, İstanbul ve Lozan Konferansı zaferlerini hazırlamaya çalışmışlardır. Bunun için bazen bir muharrir, bazen bir muallim, bazen bir ihtilalcı, bazen bir memur ve bazen zabıta kıyafetine giren ve yüzelli senedir istiklâs ve istiklâl için çalışan Türk milletinin bağrında ve kendi sahasında vicdanının ilhamıyla istikbale doğru uçup giden şaire ne ile meşgulsünüz demeye hakkımız yoktur beyefendi. Bu yol üzerinde o Russo ve Fikret gibi hata olabilirde. Bundan hiss-i hicâp duymak icâb ederse yine kendimiz utanmalıyız. Mecmuamızın takip edeceği mesleğe gelince o ancak faziletin açtığı yol üzerinde medeni milletlerin eserine iktifa ederek yürüyecek ve mefkûreci gençliğin ifadesi olmaya çalışacaktır. Bunlardan dolayı insanlığını bilen her fert gibi o da vakurdur. Lisanımızın üstadları olan edebiyat adamlarından ve şairlerinden eserini yazmak sûretiyle vazifesini yapmaktan başka birşey talep etmeye hakkımız yoktur. Çünkü daha ileriye giderse- niz o vakit size Yahya Kemal'i, Yakup Kadri'yi, Falih Rıfkı'yı millet Meclisine niçin intihap ettiniz? diye sorarım.

Vatan bütün maddiyat ve maneviyatı ile bir küldür ki tecezzi kabul etmez.

YENİ MECMUA'DA BİR HEYECAN SAHNESİ

Son nüshasında heyecanı terennüm etmek isteyen Yeni Mecmua araya araya en heyecansız Türk Dârülfünununu buluyor. Bunu düşündükçe heyecanı nevbete münkalib olarak varkuvvetiyle söylüyor ve söyleniyor. Heyecanını ciddi mevzulardaki muvafakiyetinin bir şaheseri olan bu söylenişleri okumayanlara çok yazık. Vakıa heyecan bazı kimselerin hafıza ve karihalarına küşayış vermez değildir. Fakat bazan da öyle cilveler yapar ki herkesi mütehayyir eder. İşte Yeni Mecmua bir sefer böyle bir talihsizliğe uğramıştır. Hiçbirşeyin mutlak bir kıymeti olmadığı için bu kabil talihsizlikler bazan çok yaman oluyor. Nitekim Yeni Mecmua heyecanın tesiriyle henüz onbeş senelik bir hayat vahdeti olan İstanbul Dârülfünunu asırlar görmüş Dârülfünunlara karıştırdıktan sonra heyecanını perde perde yükselterek bir hiddet kasırgası oluyor. Öyle bir kasırga ki bunda zaaf ve samimiyetsizliğe aid ne kadar sıfat varsa hepsi ayaklanıyor. Etraf toz dumana boğuluyor. Halk ile münevverler birbirine karışıyor. Heyecan arttıkça kasırga yükseliyor. Yükseldikçe etrafa dehşet ve intizar hisleri veriyor. Fırtına bitince ortadan Türk Dârülfünunu kalkarak yerine mucizeli bir halk heyûlası kâim oluyor. Nihayet "işte herşeyi bu yapmıştır ve bu yapıyor!" diye işaret eden bir parmak ruzmenê heyecanlarla alakadar bütün temâşâgerlerihayran bira kıyor. Yeni Mecmua yalnız bu jestle kalmayıp kâfi hür düşünce ve açıkça kanaatlere de müracaat ediyor. Bu sefer yalnız söylemek ve söylenmekte kalmıyor, tarih ve mukayese yaparak samimi ve hakiki hükümler vermek istiyor. "Derler ki her inkılâbın nüvesi dârülfünunlarda, kitaplarda ortaya atılır, sonra kalplerde olur, ruhlarda teheyüce geçer ve sonra

hakikatlaşır. Bizim için bu ne hayaldir. Zira böyle birşey görmedik. Türkiye'de inkılâptan tuttunuz da kanaata ve telakkiye kadar herşey evvela halkta uyanıyor. Sonra dâruflûnunda, matbuatta ve bunlar gibi tefekkür ve tecessüs muhitlerinde yer buluyor. Türk dâruflûnunu, Türk milletinin fikir ve ilim meşgalesi olmak şöyle dursun. Türk milleti bu dâruflûnunun herşeyde önündedir."

Heyecan mahsülü olan bu hükümler ciddi ise herkesin anlayabileceği bir vuzuh ve sarahat lisanına tercüme edilince: "Türk Dâruflûnunun, Türk matbuatı, Türk tefekkürü bir ücûbedir. Çünkü Türküye'de herşey bir akis oluyor. Hatta burada herşeyi yapan halktır. Yaşasın halk! "

Tenkit niyetiyle başlayıp hitabetle nihayet bulan bu heyecanlı mev'izenin büyük kusuru mevzu ile mütenâsip olmaması ve hakikatin tam aksine haykırmasıdır. İnnallahü maassâbirin! Onbeş senelik kısacık bir hayatında bile içtimâf ve siyasi heyecanların nüvesi olmayan Türk Dâruflûnunu mudur? Millî lisan, millî tarih, millî siyaset mefhumlarını yapan ve binnetice bunların heyecanlarını şuurlaştırılan kimlerdir? O kadar heyecana kapılarak hafızayı kayıp etmek niye her millette tefekkür baştan geliyor da Türkler'de nasıl olup da iş tersine dönüyor? Bu serâpâ Türk halkının inenması için etrafın hep çöl olması ve sesimizi bizden başka işitecek hiç kimsenin bulunmaması lâzımdır. Halkı kendi meziyetleriyle medhetmeyipte vazife ve salâhiyeti olmayan sıfatlarla koltuklamak acaba halkçılığın yeni bir modasıdır? Yoksa herkesi politikaya sürüklemek isteyen gazeteci heyecanı Yeni Mecmua'yı da mı sarmak istiyor? Esasen dâruflûnün hocalarının halktan ne farkları, hangi imtiyazları var ki halk ile dâruflûnün iki maâkes kutup gibi gösteriliyor? Yeni Mecmua buna cidden kâni ise tenâkuzlarını artırmak için cesaret ve heyecanın kâfi olmadığını arkadaşça söyleyelim.

Millî Mecmua Yeni Mecmua'nın iltifatına muhtaç değildi. Mademki bu zahmete katlanmış: "Gölge etme başka ihsan istemez" diyeceğiz. Şayet "Nahvet Müsabakası" arzu ediliyorsa bizden pass!..

nu:3, s:48

İmzasız.



Musahabe

YENİ MECMUADAKİ ŞURİŞ ve AKSEDEN SESLER

— Yeni Mecmuayı gördünüz mü sizin için ne diyor?

— Ne diyor?

— (Tekmil heyeti acemice yazılmış bir takliddir) diyor.

— Neyin taklidi?

— Galiba kendisinin olacak.

— Ya kendisi neyi taklid etmiş?

— O Mechul.

— Malum olan bir ciheti var ki o da bu mevkûtenin (Anâl) mecmuası gibi olmayı isteyipte özene bezene ancak Yeni Mecmua kadar olabilmesidir. Sizin kanaatiniz böyle değil mi?

— Vaktiyle çıkan Yeni Mecmua'yı mı yoksa bugün o ismi gasbeden risaleyi mi murad ediyorsunuz?

— Eskisi veya yenisi.

— Vaktiyle çıkan Yeni Mecmua nüshaları bir fikrin ve bir mesleğin müjdecisiydi ki fikir ve şuur âlemimizde her hafta karanlık geceleri aydınlatan rengârenk mehtaplara, şehrayinlere benzerdi. Fakat bugün pek kuru ve pek sönük.

— Ben bu fikirde değilim. Bugünkü Yeni mecmua nüshalarında da bazı güzel eserlere tesadüf ediliyor.

— Fevzi Lütfi Bey'in yazılarına mı?

— Hayır, Fevzi Lütfi Bey'in yazıları.

— Bu imzayı tanımıyorum.

— Bu, Dergâh sütunlarında beliren bir Paris'dir ki seslerini hayretle dinliyor, paraladığı eserlere merhametle bakıyorum.

— Peki, bu imza hiç eser yaratamaz mı?

— Onu bilahire yaratacak!

— Demek şimdi fena eserleri paralamakla meşguldürler!

— Galiba güzeli medhe ve eser neşrine fırsat bulamıyormuş.

— Acaib!

— Daha başka ne söylüyorlar?

— Diyorlar ki mecmuanız güzel şiire, güzel nesre ve Aleliklak güzel esere yer vermekten ziyade (genç)in eserine raabet gösteriyormuş.

— Ya, demek beğenmemişler, doğrusu mahrumiyet! Daha başka keşifleri yok mu?

— Var. Mecmuanızın muharrirleri bir takım genç şairler genç muharrirler ve birkaç Darül-Fünun muallimi imiş ve şimdilik felsefesini bırakıp şiirinden bahsetmek daha muvafıkmiş.

— Bu efendi kaç yaşındadır? Felsefe ve şiirden anlar mı?

34

— Kendileriyle elan müşerref olamadım. Yazılarından pek feftan ve teorübedide olduklarına zâhib oldum. Düşünce, zevk ve arzularına gelince onlarla şerefyâb olmak için muharririnden mülâkat talep edeceğim.

— Keşke o kadar acele etmeseydiniz. Belki bilâhire neşrederlerdi. Demek ki şimdilik hiçbir eseri beğenmemek taraftarı görünüyorlar. Bu teveccühlerine de teşekkür olunur. Sizin fikrinizce bu yeni mecmualarda bazı yüksek eserler, bazı yeni fikirler ve şiirler yok mu?

— Mevcut olanları saymaktan ise mevcut olmayanları saymak daha münasip olur.

— Nasıl arzu ederseniz?

— Meselâ, her hafta Ziya Gökalp Bey'in ictimâf makaleleri yok. Ahmet Refik Bey'in tarihî yazıları bu sahifelerden silinmiş. Refik Halid'in hikayeleri ve musahabeleri sırra kadem basmış. Halide Edip Hanım romanını yazıyor. Ömer Seyfeddin İlyada ile beraber ebediyete geçmiş. "Nazar" şairinin sazi sükût içinde ağlıyor.

— Bazı yeni imzalar yok mu?

— ("Gâib" yerine "kayıb" telâffuz edenler savt-ı tev-lid eden a'zalarının bir aşınma illetine maruz kalanlardır.)

İddiasında bulunan kürsü-nişân bir muallim bey var.

— Ciddi mi söylüyorsunuz?

— Latife etmek için Yusuf Ziya Bey'in kalemini istifa edemedim ki.

— Tenkit edebilmek bir hüner, bir san'at olmasaydı size "Türk Ocakları" muharririne müracaat etmeyi tavsiye ederdim.

— Haydi azizim sizinle bir ittifak akdedelim ve müte-hadden şakayı bırakıp (Yeni Mecmua)nın yeni fikirlerinden ve yeni şiirlerinden bahsedelim.

— Kabul. Bence bu son Yeni Mecmua'larda o kadar güzel fikirler ve şiirler var ki şimdi hiç birini hatırlayamıyorum.

— Demek o kadar kuvvetli ve güzel.

— Kuvvetli ve güzel demek de söz mü? Bu fikir ve şiirlerle bir inkılap bile oldu.

— Hangi inkılap?

— F.L. Bey'in inkılabı.

— O inkılap da hangisi? "Gazetelerde ki şûrişden"mi bahsetmek istiyorsunuz?

— Hayır. Her onbeş günde bir bu müşevveş çehre ile âleme gözükken Yeni Mecmua'dan.

"Pağfûr Kule" de esmer tenli gençle sarışın delikanlı böyle konuşuyorlardı. Sırma perdenin aralığından baktım. Onların bu hararetli musahabelerini teşviş etmemek için sessizce bir gölge gibi yağlı boya levhalarla süslü atelyeye koğdum.

AKSEDEN SESLER

... Sesleri burada da beni takibe koyuldu. Şimdi Millî Mecmua etrafında görüşüyorlardı. Musahabelerinden işitebildiğim parçaları size aynen nakle çalışıyorum.

— Şekib Beyefendi 'nin "münevverlik" hakkındaki makalelerini okudunuz mu?

— Okudum ve üstadın bu mübtezel mevzuu bu kadar yeni bir nokta-i nazardan görüşüne hayret ettim.

— "Binnaz"ın mevzuunu merhum Ömer Seyfeddin bulmamış diyorlar.

— Ya kim bulmuş?

— Viktor Hugo'nun "Maryon Dolurem"ini tokatlıyan da Yusuf Ziya Bey'e tavsiye eden Yahya Kemal Bey.

— Şu halde Akbaba'nın kulakları çınlasın ve isterse âlemi alaya alırken bu "Homor"a da kaşlarını çatsın.

— Siz mecmuadan kaç tane sattınız?

— Herhalde Yeni Mecmua'dan ziyade.

— Bu mecmua sizin rakibiniz mi?

— Her ilim ve sanat mecmuasının olduğu gibi.

— Şu halde sözüne itimat etmeyelim.

— Nasıl isterseniz.

— Millî Mecmua'nın "anket"ine cevap verecek misiniz?

— Çalışacağım.

— Bu anket bir ikinci hakikat daha meydana çıkaracak.

— Hangisini?

— Memleketimizde bu mevzu ile ve münevverlikle alâkadar olduğunu.

— Kâriyelerinin büyük teveccühlerine mazhar olan mecmua ne yapmak istiyor?

— San'at ve ilim alemindeki boşluğu doldurmak. Kılınç, siyaset ve boru sesleri üzerine kalb ve beynin şimşeklerini saçmak.

— Kimlerden istiâre ediyorsunuz?

— Gençlerden, san'atkâr ve âlimlerden ve hatıra nüvislerden.

— Bu mefkûreyolunda çalışırken güzel eser neşretmeyecek misiniz?

— Beş asırdır "güzel" mefhumunda bir türlü iştirak edemedik ki sözünüze cevap vereyim

— Yahya Kemal, Falih Rifkı... Rûşen Eşref...

— Ne, ne olmuş?

— ...

— Peki ne çıkar?

— Medh mi?

— ...Zem değil.

— Hayır efendim.

Sesleri o kadar alçaldı ki fısıltılarını işitmeye, anlamaya çalıştığım halde bir türlü muvaffak olamadım. Yalnız söz arasında "kızmış, küpe binmiş" gibi kelimeler kulağıma çalındı. Zaman zaman da alçalıp yükselen seslere kahkaha fişenkleri karışıyordu. Birçok istemediğim cümleler arasında anladım ki sansüre, siyasete ve cumhuriyete taalluk etmiyor...

nu:3, s:33,34,35

Çifte havuzlar 1339

Yahya Saim (OZANOĞLU)

MUHTEREM BEYEFENDİ (x)

Mecmua için devamlı muharrir olarak Şekib ve felsefeci Emin Beyleri temin etmek: Tegebbüsünüzün hâlis ve müfid olacağına delil, okumak ihtiyacında olan bir gençliğin gönlünde yer edecek bir kemal yolu açtığınıza, yahut nihayet o yolun bulunacağına da işaretler. Memlekette bir felsefi ekol değilse bir ilmi telâkki sistemi manasıyla bir düşünüş sistemi te'sis edecek, o mektebi vücûda getireceklere muhtaç oldukları köprüyü kuracak adam Şekib Bey'dir. Onun çok eski merbut ve yakından âşina bir dostu sıfatıyla sezipde yıllardan beri beslediğim bu kanaati nihayet tahakkuk etmiş güzide sınıf içinde de suura çıkmış görmek benim için bir teselli, fakat onu muntazam ve devamlı bir hayât-ı neşriyeye sevk ve davet eden "Millî Mecmua" için kâri'lerini minnettar edecek bir zaferdir.

Hakiki mefhumuyla sanat cereyanının, sanat hayatının te'sisine yıllardan beri müştakız. Çizeni Şinâsi olan "Kemal, Hâmid, Ziya Paşa, Ebuzziyâ, Ekrem" muhammesinden sonra —her şeye, her ithama, her bulunan kusuruna rağmen— ancak "Servet-i Fünun" sofrası, o "Edebiyât-ı Cedîde" zümresi sanat hareketlerinin kesif, gölgeli ve samîmi bir konağı ve bir hayat kaynağı oldu.

Meşrûtiyetten beri bizde bediiyattan sadece resim -derinliği kâfi olmasa da- bir cephe gösterebilmiştir, ve umulur ki gittikçe daha mütekâsif olacak. Şimdi de mûsikîye bir hamle mev'ûddur. Fakat edebiyat? Hâlâ dağınık, heyhât! Hâlâ arzettiği manzarayı renk ve

(x) Kayseri Lisesi edebiyat ve felsefe muallimi muhterem Saffet Urfi Bey tarafından mecmuamız sahip ve müdürü Mehmet Mesih Bey'e gönderilen mektuptan.

şekliyle bulamıyoruz.

Yahya Kemal'in getirdiği şey, bir temiz görüş ve bir zevk oldu. Bunlar tesirini de yaptı. Fakat bugünkü Türk edebiyatının cephesi ve edebiyatın yolu, meslekî gidişi nedir, nerededir? Sanatın muhikki nedir?

Bana öyle geliyor ki dün bir Halide Edip, bir Yakup Kadri, bu günde bir Yahya Kemal, bir Reşat Nuri, Peyâmi Safâ, Bir Refik Hâlit edebiyatı var demek daha yerinde olacak. Fakat Türk edebiyatı? Lâkin hangi zümrenin elinde, hangi zümreler var. Hangi prensiplere istinat ediyor, hangi meslek dâhilinde yürüyor?

Seyfi -Yusuf Ziya- Faruk müsellesi: Her kudretin sadece istidattan fıskıracağı kanaatıyla mest ve mahmûr olarak, meftun bir gençlik ateşiyle şûlelendi. Sanat erbâbının orta ve aşağı tellerinden çaldı ve söndü... Dehânın bile kendisini ve istikametini bulması için tetebbu ve tefahhusa ihtiyacı olurken bir sanat istidâdının münhasıran kendi ateşine görünerek alevlenmesi elbette dürüst, muayyen bir sır gösteremeyecek ve müsbet bir tesir yapamadan, gittikçe kısalarak parıldayıp sönecekti. Vaktinden evvel kendilerini bulmuş sayanlar kendilerini birdenbire ve fakat daha ziyade münfail-passif müteessir bir hamle ile boşaltmak bedbahtlığına ve bu bedbahtlığın alâmeti olan akâmete uğruyorlar. Bu mesele içinde Faruk Nafiz'in şûlesinin cevher arzettiğine henüz kânimim! Bunu ümit edelim. Şu onbeş sene içinde ancak 334 senesinin "Yeni Mecmua"sı bir meş'ûr vakfe ve mesud bir merhalededir: Ömer Seyfeddin, Refik Hâlit ve Yakup Kadri ile orada bir an Türk edebiyatının çehresini, manzumesini gördük ve onun için tesirini ölçebiliyoruz. İdealizm, realizm ve miztisizmin misallerini şuurlu ve vefâkâr bir edâ ile bize o "Yeni Mecmua" gösterdi. O zaman orada edebiyat, ictimâiyatla ve ilimle beraber

yürüdüğü için, öyle tek, veciz ve vâzih olmuştur.

Lâkin o Yeni Mecmua'nın vazifesi artık bitmiştir. Çünkü hedefi hâsıl olmuştur: Milliyet! Onun için bugünkü Yeni Mecmua'nın bir cereyan yapmasına ihtimal yoktur, çünkü ikincisi birincisinin yavrusu yahut muakibi değil, iyi niyet sahibi, fakat yolu ister istemez başkalaşmış bir mükallididir. — İlâve edeyim ki mütâlaaların asla şahsî tezyifleri istihdaf etmiyor. Ve öyle bir niyetim, maksadım da hiç yoktur. — İlmî, ictimâiyatı ideal için arayıp söyleyen ve vazifesini bihakkın yapan ebedî Ziya Gökalp Bey'in bile rolünün artık bittiğinden bahsolunurken, hâdisât ve zaman mantığının onu işte en sonra herkesin girebileceği yere, siyâsiyâta götürdüğü misali ortada dururken artık Yeni Mecmua'nın vazifesi olduğunu düşünmek zâiddir ve neticesizdir sanırım.

Ziya Bey hakkındaki kanaatim zaten "Ziya Gökalp ve Mefkûre" isimli etüdümdede yazılıdır. "Servet-i Fünun" zümresinin ve edebiyatının rolü, mevkiî hakkındaki mütâlaamda aynı kitabın "Gökalp Hakkında Mebde Mefhumu" bahsinde zikredilmiştir. Bunlardan daha fazla konuşmaya lüzum görmüyorum.

Bir mecmua rolüne ve vazifesine göre düşüncelerimi söylediğimin unutulmamasını rica ederim. Sırasıyla demek istiyorum ki hadiselerin canı, idaresi dinlememeksizin yani cemiyetin kabuğu altındaki rûha, rûhî ihtiyâca parmağını dokundurmayarak görünen ve öyle yürümek isteyen müesseselerdir ki tutunamamıştır.

Servet-i Fünun'la eski "Yeni Mecmua"da edebiyat muayyen ve samîmî bir cephe aldığı ve aynı zamanda berikinde ilimle, ötekinde kuvvetli tenkitle yürüdüğü için medeniyet ve sanat-ı târihiyemizin çok mânidar ve emin birer istasyonu gibi gösterilmeye hak kazanacak kadar öyle bir kesâfet ve muayyeniyetle var olmuştur.

Ben şimdi mümkün olsa bütün kâri'lerinize şöylece haykırırdım:

—Şekib ve Emin Beyleri sağ tarafına sımsıkı alan bir risâle, mefkûrenin tahakkukundan sonra, gayet mânâlı bir hayat alâmetidir.

Bundan sonra da mümkün olsa, yani haddim olsa mecmuanın sahiplerine sorardım:

—Sol tarafınız?

Sol tarafınızda da zannımca sanat... Fakat mefhumuyla, hakiki mânâsıyla sanat bulunmalıdır. "Bulunmalıdır" demekle ukâlâlık yapıyorum, afvediniz. "Bulunacaktır" demeliydim. Sanatın hakiki mefhumunu sanatın belâgat veya âh u vah saklambacı olmadığını da ya zevkli, âşık, hadsî, fakat yine tetebbu ve tahlîli kuvvetli bir tenkit yahut felsefe bildirir. Fiili misalleri de bizzat sanat-kârlar verecektir. Mecmuaya düşen vazife müşekkil ve mühim vazife: Öyle sanat eserlerini eleyip çıkarmak, bulmaktır. Ayrıca bir "Müstaid Zekâlar Sahifesi" açmanızdan tahmin ve kendi kendime tebşir ediyorum ki bu eleme olacaktır. En muzdarip ve semâsız günlerinde sanatın aşkını bilâihtiyar duyup yaşamış bir gönül, bu tebşirle kendini avutmaktan ne kadar bahtiyar olur. Bunu ben size tarif edemem, fakat sizler takdir edebilirsiniz.

Musahabe

MESUT BİR TARİH

Mecmuamız bugün birbuçuk yaşını ikmal etmiş bulunuyor. Aynı zamanda bu tarihin Ramazan Bayramıyla milli bayrama tesadüfü bizi bihakkın müftehir edebilir. Zamanın matbuatımızın ekseriyetini bir neşriyat uçurumuna sürüklediği bir sırada biz bir an bile hasis duygular, emeller peşinde koşmadan daima mütevazi fakat tantanasız ve vakûr insanlar gibi çalıştık, pek uzun olmayan hayatımızda refahı düşünmeksizin ihtiyaçlar karşısında da kaldık. Fakat bu gibi şerâit gayemize doğru yürümekten bizi men edemedi. Hiç şüphesiz ki takdir edenlerimiz bizim için ebedi bir istinadgâh olacaktı ve böyle de oldu. İntizamla geçen hayatımızda bu sözümüzün hakikat olduğunu anladık. Zaten milliyet prensiplerinin bütün manasıyla duyulduğu bir zamanda, bir devrede doğan mecmuamız ismini ruhunu çok kötü olan muhitinden olmamış mı idi? Böyle samimi bir rihla hayata kavuşan, her kuvvetin her şeyin yaşamısı, neşv ü nemâ bulması pek tabii değil midir? Bâhusus ki biz bihakkın yaşını ikmal ederken "Milli Mecma"nın yine milli bir bayramla tesadüfü istikbal içinde bir hayır telâkki edilebilir. Aynı zamanda kârilerimizde yarın için bize murlu bir yolda yürüyeceğimizi çok asil alâkadarlarıyla zimnen tebşir ve isbat etmiyorlar mı? Hiç şüphesiz ilk nüshadan beri mecmuamızı takip eden bir çok müâllim bey ve hanımlar yetiştirecekleri nesil üzerinde müessir ve ilham menbaı olacaklar ve binnetice hal-i hazırda memlekete nazaran mahdud telakki edilebilen kârilerimiz yarın büyük bir ekseriyet teşkil edecektir. Zaten her tekâmül tedrici olmuyor mu? Esasen bizim arzumuzda memleketin seviyesinin yükselmesidir. Bugün varlığımızın istiklâlini ilân eden aziz milletimiz, yarın ilim sahasında da istiklâlini cihana bildirdiği zamandır ki bütün manasıyla asri bir millet telâkkisine layık olacaktır. Bu müstakbel yükseliş Türklük için bir hakdır.

Bahusus son badire seneleri bize öğretti ki hak verilmez, alınır. Binaenaleyh bu ikinci sahada da muvaffak olabilmemiz için yorulmak bilmeden her şeye tahammül ederek çalışmak icab eder. Zaten mahrumiyetlerden sonra saadetin, refahın kıymeti anlaşılıyor mu? Bir çocuk bile doğar yürüyemiyor, aylarca annesinin kucagında büyük bir sabır ile yaşıyor. Belki o, bu hayattan müstekîdir. Fakat iştikâsını dinleyen ve anlayan kimse olmadığı için bilemediğimiz arzularını tatmin edemiyor. Bir zaman geliyor ki yürümenin ihtidâî bir şekli olan emeklemeyi tecrübe ediyor ve nihayet yürüyor daha sonra koşuyor... Pek tabidir ki bir milletin hayatını bir çocuk hayatına benzetebiliriz. Omun da koşabilmesi için sıra ile sabır ile muhtelif devreler geçirmesi lâzımdır. Biz henüz ilim ve fen sahasında tamamıyla bir çocuktan farksızız. Hiç şüphesiz ki tekâmülümüzü elde edebilmek için çalışacağız ve umduğumuz hedefe vasıl olacağız. Böyle bir günü idrak ettiğimiz dakikada matbuat sahasında beliren bir çok hezeyan nâmelerde kendi kendine kâzip bir şekilde sönüp gidecektir. Ne mutlu, o günü göreceklere!..

ÜÇÜNCÜ YIL BAŞAMAĞINDA

İki sene evvel çıkan ilk nüshamızdaki müsahabenin bir cümlesini burada aziz kâhilerimize hatırlatacağız: "Mecmuanızın takip edeceği mesleğe gelince o ancak faziletin açtığı yol üzerinde medenî milletlerin eserine iktifa ederek yürüyecek ve mefkûreci gençliğin ifadesi olmaya çalışacaktır."

Zannederizki o zamandan beri neşredilen sayılar, bu va'di çok ciddi olarak ifâ ettiğimizi isbata kâfidir.

Esasen istinad ettiğimiz kuvvet ve menbaı da maneviyat ve fazilet sahasında inkişaf etmiş aziz okuyucularımız ve mefkûremizi takdir edenler temin ettiler. Onların daimi olarak bizi teşvikleri her şeyden feragatle çalışmamıza, maddî zevklerden maddi menfaatlerden tecerrüd ederek çalışmamıza imkan vermiştir.

Üçüncü yılın başamağında bulunduğumuz şu sırada yine gayemizin aynı düstur dahilinde olacağını tekrara bilmem lüzum var mıdır?

Tabi bu suretle mütevâziyane çalıştıkça istikbal ve yeni yetişecekler bizden birçok şeyler bekleyecek ve isteyeceklerdir. Mamafih vakit vakit "edebiyat öldü, sanat öldü!" diyenler olmadı değil. Fakat biz onlara cevap vermedik. İçimizden gelen samimi hamlelerle edebiyat ve san'at hudutları dahilinde atıldık. Kendi kendine mütevâziyane çalışarak eserler vücuda getiren gençlerle, sanatın, edebiyatın ölmediğini isbat etmeye imkânda bulduk. San'atı bazen mısralar halinde, bazen cümleler halinde -Velev şaheserler olmasalar bile- yaşatmak istedik.

Bu varlığı, henüz inkişaf etmeye belirmeye başlayan bir sanatın, bir edebiyatın başlangıç olarak kabul edersek istikbalde büyük sanat hamlelerine, büyük sanat-kârlara nâil olacağımızı ümit etmekte yanılmış olmayız. Çünkü hiç bir devirde bu gibi küçük eserler doğmadan şaheserler yaratılmamıştır. Biz, o şaheserleri meydana

meydana koyabilecek bir neslin tarlasını ihzar edebilirsek vazifemizi hiç şüphesiz ki yapmış olacağız. Her halde bu varlığı teminden sonra da memleketin takdirine bağlı olarak sanatkârlarımız yeni zekv, yeni görüş, yeni duyuş ve yeni ilhamlarla bediiyat alemini aydınlatacaklardır. Tabi ilim sahasında aynı suretle bir emekleme devresi geçirmektedir. İstikbal için ümîdvar olduğumuz gençler günden güne -az olsa bile- çoğalmaktadır. Bilhassa mecmuamızı takip edenler ilim vâdisinde de bir fikir münakaşasının başladığını sezmişlerdir. Son zamanlara kadar matbuatımızda ilim ve fikir cereyanlarına hemen hemen tesâdüf etmediğimizi söylersek hata etmiş olmayız. Binaenaleyh mütevâzi gençlik çalıştıkça sanat da ilim de inkişaf edecektir. Şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da bizi tekâmül ve inkişâf yolunda takdir, teşvik, takip edenler oldukça mecmuamız yaşayacak ve yeni dahil olduğumuz Cumhuriyet devrinde sanat ve ilmin temel taşlarını koyduğumuz bir zamanda kendilerine bir şeref hassası ayırmış olacaklardır.

II. AKTÜEL MESELELERLE İLGİLİ METİNLER



بر ترقی و انکشافه مظهر اولدینی ارکره نیوز ، یکدیگر نندن در نیوز میل مسافده بولان « اوهریو ، ایله » نوبق ، آره سنده مایسک ۱۹ نجی کونی تلفون واسطه - به متعدد فطوغرافلر آلمشدر ، بوفطوغرافلر غایت نعت بر حالده در . ممالکتزده ده فن وصنعت وادیسینده بیوک شخصیتلر قشمنی وپوکی ، تورکلیکه شرف نامین ایده جک کشفلرده بولونلنی نئی ایلرز .

مؤلم بر رقع - - مجموعه من ارکان تحریریه سندن کنج شاعر عز عارف دوندار بک بدر محترملری چودلی قاضی سابق علمادن نوری اقدی ایکی کون اول آتی بر صورتده راحتسز لرق صباحه قارشیا رتحال ایلشدر . ایکندی اوزری نعت مبارکاری اقربا و اوداسنک اشتراکیله قالدیرلش وقاع جامعتر قنده جنازه نمازی ادا ایده لره ادرنه قاییده احضار ایدیان مقبر مخصوصه دفن ایدلشدر . مرحوم مغفورک علیه کدر دیدنه صبر جمیل نئی ایدر ومومی الهمک تأثرانه اشتراک ایلرز .

بر ابرناغ - دارالفنون مدرسلر نندن متشکل بر هیئت - معارف وکائی مستشاری کوپرلی زاده فواد بکده داخل اولدینی حالده - کچن جمه کونی غاطه سرای ایسه سنده صاحبان اون راده لرنده اجماع ایده لره لیسه لر دوره نانیسه ایچون تألیف ایده لره جک کتابلرک کله جک سته به قدر فورمه ، فورمه طبی صورتیه اکلنه قرار ویرمشلردر .

رسم صالونی - رساملر جمیتی ، طرفندن کافی السباق ۲۵ تموزده غاطه سرای ایسه سنده آلنجی رسم صالونک کشاد ایده لره جکی غزته لرله شهیدین خیر ویرلمک بائلا مشدر . کنج جمهوریتزک صنعت ازلرنی وجوده کتیره جکلری تشویق ایده جکئی امید ایدر کن ممالکتمز صنعتکارلرینکده کچن سته لره نسبتله فضله بر واراق کوستره لک شاه ازلر تشهر ایتلرنی نئی ایدرز .

بیوک بر ترقی - تلفونه فطوغراف آلوب ویرمک فنک حیرت ایده لره جک اختراعلر نندن بریدر . برقاج سته دنبری بو خصوصده جالبشلمه ققدر . آنجق صوک کونلرده بو کشفک بیوک

هوسکارلر ستونی

امینه - نظیره -

تمام بریل کجدی سلسز امینه
اوجانم توفه پور ، دو مانسز قالدی ،
طاشکدن باشقه بوق براز امینه
پوره کم بویله ده در مانسز قالدی ...

هر سوزم شهیدی بر اینن امینه ،
صولدیمی گول کی تنک امینه ؟

باشکه ساردینک یشیل چوره کی
هر صباح قوللارده سنی آکارم ،
صیباق کوکسکده کی سودیکم بی
خاطرلار داتما ، آغلار ، بانارم .

« صیلا پور ندرین ، درین امینه »
« کوکسده بوش تالان برک امینه »

سینجه آتشمک کوبه کولکسی

ایجه ندرین آخیلر چوکر ،

اوزاقده آغلایان هر قوالسی

« امینه اولدی ، حیانه در » در ! ..

امینه نردمسک ، نوده امینه

علاجک واری بودده امینه ؟ ..

نه زمان دویم برقادین صداسی

کلیرسک دبه بن سنی کوزلرم ،

- چکیلز اولدی بو عمرک جناسی -

پورولدی بولگه باقان کوزلرم ...

بو حیات بک آغیر ، آغیر امینه

نیده بانگه چاغیر امینه ...

معلم زکی

لعل : ۲۳۶

صاحب و مدیر مسئول : محمد صبیح

اوقاف اسلامیه مطبعه سی

MİLLÎ MECMUA'NIN İKİ HAFTASI

Tarih-i Edyan Kongresi: Paris'te 8 Teşrinievvelde toplanan beynelmilel tarih-i edyan kongresi mesâisinin ikmal etmek üzeredir.

Fransızlar, milletler arasında böyle mühim ve büyük bir ictimâî ihzar ettiklerinden dolayı bilhassa bizim hesabımıza büyük bir iş yapmış oluyorlar. Zira bu münasebetle Avrupa efkâr-ı umûmiyesinde el'an anlaşılmayan birçok hakikatler tenevvür edecek ve hakkımızda beslenen yanlış zihniyetlerden bir kısmı olsun silinecektir. Türklüğü ve Türkiye'yi Kongredetemsil ve müdafaa için giden darülfünunumuz Türk edebiyatı tarihi müderrisi Köprülüzâde Mehmet Fuad Beyefendi vâkıfâne ve müdakkikâne saylerinin kıymetli bir mahsulü olan tetebbünâmelerini kongreye verdikleri zaman hürmetlerle dolu bir alkış tufanı ile karşılanmıştır. Düşünülecek olursa bir Türk müderrisinin ilim sahasındaki vukufu dolayısıyla dünyanın en büyük âlimlerinin huzurunda alkışlanması Türkler için iftihar ve şerefi mucib olmalıdır. Kongre riyaseti Fuad Beyefendi'nin tetebbünâmelerini tab ettirmeye karar vermiştir. Muhterem müderrisimiz avdetlerinde mesâileri hakkında Darülfünun konferans salonunda umûma hitâben bir konferans vereceklerdir.

Saadâbâd Eğlencesi: "Serbest resim atelyesi" uzun zamanlardan beri hazırladığı Saadâbâd Merasimini 27 Teşrinievvel gecesi "Aynalı Kavak" kasrında icra etti. Merasim şehrimizin pek büyük zevâtı huzurunda yapılmıştır. Mazinin şûh ve bedî hatıralarını canlı bir sahada görmek için o gece kasra koşanlar derin bir inkisâr-ı hayalle çarpıştılar. Nedim'in saray hayatından bir safhayı gösteren "piyes"de olmasaydı huzzâr bütün bütün boş dönecekti. Oynanan piyeste baştan aşağı hatalarla dolu idi.

Mevzu Damat İbrahim Paşa'nın sarayında Nedim tarafından yapılan bir aşk imtihanını musavverdir. Bir gün

Nedim Damat Paşa'ya câriyelerden "Dilşâd"a küçük bir şairin can u gönülden âşık olduğumu söylüyor ve ilâve ediyor:

-Paşam, bu küçük şairin kalbi öyle ince ki, aşkını tasvir için ne kadar ruh-nüvaz ve ince gazeller söylemiştir, bir işitseniz. Zavallı kalbi yanık şaire merhamet edin... Huzurumuzda bir aşk imtihanı versin.

Haşmetler içinde yüzen Damat Paşa Nedim'in sözünü icraya karar veriyor.

Küçük şair, Damat ve Kaptan Paşalarla Nedim'in önünde imtihana çekiliyor.

Nedim şâir Kemal'e cesaret için birkaç gazel okuyor. Gönlü ateşler içinde yanan Kemal, Dilşâd için yazdığı Yahya Kemal'in bir kaç gazelini yüksek sesle inşa ediyor!

Gördüm ol meh döşüne bir şal atıp lâhûrdan
Gül yanaklar üstüne yaşmahtutmuş mûrdan, ilh.

Gazeller biraz olsun ezberlenmiş ve hakkıyla inşa edilmiş olsaydı, belki daha güzel alabilecekti. Hele bazı kelimelerin yanlış okunması bu pek meşhur gazelleri ezber bilenler üzerinde fena bir tesir yapıyor, dudaklarda müstehzî tebessümler bırakıyordu.

Eğer Saadâbâd Gecesi, diye yâd olunan bu gecede mazinin o şuh demlerini hatırlayanlar olduysa onlarda salondaki câli ve gayr-ı tabi sahne mümessillerini dinlemeyenlerdir.

MİLLÎ MECMUA'NIN İKİ HAFTASI

Gazi Paşa'nın Reis-i Cümhür Olması Münasebetiyle:

Geçen nüshamızın matbaadan alınacağı gün Gazi Paşa'nın "Reis-i Cümhür" intihap edildiğini gazetelerde okuduk. Tabi bu hususta birşey yazmak mümkün olamamıştı. Hatıra sakin bir şey gelmesin: "Bu mecmua hani siyasî değildi!" dersiniz olur ya. Biz yine siyasete karışmıyoruz. Kudemanın eserine iktifa emeliyle yazılan şu birkaç satırın sebebi- ni şimdi, derhal anlayacaksınız, esasen bizim gibi hayallah arkadaşlık eden zümre insanları siyasetten ne anlar. Bu hususta gazeteler birçok fikirler beyan etti, uzun uzun makaleler yazdı. Fakat hiç biri bizi, düşünülen tarzlarda alâkadar etmedi. Şimdi de belki diyebilirsiniz ki "Bu kadar da lakaydi olur mu?" Ben de: "Hayır" der ve bu kıtayı arz ile icab eden cevabı vermiş olurum:

Bir beyit ile söyledim Mesihâ
Tarih-i mücevher, oldu ra'nâ
Meleğim ve semâda cümle mesrûr
Gazi Paşa'mız reis-i cümhûr

1342

Dârlfünunda: Yeni sene için Dârlfünunumuza emin intihab etmek üzere ictima eden fakülteler müderrisin meclisleri 41 rey ile sâbık emin Besim Ömer Paşa'yı, 37 rey ilede Edebiyat medresesi meclis-i müderrisin reisi ve terbiye müderrisi İsmail Hakkı Bey'i namzet göstermişlerdir. Birisi rub asırlık şerefli bir maziye, diğeri teceddütperver faal bir seciyeye mâlik olan bu iki muhterem müderristen hangisinin Dârlfünun emin-i olacağını Maarif Vekâleti tayin edecektir.

Kâzım Karabekir Paşa: Meş'um mütarekenin karanlık ve felaketli günlerinde hiç sönmeyen azmi ve sarsılmaz imanıyla Türklere halâs ve istiklâl ufuklarını açanlar arasında Kâzım Karabekir Paşa'nın mühim bir mevki var-

dir. Anayurdumuza şark cephesinden akan istila seylini, büyük ve şanlı zaferleriyle pek parlak bir surette tevkif ve tedmir eden bu, "Ermenistan Fatih"i hakkındaki teveccühlerini İstanbul halkı, onu kendisine mebus intihap etmekle isbat etmişti.

Memleketteki Maarif ve İktisat cereyanlarına yüksek alâkadarlığı ve şark yetimlerinin terbiye ve tahsilleri hususundaki himmetleri ile kendisini aynı zamanda bize büyük bir ilim adamı olmak üzere tanıtmış olan muhterem misafirimizi kemâli samimiyetle selâmlarız.

Müstaid Zekâlar Sütunu: Şiir Müsabekası mecmuamız inkişafa kabiliyetli gençlerimize bir hizmette bulunmak emeliyle "Müstaid Zekâlar Sütunu" ünvanı altında bu nüshadan itibaren iki ay devam etmek üzere bir şiir müsabekası açıyor.

Gönderilecek şiirlerin güzellerini sıra ile dede-
deceğiz. Bu şiirler arasından heyet-i tahririyemizce in-
tihap edilecek en güzel şiirin sahibine Mecmuamızın altı
aylık abonesi hediye edilecektir.

MİLLÎ MECMUA 'NIN İKİ HAFTASI

Gazi Paşa ve Matbuat: Sulh devresi başlayalıdan beri Türk matbuatı yeni devletimizin halk lisanı olmaya başlamıştır. İstiklâl harbi esnasında içeride ve dışarıdaki düşmanlarla mücadele için kuvvetli ve müttehit bir çephe teşkil eden İstanbul matbuatı altı yedi aydan beride memleketin ıslahına aid, dahili idaresine müteallik hususlarda kudretleri yettiği nisbette müdürân-ı umûr ikâza çalıştı ve çalışıyor. Halkçı bir milletin sesi gazetelerin beyaz sahifeleri üstünde tecessüm eden satırlarda duyulur. Türk matbuatı busadâya lâzım gelen ahengi vermek hususunda istisnasız bir liyâkat göstermektedir. Fikirlerin, şahıslar fevkinde tutulacağı devrin hiç olmazsa arefesinde bulunuyoruz. Teferruata aid mesâilde şedit ihtilafata rağmen münekkit vaziyetinde bulunanların esâsa taalluk eden hususlarda mukabil safa ne büyük bir tehâlûkle iltihak ettiklerini memnuniyetle görmedik mi? Bu hal istikbalimiz için bir fâl-i hayırdır.

Dahili, harici bütün memleket meselelerinde milletin hayrından başka bir şeyi kendilerine emel ittihaz etmeyen matbuat ve onun İstanbul'daki mümessilleri devletimizin umutluz bârisinden istinâreye gidilir. Bu gidiş ve gidenleri kabul ediş, memleketin hâyat-ı fikriyesi için zâhiri tevâzuuna rağmen pek mühim bir hadisedir. Biz bu vakayı alelâde bir resm-i kabul şeklinde telâkki etmiyoruz. Çünkü şüphe etmiyoruz ki mensubu bulunduğumuz millet içinde Gazi Paşa kadar o milletin âlâmıyla müteallim, meserretleriyle mahzuz çok az adam vardır. Hisdeki bu azamet fikren fakir kalamaz, memleketini seven Paşa aynı zamanda memleketini düşünen paşadır. Zaten hakiki düşünceler, hakiki sevgilerin doğurduğu bir ihtiyaç değil midir? Hissen ve fikren hepimizin pişvâsı olan bu kıymetli dehanın ne düşündüğünü bilmek ve onun ışığından kalbimize ve kafamıza bir parça nur almak hassaten bu sıralarda lâzımdı. İstanbul matbuatını bu lüzumu takdir ettiğinden do-

layı -onun vazı bir cüz'ü sıfatıyla- iftihar etmeğe layık addederiz.

Dârülfünunda: Dârülfünun edebiyat medresesi meclis-i müderrisin reisi İsmail Hakkı Beyefendi'nin ahiren Dârülfünun emânetine intihap ve taayyünleri üzerine inhilâl eden mezhur medrese meclis müderrisini riyasetine Türk edebiyat kürsüsünün genç ve müttebî müderrisi Köprülüzâde Fuad Beyefendi intihap olunmuşlardır ve bu intihap maarif vekâletince tasdik olunmuştur. Kendilerini tebrik ve hayrîkâr mesâilerine emniyetle intizar ederiz.

nu: 8, s: 128

(İmzasız)

MİLLÎ MECMUA'NIN İKİ HAFTASI

Türk Ocağında: İstanbul Türk Ocağı âzâsı geçen Cuma fevkâlâde bir kongre halinde toplandılar. Türk milliyeti ve harsı nâmına açtığı büyük ve mukaddes mücahedenin feyizli neticeleri her zaman görmekle mesut olduğumuz ocağın bu ictimâda alınan kararlara ve cereyan eden müzâkerâta bakılırsa yurdun muhtelif köşelerinde açılan yetmiş müte-câviz "ocak" mürahasasının iştirâkiyle önümüzdeki ay Ankara'da toplanacak umumî bir kongrede her ocak yalnız bir reye malik olacak ve burada ocakların Türk hayat-ı ictimâiyesinde eskisinden daha faal daha velüd bir vazife ifâ edebilmesine muhtâzi tedabir ittihaz olunacaktır. Meşrutiyetin ilânını müteakip faaliyet sahasına atılarak çok geçmeden bir vecihle ifsâha uğrayan yüzlerce emsâli arasında oniki senedenberi, gayesine heran biraz daha yaklaşmak suretiyle tekemmüle doğru ilerleyen Türk Ocağı, merkezin şubelere tahakküm ve tefevvüküne razı olmamış ve hiçbir ocağa merbutiyeti olmayan "âlî" bir "hey'et-i merkeziye" vasıtasıyla gayr-ı kâbil-i tecezzî Türk Ocağı idare-i umumiyesini tanzim esasını kabul etmiştir.

Cemiyet hayatında bir tekâmül eseri olan bu kararlarından dolayı Muhterem Ocaklıları tebrik etmeyi bir vazife biliriz.

Ramazan Nüşamız: Gelecek nüshasıyla hayat-ı intişarının altıncı ayını itmam edecek olan mecmuamızın onikinci sayısı Ramazan-ı şerife aid resim ve yazılarında muhtevî olduğu halde Nisanın onuna müsadif perşembe günü intişar edecektir. Bu fevkalâde nüshamızın nefâsetini temin için lazım gelen ihzârâtın ikmâli dolayısıyla vukua gelecek bir haftalık tahiri, kârilерimizin hoş görmelerini rica ederiz.

Mecmuamız: Bu nüshadan itibaren eslâfa aid kıymetli eserler içinde bir köşe tefrik eylemiştir. Burada klasiklerimizden henüz intişar etmemiş şahaserleri fırsat el-

de edildikçe neşredilecektir.

Müsâmeremiz: Birkaç günden beri havaların muhalefeti hasebiyle ihzârât ikmal edilememesi yüzünden mevakkat bir müddet için tehir edilmiştir. Tertip günü ayrıca umum gazetelerle ilân edilecektir.

nu: 11, s: 176

(İmzasız)



MILLÎ MECMUA'NIN İKİ HAFTASI

Fuad Bey Ankara'da: Ahiren Köprülüzâde Mehmet Fuad Bey Maarif Vekâleti müsteşarlığına tayin olunarak Ankara'ya hareket etti. İlim adamlarının maarif sandalyelerini işgal etmelerinin memleket maarifi için çok hayırlı neticeler tevlit edeceği vâreste-i şüphedir. Binaenaleyh Fuad Bey gibi hayatını ilime vakfetmiş kıymetli bir müderrisimizin de maarife aid pek çok ıslahat yapacağına kuvvetle eminiz.

nu: 12, s: 207

(İmzasız)

MİLLÎ MECMUA'NIN İKİ HAFTASI

Ankara'da Muallimler Konferansı: Ağustosun yirmiki-
 nci Cuma günü Türkiye muallimler Birliği Konferansı yet-
 mişdört murahhasın iştirakiyle küşâd edilmiş. Gazi Paşa
 Hazretleri ve refikaları Hanımefendi başvekil İsmet Paşa
 Hazretleriyle refikaları Hanımefendi, Fevzi Paşa ve heyet-i
 vekile âzâsı davetli olarak hazır bulunmuşlardır.

Kongere genç ve faal maarif vekilimiz Vasıf Beyefen-
 dinin heyecanlı ve samimi bir nutuklarıyla açılmıştır. Va-
 sıf Bey bu nutukunda vaktiyle yapılmış olan son inkılâbı-
 mızın avâmili arasında muallim ve mürebbilerin mevki ve
 ehemmiyeti ve eski devirlerde kalan milli hissiyatın ve
 mukaddes mefkûrenin bu mesûd devrede te'yid ve takviyesi
 için muallimlerin ne büyük bir hizmete namzet olduklarını
 hükûmetin bu kıymetli zümreyi bütün varıyla takviyeye az-
 mettiğini pek açık bir sûretle söylemiş. Buna mukabil mil-
 letinde muallimlerden beklediği ve onların zaten izhar
 edegelmekte oldukları feragat-i nefis husûsu şu cümle ile
 hülâsa ederek nutukuna nihayet vermiştir:

"İstiyorum ki Türkiye'de ve Türk heyet-i citimâi-
 yesinde muallimler feragat-i nefisde ve diğer kâkillikte
 nümûne-i imtisal olsunlar."

Nutku müteakip yaşlı reis Nâfia Vekili Süleyman
 Sırrı Bey'in teklifiyle kongere riyasetine Ankara murahha-
 sı Adliye vekilimiz Necati Bey, reis vekilliklerine de
 Nakiye Hanım ile Nüzhet Bey intihap edilmişlerdir. Bu cel-
 sey müteakip ikinci celsede encümenler teşkil edilmiş ve
 kongerenin ilk günü bu suretle hitam bulunmuştur.

Bundan üçgün sonra Maarif Vekâleti tarafından Milli-
 bahçe Gazinosunda Muallimler Kongeresi âzâsı şerefine bir
 çay ziyafeti verilmiş ve ziyafette Reiscumhur Hazretleri
 de hazır bulunmuşlardır. Ziyafetin nihayetinde Vasıf Bey'in
 bir nutkunu müteakip azâdan Siddika Süleyman Hanım'ın ce-
 vabından sonra Gazi Paşa Hazretleri talâkatlarıyla irâd-i
 nutuk etmişlerdir.

Paşa Hazretleri Cumhuriyetin fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek seviyeli muhafızlar istediğini, memleket evlâdının her tahsil derecesinde iktisâdi hayatta âmil müessir ve muvaffak olacak surette techiz olunması lâzım geldiğini ve millî ahlâkımızın medenî esaslar ve hür fikirlerle takviye edilmesini söyledikten sonra muallimlere hitaben:

"Sizin muvaffakiyetiniz Cumhuriyetin muvaffakiyeti olacaktır." demiş ve mütakına şiddetli alkışlar arasında:

"Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanî bir, irfanî bir nesiller ister." Vecizesiyle nihayet vermiştir.

Muallimler Kongresi'nin en mühim safhası gece saat onda toplanan celsede cereyan etmiştir. Hakkı Tarık Bey'in arkadaşları muallimler birliğinde cemiyetler ittihadı şekline ifrağını, Nüzhet Haşim Bey ve rüfeka muallimlerin bir cemiyet etrafında ittihadını teklif etmişler ve bu iki muhtelif nokta-i nazar uzun gürültülere bâdî olmuşsa da ikinci nokta-i nazar hakkında Vasıf Bey'in vaki olan beyânâtı ve birinci nokta-i nazar hakkında da Hakkı Tarık Bey'in serd ettiği mütâlaâtı müteakip mesele reye konmuş ve birinci nokta-i nazar onbir müstenkif, onüç muhalife karşı otuz küsur rey ile kabul edilmiştir.

Hakkı Tarık Bey, İzmir ve Edirne muahhaslarıyla beraber salâhiyetlerinin adem-i müsâdesine mebnî yeniden müveccih olmak üzere kongreyi terk etmişlerdir. Muallimleri temsil eden bu zümre içerisindeki şu kardeş ve arkadaş ihtilâfının iftiraka müncer olmadan müsbet bir neticeye bağlanmasını candan ve gönülden dileriz.

MİLLÎ MECMUA 'NİN İKİ HAFTASI

30 Ağustos 340 Dımlupınar Merasimi Münasebetiyle:

Biz bütün gazetelerin yazdığı havadisi bu dar sütunlarımızda tekrarlayacak değiliz. Yalnız büyük Gazimizin nutkunun pek hararetli olan şu cümleleri, bizim en hakiki en kat'î düsturlarımız olmalıdır.

"Efendiler, artık vatan imar istiyor, zenginlik ve refah istiyor, ulûm ve marifet, yüksek medeniyet, hür fikir ve hür zihniyet istiyor."

Evet, vatan bunların hepsini istiyor ve bunları yapmak bizim için mühim değil, ehemdir. Fakat bunları ne suretle ve nasıl yapacağız? Halkımızın seviyesi henüz bu düsturları idrak edecek kadar yüksek değildir. Binaenaleyh en evvel seviyenin yükselmesi, ahâlimizin tenviri lâzım. Bu terbiyeyi nasıl vermeli? Bugünkü hayatımız, bilhassa fakir tabakada...ki halkın kısm-ı azamı fakir ve bedbahttır- seviyenin yükselmesine imkân bahşedecek bir halde değildir.

Nutkunun sonlarına doğru Paşa yine diyor ki:

"Bilirsiniz ki iktisâden zayıf bir millet fakr ve sefâletten kurtulamaz, kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz, ictimâî ve siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz."

Evet bunlarda çok doğru... Her halde halkta iktisat fikri uyanmalı, ahâli sefâletten, ictimâî sefâletlerden kurtulmalı. Bunun için de yine seviyenin yükselmesi lâzım. O halde ne yapmalıyız, nasıl hareket etmeliyiz ki istenilen seviyeye vâsıl olalım? Biz bu hususta düşündüklerimizi çok samimi duygularımızı yazmayı bir vecibe telâkki ediyoruz.

Fakir halkın gündüzleri sırf ailesini kendini geçindirecek para tedarikiyle meşgul bulunması hasebiyle tenevvür için yükselmek için vakti yoktur. Binaenaleyh yapılacak yegâne çâre esaslı teşkilat vücûdâ getirerek muhtelif semtlerde umumî gece dersleri açmaktır. Memleke-

timizde bu suretle maarifte taammüm etmiş olur.

Biz öyle gençler tanıyoruz ki ibtidâî tahsilin her medeni memlekette mecburî olduğu bu asırda sırf açlık, sefalet yüzünden bu elzem olan tahsili bile yapamamıştır. İbtidâî tahsili olmayan bir şahısta zannetmeyiz ki iktisat fikri, teâlî fikri hatta arzusu bulunsun. Ve sonra yine böyle bir şahıs nasıl zengin olur. Nasıl yüksek medeniyete sahip olur? Binaenaleyh dediğimiz gibi evvel emirde seviyeleri yükseltelim ve halka çalışmayı, para kazanmayı öğretelim, sonra istediklerimize nâil oluruz. Hiç şüphesiz ki halkın zengin olması memleketin zengin olması demektir. Zengin halka mâlik bir memleket de hiç şühnesiz kendi kendine imar edilir. Tabi yine şehir belediyelerinin irşâdâtı faaliyeti lazım.

Biz bu kanaatlerimizi söyledikten sonra genç Cumhuriyetimizin, genç azimkâr ve çok kıymetli Maarif Vekili Vasıf Beyfendi'nin bu hususta da fikirlerimizi muvaffık bulduğu takdirde faaliyetlerini can v gönülden dileriz.

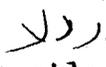
MİLLÎ MECMUANIN İKİ HAFTASI

Türk Ocağındaki Konser: Türk Ocağı'nın 14 Teşrin-i Sanideki konserini dinlemek fırsatına nail olduk. Sanatkârlar Cemal Reşit, Seyfeddin ve Sezai Beylerdi Areneski'nin triyosu muvaffakiyetle çalındı. Esas olan hisse riayet kaidesi emin çalmak gayretiyle zâyı oluyordu. Hatta yapmamak endişesiyle tahaddis eden zarûrî ve fakat ehemmiyetsizce hatâlar kulağa çarpıyordu. Her halde daha iyi çalıştıkları takdirde daha fazla muvaffak olacakları ümit edilebilir. Mamafih dinlediğimiz triyo İstanbul'da yapılabilecek en iyi kombinezonlardan biridir. Cemal Bey, icrânın merkez noktasını teşkil ediyordu. Tereddütler ancak onun himmetiyle kapatılabiliyordu.

Daha ziyade garbî Avrupa musikisine mensup olan Rus bestekârı Çaykovski'nin konserini çalmak kolay değildir. Seyfeddin Bey'in gördüğümü tereddütlerini haklı buluruz. Fakat, gelecek konserde daha kolayca musikîlerini dinletmelerini ümit ve arz ederiz. Herhalde genç sanatkâr şâyân-ı takdir ve tebriktir.

Sezâî Bey'de his itibariyle bariz bir tefevvük var. (Pupez)in şen ve satır gavutunda bunu katiyetle gördük. Eserde teknik müşkilât mevcut olmadığı için sanatkârın bu sahadaki iktidarını tamamıyla anlayamadık.

Cemal Reşit Bey'e gelince: Genç üstadı bütün kalbimizle tebrik ederiz. His ve teknik itibariyle kat'i bir muvazenet ile çaldılar. Ay ışığı sanatının ikinci kısmı fazla allegro gittiği gibi (rall do) dereceleri de mübhem geçiyordu. Bu cihete nazar-ı dikkati celbederiz.

Seyfeddin Bey'in konçertosu bilhassa alâka ile dinledik. (Dirdila- )nın Macar danslarına benzer bir şey yapabilmek istenilmiştir. Fakat maatteessüf muvaffakiyet hasıl olmamıştır. Eserde icrâ müşküllerinden ziyade hissiyat-ı milliyemizin akisleri bulunmadı idi. Her halde Seyfeddin Bey beste tecrübelerini tekrar etmelidir.

Netice itibariyle, her üç sanatmârı tekrar tekrar tebrik ve mükemmel ahenkleri ile mühitin terbiye-i müsikiyesine muntazaman yardım etmelerini temennî ederiz.

Yeniden Yapamıyoruz, Bâri Yıkılmalarına Mâni Olabilsek: Geçen gün mühiblerimizden biri, bizi pek müteessir edecek bir hakikattan bahsetti, büyük bir alâka ile meseleyi tahkik ettik. Bakımsızlık ve lâfaydiden dolayı lâleli Câmî'inin kûbbe ve diğer cihetlerinden yağan yağmurlar tamamıyla bu mukaddes mabedin dahiline akmakta imiş. Kûbbe kursunlarından bir kısmı harab olmuş. Bu hâlim temâdisi nihayet caminin yıkılmasına sebebiyet verecektir. Hiç olmazsa insaf edelim de, bari yeniden yapamıyoruz, bu gibi elde mevcut bedî eserlerimizi muhafaza edelim. Bunları da kayıp edersek medeniyetimiz namına cihana ne gösterebileceğiz. Bu hususta Evkâf Müdüriyet-i Umûmiyesinin nazar-ı dikkatini celb ederiz.

Türk Yurdu: Öndört seneden beri yalnız memleketimizde değil, diğer Türk ülkelerinde de milliyet cereyanının fikrî pişvâsı olan Türk Yurdu tekrar intişara başladı.

Bundan evvel fırsat bulamadığımız tebriklerimizi takdim ve muvaffakiyetle devamını temenni ederiz.

Servet-i Fünun: Edebiyat tarihimizde ehemmiyetli bir mektebin ismini teşkil eden bu eski ve kıymetli mecmuanın ihya edildiğini memnuniyetle haber aldık. Eski Servet-i Fünun'u idare eden mütecanis kalemlere bu defada nâil olup olmayacağını şimdiden tahmin mümkün değildir. Bu husustaki fikrimizi ihtişarı anına tahir etmekle bereber-ihyasını tebrikten çekinmeyiz.

İlk Terbiye ve Tedrisat Mecmuası: Kırkkilise müallimleri tarafından neşredilen bu meslek mecmuasının şekli ve yazıları denilebilir ki tamamıyla İstanbul'a aiddir. Mamafih tabındaki mükemmeliyeti ve yazılarındaki kıymeti itibariyle Kırkkilise'nin münevver müallimleri intihapta aldanmamışlardır. Bu arkadaşları tebrik ederken

İstanbul erkek ve kız muallim mekteplerinin daha böyle bir meslek mecmuasından mahrumiyetine teessüf etmemek elden gelmiyor.

nu: 25, s: 412

Millî Mecmua



MİLLÎ MECMUA'NIN İKİ HAFTASI

Meslek: "Meslek" in mecmuamız hakkındaki düşüncelerine daha epey zaman cevap vermekte maatteessüf mazuruz. Çünkü omın bir meslekte sebat edeceğine henüz kâni değiliz. Gazetenin program dediği şeyi biz baştan aşağı bir itiraf-ı zünûb silsilesi halinde bulduğumuz için yarın bugünkü "meslek"inde bir mesleksiz olarak ilan edileceğine emin değiliz. Gazetenin alemdarı bir vakit komitecilik, politikacılık, bolşevikliğin tecrübeleri yapmış, fakat bunların hiç birinde bir selâmet bulamamış. Hepsinin altında kaldığını görerek binnetice üste çıkmak hevesiyle kırk yıldan beri malum olan bir Meslek bulduğuna zâhib olmuştur. Artık sinni kemâlin verdiği bir itidal ve temkin ile sıya sabına dokunmadan yalnız "Meslek"ci kalacaktır. "İttihatçı mısınız? derlerse "Hayır!" diyecek, "Komitecimisiniz?" derlerse "aman!" diyecek, "bolşevik misiniz?" derlerse, "hâşâ!" diyecek... "Mülteci misiniz?" derlerse Ziya Gökalp üstadına arka çevirerek Mükremin Halil üstadımızın eserine tevfi kan "Anadolucuyum", fakat "Turanlı" değilim diye haykıracak!..

İşte bir siyaset ki hem pratik, hem de tehlikesiz iktisâdî, siyaset denilen bu çığırın manasını en iyi "Aydınlık" cılar bilir. Bir "Meslek"i şimdilik onlara havâle ediyoruz.

Bize kalırsa sermâyedarlarla amelenin menâfiini hem âhenk bir surette te'lif edeceğine inanan "Meslek" in çatacağı ilk kapı "Millî Mecmua" değil, "Aydınlık" mecmuasıdır. Asıl hasım dururken "Millî Mecmua"yı sayıklamak "Donkişot"ı hatırlatmaz mı?

Avrûpaya İ'zam Edilen Talebe: Maarif Vekâleti heyet-i teftişiyesi kısmen muallimliğe intisap etmiş müstaid gençlerden, kısmen de liselerin iyi yetişmiş mezunlarından bir talebe kafilesini Avrûpanın muhtelif memleketlerinde tahsile göndermektedir. Kısm-ı âzâmı memleket

hesabına vaadkâr bir istikbâl-i ilmiye namzed bulunan bu gençlerin i'zâmı teşebbüsü karşısında bir taraftan sevinirken diğer taraftan da memleketin çok eski bir talihsizliğini hatırlıyoruz. Maatteessüf şimdiye kadar hiçbir müstakar ve sağlam kuyûdu şerâite tâbî olmadan muhtelif Avrupa memleketlerine i'zâm edilmiş talebemizden memleket yaptığı fedâkarlığın ancak yüzdebeşi nisbetinde hazır ve faide istihsal edebilmiştir. Zekâ ve kabiliyet itibariyle hiçte fena olmayan birçok gençlerimiz Avrupaya gider gitmez birdenbire serser olmuşlar ve garp hayatının cazibe-i sefâhet ve şehvetine kendilerini kaptırarak ilmî tahsili ve arkalarında kendilerine müştak ve muntazır bedbaht memleketi daima unutmuşlardır. Ve bizim Avrupa'ya giden gençlerimizin muktesebâtı ve memlekete yaptıkları hizmet japon gençlerinin muktesebât ve hidemâtiyla mukayese edilince hicabdan hepimizin yüzünü kızartacak kadar lâşey hükmündedir. İşte biz bu feci hakikati hatırlarken bu defa tahsile giden gençlerimizin daha başka türlü seciye ve ahlâkî kuvvetlere istinat ederek daha iyi yetişmelerini ve bedbaht, muzdarip memleketin felâketlerini, ızdıraplarını tehvine me-dar olacak güzide birer ehl-i vatan olarak yurtlarına avdetlerini temenni ediyoruz.

Gelecek Nüshamızdan İtibaran: Hayatlarını merak ve hayreti câlip Avrupa meşâhîrinin nasıl yaşadıklarına ve ne suretle eser vücuda getirdiklerine dâir makaleler neşrine başlayacağız. Ve elde edebildiklerimizin fotoğraflarında sütunlarımıza dercedeceğiz. Bu suretle muhterem kârilerimiz lezzetle takip edecekleri bu yazılarla garbın sanat âlemlerinde yetişen büyüklerini tanımış olacaklardır.

MİLLÎ MECMUANIN İKİ HAFTASI

İRTİHAL: Erkân-ı tahririyemizden Mustafa Şekib Beyefendi'nin teyzezâdeleri ve memleketimizin kıymetli ve pek eski matbuat hadimlerinden mütercim Halid Bey'in mahdumları Salâhaddin Halid Bey'in bir hafta mukaddem vefat ettiğini kemâl-i teessürle haber aldık.

Dört senelik harb-i umumide cepheden cepheye atıldığı halde ölüme mağlûb olmayan Selahaddin Bey, nihayet salgın bir felâket halinde nüfusumuzu kemiren sıtmanın binlerce kurbanları arasına kırıştı. En ağır vazifeleri daima sağukkanlı bir cesaretle karşılayan bu genç sıtmayı ilaçla tedâvi ile mağlûp edeceğine kâni olarak teftis vazifesini ikmal edinceye kadar sabır ve tahammül etmiş ve merkez-i hükümete muzafferen geldiğini zannederek teftiş evrâkını dâire-i âidesine teslim ettikten sonra Avrupa'ya gönderilecek maliye müfettişleri müsabakasına bile dahil oluyor. Fakat hâin sıtma onun yakasını bırakmamış, akûrâne savletlerini tekrarlamaya başlamıştır. En hâzık tabiplerin imdâdına yetişmesine rağmen artık zavallı gençten hayır kalmamış, yirmi gün içerisinde mütevâlî istimdatlarına rağmen gözleri açık ve dudaklarını ısırılmış bir halde teslim-i ruh etmiştir. Pek yakinen tanıdığımız gürbüz ve teşekkülâtı tam olmuş bu genci-müsteaddit misalleri gibi- bu derece süratle kemiren bir hastalığı millî bir mücadele meselesi yaparak imhaya karar vermezsek günün birinde Salâhaddin Bey gibi gözlerimiz açık ve dudaklarımızı ısırılmış bir halde kalmayacak mıyız? Mecmuamız merhûmun aile-i kederdîde ve akrabâsına sabr-ı cemil temenni eder.

TÜRK OCAĞININ KONSERİ: Geçen çarşamba günü Dârü'ta'lim musikî heyeti tarafından Türk Ocağında verilen konserden ekseriyeti İstanbul'un muhtelif semtlerinden gelen hanımlar teşkil ediyordu. Program vechile konsere tam saat beşte başlanıldı. Ne yalan söyleyelim Bayezit'teki kiraathanede haftanın muayyen gecelerinde icrâ-yı

ahenk eden bu heyet ocaktaki konseriyle oraya nazaran daha çok güzel bir tesir vücuda getiriyordu, daha ziyade ruhu okşuyordu. Belki bu tesirini de muhite medyundu. Her ne olursa olsun musikişinaslar vazifelerini bihakkın yaptılar, Sûz-ı dil peşreviyle başlayan bu konserdebilhassa fantazi parçalardan istediğimiz tesiri duymadık. Hele birincisi size, alafranga ile alaturkanın basit bir şekilde ihtilâfından hasıl olmuş bir melezlik hissinden başka bir şey vermiyordu. Öyle hissettik ki, bu gibi ahenklerle alafranga ahenkleri tercih edenler pek çoktu.

Maksadımız musikimizin tekâmülü ve zamanımızın ruhuna bürünebilmesi olduğundan her zaman bu sahada dilimizin döndüğü kadar söyleyeceğiz. Biz hâla maziden tevarüs ettiğimiz parçaları dinliyoruz, hiç bir yenilik vücuda getirmek arzu etmiyoruz ve yahutta getiremiyoruz. Faraza yine ocakta (Ney)i dinlerken, her zaman olduğu gibi, kendimizi iki asır evvele gitmiş bulduk. Bu sözlerimizle onlar fenadır demiyoruz, güzeldirler. Fakat her millet musikisine yenilikler ilâve ederken biz niçin dedelerimizin bulduklarıyla iktifa edelim? Niçin onların eserleriyle bugün iftihar edelim, niçin değişen, ruhî daha doğrusu hal-i hazır zevkini musikimizle yaşatmayalım, hissettirmeyelim? Dedelerimiz çedik papuç, kavuk giyiyordu, fakat biz onları giymiyoruz. Fena olduklarından mı? Hayır... Bugün zevkimiz değişmiştir. Bunu bir misal olarak aldık böyle birçok misaller daha gösterilir. Nasıl diğer sahalarda değişmenin bir ihtiyaç olduğunu duyarak teceddüde atıldıksa, tebeddül ettikse, musikimizde de Türk ruhu terennüm edilmek partıyla yenilikler istiyoruz. Nasilki asra uygun elbisemiz, serpuşumuz var. Zevkimizi de maziye gitmeksizin bugünkü heyecanlarımızla tatmın etmeliyiz.

MİLLÎ MECMUA'NIN İKİ HAFTASI

Ankara Türk Ocağında Konser: Şubatın onbirinci çarşamba günü akşamı saat yedi buçukta riyâset-i cümhur mûsiki heyetinin ince saz takımı tarafından verilecek konsere bende gitmek istedim. Ocağın kapısından harice doğru akisler yapan ihtizazlı ziya hâzmelere etrafa esrar serpiyor gibiydi. Eski mabedlerin merdivenlerini andıran merdivenlerinden çıktım. Dört duvar arasında hemen kapının önüne doğru konulmuş bir masanın başında bilet vermekle meşgul bir şahıs. Bu yer bana kasvet verdi. Herkes gibi sıramı bekledim, biletimi alarak salona girdim. Sahne eski Türk evlerini hatırlatıyordu. Gittikçe kalabalık çoğaldı. Zarif tuvaletli hanımlar mevsimin müstesna birer buketi halinde salona tezyin ediyordu. Mebûslarımızdan birkaçı, erkân-ı hükümetten bazıları muhtelif yerlerde ahz-ı mevki etmişlerdi. Sigara dumanları halka halka yükselmeye başlamıştı. Bir çeyreklik tehirden sonra sahneye heyet geldi. Artık herkes susmuştu. Program mucibince "Sultanî Yegâh" peşrevinden konsere ibtidâr edildi, bir beste ve birkaç şarkıdan sonra Hafız Yaşar ve Udî Şevki Beylerin taksimini dinledik. Saz semâisi ile nihayetlenen bu faslı müteakib bir çeyrek istirahat edildi.

İkinci Kısım: Hafız Mehmet, Kemânî Necabettin ve Udî Şevki Beyler tarafından- Şair-i Azam Abdülhak Hamid Beyin makberi teşkil etti. Müsiki meftunları bu kısmı dinlerken cüşa gelmişti. Hafta alkışının arkası kesilmediğinden tekrar bu üç sanatkar dinlendi.

Üçüncü Kısım: Mahur faslı idi. Burada sâmiîn üzerinden en büyük tesiri sevimli sanatkârimız Tanburî Refik ve Hanende Münir Beylerin taksimi yaptı. Biri mızrabının tellere temasıyla vücuda getirdiği ihtizazların ahengini diğeri tabiatın verdiği ilâhî ince bir sesin namelerini güzel bir rayiha gibi dağıtırken hemen müteessir olmayan yok gibiydi. Alkış tufanı saniyelerle devam etti. Ve ni-

heyet kesilmeyeceği muhakkak olan bu Akın Refik Bey'in ikinci bir taksimini bize temin etti. Diyebilirim ki genç sanatkar bugünkü alaturka musikinin yeğane, fakat mahçup ve ince bir üstadı sayılabilir. Ben burada kendisini tebrik ederken asırlık zevkine uygun olarak ibdâ edilecek yeni musikimizin mübeşşiri olmasını da temenni edeceğim.

Burada bu musiki ziyafeti esnasında en ziyade nazar-ı dikkatimi celb eden noktayı söylemeden geçemeyeceğim.

Halkın bu coşuşu karşısında tahlil edilecek cihetler vardı. Tanıdığım, münevver ve mevki sahibi bir zata sordum, dedim ki "Ben cuma günü verilen alafranga konserde maalesef bulunamadım. Herhalde yine sâmilер bu akşamki gibi münevver zümreden ibaret idi. Halkın her iki konserdeki tezahüratı arasında fark var mı? Alaturka mı yoksa alafranga mı bu muhitte çok alkışlanıyor, zevkinizi okşuyor?" Ben muhterem zât hafif bir gülümsemeden sonra: "Alafrangayı hemen hemen alkışlayan yok bile cümlesini sarf etti. Orada bulunan birkaç şahsiyette bu sözü tasdik etti.

Memleketimizin en münevver zümresinin -ki kıymetli mebuslarımızdan bazıları erkânımızdan bir kısmı- dahil olduğu halde hâlet-i ruhiyesi böyle olunca ve musikimizin bugünkü şeklinin hâl-i hâzır daha doğrusunun zevkine tamamıyla uymadığı da nazar-ı itibara alınınca yeni doğacak musikimizin, Türklüğün samimi duygularını Türke hissettirebilecek bir derecede terennüm edilen mütekâmil ve millî bir musiki olduğu -her zaman sütunlarımızda söylediğimiz gibi- tezahür etmez mi? Burada olduğu gibi daha birçok tecrübelerimizde bize alafranga dedğimiz musikinin de zevkimizi tatmin etmeyeceğini, millî şuurumuzu okşayamayacağını anlatıyor. Binaenaleyh bu büyük inkılâbı yapabilecek musiki dahilerinin memleketimizde doğmasını beklemek mecburiyetindeyiz. Acaba o şerefi kazanabilecek dahi kim olacaktır?

MİLLÎ MECMUA'NIN İKİ HAFTASI

Ankara Türk Ocağında Konserler: Dinlemek fırsatını elde ettiğim konserlerden birincisi martın onbirinci çarşamba günü akşamı (alaturka), ikincisi onüçüncü cuma günü gündüz (alafranga), üçüncüsünde onaltıncı pazartesi günü akşamı idi. Bunlardan birinci ve ikincisi riyaset-i cumhur musiki heyetinin ince saz takımı ve orkestrası tarafından verildi. Üçüncü konser Tanburî Refik ve Münir Beyler tarafından tertip edilmişti. Ben bilhassa bu üçüncü konserdeki duygularımı sütunlarımızın müsâdesi nisbetinde tesbite çalışacağım. Bir nüsha evvelde zikrettiğim gibi Ankara'da konserlerin madavimlerini münevver zümre teşkil ediyor. Bu cihetten müşahedelerimin memleketimizin musikî hayatı nokta-i nazarından az çok hükümler verdirecek mahiyette olması pek tabidir. Alafranga musikîde oldukça rağbeti celbediyorsa da samimi duygular tevliid etmiyor. Fakat alaturga konserlerde boş bir mevki bulmak adîm'ül-imekân... Bilhassa bu üçüncü konser sütunlar doldurabilmek için iyi bir mevzu teşkil etmekte idi. Sade, fakat zengin bir program birçok zevk sahibi grupları, şahsiyetleri cezb etmişti. Musiki aletleri tambur, ud, kemençe, viyolonsel, piyanodan ibaretti. Sultanî yegâh peşreviyle başlayan birinci kısmı bir Acem Aşiran beste ve şarkı ve muhtelif makamlardan bir kaç şarkı ve Ferahfezâ saz semâisi teşkil etti. İkinci kısım -Tanbur ve kemençe ile- Rast saz semâisi idi. Üçüncü kısım ise -Tanburî Refik ve Münir Beyler tarafından- iki uşşak şarkı, taksim ve bir Hüseyinî şarkıdan ibaretti. Dördüncü kısım Yahya Kemal Bey'in (Leylâ)sı teşkil etti. Burada bestekâr güftedeki kuvveti kaybettiğinden muvaffakiyet gösterememeşti. Evvelce Türk Ocağında dinlediğimiz başka bir bestede aynı akıbeti uğramıştı. Ben öyle tahmin ediyorum ki bestekârlar güftenin ruhunu icâb ettiği derecede okuyamıyorsa Beşinci kısım dâğî şarkılardan mürekkebdî. Uşşak bir müstezatla başlayan bu kısım hüseyinî

bir koşma, dâğı hüseyinî bir şarkı, memu ve bir iki millî şarkı koşma teşkil ediyordu ki Hicaz manderâ hevâsıyla hitama erdi.

Hâzırın üzerinde en iyi ve vecdli tesiri millî parçalar vücuda getirmişti. Bilhassa ecnebi misafirlerde bu parçaları çok memnun takip ettiler. Ben, Türk Ocağı gibi bir müessesede Türklüğü temsil eden parçaların terennüm edilmesini milliyetimiz noktai nazarından çok muvafık ve şâyân-ı teşekkür bulmaktayım. Bilhassa böyle ecnebilere bulunursa... Çünkü onlar memleketlerinde de alafranga parçalar dinliyorlar. Halbuki bizim ruhumuzdan doğan nağmelerdir ki Türkünde musikisi olduğunu onlara isbat edecektir. Yalnız piyano diğer sazlarımızla barışamıyor.

Bu görüş ve sezilerden sonra gelelim sadede: Her zaman söylediğimiz gibi arzu ettiğimiz, bu günün zevkini terennüm edecek olan musikimiz için millî duygularımızın menbalarını gezmek ve oralardan bir çok motifler, nağmeler toplamak, sonra onlardan yeni bir zevk halitası vücuda getirmek lâzım gelmektedir. Çünkü ancak Türklüğü yaşatan o nağmeler -dünün mahsulü olmasına rağmen- ruhumuzu titretiyor ve benliğimizi hissettiriyor. Fakat bu pek kolay bir iş değildir. Evvelâ fedakârlık lazımdır, feragat lazımdır, her türlü yoksulluğa katlanarak en uzak ülkelerimize gitmek, oralarda halkın sesini, ruhî terennümlerini vecdlerini duymak ve not etmek lâzımdır. Aynı zamanda bu sahada çalışacak kimseler en evvel lisanını, edebiyatını gayet iyi bilmelidirler. İnce bir zevke malik bulunmalıdırlar ve nihayet birer dâhi olmalıdırlar.

Bu seretle konserler tertip ederek, yeni merkez-i hükümetimizin tedrici tekâmülü arasında, halkın musikî zevkini, ihtiyacını tatmine çalışan Ankara Türk Ocağı'nı tebriki bir borç telâkki etmekteyim.

Millî Mecmuanın İki Haftası

TÜRKLERİ İĞFALE TEŞEBBÜS:

Birkaç gün evvel Genç Hıristiyanlar Cemiyetinin, Türklerde tevliid ettiği adem-i memnûniyetten dolayı ismini değiştirdiğini, "Türk-Amerikan Klübü" olduğunu haber aldık. Aynı zamanda cemiyetin "kavânin ve nizâmâtının"da bu günkü ihtiyaçlara göre tadil olunacağını, Amerika'daki Genç Hıristiyanlar Cemiyeti merkezinin Türkiye faaliyetleri için beş milyon liraya karib bir meblağ ayırdığını öğrendik.

Ne garip ve acemice bir siyaset. Beyoğlu'na çıkanlar görürler. Beyoğlundaki Genç Hıristiyanlar Cemiyeti merkezinin üstünden "Gençler Cemiyet-i Hıristiyanıyesi" ismi kaldırılmış onun yerine Amerikan kulübü levhası ikame olunmuş. Bu Türkleri Türk münevverlerini aldatmak için... göz boyamak maksadıyla yazılan bu sahte levhanın, uzakta değil, birkaç metre yukarısında Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'nin remzi olan Young Men's Christian Association (Y.M.C.A.) yaftası var. Bu da meselenin Genç Hıristiyanlılarla, kozmopolitler ve "Pervaneler" tarafından anlaşılması için bir gökboncuk mahiyetindedir. Yazık ki senelerce bir meslek olarak misyonerlik tahsil eden müktedir ve müthiş (bunu ciddi bir surette itiraf ederiz) Genç Hıristiyanlıklar bu sefer bu isim yahut boya değiştirme ameliyesinde beceriksizce hareket ettiler. Biz o kadar sinsi ve sistematik bir surette hareket eden Genç Hıristiyanlıklardan bunu ümit etmezdik.

Bu satırlardan sonra pek büyük bir ihtimalle cemiyetin Genç Hıristiyanlık remzini bir yanlışlık olmuş diyerek kaldıracağını tahmin ediyoruz. Çünkü biz Genç Hıristiyanlıklar gibi kuvvetli adamların mefkûre için şeklen pek kolaylıkla bu kalemın olabileceklerini pek alâ biliriz.

Aynı zamanda biz Genç Hıristiyanlıkları ve Türkiye'de onların yaşattığı Amerikan mekteplerini hiç değişmeyen ta-

raftan mümeyyiz vasıflarıyla tanırız. Onları biz Pontus-Yunan krallığı isyanlarından, Büyük Ermenistan harplerinden Adana-Gazi Ayıntap mücadelelerinde temâyüz eden Ermeni komitecilerinden, Robert Kolejin vücdü/verdiği Bulgar rehberlerinden ve mekteplerinde yetiştirdikleri kendi milletlerini beğenmeyen, gece gündüz Amerika rüyaları gören Türk çocuklarından, Türk kızlarından tanırız.

İnkılapçı Türk münevverlerinin şartsız ve kayıtsız garb medeniyetini kabule azmettikleri bir zamanda Amerikan mekteplerinde Genç Hıristiyançı misyonerler ateşle oymuyorlar. Bunların hudutlarını biri birinden katıyyen ayırmak Türk inkılapçıları için pek mühim bir vazifedir. Onlar Hıristiyanlıkla medeniyeti aynı tedâi silsilesi içinde göstermek istiyorlar, Hıristiyanlıkla medeniyetin müterâfık olduğunu telkin ediyorlar. Onlara hatırlatmak isteriz ki medeniyet Hıristiyanlıkla değil, ondan evvel başlar. Hıristiyanlık medeniyet sirûreleri içinde bir tünel hayatıdır. Genç Hıristiyanlıklar Pontus'ta, Gazi Ayıntap'da, İstanbul'da, İzmir'de Yunan ve Ermeni gençleri içinde bir ehl-i salib ruhu tutuşturmuşlardı. Bu, istilâ senelerinde en müzmin derecesini bulmuştu. Bunlar senelerce için için yapılan bir telkinin eseri idi. Aynı tehlike bugün de vâkidir. Lâyik Türk Cumhuriyeti dahilinde hâlâ bu müthiş kudretler milyonlarca dolarlarıyla tıpkı dünkü gibi aynı Hıristiyan beynel milliyetçiliği, "Mazlum Rumluk", "Mazlum Ermenilik" için cehdediyor. Bunu, henüz kanaatları tebelür etmemiş Türk çocuklarına kurtuluş yoludur diye gösteriyor. En büyük memurlarımızın çocuklarını mekteplerinde meccânen okutuyorlar. Bunun ifâde ettiği mana büyüktür. Zavallı güzel İstanbul bu tehlikeye şimdi en ziyade sen mâruzsun. Senin güzel sinendene mikroplar yaşıyor? Güzel şehir, Genç Hıristiyanlıkların faaliyetleri şimdiki gibi gündün güne inkişaf ettiği takdirde istikbal'de belki istilâ senelerindeki müthiş ızdıraplarla bir defa daha kıvranacaksın.

Lâyik Türkiye içinde Genç Hıristiyanlıkların hemen

hemen bizim umum maarif bütçemiz demek olan beş milyon lirası her sene Hıristiyan beynelmilliyetçiliği yolunda vicdanlarda hükmünü infaz ederken bizim ne yapacağımızı sormanın sırası değil midir?⁽¹⁾

Kız Muallim Mektebinde: Geçen pazartesi günü Kız Muallim Mektebinin bu seneki mezunları bir vedâ müsameresi tertip etmişler, tedris hayatıyla münasebettar bir çok zevât, bir çok mühterem şahsiyetlerin huzuruyla bedi bir kaç saat yaratmışlardır. İstiklâl Marşıyla başlanan bu müsamerede mektup müdürü Müderris Mehmet Emin Bey mektebin mazisi ve faaliyeti hakkında canlı bir hitabede bulunmuş, mütâkıben mezun hanımlardan biri selis bir ifâde ile yapacakları hizmetlerden bahs ve kendilerini yetiştiren muallimlerine teşekkür etmiş, badehu birer perdelik iki piyes temsil edilmiş ve ayak oyunları yapılmış, ara yerlerde de musiki parçaları dinlenmiştir. Bilâhire hâzırına limonata ve pasta ikram edilmiştir. Hayatlarının beş senesini sakfa altında geçirdikleri mekteplerine en samimi bir muhabbet hissiyle merbut olan genç muallim namzetlerinin gösterdikleri intizam ve bedi muvaffakiyetler cidden şâyân-ı takdirdir. Tahsillerini bitirmiş ve artık Anadolu'daki talim vazifelerini ifâyâ şitab etmek üzere bulunan mezun hanımları kendilerini bekleyen mini mini Türk yavruları namına şimdiden tebrik ve öğrenme çağlarında olduğu gibi öğretme zamanlarında da muvaffak olmalarını temenni ederiz.

Türk Ressamlar Cemiyeti: Yedinci resim sergisi dünkü cuma günü Galatasaray'da küşat edilmiştir. Bu husustaki ihtisaslarımızı bilâhire neşredeceğiz.

(1) Dünyadaki vâsi Genç Hıristiyanlar teşkilatıyla alâ-kadar olanlar Doktor Zvemer'in eserleriyle (Moslem Varld) nüshalarına müracaat edebilirler.

MİLLÎ MECMUA'NIN İKİ HAFTASI

Cumhuriyet Bayramı: Geçen perşembe gününe tesadüf eden Cumhuriyet Bayramı fevkalâde tezahüratla tes'îd edildi. Daha sabahtan sokaklar kadın, erkek, çoluk, çocuk binlerce halk tarafından dolmuştu. Merasim, bir iki gün evvel gazetelerde yazıldığı vâcihle ifâ edildi. Gece rengârenk elektrik lambaları donanan resmî binâlar mağazalar, cadde ler, fener alayları büyük bir şehir-âyin yapıldığı hissi ni veriyorlardı. Gece dârulfünun binasından konferanslar verildi. Türk Ocağında tertip edilen zengin programa gündüz ve gece muntazam bir sûrette devam edildi. Bilhassa Darülmuallimin talebesinin millî kıyafetlerle yaptıkları zeybek dansları devletliler üzerinde çok güzel intibalar bıraktı. Velhasıl her tarafta, herkesde her şeyde neş'e dalgaları görülmüyordu. Gelecek senelerde de Cumhuriyet bayramlarının yine bu sene gibi hür ve mesud bir sûrette tes'îdini temenni ederiz.

Hamdullah Suphi Bey: Birkaç gündün beri rahatsız bulunan kıymetli Maarif Vekilimiz Hamdullah Suphi Bey'e sıhhat ve afiyetler temenni ederiz.

Yeni Mecmualar: Balıkesir'de "Çağlayan" isminde yeni bir mecmua intişar etmeye başladığını idarehanemize gönderilen ilk nüshasından öğrendik. Birinci sahifede Çağlayan'ın ne için çıktığı anlatılıyor. Yalnız burada: "Edebiyatta zevk-i selimi miyar addedenlerdensiz. Güzel olduktan sonra nazarımızda eski veya yeni tarzda olmasının ehemmiyeti yoktur." Fikrini muvafık bulmadık. Çünkü her devrin bir lisanı, zevki, hissi vardır. Nitekim kıyafetlerde her devirde -hemen hemen- değişmiştir. Lisanlarda böyledir. Nasılki faraza Bâki devrinin lisanı bugün kullanılmıyor. Artık çedik, papuç, şalvar, kavuk giymiyoruz. Binaenaleyh her salada olduğu gibi edebiyat hususunda da bugün görmek istediğimiz şey yeni lisan, yeni zevktir. Bu satırlarımızı mecmuanın müessislerini tahtie kastıyla

yazmıyoruz. Bilakis biz onları bu çok mübeccel teşebbüsleri dolayısıyla takdir ve tebrik ediyoruz. Yalnız kendilerinden temennimiz yeni yetişeceklerle yeni zevki aşılamağa gayret etmeleridir. Son söz olarak şunuda söyleyelim ki memleketimiz bu vâdide çıkacak mecmualara -tekâmül etmeleri şartıyla- çok muhtaçdır. Bu ihtiyacı duyupta bu tarzda fedâkârlıklar ihtiyar edenleri hiç şüphe yok ki her zaman memleket ve tarih takdir edecektir.

nu: 48, s:786

(İmzasız)





و پنجس محیطلرنده بر بولور . تورک دارالفنونی ، تورک ملنک فکرو علم مشهلسی اولق شویله دورسون تورک ملتیی ، بودارالفنونک هر شیده او کنده در .

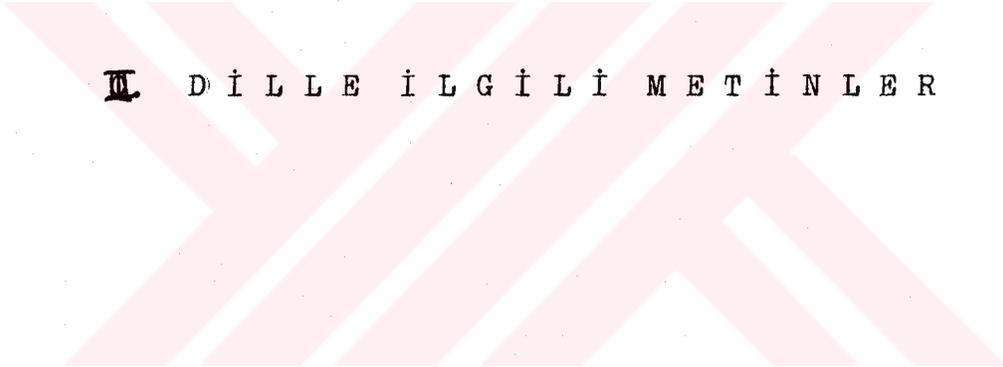
هیجان محصولی اولان بو حکمکر جدی ایسه . هر کسک آکلایه بیله جکی بر وضوح و صراحت لسانه ترجمه ایدیلنجه : «تورک دارالفنونی ، تورک مطبوعاتی ، تورک تفکری بر اجمو به در . چونکه تور کیده هر شی بر عکس اولیور . حق بوراده هر شیبی یابان خلقدن . باشین خاق !»

تقیدیتله باسلاوب خطابه نهات اولان بو هیجانلی و عظمه ک اب بروک قصوری موضوعله متناسب اولماسی و حقیقتک نام عکسنه هاقیرمه سیدر . ان الله مع الصابرن ! اون بش سنه ک قیصه حق بر حیا ننده بیله اجتماعی و سیاسی هیجانلرک نومی اولیان تورک دارالفنونیمیدر ؟ ملی لسان ، ملی تاریخ ، ملی سیاست مفهولری یابان و بالنتیجه بونلرک هیجانلری شهور بیلشدیرن کیملردر ؟ اوقانار هیجانانه قابیلهرق حافظه لینی غائب ایتمک نه به هر ملته تفکر باشدن کلورده تورک کرده ناصیل اولوب ده ایش ترسنه دونیور ؟ بوسرا به تورک خلقنک اینانه می ایچون اطرافک هب چول اولماسی ، و سسزنی بزدن باشقه ایشیده جک هیچ کیمسه نیک بولنماسی لازمدر . خاقی کندی من بیلرله مدح ائمه یوبده و نلیفه و صلاحیتی اولیان صفتلرله قولتوقلامق عییا خلقه جیلمک یکی بر موده سیمیدر ؟ بوقسه هر کسی بولتیقه به سورر کله ملک ایستین غزنه جی هیجانی یکی مجموعه بی ده می صارمق ایستور ؟ اساساً دارالفنون خوجه لرینک خلقدن نه فرقلری ، هاندکی امتیازلری وار که خلق ایله دارالفنون ایکی معا کس قطب کی کوستریلیور ؟ یکی مجموعه بو کاجدا قانعنه تناقضلری آرندیزمق ایچون بوجسارت و هیجاننک کافی اولدینی آرقداشجه سوبیلم .

* * *
ملی مجموعه یکی مجموعه نیک انتفانه محتاج کادی . مادام که بوزحنه قانلامش : «کولکه ائمه باشقه احسان ایستمز ، دیبه جکر . شاید دختوت مسابقه سی آرزو ایدیلورسه بزدن باسو ! ...» * * *

یکی مجموعه ده بر همایه صحنی . سوک نسخه سنده هیجانی ترنم ایتمک ایستین یکی مجموعه آرایه آرایه اک هیجانمیز تورک دارالفنونی بولور ، بونی ووشوندیجه هیجانی نوبته منقلب اولارق وار قویله سوبیلور و سوبیله یور . هیجانک جدی موضوعلرده کی موفقیتمک بر شاه آری اولان بوسوبیله یشاری اوقومایانلره جوق یازیق . واقعا هیجان بعض کیمسه لرک حافظه و قریحه لرینه کشایش و برمن دکادر . فقط بهضاً . اوله جلوملر یابا که آرنه هر کسی متحیر ایدر ایسته یون مجموعه بوسوبیله بر طامسیر لکه اوغر امشدر . هیچ رشیتک مطاق بر نیبی اولادینی ایچون بوقیل طامسیر لکر بهضاً چوق یامان اولیور . ننه کیم یکی مجموعه هیجانک تأثیرله هنوز اون بش سنه ک بر حیات وجدی اولان استانبول دارالفنونی عصرلر کوزمش دارالفنونلره قاریشدر بوقدن سوکرا هیجانی برده برده بوسکسته وک بر حدت قاصیرغی اولیور . اوله بر قاصیرغه که بوند ضمه و صمیمیتسر لکه عاید نه قادر صفت وارسه هسی ایاقلایور ؟ اطراف توردومانه بوغولیور ؟ خلق ایله منورلر بر برینه قاریشیور . هیجان آرندیجه قاصیرغه بوسکله یور . بوسکسه لدیجه ده اطرافه دهشت وانتظار حسلری و بریور . فورطنه بیتنجه اورنادن تورک دارالفنونی قانفهرق رسته معجزه ملی بر خلق هیولاسی قائم اولیور و نهات « ایسته هر شیبی بو یامشدر و بو یاییور ! » دیبه اشانت ایدن بر بامق روزمه هیجانلرله علاقه دار بوتون نمانشا کرلری حبران براییور . یکی مجموعه یالکز بوزمه نله قانلی کافی کوره . میورکه حر دوشونجه و آچیقجه قاعنلرده مراجعت ایدیور . بوسفر یالکز سوبیله مک و سوبیله تمکله قالبور : تاریخ و مقایسه باهرق صمیمی و حقیقی حکمکر و برمک ایستور : « دیرلر که هر انقلابک نومی دارالفنونلرده ، کتابلرده اورته به آتیلیر ، سوکرا قلبلرده اولور ، روحلرده هیچه کچر و سوکره حقیقتله شیر . بزم ایچون بونه خیالدر . زیرا بویله برشی کورمدک . تور کیده انقلابدن طوتکنزده قاعته و تاقی به قدر هر شی اولا خلقدن اویاییور ، سوکره دارالفنونده ، مطبوعانده و بونلر کی تفکر

اوقاف اسلامیة مطبوسی صاحب و مدیر مسئول : محمد نسیم



II DİLLE İLGİLİ METİNLER

جاریستان خاطرلری :

پروفیسور ورتزور فونوسه

پروفیسور وی او جنسی دفعه در دست این مردود . او با
 در وقت آفتاب منور و منور در وقت آفتاب منور
 پانك الك استفتاده کی . وقت و زمانه کی . وقت و زمانه کی .
 چونکه پانك اوستاده کوزل و پویوک بر کوفی بزی ایله
 "بسم الله" يك نظرده هر کسک نظر دقتی جلب ایدیور .



ورتزور فونوسه

زیلی چالار جاللاز قانی آچیلدی . پروفیسور بیاض برکت
 الیسه کیتمش اولدنی حالد کولریوزیله قارشیلادی . ایجری یه کیردک .
 اوزونجه بر قوریدورک صاغ و سولنده رسملر دولو . بر عرب سیاسی ،
 قوجه مان برهنلی باشی و دیگر قاریقاتور طرزنده کی لوحه لر .
 بردانه سلطان حمیده دائر قاریقاتور اولارق ترسیم اولونمش
 لوحه واردی صولده کی قاپیدن ایجری کیردک .
 بردنبرنه طرفه باقه جنمی شاشیردم . لوحه لر ، رسملر
 و هر یر شرقی خاطرلاتان بر شی ایله سوسله نمش . . تام
 قارشیمده کی لوحه یه دقت ایتدم . درویشلر خلقه اولمش ذکر
 ایدیورلر . یان طرفنده قوجه مان برهنلی وار . صولده کوزل
 جامکانلی محنتم برکتبخانه دوریور . اوزرنده فنا بر صورتده یازمش
 تورکیه بر عباره کوردم . فقط خطک فذالنی دولایسیله اوقویادم
 پروفیسوره صوردم ، اوقودی :

فصوره من قول اولره بر سرك مظاهر

مخلف ایتباهه آتمی خزاره .

برنجی سنه

اوپوردق . بر آرز باشقه موضوعلردن قونوشدق . سوکوره
 پروفیسوره رجانی سوپلدهم ، تورک قارنلریه کندیسینی دهسا
 ایتندن نالاشقه ایستدیکیمی آکلاتیم . موافقت ایلدی . بول
 تورک کون بر قوشه ایله تورک کون بر قوشه ایله آکلاتیم .
 ۱۸۶۲ سنه ییلادیمسده دور بر حین سده توار ایتدم .
 کور سنلق ایسینی اوراده اکلدن سوکوره پشته یه دارالنونو کادم ،
 تورک اسانلریله بوراده مشغول اولقه باشلادم . معلملرم مشهور
 تورکولوغ وامبری ایله بوده نس ایدی . وامبری ده تورک
 عثمانلی اسانلری یه بوندن دن ده اوینور و چقنا یجه بی اوکرتدم .
 دارالفنون اکلدن سوکوره استانبوله کیتیم . اووقت
 استانبوله دوغریدن دوغریوه شندوفر یوقدی ، پشته دن واپوره
 بینوب «روسجق» ه کیتیم . اووقتلر روسجق ده پک چوق تورکلر
 واردی . بر آی قدر کوچوک برخانده اقامت ایدرک تورکلر
 ایله دایما تماسده بولوندم . روسجق دن وارنه یه شندوفر ایله
 کادم . وارنه دن استانبوله واپور ایله حرکت ایتدم . استانبوله
 کلیر گلز اولا شیمدی موقعی اونوتدیغ شیخ سلیمان افندی تکیه .
 سنه کیتیم . بو تکیه ده چقنا ی و اوزبک تانارلری پک چوق
 ایدی . تکیه ده بر قاج آی اقامت ایتدم . تورکیه طرز تکلمی
 ایجه اوکرتدک نصرکه بوغلاز ایچنده روم ایلی حصارنده اوپوردم .
 مشهور احمد و فیکر پاشای زبورت ایتدم . و فیکر پاشا بکا تورکیه بی
 اوکرتک یوللری کوستردی . مولیر تر جملر نی ، لهجه عثمانیسی
 و دیگر بر اثر نی ده اهدیه ایتدی . و فیکر پاشانک نصیحتی موخینجه
 پک اوغلنده کی مکتب سلطانیه ده دوامه باشلادم . اووقت تورک
 تاریخی عبدالرحمن شرف پک ، عرب لسانی ذهنی افندی ،
 ادبیات درسنی ده معلم ناجی اوقوتیوردی . بودرسلره منتظماً
 دوام ایتدم . بوندن بشقه حسن خط درسنه و فارسی درسنه ده
 دوام ایتدکه ایدم .

طرز تکلمی ایجه اوکرتدک نصرکه دوستلرم ایله کوروشوب
 آرتق خلق ادبیاتی نمونه لر نی طوبلامنه قرار ویردم . دوستلرمک
 بر جونی حرمندن و قیزلردن بر قاجز یوزمانی ، ماسال ، تورکی
 نیتی ، بیلجه ، رمضان تورکیسی ، حلوا صحبتی تورکیلری ،
 قارا کوز اوپونلری ، اورته اوپونلری استساخ ایدرک بکا
 کتیردیلر . بر قاج سنه طرفنده پک چوق مانی ، تورکی الخ .
 طوبلامش ایدم .

Lisâniyat

TÜRKÇENİN ETİMOLOJİSİNE DAİR

Avram Galanti Efendi'ye,

İlmin herhangi bir sahasında kemalini bulmamış olan bizim memlekette etimoloji sahası da herkesin kolaylıkla dâire-i kelâm edebileceği bir bahistir. Bizde her ilim müntesibi görününen zât evvela sahasını hemen bu sermayesiz mesleğe sülûk ettirecek teferrüde çalışır. Filhakika yüz kitap okumakla al-lâme olunan bu memlekette etimoloji sahası en sermayesiz bir meslektir. Kelimelere biraz dikkat ederek alelâde bir müşâbehet bulmak, cüretle bir hüküm vermek neticesinde hemen bu sahada teferrüd olunabilir.

Fakat bizim bu sermayemiz mesleğimiz ilim yolunda ağır başlı ve şumüllü bir tettebbu'la yürüyen zevatı bilhassa Avrupalıları pek fazla güldürüyor. Bizde bu zâtın Türk olduğunu söylemesinden asker, çocuk vs. gibi manalar çıkabileceğini iddia etmek cür'etinde bulunanlar hep bu sermayesiz mesleğin sahibidir. Bu hal Avrupa âlemini yüzümüzü kızartacak derecede güldürmekten başka hiçbir netice vermez. İlim yapamıyoruz, hiç olmasa susmasını bilsek daha iyi olur, zannındayım.

Bu izahatımızdan sonra Avram Galanti Efendi'nin Yeni Mecmua'nın onuncu nüshasında yazmış olduğu makaleyi de alelâde bir müşâbehet bulma telakki ediyorum.

Evvela Alelâde bir müşâbehet zikredilmesi yek nazarda insana makale sahibinin etimoloji tetkikâtının sureti hakkında bile bir fikir edinememiş olduğu zehabında bulunduruyor ise de Galanti Efendi'yi daha yakından tanıdığımız cihetle bu hal bizce varid değildir. Mezkûr makalede bu müşâbehetlerden sonra kelimenin eski Türk lügatlarında mevcut veya adem-i mevcudiyeti tetkik edilmek, Türk lehçelerinin hangi kısmına aidiyeti araştırılmak icâb ederken hiç de böyle yapılmamıştır. Bundan başka Galanti Efendi ilk sütunda "eski Türkçe etimoloji

için Çince ve eski acemce" bilinmesi lâzım geldiğini söylüyor ki bu ifadede müellifin Türk lisanıyla adem-i ıstıgalini daha vâzih göstermiş oluyor. Galanti Efendi'yi pek kati bir surette temin ederizki eski Türk dilinin ıstıkâkını öğrenebilmek ve tetkik edebilmek için Çince bilmek icab etmez. Bilakis Çince'nin bazı kelimelerindeki ıstıkâkı tetkik için Türkçe ve Moğolca bilmek lâzımdır. Türkçeden Çinceye geçen kelimeler yanında Çince'den Türkçe'ye geçen kelimeler pek az bir yekûn tutarki bunlar beş on sahifelik bir eserde toplanabilir. Binaenaleyh Galanti Efendi kârilere yanlış nasihatler vererek alelâde müşabeheti i'zam edip kendi ıstıgal sahasından harice çıkmamasını rica ederiz.

56

Manafih Türkiye'de etimolojinin böyle gülünç gülünç şekiller alması biraz da tayib olunamaz çünkü Avrupa'da da filoloğların aynı yola saptıkları görülmektedir. Fakat arada bir fark ile: Avrupa'da senelerce tetabbu'dan sonra bu noktada biraz gülünç yanlışlıklar biz de ise hiç tetabbu' edilmeden mütevellî hatalar...

Son zamanda Avrupa'da tahaddüs kuvvetiyle ıstıkaklar yapıldığını ve bunlara dair eserler neşredildiğini görüyoruz. Ahiren "Rudolf Falye" adlı bir zat dahi "And dillerinin Sami dilleriyle münasebeti" ünvanlı bir eser neşretmiştir ki suretâ ilmi olan bu kitap Avrupa'da etimolojinin ne derecede bulunduğu vâzihan gösteriyor.

Beşerî hançerinin astarına muvafık olduğu asvât adedinin mahdûdiyeti düşünülerek ıstıkakçılıkta daima ihtiyatla hareket edilmek ve şumüllü lisan bilmek icâb eder. Yoksa Çince ile Afrika lisanları, Japonca ile Fransızca, İbranice ile Türkçe dilleri arasında bir ıstıkak bulmak pek mümkündür. Hatta bu lisanlar arasındaki karâbet hakkında da ciltlerce kitaplar yazılabilir. Fakat bu eserler hakiki ilim âlemini güldürmekten başka işgal edemez.

Bir vakitler Avrupa'da eski dillerin kelimelerinde zıt manâlar hakkında "Karl Abel" gibi zevât türeyip bir takım

nazariyeler serdetmiş, etimoloji sahasını pek gülünç vaziyetlere sokmuş idi.

Etimoloji sahası Avrupa'da bö yle olunca bizde nasıl olacağı artık vâzihan tasavvur olunabilir. Bunun içindir ki bu cihete biraz da nazar-ı müsamaha ile bakılmak mümkündür. Fakat Avrupa'da etimoloji tetkikâtı ne derecede bulunursa bulunsun biz de gülünç mevkide bulunmamak için hiç olmazsa sü-kût etmeği bilmemiz icâb eder.

nu:4, s:55- 56

Hüseyin Namık (ORKUN)

ÇİN LİSANI VE TÜRK TARİHİ TETKİKATI

En eski Türkler coğrafi vaziyetleri icabı en çok Çin ile münasebette bulunmuşlardı. Çinliler komşuları olan bu kavim ile ticâri münâsebette buldukları gibi ekseriya da mücadele etmeye mecbur olmuşlardı. Türk orduları çapul için Çin hudutlarını geçince Çinlilerde pekamecburî olarak mukavemet etmeye memleketlerini tahrip ve yağmaya gelen bu sürüleri tard eylemeye çalışırlardı. Çin eski bir medeniyete sahip menşei mi-lâddan 2600 sene mukadden bir zamana kadar çıkardıkları kadim bir yazıya malik ve muntazam teşkilâtli bir imparatorluktu. Çin arazisi dahilinde vukua gelen her hadise resmî ve hususî vak'anüvisler tarafından zabt edilir, hükümdârın, vüzerânın nutukları bile tarih sayfelerine geçerdi. Bu devirlerde Türkler bedevî bir hayat imrâr ediyorlardı. Sürülerinin mahsulâtıyla geçinen Türk cemeati istedikleri ve mecbur oldukları zamanlar hemen atlarına binerler, Çine hücum ederlerdi. Türkler, Çinliler kadar müterakki değildiler. Onlar Çin medeniyetine yetişemedikleri gibi hadise ve vak'aları kaydeden vak'anüvisleri bile yoktu.

Türkler kendilerine aid bize hiçbir vesika bırakmamışlardı. Binaenaleyh bunlar hakkında müracaata mecbur olduğumuz yegâne menbaa Çin tarihleridir. Çin vak'anüvisleri kendi tarihlerini muntazaman kaydettikleri gibi münasebette buldukları akvamın tarihlerini de zabt etmişler; onlar hakkında da lazım gelen malûmatı vermişlerdir. Bunun için Türk tarihini tenvir etmek muhakkak Çin tarihlerine müracaatla kâbil olacaktır.

Bu münasebetle biraz da Çin lisan ve yazısından bahsedelim: Çin lisanının vahidül-heca olduğunu onunla istigal

etmeyen zevad dahi bilebilir. Yalnız hurufatın yahûd daha doğru bir tabirle eşkalin adedi bu dile çalısan ve çalışacakları korkutacak derecededir: chou: Şu sülâlesi zamanında 9000 harfe malik olan Çince'nin; Ts'in: Tesin sülâlesinin hükümrân olduğu bir vakitte 9353 harfi bulunuyordu. Bugün ise hurufatın miktarı ellibin kadar tahmin olunuyorsa da bunların içinden en ziyade müstâmel olanlar üç-dört bin kadardır. Halbuki asıl hurufat diyerek sayılan şekiller 214 adettir. Çince harf namına hiçbir şey yoktur. Meselâ: K'u: Ku, Çu, "gitmek" manasına gelir. Bu fiili tasrif için önüne ben, sen, o ilh. zamirlerini ilâve ederiz. Bu suretle "ben gitmek, sen gitmek ilh." diye tasrif edilmiş olur ki "gittim, gittin, gitti ilh." manasını ifade eder. Mazi ve istikbal içinde birer şekil vardır. Bir fiil istikbâl yapılacağı vakit hemen istikbal şekli arasına karıştırılır. İşte bütün Çin dilinin harfi-hulâsaten-bundan ibarettir.

Bu harfsiz lisânı öğrenmek biraz fazlaca kuvve-i hafıza bulunmasıyla kabildir. Bütün maharet şekil yani kelime bellektir. Mamafih tetebbu edilecek birçok noktaları olduğunu da unutmamalıdır. Bazan bir kelimenin muhtelif lehçelerde muhtelif tarzlarda bulunduğu görülür. Sinolog olmak için eski lisânı da bilmek icâb eder ki bu hal güçlüğü bir kat daha tezyîd etmiş olur.

Çin yazısını çinliler milattan 2600 sene mukaddem bir hayat olan "To'ang-hieh" adlı bir zâtın icâd ettiğini söylüyorlar. Bu ilk yazı tamamıyla resimdir. Meselâ dağ kelimesi eskiden üç tepenin resmiyle ifade edilirdi. Bugün ise aynı cezerden olmakla beraber mütehalif bir tarzda yazılmaktadır. Bugün Çinliler yazılarının menşelerini bulmuşlar ve kendilerine göre bir tasnif vücuda getirmişlerdir. Bu tasnif her yazının menşei vazihan gösterir. Han sülâlesi zamanında "To'ai-yung" namındaki bir alim ve Çin hurufatının sekiz esaslı hattın müteşekkil olduğunu farketmiş ve misal olmak üzere bu sekiz çizgiden teşekkül eden "yung:ebedi" harfini göstermiştir.

Lâkin Avrupa sinologları bunları da gayr-ı kâfi görerek daha bir takım ilâvelerde bulunmuşlardır.

Çin yazısı hakkında verdiğimiz pek mücmel olan şu malumatı kâfi görerek şimdi de Çin'de mevcut tarihlere dâir izahat verelim: Çinlilerin telif etmiş oldukları âsâr-ı tarihiye azim bir yekûn tutar. Bunlar hakkında muhtasar kitabiyyât malumatı vermek kalın bir ciltlik eser vücûda getirmek demektir. Bu eserlerin bir kısm-ı mühimmi matbu olmakla beraber bir kısmı da henüz gayr-ı matbu ve kıyıda bucakta kalmış bir haldedir. Matbu olanlar uzun külliyyat halinde encümenler ve gayyur tâbi'ler tarafından neşr olunmuştur. Çin enstitüsü pek hususta pek gayyurâne çalışarak birçok âsârı tab' ve neşr etmiştir. / Çin'in resmi hanedan tarihleri yirmidört tanedir ki hepsi de ahiren tabolunmuştur. Hatta Japonca'ya bile tercüme edilmiştir. Profösör "Aleksandra Vili" Çin klasik eserlerini üç kısma taksim ediyor:

1-Ti-ki: Muhtelif hanedan imparatoru Salnâmeleri.

2-Çe=T.che: Riyazî rüsüm-ı mezhebiye, musikî, ilm-i hukuk, iktisat, ilm-i heyet ve coğrafi, edebî eser hakkında muhtıralar.

3-Li-Çuan=Li-tchouan: Meşhur zevâtın terceme-i halleri ve ecnebi kavimler hakkında notlar.

Çin'de resmî vak'a nüvisler iki nev'dir. Biri sağ, diğeri sol... Bunlardan biri vekâyi-i tarihiyeyi, diğeri hükümdar ve vüzerânın nutuklarını zabt eder. 1773 senesinde imparator "Kien-Loung" zamanında Çinde mevcut olan birçok âsâr tertib ve tasnif edilmiştir. Bunlar meyanında Çinlilerin "Şe=Che" namını verdikleri âsâr-ı târihiyede bulunuyordu.

Türk tarihinin en eski devirleri için yegâne me haz olan Çin tarihleri hakkında şu küçük izahattan sonra bu tarihlerden derece-i istifademizi gösterelim: Bunlardan bir asrı mütecâviz zamandan beri "dekyini" yazmış olduğu Hunlar tarih-i umûmîsinde Hiyung-Nu'lar hakkında yüz sahifeden fazla olmak üzere Çin tarihlerinden hülâsaten naklederek malumat vermişti.

İşte bu izahat ve bundan başka daha bir iki eser istisnâ edilir ise maatteessüf gerek Hiyung-milar ve gerek diğer Türk kabileleri hakkında Çin tarihlerine müracaat edilerek vücuda getirilmiş âsâr yoktur. Avrupa ilim âlemi Çin tarihlerindeki Türkler hakkında izahatı tercüme etmek ihtiyacını henüz hissetmedi. Mamafih Çin eserlerine mürâcaat edilerek telif olunmuş bazı eserler var ise de bunlar Çin tarihlerindeki mevcut malumata göre hiç mesâbesindedir. Çin tarihlerindeki Türkler hakkında o kadar uzun ve o kadar mühim izahat vardır ki tarihimizi tetkik için muhakkak bir surette bu menâbia müracaat etmek zarûridir.

Bu hususta Avrupalılardan yardım beklemek nâbemehtirdir. Çünkü Avrupa'da bugün mevcut olan sinoloğlar Türkiyat ile iş-tigal etmedikleri cihetle Çin âsâr-ı tarihiyesindeki mâlumâtı cem' ve tercümeye ihtimam etmiyorlar.(1) Bu hususta Rus ve Alman müsteşriklerine medyun ve şükranız. Çünkü bu iki kavmin Türkiyat müntesipleri Çince eserlerden daha fazla istifade ederek birçok eserler neşretmişlerdir. Bir vakitler Avrupa'da Edvar Şavan, Sitanislası Julyen, Abel Remuza gibi hem sinolog ve hem Türkologlar mevcut olduğu için Türkiyat sahası Fransa'da dahi genişlemeye başlamış, Çince menâbi'den çok istifadeler edilmişti. Edvar Şavan Türkler hakkında kıymettâr mâlumâtı havi olan "Şe-ki=che-ki" adlı eski Çin tarihini tercümeye başladığı gibi Çince den daha diğer tercümeler yapmıştı. Fakat Şavan'ın vefatından sonra eserin tercümesi de yarım kalmış, bir ikinci müsteşrik onu itmam etmemiştir. Şimdiki Sinologlar ise bu cihetlere o kadar atf-ı ehemmiyet etmediklerinden bu mühim meselenin ifâsı kendi tarihimize taalluku dolayısıyla bize düşüyor.

Bunun ifâsı içinde mutlaka Çin lisanına hakkıyla vukuf ve bu vazifeyi müdrük olabilmek icâb eder./

(1) Mamafih bugünkü Avrupa sinologları arasında Müller vesâire gibi hem sinoloji hem de Türkoloji ile iş-tigal eden alimler var ise de bunlarda Türk tarihi ile değil lisaniyatıyla müştagildir.

77

Fakat bu vazifenin bugün yapılabilme ihtimali yoktur. Bugünden başlayarak belki istikbalde telâfi edebiliriz.

Bugün öyle bir vaziyetteyiz ki, Çin gibi hem lisanı güç, hem çok uzak bir memlekette değil, daha burnumuzun dibinde olan ve lisanını öğrenmek az bir gayrete vabeste bulunan bir yerdeki bize aid tetkikatı muntazaman takib ve tetkik ve hatta anlayabilecek iktidarımız yoktur. Böyle olunca elyevm bu vazifeyi yapabilmek imkan haricinde olduğunu herkes taktir edebilir.

Fakat bugünkü acımızı tastik ve itiraf ederek bunun istikbâlde telâfisi için çalışmak gençliğin ve maarif adamlarının en büyük borcudur.

nu:5, s:75,76,77

Hüseyin Namık (ORKUN)

Lisâniyat**"KADIN" KELİMESİ HAKKINDA**

Bu kelimenin eski şekli hakkında, memleketimizde maatteessüf şimdiye kadar ciddi bir tetkika tesâdüf edilmedi. Halbuki eski Türk metinlerinde ve âsârı sâirede bu kelimenin tarihi hakkında oldukça mufassal malumata tesadüf edilmektedir. Bu mevzua inhisar eden şu makaleyi ilk adım telâkki ederek kelimenin eski şekli hakkında biraz malumat vermek istiyoruz.

"Kadın" kelimesi halis Türkçe olup kelimenin en eski şekline gerek "Turfan" da Alman heyet-i ilmiyesinin keşfetmiş olduğu vesaikta ve gerek milâdın sekizinci asrının nisf-i evveline aid bulunan "Orhun Türk Kitâbelerinde" tesadüf edilmektedir. Türk tarihinin en eski yazılı vesâikından mâdûd olan Çin tarihlerinde aynı kelimenin Çin telâffuzuna uydu-
rulmuş şekli görülmektedir.

Lâkin bu kelimenin istimalinden daha mukadden Çin tarihlerinde "Chen-yu" ismine tesadüf edilmektedir.(1) Çin tarihleri bir kelimenin "Hyung-nu" lisanında müstâmel olduğunu söylüyorlarsa da Türk dilinin eski kelime şekillerinde bu isme yakın kadınlık kelimesinin tarihini tenvir edecek bir malumata tesâdüf olunmaması bu ciheti mübhemiyet içinde bırakmış olur.

Bu vesâikten başka Çin tarihlerinde: "Hutun: Kho-ton" şeklinde bir kelimeye tesadüf olunur. Bilahere "Hatun" şeklinde kaydolunan bu kelimeye en eski Türkçe metinlerinden mâdûd olan Orhun Kitabesinin şark ciheti (11.) onbirinci satırında görülmektedir. Bu satırlarda: "Hakanım İteriş Kağanı

1- Wen-hien- Toug-kae nam Çince eserden naklen "Dağyim"nin cilt 1, k 2

o kim İlbilge Katun Tengri tepesinde ilh..." ibaresinde vâzihan görüldüğü vecihle kelimenin telaffuz tarzı "katung" dur.(2)

Aynı kelimeye hioretin 466. tarihinde Mahmud-ı Kâşgârî tarafından telif olunan "Divan-ı Lûgatit-Türk" ünvanlı eserde de tesadüf edilmektedir.(3) Gerek Çin tarihlerinin ve gerek diğer tarihlerin bildirmiş olduğu malumata nazaran Hâun kelimesi hükümdar zevcelerine verilmektedir. Orhun kitabelerinde "Validem Bilge Hatun" cümlesinde de bu tarz izah teyid olunmaktadır. Mahmut Kâşgârî'nin eserinde bu kelime asil kadınlar ünvanı olmak üzere kaydediliyor. Bu münasebetle de "Han işi bilse katun işi kalır" diye bir darb-ı mesel zikredilmektedir ki bittabi bu darb-ı mesel Türklerde pederşâhi ailenin mevcut olduğu bir zamana aiddir.(4) Lâkin bu eserde kitabedeki şeklin biraz ta'rib olunmuş tarzına tesadüf olunmaktadır. Bundan başka aynı kelimenin "katunlanmak" mastarına tesadüf ediyoruz. Bu münasebetle kadınlığa aid bir takım kelimelerin eski şekillerini de tetkik edeceğiz. Elimizdeki vesâik-ı târihiyenin izâhî vecihle valide makabli olarak eski Türkçe'de "Ök" (5) ve zevce makabli de "Konçivi" dir.(6) Gelin vesaire gibi kelimeler de bugünkü şekillerin aynı sûrette istimal edilmekte idi.

"Divan-ı Lûgatit-Türk"de "katun"dan müştak olmak üzere bir mastara tesadüf ettiğimiz halde Orhun Kitabelerinde bu tarzda bir fiil göremiyoruz. Fakat herhalde icâb etmediği için kullanılmadığı nazar-ı itibâra alınarak kelimenin mevcudiyet tarihinden itibaren böyle bir masdarın varlığını kabul etmek zârûridir."Divan-ı Lûgatit-Türk" de (c:3, s:154) "ıragat katunlandı"

2- c:1, s:343

3- Thomsen: Orhun Kitâbeleri. s:101

4- Müellif bu kelimeyi "İsmi gül men kânet min benât-ı afrasyâb" diye izah etmektedir. Ki bu suretle kelimenin bir asâlet gösterdiği "benat-ı afrasyâb" kelimesinden vazihan anlaşılacaktır.

5- Bu kelimenin eskiliği bugün bile müstamel olan "öksüz" kelimesinin mevcudiyetinden anlaşılabilir.

6-Thomsen: Orhun Kitâbeleri.

diye bir ibareye tesadüf ediyoruz ki burada katunlanmak masdarı kadınlanmak, kadın gibi olmak, kadın elbisesi giymek manasına geliyor.

Kadın kelimesi evvelce arzettiğimiz vecihle ümerâ ve kübera ailelerine ve bilhassa daha evvelleri hükümdar zevcelerine verilen bir ünvanı. Halk arasında müstâmel denildi. Halbuki halk bu kelimeye mukamil "avragût" kelimesini kullanıyordu.(7) Öyle zan veya tahmin edebiliriz ki bu kelime mürûr-ı zamanla "avrât: avret" şeklini almış, bugün bile edilebilmiştir. Buna mukabil katun kelimesi ise Türklerin. Araplarla münasebetinden sonra ta'rif edilmeye başlanmış, hatun şeklini almıştır.

Türk tarihinin en eski devirlerinin kadın kelimesinin tarza istimâli hakkında yazmış olduğumuz bu makale hiç şüphesiz ki ilk adım mahiyetindedir. Temenni ederiz ki bu küçük esas üzerine kadınlık tarihini ilmi bir sûrette tenvir edecek tetkikâta girişilsin.

Bedia Sami

YAKUTLARDA KADINLIK

Türk tarihinde kadınlığın mahiyeti hakkında bir fikir edinebilmek için en eski tarz-ı hayatlarını bugün bile muhafaza Yakutlarda kadınların hayat-ı ictimâiyesini tetkik etmek icâb eder.

68 Sibirya'nın şimal-i şarkisinde sakin olan bu kavim en eski devirlerden itibaren aynı tarz-ı hayatı takip etmişler, garb âlemine bir hayali zaman mehûl kalmışlardı. Nihayet Ruslar Asya'ya istilâları esnasında bu kavmin mevcudiyetini Avrupa'ya tanıtmışlar, bunlarda / "Yakut" nâmına vermişlerdi. En ibtidâî Türklüğü muhafaza eden bu kavimde kendi kendilerine "Saka" adını vermişlerdir. Yakutların Avrupa'ya tanıtılmasından sonra birçok alimler bilhassa Rus müsteşrikleri bu kavmin hayat-ı ictimâiyesi ve lisanları hakkında ariz ve amik tetkikâta bulunmuşlar Yakut diline göre de bir elifbâ vücûda getirmişlerdi. (1)

Yakutlar hars ve an'anelerine en ziyade sâdik kalmış kavimlerden birisidir. Kendi rivayetlerine göre "Saysâr"da tavattun eden "Omakay Bay"ın kızı Tatar rüesâsından "Eralliyam" ismindeki zât ile izdivac etmiş, bu izdivaçtan Yakutlar zuhur etmişti. Dünya yüzünde mevcudiyetinden haberdar oldukları kavimler etraflarında bulunan Tunguzlar, Tatarlar ve Çinlilerdir.

Yakutlarda en ibtidâî aile hayatı kadınlar zürriyeti manasına gelen "beys-evsâ" aile teşkilâtıdır. Ferdi olarak hiç-

(1) Bu hususta Sir Veşyofeski, Truşafeski, Sâkin, Kûcnof gibi Rus âlimleri muhtelif tarihlerde Yakutların hayat-ı ictimâiyesi hakkında birçok eserler vücûda getirmişlerdir.

bir kimseye aid olmayan bu serbest kadınlar teşkilâtında çocuklar doğrudan doğruya ailenin ismini taşırdı. Aile teşkilâtının en ibtidai şekli olan bu zamanda muâşeret tamamıyla serbest olup tarafeynin yekdiyeriyle mahrem veya nâmahrem olmasında hiçbir mahsur yoktur. Fakat bilâhire bu teşkilât inhilâl ederek ailenin esasını bir teşkil etmiş, maderşâhi aile teşkilâtı vücuda gelmiştir.

Yakutlarda maderşâhi aile teşkilâtının mevcudiyetini ileri süren meşhur müsteşriklerden Sirusiveski'dir. Diğer ictimâiyatçılara göre de herbir cemiyetin esnâ-yı tekâmülünde pederşâhi ailen evvel maderşâhi aile teşkilâtının mevcut olduğunu söylüyorlar.

Bu iddiayı teyid eden en kuvvetli delil olmak üzere bugün bile Yakutlarda kadın isimlerini taşıyan birçok ailelerin mevcut olduğunu görebiliriz. Maderi aile teşkilâtında cins-i muâşeret pek serbest bir şekilde olduğu gibi (2) iştirâki hayat herşeye hakimdir. Fertlerin husûsi mülkü olmayıp bütün emlak müsterekti. (İyâ evsâ) tabir edilen maderi teşkilâtta mevki-i riyâset valideye aiddir. Peder lafzının hiçbir kıymeti yoktur. Çocuk pederine karşı yabancı olup doğrudan doğruya validesine nisbet edilir ve onun taht-ı terbiyesinde bulunurdu. Fakat bilâhire mâderi aile teşkilâtı inhilâl etmiş "Ağa-Evsâ" denilen pederşâhi aile teşkilâtı vücuda gelmiştir.

Mâderşâhi aile teşkilâtının inhilâle en mühim sebep erkeklerin muharebe neticesinde kadınları satın almak sûretiyle temellük etmeleridir. Bu vaziyet karşısında aile riyaseti erkeğe intikal ettiği gibi kadın da erkeğin hükmü ve nütüzü altına girmeye mecbur olmuştur.

(2) Yakutlar hakkında uzun tetkikâtıyla iştirah etmiş olan Siroşyufeski'nin yazdığı eserde bu husus daha mukanni bir surette izah ediliyor.

Pedersâhi aile teşkilâtında kuvvet ve iktidarında en büyük bir şmil olduğunu zikredebiliriz. Yakutlar bedevi bir hayat sürdükleri için hayvânata bilhassa bakire büyük bir ehemmiyet vermişlerdi. Zabt ve idaresi pek güç olan bakir sürülerinin muhafazası hususunda erkek kadına nisbeten pek ziyâde kuvvet ve iktidar sahibi olduğundan kadının aciz kuvveti karşısında mağrur olmuş, bu suretle riyasete tesâhup etmiştir. Bu intikali devri müteâkip ailenin reisi ağa olmuş, hakimiyeti de bugüne kadar muhafaza edilmiştir.

Bu inkılâp bu kadarla kalmamış, izdivac hayatında da büyük bir değişiklik husûle getirmiştir. Bu tebeddülâtın neticesi olarak iştirâki muâşerette inhilâl ederek infirâdi nikâh teessüs etmiştir.

Madersâhi aile teşkilâtında zevo ve zevcenin yekdiğerine karşı olan muameleleri gayet nazikâne idi. Fakat bu teşkilâtın inhilâlinde sonra erkek kadına karşı zâlimane vaziyet almış ve ona karşı müstebidâne bir tahakküme başlamıştır. Yakutlarda erkekler zevcelerini sevmedikleri vakit ekseriye onu diğer bir erkeğe satarlar ve bazan da sevdiği diğer bir kadını almak için kadınlarını öldürmek gibi vahşiyâne hareketlere cesaret ederlerdi. Bu fena ve zalimane muameleler onsekizinci asra kadar devam etmiştir.

Erkekler bu kadar çirkin ve hakir muamelelerine mukabil kadınlar bütün sevgileriyle beraber mânen ve madden onlara merbut bulunurlardı. Yakut kadınları çok sabırlı ve kanaatkâr idiler.

Ailede erkekten sonra en mühim mevkii kadın işgal ederdi. Evin dahili umûrunu tedvir etmekle beraber ailenin yemeğini pişirir, ineklerini sağlar, dikişini dikerdi. Diktiği dikişlerde zevk-i bedifden ziyâde sağlam ve metin olması lâzımdı. Çocuklarının terbiyesi ile de meşgul olur, kızlarını daha ziyade sever, onlara zevk ile muamele ederdi.

Yakutlar izdivaca ananevi bir ehemmiyet vermişler ve bir takım gerâite tâbi kılmışlardı. Yakın akraba arasında izdivacı

menetmişlerdi. Çünkü yakın akraba ile izdivac neticesinde büyük bir musibete uğramaları çocuklarının, hayvanlarının ölmesi muhakkak gibi idi.

Filhakika bu gibi itikâdat, Yakutların hayatında büyük roller oynamıştır. Buna binâendir ki ancak dokuzuncu derecede olan bir akraba ile izdivac edebilirlerdi.

Yakutlarda izdivaç hertürlü merasimden ârî olup gayet basit idi. İzdivaçta kızın rıza ve muhabbeti, damadın şekl-i zarâfeti, feraseti aranılmaz, peder muayyen bir para mukabilinde kızını talip olan erkeğe satardı. Bittabi para ile temellük edilen kadının aile hayatında kadiyyen bir mevkiî ve hukuku olamazdı. Kadın daima zevceninherbir arzusu ve emri karşısında mütevekkilâne serfirû ederdi.

Yakutlarda nikâh bidayette hiçbir şeraite tâbi değildi. Muâşeret gayet serbest olup zevo ile zevcenin yekdiğerine mahrem veya nâmahrem olmasında bir mahsur yoktu. Fakat maderi teşkilâtla beraber bu umûmi muâşerette mütearriz olarak intizamsız muâşeretin bir şekl-i mütekâmîli olan nikâh infirâdi bir şekilde teessüs etmiş ve ailenin teşkilâtı da pederşâhî olmuştur.

Kadın kaçırmak, taaddüd-i zevcât gibi vekâyi-i infirâdi nikahın teessüsünden sonra zuhur etmiştir. Bu suretle erkek yed-i inhisârına geçirdiği kadının başka erkekle muâşeretine müsade etmemiş, fakat kendisini diğer birkaç kadına sahip olmak hakkına malik etmişti.

Yakut delikanlısı için yabancı kabilenin kızını kaçırmak ona temellük etmek pek şerefli bir işti. Bu âdet bidâyette pekçok gürültü ve nizâa sebebiyet vermişse de bilâhire taammüm ederek eski tesirini kaybetmiştir. Bu suretle husûle gelen hûsûmet de ücret vermek sûretiyle bertaraf edilmiş, verilen ücrette ağırlık namını almıştır.

Yakutlarda ağırlık mukabilinde kadınlarının satılması çok çirkin bir hareketti. Para kuvvetiyle alınan kadın zevcinin nazarında hiçbir kıymeti hâiz değildi. Ona en adi bir esir

gibi muamelede bulunur, her türlü hakâret edebilirdi.

Fakat ondokuzuncu asra doğru bu gibi fena ve çirkin muameleler tezricen zâil olmaya başlamış, zevc ve zevcenin yekdiğerine karşı olan muameleleri nezaket kesbetmeye ve bir terbiye kuyûdu altına girmiştir.

Yakutlar, kızlarının terbiyesine son derece dikkat ederlerdi. Kızları ne kadar afif ve nezih olursa izdivaçta o kadar ağır ve yüksek bir para mukabilinde olurdu. Lâkin Yakutlar kızlarının iffetine ve terbiyesine bu kadar ehemmiyet vermeyi ve onlara rıfh ile muamele etmeyi diğer kabilelerden öğrenmişlerdir. Kendini müdafadan aciz kız çocukları muharebe meydanlarında birçok zahmet ve müşkülâta sebebiyet verdikleri için ekseriye öldürülürdü.

Yakut kadınlığı tarihimizin en eski devirlerinde kadınlık hakkında bir fikir verebileceği için bu makaleyi yazmak arzusunun izhâr ettik. Çünkü Orta Asya'da pek eski zamanlardaki hayat-ı ictimâiyesini kaybetmeyen kavimlerin en birincisi Yakutlardır.

Lisâniyât

MACARCADAKİ TÜRKOLOJİ TETKİKATINA TARİHİ BİR ATF-I NAZAR:

Macarca: Ural-Altay lisan ailesinin Ural şubesine mensup olmak itibarıyla Türkçeden ziyâde Fin, Lâp, Murduyen, Çermiş, Vugul-Ustiyâk, Zuryen-Vutyân lisanlarına daha yakındır. Azây-ı bedene, akraba ve taallukâta müteallik isimler gâibi basit ve ibtidâf mefhumların Fin-Ugor esâs lisanından olması bunun delilidir. Macarca husûsi bir nizam teşkil eden Ziraat ve hayvan yetiştirmeye müteallik Türkçe kelimeler ise Macarca'da eski Ural-Altay kardeşliği zamanından kalma kelimeler olmayıp belki takriben binbeşyüz- ikibin sene evvel binâenaleyh nisbeten pek geç olarak Türkçeden geçen kültür kelimelerdir. Macarların eski medeniyetleri Türk medeniyetidir. Fin-Ugor kavimleri bugünkü Tatar Cumhuriyetinin bulunduğu sahadaki vatan-ı aslilerinde yaşarken ıstılah-ı ilmisi ile parazit(tufeyli) bir hayat sürüyorlar, ziraattan bîbehre olarak yalnız talikçilik ve avcılık ile geçiniyorlardı.(Fin-Ugor esas lisanında hubûbata müteallik kelimeler arasında yalnız darının bulunması bunun delilidir.) Ona mukabil Türkler (eski Hunlar) ziraatla ve hayvan yetiştirmekle geçinen müstahsil, teşkilâtlı bir kavimdi. Ugor şubesinin en şarktaki kolunu teşkil eden Macar, Urallarda iken birinci defa olmak üzere Çin hududundan atılan Hunların bir kolu temasta bulundular. Cenuba doğru hicret ettikten sonra ikinci defa olarak Bulgar-Türk tesiri altına dahil oldular. Bahr-i siyahın şimalindeki havaliden geçerken Macarlara Hazar Türklerinden isyan edip ayrılan (Kabar) Türk taifesi iltihal etti ve Macarların arasında en nüfuzlu olan sekizinci kabileyi teşkil etti. Muharebede kumanda hep Türklerin elinde idi. Macarların Ertuğrul'u mesâbesinde olan

Arpad, birçok alimlere göre Türktür. İsmi de Türk'tür. (Arpa+d= bir edettir. Hatırlayınız: Arpa Han, Buğday Han) Daha sonra Macarlara Kun ve Peçenek Türkleri de iltihal etti. Mez-kûr sebeplerden dolayı Macarların tarihi Türk tarihinin bir faslı sayılabilir. Macar alimleri kendi asıllarını araştırırken Türkolojiye de pek mühim hizmetlerde bulundular. Macarlığın Türklükle olan nisbeti artık kat'î surette taayyün edilmiştir. Macar-Türk kardeşliğini Macarlar Türktür manasına değil belki derece-i ülâda henüz mesele halinde olan ve derince tetkika ihtiyaç hisseden bir Ural-Altay kardeşliği ve derece-i sâniyede uzun irtibat ve ihtilât neticesi husûle gelen bir kültür kardeşliği manasına almamız.

Macar-Türk kardeşliğinin tetkikine dâir ilk ilmi teorîbe Yuvannes Leon Kalevyus'un "Historiae Musulmanae Turcorum" ünvanlı eseri ile bağliyor.

Leon Kalevyus, Türk kelimesi yörükten gelmiştir. Yörük ise göçebe demektir. Ve Yürkay şeklinde Herodotos'ta geçer. Sonra mezkur Yürkay Pelinyus'ta ve Bombayus Melâra turtse şeklinde bulunur diyor. Mezkur mukaddemeden sonra Macarların vatan-ı aslısi Yugarya idi. Macarlar kendileri de Ugor'dur diyerek Ugor'u Yürk ve Türk kelimeleri ile aynı kalıba sokarak Macarların Türk olduğunu isbata çalışıyor. Şâyân-ı dikkattir ki Leon Kalevyus'un iş bu usulsüz, karışık, lisansız nazariyesini Hammer, Fiyerooro ve Markorat'ta kabul ediyor. Leon Kalevyus'dan sonra gelen Samugguzi Macar-Hun kardeşliğini kabul etmiyor. Tuppe Liyons Hun-Macar kardeşliğini terviq ediyor ve Macarcadaki Türkçe kelimelerden birkaçını keşfediyor, ilk defa olmak üzere bunların ödünç kelime olduğunu zikrediyor. Marton Fogul isimli Hamburglu tabip ve polihistor'da Macarcadaki Türkçe kelimelerin tetkikiyle meşgul oluyor. 1762 senesinde Ulak-Miklos Türkçe ve Macarcanın sarf ve nahvi arasındaki müşâbehetlerin farkına varıyor ve Macarcada Türkçe kelimelerin mahdût olduğunu da ilâve ediyor. Yuhan Ebehard Ficher "Sibirische Geschichtel" ünvanlı eserinde

Macarcadaki Türkçe kelimelerin mahdûdiyetini şu suretle iza-
ha çalışıyor:

Ugorya (Macarların vatan-ı aslisi) nin asıl sekenesi
Uygurlar, (Türkleri kastediyor) Türkistandan şimale hicret
edip Ugorların arasında lisanlarını da unuttular, Macarcada-
ki mahdud Türkçe kelimeler eski lisanın bekâyâsıdır.

Peray Coro'da Fin-Macar kardeşliğini kabul etmek iste-
miyor. Ve Macarcadaki Türkçe kelimeleri ilk defa olarak Çu-
vaş, Mongul, Mançu lisanları ile de mukayese ediyor. Kalmar
Coro ilk defa olarak Macarcanın Türkçe kelimelerindeki (r)
sadâsına mukabil Türkçede (ş) sadâsının olduğunu kaydediyor.
Carmati Şamuel Affinitas Ünvanlı eserinde hakikaten ilmi bir
surette / tetkik ederek Macarca'nın en başta Fin-Ugor lisanı
olduğunu gösteriyor ve Türkçe kelimeler ödünç alınan kültür
kelimelerdir diyor.

1833 de Macarların şarktaki kardeşlerini aramaya çıkan
Kuruşi Çuma bir mektubunda Macarların Türklerle hem Hindler-
le kardeş olduğunu iddia ediyor. Petes Lepot ve Hurvat Eş-
tivan buna kuvvetli surette itiraz ediyorlar. Hurvat Eşti-
van Macarcadaki Türkçe kelimeler:

1-Karpatlara gelmezden evvel alınan kültür kelimeler.
2-İstila devrinde alınan kelimeler. İhtimal arada ayrı
bir devir vardır diyor. Macarca'dan Türkçeye'de bazı keli-
melerin mütekâbilen geçtiğini iddia ediyor. Hunfalvi Pal
1860 da Macarlar Türklere Fin- Ugorlara da aynı derecede ol-
sa gerek yolunda fikir yürütüyor. Ve meselenin esaslı tetki-
kine alimleri teşvik ediyor. Mezkur vazifeyi Vamberi deruh-
te ediyor. Fakat Lisâniyat Meomuasında intişar eden Türk-Ma-
car lisan mukayesesi hüsnükabûle mazhar olmuyor. Budenis
Yujef tenkitlerinde Vamberi'nin bütün hatalarını gösteriyor.
Cerman filolojisi mektebinden yetişen Budenis usulü tetkik-
leri sayesinde isbat ediyor ki:

1-Macarcadaki Türkçe kelimeler ödünç alınan kültür keli-
melerdir.

2-Mezkur kelimeler Bulgar Türklerinin ahfâdı olan Çuvaşların lisanına en yakındır.

Vamberi 1882 de intişar eden "Macarların Aslı" ünvanlı eserinde Budenis'e sert hücum etti. Macarca Türkçedir, Fince kelimeler ödünç kelimelerdir dedi. Macar alimleri ikiye ayrıldı. Turiy Yujef, Puzder Karvî, Vamberi'ye taraftar idi. Budenis Vamberi'ye verdiği cevapta Vamberi'nin yeni hatalarını gösterdi. Vamberi bazı usulsüzlüklerine rağmen Türkolojiye pek büyük hizmetlerde bulunmuş ve faaliyeti sayesinde Türkoloji aleminde bir devir yaratmıştır. Eserlerinin bugün ilmi kıymetinden ziyade tarihi kıymeti vardır. Macaristan'da Türkolojinin hakiki müessisi ise hiç şüphesiz Budenis'tir.

Gelecek makalemizde (Türk Lisanının En Eski Hatıraları) ünvanlı altında Macarcadaki mezkur Türkçe Lisan hazinesinden bahsedeceğiz.

nu:5, s:71,72

Budapeşte
Hamid Zübeyr (KOŞAY)

ARAP ve LATİN HARFLERİ

Büyük Reşit Paşa kaleme alıp ilân ettiği Tanzimat sayesinde devleti teokrasi şeklinden çıkarıp asrîleştirmek istemişti. Fakat istediğine tamâmiyle nâil olamadı. Çünkü tamâmiyle câhil denilebilecek bir muhitte asıflarca hâkim olan ananeleri yıkmak kolay değildi. Tanzimatçıların başladıkları işler yarıda kaldı. Daha Mahmud-ı Adlî zamanında gayr-ı kâbil-i tahammül olmaya başlayan Yeniçeri kavuğu, püsküllü fese inkılâp etti. Pantolon bir nevi şalvar istihâlesi geçirdi. Medenî dünyanın her tarafında resmî kıyâfet sayılan redingot, cübbeden istihâle ederek "İstanbulî" oldu. Frak, simoking gibi kıyâfetler, resmen memlekete giremediler. Bin tekfir tehditlerine rağmen sofraya çatal konuldu. Fakat şöyle alafrangaca herkesin çatalıyla, bıçağıyla "kendi tabağından" yemek yemesi adedi taammüm edemedi gitti. Bu kıyâfet meselesi, hadd-i zâtında ehemmiyetsiz bir şey olmakla beraber teceddüt târihimizdeki safhaları ve rûhî hâletleri göstermek için iyi bir misaldir. Bir taraftan yenilik kendini icbar ediyor, diğer taraftan eskilik yakamızı, paçamızı bırakmıyor.

Tanzimat, mektepler açtı. Fakat medreseleri kapatamadı. Kendi kendilerine zeval bulmaları için onları ihmal etti. Fakat bu ihmal müddeti ne kadar uzun sürdü?

Tanzimat, nizam mahkemeleri te'sis etti. Fakat Şeriat mahkemelerini seddedemedi. Bunların ilgâsını zamana terk etti. Ve bu zaman ne kadar uzadı gitti? Nihayet bunları lağvetmek Cumhuriyet hükûmetine nasip oldu.

Tanzimat, lisan ve edebiyatında istikametini değiştirdi. Şarktan ayrıldı, garbe teveccüh etti. Tanzimattan sonra açılan dünya mektepleriyle beraber "Millî Lisan"da kıymet bulmaya, kuvvet kesbetmeye başladı. Şöyle böyle, Türkçenin kavâid ve lügatı yazıldı. Hattâ son zamanlarda ansiklopedi teşebbüsleri bile başladı.

Şarkın husûsiyetlerinden birisi de yazı ve harf meselesidir. Ergeç bu meselenin de mevzubahs olması icab ediyordu. Çünkü bu "kemâlât" ile "tahsîl-i kemâlât" ın müşkül olduğu gittikçe vuzuhla anlaşılıyordu. Burada iki cereyan peyda oldu.

Birisi: Tamâmen cezrî hareket ederek, tamâmen lâtin harflerini kabul ve Türkçeye tatbik etmek. Buna taraftar olanlar bir uyuşma ve uzlaşma kabul etmiyorlar.

Diğeri: Tahrirde hem garp usullerine tâbiyyet, hem de mümkün olduğu kadar yazımızın husûsiyetini muhafaza etmek. Bu maksadın husûlü için bilhassa Meşrûtiyet'in ilânından sonra birçok "ıslah-ı hurufçular" çıktı. Aynı seneler zarfında Rusya ve İran'da da ıslah-ı hurûf cereyanları peyda oldu. Islâh-ı hurûf taraftarları, o kimselere benzerler ki, onlar artık çarık veya mest giymeye tahammül edememekle beraber, iskarpin giymeye de cesâret edemeyerek, sırf bize mahsûs "kaluş kundura" nevinden bir şey icad etmeye uğraşırlar.

Bununla beraber şurasını da kemâl-i ehemmiyetle arz etmek isterim ki, yazı değiştirmek demek, fes atıp onun yerine kabalak veya kalpak giymek gibi basit ve kolay bir mesele demek değildir. Milletın hars ve irfânına şiddetle taalluk ettiği cihetle buna karar vermezden evvel geniş ve derin düşünmeye çok büyük ihtiyaç vardır.

Memlekette Lâtin harflerine taraftar olanlar, henüz küçük bir ekalliyettedir. Islâh-ı hurûf teşebbüsleri de müteaddit ve mütenevvi olmakla beraber, ortaya sürülen tekliflerden hiç birisi henüz ammenin kabûlüne mazhar olmamıştır. Bu böyle olmakla beraber, mesele bâkîdir. Harfleri bugünkü şekilleriyle muhafaza etmek artık kabil değildir. Çünkü:

1) Bu kem âlât ile tahsîl-i kemâlât müşküldür. İlim tahsilinde yazı bir gâye değil, bir âlettir. Hangi âlet daha kolay elde edilir ve kullanılırsa onu tercih etmek

zarûreti vardır. Dikiş makinasının icadından sonra terzi-lik, kunduracılık ve sâracılık ne kadar terakki etti. Bu gün kimse inkar edemez ki ibtidâî mekteplerindeki çocukların en fazla gayretlerini gâyenin husûlü uğrunda değil, âletin tahsili uğrunda sarf ederler. Ve bu âleti tahsil etmeye henüz muvaffak olmadan kaç yüzbinlerce çocuk, mektebi terkeder gider? Meselâ Bulgar çocukları, bizim çocuklara nisbetle tahsil-i âlet husûsunda ne kadar kârlıdır. Bulgaristan'da maarifin sûratle taammüm etmesinin sebebi de harflerin basitliğidir. Bu lisanda her kelime söylendiği gibi yazılır, yazıldığı gibi okunur. Fransızca veya /
187 İslav lisanlarına vâkîf bir kimse yarım saattan az bir zamanda Bulgarca harflerle ünsiyet ve ülfet peyda eder. Bu lisanda yazılan her kelimeyi doğru okuyabilir. Arapça harflere gelince:

"Ben Türkçe kıraatı çocuklara şu kadar ayda okuttum" diye serdedilen iddiaların bir kıymet ve ehemmiyeti yoktur. Nihayet muallim okuttuğu çocuğa herhangi bir elifba kitabını ikmal ettirdiğini iddia ediyor demektir. Türkçenin kıraatının nerede başladığını tayin etmek kolay ise de nerede bittiğini isbat etmek müşküldür. Elifbayı ikmal eden bir çocuk kendi elifbasında bulunan birkaç yüz klişeyi ezberlemiş demektir. Bunların hâricinde kalan binlerce kelimeyi ne doğru yazabilir ve ne de okuyabilir.

2) Muhabere ve münâkalenin cihanda bu derece tekemmül ettiği bir devirde, biz kendimize mahsus bir husûsiyeti muhafaza edeceğimiz diye inat ve ısrar etmekte bir mânâ yoktur. Son asırda bilhassa terakki ve taammüm eden makina hayât-ı iktisâdiye ve ictimâiyede ne büyük tahavvüller husûle getirmiştir? Yazı makinasının resmî dairelere ve ticarethânelere kabûlü çok zaman ve emeği tasarruf ettirmiştir. El yazısına nisbetle yazı makinesi üç dört defa sûratle işler. Sonra üç dört kopyasıyla birlikte ne temiz ve güzel bir iş çıkarır. Bu yazıyı yazan da, okuyan da

fazla zahmet çekmez. Bizim telgraf elifbamızla doğrudan doğruya harfleri yazan morsa makinalarını bir zat otomobil ile kağınının yürüyüşüne benzetiştir ki pek doğrudur.

Matbaacılıkta tertip meselesi en güç iştir. Bu da Avrupa ve Amerika'da makine sâyesinde kolaylaştırılmıştır. Garp matbaalarında kullanılan bir "linotip" makinesi, el ile dizgen sekiz on mürettibin işini görür. Bu makine ile tertip edilen harfler, kırık ve ezik değildir. Çünkü her zaman yeniden tertemiz dökülür. Mürettibin ne elbisesi ve ne de parmakları gizlenir. Bu makinenin istimâlinde mürettibin yazı zamanını işgal eden "dağıtmak" keyfiyeti de yoktur. Müstâmel harfler yeniden izâbe edilir ve yeniden tertip edilir. Şimdi istimal ettiğimiz harflere göre yapılmış linotip makineleri vardır. Fakat bunları matbaalarımızda istimal edemiyorlar. Yazı sadeleştirerek linotip usûlüne tevfik edilse şüphesiz kitaplar ve gazeteler daha ucuza mal olur. İnsan emeğinden ve kuvvetinden çok ziyade tasarruf edilir.

Harflerin ibkâ, tâdil ve tebeddülü meselesini bir kere hars ve irfan, sonra rûhiyât ve usûl-i tedris nokta-i nazarından mütâalaa etmek icab eder. Bu meseleleri bilâhire mevzubahs etmek üzere şimdilik burada sözü kesiyorum.

nu. 12, s. 186-187

Dârülfünun Tecrübi Rûhiyat Müderrisi Ali Haydar (TANER)

URAL-ALTAY LİSANLARININ KARABETİ ZİMNİNDA YENİ
TECRÜBELER

Ural - Altay lisan ailesinin Ural ve Altay şûbesi arasındaki karâbet henüz katî sûrette hal ve isbat edilmiş değildir. Ural şûbesine mensup Fin - Ugor lisanlarının vaktiyle bir esas lisandan ayrılmış oldukları artık umûmiyetle kabuğ olunmuş bir keyfiyettir. Altay şûbesine mensup Türk-Tatar, Mongul, Mançu-Tunguz lisanları için aynı derecede serbestî ile idâre-i kelâm edemeyiz. Altay şûbesinin Ural şûbesine kardeş olup olmadığını yani bir Ural Altay esas lisanının bulunup bulunmadığını kabul ise henüz bir iman meselesidir. Japoncanın Ural - Altay lisanlarına mensup olup olmadığı keyfiyeti ise nazariye halini geçmemiştir. Asur ve Bâbillilere hocalık eden Sümer - Akad kavminin Ural - Altaylı olup olmadığı ki meçhul bir keyfiyettir. Sümercedeki dingir=tangrı kelimesi ile, mukayesesi şüpheli diğer birkaç kelime Sümerlilerle Ural - Altaylılar arasındaki târihî münâsebetin meselâ komşuluğun mevcûdiyetini kabule ancak hak verebilir.

Ural - Altay lisanlarını ilk defa olmak üzere ilmî bir sûrette tetkik eden zât Filip Yuhan Fon Eşter Elenberg isimli bir İsveç zabiti olmuştur. Eşter Elenberg Poltuva (بولتوا) muharebesinde Ruslara esir düşmüş biraz sonra serbest bırakılarak Fin - Ugor ve Türk / Tatar milletlerinin lisanlarını tetkik için çardan Rusya dahilinde seyahata müsâde almıştı. Eşter Elenberg'in "Das Word-und Osthsebe Theil von Europa und Asia" ünvanlı eseri 1730 tarihinde Stockholm'de intişar etti. Eşter Elenberg mezkur eserinde o zamana kadar pekaz tanınan Ural - Altay ve Kafkaslı milletleri hep birden Tatar ünvanı altında topluyor.ve buraya 1) Uygur ismi altında Fin Ugorları, 2) Türk Tatarları, 3) Samuidleri, 4) Mongul ve Mançuları, 5) Tunguzları, 6) Bahr-ı Cezer ile Bahr-ı Siyah arasındaki Kafkaslı kavimleri alıyor.

1819 Tarihinde Danimarkalı R. Bask Tatar sözü yerine İskit istilâhatını kullandı. Eşter Elenberg'in bir araya topladığı lisanların yanına kardeş olarak Amerika'nın şimalindeki Eskimo'ların, ayrıca başkaların hatta Asya'daki Malayalılının lisanlarını da ilâve etti. 1854 de İngiliz Makes Müller İskit sözünü bırakarak yerine Turan sözünü kullandı.

Donnes, Bang, Kapsel, Baller, A. Ahlgvist, Schott, Thomsen gibi âlimlerde aynı mesele ile meşgul olarak müsbet veya menfi bir fikir söylediler. Ural - Altay lisanlarının karâbetânâ büyük imanla isbata çalışanlardan biri de II. Winkles idi. Fakat Winkles'in mukayese ve nazariyeleri çok defa Vamberi'nin lisan mukayese ve nazariyeleri gibi şiddetli tenkidâta mâruz kaldı. Winkler'den sonra şimdi aynı meseleyi Süvajo isimli genç bir Fransız âlimi müdâfâ ediyor. Esas nazariyesi şudur: Süvajo Eskimo lisanı ile Fin - Ugor lisanlarını mukayese ederken Eskimo'da kelime ibtidâsındaki "K, k" ye mukabil Fin - Ugor lisanlarında "P, F" nin bulunduğunu görmüş ve aynı keyfiyetin Ural lisanlarıyla Altay lisanları arasındaki mukayese içinde doğru olduğunu fark etmiş. Misal: Türkçe kulak "ak, bir edattır, madde-i asliyesi kul" mukabili Ustiyakça () da pel, Macarcada fol'dur. Türkçe kök "mavi, bazı lehçelerde yalnız maviyi değil yeşili de ifâde eder." Mukabili Ustiyakça pum, Macarca fu "nebat, yeşil ot" tur. Süvajo'nun bunlara benzer daha doksana yakın misali var. K - f tekâbülü bir eser-i tesâdüf değilse bunu diğer sahalardaki tetkikât takviye edecek ve zaman Süvajo'nun keşfi Ural - Altay lisan mukayesesi sahasında mühim bir hatve teşkil edecektir.

nu. 13, s. 200-201

Budapeşte
Hâmid Zübeyr (KOŞAY)

ÇİN YAZISINA DAİR

İlmin her sahasında olduğu gibi Türk tarihinde de hakiki tetebbu mahsulü makâlâta pek ender tesadüf olunur. Bunun ye-
gâne sebebi bu cihetlere çalışanların lisana adem-i vukûfu-
dur. Avrupalıların üç beş Çin tarihinden tercümelerini lisa-
nımıza nakletmek zaten noksan olan bir mâlumâtı nekâis ile
bize öğretmek demektir. Yalnız şunu da söyleyelim ki bizim
memlekette henüz ilmî cereyan başlamadığı için bu noksan fa-
kat adedi pek mühim bir yekûn tutan âsârı lisanımıza nakletmek
de herhalde ilmî cereyanın husûlünü intac edebilecek esbâbın
birincisini teşkil eder.

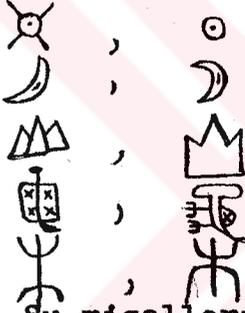
Hakiki ve ciddi bir sûrette Türk tarihine çalışacak bir
zâtın ilk evvel Çinceye vukûfu elzemdir.(1) Çünkü Avrupalıla-
rın Türklere aid olmak üzere Çince den tercüme ve naklettikle-
ri mâlumât son derece mahduttur. Bugün Çin'de bize dair daha /
öyle mükemmel kitaplar bulmak mümkündür ki Türk tarihinin bi-
rinci hayatı tamâmen bunlarla tenevvür edecektir. Avrupalıla-
rın ise ellerine geçirebildikleri kitaplardan istifâde etmiş-
lerdir. Meselâ "Sitanislas Jülyen", "Pien-i Tien" tarihinden
naklen şark Tu - kiyu'larına dair mütercem bir eser yazdı.
Halbuki bu tarih müteaddit Çin âsârından hülâsaten alınmış
mâlumâtı câmîdir. Binaenaleyh bu eserin me hazlerini bularak
daha mufassal ve daha esaslı bir eser yazmak pek ziyâde müm-
kün olduğu gibi böyle bir eseri vücûda getirmekte tabî Çin-
ceyi bilmeye mütevakıf olacaktır.

(1):Bizim bu izahımız bugüne mahsus değildir. Daha burnumuzun
dibinde bulunan Avrupalıların âsârını kendi lisanımıza nak-
ledmeden Çin'de tetkikatta bulunmak veya Çin kitaplarını
tetkik etmek tabî gayr-ı kâbildir. Yalnız şimdilik bütün
Avrupa'da Türk tarihine aid âsârı takip ve bunlardan isti-
fâde değil hakkıyla okuyup anlayabilecek bir müverrihe mâ-
lik olsak bizim için bahtiyarlıktır.

İşte bu münasebetle Çin yazısının menşei ve inkişâfı hakkında mücmel bir fikir hâsıl edebilmesi için bu küçük makaleyi yazmaya mecbur olduk

Milattan pek çok sene evvel Çin yazısı teşekkül etmiş, bir halde idi. Kablelmilâd 2500 sene mukaddem hayatta olduğu rivâyet olunan "Tsang-hieh" herhangi bir cisimî fikirde teecessüm ettirmek için o cismin resmini yapmak sûretiyle Çin hurufâtını icad etmiştir. Bu zâta isnat olunan Çin yazısının ilk devirlerde ne tarzda olduğu katiyetle mâlum değildir. Yalnız umûmî bir nazarla Çin yazısını tetkik edecek olursak onun mutlaka resimden çıktığına hükmedebiliriz. Bunun için Çin hurufâtının eski şekliyle bugünkü tarzına bir göz gezdirmek kâfidir.

Eski şekiller:



Yeni şekiller:



Şu misallerin birincisi "güneş", ikincisi "ay" mânâsına olup resimden ibaret olduğu apâşikârdır. Üçüncü haruf ise üç tepeyi musavver "dağ" resmidir. Dördüncüsü kaplumbağanın şeklidir ki yine kaplumbağa mânâsına gelir. Son şekilde ağaç manasına olup, yukarı hatlar dalları, aşağıki çizgiler kökleri, amudî hat da gövdeyi musavverdir.

Şimdi Çince'de kaç harf olduğunu tetkik edelim.(1) Harflerin miktarı muhtelif sülâleler zamanında birçok tahavvülâta maruz kalmıştır. Bu tebeddülâtı âtîdeki cetvelde gösteriyorum.

(1): Burada harf denince bizim harflerimiz gibi birşey anlaşılmasın. Çünkü Çince'de herbir şekil bir kelime ifâde eder ki bunların her birine harf kelimesini kullanıyorum.

| <u>Harflerin Miktarı</u> | <u>Sülâlenin İsmi</u> | <u>Müddet-i Devam</u> (kablelmîlâd) |
|--------------------------|-----------------------|--|
| 9000 | Chou | 1132 - 355 |
| 9353 | Ts'in | 355 - 206 (ba'delmîlâd) |
| 10516 | Han | 206 - 220 |
| 18150 | Wei | 220 - 264 |
| 12824 | Tsin | 265 - 322 |
| 22779 | Liang | 502 - 566 |
| 36194 | T'ang | 620 - 907 |
| 24235 | Sung | 960 - 1127 |
| 33179 | Ming | 1368 - 1644 |
| 47216 | Ts'ing | 1644 - 1912 |

Bugünkü hurufâtın miktarı ellibin tahmin ediliyorsa da bunların içinden en ziyâde müstâmel olanlar üç dörtbin kadardır. Bu harfler yazılışlarına göre iki kısımdır.

1) "Pu" denilen "radikal = cezri" harflerdir ki ekseriya sol tarafta bulunur.

2) P'ang tesmiye olunan "phonétique" harflerdir ki ekseri sağ tarafta bulunur.

Radikaller "Shnoh Wen" tesmiye olunan lügatta 514, Ming sülâlesi zamanında neşredilen "Toi wei" adındaki lügatta 360 nihâyet "K'an-hi-tsi-tien" ismindeki lügat kitabında 214 adet olarak gösterilmiştir.

Han sülâlesi zamanında "Ts'ai-Yung" nâmında biri Çin harfinin sekiz esaslı hatâdan müteşekkil olduğunu farz etmiş ve misal olmak üzere bu sekiz çizgiden teşekkül eden "yung= ebedî" harfu göstermiştir. Lâkin Avrupa sineloglari bunlari da gayr-ı kâfi görerek daha bazı ilâvelerde bulunmuşlardır. Bugünkü Çin hurafâtı menşei nazar-ı itibara alınarak üç esâsa istinat ettirilmiştir. Biri herhangi bir şeyin resmini yaparak vücuda gelen, diğeri başka bir harfin telaffuzunu takliden teşkil olunan, üçüncüsü de mefhum nazar-ı itibara alınarak yapılan hurafattır. Bu üç esâsa müstenit olan Çin hurafatını imtizaç ve teşekkülât nokta-i nazarından altı kısma taksim edebiliriz:

1-Sang-hing, 2-Chi-shi, 3-Sheng-hie, 4-Hia-tsie, 5-Hui-i,

6-Chu-Chuan, bunlardan birinci ve ikinciler yukarıda gösterdiğimiz birinci esasa 3 ve 4 üncüler de ikinci esasa, 5 ve 6 ncı numrolu hurafatta üçüncü esasa müstenittir. Bir numrolu hurafat için Çin harfinin resimden çıkma olduğu isbat zımnında evvelce arzettiğimiz hurufât cetveli misal olabilir. İki numrolu yazılara da şu misali gösterelim. Çinliler bir kelimesini ifâde için bir çizgi, iki kelimesini ifâde için iki çizgi ilh. şekiller meydana çıkarmışlardır ki bu nevi yazılar iki numroda gösterdiğimiz isimle yâd olunurlar. Üçüncü nevi hurufâta misal:



tung

mağara



t'ung

bakar

Bu iki misalin sağındaki şekiller "tung" diye telaffuz olunurlar. Halbuki bu harfe "su" manâsına gelen diğerine de maden veya altın manâsına olan = harfi ilâve olunarak birincinin manâsı "mağara" ikincisinin "bakar" olmuştur. Dördüncü nevi hurufatta evvelki nevin yani üçüncü tarzda yazıların aynı mahiyettedir.



yün

bulut

Burada da "yün" harfine yağmur manâsına gelen  =yü harfi ilâve olunarak bulut kelimesi vücûda getirilmiştir.

Beşinci kısım yazılar iki veya başka başka kelimelerden teşkil olunmuştur.



yu

çayır

Şu misalde de "yu" kelimesine urmak manasına  kelimeleri iltihak ederek çayır manâsı vücûda gelmiştir.

Altıncı nevi hurufât dahi aynı cezerden ma'duddur.



lao

ihtiyar



kao

düşünmek

Burada da şu iki kelimenin bir kelimeye diğer bir harf ilâvesiyle manâsı tebdil olunduğu küçük bir dikkatten anlaşılabilir.

Pek karışık yazılara mâlik olan Çinliler ilk müşkülâtı lügat tasnifinde görmüşlerdir. Çin lisanı ve yazısı mütakâmil hiçbir lisana benzemediği için ayrıca üç usûle mürâcât etmişlerdir: 1-) Manaca yekdiğeriyle münasebeti olan kelimeleri müteaddit sınıflara ayırarak birer arada yazmak. Meselâ: "muh=ağaç" ile "ts'aa=evet" aynı cinsten olduğundan bir arada cem olunmuştur.

2-) Aynı "rhythme"e ait olanların sınıf sınıf tasnifi. Meselâ: "fung=rüzgâr" ile "tung=Şark" aynı sınıftandır. Çünkü her ikisi de "Ung" "rhythme" ne aittir.

3-) 214 Radikalin hangisi hurufat dahilinde bulunuyorsa harfleri bu meyana idhal etmek.

Çince'nin müşkülât noktalarından en mühimmi de lisan-da ve yazıda manası aynı olan muhtelif kelimelerin bulunmasıdır. Meselâ: "ya" dilsiz manasına geldiği gibi, "pa" kelimesi de aynı manaya kullanılıyor ve bu iki kelime bir arada bulunursa yine dilsiz manasına geliyor. Bunun gibi pek çok müşkülâta mukabil pek az da kolaylıklar vardır: "shu=kitap" kelimesiyle "fang=ev" kelimesi bir araya getirilerek "Shu-fang=kütüphane" kelimesi teşkil olunmuştur.

Bu suretle ve daha bazı edatlar îânesiyle Çince'nin tekellüm lisanı biraz kolaylaşmış ise de-yalnız ecnebiler için değil- Çinliler için bile halli müşkül bir mesele vardır ki o da lehçelerin ortadan kaldırılmasıdır.

TEMAŞA SAHİFESİ

TİYATRODA LİSAN

Romanlara meraklı fakat temaşa ile fazla alâkadar olmamış kimseler, ellerine bir tiyatro kitabı aldıkları zaman cümlelerdeki tuhaflığa, ibarelerdeki tesanütsüzlüğe hayret ederler. Bu, tiyatro lisanının diğerlerinden nasıl ayrıldığını gösteren kuvvetli bir delildir.

Filhakika, tiyatro lisanı, okumaya elverişli değildir. Münhasıran söylemek, söyleşmek için vücut bulmuştur. Bunun içindir ki hızlı sesle ve tiyatro oynuyormuş gibi okunmayan piyeslerde zevk-i mütâlâyı bulanlar nadirdir. Orada romanlara has müteselsil cümleler, edebî ibareler, şairâne telmihler görülmez bile maksadın alelâde bir tasvirî vardır. Şu halde tiyatro lisanı nedir? İzaha hacet kalmıyor. Evde, yolda, hülâsa hayatta konuştuğumuz sade lisan!.. Daha kısası: En tabi üslup

Bunu elde etmek hadd-i zatında çok güçtür. Bazıları aldırmadıkları bu ehemmiyetli, bir temaşa eseri yazmak teşebbüsünde buldukları dakika ancak takdir edebiliyorlar. Davulun sesi uzaktan hoş gelir diye meşhur bir Türk sözü vardır. Tiyatro muharrirliğide tıbkı böyledir. Alelâde lisanla eser yazmak uzaktan çok kolay gibi görünür. Düşünmek bile lüzumsuz sayılır. Eline kalem alanın bu nevi satırları pek tabi olarak kaydedebileceği sanılır. Halbuki mesele bundan ibaret olsaydı, her şair bir temaşa muharriri her temaşa muharriri de bir edip olurdu. Esas bu değildir. Temaşa muharriri ne bir ediptir, ne bir şair. Onun bilhassa muhtaç olduğu iki şey vardır; hayatın derin bir feylesofluğu ve tabi üslubun kuvvetli bir gramafonluğu! Bir meclisde zabıt katibi ne ise, halk muvâcehsinde de temaşa muharriri odur.

Her yerde olduğu gibi bizde de sahne üslûbu, yavaş yavaş matlup dereceye doğru yaklaşıyor. Bundan kırk elli

sene evvelki eserlerin yahut tercümelerin bu gün temsil imkânı bulunamaması, o zamanki muharrirlerin sahneyi mü-şâşa edebiyat ile karıştırmalarının bir neticesidir. Or-tada mevcut eski eserler, Ahmet Vefik Paşa müstesnâ olmak üzere o devir muharrirlerinin en büyük merakının sanat-kara uyup oynatmaktan ziyade tımtıraklı cümleler söylemek olduğunu gösteriyor.

Bugünkü sahnenin en ziyade korktuğu şey de budur. Hitabe iradıyla başladıktan sonra edebi inkılapda sadeli-ğe doğru adım atan tiyatro lisani, hitabet vazifesinin bugün sadece münhasıran klasik temsillere bırakıyor, ro-man üslubunu bile ağır buluyor. Zaten bu sebeple değil midir ki felsefeye aid eserleri lâyemut bir mevki olan (Volter), temaşa sahnesinde aynı derecede lâyemut bir tac kazanamıyor ve büyük bir kudret-i edebiyenin müeyyidi e-serlerine bu günkü fransız sahnesi tabi bir yevm-i temsil ayırmıyor.

Son temaşa sahası, bir kelime ile tavsif edilmek lazım gelirse (tabiat)dır. Başka hiç bir şeyi hazmedemez. Ne ayrı bir üslup, ne câli bir hareket, hülâsa tabilikten ayrılan hiçbir şey... Muhafazakarlar bunu bir nankörlük telâkki edebilir mi? Şüphesiz hayır. Bugünkü tiyatro, müessislerine karşı şükran vazifesini unutmuyor. Mesela (Piyer Corney)in (Le Cid)ini, temâşa geri mesteden, fikir dahi bir şâheser olarak kabul ediyor. Fakat bu eserlerin ayrı bir san'at şubesi olduğunu ve kendisinin bu günkü şekliyle fiili bir rabıtası bulunamayacağını da açıktan açığa ilandan çekinmiyor.

Bizde (klasik) bir sahne mevcut olsaydı, (Namiğ Kemal) (Abdülhak Hamid) gibi dahilerin tiyatro eserleri karşısında aynı hakikati itiraf etmek lüzumunu şüphesiz duyacaktık. (Gülnehal) bir piyes değildir, bir edebiyat-tır. (Finten) tashih edilemez, takdis edilir. (Vatan) temsil edilemez, büyük bir takdis ve minnet ilka etmekle beraber zevk-i mütâlâ nedir anlatır.

Fakat, bunların hiç birisi bugünkü sahnenin, avama daha yakınlaşan, sade in'ikası değildir. Bugünün temaşa muharriri odur ki hayatı zabıt değerine, hiç söylemeden ilişmeden aynen geçirir, o karışık saç taramaz. İşin içine süs, tuvalet girince (tabiat), (tabi) lik mevzubahs olmaz.

(Henri Gismergis) in en büyük muvaffakiyeti bu (tabi şekil) arasına hayatın her hangi bir felsefesini, istediği derecede bir şumul ile fakat hiç belli etmeksizin karıştırabilmesidir./

442

Temaşa muharrirliğini meslek edinmek isteyenler ilk tecrübelerini meydana çıkarırlarken her şeyden evvel üslup meselesini nazar-ı dikkate almalıdırlar. Edebî kaidelerle, şairane ilhamlarla geçirecekleri vakitlere karşı tiyatro sahnesi biraz müşkülpeşend davranacaktır. Bunun için, eserlerine hayatta gördüklerini aynen geçirmeye çalışmalıdırlar. Muvaffakiyet kolaylaşır.

Bizde (İbnür Refik Ahmet Nuri), (Reşat Nuri) Beyler, sahne üslubunu edebiyat kaideleriyle karıştırmayan ilk muharrirlerdir. Aynı sadeliğin telif eserlerimizi çoğaltması da şâyân-ı temennidir. Bugün (temaşa) dediğimiz mini mini çocuğumuz, gıdaya muhtaçtır. Fakat istediği şey, (adaptasyon)larla kuvvetini gaib etmiş bir gıdadan ziyade, (telif)in ruhlarını taşıyan halis bir süttür. Sahnenin sade üslubunu kavramış olan bir kaç muharririmiz, bu ihtiyaçta tatmin ederlerse, büyük muvaffakiyetlere hazırlanabiliriz.

nu: 27, s:441-442

Vedat Urfi (BENGÜ)

KABLE'L-İSLAM TÜRKLERDE İSİM VERMEK ADETLERİ

Eski zamanlardan beri Türk halklarının ve milletlerinin (Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Komenler, Peçenkler ilh.) uğrağı olan Maceristan toprağında coğrafyaya müteallik ism-i hasların çoğu Türkçedir. Esasen Fin, Oğur ırkına mensup olan fakat Türklerle devamlı temas ve ihtilât neticesinde Türk ahlâk ve âdâtına tetâbuk eden eski Macarlarda da Türk isimlerini kullanmak moda hükmünde idi. Onbirinci, onikinci, onüçüncü ilh. asr-ı milâdiden kalan sendât ve muharrerât arasında da pekçok Türk ismi bulunur. Macar profösörlerinden Goubutes (Arpad devrindeki Türk ism-i hasları) ünvanlı eserinde mezkûr isimleri sıralamakla kalmıyor, Türkler'de isim vermek hususunda cari adetleri de teşhir ediyor. Eseri usûlî tetkikin en güzel bir numunesidir. Vamberi (Türk Irkı) ünvanlı eserinde Türkçedeki arslan, pars, peçken(kurt), balaban(bir nevi yırtıcı kuş), böri, boğa, çakır(balaban), yelen(tavşan) ilh. gibi isimlere sembolik bir mahiyet atfediyor. Türk isimlerinin arasında sembolik bir mahiyeti hâiz olanlar bulunursa da yukarıda sıraladığımız isimler hepsi birden böyle bir tasnife idhal edilemezler. Bunlar Türklerin eski dini adetleri bilhassa Totemizm ile alâkadarlardır. Resideddin'in eserinden ve daha başka menbalardan biliyoruz ki eski Türklerde her kabilenin hâmi bir kuş veya hayvanı vardı. Mezkûr hayvanı avlamazlar, etini yemezler. Yahut etini yeseler bile o hayvanı öldüren silahı mesela bıçağı günâhkâr olarak gösterirler ve kabahati bıçağa yükletirlerdi. Macar coğrafi mevki isimlerinde kalan totemizmle alâkadar Türk isimleri şunlardır:

Akuş (Ak kuş), karça (karçağa=şahin), kartal, tivan(doğan,

bir nevi şahin), beşe(bir nevi kuş), torul(tuğrul), sungur, kaploni(kaplan), tunuz âba(domuz âpa), kurd, teke(koç), cалан(yılan). İkinci zümreye taş, baldır gibi eşya isimleri dahildir ki bunlar da Türklerde câri bir adet ile izah edilir:

Radloff(Aus Sibirien,Leibzig 1894) ünvanlı eserinde Altay Tatarlarındaki izdivaç ve velâdet adetlerinden bahsederken şunları kaydediyor: Valide doğururken akraba yurdun içine dolar, erkekler ise fena ruhları ürkütmek için yurdun etrafında gürültü kıyamet koparırlar, koşarlar, silahlarını boşaldırırlar..

Çocuğa isim olarak velâdetinden sonra yurda ilk giren aile reisinin ismini yahut onun ilk telaffuz ettiği kelimeyi verirler. Yurda ilk giren misafirin elbisesinin alâmet-i fârikasından tesmiye usûlü de câridir. ilh. Çenci zümre usul-i tesmiye yine hususi bir hurâfeye müsteniddir: Evde ilk doğan çocuk öldü mü yeni doğan çocuklara fena cinleri aldatmak için gayet çirkin isimler verirler. Bu çirkin isimler içinde bulmaz (kıymetsiz, değersiz manasında) dır. Macar lisan hatıralarında bulmaz şekli yok ise de bunun aynen tercemesi olan (Nemvâlu) şekli mevcuttur.

Dördüncü zümreye mensup isimler atlamış, udumuş(odamış) almış gibi fiilden müştak olanlardır. Bunlar hususi hurafele-re müstenittir.(1) Goubotes'in Türkoloji alemince pek mühim olan eseri mezkûr zümreleri teşrih ediyor. Yeni tetkikât tak-sindeki ve tasnifteki nokta- i nazarları ihtimal çoğaltacak fakat tatbik ettiği psikolojiye müstenit usûl bundan sonra da rehber olup kalacaktır.†

n:3, s:44

Budapeşte

Hamid Zübeyr(KOŞAY)

(1) Satılmış ismine dair bir tetkik Macarca "Kuruşî Çuma" mecmuasının dördüncü sayısında, Hamid Zübeyr tarafından.

DOKTOR KUNOŞ'UN BAZI FİKİRLERİ

Bundan bir ay kadar evvel İstanbul'a ve Ankara'ya gelen Macar müsteşriki Doktor Kunoş, vücûda getirdiği eserleriyle ilmî muhitimizde tanınmış olduğu gibi bu defaki ziyaretinde verdiği konferanslarla da halkımız tarafından alâka ile dinlenmiş ve takdir edilmiştir. Bütün hayatını Türklerin halk edebiyatını toplamaya hasretmiş olan bu alimin milletimize aid muhtelif meseleler hakkındaki fikirlerini öğrenmek kâriлерimizi çok alâkadar eder ümidiyle kendisini Macaristan'a dönmeden evvel gördük ve kendisine bazı sualler sorarak cevaplarını tesbit ettik. Onları, suallerle cevapları ber vech-i âfi neşrediyoruz.

-Türk halk edebiyatıyla iştigâle niçin, ne suretle ve ne zaman başladınız?

-Macar ve Türk lisanları arasındaki karabeti isbat için saf Türkçe lisanı öğrenmek lâzımdır ki bu da yalnız halk edebiyatı lisanıdır:

Garb müsteşrikleri Türklerin avam edebiyatı olmadığını iddia ettiler. Hatta hocam müteveffâ meşhûr Türkiyatçı Wambery (Vambery) de bu fikre iştirak ettiğinden onunla iddiaya giriştik, birgün aramızda şöyle bir muhavere cereyan etmişti.

O, -Ben İstanbul'da bulunduğum üç sene esnasında şarkıdan gazelden ve kasideden maadâ halk edebiyatına benzer hiçbir manzûme işitmedim.

Ben -Zaten şarkıda halk edebiyatı sayılamaz. Bir şâirin şahsî eseri olduğundan yüksek edebiyata mensup bir şiir demektir. Asıl halkın şiiri Türküdür.

O -Türkülerden haberim vardır. Ama onlar halk edebiyatı değil, belki halk saçması olduğundan kimse onlara itibar etmez.

Ben -Neden?

O- Dili kaba olduğundan! Neden olacak?

Ben - Masallardan haberiniz yok mu?

O -Onları da kocakarılar söyler, hiç ehemmiyeti yoktur.

Ben -O ehemmiyetsiz şeyler bizim için mühim olabilir. Ben muâvenetinizle İstanbul'a gidip bu gibi eserleri tetkika çalaşacağım.

O -İyi olur ama oraya gitsen de yine toplayamazsın. Çünkü bu gibi saçma şeyleri kadınlar söyler, sende onlarla görüşemezsin. Yolun açık olsun.

1884 senesi ilkbaharında Dârülfünun'da doktoramı yapar yapmaz Macaristan Maârif Nezareti hesabına İstanbul'a geldim. Evvelâ Adakale'den başlayıp Rümeli'deki Türklerden eski ve şimdi artık söylenmeyen türküleri topladım. (1890)a kadar İstanbul ve Anadolu'nun çok yerlerini dolaşıp sekiz cilt kadar halk edebiyatına dâir ahali ağzından eser toplayıp Macaristan Ulûm ve Fünun Akademisi hesabına tabettirdim. Ekser kısmı, Fransız, İngiliz, Alman ve Rusça'ya mütercemdir.

-İstanbul'a kaç defa geldiniz?

-İstanbul'a bilâhire şark Akademisi müdürü olduktan sonra gerek yalnız gerek talebemle her iki senede bir takriben on onbeş defa geldim.

-Bu ziyaretlerinizde ne gibi tahavvüller gördünüz?

-Abdülhamit devrinde her geldiğimde bir çok menfi tahavvüller geriye doğru hareketler gördüm. Seneden seneye daha fene idi. Harb-i Umûmî müddetince hiç gelmedim. Harb-i Umûmîden sonra ilk defa geçen sene otuz muallimle birlikte geldim. Türk Ocağında Türk lisanı üzerine verdiğim bir konferansta ihtisâsatımı bildirdim. Çok begenilmiş bu senede gelip birkaç konferans vermemi istediler. Ben de bu sene tekrar gelerek İstanbul Dârülfünununda beş ve Ankara Türk Ocakları merkezinde de iki ki cem'an yekûn Türk halk edebiyatı üzerineydi konferans verdim ki bu konferanslar onbeş formalık bir cilt olmak üzere ikbal kütüphanesi tarafından tab ediliyor. Bu kitaptan maadâ da otuz seneden beri topladığım şimdiye kadar hiç neşr olunmamış Türkçe minniler İbrahim Hilmi Bey tarafından

birinci sayısı pek yakında neşr olunacaktır.

-İlmî hayatınızda ne gibi eserlek vücûda getirdiniz, hangisini en ehemmiyetli buluyorsunuz?

-Kırkûç seneden beri Türk lisanı ve edebiyatı hakkında neşrettiğim eserlerin yekûmı kırka mütecâvizdir. Bu kitapların isimleri (Türk Ninnileri) kitabının sonunda neşrolunacaktır. Bence en mühim olanı (Rımeli ve Anadolu Halk Edebiyatı) tahminen bundan yirmibeş sene evvel Macar lisanında neşrettiğim (Mecmua-i lisân-ı Osmanî) isimindeki ilmî, Türk sarf ve nahvi ve Alman/lisanında Laipzig'de neşrettiğim (Türk Halk Tiyatrosu) (Das türkische Volksschauspiel) Almanca neşrettiğim (İstanbul Türk Halk Masalları) Türkische Volkomarchen aus Stambul ve Londra'da İngilizce neşrettiğim altmış kadar masalı havi resimli ve elli formadan ibaret (Türkish facry tales and Folktales) nam eserimle bir de Çağatayca-Türkçe-Almanca lûgat kitabıdır.

-Türk lisan ve edebiyatının son aldığı şekli beğeniyor musunuz?

-Hürriyetten beri lisan millileşmeye başladı ve edebi lisan bile o kadar başkalaşmamış ki otuz sene evvel yazdığım bir makaleye Türk dostalarımın biri (Artık bu eski üslupla yazılmış) dedi.

Teessüf olunan şudur ki Türkler biraz frenkleşmeye çalışıyorlar. Bununla garplaşmayı kastetmiyorum. Yalnız pek fazla Fransızları taklid ediyorsunuz. Hatta yeni yeni neşrolunan birçok romanlar ve komediler Fransızcadan adapte bile olmasalar, tamamen Fransız tesiri altında yazılmışlardır. Hatta bir kaç gün evvel Sadri Maksudi Bey'in bir makalesini okudum. Kendisi orada pek doğru olarak lisan sadeliğinin ehemmiyetini izah ve müdafa ediyordu. Yalnız bir noktada yanılıyor. O da yalnız yüzde bir Arabî ve Farisî kelime olmaz üzere kabul etmesidir. Bu kadar ifrata kapılmamalı. Çünkü mevzubahs olan ve az çok Türkleşmiş Arabi ve Farisi kelimeleri kaldırmak abes olur. Çünkü her lisanda az çok ecnebî kelime vardır, hiç bir

lisan bundan münerrah değildir.

-Lisanımıza latin hurufâtının tatbiki hakkında ne düşünüyorsunuz?

-Bu husustaki reyimi sorarsanız ben hiçte buna taraftar değilim. Arap hurufâtını birden bire kaldırıp yerine latin hurufâtını koymak hiç doğru değildir. Çünkü lâtin hurufâtı da Arap hurufatı gibi noksan ve Türk lisanına yabancıdır. Ancak ilm-i el sine nokta-i nazarından bir (transcription) yapılacağı zaman Lâtin hurufatı Türkçeyi daha iyi ifade eder.

Şimdi mevcut elifbanın fazlalatını kaldırıp noksanlarını itmam ve lâzım işaretleri ilâve ederek kabul etmek daha muvaffıktır zannederim.

-Türkleri sever misiniz? Onlarda ne gibi meziyet ve nakiseler görürsünüz?

-Sevmekten sual olunmaz. Eğer sevmeseydim bu kadar senedir harsınızla meşgul olmazdım. O kadar severik ki ikinci vatanım olarak Türkiye'yi tanıyorum diyebilirim. Türkler bu kozmopolit şehirde bile bedenlen, ruhen ve سعیye itibariyle en yüksek unsurdur. Noksanınız garbı hazm etmeyerek taklit etmek isteyenlerdedir. Benim reyime göre şark medeniyeti garbinkinden çok farklı ve çok yüksektir. Bundan vazgeçilecek dursa bundaki hususiyette kaybolacaktır. Hatta geçen sene Türk Ocağındaki konferansından sonra bir ayran sohbeti esnasında dil-rübâ bir kızcağız yanıma gelip (Efendim, Türk hanımlarının peçelerini attıklarını nasıl buldunuz?) diye sordu. Ben de kendisine şöyle cevap verdim: (Şimdiye kadar peçeli gördüğüm bütün Türk hanımlarını peripeyker huriler suretinde tasavvur ediyordum. Halbuki peçesiz olduğunuz zaman olduğunuz gibi görüyorum. Peçe ile şiir de kaybolmuş!)

Şimdi den sonra Türk harsı üzerine olan eserlerimi kâmilten Türkçe neşredeceğim ve senem ve sıhhatim müsâde ederse her sene iki ay geçirmek üzere İstanbul'a gelmek niyetindeyim. İnşallah.

Konuşmamız burada bitmişti. Kendisine sıhhatler temenni ederek gelecek senede görüşmek emeliyle vedâ ettik.

nu: 43, s: 704, 705

M(ehmet) M(esih) AKYİĞİT



ملی مجبوعه

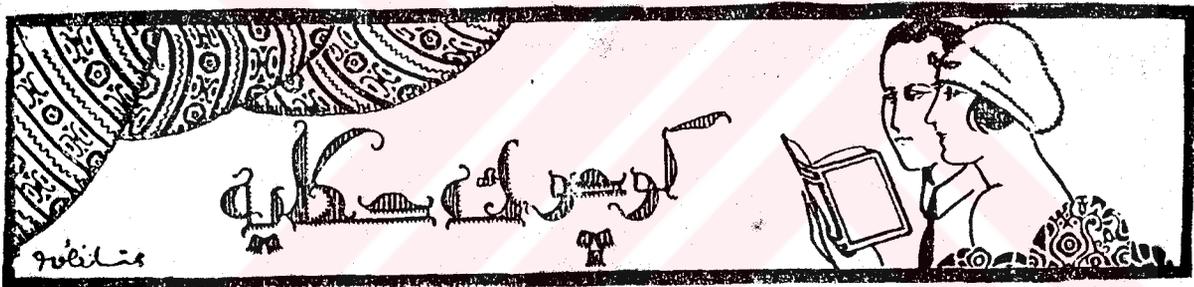
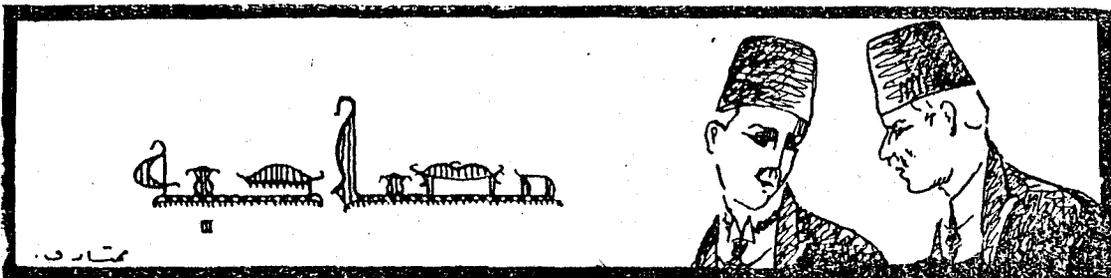
اداره خانه : باب
عالی چاده سنده
وقت مطبوعه سنه
معمل گوشه
باشنده انوسرول
دائرة مخصوصه

آورده شرايطي
سنه ۱۳۰۰
آلتي آلفي ۱۲۰
مخروشدور
مجموعه من هيئت
مطبيعيه تاسيس يادله
آثار دوچ راعده
ايضا

اورده بسه كونه بر چيفار ، علمي ، ادبي ، اقتصادي ، فني ، مصور مجموعده

بختابه - ۱ تشرين ناز ۱۳۳۹

ربيعي سنه - سومرو ۱



هوسكارل ستوني

تشرقي

بر تبهه كه اولارجه نيم قلمبي ياندي
دردله بو آقام من يانكوزجه ياندي
اولاري شندم ، وكا ميرالار اولاندي
دردله بو آقام من يانكوزجه ياندي

چچ

پيلانجه سوه دكن اولي من طله ، و عفا
بر ذره اتم دريادي سان ، كدره دن
اولاري من طله نسل بارانيركن
دردله بو آقام من يانكوزجه ياندي

رفاهه السون برع

IV. EDEBİYATLA İLGİLİ METİNLER

ملی مہینہ

ہر ایک برہمنی دائرہ بشہر کونہری میدان ، علمی ، ادبی ، اقتصادی ، فنی رسمی مجبور ہود



حامد نسخہ سی

Çamlar Altında Bir Müsahabe

YAHYA KEMAL BEY'İN ŞİİRLERİ ve ESERLERİ

17

"- Demin bu yokuşları bir geyik postunu omuzuna atmış, sarı saçlı, genç bir flöh gibi çıkarak bize doğru geliyordunuz. Biz mütehayyir kullar gibi çömelmiş, bu tepeden size bakıyorduk. Gölgeniz tabiatı dolduruyordu. Vakfe vakfe ilâhi adalara, bu denizin sahiline uzun müddet baktınız. Bakışlarınızda muharrik bir sır var."

...(1330) tarihinde, peyam ilavelerinde, Süleyman Sâdi imzasıyla böyle "Teokrit" in çobanları gibi pürüzsüz, sade bir lisanla bize ruhun derinliklerini, esâtiri güzellikleri eski Yunânilerinkinden daha saf bir ifade ile anlatan kimdir? Tanımıyorum!..

— Bugün edebiyatı ve Dârülfünun kürsüsünü terk ederek siyasete geçen Yahya Kemal Bey, hakikaten tanı mıydunuz? Şâyânı hayret!

— Evet, vâkıa bir zaman Dârulmuallimin ve Türk ocağında şakrak müsahabeleriyle teshir eden, vaktiyle âgâh imzasıyla şiirler yazan bir Yahya Kemal Bey vardı ki bugün "plastik" cümle ve mısralarının lezzetini unuttuk.

— "Bakışlarınızda muharrik bir sır var." Ne sâde, ne füsûnlü bir ifade, değil mi?

— Sâde ve güzel.

— Bu itibarla esasen nesirde ona Yakup Kadri'nin babası demek de caizdir.

— Ciddi mi söylüyorsunuz?

— Hayrete mahal yok. Çünkü Yakup Kadri Bey'in ilk eseri meydanda. Ondaki üslup ve ifade ile son eserlerindeki üslup ve ifadeler arasında dağlar ve uçurumlar var. Bir Serencam'ı Nur Baba, Erenlerin Bağından ve merhametle ve bunları da Süleyman Sâdi imzalı yazılarıyla mukayese edebilirsiniz.

— Bir kere de işittim ki "Kuvvetli San'atkâr" diye

tanınan Halid Fahri, Faruk Nafizve Yusuf Ziya'nın ilk eserleri hep üstadın tesiri altında imiş.

— Evet, az çok bir tarih hatasıyla doğrudur. Bu taklitten Orhan Seyfi Bey'i istisna etmek lâzım. Çünkü o pek gençken özendiği "Muse"den sonra saz şairi feylesof Rıza'nın izini takip ediyordu.

— Çok doğru, mamafih "Gönülden Sesler" şairinin "Fırtına ve Kar" gibi eski tarzda da ne güzel eserler var.

18/

— Evet, yalnız Fırtına ve Kar, ötekiler hep ya Hamid'in veya Cenab'ın taklidinden ibarettir.

— Hükümlerinizde ne kadar kat'i bulunuyorsunuz? Kaç senedir edebiyatı takip ediyorsunuz? Niçin Dârülfünun'da bir kürsü işgal etmiyorsunuz?

— Edebiyatla pek o kadar meşgul değilim. En çok sevdiğim tenkid ve siyâsiyattır.

— Mamafih edebi fikirlerinizden de çok istifade edeceğiz. Bir bahçede iki gençti. Biri omuzlarına dökülen lüleli saçları ile "Hiyaset Rigu"nun levhalarından fıskırmış bir Ondördüncü Lui'yi bir Bualo'ya benziyordu. Bugün yeni bir mecmua sahibiydi. Diğeri henüz yirmisine basmış hararetli bir Dârülfünun genciydi. Ve galiba edebiyat şubesi ni takip ediyordu. İkisi de şakrak, mütecessis, alaycı ve hatta biraz da mağrurdu. Hep edebiyata dair konuşuyorlardı. Sesleri sonbahar akşamlarının ziyaları, alaca karanlıkları içinde kırlardan aksediyordu. Mâzi dallara üzerinde binbir sesle öten sakaların gevrek, şuh kahkahalarına karışıyordu. Yolun müntehasında Marmara mavilikler içinde gülümsüyor, üzerinde esrarlı güzellikleriyle adalar mücevher parıltılarına gömülmüş bir gelin odası gibi pırıl pırıl yanıyordu. Veyahut Yahya Kemal'in mısraına benziyordu.

— En çok sevdiğiniz Kemal'in hangi eseridir?

— En çok bahsedilmeyen eserleridir.

— Yani

— Şifâhi musahabeleri.

— O ne demek?

— O şu demektir: Asıl ismine Yahya adını sonradan ilâve edip Ağâhî bırakan "Akıncılar" şairi mükemmel bir mukallid ve emsalsiz bir inşâd hocasıdır. Onun dudaklarından dökülen hikayeleri, edebî dedikoduları ve daima bir cezbe içinde terennüm ettiği şiirleri işitmemiş olanlar pek bedbahttır.

— Yazık ki onunla ancak beş dakika kalabildim. O da Sultan Ahmet Palas'ta. Etrafında birçok tilmizleri mukallitleri ve perestîşkârları vardı. Eski Yunan'ın Sokrat, Eflâtun ve Epikür'ü gibi sağında, solunda ve ortasında bir alayla beraber titrek sesiyle şiirler okuyarak ve hararetili hararetili birşeyler anlatıp etrafındakilerini gülmekten katıltarak minarelerin gölgesinde ne mavilikler içinde dolanıyordu.

— Bu tarzda şiir okumak onun icâdı değildir. Çünkü Paris'te (Cafe La Feyt)de şairler prensi "Jan More As" değildir ki bu usûlü ona evzâ' ve etvârıyla telkin etmiştir.?

— Pek bilmiyorum.

— Hem o tilmizleri, mukallidleri dedikleriniz yeni perestîşkârlarıdır ki pek az sonra isimlerini bile hatırlamaz olur. Çünkü o, Haşim gibi kendi aleminde o kadar dalgındır. Eskileri şimdi edebiyatın son faslını Akbaba sahifelerinde biraz mizah ve biraz kahkaha şeklinde bir icâd halinde Römiz'in karikatürleriyle beraber yaratmaya çalışıyorlar.

— Ben Yahya Kemal'in şiirlerini bir (İyonien) Sebu'ya benzetiyorum.

— Ben de minarelerin gölgesinde şiirler okuyarak dolaşmasını eski (İpodrom)un dikili taşları arasında Sultan Ahmet Cami'inin nârin endamıyla Ayasofya'nın muhteşem kubbelerini ballandıra ballandıra medh ve mukayese ederek dolaşmayı İstanbul'da ilk icâd eden Hamdullah Subhi Bey'e benzetiyorum.

— Şu halde Hamdullah Suphi Bey'e de Yahya Kemal Bey gibi bir müciddir mi diyeceğiz?

— Asıl onun icâdı seviye ve Çiçeronkârı talâkatiyle Tevfik Fikret'i batırarak şair Emin Bey'i medh ve senâ etmekte tecelli eder.

— Bir de işittim ki Yahya Kemal'e Paris'e gittiği zaman ilk defa "ganimetler şairi" her medeyâyı tanıtan bilâhire İstanbul'da "Türk Fakiresi" ismiyle fransızca edebî ve ilmi bir propaganda mecmuası neşreden Tunus'lu Halid Bey isminde bir muharrir imiş.

— Evet, "Talizman" şairi "Boyanan Mezar"ın da kâşifidir.

— Hangi Boyanan Mezar? Lütfen irşâd buyurur musunuz?

— Eski Türk yurtlarında Isparta'lı Hakkı imzasıyla Anadolu'ya aid gayet romantik hikayeler yazan meb'us Hakkı Bey üstadımız.

— Demek Hakkı Bey'i bir üstad tanıyorsunuz?

— Birçokları veya hiçbirisi gibi.

— Nasıl efendim?

19 — Çünkü Falih Rifkî üslupçu ve Faruk Nafiz bir şair/olalıdan beri Hakkı Bey'i alelâde bir muharrir olarak tanımak bir günah-ı edebidir.

— Yahya Kemal'in hangi şiirlerini seversiniz?

— Şarkılarına, gazellerini.

— Şu halde siz Nedim'i de çok seviyorsunuz?

— Şüphesiz Heradya, Verlen, Meternik ve saz şairlerini sevdiğim kadar.

— Heradya'yı niçin seversiniz?

Yahya Kemal, ilk defa "Peyam" ilâvelerinde Halid Fahri'nin lütf ve delâletiyle Yunankârî kendisini tanımak fırsatını bulduğu "hamâmiye" isimli şiirinde onun "Tepidarium"nu:

Yukarda sirmalı atlas kadife divanlar
İçinde bûseden ölmüş vücutlar boğulur
Hadikalarda nevâfir iken şadırvanlar

Mısralarıyla taklid ettiği için...

— Nasıl taklid mi? Asla kabul edemem. Yahya Kemal bir muciddir. O, nasıl bir mukallid olur?

— Telaş etmeyiniz azizim. Her eser aşağı yukarı ve biraz zeka ve gaflet oyunuyla bir başka eser ve medeniyetin tesiri altındadır. Buna isterseniz siz eser-i taklid, isterseniz hayat ve icadın ta kendisi de diyebilirsiniz. Meselâ, biz hemen yüzelli senedir Avrupa'yı ve bilhassa adım adım Fransa tarihini taklid ediyoruz. Alimlerimiz, şairlerimiz, romancılarımız ve inkılâb adamlarımız ya "Ten" in, ya "Demolen" in, ya "Durkheim" in ya "Hugo" nun veya "Kepe" nin şakirdleridir. Nasıl ki vaktiyle Nizamî'nin, Mevlâna'nın, Hâfız'ın, Hayyâm'ın şakirdleri idiler. Bizim inkılâbımızda Russo, Volter ve Napolyon kadar Danton ve Mara'nın da mukallidleri çıkmıştır. Lui Belân Vejuresk mukallidleri de henüz hayata yeni atılıyorlar. Edebiyatımızı ve genç romancılığımızı niçin bundan istisna etmek istiyörsunuz?

— Yeni tiyatroculuğumuz, Dârulelbedâyî hakkında nasıl düşünüyorsunuz?

— Hemen hemen Dârulelhan hakkında düşündüğüm gibi. Bir vakitler Burje ve Dede'nin izinde yürüyen genç romancılığı-mız gibi Molier ve Hugo'yu taklid ettikten sonra tiyatro muharrirlerimiz de Fransa'nın en son sahne muharrirlerine dönüyorlar. Sizin "Adaptasyon" dediğiniz şey nedir? Mükemmel, harikulâde bir "Instrumentiste aletşinas" olan Musa Süreyyâ Bey'in Klauğ Oje'nin klasik eserlerinden Türkçemize çevirdiği şarkılar da bundan başka ne olabilir?

— Peki Binnâz'e ve Baykuş'a ne diyeceksiniz.

— Hamid'in dehasıyla Korney, Rasin ve Şekspir'den bıkan nazmımızın Şarlmere, Meterlink ve Ömer Seyfeddin'e, Halid Fahri ve Yusuf Ziya'nın dimağ ve papucuyla bir atılış diyeceğim,

— Bu isimler arasında Ömer Seyfeddin'de ne oluyor?

— Rivayet ederler ki: Binnaz'ın mevzuunu bulan merhum Ömer Seyfeddin, sahnelerini tertib ve tashih eden meşhur Reşat Nuri, ve nazmını kesip biçen şair Yusuf Ziya Bey imiş.

— Aman, siz beni hayretten hayrete salıyorsunuz. Galiba

siz de bütün bizim edebiyatımızı taklid olarak gösteren, Leylâ ve Mecnun'u Arap ve Acem edebiyatından çıkarmak isteyen ve Fuzûli acemdi diyen bir mürteçisiniz.

— İster mürteci, ister hakikat perest! Olan biten şudur ki: Bir vakitler Yunan ve Roma'nın izinde yürüyen bu günkü Fransızlık ne ise, bir vakitler Acem ve Arab'ın izinde yürüyen eski Osmanlılık da odur. Bugün garba doğru bir atılış devresindeyiz. Her milletin geçtiği yoldan biz de geçeceğiz. Edebiyat bu yoldan benim kanaatime göre baldıranlar, ısrırganlar değil küçük mavi mine çiçekleri, kızıl gelincikler ve beyaz papatyalar toplamalıdır.

— Tasviriniz pek şâirane düştü. Yahya Kemal'in en çok hangi şarkısını seversiniz?

— Mef'ûlü, Mefâ'ilü, mefâ'ilü, feûlün vezninde yazılmış olan şarkılarını.

— Demek ki bütün şarkılarını seviyorsunuz?

— Çünkü parmak hesabında:

Tirenin denizinden güneş alçalıyordu

Keçi tırnaklı elâ çoban kaval çalıyordu.

beytinden başka bu lisan ve bu ahenge bürünmüş yalnız bir tek şiirini hatırlıyoruz.

— Şu halde daima aruzla yazdığı ve pek az eser neşrettiği halde nasıl olmuş ta on sene içinde bu kadar iştihar edebilmiş?

— Düşünüşü, görüşü, dostlukları ve hayata bir nevi fırtına gibi girişile.

— Başkaları niçin bu kadar muvaffak olamıyor?

— Çünkü kimse onun gibi "çalak ayaklı" değildir. Çünkü kimse onun gibi "Türk Ocağı"nın musahabelerinden elektrikli tranvaylara onun kadar süratle ve o gövde ile atlayamaz.

— Yazık şu halde onun gibi göbekli yaratılmadığıma.

— Yalnız göbekli değil "Vatorlu"yu, "Kurdun Ölümü"nü, "İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel" beni o kadar evzâ ile ve öyle terennüm ederek okuyamadığınız.

— Ah! Yahya Kemal Bey'e hayret ediyorum ve onu düşündüğüm vakit ne o gayretin bir idilinden hayata atılmış diye karşıma dikilmiş zannediyorum.

— "Homer" in devlerini de ihmal etmeyiniz. Zira Ziya Gökalp Bey üstâdımız bile eski " Yeni Mecmua" larda merhum Ömer Seyfeddin'e "İlyada"yı tercüme ettirmeyi bir an için hatırlamamışlar mıydı?

nu:2, s:17, 18, 19

Çifte havuzlar 1339
Yahya Sâim (OZANOĞLU)

EDEBİYATTA MİLLÎ RUH

Hayatın maskesi olan edebiyat; ictimâî bir mahsul olduğundan ifâde ettiği bir milletin ruh ve hissiyatını, gözlerde âdeta bir levha kudretiyle canlandırır. Bu (emniye) ile dir ki son neslin bir kısım gençleri tarafından: Edebiyatta Millî Ruh, Musikide Millî Ruh, resimde millî ruh gibi seyyal meseleler üzerinde millî duygu namına "Millî Sada ve ahenk"i tesbit için ilâhî bir gayretle çalışıldığı görülüyor. Fakat pek yazık ki henüz bu yeni hissin gölgelerini bile- değil vuzuhât, hatta azami bir müphemiyetle-tasvir ve tersime muvaffak olamadılar.

Bunun başlıca sebebi: Tahsillerinin, mütâlaalarının ve zekâlarının noksanı dolayısıyla edebiyat telâkkisini yalnız, şekilden ve kelime oyunundan ibaret sanmalarıdır. Eski edebiyat ise asırlardan beri birikmiş servete, yüksek üstatlarına rağmen kısa bir müddet zarfında yıkılı verdi.

İşte bizim de edebiyatımızda "Millî Ruh"un çerçevesini çizmeden mukaddem onun menba ve menşelerini aramaklığımız icâb ediyor. Zirâ herhangibir şeyi bilmek, o şeyin tarihini bilmek demektir. Bâhusus bu gibi itibarî "Conventi-onelle" mübâhası kavrayabilmek için..

Sabık Osmanlı İmparatorluğunu tesis eden Türkler, Orta Asya'dan Anadoluya girdikleri zaman Arab ve Acem'in çok kuvvetli hars ve medeniyetleriyle karşılaştılar. Bunun tabii bir neticesi olmak üzere bu iki müessir âmil, ictimâî bünyemize istediği şekil ve rengi vermeye çalıştı. Tanzimata kadar devam eden bu gayr-ı tabii cereyanların mahsûlü, Osmanlı Türklerinin en muhteşem eserlerinden birini teşkil eden Divan Edebiyatını vücuda getirdi.

Bu tesirden Komen halk tabakası masum kalabilmişti. Tanzimattan "313"e kadar devam eden edebiyata, halk tamamen yabancı kalmış ve kendi bedîf ihtiyaçlarını başka sahalarda aramıştır. Bu eskolastik Divan Edebiyatı "Garblılaşmak" temayülleri karşısında mevkiini "Edebiyat-ı Cedide"ye terke mecbur oldu ve nihayet "Edebiyat-ı Cedide" de mevkiini "Millî Edebiyat"a bırakarak çekildi.

Görülüyorki, edebiyatımızın takip ettiği seyir ile mecraları üç umumî ana hatla çizilmiştir; bunlardan birincisi: Divan edebiyatı; ikincisi: Edebiyat-ı Cedide, üçüncüsü de: Millî Edebiyat.

Şübhesizbugün; sadelik ve Türklük en tabii ve en ciddi bir cereyandır; şimdi bu kadar, bütün bu meseleler, ilmi bir mahiyette ve münakaşa edilmedi; bütün münakaşalar ya sadet haricindeki lüzumsuz sözlere, yahut birtakım teferruata münhasır kalıyordu. Hürriyet nefhasıyla titreyen memleketimizin ümidi elbette gençlerdedir. Sinleri itibarıyla hayal ve mefkûrenin birer âteşin âsıkı olan bu güzideler sınıfı yeni açılan münevver ufuklar önünde "Saffet-i İlâhiyesi"ni teşhire çalışacaklardır.

Garb medeniyetine teveccühümüz nasıl ki Divan Edebiyatını devirmiş ise, bazı enmûzeçlerini garbden olan Millî Edebiyat'ta şimdiye kadar gelen ve devam eden edebiyat numunelerini muvaffakiyetle yıkacaktır.

Senelerce ilâhi tahassüslerin mukaddes ateşleriyle yanan ve mütehasır bağrımızdaki millî imanın darbeleriyle şişen yorgun şiirlerimiz olanca şiddetiyle ileri doğru atıldı. Bakalım bu çok mühim "İlk Adım" bizi Millî ruha kavuşturacak mı? /

98

Evet, tetkik itibarıyla eslâftan ayrıldıksa da ruh ve mahiyet itibarıyla.. asla.

Yoksa her edebiyat az çok millîdir. Şu kadar var ki milliyetinin derecesi umkunun tesiriyle ölçülür.

O halde edebiyatımızda millî ruh ne olabilir?

Acaba eski törelerden, eski anane ve itikatlardan mı bahsedilmeli? Lakin bugün buna da "Zevk-i asr" mania.. Çünkü girift ve kaba renklerle işlenmiş ibtidâî bir kumaşla medeni bir heyet huzuruna çıkılamaz, gülünç olur.

O halde sezilen fakat görülemeyen bu derûnî iniltinin menbaı nerede?

İlham ve tahassüslerini hayat ve hadisattan olarak mensup olduğu milletin maneviyetinden fıskıran ma'şerî mahsuller, derin bir zümrenin duygu ve heyecanını taşır.

İşte bu heyecanlı ve duyulan edebiyatın menbaı hayat, adı Millî Edebiyattır. Buna istikbal makes olacak. Zira, hayat, bîşekil bir billurdur ki gelecek günler ona istediği şekil ve rengi verecektir.'

AVRUPA EDEBİYATI VE BİZ

Hemen bir asırdan beri Avrupa âsâr-ı edebiyesini okuyup anlayabildiğimiz halde neden bu müddet zarfında hakikî manâsıyla bir şaheser vücûda getirmek bize nasip olmamıştır. Bu suale kısacık bir makalede cevap vermeye kalkışacak değilim. Yalnız bu mes'elenin tâmikini edebiyatımız ve hayât-ı fikriyemiz için son derece hayâtî bulduğum cihetle aklıma gelen birkaç sebebi arz etmek sûretiyle nazar-ı dikkati celbetmeyi faideli gördüm.

a) Avrupa edebiyatıyla temas ettiğimiz vakit, üdebâsı ilhâmını hakikî hayattan iktibas etmeyen birçok devr-i edebîlerde olduğu gibi rûhî ve fikrî hayatımızda bir ikilik vardı. Arap ve bilhassa İran âsâr-ı edebiyesinin esiri olan muharrirlerimiz yazı yazarken şahsiyetlerinden sıyrılır, sıyrılmak ister, bir arap veya acem gibi düşünmeye, hissetmeye gayret ederdi. Yani kendilerinde ve binnetice kâri'lerinde birbiriyle pek az temasta bulunan iki şahsiyet, iki zihniyet, iki hassâsiyet vardı. Bir eser yazmak istedikleri zaman şe'nî hayatın mevlûdu olan samîmî şahsiyet, zihniyet ve hassâsiyetlerini bir tarafa bırakarak Arap ve İran âsârının kendilerinde doğurduğu sun'î, kitâbî zihniyet ve hassâsiyet vâsıtasıyla düşünmeye ve hissetmeye öteden beri alışmış olan muharrirlerimiz Avrupa edebiyatını da ruhlarının sun'î, kitâbî kısmıyla tetebbû ve taklit ettiler. Halbuki garp edebiyatının romantizm devrinden itibaren başlıca vasf-ı mümeyyizi bütün ilhâmını şe'nî hayattan almak istemesidir. Bizim edipler ise ancak bu devrin edebiyatını tanıyabilmişlerdi. Bu edebiyat yerine bir dereceye kadar kitâbî bir mâhiyette olan klâsik Fransız edebiyatını tetkik etmeye teşebbüs etselerdi belki daha fazla muvaffak olurlardı. Muasır garp âsâr-ı edebiyesinden edilecek yegâne istifâde garp üdebâsının bütün ilhamlarını millî

hayattan ve şahsî hayattan ne sûretle iktibas ettiklerini öğrenmekten ibâretti. Biz öyle yapmadık. Onların tarz-ı tefekkür, tarz-ı tahassüslerini almak istedik ve onun için sönük, kopyacı vaziyetinden kurtulamadık. Avrupa edebiyatını bu sûretle taklit etmenin en fenâ bir taklit olacağını idrak etmedik. Kelimelerle oynamaktan korkmasaydım 181 derdim ki taklide / müsaid olmayan bir edebiyatı en mükemmel bir sûrette taklit etmek onu katıyca taklit etmemle mümkün olur.

b) Fakat adem-i muvaffakiyetimizin sırrını ancak bu noktada aramak doğru değildir. Garp edebiyatıyla kesb-i ünsiyet etmemiz nisbeten yenidir. Avrupa mütefekkirlerinin Yunan edebiyatını kısmen anlamak için bir asırlık ve tamâmen kavrayabilmek için de üç asırlık bir acemilik devresi geçirdiklerini düşüncecek olursak kendimizi bu hususta mazur görmemiz icab eder. Maatteessüf en basit fikirleri keşfetmek zamana mütevakıftır. "Bir şey olabilmek için iyi kötü benliğini muhafaza ve onunla iktifâ etmek lâzımdır." fikri pek basit ve tatbiki pek kolay görünür. Öyle olduğu halde bu düsturu ancak otuz, kırk yaşına geldikten sonra takip edebiliriz. Edebiyatımızda sinn-i rûste vâsil oluncaya kadar okuduğu parlak cümleleri cılız yazıları arasına sıkıştırmak isteyen bir müptedâ mevkiinde kalması zarûrîdir.

c) Ne denirse densin şark ile garp arasında bindört-yüz senenin açtığı bir uçurum vardır. Durkheim'in Avrupa medeniyet ve edebiyatının tamâmiyle nasrânî bir mahiyette bulunduğu dâir olan iddiâsı ihtimal biraz müfritânedir. Fakat bir halde bir şarklı ile bir garplı kolay kolay anlaşamıyor. Anlaştıklarını zannettikleri zaman bile bu anlaşma kelimelerde kalıyor. Her birisi kelimelerin arkasında başka mefhumlar görüyor. Temessül esnasında şahsiyetlerini gâib etmekle beraber şarklı hıristiyanların garp medeniyetini menşeleri farksız olduğu halde

İslâmlardan daha çabuk temessül ettikleri muhakkaktır. İslâmiyet ile hıristiyanlığın iki âlem arasına koymuş olduğu telâkki ayrılığını ortadan kaldırmak, birbirine ez her cihet yabancı olan iki tarz-ı tahassüsü ve tefekkürü te'lif etmek muazzam fakat çetin bir işti. O derece çetin ki şimdiye kadar başaramadığından dolayı edebiyatımızı muvaffâkiyetsizlikle ittiham etmeye diim varmıyor.

d) İstibdat senelerinin ruhlarımızda vaz ettiği samimiyetsizlik fikrini dâimâ açıktan açığa söylemekten içtinâb eden bir muharririmiz bana, biri kendisine ve diğeri başkalarına mahsus olmak üzere ayrı ayrı iki mantığa mâlik olduğunu itiraf etti. Biraz canım sıkıldı fakat muhatabım haklı idi. Biraz düşündükten sonra bende kendi kendime itirâfa mecbûr oldum ki çoğumuzun iki değil belki birçok mantığı vardır. Muhîte göre kanaatlerine ayrı tuvalet yapmayanlarımız ve hattâ onlardan çok fedâkârlık etmeyenlerimiz azdır. Denilebilir ki: 1) Bunda istibdâdın ne kabahati var? 2) İstibdâd ortadan kalkalı onbeş sene oldu. 3) Bu mesele- nin edebiyatla ne münasebeti olabilir? Bu üç itirâza kısaca cevap verelim:

1) İstibdât hepimizi yalnız başka türlü düşünmeye, başka türlü idare-i kelâm etmeye alıştırmamış, aynı zamanda yavaş yavaş düşünmemeye veya hâriçteki mâniaları nazar-ı itibâra alarak bir takım kayıtlar altında düşünmeye sevk ve icbâr etmiştir.

2) İstibdât onbeş seneden beri kalktı fakat onun bize verdiği fikrî ihtiyat tamâmıyla zâil olmamıştır. Bütün izlerini rûhumuzdan silebilmek ancak mütemâdî bir idman sâyesinde kabil olur. Bu gibi itiyâdâtın yaptığı tahrifâtı Alfret de Mussê bir piyesinde pek güzel tahlil ve tasvir etmiştir. Loranzo nâmında yüksek ruhlu, hürriyete âşık bir asilzâde, memleketini Floranse dükünün istibdâdından kurtarmak istiyor. Ele bir fırsat geçirmek ve emniyetini kazanmak için dükün medâhini oluyor ve mevkî ve mizacıyla

gayr-ı kâbil-i te'lîf bir takım işler görüyor. Nihayet bu fena itiyat kendisinde ikinci bir tabiat oluyor. Lüzumu olmadığı halde sırf alışkanlık sâikasıyla bilâihtiyar alçak ruhlu bir insan gibi düşünüyor ve başkalarını iğfal etmeye kalkışıyor. İşte bizde aşağı yukarı Loranzo'nun vaziyetindeyiz.

3) Bu meselenin edebiyatla olan alâkası âşikârdır. Edebiyat; fikirlerin, hislerin, temâyülâtın bedî bir şekilde ifâdesinden başka birşey değildir. Onlar saf ve samimî olmazsa orijinal, velûd bir edebiyatın meydana gelmesi imkansızdır.

e) Lisanımız yeni fikir ve hisleri ifâde edebilecek şekilde inkişaf etmemiştir. Bu inkişafın bir an evvel husûl-pezîr olmasını temin için yapılacak en iyi tedbir garbın şaheserlerini lisanımıza nakletmektir. Halbuki bir asırdan beri tuttuğumuz yol o yol değildir. Tercüme ettiğimiz eserlerin kısm-ı azamı süflî edebiyata âid bir takım romanlardır. Mamafih son senelerde bu vâdide daha iyi çalışılmış olduğunu teslim etmeliyiz.

f) Dinî hissiyâta edebiyatta yer vermedik. Dinsiz görünürüm korkusuyla hiç kimse bu noktalara temas etmemiştir. Din ayrı edebiyat ayırır kaidesi uzun müddet hükümfermâ olmuştur. / Bir asırdan beri yazılmış olan münâcât ve kasideleri gözden geçirirsek mevzu ve ruh itibâriyle hemen hemen birdir. Malum olduğu vecihle romantikler dinî hissiyâtı edebiyata idhal etmek sâyesindedir ki edebiyatta yeni ve velûd bir çığır açmışlardır. Şüphesiz dinî efkâr ve hissiyât din inhisarcılarının nezareti altında buldukça ve kendi köhne telâkkilerini herkese hiç olmazsa resmen kabul ettirmek salâhiyetini hâiz oldukça din edebiyata giremezdi. Bunun mes'ûliyetini muharrirlerimize yükletmek insafsızlık olur. Dinin serbest kalması ve bu husustaki telâkkilerin bilâ kayd ve bîpervâ ifâde edilebilmesi gerek edebiyatın, gerek dinin menfaati icabındandır.

SAMİ PAŞAZADE VE MİLLİ EDEBİYAT

Şinasi'nin edebiyatımıza, alelittlak hayatımıza nefhettiği ruh, lâyemût bir teslis halketmişti. Nasrânîliğe zerrece meylim olsaydı bu teslisi takdisde bir an tereddüt etmezdim. Hâmid, Ekrem, Sezâî...

Şinasi bu büyük çocuklara ne kadar baba olmuş ise, Kemal de o mertebe ağabey mevkiine sahipti. Bugün şu isimlerini saydığım insanların hepsi sağ değil, fakat hiç biri ölmemiştir. Hâmid'in en büyük eseri kendisi, Ekrem'in ise Fikret'ti. Fakat Sami Paşazâde'nin şehkârını şimdiye kadar kimse vâzih bir şekilde meydana koymadı. Bu ihmalin sebebini, sahibinin kendi hayâtında aramalı. Sergüzeşt'inin ikinci tabına yazdığı yeni mukaddemede mütekellimi muhatap yerine koyarak diyor ki:

"Sergüzeşt, hergün daha ziyade intişar ve buna rağmen sen hergün daha ziyâde istitâr ediyordun. Cihân-ı irfanda gördüğün bu telâkkiye karşı hiç olmazsa beş on kitabın Sergüzeşt'i takip edecekti. Sergüzeşt bir vaad idi. Vaadini niçin tutmadın?"

Bu çok namdar سوالin cevabı ne olursa olsun tevâzuu kendine şiar ve samimiliği rûhuna perestişkâr tanıyan Sezâî Bey bize kemiyet vermedi fakat keyfiyet bahşetti. Sergüzeşt bir nümûne idi, bir mebde idi. Bir müntehâ değildi ki biz onda tam bir mükemmeliyet aramak hakkına mâlik olalım. Tekmil için ibtidâr lâzımdı.

Başlamak, başkası tarafından başlanılan bir şeyi bitirmekten elbette daha az şerefli bir iş değildi. Sezâî Bey bunu yaptı.

Edebiyatımızda ya Kemal'in yaptığı gibi romanda tarih ihya edildi, yahut Hâmid'in yaptığı gibi mâzi hâle inkılâp ettirildi. Sezâî Beydir ki hâli istikbâle tevcih etmek sırrına vâkıf olmuştur. Sergüzeşt'te mevzuun rikkat ve tabiiyeti şöyle dursun, onda hürriyet aşkının öyle kuvvetli bir hamlesi mevcuttur ki eserin bütün kıymet-i şiiriyeti

o şiddetli isyan hamlesinin ince, nazik, nârin bir şairi-
yetle setredilişindedir. Sergüzeşt bir şelâle değildi,
bir hava idi. Düştüğü yerleri tahrip etmedi fakat ölümle
esârete mahkum olanlara imkân-ı hayat verdi, ümit teneffü-
sü ettirdi. O zaman mevcut olmayan hürriyetin bir gün olup
yüzünü bize gösterebileceği emelini birden bire kâbil-i
tahakkuk bir ideal gibi duyurdu. Sezâi Bey'in ruhunda
ruhlara sinen ve yavaş yavaş onları teshir eden bir sır var-
dır. Hâmid gibi, Sezâi kendisine ibadet ettirememiştir.
Hâmid'de te'lihe şâyân bir gurur vardı. Sezâi ondan münez-
zehtir.

Hâmid yıldırımlar gibi tarakalarıyla ruhlara korkular
saçmıştı. Sami Paşazâde gözyaşları gibi sıcak, mahrem...
Kalplerimize akmıştır. Edebiyata benim gibi —Velez cüz'î
bir nisbeti olsun— büyük muhabbetler taşıyanlar için ruh-
larımızı arayıp da orada bir iki damla gözyaşı bulamamak
ve onların Sezâi'ye ait olduğunu itiraf etmemek mümkün
müdür?

Yine aynı mukaddemede diyor ki:

"O zamanki hayatta Avrupalılarınki gibi yazmak ne için?
Sade, mahrem ne kadar roman mevzuu bulunurdu. Bir de ben
hissetmediğim şeyi yazmam, daha doğrusu yazmak istemem.
Halbuki en büyük eserler histen ziyade fikir ile yazılır."

İşte Sezâi Bey'in sırr-ı muvaffakiyeti. Kelime ve sa-
tır halindeki büyük eserler için elbette mefkûreye muhtacız.
O halde hissiyatın zebunu yalnız onun esiri olanlar büyük
eserden mahrum mu kalacaklardır?

Bu dâvânın butlanına en veciz ve sahih delil Sami Pa-
şazâde'nin kendisidir. Çünkü samimîlik sanatta muvaffakiye-
tin, millî ve beşerî rengin esâsıdır. Hakîki sanat millî
sanat, hakîki edebiyat millî edebiyat olduğuna göre ve
hakîki sanatın ancak "samimîlik" te tecellî edeceğine na-
zaran hissiyatın kudreti bu itibar ile gayr-ı kâbil-i in-
kâr bir haldedir. Bir sanatkâr ki kalbini söylüyor, bir
kalpki içinde yaşadığı muhîtin muhabbetiyle doludur,

o sanatkâr ve o kalp milletin tercümân-ı hissiyâtı oluyor demektir. O halde yaşadığı devrin verdiği ilham ile yaşadığı devrin çektiği ızdırâbı terennüm ve onu bir eserde ihyâya çalışan kalem, her şeyden(çektiği ızdırâbı) evvel millî sıfatını kazanmış demektir. Sezâi Bey'in Sergüzeşt'i böyle bir eserdir. Fakat Sezâi Bey'in bazı sezgişleri vardır ki onlar kısa, nazar-ı dikkati celbetmeyecek kadar mütevâzi fakat senelerce sonra tahakkuk edebilecek edebî ve lisânî bir mefkûrenin senelerce evvel duyulmuş olan dâ-
199 üssilasını içinde saklıyor. / "Rumûzu'l- Edeb" in küçük parçalarından birinde bir musahabesinde Sezâi Bey, yine böyle bir Ramazan gecesi Şehzadebaşı'nı dolıştığı ve diğerk bazı eğlence yerlerine girip çıktıktan sonra "Karagöz"e uğradığını söyledikten sonra bakın ne diyor:

— "Edebiyat bahsinde de Karagöz'ün fikrindeyim. Karagöz dese ki: Bir adam hem Arap, hem Türk, hem Acem olamaz. Dünyada başka bir milletin sarfıyla yazar - okur kavim yoktur... Bilmem ne cevap veririz? Dünyanın bütün elsine-i kemâli bir araya gelse bir Türkte Türkçe kelimelerin hâsıl ettiği tesiri vücûda getiremez. Belki biz Türklere sözün Arap ve Lâtin milletleri derecesinde tesiri olmaması arabî ile fârisinin kesret-i istimâlinden neş'et ediyor.

Asıl şikâyette bu kesret veya sûiistimâle aiddir. Yoksa cihanın en büyük medeniyetinden birinin en âlî edebiyatından birincilerinin lisanı ve kendi dilimizin bünyân-ı beyânı olan arabî ile fârisîden kim istiğna edebilir? Öyle düşünüyorum ki esâsen fikirler, nazarlar, mümkün olduğu kadar Türkçeye mâtuf olmalıdır. Bu maksatta çalışmalı." Mevzuu tamîka müsaid olmayan şu sahifelerde fazla söylemekten ihtirâz ederek şu sözleri kâri'lerime naklettikten sonra diyeceğim ki:

Bazı sanatkârlar vardır, müteaddit eserleri bulunur. Bazı eserlerde mevcuttur ki sahipleri birden çok olur. Millî Edebiyat, böyle sahibi çok bir eserdir.

Çünkü o kadar muazzamdır ki hem ibtidâî zamanın lütfuna mütevakıf, hem de bir iki insanın mevlüdü olmaya gayr-i müsâiddir. Bilfarz onu tamâmen ve yalnız "Genç Kalemler" in ibdâî addetmek büyük bir inkisâr olmaz mı? Kadirşinas olabilmek için o olgun devreyi ihzar edenleri de hâtıra-i hürmetimizden silmemeliyiz. İşte Sezâî Bey'in en kıymettar eseri, sahibi çok olan ve kıymeti her eserin fevkinde bulunan bu "Millî Edebiyat" tır.

nu. 13, s. 198-199

22 Nisan 1340
Hasan Ali (YÜCEL)

EDEBİYATIMIZA "REALİZM" TAVSİYESİ

Sanatta da, ahlâk gibi tenkidin ehemmiyeti büyüktür. Çünkü telkinin beşer üzerinde tesiri inkâr olunamaz bir hakikattir. Fakat yalnız bu esasa istinat, tenkit esnasında yapılan telkinin her zaman tahakkuk etmesi için kâfi değildir. Nasıl alış kabiliyeti noksan olanlara faziletten bahsediş bir fayda temin etmez, onu hidâyet yoluna sevke kifâyet eylemezse sanatta da esbap ve avâmil nazardan uzak tutuldukça yapılması arzu edilen husûsâtın vücûduna intizarda öylece manâsız bir temennîden ibâret olur.

Şu küçük mukaddeme edebiyatımızın bundan sonra olması lâzım gelen istikâmeti hakkında edebî münekkitlerimizin esbap ve avâmil silsilesini gâle almadan vâkî olan tavsiyelerine cevap üzere yazıldı. İddiaları izah, imkânlarını münâkaşa edelim.

Şuayb merhûm, "Hayat ve Kitapları" ile yeni Edebiyatı Cedîdeye "realizm" istikametini vermek istemişti. Ondokuzuncu asrın ikinci nısfında "Ten" tarafından felsefesi, "Floubert" ve arkadaşları tarafından sanatı yapılan natüralizm ve realizmi bîtaraf bir münekkit ve nâkil gibi o devrin edebiyatına iâre etmişti. O zaman için "Ten" moda idi, Avâmil-i selâse nazariyesi lâyetezelzel ve tam bir kanun zan ve farz ediliyordu. Ten'in tesiri bizde de büyük oldu. Fakat bu büyük tesire rağmen çıkan neticeye, vâkî olan neticeler yanında bambaşka bir şekil ve manâ gösterdi. Bütün Servet-i Fünun mektebi bir "Hayâl-i Muhayyel" in müştakı idiler. Öyle bir hayat-ı muhayyel ki Avrupâî manâsıyla konfora âşık idi. Kadını ile, eviyle, kotrasıyla, otomobiliyle, aşkıyla ve zendostluğu ile tamâmen Avrupâî bir muhayyel... Bu tarz-ı hayâtın neresi realist idi? Bu türlü yaşayış 310-320 seneleri için nasıl bir

realite addolunabilir? Yok olan ve sevdası çekilen bir şeyi realite addetmek için ancak onun felsefi manâsını bilmemek lâzımdır. Bu nokta-i nazara binâen Servet-i Fünun mektebi realist değil, tâbir câizse belki sevk-i tabii'lere müstenit bir idealizmin ifâdesi idi. İçlerinde idealizmi bu seviyeden kurtarıp beşerîleştiren Fikret'te bile mısralar arasına sıkışan fikr-i felsefinin besâtet ve ibtidâliği erbâbına mâlumdur.

Şimdi sorabiliriz: Servet-i Fünun mektebi neden realist olamadı?

Çünkü Servet-i Fünun mektebi için "millet" meçhûl idi. Onların mekânları, oturdukları evlerde okudukları kitapların hayallerinde te'sis ettiği ba'd-ı mücerreden ibâretti. Zaman onlar için Avrupa'nın geçirdiği ve yaşadığı zaman idi. Kendi milletlerinin tekâmülünü duyamamışlardı. Halbuki hakiki zaman, mensup bulunulan varlığın seyr-i tekâmülünü duyabilmektir. Onlarsa bu seyre erememişlerdi. Binâenaleyh —Yine kendi dilleriyle diyebiliriz ki— "Ten" in avâmil-i selâsesine nazaran yeni Edebiyat-ı Cedide "sera" içindeki yemişlerî benzerdi. Semere vermedi değil, fakat herkes yiyemedi. Tesir yapmadı değil, çünkü bir aks-i tesiri ihzar etti.

230 Felsefe lisanında şe'niyet eliyle tercüme ettiğimiz Rêalîte, ilmin mevzuudur. hariçte var oluşu nakta-i nazardan bütün şe'niyetlerin iare ettikleri tahavvülâtı, yani hâdisâtı tetkik ve müşâhede ve ba'de onlar arasındaki sâbit nisbetleri vazeden şûbe / marifet ilmidir. Binâenaleyh kuvvetli bir ilim cereyanı olmadan büyük âlimler beşerin zekâsına yeni yeni bilgiler ilâve edecek kadar büyük eserler vazetmeden böyle bir muhitteki herhangi bir zümre-i edebiye içinden realizm beklemek manâsız olur. Fransa'da ondokuzuncu asır, büyük âlimlerin yetiştiği, ilmin nâmütenâhî bir kudrete sahip olduğu zann-ı efkârı istilâ eylediği içindir ki Kant "İsbatiye = Pozitivisme" siyle bu itikadın felsefesini yaptı.

Hatta metafiziği inkâr, müstakil bir rûhiyat ilminin vücûdunu gayr-ı kâbil-î kabûl bir fikir addeyledi. Bu müfrit ilim ve fikircilik cereyanı, edebiyatta naturalizm ve realizm şeklinde tecelli etti, Fransa'da vâki olan bu fikir ve ilim cereyanı bizde bütün kudretiyle tahaddüs etmeyince realizm arzusu boş bir temennî halinde kalmaz mı? Nitekim kaldı ve aynı ilim fıkdanı devam ettikçe kalacaktır.

Servet-i Fünun nasıl bu sebeplerden dolayı edebiyatta realizmi vücuda getiremediyse, ondan sonraki devirlerde de aynı avâmil tesiriyle réalizme örnek olacak âsâra tesâdüf edemiyoruz. Hâlide Hanım'ın romanlarında zâhiren bir realizm çeşnisi var gibi görünürse de Handan'da, Seviye Talip'te, Mev'ûd Hüküm'de gösterilen tiplerin irâe ettiği mübâlağakâr hâlet-i rûhiyelerde onların büyük bir iktidârıyla enfüsileştirildiği hatta hayâlîleştirildiği nazardan kaçmayacak kadar bârizdir. Hele "Yeni Turan" tamâmen "idealizm" ruhuyla yazılmış bir eserdir. Yine aynı esbap ilcâsıyla muvaffakiyetini romanda "İstanbul'un İç Yüzü"nde gösteremiyor. Çünkü bir tip yaratabilecek kadar ruhundaki realizm istidâdını besleyecek fikrî, ilmî ve felsefî terbiyeyi almamıştır.

Bütün şu muhtasaran arzettiğimiz mütâlaattan nazar-ı tetkikten geçirildikten sonra bizim hayât-ı edebiyemizde de böyle bir realizme intizârın ne kadar vakitsiz olduğu teslim edilir, zannederim. Birde bizde edebî tenkitler yapılırken hakâyık-ı ahvâle bakmadan idèologie fikircilik yapmak eski bir adettir. Edebiyatımızın bugünkü hayatında mevcut olan temâyül ve istidatlar görölüp tetkik edilmeden onlara herhangi bir yolu tavsiye bir faide-i ilmiye teminine kifayet etmiyor ve şimdiye kadar da etmedi. Hem neden dolayı edebiyatımız yeni ve büyük eserler yaratabilmek için mutlaka tek bir yolun yolcusu olmalıdır? Son devirde edebiyatımıza yeni bir koku ve renk getirenler meyanında sayabileceğimiz şahsiyetlerden meselâ

Yahya Kemal ve meselâ Yakup Kadri'nin neresi realisttir. Realist olmadılar diye bunlara ve bu gibilere lâzım gelen ehemmiyet-i edebiyeyi vermekte mutaassıp mı olmak lâzımdır? Memleketimiz de —Herşey gibi—sanatta, neye muktedirse o olacaktır ve ancak onu yapacaktır. Kuvvetli bir mistik şair çıkarsa veya yeni bir romantizm yaratabilecek kabiliyette bir romancı yetişecek olursa bunları hâric ezsanat mı addeceğiz? Zaten sanatta realizm ve natüralizmin bugün felsefi manâsı eski anlaşıldığı şekilden büsbütün ayrılmıştır. Realizm demek gözün gördüğünü görüldüğü gibi nakletmek değildir. Böyle olursa âsâr-ı sanatta orijinaliteden eser kalmaz. Mamafih bizde hakiki "Realizm - hakikatçılık" a müştakız. Fakat bizim anladığımız realizm, anane halindeki realizm değildir. Onu müteakip musâhabemizde izaha çalışacağız.

nu. 15, s. 229-230

Hasan Ali (YÜCEL)

ROMANCILIK VE TENKİT

Mupassan'ın "Piyer ve Jean" ismindeki romanını okuyalı dört sene kadar oldu. Başında tesadüf ettiğim mukaddeme bu kitaba benim daha fazla kıymet vermeme sebep olmuştu. Anadolu'nun tren uğrağı olmayan içerlik yerlerine kadar kitaplarımın arasında romanda taşımayı —imkânsız veyahut zahmetli olduğu için—lüzumsuz ve fazla bulduğum halde bu eser benimle beraber buralara kadar gelmiş. Bu mukaddeme bilmem evvelce "Servet-i Fünûn" yahut "Fecr-i Atî" zümreleri tarafından tercüme edilmiştir. Ahmet Şuayb merhumun böyle şeyleri kaçırmayacağı tahmin edilebilir. Hiç olmazsa kendisine mal ettiği bazı fikrî mütâlaaları, yani yazıları için Mupassan'ın bu fikirlerinden istifâde ve bahsetmiş olması muhtemeldir. Mamafih ben tesadüf etmedim. Onun için bunu okuduğum günden beri tercümesini arzulamaktayım.

Bu mukaddemenin başlıca meziyeti: Romancılık sanatının hayat cereyanında, sanatkârın mizacına göre, aldığı vasıf ve telâkkiyi ve onun karşısında sanat münekkidinde vücûdu lâzım olan hüviyeti manâyı ve evsafı ifâde etmesindedir.

—Bizim ediplerimizin buna ihtiyacı var mı? Onlar Fransızca bilmiyorlar mı?

Evet, onlar Fransızca biliyorlar. Mizaçlarına göre edebî meslekleri ve prensipleri de teşekkül etmiştir. Mamafih bizde her müellifi aynı zamanda münekkit de görebilirsiniz diyebilirim. Ayrıca gazeteci zihniyetli rûzümre münekkitler de kıyamet kadar var. Fakat tenkit, hakiki tenkit? Müellif münekkitler, teşekkül etmiş olan "nokta-i nazar" larına göre eser okumaktan güç sıyrılırlar. Gazeteci münekkitler ise piyes seyrinde veya roman mütâlaasında derakab hâsıl olmuş bir tarafgir, nasıl diyeyim, keyfî hissin ve hissî hükmün tesiri altında bulunmaktan şahsî ve keyfî bir zevk râşesinden başka birşey zaten göremezler.

Mupassan'ın bu tetkiki, münekkitlere daima sorulması lâzım gelen bir görüştür ki bizde henüz yeniliği gaib etmemiş sayılabilir. Ayrıca kârie göre: Romancılık, romancılar, münekkitler ve roman mütâlaası ile tenkidi tarzı hakkında kendisini âni tâbiyetlerden kurtarabilecek bir nokta-i nazar bir rehber mahiyetindedir.

Fakat itiraf edeyim ki bunu tercümeden benim üçüncü bir maksadım var: Kendilerini hikâyecilikte aramaya çıkan bazı toy ve atılğan imzaların kolay ve seri bir karar ile o vâdiye girivermek isteyen genç kabiliyetlerin dikkatlerini celbetmek... Fantazi ile değil, özlü ve şuurlu bir hayat telâkkisi, bir "hayat görüşü" edinmeyen yahut ifâdeye râşe ve şehka veren bir marizliğin, yalnız onun hikâyeciliğe de kifâyet edip etmeyeceğini hiç düşünmeden ve kesdirmeden kalem ve heves tecrübesi yapan taze veya bayat yolcular için Mupassan'ın bu tetkiki munassıf / bir ihtar olabilir. Hiç olmazsa belki düşünülebilir. Alelâde bir muharrir mi yoksa sanatkâr mıolabileceklerdir? Niyetleri ve kabiliyetleri sonra bunların husûlü, tecellisi, şerâiti nedir?

Diyorum ki: Mupassan'ın tekmil fikirlerini ben ıtlâkı üzerine tasvip etmekteyim. Tamâmen okunduktan sonra dikkat edilirse farkolunur ki tenkit ve romancılık için mihenk kalacak bir kaide zihniyetiyle istipzâ eden Mupassan da nokta-i nazarını söylerken tercih yapmıştır. Fakat bunun ehemmiyeti yoktur. Bu tetkik Mupassan'ın son gününe kadar sadık kaldığı bir kanaatıdır ki hafif ve sathî değildir, kıymetli ve özlüdür.

Bu sade bir mukaddemedir. "Piyer ve Jean" romanının ilk yirmibeş sahifesini işgal eden uzun bir mukaddeme... Fakat mevzuuna göre ben "Romancılık ve Tenkit" serlevhası altında tercüme ediyorum. Kâri'ler o sûretle takip edebilirler.

"Şu kendi ufak romanım için bir müdafâya girişmeye

asla niyetim yok. Bilakis anlatmak istediğim fikirler daha ziyade "Piyer ve Jean" da ihtiyar ettiğim rûhî tetkik nevinin tenkidine sevk edecektir.

Umûmî romandan bahsetmek istiyorum.

Ben her kitabın çıkışında, aynı münekkitler tarafından tevcih edilen aynı takdire mâruz yegâne romancı değilim. Senâkâr cümleler arasında, aynı kalemler altında dâimâ şunu buluyorum:

—Bu eserin en büyük noksanı kelimenin hakiki manâsıyla bir roman olmamasıdır.

Buna aynı delil ile cevap verilebilir:

—Hakkımda hüküm vermekle beni müşerref kılan muharririn en büyük noksanı: mütâlaasının bu tenkit mâhiyetinde olmasıdır.

Filhakikatenkidin esâsî vasıfları nedir?

Münekkit için hiçbir tarafın tesiri altında kalmaksızın bervechi peşin yerleşmiş hükümlerden, bir edebî mektebe ait fikirlerden bir sanatkâr zümresine müteveccih rabbitalardan âzâde olarak en mütezat temâyülâtı ve mizaçları kavramak, temyiz ve tarif etmek ve en mütenevvi sanat tetkikatını kabul etmiş olmak lâzımdır.

Binaenaleyh Manonlesko, Pol ve Virjini, Donkişot, Tehlikeli Rabbitalar, Vereter, Klaris Harlev, Emil, Beş Mart Renè, Üç Silâhşör, Mopera, Baba Goriyu, Guzinpet, Kolomba, Kırmızı ve Siyah, Matmazel Dö Mupen, Natteleme Deparis, Salambo, Madam Bovary, Adolf, Mösyö Dü Kamor, Asumvar, Sopha ilh. gibi eserlerden sonra "şu romandır, şu roman değildir" demeğe cesaret edecek münekkit bana, salâhiyetsizliğe çok benzeyen bir fetanetle mücehhez görünüyor. Bu münekkidin romandan umûmî olarak anladığı şey; hakikiye az çok yakın birinci perdesi tarifi, ikincisi vak'ayı, üçüncüsünde neticeyi muhtevî üç perdelik bir piyes tarzında tertip edilmiş bir macerâdır.

Bu terkip tarzı, kendinden maadâ diğer bütün usûlünde

kabul edilmesi şartıyla kabûlü mümkün bir şeydir.

Bir roman yazmak için kaideler var mıdır? O kaideler ki onların hâricinde yazılmış bir vak'anın bir başka ünvanla tevsim edilmesini icab ettirir.

Donkişot bir romansa "Kırmızı ve Siyah" nedir? Monte Kristo bir romansa "Asumvar" değil mi? Gote'nin "İntihap Rabitaları" Duma'nın "Üç Silâhşör" ü, Flouber'in "Madam Bovary" si, Oktav Fuye'nin "Mösyö Dü Kamer" u, Zola'nın "Jerminal" i arasında bir kıyas kurmak mümkün müdür? Bu eserlerden hangisi romandır? Nedir o meşhur kaideler? Nereden neşet ediyorlar? Onları kim vazetti? Hangi prensibe, hangi sultaya ve hangi muhakemeye göre..?

Mamafih bu münekkitler romanı teşkil eden ve onu roman denilemeyecek diğer eserlerden temyiz eden, muhakkak sahih birşey, bir yol biliyorlar gibi görünüyor. Bu pek basit olarak şunu anlatır ki:

Onlar müstahsil olmaksızın bir edebiyat mektebine mehsupturlar. Bizzat romancılar gibi tasavvur ve telif edilen Âsârı kendi bediiyatlarının hududundan aşırı atıyorlar.

Zeki bir münekkit, bilakis bir eserde evvelce çıkmış romanlara en az benzeyen her şeyi aramalı ve gençleri kabîl olduğu kadar yeni yollara teşvik etmelidir.

Viktor Hugo'dan Zola'ya kadar bütün müellifler mutlaka kendilerinin sanat hakkındaki şahsî telâkkilerine göre eser tertip edilmesini yani onların telâkkilerine göre tahayyül, muhakeme olunmasını mutlak bir hak diye talep ettiler. Kâbiliyet: Bir nevi husûsî düşünüş, / görüş, anlayış ve hüküm ediş demek olan bir orijinaliteden neşet eder. Şu halde sevdiği romanlara göre edindiği fikir mihekkiyle romanı tarif ve bir takım lâyetegayyer terkip kaidelerini tesis ettiğini iddia eden, münekkit yeni bir tarz getiren, bir artist mizacıyla daima çatışacaktır.

Münekkit ünvanına hakikaten lâyük olabilecek bir muharrir ihtirassız, tercihsiz, bîtaraf bir tahlilci olmalı

ve bir tablo mihmeni gibi evinde bulundurduğu sanat eseriyle sanatkârın kıymetini takdir etmelidir. Onun idrâki her şeye açık olarak sanatkârın şahsiyetini tamamen kavramalıdır ki bir insan sıfatıyla sevmediği, fakat bir hüküm sıfatıyla anlamaya mecbur olduğu kitapları teşrih ve senâ edebilsin.

Fakat münekkitlerin ekseri kâri'e başka birşey değildirler. Bunun içindir ki bizi (romancıları) hemen daima bigayr-ı hakkın muaheze ederler, yahut bize karşı ölçüsüz ve ihtiyatsızca cemilekâr olurlar.

Bir kitapta ancak kendi rûhunun tabî temâyülünü hoşnut etmek ciheti arayan kâri, muharrirden kendisinin en belli başlı zevkine cevap vermesini ister ve eseri; mefkûreci, şen mükedder, hülyâkâr yahut müsbet, herhangi tabiattaki hayâlini memnun edişine göre hep o "güzel yazılmış" veya "şâyân-ı dikkat" kalıplarıyla tavsif ediverir. Hâsılı halk müteaddit gruplardan mürekkepdır. Bunlar bize haykırlar:

- Beni teselli ediniz!
- Beni rikkate getiriniz!
- Beni titretiniz!
- Beni eğlendiriniz!
- Beni hülyâya salınız!
- Beni ağlatınız!
- Beni mahzun ediniz!
- Beni güldürünüz!
- Beni düşündürünüz!

Yalnız birkaç güzide zekâ sanatkârdan şunu isterler:

—Sizin mizacınıza en ziyade tevâfuk edecek bir şekilde bana "güzel birşey" yaratınız! Sanatkâr bunu tecrübe eder ve muvaffak olur yahut olamaz.

nu. 15, s. 338-340

Saffet Urfî (BETÜN)

Mart 1340 Kayseri

SANATTA REALİZM

Bugünkü edebiyatımıza ulu orta "realizm" tavsiye eden münekkitlerin nokta-i nazarlarına mukabil neler düşündüğümüzü bundan evvelki makalede yazmış, realizmin felsefe ve sanat gözüyle mahiyetinin neden ibaret olduğunu anlatmayıda ayrıca vaadetmiştik. Bu satırlarla o vaadin yerine getirilmesine çalışacağız.

Musahabelerimizde münasebet düştükçe hatırlatmıştık ki sanatın mevzuu hayat ve tabiat ve onlardaki güzelliklerdir. Beşer, varlığı kendine izafe edip cansızda bile can görürken canlıyı âtıl ve ölü bir usûl ile tetkik etmekte ne büyük bir hatâ olduğu şüphe götürmez bir hakikattir. Onun içirdir ki hayatı kendine mevzu ittihaz eden sanat, varlığı olduğu gibi kavrayabilmek zarûretiyle onu ancak yaşarken ve sayrûret halinde bulunurken elde etmek mecbûriyetindedir. Çünkü dimağın tarz-ı faaliyetini anlamak maksadıyla onun kafa tasının içinden çıkarıp merbut olduğu külden ayırdığımız zaman nasıl elimizde amelden sâkit bir uzuv parçası buluyorsak, canlı şe'niyetleri de idrak edebilmek için onları öldürmeden kendi mevcudumuzu onların varlıklarına kalbetmek ve böylece hayâtî mâhiyetlerine temas etmek ızdırârında buluyoruz. Aksi takdirde bîgâne olanların sanatta mukadderleri "hayat" diye hayatın kendini değil belki ecsâd ve eşbâhını görebilmektir. Zira "şe'niyet = rëalite" ler dâimî bir tahavvül ve taaddüt içinde bulunurlar. Değişen ve heran başka başka tecelli eden bu varlıklara temas edebilmek için çok dikkatli, kovalayan ve kovaladığını yakalayan kuvvetli bir rûha sahip olmak gerektir. Böyle seyyâd bir kudret-i rûhiyeye mâlik olanlar ise pek azdır. Bu muazzam işi başarabilmek sanat-kârlar zümresi arasında çok ender şahsiyetlere nasip olmuştur. Şe'niyetleri kavrayabilmekteki güçlük nereden geliyor onu izah edelim:

Mâlumdur ki başlı başına her varlık, etrafı mustahkem bir kale gibidir. Bütün servet ve hayâtiyeti mahsur olan kısmındadır. İstihkâm ve surlar vasıtasıdır ve zevâhirden ibârettir. Binaenaleyh bir kumandan için zabtı maksut olan şehrin kendisidir. İstihkâmlar ve sair mevânî ancak bir maksada vüsûl için elde edilir. Şe'niyetler sahasında da aynı hal vâkidir. Hakâyıkın zevâhirini nakl, onları zabt ve teshir demek değildir. / Hayatın herhangi bir parçasını fethetmek, onun lebini, cevherini keşfetmek istiyorsak karıncalar gibi kabuk üstünde dolaşmamalı, belki kurtlar gibi o kabuğu delip içine girmeliyiz. İşte şe'niyetlere nüfûz edebilmekteki güçlük bu fâtiâne cehdi darbetmek zarûretinden neş'et eder.

"Realizm" in vazifesini şu söylediğimiz mânâda almayanlar için elde edilecek netice, alelâdebir kopyacılıktan başka birşey değildir. Bu cüretkârane görülecek dâvâyı bir misal ile tevsik edersek iddiamızda ne kadar haklı olduğumuz bir bedahet gibi suhûletle teslim edilecektir. zannederim. Mesele: Herhangi bir aile faciasını yazmak isteyen bir romancının onu sırf âfâkî bir güzele tetkik ettiğini farzedelim. Vak'ayı hissen tamamıyla yabancı olan bu romancının yabancı iş, vak'ayı bîtaraf bir sûrette ve yalnız tarz-ı tahaddüsü itibariyle anlatmaktan ibaret olacaktır. Böyle bir eser ise tafsilatlı bir "zabıt-nâme" den başka ne olabilir ki?

Romanda bilfarz kocası tarafından ihanete mâruz kalan kadının hâlet-i rûhiyesini -olduğu gibi- görebilmek ve gösterebilmek için o kadının azabıyla muazzab, ızdırabıyla muzdarib olmak lâzımdır. Bir İngiliz muharririnin dediği gibi böyle adi cinsten bir realist, hasretzede bir insanın nasıl ağladığını bütün tafsilât ve teferruatıyla nakledecek ve fakat kendi gözlerinden küçük bir damla yaş bile akıtmayacaktır. Halbuki hakiki bekâ, ne yüzde takallüs eden uzlette, hattâ ne de gözlerden akan yaştadır. Belki onların maverasında... Ruh âleminin karanlık ve derin yerlerindeki lâye-mût ve mukaddes elemedir. O eleme duymadan bu ağlayışı

anlatmak, asıl şe'niyeti bırakıp onun avârızı ile uğraşmaktan başka nedir? Bu türlü realizmin sanat huzurunda kıymeti sıfırdır. Çünkü o, bize hayatın kendi eliyle sunmasını beklediğimiz iksirini vermiyor. Yabancı bir elle boş bir kadehi dudaklarımıza dokunduruyor. Alemşümûl ve ebedî olabilmek için "hayatı ihya" etmek vazifesiyle mükellef olan sanat, hayatı öldürenlere ancak hüsrân ve nisyanla mukabele eder. Onun için böyle satıhbîn olan sanatkârlar ölmeye, unutulmaya mahkûmdurlar.

Şimdi şe'niyetlerin lüb ve cevherine temas edebilmek için rûh-ı beşerin hangi usûl ve vesâite mâlik bulunduğunu tetkik edelim: Şe'niyetleri tutabilmek için bir usûl vardır. Tecrübe. Tecrübeyi "positif = isbâtî" manâsıyla alıpta yalnız âfâkî âlemde mürâcât edilebilecek bir usûl zannetmelidir. Hâricî, kendi mâneviyatımızdan gayrı olan şeyleri müşahede bizim için ne derece mümkün ve şe'nî - reel ise enfüsî âlemi ve kendi ruhunun hudutları dahilini tetkik etmekte o nisbette mümkün ve hakîkidir. Ruhundaki med ve cezirleri olduğu gibi nakledenlerin bir şâirin eserini şe'niyeti yani kendi ruhunu bize terennüm ediyor. O halde o şair enfüsî âlemde realist demektir. Yeter ki olanı olduğu gibi söylesin.

Bu tecrübeleri yaparken kullanabileceğimiz iki vasıta vardır. Biri zihnî hayatımızın güneşi olan akıl ve zekâ, diğeri sevk-i tabîlerimizle hissî hayatımızın güneşi olan hadstir. Birinci vasıta, yani zekâ; şe'niyetleri tahlil ile ve anâsırına tefrik sûretiyle idrak edebilir. Efûlesi amelîdir. Binâenaleyh hayâtî şe'niyetlere nüfûz etmek için kudreti nâkâfi gelir. Alelhusûs aklî ve kalbî mebdelerden feyz alarak şe'niyetler âlemine teveccüh edenler için bu vasıtanın kifâyetsizliğinden başka onların mahiyetlerini nakilde sadâkat gösterebilecekleri de mûcib-i endişedir. Çünkü aynen ihyâ edilecek olan vâkıatı görmek ve göstermek husûsunda tecrübeye takaddüm eden bu kablî prensipler çok tarafgirâne ve onların mahiyetlerini tağyir edecek tarzda

müessir olurlar. Meselâ: "Ahlâksız millet yaşamaz" mebdeini kendisine hareket noktası ittihaz eden bir sanatkâr, gördüğü bütün vâkıatı bu prensibe ircaa ve binaenaleyh onun hakîki oluşunu -hatta bilmeyerek- mecbur kalacaktır. Biz işte bu türlü olan realizme "zihniyetçi realizm" diyoruz. Edebiyatımızda bunun en güzel ve canlı misâli şair Mehmet Akif Bey'dir. İctimâî hayatımızın herhangi bir safhasını naklederken şair, behemehal bir âyetin müfessiri olmaktadır. O âyât-ı celîlenin manâları Akif Bey için kablî birer hükmü mutazamındır. Medlûllerini bilâhire hayattan taharrî edip yazarlar. Binnetice eserlerinde tasvir ettikleri şe'niyetlerin tamamen kendisini değil, bir nokta-i nazara göre tarz-ı telâkkîlerini görebiliriz. Ne zaman ruhuna hudutsuz bir âlemden korkusuz bir cevelan verecek olursa o zaman hazretin en hararetli ve en şe'nî eserlerini kazanmış oluruz. İşte "Bül-bül" Akif Bey'in ruhundaki en derin eza ve kuvvetli iştiyakları terennüm etmesi hasebiyle bütün şiirlerinin -zann-ı âci-zânemce- en hakiki ve en şâirânesidir. Çünkü bu şiir samimî ruhundan gelen ve kablî bir fikrin tercümanı olmaktan / ziyade maneviyatı istilâ eden bir iştiyak ve bir elemin tercümanıdır.

280

Hayatî varlıkların yakalanmasında en sehâr ve feyzdâr rolü oynayan melekemiz "hads" dir. Bediyyâta dâir bundan evvel yazılmış olan bir musahabemizde hadsin sanattaki ehemmiyet ve vazifesini kâfi bir vuzuh ile arz etmiştik. Burada tafsilâta girecek değiliz. Yalnız şu kadar söyleyelim ki hads melekesi olmasaydı, sanatkârın zekâsıyla dokunacağı her varlık parçalanmak ve binnetice ölmek tehlikesine maruz kalacaktı. Hads sayesinde ki olgun bir ruh, tecâzüb hissettiği varlığın harimine girebilir. Canlı varlıklar o kadar kıskanç ve ihtiyatkârdırlar ki kendini sevmeyenlere göğüslerini açmazlar. Yüzlerindeki peçe ve arkalarındaki çar ancak kendileriyle hembezm olabilecek kadar onlara enis ve muhib olanlara mekşûftur. "Hads" i kendine rehber ittihaz

ederek hakikat ve şe'niyetlere dokunan sanatkârlara "hayatçı realistler" diyebiliriz ve yalnız onlar bize gaibden haber veren kâhinler gibidir. His ve hadsin kuvvetini anlayan Rousseau bu hakikati bizzat nefsinde tecrübe ederek şöyle demişti: "Hayatımda hissettiğim bir şeyi, hiçbir zaman düşünmedim." Sanat âleminde hads ile birkaç âlem keşfedip meydana koyan en son dehâ "Pierre Loti" dir. Loti'nin keşfettiği âlemlerden birisi; bizim varlığımız, Türk memleketi idi. Hatta sahiplerinin bile meçhulü olan bir diyara Loti, sürüleriyle, mezarlarıyla, güzelleriyle hicran ve uzletleyle, aşk ve muhabbetleyle, nihayet öndeki bütün mehâsin ve meâyib ile bağlanmıştı. Loti Türkleri sevmiş, Loti Türk olmuştu. Fakat o bir garplı, o bir Fransız zabiti idi. Hadsinin kuvveti ve rehberliğiyle hakikatı bulmak yolunu keşfetmişti. Hariçten bakıp yazmadı. O bir karınca değildi, bir kurt gibi Türk varlığının içine girdi, sırr-ı mevcûdiyetimizi keşfetti.

Memleketimiz için unutulmaz bir yar olan Loti, hakikat ve sanat huzûrunda lâyemût bir mebde, şüpheden ârî bir mü'min, asrının en kudretli sanatkârı oldu. Ben Loti'yi bizi anlamak ve anlatmak husûsunda kendi sanatkârlarımızın pekçok fevkinde görüyorum. "Kemal" için vatan mevcut olan değil, mevcut olması istenen bir idealdi. "Hâmid" Türk mevcûdiyetine sanat huzurunda tasavvurun fevkinde yabancı kalmıştır. O kurûn-ı vustâdaki İslâm şevketinin kasidecisidir. Vatanî yazılarındaki sanat kudretiyle dramlarındaki edebî iktidârı mukayese ederseniz sözüme hak verirsiniz. Hâmid'den sonra dehâ izafe edilecek bizde başka bir sanatkâr tanımıyorum. Buna mukabil Loti, Türk âlemini bu şe'niyeti duyup duyuruşta yektâdır. Çünkü onun devir ve hareketine, kendi ruhunun devr ve hareketini uydurmuş, bir kelime ile "o" olmuş ve sonra onu bütün bir ebediyete eserleriyle yâdigâr bırakmıştır. İşte arzettiğimiz şu tafsilât ile hakiki realizme nasıl bir mânâ verdiğimiz ve onun için hangi usûl ve hangi vesâite mürâcât mecburiyetinde bulunduğumuz kâri'lerimizce

anlaşılırmıştır sanırız. Bizim anladığımız ve bugünkü felsefenin kabul edebileceği hakiki realizm budur. Aksi takdirde meydana konacak sanat eserleri usûlüne gayr-ı sâdik âdi birer çıkartma kâğıdından başka birşey değildir.

nu. 18, s. 278-280

Hasan Ali (YÜCEL)



FİKRET'İN RUHU VE FELSEFESİ

İnsan rûhunu tanımak ne kadar güç. Kendi maneviyatımızı bile anlamakta ne büyük bir acz içindeyiz. Ya kendinizden başkasını, yüz yüze görüşmediğiniz bir insanın mâhiyet-i rûhiyesini keşfedebilmek. Bu hiç olacak şey mi?

Bu işteki usret muhakkak olmakla beraber bir kısım insanların ruhlarını anlamakta hakikata çok takarrüb etmekte bize mümkün görünüyor. Dışı içine benzeyen, olduğu gibi görünüp görüldüğü gibi olan bazı hûlûs sâhipleri vardır ki onlardaki samimiyet, dostlarına bıraktıkları hatıralar ve haleflerine yâdigâr ettikleri eserlerde kendi maneviyatlarını hikâyeye edecek kadar kuvvetlidir. İşte Fikret'i biz bu sıdk ve hûlûs erbabından addetmekteyiz.

Son devrin en büyük ruhşinaslarından ve beşerin maneviyatındaki hastalıkları müşâhede husûsunda emsalinin en ileri gelenlerinden olan "Pierre Rane", ruhtaki kuvveti, onun enfûsî ve âfâkî âlemdeki varlıklara tetâbuk edebilmesinde buluyor. Bir insan ki varı var olduğu gibi görmekten çekinir, yahut varı varolduğu gibi görebilmek melekesinden mahrum bulunur. O fert için içinde bulunduğu muhîtin şerâit-i hayâtiyesine intibak ve binâenaleyh müstehildir. Böyle olan ruhlar dâima en mükemmeli, en güzeli ve en iyiyi arar, bulamayınca asıl mevcut olanlara düşman ve onlardan muhteriz bir vaziyet iktisap ederler. Etraftan müteneffir, mevcûd-ı âlemin hâricinde kendilerine müstakil ve her tesirden âzâde bir muhît halketmek isterler. Alıngan, çekingen ve merd-i mükerriz olurlar. Rubâb-ı Şikeste'de "Sahâif-i Hayâtımdan" serlevhali şiirde bakın Fikret ne diyor:

Bunu şiirimde gösterir belki,
Ben hakikattan ihtizâz ederim.

Ve sonra varlıktan nasıl üzüldüğü sıkıldığını anlatıyor:

Asuman fesahat-ı kebûduyla
Deniz emvâc-ı pür-sürûduyla

Gece esrâr-ı bîhudûduyla
Beni tezhib eder, o fesahattan
Sıkılır sanki rûh-ı pürhazerim.

Ve yine Tefekkür ünvanlı şiirde:

Zaman olur ki düşünmekten ihtizâz ederim.
demesini mâteakip, manzumenin nihayetlerinde:

... hayır, ianeti yoktur tefekkürün bunda,
Bütün satırlarımın rûhu bu teneffürdür
Ki dembedem duyarım kalb-i nâle meşhunda.

Mısralarıyla bütün serâir-i rûhunu bize tevdi ediyor. Görülüyor ki Fikret'te kendisinin "hakikat" dediği şe'niyetlerden ihtiraz, onlara karşı nefret-i sabit bir fikir haline gelecek kadar kuvvetlenmişti. Eğer bu hükmü vermek için yukarıya naklettiğim mısralar kifâyet etmez addedilecek olursa şairin bütün hayatını —resmî ve husûsî— alelhusus ihtiraz ve infirâdinin makarr-ı saltanatı olan eşyasını gösteririm.

İradesinin kudreti herkes tarafından tasdik edilen bu ruhun şe'niyetlerinden ve muhîtinden bu derece firârî olması zâhirde yekdiğerinin nakîzi görülür. Fakat bu noktada sıkı bir rabîta-i rûhiye mevcuddur. Mâlumdur ki iradenin icra ve ef'âle takaddüm eden bir devresi vardır ve orada yekdiğerinin zıddı fikirler muhaceme halindedir. Rûhiyât-ı lisanında 310 "nehy = jnhibition" denilen / bu faaliyet, ruhun başboş hareketine mani olan bir dizgin gibidir. Bazı insanlarda iradenin bu ciheti pek kuvvetli olur ve buradaki fart-ı kuvvet icraya bir engel teşkil eder. İşte Fikret'in ruhu da böyle idi. Onun maneviyatını bir küheylana teşbih edersek, Fikret bu tuvana hayvanın mütemadiyen dizginlerini çekmiş, onu yerinde oynatmış, bir türlü bîçarenin hareket ihtiyacını tatmin etmemişti. Onun içindir ki mücadeleden sakıhmış, ayağına gelen her vazifeyi zihnindeki mükemmel nümûnelere uygun bulmayarak daima az zaman için yapılmış ve nihayet büsbütün kendi kabuğunun içerisine çekilmiştir.

Çok metin bir vücûda malik olan şairin maddiyet ve uzviyetini —Buna Abdülhamid devrinin istibdadı, meşrûti-

yetin yolsuzlukları sebep te olsa— ruhundaki hareketsizlik ve havasızlık tahrip etmiştir. Bu itibarla Fikret, millî hayatımız için pek acınacak bir ziya'dır. Çünkü böyle ibdâkâr ruhlar aramızda pek nadir yetişmektedir.

...her meyle

Mizacımın bütün ikbal-i dehri tekmeleyen
Her ihtiyaca, her ümide karşı kahkahazen
Vekâretiyle berâber...

diyen Fikret, servetini "istememek", kudretini "yapmamak" da gösterdi. Binaenaleyh Fikret'in iradesi -kuvvetlide olsa-menfî ve nehyî bir irade idi. Her menfî irade sahibinde olduğu gibi Fikret'te de bu nehiy kadar şedîd bir "gurur" vardı. Aziz rûhunu her tesirin fevkinde tutacak kadar itinâkâr olan şair binnetice çok hodbîn oldu. Fart-ı hassasiyeti onu her zaman kendini düşünür, en küçük bir teması bir ceriha gibi duyar bir insan yaptı. Onun içindir ki Fikret'i ahlâkın bir kahramanı addederken ictimâî ahlâkını bilmecebûriye zayıf görmekteyiz.

Rûhunun dört çizgiyle yaptığımız ve aslına mutabık olduğunu zannettiğimiz şu portresini gördükten sonra Fikret'in felsefesini bulup meydana komak artık kolaylaşmış demektir. Bir ferdin hâlet-i rûhiyesi şu vaziyette bulununca onun için her şahıstan ve her şeyden şüphe etmek bir zarûrettir. Nitekim Fikret bu hakikati yazılarının diyebilirim ki her yerinde kemâl-i belâgatla ifade etmiştir.

İştibah... İşte töhmetim ne zarar?

mısraıyla i'tizar ettikten sonra:

Şüphe bir nûra doğru koşmaktır.

diyorsa da rayb ve gümân karanlıkları içerisinde bir türlü o muhayyel ışığı bulamıyordu. Bulamayınca bittabi bu haline en uygun "his" kendisini daima saadetten uzak, âlemi de başına bir zindan farzetmekti. "Ümid Ölmez" in sonunda

... o cennetin

Mahrumu kalmasın beşeriyet ki bî huzûr

Eyler şu köhne berzahı pek neş'esiz mürûr

O "köhne berzah" dünyadır. Fikret bu berzaktan çok bîzardır, çok gayr-ı memnundur. Hayat onun için sürüklenmesi mukadder bir yükür. "Hüsn ü An Nedir?" isimli güzel bir manzumesinin nihayetinde güzelliği tarif ederken hayat hakkındaki telâk-kisini pek belîğ söylüyor.

Güzellik işte şu çirkin hayata bir zîynet..

Artık sahâifinde kitâb-ı hayâtımın

Bir nükte-i sürûra tesâdüf muhal olur.

dedikten sonra da varlığı bir gayya gibi tasvir ediyor. Ona karşı rûhumuzdan gelen nidâ-i nefrete rağmen oradan döneme-yeceğinizi, o zulmet ve o batağa yani gayya-i vücûda batacağınızı, gayz ve teneffürleçirpınsanızda ona ilelebed sü-kût edeceğinizi anlatıyor. Fakat:

Sever hayatı beşer tâ sırr-ı mezarında
mısraı mütahakkümü ile de ondan ayrılınamayacağını tasdik
mecbûriyetinde kalıyor. "Nâdim-i Hayat" manzumesi bu husus-
ta Fikret'i hülâsa eden en güzel bir şiidir. Görülüyor ki
şair hayatı nefretle fakat zarûretle karşılamakta çâr u nâ-
çâr ona râm olmaktadır. Eğer hayat için bir akıbet düşünē-
bilseydi belki bu rayb ve gümân derdinde biraz nefes alabi-
lirdi. Fakat o bundan da mahrumdu. Bir türlü inanamıyordu.
"İnanmak İhtiyacı" manzumesinde:

Bütün boşluk: Zemin boş, asuman boş, kalb ve vicdan boş

Bütün boşluk: Döner bir hîçî-i muvahhiş civarımda

mısralarıyla bu kâinâtın ademe varacağına ve var sanılan
her şeyin bir hiçten ibaret olduğuna inandıktan sonra tekrar:

İnanmak... İşte bir âğûş-ı rûhânî o gurbette

311 demek garâbet-i şâirânesini gösteriyordu. /

İşte Fikret hayatta tıpkı "Şopen Havır" gibi encamı
meşkûk, tahammülü mukadder, gayesiz bir cehd olarak bakı-
yordu. Varlığın en tabî nokta-i insiyâtı adem idi.

... fakat zî his

Bir adem; bir adem fakat yaşayan,

Çirpınan, uğraşan, koşan, arayan

Bir adem, bir hayât-ı mahrûme.

İşte Fikret için hayat!..

Sonra hep böyle, hep sükût-ı ufûl

Mütemâdî, müebbeden mechûl.

Bu mechul şey ise hayatın âkıbetidir. Şu endişeli hâlet-i rûhiyeye nazaran yaşamak, muhabbetten ziyade nefreti, emniyetten ziyâde şüpheyi câliptir. Felsefe lisanında hayat ve kâinat hakkındaki bu türlü duyuşa "bedbinlik=pessimisme" derler. "Hayata Karşı Beşer" ünvanlı manzumesinin üstündeki şu satırda:

Lânet bize, ey hayat sen mâsum ve mübeccelsin
diyorsa da nihayetinde:

Mel'ûn edende biz, seni tel'in edende biz?
mısraıyla kimin tarafından tel'in edilirse edilsin hayatı
mel'ûn sıfatıyla tasvirden kendini alamıyordu. Rûhu, küre-i
nesîmîsi mefkût semâvî bir cürm gibi havasız, hatta ziyasız
kalan Fikret, biraz nefes almak, bir parça aydınlanmak isti-
yordu. O nûru insanîyet muhabbetinde bulduğunu zannetti.
Haluk'un Defteri bu muhabbetle baştan başa doludur.

Toprak vatanım, nev-i beşer milletim...
sözleriyle bu muhabbetini âlem-şümûl bir hâle koyduğunu zan-
neden, bu gördüğü ışığın bir serap olduğunu tasavvur edeme-
yecek kadar kininin tesirine zebun olan bu büyük şâire yine
kendi lisân-ı belâgatıyla cevap verelim:

... Zavallı, hayâl-i muhâle aldandık,

Çıkar mı reng-i hakikat akûs-ı hayretten?

İşte Fikret'in yüksek, temiz fakat merdumgiriz, semi-
mî, riyasız ve fakat münkir ve mülhit felsefesi.

TEVFİK FİKRET'E DAİR

Vefatının her sene-i devriyesi hulûl ettikçe, bazı zevat ve matbuat, Tevfik Fikret hakkındaki fikrimi bir kez daha sormak zahmetini ihtiyar ederler. Ben bu سوالin mânâsını şöyle anlarım.

"Rubâb-ı Şikeste" şairi hakkındaki fikir ve kanaatinca şu son oniki ay zarfında bir tahavvül var mıdır?

Tevfik'le bir sakf-ı müsterek altında çalışmış olanlar onu diğerlerinden ziyade tanır ve anlarlar. Ve hemen hepsi merhum hakkındaki hissiyatını mükerreren maattevakkir ilân etmiş. Bunu her sene ayrı ayrı ve tekrar betekrar sormaya ne lüzum var.

Envâtı sık sık yâd ile hatıralarını tebcil etmek güzel bir adettir. Fakat bu daha samimi sûrette olamaz mı? Ölülerini de, dirilerini de bizden ziyade tebcil eden frenkler bir büyük adamın yevm-i vefatını her sene gürültülü merasimle bîhuzur etmezler. İlk sene-i devriye ile yirmibeşinci ellinci, yüzüncü senelerden sonra her yüz senede bir o zat nâmına ihtifal icrası adettir. Bu uzun fâsıla arasında yetişenlerin mütevaffâya aid fikirleri müfîd ve merakı câlib olur. Yoksa her sene aynı adamların aynı sözlerini işitmek, söyleyenler kadar dinleyenler için de müz'ic bir haldir.

Yalnız Tevfik Fikret nâmına bu muttarid merâsimin icrasında ben samimiyet bulmuyorum. Meselâ, şahsı, hizmeti ve kıymeti itibariyle Rubâb-ı Şikeste şairinin pek ziyade fevkinde bulunan Namık Kemal'in yevm-i vefâtını kaç kişi bilir? Namık Kemal'in pîr ve mürşidi Şinâsî'nin yattığı yer nerededir? Bunları ihmal edipte yalnız bir şâire hasr-ı hürmet etmek vicdandan kopmuş, samimi bir eser-i ictihat olmaksızın ziyâde tasallufa benzer. Ve eminim ki bundan merhumun rûhu da muzdariptir.

Sözlerim belki bir kısım halkımızı müteessir eder. Ben nasıl duyup düşündüğümü ketm ve tahrif etmeksizin

söyledim. Keşke herkes içindekini benim kadar safvet ve ihlâs ile söylese.

Süleyman Nazif

Fikret bu memlekette büyük bir şair olduğu kadar, daha ziyade "büyük bir adam" olarak kalacaktır. Fikret kendisini tanıyanlar üzerinde seciyesinin kuvveti ve temizliği ile büyük bir tesir-i füsunkâr icra ediyordu. Fikret'in hatırası gelecek nesillerin gençleri üzerinde aynı cazibeyi hâiz olacaktır. Gençlere nümâne-i imtisal olacak büyükler aradığımız zaman Fikret'i göreceğiz. Fikret istiklâl-i vicdan, aşk-ı adâlet mefkûrelerini en iyi temsil eden bir nâsiye-i muhalliddir.

nu. 20, s. 317

Hüseyin Cahit (YALÇIN)

SERVET-İ FÜNUN

Büyüklere hürmet Türklerin en büyük hasîsasıdır. Her şeyden evvel şu satırların sahibini bu mukaddes kaide- nin müstesnası telâkki etmelidir. Kendini böyle bir küstah- lıktan ebedi olarak münerrah addederim. Fakat şu da var ki büyüklerle karşı hissedilen hürmet herhalde hakikate olan muhabbeti izale edemiyor. Onun için fikirlerimi meydana koymakta bir an tereddüt etmedim, etmeyeceğim.

Son zamanda edebiyat alemimizde dikkate celbe lâyük bir "basübâdel mevt" oldu: Servet-i Fünun tekrar intişâra başladı. Sevinmemek mümkün mü? Memleket bizim gibi naciiz kârileri dört sahife daha fazla okumak fırsatına nâil olun- ca elbet memnun olacaklardı. Bilhassa Servet-i Fünun bizden evvelki neslin marifet kitabı olan bir mecmua yeniden do- ğarsa...

Lâkin ne bileyim Servet-i Fünun denilince benim ha- tırıma (Fikret) gelir. Bu tahattur sebepsiz değildir. "Ke- mal-Hamid" mektebinden sonra edebiyatımıza ilk hamleyi o yapmıştı. Lisanda ve şiirde tabiatı görebilmek, hayatı dü- şünebilmek bizde fikretle başlıyor. "Servet-i Fünun" dram yapamamış Hamid de olduğu gibi eserlerinde tipler, büyük şahsiyetler halk edememişti. Fakat bizi biraz daha hayata itmiş, ruhumuzu eski akliyecî edebiyattan daha çok teb'îd edebilmişti. Bu itibarla "1312-1317" tarihi edebiyatımızda müstakil bir devre delâlet eder ve onun kahramanı (Fikret) tir.

Eğer (Fikret) olmasaydı Servet-i Fünun'un (Malumat) dan farkı ne olacaktı anlayamam. Binaenaleyh Servet-i Fün- nun'un sahib-i hakikisi İhsan Bey değil Fikret'tir. Kim bilir tekrar intişarında bu hakiki sahib-i imtiyazın ma- nevi müsadesi var mı?

Çıkan nüshalarını büyük bir dikkatle fakat -itiraf edeyim- pek az lezzetle okudum. Nedense bana mecmuanın kabında büyük yazılı (308) tarihi küçük yazılı (340) tari- hinden daha uygun geldi. Nüshalarını (33) sene evvel in-

tişar ediyormuş hissiyle ve ancak bu takdirde severek takip edebildim. Bu acayib duyuşumun kahlili iktiza ediyordu. Ettim ve bulduğum neticeler şunlar oldu:

a) Bir defa mecmuada hakim olan lisan Fikret'in lisanından çok daha az Türkçedir. "Şenâver"leri "neşetge"leri, "mesfur"ları, "gangame-i infilâk"ları "Tesir-i ızdırap-bahşa"ları, "bister-nâ"ları, "âsman-hâh"ları, "halk-ı bedayi-i Cerayan"ları yarım asır evvelki hatırlatıyor. Ne hazin bir tevakkuf...

b) Resimde ve heykelde çok ihtimam edilen bir noktadır. Sanatkârlar derler ki ruha gelen ilham ile müşambaya ve alçıya nefhedilen renk ve şekil çok değiştirmemeli, düzelteceğim diye o kadar oynamamalı. Bozulur ve ilk ilhamdaki kuvvet ve asalet mahvolur. Evet sanatkârların kendi şahıslarında bu kaidenin müstesnasını teşkil etmezler.

Olacağını olmuş, mukadderi olan işi görmüş büyük ruhların hâlâ itilaya çalışmaları bir sanat eseri olan maneviyatlarını bozmak ve binaenaleyh düşmekten başka bir netice vermez. (Ebedi)ler zümresine ayırdıklarımıza (merhum) demek bize çok acı geliyor.

c) Anlaşılmayan bir cihette (mecmua)nın ne için intişar ettiği. Hayata her hareketin bir gayesi vardır. (Servet-i Fünun)un gayesi acaba ne?... Onu İhsan Bey bile vazih bir şekilde söyleyemiyor, ben nereden bileyim. Yalnız meşhur imzaları toplamak, bazı cazip mukabelelerle onlardan yazı almak mecmuanın fikrî ve edebî bir harekete pişvâ olmasını temin edebilir mi? (Z.H. Nazım) Beyefendi'nin yazdığı sahifelerde meselâ (Halide) Hanımefendi'yi görmek -meslekleri itibariyle söylüyorum- benim fakir evimde bir bankere, yahut Şişli'nin muhteşem apartmanlarında benim gibi bir adama tesadüf etmek kabilinden olmuyor mu?... "Süleyman Nazif" imzasını son Telgraf'ta takib eden gözler ona Servet-i Fünun'da rastgeldikleri zaman bu yazının ne için bir akşam gazetesinde neşredildiğini pek haklı olarak sorabilir. Her yerde neşredilebilen yazıların terkibi demek olan bir mecmuanın -bilmem-bir mesleği var denilebi-

lir mi? Zavallı Fikret renksiz şeylere ne kadar kızardı..

435 d) (Servet-i Fünun)un maalesef enfakir tarafı şii-
dir. (Ekâbir-i Edeb)imizin bir türlü alışıp beğenemedik-
leri genç yazılardaki hassasiyetin onda birini Servet-i
Fünun'un ~~ke~~trüferli/ şiirlerinin birinde bulamadım^(x). Es-
kiden duyulup düşünölmüş; yalnız bu kadar değil. Hatta
yazılmış şeyleri evirip çevirip başka şekilde söylemek
fazla bir zahmet değil midir? Belki de bunların tahrir
tarihleri ilk Yunan harbine takdim ediyor. Halbuki bu şa-
irler ikinci bir Yunan harbinin Türk ruhunda yaptığı kuv-
vetli tahavvülden haberdar değil midirler? Zannan fevkine
çıkmağ için onun derinliklerine inmek lâzımdır. Bu sâidâne
nüzülü edebiyattaki kudretinin pek hürmetkârı olduğum Re-
şid Beyefendi'de bile göremedim. Ölüm düşüncesiyle (ilâd)^(xx)
eyledikleri şiir kendilerinin daha pek çok yaşayacaklarına
delildir, tebşir ederim. Çünkü onu bu kadar muğlak, fakat
kuvvetsiz durmağ, her halde ruhların ölümden çok uzak ol-
duğunu gösteriyor.

Kemale ermiş şairlerden kemalli ve mükemmel şiirle
bekleriz. Koyu, ağıdalı yazılar değil.

e) "Servet-i Fünun"da arayıpda bulamadığımız şey-
lerden biri de "mecmua"yı sevk etmesi iktiza eden "fikr-i
müvecceh" dir. Sahifelerinde ilmî mahiyeti hâiz bir satır
bile yok. Yepyeni bir tahavvül ve inkılâba maruz kalmış
koca bir millet kitlesini kendisine muhatap addeden bir
fikir mahfelinin onun âtisi onun saadeti için neler düşün-
düğüne tesadüf edememek bir Türk kârii için elim bir ek-
siklik değil midir? Temelleri kum üstünde duran felsefe-
ler, mebdeleri tarihe karışmış fikirlerle "Servet-i Fün-
nun"u "Mecmuaların Şeyhi", fakat öyle bir şeyh ki mürid-
leri mazinin derinliklerinde medfun, addeylemekte kendimi-
zi hiç de haksız telâkki etmiyoruz.

(x) Evvelce basılıp Servet-i Fünun'da tekrar edilen bir
şiiri mecmuaya aid telâkki etmiyorum.

(xx) Tabir kendilerininindir. Aynen alıyorum.

Sözüm kısası biz yeni Türkiye'nin hakiki münevverleri olmak azminde bulunam genç zümre -henüz meydana bir eser koymamakla beraber- buna imkan vermeyen her sözü , her hareketi ciddiyetle ve fakat redle karşılamaya mecburuz. Bu mukaddes mecburiyet bize millet ve insanîyet mu habbetinden geliyor. Neticesi nazikâne olmasa bile sebepdeki ulviyet düşüncelerimizin -eğer varsa- hatalı cihetlerindeki kusurları müsamaha, doğrularını da kabul ile karşılaştıracak kadar hasbi ve samimidir zannederim.

nu: 27. s: 434, 435

Hasan Ali (YÜCEL)

YİNE SERVET-İ FÜNÛN

"Her nesil değiştikçe eskiler yeni gelenlere şüphe ve tereddütle, yeniler eskilere istihfâf ile bakarlar."

Bu söz Süleyman Nazif Bey'indir. Müsadelere nail olacağımı bilseydim, hakikati daha serbest bir şekilde intak emeliyle onu şöyle ifade ederdim:

"Her nesil değiştikçe bazı yeniler eskilere şüphe ve tereddütle, bazı eskilerde yeni gelenlere istihfafla bakar."

Buradaki tereddüt ve istihfaf keyfiyetlerine katiyen ahlâkî bir mana vermiyorum. Nazif Bey gibi bende bu halet-i ruhiyenin "her yerde ve her zamanda adet" olabilecek kadar tabi olduğunu itiraf ediyorum. Yalnız kendilerinden ayrılmak mecburiyetinde kaldığım bir nokta var. O da bu kaideye, tabiatın bu ezeli kanununa Nazif Bey "adet" dir diyor. Bense bunu bir zaruret şeklinde görüyorum.

Çünkü, hayatın en değişmez mukadderi değişmektir. Eski Yunan feylesofunun dediği gibi aynı derenin aynı yerinde, aynı adanın bir anda aynı suda yıkanması nasıl mümkün değilse insan ruhunun ra muhtelif zamanlarda onu teşkil eden onların seriüttahavvülünü takip etmesi o derece muhaldir.

Malumdur ki büyük şahsiyetler yirmi ile otuz arasında "dehâ" malzemesini tedarik, sinn-i kemal olan kırka kadar bu malzeme ile eserlerini bina ederler. En kudretli ruhlar bile her an tahavvül eden ferdi ve ictimaî hayatı bütün devrelerinde takibe muktedir olamıyor. Ömürlerinin en hassas ve galeyanlı zamanlarında tebellür eden kanaatlarından kurtulamıyorlar. (Üstad) sıfatını meselâ, (Hamid) gibi bihakkın ihraz edenler bile bu hususta istisna teşkil edemiyor. O halde eskiler eser vücuda getirmiş, kah akranından hareket, kah evladından cesaret toplayarak olmaları mukadder bulunan kemal zirvesine erişmişler. Kudretleri nisbetinde maneviyatlarını hudutsuz fezâlara sal-

mışlar, uçmuşlar ve uçmuşlar. Fakat öyle bir yere gelmişler ki daha fazla yükselmeye hava gibi şeffaf olan kendi kudret-i ruhiyeleri mani olmuş, durmuşlar. Tıbbi kartallar gibi...

448

Kuşların semayı en iyi tanıyan zemini en uzaktan/görebilenleri de böyle değil midir? Tabiat bu kayıtsız mahlukatların bile tayeranlarına bir had koymuş. Kıskaç tabiat!.. Kendisinden başka her şeyin fenasını ister ve ancak kendisinin bekasına razıdır.

Beyaz başlar eğer istiyorlarsa ki daima zinde ve daima yeni kılsanlar. Evvelâ tabiat ve hayatın bu bîaman ve belkide nankör kanununa rıza göstermeli ve tabiat etmelidirler. Lakin zevilukul içinde tabiat kanunlarının da değişeceğine, değişmeseler bile mabe'l-itâa olmadıklarına inananlar belki mevcuttur: Süleyman Nazif Bey gibi.

Meselâ, kendilerine edebiyatımızın hal-i hazırını sormanız alacağınız cevap aşağı yukarı şöyle olacaktır:

"Geçmişte ve geleekte bir sultân-ı edip vardır, Hamid onun veliahdıda Cenap!.."

Bu monarşik saltanâtın müdafa-i mevcudiyet vekili olan heybetli generale hemen arz edeyim ki veliahdın saçağını öpme demese sultan-ı edibin bir zamanlar en sadık tebeasından biri idim. Ömrüne babamdan daha çok dua ettiğim Hamid'e yarım asırlık saltanat kifayet etmiyor mu? Hangi hükümdar tahtında bu kadar muammer olabildi? Onu hayatımızın bir devresinde tek ve binazır tanımakta hangi samimi adam tereddüt eder? Fakat aynı hakka istinat ederek Bâki, Fuzûlî, Nedim ve Şeyh Galip gibi dehalarda meydana çıkarlar. Bugün dava-yı saltanata manen kıyam edecek olurlarsa heybetli general emrindeki kuvvetle onlara mukavemete imkân-ı tasavvur edebilir mi?

İlim ve sanat âleminde kuvvetli bir aristokrasinin vücudunu zaruri gördüğüm için edebiyatımızın bugünkü devresini bir "fasıla-i saltanat" addetmekte üstadlarını mazur görsünlür. Kendilerine ve bilhassa Hamid'in eserine hürmetim lâyezaldır. Bu hususda şahıslarına vakiolacak

en küçük bir nezaketsizliği bile ruhun afvetmekten ebediyen uzak bulunuyor. Gubar-ı âlam ve âmâl ile ağırان saçlar mahşerden sonra da takdise lâyıkdır. Başu bu kıymettar akılla makar olanlar için endişe ve teessür bile bir tenezzüldür. Toprak hepimiz için bir menşe olduğu gibi, yine hepimiz için bir müntehadır. İstisnası olmayan akıbetler, hiçkimseye ne şeref, ne de zillet vesilesi olabılır, geçelim.

Mehib kumandan çok cesaretli görünüyorsa da galiba iyi erkân-ı harb değil. Hamid gibi kemalini idrak etmeş erbab-ı dehâyı çok dikkatli müdafa etmek lazım. Bütün kudretine rağmen Nazif Bey'i ben bu noktada biraz zayıf görüyorum. Dahileri ancak dahiler tanır ve dahiler tanıtır. Mamafih itiraf edeyim ki bu cephede Nazif Bey'i ammeye kuvvetli gösteren muhacimlerinin zaatıdır. Netice vermeyen baş kaldırmalara isyan diyorlar. Onun için bu muhacimler henüz birer âsi vaziyetindedirler. Ancak aralarından hasımları kadar kuvvetlisi çıktığı zaman mesele kendiliğinden halledilmiş olacaktır.

Nazif Bey'in sevkü'l-ceyş hatası matbualarının yalnız mektup eserlerini gale alması ve onları birer müdafâ ve hatta hücum silahı gibi kullanmasıdır. Halbuki bir (Tarrık), bir (Eşber), bir (Makber), dünü arasında sürüklemiş fakat bu günü ve bu günkü hayatı istikbale itmek kudretini kaybetmiştir. Bir eserin dünkü yaptığı muvaffakiyeti bu güne affetmek ne doğru, ne de nafidir. Rumelihisar'ın tarz-ı inşasını tebul, banilerini tavkîr etmek için neden "bu hisar İstanbul Boğazını bu günde müdafa edebilir." demek mecburiyetinde bulunalım? Bu hükme istinaf ederek orayı tahkime kalkanlar nasıl muhtî iseler, dünün kalesi vaziyetinde bulunan eserleri bugüne öylece mal etmek isteyenlerde aynen hata ediyorlar. Nazif Bey bu ictihadında ancak bir sevap kazanabiliyor.

Halbuki bizce (eski) nin (yeniliği), (yeni)ye ruh verebilmesindedir. İhtizar döşegindeki bir baba, ancak evladının alnındaki hayat işaretini görerek canlanır ve

ancak o yavrunun kalbinde bıraktığı muhabbetle (hay)dir. Yoksa onun çerden çöpten benliği bir mum ışığı gibi kararır gider. Baki kalan ve bekaya namzet olan ziya, kendisi söndüğü halde ışığı yıldızdan yıldıza intikal ede ede ta nâmütenâhilere kadar uzanan ecramdadır. İşte taş gibi sabit ebediyetlere değil, dalgalar gibi müteharrik ve ziyalar gibi mütemevviç edebiyetlere müminiz.

Biz; kudema arasındaki dehaları ebedî tanıyorsak bunun en büyük sebebi bizde yaşamaları ve bizi yaşatmalarıdır. Bilmem ki Nazif Bey bunu kafi görüyorlar mı?

nu: 28, s: 447,448

Hasan Ali (YÜCEL)

BURADA EDEBİYAT-I CEDİDE MEDFUNDUR

(Yeni nesil edebiyattan bîhaber, bediî heyecandan gâfil ise bu mes'ûliyeti nerede ve kimde arayacağız?)

"Eylül"ü Edebiyat-ı Cedidenin eylülüne tesadüf eden Mehmet Rauf Bey'in cezrî bir sernâme ile pek kati bir hükmü muhtevî makale veya hitâbe-i müteheyycânesini dikkat ve alâka ile okudum. Aziz edip bir medfen önünde boşluklara teessür ve bedbinlik damlatan sesiyle şöyle haykırıyor:

"Evet, hiç korkmayınız, söyleyiniz; mübalağasız ilân eden bilirsiniz: Türk Edebiyatı ölmüştür. Elhamdülillah nihayet omu gömdük ve kurtulduk!.."

Ben de diyorum ki bu şişkin ve lerzedâr sese boşluklar şöyle cevap veriyor: "Evet Rauf Bey, hakkınız var, tesirinizin bütün kuvvet ve şiddetini sesinize vererek haykırınız, deyiniz ki ben bir medfen önünde bulunmuyorum ve burada Edebiyat-ı cedide medfundur." Buna "hayır!" demeye cesaret edemezsiniz. Çünkü, bizzat siz o âfilenin en yanık biz meşsiyecisisiniz.

Sizin pek acele verilmiş hükmünüze gelince: Bana bana söyletmeyecek, ilan ettiremeyeceksiniz. Ben maksad bir kazıya ile şöyle demeye cesâret edeceğim.

"Bilâtereddüt söyleyiniz, Türk Edebiyatı ölmemiştir, Türk Edebiyatı yaşıyor. Türk Edebiyatı Servet-i Fünun Edebiyatı demek değildir!" Çökmüş, kendi içine gömülmüş üç dilli bir cemiyetin ifâdesi olan bir edebiyat -i içinde çok kıymetlileri bulduğumu inkâr edemeyeceğimiz bir takım miras bırakarak öldü. Tabiatın tekâmül kamını, zevkin tekamülü de bany âmirdi. Asrımızın edebiyatı diye, bugünkü edebî zevk ve telâkkilerimizden uzak, maşerî hissiyatımıza hitap edemeyen, milli benliğimizi terennüm eyleyemeyen bir edebiyatın ölümü pek tabi bir hadise idi. Fakat bu ölüme, vlv orta Türk Edebiyatının ölümü demek, hayata yine hata ile muamele etmektir. Buna edebî vicdanımız tehammül edemez. Bu hüküm şunun kapısından giremez.

Mantığın hududunda geçemez. Mecmualarda, matbuat-ı yevmiyede edebi eserler görülmemesi ve kitapçılık âleminin feci olması/gibi daha ziyade zevâline istinat eden ahvâle bakıpda alelfevr Türk Edebiyatı ölmüştür, demek hem yazık, hem de günahtır. Umuttur muyuz ki pek feyizli bir inkılap yaşıyoruz, bir intikal devresindeyiz. Bize edebi zevk diye çeşnisinden tattırılan kozmopolit, ruhsuz, tasannulu, tekellüflü eserler bugün bedî vicdanımıza nasıl hitap edebilir? Dünü dün için terennüm eden yazılar, bu günkü görüş ve sezişlerimizden kilometrelerle uzakta değil mi idi?

Bilmem ki bu hakikat neden tasdik etmiyoruz. Bize garb, Arap ve bilhassa Acem zevklerinin muhtelif bir nakli, iğreti bizden ayrı ve aykırı intiba ve tahassüslerinin muhasalası olan bir edebiyatı, bugün nasıl bir Türk Edebiyatı diye kabul edebiliriz. O edebiyat ki bu günkü Türk cemiyetinin bir ifadesi değildir ve olamamıştır. Çünkü onda kendimizi, benliğimizi göremiyoruz, bize gelinlerin başlarına takılan taçlar gibi iğreti geliyor.

Biz, süs şaşaa, tasannu değil, içimizi gözetlemek kendimizi görmek istiyoruz. Bunu Edebiyat-ı Cedide yapmandan ufûl etti. Fakat Edebiyat-ı Cedide'nin ufûluyla Türk Edebiyatı ölmedi. En asil, ve en ulvî heyecanlar yaratıp yaşatmaya her zaman mukadder olan Türkün edebiyatı ölmedi. O, bugün istikametini alıyor. Hedefini tayin ediyor. Bu edebiyat kapılarını harice kapamıştır, kendi kendine kaynıyor. Türk cemiyetinin edebiyatı, düşünen, duyan, hissin ruhun edebiyatı oluyor. Ölmeyen Türk Edebiyatının bugünkü vechi budur. Biz buna, ruhumuzun bütün sarılışıyla "Millî Edebiyat" diyoruz. Siz, ne istersiniz öyle deyiniz. Yalnız "Türk Edebiyatı ölmüştür" demeyelim, milletin heyecanını inkâr etmiş oluruz. Ve o zaman bize "Milli Edebiyattan bihaber, bedî heyecanlardan gafil" diyenlerde bulunur. Soruyorum; yalnız bir zümre-i havassa hitap eden renkli boyalı, aristokratik bir edebiyata nasıl munhasıran Türk Edebiyatı diyebiliriz. Bu edebiyatta halk ruhunun, halk hissiyatının hangi ulvî tecellilerini görüyoruz. Dili

dilimize uzak, zevki zevkimize yabancı bir edebiyatta ruhumuzun hangi tecellilerini bulabiliriz. İşte o edebiyat ölen, bu edebiyatta yaşayan edebiyattır. Rauf Bey diyorlar ki: "lar ki: "Edipler yazarken parayı, tabiler basarken parayı, sahib-i imtiyazlar seçerlerken parayı düşündükleri içindir ki Türk Edebiyatına kıyılmış ve kıyılmakta bulunmuştur." Aziz edip, buna "bizler" kelimesini de ilâve etmiş olsaydı daha münsifâne ve hukûkiyane hareket etmez miydi? Zira ömrü muhteviyatı kadar az olan "süs" mecmuası da kendilerinin riyaset-i edebiyası altında intişar ettiği zaman Türk Edebiyatına en ziyade kıyan mecmualardan biri olmuştu. İsterlerse bu hakikati mecmuadan intihap edeceğimiz misallerle teyid edelim.

Büyük Fransız münekkidi "Emül Fake", "Okumak Sanatı" ve "Yazmak Sanatı" ünvanlı eserlerinde herkese şu kıymetli tavsiyede bulunuyor:

-Evvelâ, okumaklı, saniyen okumalı, salisen yine okumalı. Edebiyatımızın bugünkü halinden yana yakıla şikâyet eden muhterem Rauf Bey derhatır buyurur ki bizzat kendiside mecmuasını, okumadan evvel yazmaya başlayan birçok heveskârın yazılarına tahsis etmişti. Bu da edebiyatımıza kıymak değil midir? Edebiyat mefhumu ortadan kaybolmuş ise bunda -âfw buyursunlar- kendisinin de memleketin bir edibi olmak itibariyle büyük bir hisse-i mes'uliyeti vardır.

"Bu müessif hareket içinde yeni nesil edebiyattan bihaber, bedî heyecanlardan gafil, sevkolunduğu yanlış yoldan zarar ve ziyan içinde yuvarlanıp gidiyor. Bu akâmet sahasında neslin edebî istidatları inkişaf imkânından mahrum kalarak edebiyatımız kim bilir ne gayr-ı kâbil-i telâkki zararlar kaydetmektedir. Az daha devam eder ise edebî ilhâmımız kâmilen kuruyacak, edebî dimağımız bütün bütün tefessüh edecek, bir millet itibariyle en korkunç harp malubiyetlerinden, en kâhir düşman istilâlarından geci arızalarla harâb olacağız."

Muhterem edibin makalesinden müferriiz bu kısım üzerindedede tevakkufa mecbur oldum. Rauf Bey: "Yeni nesil

edebiyattan bihaber, bedî heyecanlardan gafil, sevk olunduğu yolda... İlh..." diyor.

Ben o kanaatteyim ki bedî heyecanı yalnız edebiyat yaratmaz. Onu her güzellik karşısında diyabiliriz. "Edebiyat, bedî heyecanın ifâdesidir." ifadesinden bedî heyecanı ona tahsis etmek yukarıki haksızlıklardan bilmem kaçınıcısını teşkil eder.

722 Yeni nesil bedî heyecandan gafil addeylemek te büyük bir ittihamdır ve bu hükmü bilmem ki neden -ve kendilerinin makalelerinde çok kullandıkları/cesaret kelimesini mahalline sarfederek soruyorum- nesil veriyorlar?

Yeni nesil, bedâyî-i milliyesini çok iyi duymuştur, bu inkâr edilemez bir hakikattir. Yeni nesil, ruhun terennümünü bekliyor, cebrî, zoraki, fraklı, smokinli bir edebiyat istemiyor.

Yine yeni neslin edebiyattan bihaber olması ittihamina gelince Rauf Bey'i bunda da haklı görmüyorum. Gönül arzu ederdi ki bizzat aziz edip, bu noktayı meskût geçsinler. Hem iki nesle, edebiyat namına üryan, kırmızı kuşaklarla memnuniyetinin ilânı lâzım gelen Filodukes eserleri okuttuktan sonra onun edebiyattan afüvdâr olmasını beklemek bir günah olmaz mı? Hem bunu biz niçin bekliyoruz. Ne ekdik ki onu biçelim! Beşerî aşkın hayvanî kısımlarını çalاکalem tasvir etmek, bühtâmeler yazmak suretiyle çürütülen bir edebiyatın vereceği semere ne olabilir?

Yeni neslin zevki idlâle uğramış ise -ki ben bunu kabul etmiyor ve bir çok gençlerimizi tenzih ediyorum- ve kendileri bunu iddia ediyorlarsa teessüf ve teessürle söyleyeceğim ki bu mes'uliyet yine ediplerimize teveccüh etmelidir.

Makalenin sonunda öğrendik ki Rauf Bey, bademâ muhtazaman edebî yazı yazacaklara bu vadi memnuniyetle karşıladık. Yalnız temenni ederiz bu yazılacaklara bu vadi memnuniyetle karşıladık. Yalnız temenni ederiz bu yazılarında ölen edebiyattan değil, yaşayan Türk Edebiyatından bahsetsin.

Rauf Bey emin olsunlar ki makalelerini bugün okuyacak olan varsa bu yeni nesildir. Fakat mhterem edibin dediği gibi bedî heyecandan gafil, edebi bilgiden mahrum olan yeni nesil değil!..

m: 44, s: 720, 722

Re'fet Necdet



TARİHİMİZDE BİR FECR-İ KAZİB VE NEDİM

Eski Osmanlı İmparatorluğunda ikbal güneşinin ilk gurubu 1110 tarihine, Karlofça muahedesinin akdine müsadifti. Bundan sonra devam eden yirmi senelik kesif bir gece, memleketin âfâkını kara bulutlarla örtmüştü. Pasarofça muahedesini İmparatorluğun bir zamanlar sinesinde at koşturduğu ülkelerin sahiplerine "pes" dediği bir ân-ı elimde (1130) imzalandı. Bu mânâsız cidaller, mütemadiyen Türk gururunu zedelemiş ve artık uzak diyarlara nazarlarını temdid edemeyen millet için çekilemez bir belâ olmuştu. İşte bu derûnî şikâyeti duymak ancak Nevşehirli İbrahim Paşa'nın zekî, dirayetli ve din ve devletini seven kalbine müyesser oldu. Ahmed-i Sâlis, etrafının tesiratına maruz buldukça onlara râm olan bir tıynette idi. Bunun en büyük delili, evvelce Şehit Ali Paşa'nın mirası olan kitaplar arasında "felsefe ve nücûm ve ekâzib ile meşhûn olan ve tevârihe" müteallik eserlerin hatta vakıf edilemeyeceğine ferman edecek kadar mutaassıb iken, bilâhire bunlardan bazılarının Türkçeye tercümesiniemredecek derecede hürriyetperverlik göstermesi idi. Halbuki ne o taassub ve ne bu hür-endişlik kendi şahsının malı değildi. Binâenaleyh saltanat sürdüğü senelerin Ahmed-i Sâlis nâmına izafesi bir hata olur. Hakikatta patişah, sadrazamları idi. Nitekim dâmadı olan İbrahim Paşa'nın sadâreti devrinde de hal böyle idi. İbrahim Paşa'nın ilk muvaffakiyeti, harbin verdiği şûriş ve intizamsızlıklardan bezen memlekete biraz huzur getirebilmek için düşmanlarla barışması oldu. Devletin dâhilî bünyesini tedâvi lâzımdı. Yıkılan hânümanları tamir, zevk ve neşeden mahrum gönülleri müsterih etmek istiyordu.

İbrahim Paşa Nevşehirli bir Türktü. Akl-ı selîminin kuvveti, sadâret makamının ihtirasına zebûn olmamasından neşet ediyordu. Halbuki gayr-i Türk unsurlardan yalnız o makamın verdiği kudretle mest u muhteriz nice nice büyük

kavuklular bu selâmet-i fikriyeyi gösterememişlerdi. İbrahim Paşa'nın zekâsını hâdisatın hakikatına temas ettirebilmesinde, hassaten Anadolu'lu bir Türk olması çok kavi bir âmil olmuştu. Bu koca kitlenin ızdırabını sadâretinden evvel garip gördüğü muhtelif yerlerde bütün kalbi ile duymuştu. Milletinin istirahatini kendi saadeti gibi hissedebildi. Onüç sene süren sadâreti esnâsındaki bütün harekâtı bu gayenin istihsâline mâtuf idi. "Fatih" in Avrupa'daki rönesansa müsâdif olan saltanatı zamanındaki veche-i azimet, be tekrar devletin harekâtına hedef teşkil etti. Macar mühendisi İbrahim Müteferrika'ya matbaanın küşadı müsâdesini vermek, garbe teveccühün en unutulmaz bir delilidir. Paris'e kadar gitmiş olan Said Mehmed Efendi'nin bu müzeyyen şehri gördükten sonra kendi memleketini alelhusus İstanbul gibi tabiatı cihetinden dünyanın en güzel bir yerini Fransa kadar mâmur görmek emeli sadrazam için de hakiki bir iştiyak olmuştu. İbrahim Paşa bu noktayı ihmal etmedi. Bir taraftan İstanbul tezyin ve diğer taraftan muvattanı olan Nevşehir ile diğer beldeler imara başlandı. Halk bir parça huzur gördü. Acık nefes alabildi. Felâketli demlerden sonra elde edilen sükûn zamanları tabî bir aksülamel ile insanları pek fazla zevk ve sefahate meylettirir. "Lâle Devri" içinde böyle oldu. Çırağan safâları, Göksu gezintileri, Sadâbâd seyranları, helva sohbetleri bu zevk ve sefâhetin bize intikal eden / neş'edâr akislerinden başka birşey değildir.

358

Fakat bu nûşâ nûş ve mest geçen devir ancak 13 sene devam edebildi. İnsanların kirlerini döktükleri bir yerin, sıcak bir hamamın ağır buharlarından alınan mülevves bir heyecan ile ortaya atılan Patrona Halil bu rahat ve müsterih devre feci bir hatime çekti. Bu gayr-ı Türk ve gaddar âsinin arkasına toplanan ne ülemâ zümresi, ne mutaassıplar güruhu idi. Hakikatta Patrona'nın arkasından kesif bir karanlık, meş'um bir gece geliyordu. Az zaman içinde bu gece Me onun kara bulutları, İmparatorluğun âfâkındaki bu muvakkat aydınlığı,

uzun seneler için bir kere daha kapadı ve söndürdü. İşte mebdei gece ve müntehâsı yine gece olan bu geçici aydınlığı tarihimiz için bir "fecd-i kâzib" addediyoruz. "Lâle Devri" ancak bir lâlenin ömrü kadar yaşadı. Lâlenin rengi kadar şehvî ve sert bir zevk ve neş'e, yine lâlenin rengi gibi âteşin bir humar ile sızdı ve ebediyyen uyudu.

x

x

x

Nedim, bu kısa fakat zevk içinde geçen devrin bülbülüdür. Nedim, bu "fâsıla-i zulmet" i uyku içindeki bir rüya gibi idrak etti. Nasıl ki rüyaların uyku gibi karanlık bir mebdei ve yine uyku gibi karanlık bir nihayeti varsa, Nedim içinde yaşadığı bu onüç senelik ikbal devri aynı şerâit içerisinde başlayıp aynı âkıbetle neticelenmiştir. Bu itibarla Nedim'i ben çölde gezen ve bittesâdüf yeşil bir vahada ancak bir iki saatını geçiren garip bir seyyaha benzetiyorum. Buna memûl cennetin bütün kevserlerini, hararetini teskin etmek emeliyle bir anda içmeye çalışan, her gördüğü yeni ve kıymetli şeyi iğtinam için çabalayan seyyahın telâşlı ve acûl hâlet-i rûhiyesini Nedim'de pek bâriz görüyoruz. Nâil olduğu bu zevk ve sürûrûn bir göz açıp kapayıncaya kadar süreceğini sezen, belkide bunun şuuruzca farkına varan Nedim, rûhunu bir nokta üstünde temerkûz ve hissiyatını bir mevzua hasr, aşkını bir kalbe ihdâ edememiştir.

Bülbüllerin ister seni ey gonca dehen gel,

Gel, gittiğini anmayalım gülşene sen gel,

Pâmâl-i şitâ olmadan aklım çemen gel,

Ver hükmünü ey serûs-i revân köhne baharın.

Şu satırlar sanki yaşadığı devrin mezartaşı için yazılmışa ne kadar benziyor.

Sürekli şiddetli bir hissin zebûnu olan büyük ve bedî ihtirastan Nedim'de bir eser bile yoktur. Bunun için Fuzûlî'ye hiç benzemez. Lisanındaki çalâki, serâzâd rûhunun en güzel timsâlidir. Çapkınlığı, işvebazlığı, hatta biraz fazla şakacılığı ruhundaki istikrarsızlığın tecellisinden

başka birşey değildir.

Henüz neşesini görmeden humâr çeker

Nedim-i dil-şede-i bîkarârı benden sor.

İşte kararsızlığının kendi diliyle delili...

Çeşimde hayâlin gibi gel geşt u güzâr et

Nakşın gibi âyine-i sînemde karâr et

Serd oldu hevâ çıkma kuyundan kuzucağım!

Mısralarıyla sevgisini anlattığı muhatabını hemen şakacıktan kendine çağıran şâir:

Dir sana Nedîmâ bunu tekrar betekrar

Bîgâne ile etme sakın azm-i çemenzâr

Ger kân gibi ağıâr kaparlar seni zinhâr

Serd oldu hevâ çıkma kuyundan kuzucağım.

sözleriyle onun kalbini kapayıvermek yolunu ne güzel buluyor.

Şu davette derin bir aşktan ziyade lâubâli hatta biraz muğfil bir eda göze çarpmıyor mu? Bazan insan Nedim'in âh u zârdan bahsettiğini görürde yek nazarda ciddi zanneder.

Halbuki sevdalarında Nedim, çok seyyâl ve çok neşeperverdir.

Meselâ: İşte hûn oldu dilim gamze-i ayyaşın için

İşte hançerlere düştüm, senin ol kâşın için

diye tazallum ederken sakın aldanmayınız. Bu söz pek şâirâne olmakla beraber biraz yalandır. Eğer öyle olmasaydı arkasından şu netice çıkar mı idi?

Pek rica ederim unutma güzel başın için

Gel benim kaşı hilâlim bize bir îd edelim...

Bayram yapmak için yanına çağırdığı sevgilisinin hasretiyle Nedim ağlamamıştır ve ağlayamaz. Çünkü o olmazsa bir başkası zevkini idâme edebilir. Bu itibarla Nedim edebiyatımızda çok sevilen bir "Çalı Kuşu" dur. Bu şakrak kuşun konuştuğu dallar o kadar çoktur ki:

Yine oldum esiri âh bir şûh-ı sitemkârın

Ki dilber sevmemiş bilmez belâsın âşık-ı zârın

Ne kâfirliklerin gördüm ben ol zülf-i siyekhârın

O ebrûnun, o zalim gamzenin, ol çeşm-i mekkârın./

Birinci mısraın başındaki "yine", bu küçücük kelime davamızın büyük bir delili değil midir? Ferdî istidâdın hakkı unutulmak şartıyla muhîtin şahıslar üzerindeki tesiratına Nedim kadar kuvvetli bir misal olamaz. Devrinin bütün evsafını, yaşanan hayâtın bütün inceliklerini bu derece benliğine kalbedebilmek her halde büyük bir sanat kudretine vâbestedir ki Nedim'de bu kudreti biz pek salâbetli buluyoruz.

Nedim'in saray ilhamıyla veya şarap ve cânan ibramıyla yazılmayıp içinin bütün harâretiyle söylenilmiş öyle mısraları da var ki onlarda tecelli eden hâlet-i rûhiye ile diğer sözlerini telif edebilmek pek kolay olmasa gerektir. Onun içindir ki biz Nedim'i alelâde bir seffih, bir ayyaş telâkki etmiyoruz. Yoksa ekser eş'ârına göre verilecek hüküm bile bizi bu noktada hataya düşmekten kurtaramaz.

Meselâ bakınız:

Cefâyı, tâlii nâ sâz-ı kârı benden sor
Aman aman sitem-i rûzgârı benden sor
Düşüp ümide neler çektiğimi ben bilirim
Belâ-yı keşmekeş-i intizârı benden sor
Bir iki günde ne gaddarlıkların gördüm
Felek dedikleri nâ-pâydarı benden sor.

Birde şu "tesdis" in başıyla sonundan birer kıta nakledeceğim:

Gam-ı hâlinle genc-i aşk misk-i ilhitâm olsun
Tekeyün-i lâlîni yâd etmeymâlemde nâm olsun
Dile câm-ı emel endûh ve mihnetsiz harâm olsun
Gamın eksilmesin peymâne-i ömrüm tamâm olsun
Beni mahrûm-ı bezm-i vasl eden mest-i müdâm olsun
Dil-i mecrûhumun kanın içenler şâdgam olsun

x

x

x

Bugün gördüm Nedim-i can-güdâz derd-i perverdi
Giyah gûh mihnetgâha dönmüş çehre-i zerdi
Zebân çektikçe kanun ciğerden şu'le-i derdi
Demâdem âh edip bu muttali dilsûzu söyledirdi. ilh.

Görülüyor ki Nedim, muhîtinin bütün cazibedâr nümâyişlerine tercüman olmakla beraber rûhunun görünmez yerlerinde şiirin ve sanatın ebedî kıvılcımını nââidê bir yakut gibi bütün âteşinliği ile muhafaza edebilmiştir.

Düşürme kendini girdâb-ı inkılâba Nedim

Zaman olur sana da berkenâr olur peymâ

diyen zavallı şâir, felâketli bir inkılâba mâruz kalmışsa da ahlâkının hürmetkâr kalplerini zâhiren şâd, fakat hakikatta nâşâd olan rûhuna bir sükûn ve rahat sahili yapabilmiştir. Onun tam iziyüz sene sonra âkıbetine acıyarak yâd ederken, o âkıbeti ihzar eden cehl ve zulmete de lânet etmekten kendimizi alamıyoruz.

nu. 23, s. 357-359

Hasan Ali (YÜCEL)

NEDİM HAKKINDA MÜTALAAT

Nedim'i Muhtelif Asırlarda Nasıl Telâkki Etiler?

Fatin Tezkiresinden:

Nedim'denbeş rub asırsonra yazılmış olan Tezkire-i Fatinde böyle diyor:

"Ahmet Nedim Efendi şehriy'ül-asıl olup tarîk-ı tedri- se duhûl ile muahharan Mahmut Paşa Câmi-i Şerifi havâlisin- de kâin, mahkemede bir müddet icrâ-yı emr-i hükûmet eyledik- ten sonra binyüzkırkûç tarihlerinde dâr-ı bekâya^{rihle} eylemiştir. Mümâileyh kemal ve fazlı nümâyân bir şâir-i âteş-zeban olup, metânet-i tabî yâdigâr-ı rûzgâr olan divân-ı belâgat ünvanı bir bürhân-ı kavî ve bir hüccet-i metin-i mânevîdir. Salim Efendi tezkiresinde dahi bazı âsâr-ı letâfet-şiarı mestûr ve mukayyedir."

Mecmua-i Ebuzziya, cüz: 10, sahife: 297

24 Cemaziyelâhire 1296 senesinde Namık Kemal Bey'in Midilli'den Ebuzziya Tefvik Bey'e yazdığı bir mektup ki Nû- mûne-i Edebiyatın tertibi tasavvur olunan nazım kısmına aidi- dir. Nedim'e dair şu satırlar okunur: "Yine o asrın üdebâ- sından Osmanlıların en büyük iftihârına şâyân olan Nedim, kendi kendine bir yol açmış, çok münasebetsiz şeyler söyle- miş, fakat birçok sözlerinde de Arap ve garp edebiyatı içi- ne karışmaya liyakatını göstermiş.

"Nedim'in eserini istersek ben intihap ederim. Muhake- sini de yine ben imzam altında yazarım. Fakat ceyb-i kütüp- hanesinin bir cildine bile sığmaz. Lisanımızın en büyük şa- iri Nedim'dir."

Mecmua-i Ebuzziya, cüz: 11, sahife: 325

17 Recep 1296 tarihli mektubunda da Nedim'e dair şu satırlar vardır: "Nedim'in intihap ve mülâhazası zaten sa- na değil bana aiddir. Hatta imzam altında göndereceğim ve hatta âsâr ve mütâlâ "nûmûne" sahifesiyle yüz sahife kadar yer tutacak nesirde Osmanlıların en büyük kâtibi kim ise

o olsun. Şiirde en büyük sahib-i kudret Osmanlılar içinde Nedim'dir. Yalnız Sâlim tezkiresinde arada bana o merhumun bir tercüme-i hâlini gönder."

Recaizâde Mahmut Ekrem Bey, "Kudemâdan Birkaç Şair" ünvanlı küçük eserinde Nedim için şu sözleri söylüyor:

"Sultan Ahmed-i Sâlis asrının yegâne şâir-i nüktedânı ve Damad İbrahim Paşa mecâlis-i ezvâkının münferid Nedim-i terzebânı olan kuzâttan İstanbullu Ahmed Nedim Efendi ki selâmet-i tâb ve dikkat-i temyiz ile temâyüzüne şâhit olan nezaket ve selâmet ifâdesi ve fesâhat-i üslûbu ile vâsfinda:

Nükâd-ı edeb dinleye lâayık
olduğu gibi, şuh meşrep ve şetâret-i mizacına delâlet eden
edâ-yı şirin ve tâbirât-ı şükrünü ile hakkında:

Kanâd-ı edeb demekte sâdık
görünür. Müteahhiren şuarâ-yı Osmaniyenin gerçekten mâyü'l-
iftihârı addolunacak dehât-ı üdebânın birincilerindendir.

Kendisinden mukaddem olan meşâhirden Fuzûlî'lerin, Nef'î'lerin de muhtıralarından olduğu ve yollarında kendilerine henüz müsâbakat eden bulunmadığı müsellemlerle beraber bu iki zâtın ve hatta Nedim'den müehhir olan Şeyh Galib'in ekser sözlerinde irânâlık şâibesini görünüyor. Nedim ise —Edebiyat-ı Aceme me'lufiyette eş'âr-ı Fârisiyesi delâlet eylediği vecihle ne Fuzûlî'den, ne de Nef'î'den aşağı kalmadığı halde— Türk eş'ârında şive-i lisân-ı Türkîden mümkün olduğu kadar ayrılmamaya dikkat ederek bu hususca akranının kâffesine rüchân-ı fazilet isbat etmiştir.

Nedim'in tab'an şâir yaratıldığına hüsn-i hayal ve garâbetitasavvuru en büyük şâhit ve zâde-i tabî olan o bedâyî ise en evvel meziyet-i fitriyesine aid ise de şâirin öyle gül faslına yetişmiş bülbüller gibi, kemâl-i şevk ve şetâretle bir düziye nağmesâz-ı belâgat olmasına, bulunduğu asrın dahi hayli tesiri, hayli muaveneti olmak lâzımgelir."

Ebuzziye Tefvik Bey "Nümûne-i Edebiyat-ı Osmâniye" sinin 24. sahifesinde şu sözleri söylüyor:

MÜLAHAZA

Nedim, asrında değil, milletimizde emsâli nâdir gelen ecâle-i üdebâdandır. Hele eş'ârı hüsn-i tasavvur ve letâfet-i mânâ cihetleriyle adetâ icaz mertebesindedir. Hatta vaktiy-le Kemal Bey —Edebiyat-ı Osmâniyeye dair neşrettiği bir makalede— Nedim'in divanını şu ibare ile tarif etmişti: "Nedim'in divanı ise anadan doğma soyunmuş bir güzel kız resmine müşâbihtir. Eğerçi erbâb-ı mezâk bir nazarda?"

ŞAİR-İ AZAMIN MEKTUPLARI

Mîr-i Azîzim Efendim,

Mektubunuzu memnûnen okudum. Cennetmekân şâirimiz Nedim hakkındaki teşebbüsâtınız cidden şâyân-ı takdir ve tebriktir. Ekâbirin mekâbiri kalup, münevvere-i ümmet olduğun siz bu âsâr-ı hürmet ve muhabbetinizle onları ziyaret etmiş ve binâenaleyh aynı zamanda hem o eâzımın hâtırâtını, hem de milletin hatırını bir kere daha tenvir ve tamir eylemiş olursunuz.

Fakat galebe edemediğim bir hicap ve ictinâb ile size ifşâ etmeye mecbûrum ki o yolda mümâresesizliğim iktizasınca emr ile, rica ile, elhasıl ihtar ile birşey yazmak husûsunda pek âciz olduğumu bildiğim ve şâyet yazarsam hiçbir şeye benzemeyeceğini tecrübe ettiğim için Nedim'e taalluk eden arzunuzu is'âfa cesâret edemeyeceğim.

Letâfet-i hüsn ü ânına meftun olur, lâkin müfsit ahlâk olduğu için Nedim efkâr etmek câiz değildir."

İtikâdımızca Nef'i'nin :

"Civanmerd-i cihandır, şûh meşreptir, melek huydur
Şehîdir, ehl-i dildir, nüktedandır, nüktepirâdır"
beyti

Safâ bahş-ı edebdir, bezle şûy şûh-meşreptir
Nedim ehl-i dildir, nüktedandır, nüktepirâdır
sûretine tahvil edildiği halde, hakkında târif-i natik olur.

Tercüme ettiği Müneccimbaşı tarihinde ittihaz ettiği lisan gerek zamanına ve gerek nazımdaki maharetine nisbetle kendisine lâyıktır denilebilir. Naklettiğimiz parçadan da anlaşılacağı vecihle tarihin hiçbir yerinde zâid bir ibare ve ekser ibâresinde muğlak bir kelime görülmez. Şive-i ifâdesi, açık fikirleri, kısa kısa cümleleri hakikaten bu zamanda da şâyân-ı taklittir.

Tarihin mukaddemesinde münşiyâne tezyin elfât-ı sanâyi-i bedîayı iltizam etmiş zannolunur. Halbuki Nedim nazmında, nesrinde parlak fikirlerden başka birşey iltizam etmez. Hatta ciddî bir eserin mukaddemesinde bile efkâr-ı şühânesine mağlub olarak Ahmed-i Sâlis'in evsâfını tâdât sırasında: "Ânın akl-ı kâmil ilham serişetine kıyas ile Aristo bir serserem ve Ânın câh u celâline nisbetle Şâh-ı İsfehan bir fincanı acemdir" demiş,

Mâhâsıl Nedim'in müesser efkâr ve güftârı başlı başına bir lisân-ı edebdir, diyebilirim.

Zaten ben Nedim için medhiyemi yazayım ki o iki asırdan beri medh olunagelmiş ve gayet sevilmiş bir sîmâ-yı şâiriyettir. Yahut mersiye mi yazayım ki mânen daimâ berhayattır.

Fuzûlî gibi, Nâbî ve Nef'î gibi edebiyatımızın simasına edebiyat bahş olan yıldızlarımızdan birisi de Nedim'dir.

Yıldızları eyledim temâşâ

Eş'ârına Hâlık etmiş inşâ

diyebiliriz. Nedim o ilâhî sitârelerdendir.

Envârının tarz-ı ifâza ve ikâzı yahut eş'ârının ibârât ve elfâzı bugünkü telâkkiyatımıza göre biraz gayr-i asrî ise de teşmis-i bedâyî ve tasvir-i sanat ve tabiat nokta-i nazarından kendi asrında büyük bir müceddit olduğu gibi hâlen ve istikbâlen de öyle kalacaktır. Genç yaşında azm-i bekâ eden o nev-zuhur dehâetin eserleride daimâ genç, yani ve bâkîdir. Onun şiirindeki mâşuka-i hayâle taaşşuk etmemek bir şâir için müteassirdir.

Fakat obir peri-i bâkirdir ki biz takarrüb ettikçe le-tâfet-i vahşiyânesi bizden tebâüd eder. Harîm-i visâline dâhil olamayacağımızdan emin olmayız. Yalnız seyr-i cemâliyle iktifa edeceğiz ve daimâ uzaktan seveceğiz.

Bilmem merâmımı arz edebiliyor muyum? Nedim'in mecmua-i eş'ârı herdem bahar bir meşher-i ezhardır. Fakat biz onda gülçin olamayacağız. Dokunursak şebnemleri yine o -güneş- e incizab eder. Nedim'in bahçesinden çiçek koparmak memnûdur.

Bundan iki asır evvel söylenen yahut yazılan Türkçe bugünkü İstanbul şivesiyle söylediğimiz Türkçe değildi. El-faz ve ibârâtında fârisîden bir şemme olsa da denilebilir ki bundan ikiyüz sene evvel Nedim bugünkü İstanbul Türkçesiyle terennüm etmiştir. Şarkın o büyük şâiri hem de bugünkü asrîlerimizden daha evvel garbîleşmiştir. Nedim-i bu iki ib-dâından dolayıda bir dehâ-yı rehâkâr addetmek iktiza eder. Nedim bizim Hafız-ı Şirâz'ımızdır. Nedim bizim Alfred de Musè'mizdir. Nedim biraz Veysî, biraz Sinan Paşa ve biraz da Ahmet Râsim'dir.

Hem böyle müteaddit ve muhtelif esâtire-i şiir ve nesrin şahsiyet-i ebediyelerini yegân yegân nefsinde câmi bulunmak hem de yegâne bir şair olmak ne müstesnâ bir mazhariyettir. Ben o mazhariyeti Nedim'de görüyorum.

10 Teğrinievvel 1924

Abdülhak Hâmid (TARHAN)

362

Vefatını müteâkip iki asır ib'âd-ı mutlakada devreden kürre-i arz, Türk ruhunun Nedim-i ebedîsini, nâmını kevâkib arasında, kehkeşanlar içinde dolaştırmaktan sonra bugün daha saf, daha parlak olarak ikiyüzüncü sene-i devriyesinde duranlar beraber bize tebciil ettiriyor.

Nedim için hergün bir gündür. Onun günlerinde "ertesi" yoktur. Nedim ismi yâd olundukça Damad İbrahim Paşa'nın simâ-yı müstesnâsı ufuklarda yükseliyor.

Avrupa'da, Asya'da, Afrika'da cihanı kendine râmetmek için daimâ hariçle meşgul olan Türk milleti kendini unutmuştu. İbrahim Paşa Prut'tan, Tuna'dan avdet ettiği zaman

ecânibi unutarak hârice kanşı arkasını çevirmiş, dahile, milletin kendine nasb-ı nazarla medeniyetten, refahtan, şirden bir muhît vücûda getirmişti. O muhîtin, o vekil-i mutlakın Nedim, şairi idi. Nedim'in de vekil-i mutlakı Yahya Kemal'dir. Yahya Kemal kadar Nedim'e takarrüb ve rûhuna nüfûz etmiş bir şair yoktur zannederim.

Bûydan hoş, renkten pakizedir nazik tenin
Beslemiş koynunda güyâ kim gül-i rânâ seni
Güllü diba giydin amma korkarım âzâr eder
Nâzenînimşâyeye-i hâr-ıgöl-i dibâ seni

manzumesinin şâirini tavsif için:

Pâyine batmasun aman bu çiçek

yahut:

Bilmem ki tuyûr-ı sihrinden mi kaçarsun

Bâdi-i tesettür nedir ey necm-i semen-ber

diyen Hâmid'in lisân-ı şiirine iltica etmeli. Rayiha, çiçeklerin tefekkürâtıdır. Nedim'i tarifeden kaleme rayihadan fikirler, renkten kelimeler lâzım. Onun için bugün divanına karşı kemâl-i hürmetle divan durarak sükût ediyorum.

9 Teşrinievvel 1340

Sâmi Paşazâde Sezâi

Eslâf içinde en çok harîm-i vicdan, enîs-i ruh ve mülâyim-i hayâl olan Nedim'dir. Bütün yaşlılığına rağmen şiiri daimâ genç, daimâ zinde kalan her asrın şâiri Nedim'dir.

1 Teşrinievvel 1340

Hâlit Ziya (UŞAKLIGİL)

Fransızlar klasik muharrirleri içinde millî edib olarak yalnız Molier'i gösterirler. Ben de kudemâ içinde millî şair olarak yalnız Nedim'i görüyorum. Nedim eş'ârının rûhunu ve güzelliğini milletin ve bilhassa o zamanki İstanbul muhîtinin sine-i samimiyetinden almıştır. Nedim divanının sahifelerinde asrının bütün zarâfeti, bütün meyelânı, bütün şevki görülür. Nedim, İstanbul'un bir timsâlidir. Nedim'in eş'ârı onun rûh-ı aşkını, ruh-i dehâsını besleyen mavistan

dediğim Boğaziçi'nin bir mehtaplı gecesine benzer. Şirindir, esrarengisdir. Nedim'in her mısraında, mavistanın her ufak dalgasında olduğu gibi bir peri-i aşk, beyaz bir gülgonçe-i tebessüm gizlidir. Nedim İstanbul'a, İstanbul güzellerine ve İstanbul'un güzelliklerine âşıktır. Bâkî gibi, Nef'î gibi kudemâ, Arap ve bilhassa Acem mukallidi oldukları halde Nedim-i molla, ince, zarif, medenî bir Türktür. Şiirlerinde taklit hevesleri hemen hiss olunmaz. Şairlerimiz içinde Fuzûlî'den sonra zannediyorum ki en çok okunan ve en çok yaşayacak güleryüzlü Nedimimizdir. Bu şair Bâkî gibi bir patişâhın değil, bir milletin Nedimidir. Nedim'in "kamer-i hamîresi" nden "güneş murabbâsı" ndan mahlûk güzellikleri milletin rûhunu inceltmiştir. Nedim en büyük şâirimiz değilse bile en ince ve en nüktedan bir edibimizdir. Nedim ve ailesi Karaçelebizâde ahfâdından ve medrese perverleri oldukları halde kendisinin bu sûretle şâikâne ve şûhâne tegannileri ruhundaki samimiyeti ve halkî istidâdı gösterir. Nedim diğer şairlerimiz gibi muhîtinin ananesine câlî eşmezâz-abusuna ehemmiyet vermeyerek bir bülbül gibi yalnız hüsn-i aşkını teganni etmiştir. Nedim tarih-i edebiyatımızda yegâne samimî bir kalptir ki divanının sahifeleri arasında çırpırır. Diyebilirim ki Türkün ve hatta bütün şarkın en güleryüzlü şairi Nedim'dir. Nedim'in eş'ârının tarifi için yine kendisinin şu beytini irad etmek kâfidir.

Nedir lebinde bu terlik tatlılık? Gûyâ
Şeker tebessüm edersin, güllâb söylersin.

Mecmua-i Ebuzziya, cüz: 94, sahife: 529

SÜLEYMAN NAZİF BEY'İN EBUZZİYA'YA YAZDIĞI MEKTUP'TAN

Kemal Bey meziyât-ı şiir ve sanatına daimâ senâhan olduğu Nedim ile aheng-i beyanını ekseriya meşk-i taklit etmek takdirkârlığında bulunduğu Nef'î arasında mutantan bir mukayese-i teşbihîyye tesis ettikten sonra: "Nedim'in divanı ise anadan doğma soyunmuş güzel bir kız resmine müşâbihtir. Eğerçi erbâb-ı mezâk bir nazarda letâfet-i hüsn ü ânına meftun olur. Lâkin müfsit ahlâk olduğu için Nedim efkâr etmek câiz değildir." diyor.

Bu mütâlaadaki isabetsizliği, Kemal Bey'in şahs-ı mağfûrundan ziyade, zamanının kanaat-ı edebîyesine ircâ etmek daha muhak olur. Bugün bile bizde ve belki her yerde bir kısım eshâb-ı edeb -hemde bir kısım-ı mümtaz- ahlâk ile edeb arasında bir münasebet tevehhüm etmektedir.

Mâlum-ı fâzılâneleridir ki sanat, yalnız sanat için yani fitrat-ı beşerdeki ihtiyâc-ı ibdâî tatmin maksadıyla vücûda getirilir. Bunun ahlâk ile doğrudan doğruya hiçbir münasebeti yoktur. Bir dâşize-i mâsumun hürmet-i hicâbıyla bir âlufte-i meş'ûmun gaze-i nazara hıraşını tasvir eden fırçanın kudret ve muvaffakiyeti, levhanın mevzu-i ahlâki- siyle değil, meharet-i ibdâî derece-i feyziyle takdir olunur. Musikîde, şiirde, hasılı sanayi-i nefîsenin bütün mezâhirinde böyledir. Bir neşîde-i garâmın nagamât-ı hevâ-yı hissiyle bir ilâhînin elhân-ı zühdü arasında kûş-ı sanat- muvaffakiyet-i ifadeden başka- hiçbir fark aratmaz ve aramaz. Sanat, ticaret veya memuriyet değildir ki ahlak onun başlıca evsâf-ı lâzimesinden olsun!..

Ulvî bir mebhas, fena tasvir olunduğu taktirde nasıl celb-i takdir edemezse, iyi görülmüş, iyi duyulmuş ve iyi ifâde olunmuş bir mevzuda- velev en korkunç veya şenî elvâh ve safahât irâe etsin- harim samîm şiir-i sanata

kabul olunmakta öyle tereddüt gösterilemez.

Nedim hiç şüphe yoktur ki kabiliyet-i Külliyyeyi hâiz bir tabiat-ı fevkalâdeye malik idi. Bununla beraber, her büyük zekâ gibi sanatının avâmil ve müesserâtını yalnız muhitinde aradı ki en ziyade muvaffak olmasına sebep budur.

Tevfik Fikret'in (Aveng-i Tesâvir)i meyanında Nedim'i tasvir daha doğrusu irâe eden bir manzume vardır ki Sâdâbâd / şairini belki muasırları bunun kadar tanıtamazlar. Ahlâkiyatta herkesten ziyâde nezâhetperest olan Tevfik Fikret şu manzumesinde Nedim'in hayat-ı sanatına karşı gizli bir çin-i itab olsun hiçbir nişâne tayîb izhar etmiyor. Bilakis şahıs ve muhitinin ahvâl ve menâzırını zabt edemediği bir galeyân-ı şevk ve meftûniyetle ve Nedim'in ruh-ı şûhunu raksân edecek bir ahenk-i tarabla tescim ve ihyâ ediyor ki aşk-ı sanata yakışanda budur.

Nedim Fuzulî gibi bir ömr-i meyusun enin-i telehhüfâtını tesbit ve te'yid edecek neşâid-i girye ve teellüm terenüm etmedi. Çünkü peri-i sanatı her sabah Dicle ve Fırat nehirlerinin feşâfiş-i kelâli ve vadilerinde yaşayan sergerden hüzn ve bedâvetin elhân-ı melâliyle değil, Sâdâbâd bülbüllerinin sertâd-i eşvâkıyla uyanırdı.

Nef'î gibi divanının her sahifesini bir gulgule- i vegâ ile ilelebed ihtizâz ettirecek kasâid-i cenk ve cidâl tanzim etmedi. Çünkü Ahmed-i Salis devrinin sükûn ve evvâkı içinde pür aşk olan tab-ı Şûh ve neşveperestî bir asır evvelki Ahmed-i Evvel, Osman-ı Sanî, Murad-ı Râbî zamanlarının kerrufer hûninini tasvir değil, tahatturdan incinirdi. Meselâ Fuzûli'yi (Arzû Sergeste-i fikr-i muhâl eyler(1)ken, o biçare şâir, yalnız kendi nefsine değil alelumum insaniyete râci bir zül ü mahrûmiyetin evcâ ve ızdırâbâtını feryâd eder. Nedim ise yine bu sergüzeşteliğinin sebebini sâki-i

(1): Ben gedâ sen şâha yâr olmak yok amma neyleyim
Arzû sergeste-i fikr-i muhâl eyler beni. Fuzûzî

Gerdâşen gördükçe Sâki-i mülâyim meşrebin
Arzû sergeste-i fikr-i muhâl eyler beni. Nedim

mülâyim-meşrebin gerdüşünde gösteriyor. İbrahim Paşa'nın Nedim huzûzâtından beklenen de budur ki ar ve noksanı var ise hilkate râcidir.

Nedim, Nef'î kasâidinin bazen vezin ve kafiyesini de taklit veya tecdid etmek ister. Meselâ Nef'î memduhunu:

Ol şehsüvâr arsa-i şevket ki ruhşenin

Dâra tutar rekâbını hasr u inan verir

gibi menâfir Roma kahramanlarının teriyuneflerinden daha büyük menâzırı ihtar edecek sûrette tersim ederken, Nedim:

Tab'ım o bağban-ı girandest-i mâyedir

Kim bir gül istesem bana bir gülistan verir

tarz-ı dil-fëribende yine kendi tab-ı şüh ve şâhikanın mehâsin-i hân-ı ihsanı olmakla iktifa ediyor.

Fuzûlî, Nef'î, Nedim her üçüde gerçekten büyük şair idi.ve her üçüde kendi zamanlarının temâyülât-ı hakîkiyesine tercüman oldu ve gitti. Müfsit olan Nedim'in divanı değil, zamanıdır. Gerek siyâsetimizde, gerek ahlâk ve temâyülâtımızda âsâr-ı fesat ve inhitat var ise esbâbını şiir eden ziyâde vüzerânın divanlarında aramak icab eder.

Büyük zekâlar arasına bilmeyerek tağlit etseler bile hiçbir vakit ifsat etmezler. Eserleri gördüklerinin, duyduklarının, düşündüklerinin zevâl-i nâpezîr birer mir'ât-ı inikâsıdır. Ve o âyinelerde şahıslarıyla berâber zamanları da en ince ve nazargiriz hutût-ı eşkâliyle mürtesem olur. Mak-yavel bile eser-i meşhuruyla zimamdârân-ı umûrdan ziyade bâr-ı ber pişt-i tahammü olanlarınhusûl-i intibahına hizmet ve i'sârın intihâmât-ı mütalâ şiyânesinden bu sayede tahlis-i nefis ile tebric-i zimmet etmiştir.

Hasılı Lütfiye-i Vehbî, Hayriye-i Nâbî, gibi tanahhuh ve tanassuh şiir değil heyulâ-i şiire ancak Nedim gibi tabây-i müstesna eshâbının eyâdi-i icâzı şekil ve suret verir. Ve bu şekil ve surette de yine o fevkalâde fitratların name-i feyyâzıyla öyle bir hayat-ı rengîn gelir ki bu hayat bütün âtiye-i eshâb istidâdının fikir ve zekasına intikâl ede ede ve onları yaşata yaşata hayat insâniyetle hemdevam olur.

NEDİM VE MEZARI

Karacaahmet mezarlığının uhrevi ayetleri fısıldayan harfimde tam iki asırdan beri unutulmuş bir halde yatan bu büyük şairin ziyaretçileri bugüne kadar yoktu. Bir iki defa onun mezarına bulduklarına inananlar da birtakım tereddütler, fikirler karşısında bu kanaatlerini çabucak değiştirmiş ve Nedim'in zannettikleri kitâbenin ulemadan başka bir Nedim'e aid olduğuna hükmedivermişlerdi. Dirileri kadar ölülerine hürmeti bilmeyen muhitimiz bu şüh, rind fakat kendi kendine büyük bir âlim olan şairi aramamış, özlememişti.

Bu günkü neslin maddeperestliğine rağmen memleketime hizmet emeliyle bütün hasis duygulardan müberrâ olarak neşretmeye başladığım "Millî Mecmua" da milletimizin eâzımını elimden geldiği kadar çalışarak -bütün aczime rağmen- asırlardan sonra da olsa hatırlatmayı -mahdut fakat münevver bir zümreye- bir vecibe telâkki ettim. Bu düşünceme ilk mukaddeme, "Fikret" merhûma aid yazılarla neşrettiğim yirminci nüsha oldu. Nedim'in ölümünün tam ikiyüztüncü sene-i devriyesine müsadif bulunan bugünde bir nüsha-i mahsûsa çıkardım. Asırlar geçtikçe daha büyük tanınmaya namzed olan Nedim'in kabrini -tereddütler hâsıl olmasına rağmen- ben de ziyaret etmek istedim. Bu hususta şair Üsküdarlı Talat Bey efendi'yi rahatsız ettim. Bu muhterem ihtiyar beni o, unutulmayan çiçekçi kahvesinin karşı taraflarına isâbet eden bir mahalde yosunlanmış kabirtaşının kitabesini dikkatle okudum. "Tarih" şüh, riâdmeşrep olmayan bir şahsa aid olmak hissini veriyor. O esnada Talat Bey bir tuğla parçasıyla birbuçuk metre kadar ileride bulunan bir taşın kitabesini kazımaya başladı. İki dakika sonra büyük bir sürûr haykıran sesiyle: "Oğlum, yümn-i kademiniz varmış, bu da valide-sinin mezarı, tarihte isâbet ediyor." dedi.

Kitâbeyi okuduk:

Mâder-i müşfikası azim-i şehrah-ı bekâ
Olucak emr-i Hudâ'yla Nedim-i zârın
Gelüp iki gözüme yaş didim târihên
Saliha kadına cây ede behiştî Mevlâ

Ebced hesabıyla 1124 çıkıyor ki validesinin kendisinden on-
dokuz sene evvel vefat ettiği anlaşılıyor. Kudemânın bu hu-
suslarda yani peder ve vâlideleri için tarih düşürmeleri
nazar-ı dikkate alındığı takdirde Nedim'in lisanından çıktığı-
na da hiç şüphe olmayan bir tarihi hâvi kabrin bulunuşu
bütün tereddütleri izâleye kâfidir. Gazellerinde olduğu gi-
bi Nedim yine "Nedim-i zârî" burada da söylemeyi unutmamış.
Sonra validesinin hemen yanına defnedilmesi de bizim için
ikinci kanaatbahş bir delil oluyor. Hem Nedim'in annesi için:

Geldi iki gözüme yaş dedim tarihên

mısraını lâalettaayyün bir şahıs söyleyemezdi. Herhalde bu-
rada ağlayan "Nedim-i zâr" dır. Bunları arzettikten sonra
yegâne İstanbul şâirinin kitâbesini de imlâsını aynen muha-
faza ederek -resminde de görüldüğü vecihle- dercediyorum:

Nedim Ahmet Efendi kârı tedris ede rûz u şeb
Ulûm içre kemâle irmişidi ol sofi meşrep
Hitâb-ı ircâı irdikte sem'ine diyor lebün
Koyup cân-ı cihânı kaldı kurb-ı Bâriyi matlâb
Revâ ola düşerse fevtine iş bu duâ-i tarih
Nedim ola Nedim-i şâh ceys-i enbiyâ yâ Râb

Sene: 1143

Yukarıda da arzettiğim gibi rindmeşrep olmayan bir
şahsa aid olduğu hissini veren bu tarih hakkında Halil
Nihat Bey'in -Yeniden tabedilen Nedim divanındaki- fi-
kirlerine iştirak ediyorum. (x)

Nedim gibi büyük bir şahsiyetin kabrinin-yirminci
asırda- herhangi bir şahıstan farksız kalması herhalde
tecviz edilemeyecek bir kadir-i nâ şinâslıktır. Bir Avru-
pa milletleri gibi eâzımımıza âbideler reksedemiyoruz. Hiç
olmazsa onlar için en tabî abide olan ve rekzî şerefini

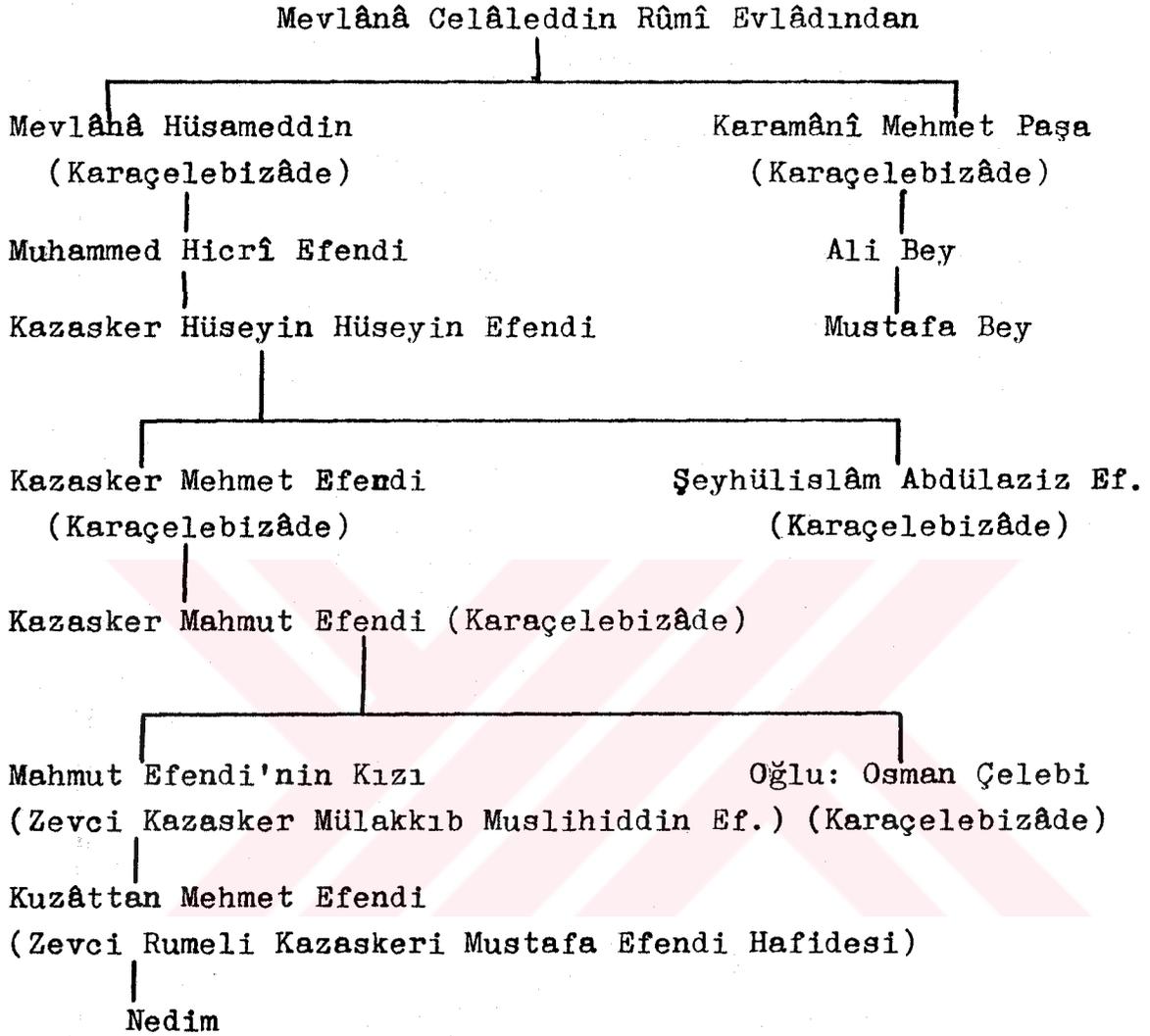
(x):Mezkur divanın, Bâb-ı Âli Caddesinde, İkbâl kütüphanesinde mevcudu vardır.

muasırları ihrâz etmiş bulunan harâb kabirlerini şimdiki hâl-i metrûkiyetten kurtarıp ihya edelim. Bu fikri kavle bırakmayarak fiiliyatta da göstermek için mecmuamız kârilerinin ecdâd perverlik ve kadiranlıklarına istinad ederek "Nedim" için teberru kabulüne âmâdedir. Müteberrîfinin teberruâtının miktarı her nüshamızda muntazam bir surette neşredilecektir. Bu arzuyu temin edebilecek bir meblâ edildikten sonra bu büyük şairin ruhu ahlâfının izhâr ettiği alâka ile sevindirilecektir. Bu hal Nedim'i sevenler için ne büyük bir bahtiyarlıktır.

nu. 23, s. 370

12 Teşrînevvel 1340
Mehmet Mesih (AKYIĞIT)

NEDİM'İN ŞECERESİ (x)



NEDİM İÇİN İHTİFAL

Mecmuamız Nedim'in vefatının ikiyüzüncü sene-i devriyesine tesâdüf eden bugünde bir ihtifal tertibini tabmim etmiştir. Pek tabîdir ki İstanbul'un bu yegâne şüh, rind ve sehâr şairinin kabrini onun perestîşkarları, meclûbları ziyaret etmekle vicdânî vazifelerini yapmak arzu ederler. Esasen bu uzun konferanslarla, nutuklarla bu mukaddes ölüyü tazip edecek değiliz. Maksudımız onun semalarda, kekkeşanlarla müşâfede bulunan ruhunu şâd etmektir. Bu ziyarete iştirak etmek isteyenler bugün köprüden Üsküdar'a hareket eden vapurla Üsküdar iskelesini teşrif edebilirler. On dakikalık bir tevakkuftan sonra tam saat 2.30 da hareket edilerek Nedim'in âşiyân-ı ebedisine gidilecektir.

(x): Nedim'in yeni tab olunan divanından.

İKİYÜZ SENE SONRA BİR ZİYARET

Belki cihanın hiç bir noktasında, hiç bir memleketinde yoktur, hatırlanmamış, bu kadar uzun senelerin sine-sine terk olunmuş büyük şahsiyetler yoktur. Halbuki maalesef bizim yurdumuz bu gibi şahıslara karşı lâkayd kalmış onları asırların yığdığı nisyan tozları altında kalmaktan müzdarip etmekten kurtaramamıştır. Bu büyük insanlardan biri şüphesiz bizim "Nedim"imizdir. O Nedim ki eserleri Türkün lâyemut bir abidesi halinde nesillerden nesillere asırlardan asırlara ve nihayet tarihten tarihe intikal edecektir.

Geçen sene neşrettiğimiz "Nedim Nüshası", kabrin henüz bulunmuş olması dolayısıyla ancak bir gün gibi pek kısa bir zamanda ihzâr edilebilmiş ve mümkün olabildiği kadar muhtelif devrelerde yetişen büyüklerimizin Nedim hakkındaki telâkkileri, duyguları onaltı sahife içine toplanabilmişti. Pek tabii idi ki böyle kısa bir zamanda onun kabrinin ihyası mümkün olamazdı. Bilmeceburiye bir sene sonra diğer bir sene-i devriyede bu arzu hüsul buldu. Ancak gelecek nüshamızda onun fotoğrafisini neşretmekle ziyarette bulunamayan kâhilerimize de bir fikir vermiş olacağız. Yalnız kısaca şunu söyleyeceğiz ki lâle devrinin bu ince ruhlı şairinin mezarında şimdi onu bekleyen dert ebedî olamazdır. O lâleler ki Karacaahmet mezarlığının münzevî bir köşesinde "Nedim" imizle hemserdir, "Nedim"imize mülâkidir. Ve hiç bir kimsenin ifade edemeyeceği bir beyitte tunç bir levha üzerinde en manidar ve en belîğ bir kitabe gibi bir bir alemin sinesinde asırlardanberi uyuyan Nedim'e sormaktadır:

Ey Nedim, ey bülbül-i şeydâ niçin hamıssun

Sende evvel çok nevalar güft ü gülar var idi.

Şimdi artık Nedim'i bütün ruhlarıyla sevenlere hitap ediyoruz:

Nedim ikiyüz sene sonra ziyaret etmek isterseniz, Teşrin-i evvelin altıncı salı günü -ki Nedim'in vefatının

ikiyüzbirinci devr-i senevisidir- Köprü üsküdar iskelesinden tam ikide hareket edecek olan vapurla üsküdar iskelesini teşrif buyurmuşuz. On dakikalık bir tevakküftan sonra hareket edilerek Nedim'in bu ebedî âşiyânına onun perestîşkârlarıyla birlikte gideceksiniz ve onu tınç fakat ebedî lâleleri arasında ve kendinin ebedî iki mısraının yarattığı engin âlemde ziyaret edeceksiniz.

Bu ziyarette ulvî bir maksat olduğundan tabii onun ruhunu konferanslarla, nutuklarla, hitabelerle kimse incitmek istemez. Ve esâsen sükût en büyük belâgat değil midir?

nu: 46, s: 756

M(ehmet) M(esih) (AKYİĞİT)

MAĞFUR GÖKALP'İN BÜYÜK HİZMETLERİ

Dünya insan için bir geçiddir. Ömürlerimiz, ençok yaşayanların ki bile derûnunda yuvarlandığımız hudutsuz zaman içerisinde ifâde edilemeyecek derecede küçük bir hiçten başka nedir ki? Fakat öyle bir "hiç" ki içine ebediyetler sığmıyor, öyle bir yokluk ki mini mini fezasına bütün bir varlık girebiliyor. İşte Ziya'nın ruhu da böyle idi. Dün gözlerini bizim âlemimize kapayan "Ziya", kendi fânî mevcûdiyetine kocca bir milletin ve binnetice bütün insanîyetin en bâkî tarafını dercedebilmişti. Fâniliğine bu ağır ve kıymetli hamleyi tahammül kudretini gösterenlere "ebedî" sıfatını vermekte bütün beşer müttelik değil midir? O halde "Ziya" içinde "ölmemiş" diyebiliriz ve hakikaten kalplerimiz onun aziz ruhuna canlı bir mezar olmuştur.

Milletlerin en büyük adamları onlara ençok hizmet edenlerdir. "Seyyidül kavmi hâdimühüm" Ziya'ya ittifâka yakın bir ekseriyetle büyük adamdır deniliyor. O halde bu sıfatı iktisâba sâik olan hizmetlerini aramak lâzım. Filhakika Ziya merhumun kırkdokuz senelik kısa ömrü içinde sıkıştırdığı uzun seneler sanki tecessüd etmiş mazilere kök salan ve âtilere dal uzatan bir çınar olmuştur. Biz şimdi o "Çınarın Altında", fakat ağacını göremeden, yalnız gölgesinde bulunuyoruz. Ziya Bey'i sevmeyen, onunla muaraza edenler bile bilfiil o sâyenin altındadırlar. Ona bu mazhariyeti bahşeden mesâîyi tetkik edelim:

1- Ziya Bey şark âlemindeki "mâlumât toplamak" adetin-den kurtulup hadisâtın seyr ü cereyanını istibsâr, onları mazbut ve ilmî bir usûl ile tetkik ve tasnif, bu türlü mesâînin semeresini bilfiil icrâ etmek itibâriyle fikrî hayatımızda hakiki bir muallim vaziyetindedir. İlmî yazıları hikâye gibi okumaya alışmış olan münevverler, "Yeni Mecmua" da Ziya Bey'i ifâdesindeki usretle, vuzuhsuzlukla ittihâm ettiler. Halbuki Ziya Bey temas ettiği fikirlere -hatta tasnif

edilemeyecek taraflarını bile anasırına ayırmak sûretiyle-kâfi vuzûhu vermekte idi. Ziya Bey, şe'niyetlere doğrudan doğruya temas ve aralarındaki münasebetleri tayin usûlünü fikrî hayatımızda en çok muvaffakiyetle yapan ilk mütefek-kirdir. Bu itibarla memleketimizde hakiki "ilim adamı" enmû-zecini kendisinde görmüş olduk. Dârulfünûnumuzda ettiği hiz-metler, şahsiyetinin bu cephedeki tecelliyatından başka bir şey değildir.

2- Medrese ve Tanzimat ilmini, hayattan uzak olmakla ittiham eden Ziya Bey, bir ikinci hakikat daha keşfetmiş ki o da "ilmin ilim için" olmayıp, hayat için olduğu idi. Ha-yat alelîtlak bir fikr-i mücerreddi. İnsaniyet bile Ziya Bey için bir hayalden başka birşey değildi. Asıl var olan şe'ni-yet, millet; asıl var olan hayat, millî hayattı. Binaenaleyh Ziya Bey, ilmi, realiteye hâdim olmakla kıymetli görmüştü. Eşyaya hâkim olmak için çalışan ilmî, millî, hayatın nef'i-ne kullanmakta hiçbir beis görmedikten başka onun asıl hiz-metini bu vâdide buluyordu.

3- Ziya Bey'i bütün bu fikirlere sevk eden âmil, mil-letine olan muhabbeti idi. Bu muhabbettir ki Ziya Bey'i şe'-niyetler vadisinde tevkif edemiyerek kendisini âlim olmak-tan daha çok "idealist = mefkûreci" yapmıştır. Bu cihette Ziya Bey elbette ilim tarafından daha kuvvetlidir. Onun için Ziya Bey'i biz "âlim" olmaktan çok daha fazla bir "mürşid", bir "velî" addetmekteyiz.

4- Ziya Bey'in millî hayatımızda en unutulmaz fiilî hizmeti Türkçülük cereyanına bir nizâm-ı fikrî vermiştir. Türk Yurdu ve Türk Ocağı, Ziya Bey'den evvel "fevzâ" halin-deki fikirleriyle pekte cazip değildi. Vazedilen pür pren-sipler, birçokları için kabule müstaid görülüyordu. Ziya Bey'dir ki onu katılıktan kurtardı. Vazedilen mebdelere elastikiyet verdi. Türk câdiasının gerek İslâm ve gerek garb âlemi ile iltisak noktalarını keşf ve irâe etti./
Onun içindir ki Ziya Bey'in bu husustaki fikirleri bizde

münakaşa edilirken, komşu Türk memleketlerinde kabul olunuyordu. Çünkü o fikirler bu kadar geniş ve bu derece ihtimali idi.

5- Üstadın muharrir-i âsârından başka, canlı yadigarları da vardır. Halihazırdaki milliyetperver, münevver nesil ondan istisnasızca müteessir olmuştur. Bu canlı âsâr içerisinde biri edebî tarihimize hizmeti, diğeri "Durkheym" mektebinin esâsâtını yevmî ve şe'nî hayatımıza tatbik etmesi itibariyle hürmetle zikre layık olan iki şahsiyet vardır ki bunlar da Fuad Bey'le, Necmeddin Sadık Bey'dir.

Görülüyor ki henüz gözyaşlarımız kurumadığı bu zamanlarda uzun tetkikâta vakit ve imkân olmadan alelacele bir nazarla Ziya Bey'in bize etmiş olduğu hizmetler yekûn edilecek olursa sahibini teyit edecek kadar hizmetlidir. Çok temennî ederiz ki kendisine hürmetle mütehassis olan her münevver bu hizmetleri itmâma sa'y olsun. Maalesef Ziya Bey'i takdir etmeyen yalnız bir kuvvet oldu:Ölüm...

ZİYA

Ziya'nın rûhu gayet mürekkep bir ruhtur ve tahlile karşı eh âsî ruhlardandır. Pamuk gibi bir ten içinde çelikten bir yürek çarpardı. Otuz sene evvel kendisini öldürmek üzere alnına ateş ettikten sonra amalgâme bir cism-i mâdenî gibi birşey olmuştu. Ziya'yı öldürmek isteyen Ziya ve Ziya tarafından öldürülen Ziya tabiri basitiyle katil Ziya ve maktul Ziya etlâf ve imtizac ederek yeni bir şahsiyet-i mürekkebe ve mümtezice vücûda gelmiştir. Ziya'yı maddî alâik ezteshir etmiştir. Fakat az çok ihmal edilen bir "anonima" altında taayyün saikasının tesirinden masun değildir. Ebâtil-i dinîyeye gayr-ı mûtekid olmakla beraber bunlar üzerine hiçbir zaman ateş açmamıştır ve âvâm-ı nâsın mahbûb'ulkulûbü kalmaya itina etmiştir. Müsâafe kelimesini tolérance kelimesini müsâafeye bîgâne olmamıştır.

Ziya, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne dahil ve hâdim olmayanların hakk-ı hayatını katiyyen tanımazdı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne dahil olmak teklifini reddetmesini Yusuf Akçura Bey'e Ziya Gökalp Bey oluncaya kadar affetmemiş ve tâbir-i âvam ile onu bir kaşık suda boğmaya daima müheyya bulunmuştur. İtikat ve ictihadına muhalif İtikat ve ictihada Ziya Gökalp Bey'in bu fahiş hüremetsizliği "birâder-i canberberi" olan Ali Cânip Bey'le aralarının ilelebed açık kalmasına sebep olmuştur. İttihat ve Terakki'nin menfaat ve selâmeti için bütün bir ordunun bir lahzada mahvolmasını tecviz eden Ziya'yı, Malta'ya kendisini sevkedecek vapurun sevendireği arkasına kafasını gizleyerek hüngür hüngür ağlar gördüğünü Ağaoğlu Ahmet Bey biraderimizin büyük kerimesi Süreyyâ Hanım hikâye ettiği vakit hayli hayret etmiştim.

Ortaya: Fertler yok cemiyet var

Sen ben yoğuz biz varız

diye bir prensip atmıştı. Bu prensip H. Spencer'in "Introduction à la science sociale" ismiyle Fransızcaya tercüme

376

edilmiş olan kitabında uzun muayene ve tahlil ve hadd-i lâyı-
kına ircâ olunmuştur. Bunun hülâsasını "Dimağ ve melekât-ı
Akliyenin Hıfzıssıhha ve Fizyolojyası" ünvanlı kitabının "Ter-
biye ve Terbiye Hakkında Fikirler bahsinde bulursunuz. Sen
ben yoğuz diye / ve fenâfih mertebesine çıkan bir adam menfâ-
ya çıkarken ağlamamak ve hatta çocuklarını düşünmemek icab
ederdi. Fakat Ziya, kısmen nâtamam, kısmen taşkın bir şahsi-
yet psikolocyayadır. Ziya ihtisas ilminin lüzûm-ı ehemmiye-
tinde bihakkın ısrar ve isabet etmiş Türk milliyetçiliğine
bir insicam vermiştir. Halka doğru bir cereyanı takviye etmiş-
tir. Kendisi ihtisasa büyük ehemmiyet verdiği halde senelerce
İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yani Türkiye devletinin mu-
kadderâtını ellerine alanların harekât ve icraatına hâkim-i
mutlak olmuştur. Sadrazam Talat Paşa'nın birgün yakasına sa-
rılarak: "Vermezsek seni hâin-i vatan addeder ve seni öldürtü-
rüz" dediğini görenler bugün berhayattır. Muhterem ve mukte-
dir bir maarif nazırı olmuş olan Ahmet Şükrü Bey, Ziya Bey'-
in reyî munzam olmaksızın biraz ehemmiyetli bir memur veya
muallim tayin edemezdi. Hele Emrullah Efendi Ziya'nın sol
cebinde idi. Bunlar hep harikulâde bir ruh kuvveti teşkil
eder ki tahlili üç dört sahifelik bir kitap ve büyük ve uzun
bir saha-i tetkik ve tettebbu ister. Onu bir salamandıra için-
de yatan antiasit kömürüne benzetirdim, alevi yoktu fakat müt-
hiş bir hararet neşrederdi. İhtisasa verdiği mânâda bazı sa-
katlık vardı. Meselâ Durkheim'i sever ve onu çok okurdu. Fa-
kat bunun haricinde müelliflere adeta hasım olurdu. Nerede
kaldı onları da okumak hatta Durkheim'e prensip itibariyle
muhalif olan "Gustav LeBon" u okuyanları veya tercüme eden-
leri soğuk görürdü. "Durkheim", "Bergson" diye diye son sene-
lerini geçirmişti. İhtisasin manası için münhasıran bir veya
birkaç mütefekkirin saha-i tefekkür ve ictihadı haricine çık-
mamayıda koymak bittabi muhak değildi. Bazı ekzantirikliği-
le beraber bereketli ve müthiş şahsiyet psikolocyaiya idi.
Ziya'ına otuz seneden beri ağlıyorum. (x)

(x): Faik Ali'nin bu manzumesi belki şâheserdir. ve Ziya-yı
merhumun ruhunu iyi tahlil etmiştir.

Abdullah Cevdet

Fâik Ali Bey'in "Ziya Gökalp Bey'e" ünvanlı bir manzumesi vardır ki "130" numrolu "İctihat" da neşrolunmuştur. Manzume şu satırlarla başlar:

Birçok zamandır işte ey en eski arkadaş
 Hâk-ı vatanda haşrolunan ahvâl ve dilhıraş
 Kalbimde yar kahrını hergün biraz daha
 Sıkletle artırıp duruyor menzil-i rehâ
 Bir ba'd-i bînihâyede nâbûd olur gibi
 Hep muzdarip bu şeb yine sandım giva gibi
 Rûhum zebûn-ı savleti bin fikr-i müz'icin
 Geldim bugün seninle biraz hasbihal için
 Koynunda ey Ziya leb ü ecdâdımız yatan
 Bir hat-ı mübârek ki bir kıta-i vatan
 Meydan-ı mülhimeyle bugün hem hudûd iken
 Senden coşar, taşar sanıyordum hakikaten
 Feryâd-ı infiâl ile isyân-ı figanınızı. ilh.

nu. 24, s. 375-376

Abdullah Cevdet

HATIRALAR

Bundan ondört sene evvel bir akşam Selânik'te Beyakule bahçesine gitmiştim. Bir masanın etrafında toplanmış birkaç simâya rastgeldim, yanlarına oturdum. Yabancı zâtı:

—Ziya Bey! diye tanıttılar. Hazret sükût etti. Biz biraz hevâî görüştükten sonra ders nâzırlığı münasebetiyle söz mektepçiliğe intikal etti. O zamana kadar sükût eden Ziya Bey, yavaş yavaş açıldı. Mekteplerde çocuklara verilen fikirlerin perişanlığından, muhtelif ihtisas muallimlerinin birbirinden haberdar olmayarak gençlerin kafalarını müteferrik mâlumata doldurduklarından ve talebenin zihninde vahdet husûle gelemediğinden uzun uzadıya şikâyet etti. Gustav LEBON'un mütâlâsına istinat ederek liselerde verilen bütün bu müteferrik mâlûmâtı bir mihver etrafında cemederek bir felsefe dersinin tedrisi lüzumundan bahsetti. Biz artık o hevâî sohbeti unuttuk. Uslu bir mektep talebesi gibi üstadın müteennî takririni dinliyorduk. Fakat asıl ders biraz sonra başladı. Muhterem âlim o sırada Alfred Foyye'yi tetkik ediyormuş. Onun bütün eserlerini usanmak bilmez bir say ile okumuş, hazmetmiş. Tıpkı Sokrat gibi rast geldiği yerde gençleri etrafına toplayarak tamim ve talim ediyordu. Foyye'nin fikirleri arasına Ziya'nın tefekkürât-ı zâtiyesinin mahsulü olan fikirlerin de çokluk karışmış olduğunu zannederim. Yavaş yavaş takrir olunan bu ders uzun sürdü. Gecenin geç vaktine kadar biz de "kuvvet-fikirler" in tesiri altında kaldık. İşin garibi şudur ki Ziya Bey'in bir dersinden aldığımız malûmâtı Foyye'nin eserlerini okuyarak almak istese idik haftalarca çalışmak icab edecekti.

Ziya Bey'den ayrıldıktan sonra ben arkadaşlarıma:

—Bu zât Avrupa'nın hangi dârulfünûnundan mezundur diye merakla sordum.

—Hiçbir dârulfünûnundan mezun değildir. Hatta Avrupa'ya gitmemiştir bile. O kendi kendine mütâlâ ve tetebbuda bulunur bir âlimdir cevabını verdiler. Beni daha ziyade hayret

istilâ etti. O zaman dahi bu büyük âlimin mahviyetperverliği pek âşikârdı. O esnâda Selânik'te bulunan ilim müştakı gençler hep Ziya Bey'in peykâ olmuşlardır. Nerede tesadüf etseler hemen etrafını sararlar, o da aynı müteennî edasıyla söyler ve söylerdi. Bize aylarca hep Foyye'den bahsetti.

Anlaşılan bu ders bittiği için müteakip ictimâlarda Durkheimden bahsetmeye başladı. O zamana kadar bu büyük sosyolog bizde mâruf değildi. Onu Ziya Bey tanıttı. Ondan evvel tarz ile meşgul olduğu, Durkheym'den bahsederken yaptığı tenkitlerden anlaşılırdı. Durkheym Ziya Bey'in mizac-ı felsefî ve ictimâîsine pek muvafık geldiği için Foyye'yi unuttu. Durkheym'i en büyük mürşit olmak üzere tanımaya başladı. Bir gün bana müellifin usûl hakkındaki kitabını harâretle tavsiye etti. Yahudi kitapçıya gidip sipariş verdim. Kitapçı hayretle yüzüme bakıp:

-Bu kitaba ne oluyor? Selânik'te o kadar çok okunan kitaplardan değildir. Halbuki bu hafta içinde yedi sekiz kişiden sipariş aldım dedi. Ben işin içinde Ziya Bey'in parmağı olduğunu anladım.

Birkaç sene sonra Gökâlp, Bergson'dan bahsetmeye başladı. Kendisini dinledikten sonra biraz alay olsun diye:

-Ziya Bey! Bak Durkheym Foyye'yi severdi. Şimdi korkarım Bergson'da Durkheym'i unutturacak dedim. Çehresinde nadir tesadüf olunan tebessüm belirdi:

-Hayır! Ben Durkheym'i asla terketmem, cevabını verdi.

x

x

x

Bu kadar mütenevvi ve orijinal mâlûmâtı nasıl edindiğini müteaddit defalar Ziya Bey'den sormuştum. Mahviyetperest olan Ziya Bey, cevap vermedi. Nihayet keyifli bir gününde şu kısa izahatı verdi:

-Ben daha gencim. Diyarbekir'deki evimize birçok zevat misafirliğe gelmişti. Beni ortada görünce babama:

-Artık Ziya'yı Avrupa'ya gönder, orada tahsil-i kemâlât etsin tavsiyesinde bulundular. Babam:

-Avrupa'ya giderse gâvur olur diye korkarım, dedi.

Huzzârdan birisi:

-Ya burada kalırsa? Sualini sordu. Babam bilâtereddüt:

-Eşek olur! Cevabını verdi. Ve Ziya Bey izahatına devam etti.

-İşte ben, babamın endişesiyle Avrupa'ya gitmedim. Fakat eşek olmamak için de kendi kendime Fransızca'ya çalıştım.

Münasebet düştükçe Ziya Bey'i gezmeye ve görmeye teşvik ediyor ve diyordum:

-Muhterem üstad! Siz hep malumâtınızı nazarı surette felsefî ve ictimâî kitaplardan ahz ve iktibas ediyorsunuz. Bir defa Avrupa'da seyahat ederseniz çok ilham ve teşvik menbaı bulursunuz. Okumak başka, görmek başkadır. Behemehal Avrupa'da bir seyahat icra etmelisiniz.

Bu sözlerime gösteriştin tamâmen âzâde olan Ziya Bey:

-Ben kendi başıma Avrupada dolaşamam. Bir otelde oda tutmasını, bir lokantada yemek sipariş etmesini bilemem. Bir zât benimle gelirse pekâlâ olur, cevabını verdi.

x

x

x

Ziya Bey'in mefkûrelerinden bir kısmı Selânik'te mün-teşir "Genç Kalemler" mecmuasında tahakkuk etmiştir. Bu mecmua bilhassa lisanın sadeleştirilmesi ve millîleştirilmesi maksadıyla neşredilmiştir. Burada Ziya Bey'den ilham alan Ömer Seyfeddin ve Ali Cânip ve Mustafa Nermi Beyler çok çalışmışlardır. Mecmuada Seyfeddin merhumun Arapça terkip ve cemlerden âzâde nefis hikâyeleri vardır.

Ve yine M. Zekeriya ve Nâbizâde Hamdi Beyler tarafından Selânik'te neşredilen "Felsefe Mecmuası" nda Ziya Bey büyük âmil olmuştur. "Türk Yurdu" ve "İslâm Mecmuası", "Yeni Mecmua", "Çocuk Dünyası" hep Ziya Bey'in eser-i ilhamıdır. Ve yine Selânik'te 8-10 formalık büyük bir mecmuanın neşrine hazırlanmıştı. / Têdârikât epeyce ilerlediği halde harpler ve gailleler dolayısıyla buna muvaffak olamadı.

Merhumun bir hâli vardı. Katiyyen kendi benliğini hâricce vermek istemezdi. Çok yazı yazmaz ve resmî bir mektepte ders vermek istemezdi. O daha ziyade kendini anlayan gençleri etrafına toplar, onlara musahabe tarzında fikirlerini telkin ederdi. Bu hususta en ziyade kuvvet ve kudret izhar ederdi.

Bundan on sene kadar evvel edebiyatımızda mâruf ve şimdi mebus olan bu zâtla İzmir'de münakaşa ediyorduk. O:

-Ben asla başıma Türkmen külahını giymem, gayr-ı me'nûs Türkçe kelimeleri istimal etmem diyordu. Ben orada bir sûi tefehhümün mevcut olduğunu anladığımdan Türkçülük bu sizin anladığınız şekilde değildir. Siz bir kere Ziya Gökalp Bey le görüşseniz iyi olur. Yanlış zehabınızı tashih edersiniz dedim. Bu zât:

-Ben katiyyen Ziya Bey'le görüşmem. Çünkü kendimin de ona tâbi olacağımdan korkarım. Hatta mâruf dostlarımdan ve seciye sahibi M. A. (Ç) Bey'in onunla görüştüğünden sonra tebdil-i kanaat ettiğini gördüm, dedi.

Filhakika Ziya Bey'in sehâr kuvveti birçok gençleri kazanmıştır. Bu gençler üstadın fikirlerini muhtelif mecmualarda neşretmişlerdir.

Ziya Bey Selânik'te husûsî bir dârulmuallimîn tesisi için İttihat ve Terakki erkânını iknâ etmişti. Burada felsefe ve ictimâiyâta aid birçok yüksek derslerin tedrisini arzu ediyordu. Her neden ise proje tatbik edilemedi. Bunun üzerine Selânik İttihat ve Terakki İdadisi'nin programına rûhiyat ve ictimâiyât derslerinin ilâvesi için ısrar etmeye başladı.

Ben — Bu dersi değil Selânik'te, Türkiye'de okutacak muallimimiz yoktur. Eğer bizzat tedrisini deruhte ederseniz programa ilâve ederiz dedim. Ziya Bey muallimliği kabul etmedi. Her taraftan vâkî olan ricalar üzerine ve dersin programa idhalini temin için bilâhire kabul etti.

Ziya Bey'i sınıfa götürüp ilminden, fazlından bahisle

efendilere takdim ettikten sonra dışarı çıktım. Esasen müte-
vazi ve mahcup olan Ziya Bey, ilk derste çok sıkılmış ve
efendilere çokluk birşey takrir etmeden dersten çıkmış.
İkinci ve müteakip saatlerde iş yoluna ğirdi ve mektebin
son sınıf şâkirdânı Ziya Bey'in derslerinden çok istifâde
ettiler. Ziya Bey'in ilk ictimâiyat muallimliği Selânik
İttihat ve Terakki İdadisinde başlamıştır.

Birgün maarif müdüründen bir tezkere geldi. Mektepte
bulunan muallimlerin derece-i tahsili vesâiresi soruluyordu.
Kâğıdı Ziya Bey'e gösterdim. Aynı mahviyetle:

-Ben hiçbir mektepte okumadım, dedi ve gülerek Askerî
Rüştiyesi diye yazınız sözlerini ilâve etti. Bu sözün üzeri-
ne ben, acaba Ziya Bey zekâyı ve dehâyı dar bir çember için-
de sikan mâruf mektep sisteminden geçmediği için mi tahsili-
ni bu kadar yükseltmiştir diye düşünceye daldım.

nu. 24, s. 377-378

Ali Haydar (TANER)
Dârulfünun Etfâliyât Müderrisi

ZİYA GÖKALP MERHUM

Arkasında kesîf bir karanlık bırakarak ebediyete çekilen Ziya, Türk neslinin son asırda yetiştirdiği en velût bir zekâ idi. Kendisini Balkan Harbinin ferdasında güzîde bir kaç zâttan müteşekkil bir mecliste tanımıştım. Selânik'keki negriyatıyla memleketin ilmî hayatına yeni bir ufuk açmak kudretinde bulunduğu gösteren üstad, mütevazi fakat vakur tavrı, mütefekkir ve mûnis nazarları ile bende derin bir hiss-i hürmet uyandırmıştı. Musâhabe âfâkî şekilde devam ettiği müddetçe sâkit kalan üstadın çehresi zihnen başka şeylerle meşgul olduğunu gösteriyordu. Fakat musâhabe ilmî sahaya intikal edince sükûtî Ziya birdenbire ayıldı. Canlı bir heyecanla musâhabeye katıldı. Artık hepimizi teshir etmişti.

Bu ilk tanışmadan sonra her hafta iki defa toplanır, muhtelif mevzular üzerinde münakaşa eder, Ziya'nın geniş tetebbuunun, velûd mefkûresinin hayranı olurduk. Gökalp'in tetkikatının vüs'ati, zekâsının şiddeti, müfekkiresinin velûdiyeti en ziyâde bu münakaşalar esnasında tecelli ederdi. Ziya'nın eserleri, onun irfânından bir nebzedir. Türk dâhisinin ilmî kıymetini eserleriyle ölçmek isteyecekler, daimâ yanılacaklardır.

Onun dehâsı eserlerinden ziyâde şahsiyetinde mütecellî idi. Ve en şiddetli hamleleri ilmî münazaralar hengâmında görünürdü. Üstad, ilmen ne kadar yüksek ise ahlâkünde o kadar nezihti. Asil ve dindar bir aile içinde doğmuş, esaslı bir terbiye-i ahlâkiye almıştı. Muhtelif felsefî meslekler hakkındaki tetkikatı, deterministlerin, materyalistlerin münâkaşâtı, kendisini vakit vakit işgal etmiş, fakat hiç biri a'mâk-ı rûhundan bu ilk terbiyenin derin izlerini silmemişlerdi.

Ziya Bey mihanikî bir şekle sokulan dine, taassubî bir kisveye bürünen riyaya hasımdı. O, dini payansız bir aşk ve muhabbet kaynağı, sönmez bir heyecan menbaı tanıyordu.

Rûhunda bu sûretle tanıdığı dinin ilâhî cezbeleri daimâ sezilebilirdi. "Süleyman Dede" nin Mevlid'ine meftun idi. İsterdi ki her vesile ile mevlid okutulsun. Bu dini merasim her yerde tâmin etsin.

استفت نفسك وان افتاك المذنون: Ahlâkta ittiba ettiği düstur:

hadisi idi. Nefsine karşı perverde ettiği bu itimat onu hâdisat karşısında daimâ mütevekkil ve şikâyetsiz bulundurdu. Hiç unutamam: Mütarekenin meş'ûm günlerinde idi. Ferit haini sadârete geçmiş, İngilizlerin talimatıyla memleketin birçok güzidelerini toplatmaya başlamıştı. Bu vaziyet karşısında dostları Ziya'ya muvakkaten saklanmak lüzûmunu ihtar etmişlerdi. Fakat Gökalp, bu teklifi kabul etmedi. Dârulfünündeki kürsüsünden ayrılmak istemedi.

Birgün Dârulfününun ictimâiyat dârulmesâisinde birlikte bir mesele münakaşa ediyorduk. Birdenbire kapı açıldı. Hâlâ arasına tesâdüf ettiğim uzun boylu, zaifce, sarı ve kısa sakallı bir adam içeri girdi. Ziya'ya yaklaşarak eline bir kâğıt uzattı. Ben bu adamın hal ve tavrından aynı zamanda kapının önünde diğer iki yabancıнын tarassudkâr vaziyetlerinden kuşkulandım, kâğıdın mahiyeti hakkında birşey anlamak fikriyle Ziya'nın çehresini tetkike koyuldum. Fakat o, her vakitki gibi itiyâdı vecihle "pekâlâ..." makamında boynunu büktü ve gelen adamla gitmek üzere ayağa kalktı. Yürürken; "derse giremeyeceğim, idareye malûmat verirsiniz" diyerek kapıdan çıktı. Vaziyeti anlamıştım. Gelen adam polis hafiyesi, getirdiği kâğıt da tevkif emri idi. Ziya; Dârulfününden, kürsüsünden hapishanenin ratib bir köşesine götürülüyordu. Hemen arkasından koştum. Kapının önünde elimi sıktı. Hâfiyelerin getirmiş oldukları arabaya bindi. Yanına ve arabanın önüne oturan haşin tavırlı adamların muhafazası altında götürüldü. Bütün bu macera esnasında Ziya, her vakitki gibi sakin ve telâşsız idi. Ziya, Bekirağa Bölüğü'nde mevkuf ve idâmına bir ipucu bulunmak üzere Divan-ı Hârb'e götürülüp getirilirken aynı vaziyette idi. Ziya'nın dimağı milliyet huzmeleri saçan bir menbâ idi. Kendisi tam

mânâsıyla "fenâfilmillet" olmuştu. Bunun içindir ki üstada yaklaşarlarda milliyet aşkının sönmez ateşi derhal iştiâl ederdi. Ziya'nın siyasete karışmasını hoş görmeyenler vardır. Fakat ben şuna kâniim ki Gökalp siyasete karışmamış olsaydı ikâd ettiği milliyet şûlesinin tenvir sahası bu kadar geniş olmıyacak, mesâisinin semeresi bu kadar az bir zamanda görülemeyecek idi.

nu. 24, s. 379

M. Şemseddin (GÜNALTAY)

ZİYA GÖKALP ve İLİM

Nihayet Ziya Gökalp'i gâib ettik. Bu ziyayı çok zaman telâfi etmeye imkân olmayacaktır. Ziya Bey, hayatında bize yeni bir ufuk açtı. Hepimizin kalbinde büyük bir ateş yarattı. Tahakkuku için uğraştığımız mefkûreleri bir sistem dahilinde ilk evvel memleketin münevverlerine aşıl原因an odur. Fakat büyük adamların hizmeti hayatlarıyla kâim değildir. Onlar bu âlemden çekildikten sonra da bize müessir olurlar. Eserlerinin yeniden yeniye tetkiki müstakbel nesle yeni ufuklar açar. Onun için Ziya Gökalp'in ulûmuyla bizim üzerimizdeki tesiri bitmiş değildir. Bilakis bu devam edip gidecektir. Elverir ki ondan uzaklaştıkça hasretimiz bununla mütenâsip olarak muhabbetimiz artsın. O vakit Ziya Bey'in eserlerini yeniden yeniye tetkik ederiz. Her tetkik bizde yeni bir hamle uyandırır. Bu hamle üstadın açtığı çığırda bize yeni fikirler buldurur, yeni hakikatlarla karşılaşırız. O vakit Ziya Bey Türk irfânında mütemadiyen yeni bir yaprak açan ağaçlar halinde tamamen ter u taze kalır. Büyük adamlar, büyük feylesoflar hep böyledir.

Ziya Bey'i böyle yaşatmak için her şeyden evvel onu bir feylesof gibi mütâlaa etmeliyiz. Ziya Bey'in bütün yazıları elimizde olmadığı için bunu katiyetle yapmak kâbil olmamakla beraber ortaya hakikate yakın bir taslak koymak mümkündür.

Bence Ziya Bey'i bu yolda anlayabilmek için fikirlerini ictimâiyat tetkikâtı şeklinde göstermezden evvelki zamana çıkmak icab eder. Tâ ki Ziya Bey'in buhranlarını, tereddüt anlarını, inkârlarını, aradığı mefkûreyi bulalım.

Yeni Mecmua'daki yazılarının çoğu ictimâiyat ilmini yapmak hedefini takip ettiği ve asıl temâyülâtı, asıl efkâr-ı felsefiyesi bir takım klasik taksimler arasında gizlendiği için Ziya Bey'in rûhunu daha evvelki yazılarında bilhassa "Genç Kalemler" deki makalelerinde aramak icabeder.

Ziya Bey, Cenap Şhabeddin Bey'in Türkçülük cereyanı hakkında verdiği cevapta bilhassa Genç Kalemler'deki "Yeni Hayat" ünvanındaki makaleyi aynen naklediyor. Bu makale Ziya Bey'in ictimâiyat tetkikâtına koyulmazdan evvelki yazılarını muhtevîdir. Buna rağmen Ziya Bey o zamanki yazısına ehemmiyet veriyor. Bu makalede aynen şu satırlar vardır:/

"Doktor İsnar, herşey ilim iledir ve insanıyet içindir. Tout par la science et pour l'hummanité diyor. Yeni Hayat bugünkü insanıyeti milliyet mefhumunda mütecellî görüdüğü için bu düsturu "her tekemmül ilim iledir ve vatan içindir" sûretine kalbediyor. Yeni Hayatçıların birinci vazifesi edebiyat, ilim, felsefe vasıtasıyla Osmanlılığın kuvvetlenmesini, yükselmesini temin etmektedir. Yeni Hayat dehrî yaşayış değil, millî bir yaşayıştır.

Şimdi bu satırlardaki derin efkâr o zamana kadar bizde mevcut olan ilim telâkkisinin büsbütün aksi idi. Medrese ilmi ne hayat ile, ne vatanla alâkadar değildi. Onlar münhasıran bellemek için öğrenilirdi. Tanzimattan beri garp ilmiyle temasta idik. Fakat mütefekkirlerimiz ilmi, garbın âsârını nakilden ibaret addediyorlardı. Naklederek öğrettikleri fikir onların zihnine bir hareket ve hayat vermiyordu. Bir ilim zihnimizin hareketini, faaliyetini artırmadıktan sonra ne işe yarar? Eski medrese ulemâsı nasıl sadece belliyorsa, garp kitaplarını okuyanlarda öylece belliyorlardı. İşte Ziya Bey'in yıkmak istediği ilim telâkkisi bu idi. Türk münevverlerinin okudukları eserleri temessül etmesini istiyordu. Bundan kasdı şu idi. Her ilim, zihnin faaliyetini spontansilèsini artırmalıdır. Buna yaramayan bilgi fâidesizdir. Her faaliyetin tabî bir hedefi vardır. Zihnî faaliyetin hedefi ise hayat. Ziya Bey'in Genç Kalemler'deki tabiriyle Yeni Hayat idi. Yeni Hayat mücerret bir vücût değil, müşahhas bir temele istinat eylemeliydi. Bu temel dehrî ve insânî bir yaşayış olamazdı. Çünkü insan zümrelerinin duyguları olmadığı gibi istihdaf eyledikleri gayelerde aynı değildi. O halde Yeni Hayat'ın mesnedi "Millî Hayat" idi.

İlim "millî hayat" a hamleler vermeliydi, onu sürükleyip götürmeliydi.

İşte Ziya Bey'in benim anladığıma göre ilim telâkkisi. Ziya Bey'i iyi anlamak için muasırı olduğu iki zâtla mukayese etmek lâzımdır. Bunlardan biri Rıza Tefvik, diğeri Satı Bey'dir. Rıza Tefvik Bey'de ilim mefhumu tamâmen Ziya Bey'in aksi idi. Rıza Tefvik Bey'e göre ilim garp kitaplarını okumak, anlamaktı. Eğer şâirlik husûsundaki fikrî istidâdını bir tarafa bırakırsak Rıza Tefvik Bey'in okuduğu kitapların onun dimağına adeta yapışıp kalmış, onda hiçbir hareket uandırmamıştı. Rıza Tefvik söylediği zaman bir kitabın bir sahifesini adeta okurdu. Ertesi gün başka bir kitabın başka bir sahifesini güya kendininmiş gibi size nakledirdi. Bunları güzel naklettiğini görenler Rıza Tefvik'i âlim, feylesof zannedenler, malûmâtına hayran olurlardı. Hakikatta bir basit fonograf, güzel bir müstensihhi. Rıza Tefvik nazarında ilmin gâyesi yoktu. Belleme süs gibi bir şeydi. Millî hayat zihnî faaliyetin hamleleriyle ilerlemekten ziyade taklit ile yürüyebilirdi. Ziya Bey'in "Yeni hayat yaratmalı" demesine mukâbil Rıza Tefvik Bey ve emsâli "Garp hayatına uyuvermeli" nasihatını veriyordu. Rıza Tefvik Bey'in okuduğu eserler dimağında yapışıp kaldığı için onda hiçbir sistem, hiçbir manzume-i efkâra tesadüf edilemezdi. Her okuduğunu öğrenir, hepsini aynı kuvvetle söylerdi. Ziya Bey ise her okuduğunu temessül eder, ondan millî hayat için yeni bir hamle olabilecek fikir çıkarırdı. /

381

Ziya Bey'i basit bir âlim ve mütenebbi zanneylemek tamâmen yanlıştır. Nitekim Gökalp'i Durkheim'in fikirlerini memlekete nakleden basit bir ictimâiyatçı addeylemek te büyük bir hatadır.

Ziya Bey Türkiyatta mütebahhir olmak isteyen bir müdakkik değildi. Onun Türk tarihi, Türk esâtiri hakkındaki tetkikatı hep millî hayata destekler bulmak, maziden kuvvet alarak istikbaliğin hamleler hazırlamak içindi. Gökalp, Türkün mazisini düşünerek Türkçü olmadı, Türkçülük

mefkûresi için Türkiyâta ehemmiyet verdi.

Durkheim'in fikirleride Gökalp'in elinde kalkan idi. Eğer Ziya Bey Durkheim'in eserlerini okumamış olsaydı yine aynı mefkûreyi telkin edecek, yeni hayatı isteyecekti. Nitekim Genç Kalemler'e yazı yazarken henüz Fransız sosyolojisinin müessisine o kadar bağlanmamıştı. Öyle olduğu halde Ziya Bey'i o zaman da aynı mefkûrenin muakibi görüyoruz. Ziya Bey'in yalnız hâdisâtı bîtaraf olarak müşâhede eden ondan mânâ çıkarmak isteyen bir âlim olmaya özenmediğine en mühim delil Satı Bey'le muallim mecmualarında, Büyük Mecmua-da yaptığı münakaşalarda açık olarak görürüz. Satı Bey'de yalnız bir reybî bir ilim görüşü vardı. Bir mebbe, bir mefkûreye bağlanmamıştı. O, müşâhedeği bir vasıta değil, bir gaye zannediyordu. İnsanı, onun aradığı mefkûreyi hesaba katmıyor, insanı madde gibi tetkikten çıkarmak istiyordu. Yalnız maddî bir bilgiye ehemmiyet verenler gibi o da insan-sız, yani duyguları mefkûrelerin rolü gözükmeyen bir ilim meftunu idi. Satı - Ziya Bey münakaşalarında birbirlerinin lisanını anlamayan, anlamak istemeyen iki adam görürüz. Ziya Bey: "Felsefî düşünüşe çıkmayınca bilgi neye yarar?" derdi. Satı Bey'e göre böyle bir felsefî görüş mânâsızdı. İnsan için husûsî tetkikât kâfi idi. Biri feylesoftu, öteki için mukadder olan belki bir tabiat muallimi kalmaktı. Ziya Bey yazılarının birinde "monizm, pluralizm" meselesini ortaya atmıştı. Makalenin intişârından birkaç gün sonra Satı Bey'i gördüm. Bana dedi ki: "Rica ederim, mükâfât ve mücâzât meselesiyle bu monizm ve pluralizm meselesinin ne münasebeti var?" Satı Bey'e göre hiçbir münâsebet yoktu. Gökalp için hiç öyle değildi. Kâinat hakkındaki umûmî telâkkisi olmayan adam insana aid olan hadisattaki hükümleri daimâ nâkıs olurdu. Yine bu münakaşa esnasında birgün Satı Bey'i görmüştüm: "Bakalım, dedi bu defa ne diyecek?" Durkheim'in istatistikleri nasıl tahrif ettiğini buldum. Kitabının bir sahifesinde bir istatistiğin rakamını diğer sahifesinde başka türlü yazıyor. Ziya Bey buna nasıl cevap verecek?" Filhakika

382 Satı Bey'in o makalesi çıktı. Gökalp bunu tetkike şâyan bile bulmadı. Çünkü teferruatın onun nazarında manası yoktu. Satı Bey zannediyordu ki Ziya Gökalp emsali gibi Durkheim'in efkârına meftun oluvermiş bir adamdı. Durkheim'in bir hatasını gösterince derhal ondan soğuyacak, fikirlerini değiştirecekti. Halbuki Gökalp fikirlerini daha evvel, hiç olmazsa nîm meş'ûr sûrette hazırlamış, Durkheim'i okuduktan sonra bu mütefekkirin kabul ettiği taksimâta göre ortaya koymuştu. Durkheim, Ziya Bey'in felsefî fikirlerinin / kalıplarını (ortaya koymuştu) hazırlamıştı, fakat ruhunu değil... Ziya Bey'in esaslı fikirleri çok mütenevvi müesserât altında teşekkül eden şahsiyetinin mahsulüdür. Bazan o fikirler Durkheim'in nazariyatını aşardı. Gökalp o zaman Durkheim'e aid olmayan bu fikirleri bile -ekseriya bilmeyerek- ona atfetmekten çekinmezdi. Hülâsa Ziya Bey'i Durkheim'in eserleri hazırlamıştır. Belki Gökalp tefekkürâtının mahsulünü, mefkûresini Durkheim'le en iyi bir sûrette ifâde edeceğini zannetmiştir.

Ziya Bey'i ben işte böyle görüyorum. Gökalp ancak bir feylesof gibi mütâlaa edilirse manevi hüviyeti meydana çıkar. Şunu bilmeliyiz ki son asırda felsefî tefekkürâta dimağı Ziya Bey kadar müsaid hiçbir kimsemiz yoktur. Onun başı hiç bir fikri olduğu gibi almazdı. Dimağına giren her hayal Ziya Bey'in şahsiyetine bürünür, ondan sonra çıkardı. Hiç tercüme yapmak istemeyişi manu'ellerden nefret edişinin sebebi hep budur. Tercüme yapamazdı. Çünkü okuduğunu aynen nakil elinde değildi. muhakkak ona kendi rûhundan bir renk verecekti. Manuel yazamazdı. Çünkü diğerlerinin fikirlerinin nâkili olmak istemezdi. Rûhuna uymayan fikirleri sadece nakle tahammül edemezdi. Alman feylesofu Fihte, nasıl asrının peygamberi olmak istemiş, gençler üzerine fiilen tesir yapmayı emel itti haz eylemiş ise Ziya Bey'de "Yeni Hayat"ın peygamberi olmak isterdi.

Artık medfeninde istirahatata çekilmiş olan bu büyük adamın muakibi ancak felsefî kabiliyeti olanlar arasından

çıkacaktır. Onun ebedî yaşayacak fikirleri felsefî görüşlerinde, ilim telâkkisindedir. Bugünkü nesil bu görüşleri, o telâkkiyi hazmeylemelidir. Eğer bu vâdide Ziya Bey'in kuvvetli şâkirdleri çıkarsa gençlik o zaman kendisine karşı medyun olduğu hiss-i şükranı ödeyebilir.

nu. 24, s. 379-382

Dârulfünun Müderrislerinden

Mehmet Emin (ERİŞİRGİL)



Musahabe

BİR HAKİKAT

Geçici infial ve hassariyetlerimize ölümlerin ebeden sükut etmiş muhterem şahsiyetlerini vasıta yapmak herkes için bir vicdan azabı bulmak lazımdır. Son günlerde Ziyabey'in ölü ve dirisinin istismar edildiğine dair ortaya atılan şaiyaların bilhassa her merhumun bazı mübhem şikayetlerine istinad ettirilmesi fikirleri büsbütün bulandırmıştır. Darülfununa tevcih edilen bu ahlâkî ittihamla alâkadar olan bütün Dârülfununun müntesiplerinin bildikleri hakikatları olduğu gibi ortaya koymaları vicdânî bir vazifedir. Ben Dârülfununa girdiğim günlerde Ziya Bey tevkif edildiği için ondan evvelki Ziya Bey ile Dârülfununun arasındaki münasebetleri bilmiyorum. Ziya Bey'i Malta'dan avdetinde de görmedim. Ziya Bey'le ilk muarefem evvelki sene Ankara'da içtima eden ilk "heyet-i ilmiye" de olmuştur. Ziya Bey burada maarif vekaletine bir hars teşkilatı ilave etmek için tertip ettiği projeyi kabul ettirmek ve aynı zamanda Dârülfununun Ankara'ya naklettirmek için eski arkadaşlarını encümenlerde ikna ederek heyet-i umumiyeye getirmiş ve burada her birlikte bir güzel ve büyük davayı hararetle müdafaâ etmişlerdi. Mantık, siyaset tamamıyla kendilerinin mantıkî olmakla beraber yapılması istenen iş pek büyük ve pek ciddi idi. Bilhassa hars yapmak meselesinin iktiza ettireceği aşk ve müşkülâtı millî harsları için çalışmış milletlerden getirdiği misallerle teyid eden Ziya Bey heyet-i ilmiye muhitinde büsbütün ciddi bir hava yaratmış, en zayıf vicdanları bile muhasebe-i nefse davet edecek bir hassasiyet tevlid etmişti. Fazla olarak zulme ve riyaya karşı yapılan büyük bir ihtilâlin raşeleri henüz üzerimizde idi. Artık herşeyden evvel nefsimize hesap vermeye, batınî hayatımızı temizlemeye, seciyemize ahlâkî bir istikrar vermeye muzhar

bir mevkiye bulunuyorduk. Yapılmak istenen ilmî ve harsî mesâî yalnız kanaat veya doğru nazariyelerle kuvveden fiile gelemezdi. Maddi ve muhitî mevânii iktiham edecek bir iman ve aşk lazımdı. Öyle bir aşk ve iman ki muktezası olan mesâinin fiilen ve münhasıran deruhte edileceğini ikrar ve ilan etmekle bir kıymet-i hakikiye iktisap edebilecekti. İşte müzakere ve münakaşalar tam bu reddeye geldi zaman vicdanımın sesini zabt edemeyerek: "Efendiler" dedim, bu projeleri bilâ kayd ü şart tasdik ediyorum. Ben ne maddi ve muhitî mevânii asla düşünmüyorum. Yalnız bir şartla bilirsiniz ki aşk bir olur, iki olmaz. Eğer hars ve ilim yapmaya azm ettikse hayatımızı da bunlara vakfedeceğimizi ilan edelim. İşte kara kahta karşımızda, bu uğurda çalışacaklar kimlerse isimlerini hemen söylesinler, yazdım. Ve söz verelim."

Mealên hatırlayabildiğim bu perişan sözleri daha bitirmeden Ziya Bey'in iştirakiyle bir alkış tufanıdır koptu. Fakat maatteessüf bu cuş ve huruş-i vicdaniyi müteakip hazin bir sükut meclisi kaplamakta gecikmedi. Çünkü alkışlanan teklifin icab ettirdiği tabii neticeye varmaya hiç kimse nefsinde cesaret bulamamıştı. İşte mütefekkirlerimizin asıl zaafı burada, bu dakikada bütün vuzuhuyla meydana çıkmıştı. Bunun esbabı neye atfedilirse ve ne olursa olsun o dakikadaki sukuf ve tereddüt bir hakikat idi. Hemen ekseri mütefekkirlerimizde meslek ve ilim muhabbetine karşı bu zaaf-ı irade mevcut olduktan sonra bunun mesuliyetini bir şahıs veya müesseseye atfetmek günah ve insafsızlıktır. Fazla olarak hükümette bu zaaf-ı iradeyi takviye edeceğine bilakis ikide birde zaafa uğratacak tayin ve tevcihlerde/bulunmaktan hâli kalmamıştır. Ziya Bey'i darulfünun madur etti diyebilmek için aleni ve resmî bir mecliste vaki olan ilme vakf-ı hayat teklifine ilk önce merhumun müsbet bir cevap vermesi lâzım gelmezmiydi?

Çıplak hakikat böyle olunca ilim adamlarımızın yetişmesini ve inkişafını büsbütün başka ve yeni esaslardan kavramak ve ona göre hareket etmek lazımdır. Bu meseleyi günün geçici fikirleriyle halletmeye kalkışmak dağları yelken şişirerek yürütmeye heves etmektir.

nu: 29, s: 461,462

Darulfünun Ruhiyat
Müderriisi Mustafa Şekip (TUNÇ)



ÜSTADLA MÜLAKAT

O her zamanki gibi munis, Vakur ve halavetli idi. Beni tevazu ile ve samimi bir surette karşıladı. Geniş alını dehasının en büyük delili gibiydi. Asırların oyunlarını görmüş, tabiatın cilveleriyle istihza etmiş, beşerin asırlardan beri bilinemeyen ruhunu sezmiş, esrarını anlamış gibi görünen ve kendi aleminin hakkı olan bu yüce insan tatyib-i hatırdan sonra arzumu sordu. Üstad, dedim soracağım suallerimle belki sizi rahatsız edeceğim fakat büyüklüğünüzü düşünerek afvedeceğinizden ümitvar oluyorum. Ulvî simasında tebessümler dolaştı ve

-Estagfirullah... Hay hay istediğinizi sorabilirsiniz, dedi...

-İlk şiirinizi ne vakit ve nasıl yazdınız?

Hafif bir surette kaşlarını kaldırdı ve dediki:

-A, vallahi pek bilmiyorum. Mamafih şiir yazmaya uğraştığım zaman pek geçtim. Onaltı yaşımda kadardım. Hatta o vakit Arabî eş'ar yazmaya merak etmiştim. Fuzulî'nin ve Sadi'nin Arapça şiirlerini tetkik ederdim ki Arabî dersi olmakta idim. Bu tarz hareketim ondan dolayı olmalı. Derslerle şiirlerim arasında geçen bir mutabakat bulmak isterdim. Derslerden ziyade ders arasında geçen şiirlerden zevk alırdım. Ancak ilk şiirimi ne vakit yazdığımı bilmiyorum. İlk şiiri okuyuşum İran'a giderken oldu ki pederimin bana ezberlettiği bir şiirdir.

-Hatırınızda mıdır?

-Hatırımda değil, Mamafih büyük pederiminmiş, en son beytini hatırlıyorum:

Utanır mümin olan lânet eder Abdülhak

La'nallahhi baiden ve alâ ali yezid

Her halde pederimin bunu ezberletmekteki maksadı siyasî bir maliyette idi. İranlılara bir cümle göstermek için olacak, bizde Âl-i Âba'ya karşı muhabbet edildiğini anlatmak...

-En büyük süruru ne vakit duydunuz?

Kaşlarını açtı, siması gülerek

-Ouu. bilmiyorum. Yalnız Londra'daki azlimden sonra iade edildiğim zaman diyebilirim. Büyük meserretlerden birisi de Hindistan'a ayak basdığım gündü diyebilirim. Zaten orayı görmeyi de çok arzu ederdim.

-En büyük eleminiz ne oldu?

Biraz kımıldadı ve kaşlarını hafif bir surette çattı, şıması tebessümünü kayıp etmişti.

-Eh! Fatma Hanım'ın vefatı idi. "Makber" mülhimesinin dedi, susdu.

-Tekâmülünüzde bir tevakkuf hissettiniz mi?

Hafif bir surette başını salladı ve her zamanki tabi vaziyetiyle:

-Hayır... Ancak Londra'da iken edebiyatla pek uğraşmadım. Yalnız "Finten" yazabildim. Olsa olsa bir tevakkuf sayılabilir. Halbuki Paris'te iken "Tarik" ve "Nesteren" i yazdım.

-Çocukluğunuzu ne vakte kadar hatırlıyorsunuz?

Bir tereddüt anı geçirdikten sonra:

-Hayal midir, hakikat mıdır bilamem, Konakta çıkarılardan birisi, seni büyükbabanın yanına götürürüm, diye bir ihtiyarın yanıma götürdü. İşte o büyük babamış. Sonra Midilli ile Mektebe gittiğimi bilirim. En iyi tahattur ettiğimde budur. Daha sonra Kırım Muharebesinde ecnebî gemilerinin boğaz içinden geçip gittiklerini tahattur ediyorum. Gemilerin avdeti zamanında İngiliz, Fransız, askerleri İstanbul'da oturdular. Sahilden geçerken yalının önünde bir kaç tanesi birbirlerinin omuzuna binip kafesten içeriye hareme bakışlar, odadaki Arap çariye korkmuş, bağırarak dışarıya kaçmış. Onun bu hareketi, bağarması da hatırımdadır.

Bu sırada sağdaki kapı açıldı ve Lüsiyen Hanım yanımıza geldi. Takdim ve takaddümden sonra ben yine suallerime devam ettim:

-Hayatınızın hangi çağından en çok zevk aldınız?

Bu sual büyük üstada bir neş'e verir gibi oldu, sağ kaşını kaldırdı ve dedi ki:

-Londra'da bulunduğum zaman, Otuzbeş yaşında oraya gitmiştim. (60) yaşına kadar kaldım. Demek ki yirmi-beş sene.. Evet Londra'da bulunduğum zaman bence çok kıymetli idi.

-Hasretlerini en elîmi sizce hangisi olmuştur?

-Simasını hafif bir hüzün istilâ eder gibi oldu. hafif bir hareketten sonra

517 dedi/
-Eh. Tabi yine Fatma Hanım. Makber mülhimesinin

-Aşkta inandınız mı?

Yine sağ kaşını kaldırdı. Elleriyle boşlukta bir resm-i geçid yapar gibi hareketlerde bulunduktan sonra:

-A... Vallahi bende aşk yoktur ki. Feryad ü figan bende hasıl olmamıştır. Zaten aşk geçici bir itiyaddir. Mamafih bunlar bilinmemiş şeylerdir. Bazıları maşukasını kayıp edince intihar etmek istiyor. Bazısı bir diğerini seviyor. Bilmem ki ne söyleyim?

Burada Lüsiyen Hanım söze karıştı ve dedi ki:

-Evet doğrudur. Beyefendi âşık olmamıştır. Zaten âşık olsaydı Makber'i yazamazdı. Âşık olmadığı içindir ki tahliller yapabilmiş ve eserler yazmıştır. Bu tıpkı doktorlar gibi bir şey. Onlar hasta değıllerdir. Fakat hastayı tedavi ederler, öyle değil mi efendim?

-Üstad âşık olmayışınızda nasıl bir sebep olabilir, acaba niçin aşka inanmadınız?

Elleriyle ve simasının bazı hututuyla "bilmem" işareti yapar gibi bir vaziyet alarak:

-Hayvanatın insanıyetime belki galipdi...

Dedi ve birkaç saniyelik sukuttan sonra ilâve etti:

-Hatta Fatma Hanım öldüğü zaman intihar etmek istedim. Silahçı dükkanlarının önünde dolaştım fakat bir silah alamadım. Kendi kendime sonra dedim ki: Öldürürsem ona ve asıl ölmeyeceğim. Binaenaleyh niçin ken-

dimi öldüreyim.. Vazgeçtim.

-En çok takdir ettiğimiz insan kimdir ve eserleri nelerdir?

-Onun için ne diyeyim bilmem ki... Namık Kemal, Tevfik Fikret, Sezai, Recaizade Ekrem, Mamafih Recaizade'nin Kemal'den fazla bana himmeti, hizmeti olmuştur.

Burada Lüsiyen Hanım söze karıştı.

-Hayır Beyefendi... Kimseyi beğenmiyor. Hakikat böyledir. Bana inanınız.

Üstad gülererek ve eliyle Lüsiyen Hanım'ı işaret ederek:

-Ben söylemiyorum, kendi söylüyor ve beğenmiyosun diyor. (Birkaç saniye tevakkuftan sonra) Yalnız Fikret büyük adamdır. Akifi de unutmamalı, O da bir büyük şair cümlesini ilave etti.

-Senden evvelkilerden yani eskilerden kimi beğenmiyorsunuz?

-Fuzuliyi

-Her halde kalb şairi olduğu için olsa gerek? Değil mi efendim?

-Şüphesiz, Kalbin duyduğunu ne duyar ki?

Lüsiyen Hanım da Fuzulî'yi pek takdir ediyor, o:

-Ronsar a benziyor. Bakınız Leyla ve Mecnun ne güzel. Hattâ bir masal olmuş, dedi.

-İran, Hint, İngiltere, Belçika, Fransa'da yaşadığınız zamanların sizde bıraktığı intibaların ruhu nedir?

Sağ elini biraz kaldırdı, gözlerinden ve simasından bir teessür bulutu geçer gibi oldu:

-İran'dan ağlayarak çıktığını bilirim. Babam öldükten sonra.. Sonra Bombay'dan çıktığım zamanda pek ziyade müteessirdim. Hem hanımın hastalığından dolayı..

-İstikbalde nasıl bir inkılap beşeriyete daha müsaide bir küşâyiş ve inşirah verebilir?

-Vallahi benim itikadımca inkılap sahası, bütün fiiliyat sahasıdır. Mesâi sahasıdır. Edebiyat kısmı pek

küçük bir dairede olacaktır. Mamafih bir hiçte iyi değil. Maneviyat lâzım.

Lüsiyen Hanım şu cümleyi ilâve etti:

-Büyük muharebeden sonra hep öyle oldu. Değil mi Beyefendi?

Bunu müteakip şair-i azam gülerek dedi ki:

-Edebiyat devri şimdi muallakdadır. Semada titriyor. Mamafih ben kırk sene evvel demiştim. Para mabud, bankalar mabed.. Bundan kırk sene evvel.. Tabiri caizse güzellik umumhanelere düştü. O da faaliyet demektir değil mi? Dedi ve nazlı bir kahkahadan sonra sükut etti.

Teşekkürü müteakip Lüsiyen Hanım'dan da birkaç sorabilmem için mücadele istedim, memnuniyetle cevap vereceklerini söylediler:

-Lüsiyen Hanım, Hamid Bey'i nasıl tanıdınız?

-A... Nasıl tanıdım? Bunu anlatmak lazım. Fakat nasıl? O zaman pek gençtim. 19 yaşında idim. Bilmem ki nasıl anlatayım?

518 Aşık oldum değil, fakat... Ben kimseye âşık olmadım, bizimki/diyebilirim bir (amitie amoureuse) Türkçesini siz bulunuz. Beyefendi.

Burada Hamid Bey ilâve etti.

-Evet, öyle... (Aşıkâne dostluk) demeli Daha doğrusu bir izdivaç ruhu.

-Fakat Lüsiyen Hanım, ben nasıl tanıdığınızı sormuştum, değil mi efendim?

-Ona belki (Yabancı Dostlar) da cevap bulabilirsiniz.

-İhtimal efendim... Fakat bu kadar cevap kafî mi?

-Öyle bir sorunuz ki beyefendi. Durunuz biraz anlatayım. Belçika'da Sarayda baloda gördüm. Bab için gelmişti. Kendisini çok görmek istedim. Çok medhederlerdi. Fakat ekseriya İngiltere'de bulunurlardı. Sefarethane'de tanıdığım kâtipler vardı, bana baloya saraya geleceğini, bilhassa balo için geleceğini gündülden haber verdiler. Ben de gittim. Hatırınızda mı beyefendi, ilk evvel nasıl tanıştık?

-Vallahi bilemiyorum.

-Benim hatırımda. Karşılaştığımız zaman eğilip nişanlarınıza baktım. Göğsünüzde bir çok nişanlar vardı.

İşte ilk defa bu suretle baloda tanıştık. Sonra, evlendik. Nihayet ben hastalandım, İstanbul'a geldik. Mamafih o zaman daha ben mektebimi bitirmemiştim. Fakat beyefendi, Hamid Bey'in fazla cazibesi vardı. Onda başka bir tesir vardı. Düşününüz ben ondokuz yaşında idim. Beyefendi altmışbeş yaşında idi. Yaşlarımız arasında hiçbir münasebet yoktu. Fakat ne bileyim, anlatılmaz ki imposable, impossible (gayr-ı mümkün gayr-ı mümkün)

-Hamid Bey'in en çok meftun olduğunuz meziyeti nedir?

-Sanatı (art) dehası hayatı da... Dışardan güzel olduğu gibi içerden de güzeldir. Bunu hoşuna gitmek için söylemiyorum, hem artık arkadaşız. Buna ne lüzum var, En fazla çelebiliği. Mamafih her hareketi, her şeyi güzeldir.

-O halde Hamid Bey'in hiç bir kusuru yok, değil mi efendim?

Bu cümle üzerine Hamid Bey derhal telaşla ve gülererek ilave etti:

-Her zaman kusur bulur, bir takım şeyler söyler.

-Meselâ ne gibi efendim, bu hususta bir şey söylemez misiniz. Lüsiyen Hanım?

-Ah, vallahi nasıl anlatayım. Beyefendi'de daima bir secret, sır vardır, gizli bir nokta var ki o bilinmez, içinde saklıdır. Bana karşı bile o vardır. Öyle değil mi beyefendi?

Üstad gülererek:

-Hayır hayır... dedi.

Lüsiyen Hanım biraz asabileşir gibi bir vaziyet alarak fakat yine mütebessimane devam etti.

-Fakat öyle demeyin beyefendi benden sakladığınız bir şey yok mudur? Ben anlayamadıktan sonra kimse anlayamaz. İçinizde benim bilemediğim bir sır vardır. Bu hakikat değil midir?

Hamid Bey burada Lüsüyen Hanım'ın kati ifadesi karşısında tasdikten başka bir şey yapamadı ve mütebessimâne dedi ki:

-Eh! Öyledir, doğru olabilir, doğru, doğru

-Gençliğinizde edebiyat ve şiirle uğraştınız mı?

-Daima, zaten başka bir şeyden haşlanmazdım ki.

-Hayat-ı hususiyede Hamid Bey'in şair olduğunu gösteren şeyler nedir?

-Bütün hayatı şairanedir, her şeyi şairanedir.

-Hamid Bey'den evvel bir şairle tanıştınız mıydı?

Kaşlarını çattı ve anî olarak:

-Hayır...

Dedi, düşünür gibi bir dakika durdu, tekrar ilâve etti:

-Zannetmem

-Hamid Bey eserlerini yazarken size anlatır mıydı ve siz onlardan zevk alırdınız mıydınız?

-Kelime, kelime, hatta bilmediğim kelimeleri Fransızca söylerdi. Tabi zevk alıyordum.

-Hamid Bey en çok hangi kitapları okurdu?

-Ecnebilere, Victor Hugo ve Şekspir'den okurdu. (Hamid Bey'e hitaben) değil mi beyefendi?

-Evet, evet

-Hamid Bey'in, seneler geçtikçe değişen adetleri oldu mu?

Yok daima aynı, bazan bir şey söylersiniz, (Pekiyi)der. Siz kandırıldığınızı zannedersiniz. Fakat yine o sizi kandırmıştır. Bu tabiatı gibi diğer adetleri de değişmemiştir.

Kendilerine teşekkür ettim ve üstaddan mecmuamız için bir fotoğrafı lütfetmelerini rica ettim. Bu ricamı Lüsüyen Hanım'a da tekrar ettim.

Bu iki ruh arkadaşının elyazılarını hâvi fotoğraflarını aldıktan sonra ayrılırken Lüsüyen Hanım bu vesile ile tanıştığımızdan dolayı çok memnun olduğunu söylüyor büyük şairimiz ise her zamanki tevazuuyla:

-Benim değerim olmadığı halde yoruluyorsunuz, zahmetlere katlanıyorsunuz, diyordu.

Hemen iki saat süren bu mülâkatın yakın hayatının en kıymetli ve en ulvî bir hatırası olarak ilelebed saklayacağım.

nu: 32, s: 516-518

22 Şubat 1341
Mehmet Mesih (AKYİĞİT)

ABDÜLHAK HAMİD

Hamid'i Nasıl Anlamalı?

İrsaf ile itirafa mecburuz ki bizde ilmî bir şekilde ilk edebiyat müverrihi Köprülüoğlu Fuad Bey'dir. Müderris Fuad Bey, merhum Ziya Bey'in tesis ettiği ictimaiyat mektebinin bu yolda en kuvvetli muakkibidir. Ondan evvel edebi şahsiyetler, yaşadıkları zaman ve mekandan müneffik mücerred varlıklarmış gibi -o da en ibtidâî şekilde- tetkik edilirdi. Bu cins tezkireciliklerin son ve müttekâmil şekillerini Ali Emiri Efendi ile Faik Reşat Bey'de görmüştür. Her ikisi de çok bilen, çok okuyan iki muhterem zattı. Fakat onların biliş ve okuyuş tarzları ilmî usullere tevafuk etmediği için karışık, nizamsız ve binaenaleyh ilmî kıymetten mahrum kaldı. Fuad Bey yeni ve çorak bir vadiye girmiş, elinde -sadece mesaha aletleri bulan bir mühendis gibi- garbın afakî usullerinden başka bir şey bulunmayarak tetkikatına başlamıştı. "Kronolojinin Tarihi" bir gözle Türk hayat-ı ictimaiyesi bilinmeden o hayatın tevlid ettiği edebî şahsiyetleri anlamamanın mümkün olmadığını idrak eden Fuad Bey, mesaisini bir de noktanın tahrike kaldı. Bunda haklı idi. Fakat kendisinden evvel aynı usul ile çalışanların yokluğunu anlamak zaruretinin gördüğü mesailin çokluğu, Fuad Bey'i ancak (edebî müverrih) olmakla iktifaya mecbur etti. Halbuki Fuad Bey'in mesaisi zaman ve mekan itibariyle edebî şahsiyetleri (tebyin-Canstater) e inhisar ettiği için başka türlü bir görüşle ve buluşla bu kıymetli faaliyetin itmamı lâzım geliyordu. Meselâ (ilk Mutasavvıflar) da Fuad Bey, Yunus'u tetkik ediyor. Orada hakim olan ana fikir, monağrafik malumat ile ictimai görüştür. Şüphesiz ki Yunus'u anlamak için bu elzemdir. Acaba kâfi midir? Yunus elbette bir cemiyet içinde yaşamış idi. O halde içtimâî bir varlıktır. Lâkin o, cemiyetin içinde başlı başına bir mevcudiyet

hatta bilmukabele muhitine aldığı tesirlerden daha fazlasını yapmış bir mevcudiyet idi. Demek ki Yunus ictimâî bir varlık olduğu kadar ruhi bir (entite) idi de. Şu takdirde tarihi ve ictimai görüşleri ruhu ve ruhiyatı nokta-i nazarlarla itmam etmeden anlamak istediğimiz edebî şahsiyetlerin lübbüne erişilemeyecektir ve nitekin erişilemedi.

İkinci tarz-ı tetkik hususunda ilk numuneyi Rıza Tefvik vermişti. Feylesef birinci tarzda çalışmazdı. Öyle ser-azad bir insanın çok intizam isteyen böyle bir yola girmemesi pek tabii idi. Fakat ruhî ve felsefi nokta-i nazardan tetkikat hususunda da kendisini pek az mazbut görüyoruz. (Hamidnâme) belli ki anlayışlı ve çok ukumuş bir adamın elinden çıkmıştır. Lakin münekkit muhtelif suretlerle muttali bulunduğu felsefi ve mabad'üt-tabii bilgilerin mukabilini, Hamid'de taharri edip durmuştur. Bu itibarla feylesef için hakiki mevzu Hamid değil, belki Hamidname'de tesadüf ettiğimiz felsefi esasat teşkil ediyor. Kendisi Hamid'i tetkik maksadıyla bazı felsefî ve ruhî nokta-i nazarları tetkik etmiş olmaktan çok daha fazla bunun aksini yapmıştır. Kitabın sayfeleri başında yazılı olan (felsefe) kelimesi devamında haklı olduğumuza en kavî bir delildir. Halbuki asıl Hamid'in ruhunu nokta-i hareket ittihaz etmek, ruhî ve felsefi esâsata ancak zaruret oldukça müracat eylemek lazımdı. Bir insanı anlamakta en emin yol hariçte durup yabancı şeyleri ona izafe değil, belki o insanın naneviyatına girip oradan topladığı şeyleri harice çıkmaktır. Bu yoldaki görüşler, Hamidname'nin ancak bazı sayfelerinde mevcuttur. Pek mühim bir kısmı felsefe dersleriyle doludur. İhtiyaç olmadıkça bunlarla iştigal kari'le Hamid arasına lüzumsuz bir hâil koymaktan başka bir netice hasıl etmemiştir. Bir de (Hamidnâme) nin ikinci bir fazlalığı vardır ki o da Hamid'i tetkik ederken şairin müteessir olduğu mühim şahsiyetlerle mukayesede ifrata düşülmesidir. Kafasının teşekkülü itibariyle tahlile çok düşkün olan Hamidname sahibi, Hamid'i tahlil etmemiş, belki parçalamıştır. Herhangi

bir insanı -kendimizi sıkarak- zorla başka insanlara ircâ edersek ortada bir adam kalmaz. Nitekim Hamidnâme'nin pek çok sahifelerinde oraya buraya irca edilmiş olan (Hamid)-den eser bile kalmamıştır. Bu fazlalığın ve ifratın bizzat (Hamid)de farkına varmış ve yazdığı bir mektupta bu lüzumsuzluğa münkesirâne bir üslup ile işaret etmiştir.

521 "Fakat Makber'le olunan yahut Baladan Bir Ses'in kimseden/alınmış mevzuları yoktur. Onların mevzuları mezar ile ölüm ve bir de cemiyet-i insaniyedir. Elhasıl bunlar ne in'ikâs, ne taklid, ne intihaldir. Tevarüdden başka bir şey olması mihaldir. Tevariüd takdirinde ise Victor Hugo gibi muazzam bir dahi-i şiir ve edebe şu kadarlık olsun bir mukarenet hasıl olmuş demektir ki ne büyük şeref! ..

Gote ile, Bayron'la, Dante ile aşinalığı pek cüz'î ve pek sathi bir münasebettir. Birisinin yalnız faust'unu operada, Byrın'ın Sardanepal'ini Sardanapal'de ve üçüncünün cennet ve cehennemi bir nebze ortada beride gördüm. Derecelerini bilemem. Victor Hugo , Şekspir için yazdığı bir kitapta dehât için büyük küçük yoktur diyor, derece tayin etmiyor. Onlar birbirine benzemez. Fakat her biri başkaca bir yıldızdır demek istiyor.

Görülüyorki Hamid bu tarz-ı ircâdan kendiside sıkılmıştır. Bu sıkılmayı, nefsinin müdafâdan veya kıymet-i edebiyesinin zaafa uğramasından daha çok, biz kendisine izafe edilen fayr-ı tabiiyetten neş'et eder bir halde görüyoruz. Aynı usulü bizzat Hugo'ya, Gote ve Dante'ye de tatbik etmek, onların da canını sıkarak ve nihayet onları da şu veya bu adama ircâ etmek çok mümkündür. Fakat onları anlamak için çok zararlı bir engel vücuda getirilmiş olur.

(Hamid)in dediği vecihle (Hamid)de bir yıldızdır. Zühreyi tetkik etmek için onu güneşe veya arza irca doğru olmadığı gibi Hamid'i anlamak isteyenlerde onu bir (kül), bir (bütün) olarak tetkike mecburdurlar.

(Hamidname)den başka Hamid için yazılmış müstakil eser tanımlıyorum. "Servet-i Fümân" ve bilhassa "Türk Yurdu"nın neşrettikleri fevkalâde nüshalarda çık kıymetli

mütâlalalara tesâdüf ediyoruz. Başlı başına etüdler nadirdir. Bunlar (Hamid)i inceden inceye tetkik edecekler için ancak kıymetli bir görüş nümunesi olurlar, Hamid'i tanıtmaya کافی değildirler. Hamid hakkında yazılmış tenkitlerden bir tanesinde vardır ki (315) senesinde, yani bundan yirmialtı sene evvel Lütfi Fikri Bey tarafından kaleme alınmış bir "tecrübe-i intikâd"dır ve yalnız Dâhter-i Hindü'yü mevzu ittihaz eder. Lütfi Fikri Bey bu küçük risalede o zamana nazaran takdire layık bir görüşle (Hamid)i cidden hırpalamıştır. Tabiat-i rüyeti çok haşîn, yaratılışı itibariyle fazla realist olan mürekkit Hamid'den daha çok Hamid'deki romantizmi tenkit etmiştir. Bu şahsi temayül veya nefreti dolayısıyla Lütfi Fikri Bey şu sözleri söylemekte hiçte ihtiyatkâr olmaya ihtiyaç duymamıştır.

"... O selâset ve belâgat sizi teship etti. Efkâr ve hissiyata nüfuz edemediniz. Edebî bir parçanın kıymeti haiz olduğu Letâfet-i lafziye nisbetinde takdir ettiniz. Bunun neticesi olarak yazdığınız şeylerin muvaffakiyeti latif bir ahenk savtı teşkiline münhasır kaldı. Kaleminiz ne hissiyât-ı kalbiyeye, ne de menâzır-ı tabiiyeye hayat bahşedemedi."

Lütfi Fikri Bey bu hükmünde pek biemandır. Fakat onu bu bieman tenkidine sebep, Hamid'in diğer eserlerinden -henüz tab edilmemiş bulunmaları hasebiyle- bihaber olmasıdır. Bir de sadece Dâhter-i Hindü'ya dayanarak sahibini umumî şekilde ondan istihraç etmek teennisizliği vardır. Fakat yalnız bir eserini tenkit ederek sahibi hakkında külli bir hüküm vermek ne derece doğrudur bilmez. Bu söyle bir tarz-ı intikaddır ki bir insanın herhangi bir hareketini alıp onunla o adam hakkında (ayıpdır veya fenadır) diye bir hüküm vermeye benzer. Mantıkta (istikrâ-ı nakıs) dedikleri bu tarz edebî intikadlarda da münekkidi hakikati takrib değil, belki ondan teb'îd eder. Nitekim Lütfi Fikri Bey, bu yekcihet görüşüyle Hamidden binihaye bir mesafede uzaklaşmıştır. Yalnız Lütfi Fikri Bey hassaten şu mütâlâatı ile -senelerce evvel- çok mühim

bir noktaya temas etmektedir: "Şu şerâit dahilinde -böyle ahval-i mecmûlümüz olmak hasebiyle hüsn-i muvaffakiyeti bir kat daha tas'îb edece tabi olan- akvamın hissiyatına maneviyatına ayine-i in'ikas vaz'ı şöyle dursun kendi me-nazıramıza aid tablolar yapmak kendi zamanımıza, kendi mil-liyetimize mensub adamların ruhunu tahlil etmek bile imkan-sızdır."

Pek haklı tenkit edilen bu hususun ayrı bir bahiste -Hamid'in edebî şahsiyetini tahlil ederken- tetkik etmek vadiyle burada sadece kaydedip geçeceğim.

Hamid Bey hakkında Murat Bey merhumunda bir tenkidi vardır ki sırası geldikçe zikredeceğiz. Şairimizi her ve-sile ile yazılarına mevzu yapan iki edibimiz daha vardır. Biri Cenap, diğeri Nazif Beylerdir. Birincisi kelimelerin istidat ve kabiliyet-i elâstikiyesinden istifade ederek güzel söyler ve yazar. Diğeri kelimelerin müstaid bulundu-ğu ahengi kullanarak sevmediğini zem, dilediğini medh e-der. Şairliğin fazlalığı hasebiyle -Hamid için- kendileri-ni ancak birer "Mediha-sera" telâkki etmek mecburiyetin-deyiz. Mübalağalarındaki/kuvvet, yazılarının büsbütün en-füsi olmalarını icab etmektedir. Binaenaleyh mütalâlarını şairimizi tetkik için ihticâca medar addeylemekte mazuruz. Bilfarz (Baki)yi tetkik etmek isteyenler eğer o devirdeki şâirlerin Baki hakkındaki medhiye ve hicviyelerini kendi-lerine esas etselerdi om anlamaktan çok uzak kalırlardı. Biz bu hataya düşmekten ihtiraz ederiz.

Müteakip sahifelerde tesadüf edilecek olan "görüş-ler" âfâki delâili enfüsileştirmek suretiyle yapılmıştır. Enfüsi telâkkiyatı afâkileştirerek değil... Ve bu, ancak naciz bir tecrübe mahiyetindedir. Uzun bir "etüd"ün fa-tihası telâkki olunursa mavak'a mutabık bir hüküm veril-miş olur. Hamid'in hakikatını ne derece görebildim bile-mem. Büyük ruhlarda büyük küreler gibi... Cazibeleri ka-dar dâfiaları da kudretli. Hamid'e en çok yaklaşıp temas ettiğimi zannettiğim noktalarda belki ondan büsbütün u-zaklaşmışımdır. En doğru hükmü yine şairimizin kendisi verebilecektir.

HAMİD'İN ŞAHSİYETİ

DOĞMADAN EVVELKİ HAYATI: Hamid'de çok cömert olan tabiat bu harikülade insani daha dünyaya gelmeden evvel birçok imkânlarla, müknî kuvvetlerle techiz etmiştir. Yalnız uzviyette değil, binnetice maneviyat itibariyle de hakkı mir'âtını alan Hamid, bugünkü ruhî mâmelekenden çok şeyi ecdadına borçludur. Çünkü "nev" in hafızası demek olan veraset şairimize pek ibzalkâr görünmüştür.

Hamid'in her ferdinin nesilden nesile intikal edebilecek hatıratı ve câlib-i nazar hâlâtı olan bir ailesi vardır. "Hekimbaşı" telkib edilen bu akraba zümresinin malum olan ilk ceddî epeyce uzaktadır. Mısır'da bu zâtın ismi Abdülhak sinbâti olup türbesi ziyaretgâh ve kendisi oraca veliyullah telâkki ediliyor. Hamid'in İstanbul'da tavattun eden en büyük pederi ser-etibbâ, vlemâdan Büyük Hayrullah Efendi'dir. "Mahmut" devrinin en şâyân-ı dikkat eşhâs-ı hususiyesinden olan bu büyük Hayrullah Efendi'nin oğlu ilmen ve fazlen babasından küçük değildir. Hamid'in pederi olan bu zat yani Abdülhak Molla hem şâir, hem âlimdi. Bilhassa ilimde vlemâyâ reis olmuştur. Mekteb-i tıbbiye-i tesis şerefi bu şair ve reis'ül-ulema olan ser-etibbânındır. Abdülhak Molla'nın biraderi Behçet Molla'da o devrin âlim, fazıl, hekimlerinden idi. Abdülhak Molla ile Abdülhak Hamid'i ikinci Hayrullah Efendi vasl ediyor. Hayrullah Efendi İlmiye'den mülkiyeye nakletmiş ve hekimbaşı ailesi bu halkasından itibaren ser sefid iken ser-âzad olmuştur. Uzun zaman maarif hizmetlerinde, müsteşarlıklarında bu zât, rind, serbest, düşünceli, olgun ve bilhassa şâir ruhlu bir adamdı. Hatta Paris'e ora dâru'l-fünunlarının teşkilatını tetkik etmek üzere seyahat ve bu işi yapacak derecede teşekkül etmiş kâmil ve âkıl bir zât idi.

Hamid'in ailesi içinde şâyân-ı nazar kadınlardan biri -ki Abdülhak Molla'nın hanımı ve Hâmid'in büyük annesidir- Vefik Paşa'nın pederinin kızkardeşi olan hanım-efendidir. O devrin en kibar ve yetişkin ailelerinden birine mensup olan bu kadın, saydığımız erkekler kadar

523

Hamid'in tevellüden evvelki hayatında müessir olmuştur, zannederim. Mamafih Hamid'e bilavâsıta tesirini yapmış en kuvvetli/kadın, hiç şüphesiz validesidir. Hamid'in -aşağı yukarı- Sahra'sında tasvir ettiği serbest hayat içerisinde büyümüş olan bu Çerkes kızı esircilere satılıp İstanbul'a geldikten sonra Hayrullah Efendi'nin kalbini esir edecek ve onu satın alacak kadar -cismen ve ruhen- kemal ve muvaffakiyet ibraz etmiştir. (Validem)in ilk kısmını tezyin eden bu kadını Hamid'in lisanından dinleyelim.

Validem Ümmiyeydi, ümmiyenin
Varidi ezberinde birçok ilim
Komşurken siyak-ı hâle göre
Öyle eş'âr okırdı mürtecilen
Ki sadasındaki halâvet ile
Tarz-ı takrir-i dil-pezirinden
Sanki birkat daha olırdı melîh
"Neme lâzım benim o gonce-i ter
Bana gönlümdeki bahar yeter."
Gibi eş'ar ile terennüm eder,
Ve hısnısiyle bir melek gibi o,
Ne mübarek durırdı, ben bilirim,
Ediyorkin tilâvet-i Kur'ân

İşte Hamid'in validesi -kendisinin anlattığı ve-
cihle- ümmi idi fakat hiçte cahil değildi.

Validem mazhar-ı mehâsin idi,
Yalnız hüsn-i zâhiriye değil,
Hem de mazhardı hüsn-i ahlâka.

Ruhî ve maddi mehasinle süslenmiş bu kadıncağızın

Terbiyetgâhı bir konak, -bence
Kendinin kendidir mürebbiyesi-
Öyle halketmek istemiş kudret,
Cümle nezdinde bir sevimli kadın.
Kimseyi sevmez âşına bir zât
Onu gayet severdi hep biliriz.
Ona etmişti hasr-ı istihsan.

Anlaşıyor ki ikinci Hayrullah Efendi ile bu sevimli kadının bedenlerinin imtizacı Hamid'in özviyetini, birbirini çok seven^(x) ruhlarının

Kılıyorken namaz olurdu onun
Sanki mihrabı hita-i iran

izdivacı da şairimizin maneviyatını vücudunda getirmiştir. Binaenaleyh Hamid doğmadan evvel çok kıymettâr bir verâset hamülesini iktisab etmiş bulunuyor ki bu tesadüf, herkese nasib olacak mazhariyetlerden değildir.

DOĞDUKTAN SONRA: Bu muknî kuvvetlerin mükeşşifesi olan Hamid; efradı kesir, bu kesret hasebiyle mütenevvi seciyeli ve çok muazzıl bir aile içerisinde büyüyor. Devrinin en büyük adamlarının devam ettiği "Hekimbaşı" aile ocağı, Hamid'in ruhunda ilk noktayı ikâd ediyor. Hamid henüz dört beş yaşında iken tâ o zamanın Şeyhülislâmı Sadeddin Efendiye gelinceye kadar birçok kıymetli vücutların kolları arasında ve kucaklarında yuva kırmış bir doğan yavrusu gibidir. Bu mutena edep mekteplerinin başı boş müdavimi, gönderildiği bir mahalle mektebiyle bilâhire Midilliye binerek gittiği Hisar Rüştüyesinden hiç hazzetmemişti. Büyük insanlara muhatap olan Hamid, oradaki hocalarını çok küçük görmüş olsa gerektir. Zaten hatıratında bu mekteplerinden memnun kalmadığını kendisi de söylüyor.

Badehu, iş: Emsile, binâ, maksuda dökülüyor ve âlî ulûmu Evliye Hoca ismindeki bir zattan tederrüs ediyor. İsimle müsemma arasındaki tetâbuk derecesini bilmemekle beraber diyeceğim ki bu hocanın en büyük kerameti Hamid'e muallim olmasıdır. Bundan sonra Hamid(i meşhûr Hoca Tahsin Efendi'nin tedris rahlesinde görüyoruz. Tahsin Hoca, nev'i şahsına münhasır mevcudiyeti bulunduğu asrı fersah fersah geçmiş şâyân-ı dikkat bir adamdı. Edebiyatla ruhiyatla, ruhiyatla, felsefe ile, felakiyatla iştigal

(x) Hamid İran'da ölen babasına annesinin merbutiyetini şu beyitle söyler:

eder, kati düşünceli olgun bir zekâ idi. İşte Hamid, daha pek küçük bir yaşta iken bu zâtın (tilâmze-i nâbemevsim) inden oluyor. (x)

Hamid, hocasının verdiği klasik derslerden daha çok ders arasında okuduğu şiirlerden mütelezziz olduğunu söylüyor. Hitan Cemiyetini müteakib on yaşında iken Tahsin Efendi ve büyük biraderi Nasvî Bey ile Paris'e seyahatleri takarrur ediyor. Deniz y olunda dehşetli bir fırtına ya tutuluyorlar. Hamid, gökle deniz, bu iki nâmütenâhiyet arasında İstanbul'da bıraktığı sevgilileri hatırlıyor. Hatıratında diyor ki:

"Bulutların, dalgaların arasında onların hayallerimi görüyor, uçan martılardan hal ve hatırlarını sormak istiyordum. Gözlerimden yaş gelmiyor fakat düşüncem ağlıyordu ve galiba kendim farkına varmayarak şairliğe hazırlanıyordum."

524 Roma'ya uğruyorlar, bir ay kadar kalıyorlar ve aradan pek/mütehassirâne ayrıldığını söylüyor. Nihayet Paris'e geliyor ve "Ecole National"e leyli giriyor. Evvela bu hayattan hazzetmiyor, bir iki defa kendini pencereden atarak bu sıkı kayı v kuyulu yaşayıştan kurtulmak istiyor. Nehâri olduktan sonra da leylî hayatı arıyor. Hamid Paris'te mücerret bir halde, basit bir çocuk gibi yaşamıyor. İstanbul'da olduğu vecihle orada en yüksek mehâfil ve eşhâs ile temastadır. Meselâ her pazar Sefir Paşa onu alıp geziyor. Ağabeyi en güzel oteller, en lüks lokantalarda onu dolaştırıyor. Pederi bera-yı vazife Paris'e gelince temas sahası büsbütün genişliyor. Muhtelif vesilelerle akranı olan olmayan büyük küçük kadınlar kızlar arasında bulunuyor. O minibüsle göz aşinalığı hasıl olan mini mini bir himmeti ile bilâhire hemhâne oluyor. Eşhas ile münasebetleri nisbetinde, şehrin şâyân-ı nazar mebânî ve âbidâtında gezip görüyor.

(x) Bizde (Psikoloji) ismiyle ilk ruhiyat kitabını yazan Hoca Tahsin Efendi'dir. Bu vâdide çalışanlar, Türklerden bir (pir) intihap etmek isterlerse ben herkesten evvel Tahsin Efendi'yi teklif ederim.

Hamid'in devam ettiği hakiki mektep Ecde National değil, çocuğuyla, büyüğüyle, binaları, kuleleri, tiyatrolarıyla bütün bir Paris'ti. Bunu anlayan peder, anlaşılan oğlunun birbuçuk senelik tahsilini kâfi görmüş olacak ki Hamid'i mektepten aldı.

Pariste iken biraderi Nasuhî Bey Hamid üzerinde müessir olmuştur. Nasuhi Bey büyük pederi gibi bidayette Mevlî ve badehu beктаşi olmuş bir ehl-i dil, mütefekkir zattı^(x). O zaman tekkeler, taassup düşmanı olgun adamların irfan karargâhıdır. Mamafih Nasuhi Bey irfânen yalnız şarka değil, aynı zamanda garba da müntesipti. Hamid hatıratında biraderini anlatırken:

"Bir Fransız feylesofundan bir ders aldığı için hem alafranga bir felsefesâz, hem de tarikat-ı nazenînda bir ehl-i niyaz idi." diyor. Bu geniş düşünceli zatın halûk, sakin ve hakikat bir ruhunu Hamid üstünde dikkate layık tesirler yapmıştır. Bunda hiç şüphe yoktur ve kendisinde bunu itiraf eylemektedir.

Birgün Hamid Paris'te iken yemekte şarap istemiş ve lalası -anlaşılan- münânaat etmiş. Hamid, pederinin daha beş altı yaşlarında iken -rakı değil fakat- şaraba müsâde ettiğini bu vesile ile hatıratında kaydeder. Bu kadar serbest düşünceli insanlar arasında -alelhüsnâs 65 sene evvel- yaşamak Hamid'in ruhundaki hamuru pek müsâid şerâitle yoğurmaya sâik olmuştur^(xx)

Hamid işte böyle biraille içinde böyle yüksek adamlar arasında böyle mütenevvi yekdiğerine şark ve garp kadar uzak mihitler içerisinde büyüdü ve yaşadı.

(x) Hatta Hamid'in pek küçük bir yaşta iken Yenikapı Mevlevihanesi postnişini şeyh-idil Agâh Osman Efendi'den sikke giydiğini, hafidleri Abdülbaki Dede Efendi'den işittim. Zaten Hamid hatıratında (Çelaleddin-i Kâmi) den hürmet ve sitayişle bahseder:

(xx) Yarım asır sonra aynı sabâvet-i mestiyesiyle Hamid:
Sadayla viski benimçün budur gıda-yı seher
evet bu cevher-i mayi, bu katre-i güher

Paris'ten Viyana'ya ve sonra İstanbul'a avdet eden Hamid, hatıratında diyor ki:

"Ben iki sene zarfında artık büyük adam olmuşum. Büyük penbe yalı, muazzam divanhaneleri, salonları, odalar bahçesindeki sedler, havuzlar hep küçükmüş: Valideynimden başlayarak evde her kim varsa boyları kısalmış, dadının ve sâir cariyelerin, yüzleri buruşmuş görünüyordu."

Hamid'in yaptığı mukayese evi, ondaki insanlar için değil, asıl Paris'le İstanbul'un çehresi için sahihdi. Bundan sonra Hamid durmak bilmez bir seyyah gibi İran'a, orada uzunca bir fetret devresi olmak şartıyla Berlin'e, Hindistan'a, Büyük Britanya'ya seferler ediyor. Bu mütemâdî seyahatta en uzun tevakküf Londra'da olmuştur. Otuzbeş yaşında oraya gidiyor, altmış yaşına kadar yani yirmibeş sene orada kalıyor ki biz doğrudan doğruya şairimizin biyografisini yapmadığımız için bu noktaları tafsil edecek değiliz.

Bu yekdiğerine uymayan muhitlerde "enâet-i şâirâne"-sini gezdirmesi Hamid için çok mütenevvi intibâat almayı ve onlarla ruhunun muhtevasını çoğaltmayı temin etmiştir. Kendisinin söylediği gibi "Muhitin ve esnâ-yı seferde tesadüf edilen menâzırında ilhâmat-ı müesseresi" pek kuvvetli olmuştur.

HAMİD'İN SECİYESİ: Bu malumatın sonra asıl mecnûle, Hamid'in şahsiyetine temas mümkün olabilecektir. Beşerin ruhunu/boş bir yazı tahtası veya çamurdan bir heykel gibi görüp de hariçten alınan intibaların oraya inikasıyla ruhların teşekkülünü iddia edenlere hak verecek mevkide değiliz. Eğer bu nokta-i nazar doğru olsaydı beraber seyahata çıkan veya aynı muhitte yaşayanların ufak tefek farklarla aynı insahlar olması lazım gelirdi. Halbuki hiçte böyle tecelli etmiyor. Aynı esbâb-ı hariciye ruhlarımızda muhtelif neticeler tevliid ediyor. O halde her ruhun kendine göre bir mukadderi, ezeli bir kabiliyet-i ahziyesi var. Benim cezbettiğimi bir başkası def, bir başkasının hoşlanmadığı şey beni celbediyor. Ruhla-

rımızın esası bu sırlı noktada bulunuyor. Bergson'un tabiriyle bu "Esâsi benlik-Moi fondamental", bu sabit nokta acaba Hamid'de nedir?

En çok mahremi olan Lüsiyen Hanım'ında itiraf ettiği vecihle bu "secret-gizli" noktayı keşf mümkün değildir.⁽¹⁾ Onu belki sahibi bile iyice yakalayamamıştır. Yalnız böyle bir noktanın, yani ruhunda birçok tahavvülâta rağmen sabit kalan ve seyr-i ezelisinde devam eden bir tarafın mevcudiyeti bizi pek çok tenvir edecektir. (Hamid-name)de şairimizi(1) çocuk, (2) mütefekkir, (3) şair şeklinde veya ayrı ayrı şahsiyetler halinde görmenin yanlış olduğunu anlamak için çocukken bile büyük olan Hamid'in tefekkürat ve imâlindeki tezatları hararetiyle eriten bu mihrak noktasını sezme dahi kâfidir. Çocukluğunda amîd olan şair, büyüklüğünde bir noktada sebat edebiliyor. "İnadına makul olunca ismi sebat olur." diyen Hamid'in ruhunda bu itibarla kuvvetli bir inhimak, değişmez bir temayül var ki o bedî bir ihtirastır⁽²⁾. Daha genç yaşında kaleme giderken bile insan yüzü ve tabiat güzelliğiyle meşgul oluyordu. Her güzel şey onu cezbediyor, her cazip şey onu esir ediyordu. "Her vecihle muattıl kaldığım bu dar kâdemada -o zaman bulunduğu mektubu kalemi- mütâlâ-i eşkâl ve şemâil bence mebde ve munteha-yı meşagil olmuştu."

Filhakika Hamid, güzellik arkasından koşmaktan el'an yorulmuş değildir. Yüksek kıymetler içerisinde Hamid hakikati tereddütle görmüş haberi takdir ile seyretmiş halbuki hüsn-i candan ve gönülden severek kucaklamış, yalnız onunla yaşamış, en çok onu yaşatmıştır. Yalnız dikkat edilecek nokta, bütün bu ruhi faaliyetlerde Hamid'in kuvvetli bir benlik hissiyle mütehassis ve dahiyane bir hobbiniye sahip oluşudur. "Temaddühe hamledilsede ikrar edeceğim ki ben her şeyi kendi kendime hatta kendi nefsimde

(1) Mecmuadaki mülâkattan.

(2) Hamid'de bedi ihtiras ayrıca tetkik edileceği için tafsilinden sarf-ı nazar edildi.

öğreneceğime bile mütekid bulunuyordum. Muakkidim ilham-ı sema ve nihayet derecede hassas ve hususıyla sevdâvî idim."

Burada görüldüğü üzere kendine bînihaye itimadı olan Hamid (hassas) kelimesiyle sanki izzet-i nefsine çok düşünün ve alıngan olduğunu ifade etmiştir. Hamid'in birçok tahavvülât ve tebeddülât arz etmesine rağmen batınen aynı kalan bir ciheti olduğunu Nazife'ye yazdığı mükaddemede kendisinden dinleyebiliriz:

"Birde nasıl diyim? Görüyorum ki bundan kırk sene evvel ben neler düşünüyorsam hâlâ o düşünceler içinde imişim: Eski hava ve heves baki, eski hamiyet ve hamaset baki eski istidat ile bugünkü inhitat, tev'emâne bir mahrumiyetle bir noktada mülakî ve bâkî. Kısır çok, sükut yok.."

İnsanların sabit taraflarının hey'et-i mecmuası demek olan, seciye Hamid'de devamlı bir ihtiras-ı bedi halinde ter'î ediyor. (75)inci sâl-i hayatı münasebetiyle yapılan merasimde tahriren okunulan mükânda kendisi için "mevhûb ve gayr-ı müktesep" olan cihetle "sebat"ını bilhassa etyan edişi, bu noktadaki "leb-i rûhî"yi herkesten iyi duymuş olduğuna delildir. Hamid bana başlı başına bir kürre gibi görünüyor. İçi daimi bir yangın bir mâyi nâr ile dolu; dışı rengarenk kıtalar, büyük küçük denizler, gah sevimli, gah sevimsiz hayvanlar ve haşarelerle mestur bir mahşer. Kürenin içindeki yangınla o yangındaki yeknesâkiye dışındaki kesret nasıl mani olmuyorsa, Hamid'in tezahür eden mütenâkız ve müttezad ahval ve halâvet-i rûhiyesi de onun esâsi benliğindeki kıvam ve hiddete öylece zarar vermemiştir.

HAMİD YARATICI: Edebiyatımıza haki bir nazarla bakılacak olursa, uzun bir dağlar silsilesi gözlere çeker. Bu fikri seyahatta bizi en çok vecd ve zek ile şahikasında durduran ve yoran iki tanesi vardır: Fuzulî ve Hamid

Bu iki ruh tasavvur ettikçe muhayyilede daima iki dev canlanır. Birinde hayatın memâtını bulur, ikincisinde memâtın hayatını görürüm. "Mecnun" mebdei sonunda "Leyla"yı imhâ, (Makber) Hâlık'ı bidayetten nihayetine

kadar ölüm vesilesiyle "Fatıma"sını ihya ediyor. Ben, birbirinin aynı olan bu sâniâne tezada ancak Fuzûlî ile Hamid'de rastgeldim. Ömründe Fuzûlî kadar çok ölmüş ve ölmü mü duymuş; hayatında Hamid kadar ölümü diriltmiş acaba kim var? Biri bu fani âlemin maverasındaki bekaya müştak, diğeri her göçüp geçen şeydeki koyun ve sabit olan refe aşıktır. Sanki biri mecâzi aşkı terk ile hakikisine yükselmiş, diğeri ise mecâzisinde tevakküfla hakiki aşkı bulmuştur. Bunun içindir ki "Misafir-i reh sahra-yı mihnet ve elem" olduğunu söyleyen Fuzûlî, rabıta duymadığı bu kara toprakta kendini her zaman bir garip, bir misafir gibi görmüştü. Yine bunun içindir ki Hamid, aynı yerde -ilelebet kendisinin imiş gibi- ikamet etmiştir. Meselâ (Finten), onun elinde öyle bir senettir ki gerek Hinde, gerek onun sabahlarının memleketine sahip olduğunu gösterir. Yüksek bambu ağaçları, esrarengiz orman ve insanlarıyla Hindi; narin ve nermin güzelleri, sisli semasıyla Londra'yı sevmiş ve bu sevgi onlara tesahüb etmek için kafi gelmiştir. Şair, neyi benimsemiş ise onu benliğine karıştırmış ve kendinin yapmıştır. Filhakika bir şeyi anlamak, o şeye malik olmanın ilk şartıdır. Nitekim Hamid'in, esirigibi görünen sevgililer, aynı zamanda Hamid'in memluktur. Çünkü Hamid onları herkesten iyi anlamış ve herkesten çok tesahüp etmiştir. Yetmişbeş yaşında iken bu mağlûbâne galibiyeti muhafaza edebilmek için Hamid'deki ruh kudretini taşımak lâzım.

Bilmam anlatabiliyor muyum? Zaten dehâ denilen bu halledilmez muammalar daha açık söylenilebilir mi? Nihayet bende Allah'ını tarif edemeyen adam oğullarındanım. Mabuda benzeyen abidleri anlatırken elbette âciz kalacağım.

Her milletin başına anka gibi asırlarda bir konan bu nadir mahûkat ile Halik arasındaki müşabeheti ancak (yaratma) hususunda görebiliriz. Bu Mahdut satırlarda namütenâhi olan Hamid'i şu nokta-i nazardan tetkik çok müşkül, hatta muhal olacak, fakat onun nazirsiz şahsiyetine temas, belki sadece bu suretle mümkün olabilecektir.

Mümtaz olan sanat eserlerinin en evvel göze çarpan vasfı (yenilik)i dir. Burada yeniliğin manası evvelce görmediğimiz ve hatta yaratıcı mahayilemizle bulmamış olduğumuz görüşler, düşünceler ve duyular demektir. Zira sanatkar için orijinal olmak şarttır. Aksi takdirde bediyatçılar ona artist diyemezler. Halbuki bir takım kusurları şöyle böyle bir araya getirmek orta insanlar içinde mümkündür. Onlar için mümkün olmayan şey, ibdâın anasını teşkil edecek olan kusurları elde etmek meselesidir. Herkes fırtınalı zamanlarda ormanlara gitmiş ve o mahıf sesleri işitmiş olabilir. Ancak (Bethofen)in kulağıdır ki bu duyulan seslerden başka sesleri duyabilmiş ve onları samiasında zabt ve hıfz etmiştir. Anasır itibariyle böyle bir nedret ve servet hasıl olduktan sonra bütün iş onı terkib etmektedir. İşte "İbda-yaratmak" bu terkibi vücûda getirmektir. Bu neticede hasıl olan eser, nadir anasırın imtizacından, onların yine nadir bir tarzda terkibinden çıktığı içindir ki mümtaz ve yeni; binaenaleyh bir sanat eserdir.

Şimdi (Hamid)de arz ettiğimiz lâzimeyi arayalım. Bunun için fazla güçlük çekmeyeceğiz.

Eğer maksud eserse mısra-ı berceste kâfidir. Sözüünü kâfi bulmayanlara bir mısra yerine Hamid'den bir şiir hem de çok uzun bir şiir, misal olarak takdim edilebilir. Hediye-i sâl... Bu manzumeyi intihabın sebebi şairin eserleri içinde onu en çok anlamış -kasten en az anlamış demiyorum- olmaklığın fakat en ziyade sevmiş bulunmaklığıdır. Çünkü büyük insanlar gibi büyük eserlerde hayat-ı rıhiyenin en yüksek şekilleridir. Anlamamazlığım cehlîmden değil, eserin azametiyle benim küçüklüğümünden neş'et ediyor.

1- Bir defa Hamid'in kâinatî ruyetini görelim. Bu bize etrafından ve kendi ruhundan toplayıp çıkardığı unsurlardaki yeniliği gösterecektir. Bakın ne diyor:

Yılbaşında yedi bir sabah erken,
Kıra çıktım; hava soğuk, sisli

Her taraf karlı, kâinat beyaz,
Zağlar, birde ben siyah ancak!

Şu mısra yok mu, ben onu meselâ Cenap Bey'in bütün "Elhân-ı Şitâ"sıyla bir addederim. Niçin? Çünkü bu, öyle bir kalem darbesi ki gözlerin önüne zihayat bir tablo çiziyor. Empresyonist bir ressam gibi... Kâinatın beyazlığını, kargalarla kendisinin siyahlığı karşısına koyabilmek; mübdiâne bir buluştur. Eğer medreseler açık olsaydı "Eleşyan tenkeşef bâzedâ daha" kaide-i külliyesine bu mısraı en güzel misal olarak zikredilirdi.

Yüce dağlar ohandan masmı
Ölü sanduklar ki her birisi
Mümtelidir kitab-ı hilkatten

Dağ... hep görürüz. Sanduka... Onu tanır ve her vakit kullanırız kitap... Hiç bir zaman elimizden, hilkat... Hiç bir zaman dilimizden düşmez. Fakat beceremediğimiz şey, dağı sandukaya benzetmek, daha doğrusu, dağları sandukalar gibi görmek ve hilkat kitabıyla onları doldurabilmektir. Dahası var...

Darbe-i rüzgar ile münfik,
Çürümüş bir takım sahâif ile

Kitap ama, öyle mücellit, montazam değil; zaman onun çürüyen sayfelerini oraya buraya üfürüp dağıtmıştır. Bu vâdide söylenmiş hakimane sözlerden birini Hakim Hamedâni'nin şu beytini tekrar etmeden geçemeyeceğim.

Mâz âgâz ı zi encâm-ı cihân bî haberim,
Evvel ü âhir in köhne kitab-ı üftâdest

Bu şiiri Londra'da yazan (Hamid), bu azim şehri yüksekte seyrediyor ve oradaki muhteşem medeniyet eserlerini birden fışkırdır gibi görüyor, diyor ki:

Kayalardan yapılmı ankalar,
Yırtarak perde-i baharı yavaş
Yavaş eylerdi itilâ ki, bu da
Başka bir infilâk-ı âlelâl!..

Yüksek hendekler gibi gördüğü kırıklar ve diğer binelerin sisleri yırtarak semalara yükselişlerini böyle

bir infilâk halinde görebilmek isteyenler, Allah'tan evvelâ Hamid'in gözü gibi bir göz istemelidirler. Fazla söze hacet görmeden diyebilirim ki, şu görüşleri ruhuna bu türlü bî nazir anasını toplayan sanatkarların can gözlerini nerde bulursak onun sahibini "Mübeddi-yaratıcı" tanımakta bir an tereddüde hakkımız yoktur.

2- Düşünüş hususunda (Hamid)in dimağını tanzir edecek kafalar pek azdır sanırım. Teşbih tıhaf olacak ama bana Hamid'in arayıcı zekâsı; kâhburgu, kâh tayyare gibi görünür. Bakarsınız ki Hamid, bazan bir artezyen kayusunun suyu kadar bulunmaz şiirler, ruhunun ve kâinatın derinliklerinden çıkardığı inciler ibdâ eder. Bazan bâlâ pervâz olur, yükseklerle çıkar, kaçıcı hayaletler, tutulmaz bulutlar ve görünmez ziyalar toplar. Onun dimağını kendisinden dinleyin:

Bir ucu galiba semada olan
O uzun kârban-ı fikr ü hayâl
Bî nihâyet ketibe-i mahşer

şiirleri işte o erişilmez fesahatlardan düşen şehab parçalarıdır.

Daha eş'âr var nüzül edecek!..

Burada (nüzül) kelimesinin iltibasından istifade ederseniz, peygamberlere karşı haksızlık etmiş olmazsınız. Hamid'in başı, hakikaten ruh ve ilham yıldırımının düştüğü bir şahika, bir Hira dağı, bir Sînâ-i Turîdir. Onun için değil midir ki Hamid'i okurken başımız döner ve kalbimiz titrer.

"Hediye-i Salık"ın içinde Hamid, bir ihtiyar tasvir ediyor. Onun, büyük binalardan birine girdiğini ve sonra:

Birde baktım ki hişm u hiddet ile
Dışarı uğradı bu acûbe,
Gidiyordu -nasıl beyan edeyim?-
Dürarak bazı kere, etrafa
Müştarlar gösterip yine giderek,

Samtı olmuştu bir sada-yı bülend
Her mey münkalip cevâniye,
Sanki ol tıfl-ı âciz ömrün
Görünürdü şebâb-ı sânisî

tarzında dışarı fırlayıp hiddetle yürüdüğünü anlatıyor.

Seneler, geçmiş olmalı aradan
Bu tahavvül hep onların eseri
Yıkılan şeyleri yapıyor bazı
Yapılan şeyleri yıkan mimar.
Bilheves, renk perver-i tecdid
Şu kıyâb-ı tagayyür her nakış
Mütelevvîn, o bivefa seneler!..

528

Bu satırları dikkatli okudunuz mu? Zihninizi yorarak ayağıdaki mısralara da bakınız:

Hâne görmüşse de biraz tamir
Olmuş evvelki sâkinânı harab
Onlara benzeyen o mâir için,
Eski ev taze bir mezar olmuş.
Pir ü bernâ, bütün cihana açık
Ona lâkin müebbeden kapalı,
Unutup her sene gelirmiş o,
Gördüğü daima bu istiskâl,

Şimdi beraberce muammayı halledebiliriz.

Hamid, girdiği evden kovulan ihtiyarı evvelâ teşhis ve sonra insanlıktan tecrid ederek, geçmiş senelerin yani mazinin abıs yüzlü bir heykelini vücda getiriyor ki buna me'mûl alakayı keşf ve buraya nakledemeyeceğim kadar uzun satırlar içinde zamanı tarif edişi de başka bir eser-i sun-ı Halik-ı mütelâl oluyor. Bu noktada asıl dikkati celbe layık olan kudret, dimağındaki hayalleri terkib etmesindedir. Eğer sadece bu nadir hayalleri ifade etmiş olsaydı yalnız muhayyilesinin kuvvetini mevzu bahis etmek mümkündü. Fakat şairimiz, bu kadarla iktifa etmiyor, onlar arasında -bizim için uzak, kendisi için çok yakın olan- en ince münasebetleri meydana çıkarıyor ve paramparça güzel olan o mazayıklarından öyle bir tablo vücda getiriyor

ki hey'et-i ummiyesinin manasını anlamak için onu takdir ile temaşa bizim için en büyük bir zevk-i bedi oluyor.

Hamid'de bir türlü "Composition"lara pek çok tesadüf edilir. Onun içindir ki Hamid, bizim şarktaki sazlarımızdan ne rebaba, ne tanbura, ne de nâye benzer. Hamid'in musiki aleti tek değildir, kendisi bir çok sazlardan mürekkeptir. Binaenaleyh onun namesi yoktur. Orkestrasyon vardır. Hamid'deki ahengi bulamayanlar onu anlayamaz. Halbuki her ahenk gibi Hamid'in mecmua-i tefekkürâtı da çok muazzıl, çok mütemâli ve çok girizandır. Bundan dolayı gerek temaşalarında, gerek Makber ve ölü gibi sırf tefekkürî şiirlerinde Hamid, çok elden kaçan, bir taraftan yakalanamayan bir manzara arzeder. Tezatlara düşkün, umulmadık buluşlara hâhişger olması mefkuresinin çok kuvvetle işlediğini, hatta kafasındaki çarkların ileriye döndüğü kadar geriye de tahrik edilebildiğini gösterir ki bu gibi aykırılıkları ancak deha erbabında görebiliriz. Bunların sebebi yaratılışı hasebiyle Hamid'de "tasavvurî-Representatif" hayatın çok mütekâmil olmasındadır. Kuvvetli bir göz, incelmış bir kulağ ve alıngan havası ile ruhunu âlemi hariciye nâzır kılan Hamid, dışarıdan gelen hayalleri -belki de gayr-ı meş'ur olarak- ruhunun mahfazasında tahnit ederek saklamıştır. Bu itibarla Hamid'in dimağını zengin bir müzehaneye benzetebiliriz. Eserlerinde tesâdüf ettiğimiz o görülmemiş, işitilmemiş tasavvur ve tasvirler hep aynı müzenin ber güzide eczasıdır. Ehemmiyetsiz bir çocuk oynacağı olan "Hintli" bebekten "Dohter-i Hindu"yu ibda için insanda büyük bir tasavvur kabiliyeti olmalıdır. Hamid'de bu meleke pek müfrit bir şekilde kuvvetlidir. Pek az istisna ile, eserlerini okuduğumuz zaman ihamları zihninizi yorar, anlamak için çabalarsınız. Size ilk verdiği his, hayretle karışık bir takdir duygusudur. Hissiyatınızı tahrik ile tefekkürünüzü temin etmez ancak yazdıklarını düşündükten sonra duymaya başlarsınız.

3- Şairimizin tasavvuru hayatındaki bu kuvveti teessürî-affectif" hayatında göremiyoruz. Ruhumuzun te-

sir-i hayatını alem haricinden alâkamızı kesip kendi benliğimizin sûrları dahilinde ne yalnız ondan çıkan ızdırap volkanlarıyla orada akan elem dereler içerisinde yanıp boğularak bulabiliriz. Hamid'in ruhu bu duvarlarda kendini hapis edememiştir. Bu itibarla Hamid, ne bir Musa, ne bir Fuzuli olamamıştır. Malumdur ki tefekkürde ifrat, ruhî muvâzeneyi sahibi lehine inkişaf ettirebilir. Çok zeki ve akil adamlar, çok mütevazın ve çok dinç kalabilirler. Halbuki hassasiyetinde ifrat olan biçareler hem bedenlerindeki kudreti kayıp, hem de ruhlarındaki muvâzeneyi idame edemezler. Fart-ı hassasiyet bir marazdır, fart-ı tefekkür mutlaka bir hastalık olmaz.

Hamid, fevkalâde tutumlu ve muvâzeneli bir ruha maliktir. Bazı sevk-i tabilerinin ilhasıyla hayatında tesadüf edilen ifratlar hassasiyetinin değil, garizelerinin şahlanmasından neş'et etmiştir. Her geçirdiği aşkı bir şahıstan diğer sahse geçirerek geçiren Hamid, aşkın lirizmini belki dıymamıştır. Hamid'de aşk, sevmek suretiyle değil sevilme suretinde tere'î ediyor⁽¹⁾. Pek gençliğinde yazdığı/yazıları içinde bu hükme muhalif şiirleri yok değildir. "Divanelikler"deki

Ahvâlimi etmekte sin ahbar
Âtimide zanını bileceksin
Layıktır edersen şunu tekrar
Sevdimse de candan seni ey yâr
Fark etmedim ancak ne meleksin!
Her zevkimi senden dıyarım ben
Gönlüm mü, hayalim mi nesin sen?

gibi... Fakat deryada katreye itibar olur mu?

Hamid'de ânî hissiyat feveranları olmamış değildir. Fakat bunlar te'siri sahada tevakküf etmemiş, tefekkür ve tahayyül faaliyetlerini tenbih etmiştir. Bu fikri bir misal ile tavzih edebiliriz. Büyük "diritnavt"ların ka-

(1) Bilahire ve ayrı bir bahiste (Hamid)de aşkı tetkik edeceğiz.

rışık, muazzam makinelerini gözünüzün önüne getiriniz. Onlar elektirikle işliyor. Her birinin merbut olduğu küçük bir düğme var. Parmağınızı oraya basıyorsunuz. Yüzlerce beygirin bir araya gelip de bir devrini yapmaya muvaffak olamadıkları tekerlekler dönmeye başlıyor. Zahir hale göre harekete sebep sizin parmağınızın düğmeye basmasıdır. Fakat öyle mi ya?

İşte te'sirî ve hissi hâlât-ı rahiye, Hamid için bu elektrik düğmesi gibidir. Hamid'in muazzam tefekkür makinesi tahrir ediyor ve onu düşündürüyor, düşündürüyor. Misal mi istiyorsunuz: Makber... Makber'de öyle harikülâde bir tefelsüf var ki ondaki hassasiyet anasırı ancak muharrik olmaktan başka bir vazife görmüyor. Kendisinin Mukaddeme'de söylediğine göre maziye aid hikâye-i haller belki şairini ağlatıyor, fakat kârini değil... Makber'de beni düşündüren merhûmenin vefatı olmayıp alelittlak ölüm düşüncesi olduğu gibi; gözlerine acı yaşlar getirende Fatma Hanım'ın kendisi değil bizzat "ölüm" oluyor. Mümkün ki ben yanılıyorum. Belki de hakikat böyle değildir.

Hamid'de pek metin bir meyl-i istiğrak mevcut, fakat murakabeye pek az temayül var. Bizzat içiniddinlemekten daha çok dışarıdan içine gelen intibaâtı ifade etmek arzusunun kendisinde görüyoruz. "İstigrâk -Comtemplation" medid ve de şedid bir dikkatin hârici aleme teveccühü "murâkabe-melitation" ise ruhun bütün ziyasını kendine ve şuuruna çevirmesi demektir. Belki hadisât, binihaye tahavvülâtıyla Hamid'e batınî bir hayat yaşatmamıştır. Belki yaratılışının bunda mühim bir tesiri var. Her halde "Vallahi bende aşk yoktur ki... feryat ve figan bende hasıl olmamıştır" diyen Hamid'imizle "Vay, yüz bin vay kim cânandan ayrılmışım." diyen Fuzûlî arasındaki hassasiyet farkını. Benim naciz kalekimden daha ziyade Bağdad'lı şairimizin nidâ-ı hasret ve ihtirakı gösterecektir. O ilâhi ve yanık sesi duyanlar, benim kuru sözlerimden elbette müstağnidirler.

Yalnız şunu hemen kaydedeyim ki ihtimali olan bu mütalaatımda "bu iyidir, şu fenâdır" gibi zımnen veril-

mek istenilen bir hüküm kokusu katiyyen sezmemelidir. Vazifem bütün bir taraflılığım la şairin ruhî varlığını -anlayabildiğim kadar- söylemektir. İlim hüküm vermez: Olanı olduğu ve görebildiği gibi tayine çalışır. İşte yukarıdan beri uzayıp gelen satır içerisindeki müteferrik mütalâaları toplarsak diyebiliriz ki:

Hamid, ruhuna akseden hayalleri dehasının sihir-kâr eliyle taployarak, mütefekkiresinin ışığıyla aydınlatarak muhayyilesinin hararetiyle eriterek birer kıymettar heykel halinde ibdâ ve edâ ediyor. Her biri sanatkârın ebediyete birer yâdigârıdır. Onları teşhir vazifesini -Fuzûlen- derûhte ettiğim için sahibinden afv dilerim. Hazırına tekrar avdet emeliyle bu büyük şâire artık veda edeyim.

nu: 32, s: 520,, 529

8 Şubat 1341
Hasan Ali (YUCEL)

ABDÜLHAK HAMİD

Abdülhak Hamid, Türklerin büyük bir şairidir. Türk Edebiyatında onun kuvvet ve kıymetinde veya onun kuvvet ve kıymetine yaklaşır mahiyette pek az adam vardır. Ancak "Şekspir ara sıra Hamid'e yaklaşıyor.", "Hamid Hugo'dan daha büyüktür" gibi yalnız İngiliz edebiyatının değil, bütün dünyanın -humerugute ile birlikte- en büyük dahilerinden biridir. Hugo ise Fransız edebiyatında bir harikadır. Zaten Hamid, şairlik dehasının inkişafında bilhassa bu iki büyük adama çok şey borçludur.

Türkler asırlarca Acem edebiyatını meşk tanıdıktan, Acem şairleri gibi kasideler ve gazeller yazdıktan sonra ruhen zühdü, şeklen klasik olan bu tarza isyan etmek mecburiyetinde kaldılar. Çünkü bu tarz, yani Divan edebiyatı tarzı nihayet kelime oyunları arasında iflasa yüz tutmuştu. İşte bu iflasın aksülamelini muhite kuvvetle aksettiren, başka bir tabirle Acem istibdadını yıkan serbest bir şiir alemi yaratan şahsiyet Abdülhak Hamid'dir. Demek oluyor ki Makber'in, Eşber'in, Tarık'ın sahibi Türk edebiyatında bir "merhale"dir.

Hamid, bir çoklarının zannettikleri gibi, okumaz bir adam değildir. O şarkın tasavvufuna ve edebiyatına bigâne kalmamış olduğu gibi İngiliz ve Fransız edebiyatını da pek iyi okumuştur. Hamid'de bir taraftan şark mistisizmi duyulduğu gibi Şekspir'in Fransız klasiklerinin -En ziyade Carney'in-, Fransız romantiklerinin -En ziyade Hugo'nun- tesirleri biri birine karışmış bir halde sezilir. Zaten böyle olmamış olsaydı, Hamid yeni edebiyatın başına geçemez, Türk edebiyatında bir merhale olarak görünemezdi. Dünyadan haberi olmadan kendi ictimâî muhitinde yeni bir şey yapmak mucizesini gösteremez.

Hamid'in en şahsî eseri -artık müteârefe mahiyetini aldı- (Makber)dir. Ancak, Makber kanaatımca, bir çoklarının zannettikleri gibi yalnız bir mersiye değildir. Hamid hakkında nokta-i nazarımı en kati olarak bu cihet göstereceği

için bunu tavzih etmek isterim: Mersiye, basit bir tarife göre bir ölüm karşısında bir şairin döktüğü gözyaşları demek olduğuna nazaran Makber'de bu hassayı bulamıyorum. O, büsbütün başka bir eserdir. Makber esasen düşünen, yani tab'an feylesof bir dimağın ölüm karşısında geçirdiği bir bahs-i ender. Makber'le Hamid ölen zevcesine ağlamamış, belki ölümü izan etmek istemiş. Bazan iziha yaklaşmış bazan izah edemiyeceğine kâni olarak şaşırılmış ve işte bu ruhî hal-letle hayatın muamması muvacehesinde büyük bir buhran geçirmiştir. Bence Türklür Hamid'le çok iftihar etmelidir. Çünkü Hamid Türklerdeki düşünce kabiliyetinin bir memessili veya timsalidir. Makber, sistematik kuru bir felsefe kitabı değil, fakat canlı bir feylesof görüşü bir (hads)dir. Makber'deki isyanlar, itiraflar, nedametler, tevekküller, hülâsa ruhun binbir türlü temevvüçlerini gösteren heyecanlar yirminci asrın en büyük feylesofu Henri Bergson'un tabirine göre vâdanının tam "Dannee immediate" bilâ vasıta mu'ta"larıdır. Hamid'e şair bir feylesof demek isterim, ruhun ince anı teni zihnin yabıs müdahalesinden masun olarak gösterebildiği için... Makber, düşünen bir dimağın hissiyata müteallik bütün sezîşlerini serbestçe, hatta fesahatçılar nazarında iksâra uğratarak, hele bazen zihni mantığı hurdahaş ederek olduğu gibi takrir eder. Hamid'in bu noktada gösterdiği samimiyeti Türk edebiyatı içinde ancak büyük halk şairimiz Yunus'ta bulabiliriz.

Hamid'e romantik derler. Hamid romantik midir? Muhakkak olan bir şey varsa Hamid büyük bir şairdir. Romantikliğine gelince, onun taklit cephesidir. Yani Hamid'in yetiştirdiği devirde Avrupa'da romantizm moda idi. Ve Hamid elbette onları taklit etti. Fakat asıl manasıyla, Hamid'e romantik denemez. Çünkü her şeyde evvel Türk edebiyatı henüz romantik merhaleye girmemiştir. Romantizmin asıl manası bir edebiyatın, başka edebiyatları meşk tanımaktan vazgeçmesi, kendi millî menbalarından ilham almaya başlaması demektir: İşte Alman romantizmi!.. Fransızlar terbiyette klasik bir millettirler. Onların romantizmi taklidi bir romantizmdir ki Hamid'de görülen romantik cephe bu

romantizmi meşk ittihaz etmekten ibarettir. Asıl Türk romantizmi tıpkı Almanların yaptığı gibi ancak milli menbaların tetebbuundan doğabilir. Fakat tam manasıyla romantik olmamak Hamid için bir nakise değildir. Hamid, Türklerin her devirde iftihar edebileceği büyük bir şairdir. Avrupa edebiyatlarını tanıyış. Hamid'in zekasına feyz vermiş olmakla beraber Avrupa edebiyatlarının mukallidi olduğu anlardaki Hamid, asıl Hamid'e nazaran daha sönüktür. "Otello" karşısında "Davalakiro" bir kuru görültüden ibarettir. Onüç sene evvel Türk Yurdu Hamid'e bir nüsha tahsis etmişti. Orada da aşağı yukarı şöyle söylemiştim: Hamid büyük bir şairdir, Makber'de Hamid'in en büyük eseridir.

nu: 32, s: 530

Ali Canip (YÖNTEM)

HAMİD GÜNÜ VESİLESİYLE

Büyük bir şair için ufak bir iki düşünce.

Beş Şubatta Türk edebiyatında geniş ve yepyeni ufuklar açan Hamid'in hayatının yetmişbeşinci yılı münasebetiyle yapılan mezasiminde bulunduktan sonra büyük şaire aid bütün bilgilerinin yardımıyla eserlerini ana ana mısralarını tekrarlaya tekrarlaya onu derin bir daha düşündüm. Bu düşünce ile yeni bir şahsiyet tanımış, taze bir şaheser bulmuş gibi hayranlığım ve tahassüsüm genişledikçe genişledi. Dahilerin ve deha eserlerinin böyle müstesnâ bir has-saları da var: Onları insan her okuyuşunda yeni bir güzellik keşfediyor.

Başka milletlerin edebiyat tarihlerinde dâhî sıfatını liyakatla taşıyan müstesna adamların yaptıklarını Hamid'de bizim edebiyatımızda fazlasıyla vücuda getirmiştir.

Eskolastik İslamî edebiyatın ve hususuyla Acem edebiyatının tesir ve nüfuzu altında teşekkül ederek yine bu tesir altında tekamül ettiğini bildiğim bizim eski edebiyatımızda hayzını gaib ettikten yeni bedîî ihtiyaçları tatmin edememeğe başladıktan sonra Tanzimat diye anılan devrede bu çözüntü tam manasıyla ayan olmuştu ki Şinasi bu yıkılan binanın yerine yapılacak şeyin planını tasarlamaya çalışıyordu. İlk defa olarak, garb ilim ve terbiyesiyle aydınlanan Şinasi'nin gözleri edebiyatımızın yeni vechesini vuzuh ile görmüştü.

Fakat Şinasî bu vecheyi tayin etmekle beraber tasarladığı hareketi başarabilecek kabiliyette değildi. O edebiyatçı olarak sade bir üstad ve nazariyeciydi. Binaenalyeh büyük keşmekeşler içinde bocalayan edebiyat gemisinin asıl nazmı • olamadı. O gemiyi yeni yola sevkedecek olan dümeninin çarhına Namık Kemal'in kudretli eli yapıştı.

Ya Rabbi, Namık Kemal deyince hatırdan nasıl kudret ve kuvvetin mehib bir timsali canlanır. O zamanı tehayyül edince o gemiye yeni istikameti vermek için efsanevî ilâh-

lar gibi çalışan Namık Kemal'in kolunun şişen adaleleri gözümün önüne gelir, onu bu işin başında muhayyiru'l-ukul bir say ve faaliyet içinde görürüm.

Fakat bu işin metekamil seyrini takip edebilmesi için Namık Kemal'de kâfi değildi. Kemal garbe aid kuvvetli bir bilgi ve müşahedeye malik olmakla beraber ilk gördüğü şark terbiyesinin öğrendiği ulûm-ı şarkiyenin tesirlerinden tamamıyla uzak kalamamıştı. Sonra, O daima yürüyen hareketin yine tekamülünde devam edebilmesi için Namık Kemal'in feyyaz iktidarı dahi kâfi gelememeğe başlamıştı. İşte bu vazifeyi Kemal'den Abdülhak Hamid devr aldı.

Namık Kemal'in atıp yükselttiği temeller üzerine kurulacak bina için Hamid'in bilgisi daha çok ve yeni, mehareti daha fazla idi. Ve filhakika bu bina yeni ve feyizli bir mimarî ile hayran ve müştak bekleyen gözler karşısında azametle yükseldi.

Edebiyat tarihi nokta-i nazarından pek müstesna olan bu mevkiini bir tarafa bırakarak onu yalnız eserlerinin sanat kıymetleri itibariyle gözönüne getirecek olursak, Hamid, bakdıkça genişleyen derinleşen muzlim ve engin ufuklu bir akşam manzarasını andırır. Akla gelen her teşbihin ifadesinden aciz kaldığı bu derinlik insana Hamid'in eserleri karşısında ne yaman bir hayranlık verir.

Ben Hamid'i her okudukça tahayyülümün, idrakımın ve tahassüsümün yakalanıp daha ayan beyan sihirli rengi ışıldadığı bir atılıma götürüldüğünü ve orada vâle ve hayran kaldığını hissederim.

Bazen -belki çocukça bir tahayyülle- bu müstesna adamın kafasına ilhamın ne azim girdi badlar yaparak bir dağ azametiyle çöktüğünü düşünürüm.

Bugün edebiyat sahasına göz atınca "Namık Kemal" ve Abdülhak Hamid'in" karşısından asırlık ve koca çınarlar gibi cılız Edebiyat-ı Cedide fundalığı üzerinden dallarını bize kadar uzattıkları görünüyor.

Zevk-aşına kulaklar için Hamid'in dehanın ugultularını veren mısraları yanında Edebiyat-ı Cedide şairlerinin

sedirnazdan ipliği korsajdan ve daha bilmem nelerden dem vuran frenk edalı manzumeleri ruzgar ahenginde kayıp olup giden ıslık sesleri gibidir. Münasebetsiz olmakla beraber böyle bir mukayese asıl şiirin lezzetini insana ne kuvvetle tattırıyor. Ve Hamid'den sonra Edebiyat-ı Cedide şairlerinin yazdıklarını okuyunca zaika ne yaman bir tatsızlığa maruz kalıyor.

Beş Şubat günü, dönüşte bu düşünceler aklımdan gelişisi güzel geçerken içimde bizzat Hamid'in sesini isitemekten mütevellid bir üzüntü vardı. Yapılan merasimi üzen-tili bir mümayiş buldum ve istedim ki orada mufassal tebcilliyeler yerine Hamid'in mısralarını dinlemiş olalım. Kulaklara Hamid'in yüce sesini getirmek için kendi mısraları mı yoksa o özene bezene yazılıp bülbül gibi okunan şeyler mi lazımdı?

nu: 32, s: 531

Necmeddin Halil (ONAN)

Musahabe

ROMANTİZM

"Emil Zola'ya Göre"

"Hamid nüshası"nda Cenap Bey'le Şerif Bey arasında ki romantizm münakaşasını okurken bundan onsekiz sene evvel Mekteb-i mülkiye hayatımda beni teshir eden "Emil Zola"nın Fransız romantiklerinin ikinci imamı olan "Teofil Gote" hakkındaki heyecanlı ve şedid bir tenkidi hatırıma geldi. Realistlerin mücahidi ve alemdarı olan (Emil Zola) bu makalesinde "Teofil Gote"yi tanıtmaktan ziyade bu vesile ile romantikliği tahlil etmeye daha doğrusu romantikleri takip eden realistler üzerinde romantik zihniyetinin yaptığı tesirleri göstermeye çalışmıştır. Zola'nın en kavkacı bir zamanında yazdığı bu tenkit, romantikliğin tamamen bitaraf ve hakiki bir teşrihi olamazsa da müfekkiremden bir türlü cı-kamayan şayan-ı dikkat tahlilleri ihtiva etmesine binaen sırası gelmişken bunları yazmak ihtiyacından men-i nefis edemedim. Yalnız bu husustaki hatıralarım hafızamın iktidarı nisbetinde mahfuz bulunduğu için (Zola) nın ifadelerini aynen gösteremeyeceğim. Derhatır edebileceğim noktalar (Zola) ya nazaran romantiklerin ve romantikliğin umumiyetle bariz ve müşterek vasıflarıdır.

(Zola), romantiklerin güzel cümleler, tennân ibareler dalgalar gibi birbirlerini kovalayan sıfatlar kullanmakta bihakkın mahir, şiddetli ve cevval bir zekâyâ sahip olduklarını itiraf ettikten sonra masirlik ve şairlikteki istidatlarını, Fransız lisanına getirdikleri kelime ve beyan zenginliğini bütün samimiyetiyle medh ve sena ediyor. Onca romantizm pozitivism taban tabana zıt bir zihniyetin ifadesidir. Pozitivism, fantazi ve vahi hayallerin hurafe ve ifsanelerin ne kadar düşmanı ise romantizm o derece dostudur. Daima maneviyatta vukuat ve hadiselerin fevkinde fevkalâde nazariyat aleminde cevelân etmek, peygamberane

hükümlerde bulunmak aktör tavırları almak romantiklerin mukavemet edemedikleri bir zevktir. Usul, prensip, sıhhat ve yakını istihdaf eden bir felsefe sevmedikleri şeydir. Bol ve mübhem fikir kalabalıkları, sırf hissi bir arzu-yı terakki, umuma hayırhaklık hülyasında vevelân eden bir insanıyat muhabbeti başlıca tefelsüflerini teşkil eden. En-füsî ve çok kere başıboş bir tahayyül ile bu tahayyülü süsleyip şişirmek sanatı başlıca meraklarıdır. "Sanat için sanat" nazariyesini dumura uğratacak kadar muhit ve vekâyiden uzaklaşmak, kelime ve hayal fantaziyeleri içinde beslenmek şîarlarıdır. Bir kelime ile hülâsa edilmek lazım gelirse "tasannu", romantiklerin en müzmin bir hastalığıdır. Klasikler gibi yalnız zamanlarıyla alakadar olmakla kalmayarak bir de ondan nefret ettiler. Esâsen hâlet-i nizaa yaklaşmış bir halde bulunan klasik edebiyatın aleyhinde müceddîdâne bir tavır ile kıyam ettilerse de seleflerine karşı ilan ettikleri bu mahalefet kendi asırlarıyla beraber yürümek için değil bilakis içinde buldukları zamanı inkâr ederek onyedinci asırdan öteye dönmek içindi. Bu bir zafer ise de rücu bir zafer idi. Bütün zekâ ve hassasiyetlerini muhitleri aleyhine istimal etmeleri, müşahede ve tahlil zamanını istihfâf ederek garip fikir ve hayaller arkasından koşmaları zamanlarını yaşamak istemelerinin en müsbet delilidir. Klasik gibi Atina ve Roma'da yaşayacaklarına şarkta ve kurun-ı vustânın şehirleri içine kapandılar. İçinde yaşadıkları muhit ve zaman nazarlarında her şeyiyle çirkin şuursuz, seciyesiz, renksiz ve hatta behimî idi. Hele burjuva tipi romantiklerin kara kedisi demektir. Kurun-ı Vustânın sorguçlu ve sırmalı şevallye kıyafetleri yanında burjuvalarla siyah ve sâde elbiseleri en tatsız kıyafetlerdendi. Bir sanatkar için bu kıyafette şiir alınabilecek bir bal nasıl bulunur? Hele paraya müteallik şeyler, ticaret, ekmeğe kavgası onların menfuru/idi. Elhasıl şe'nî yani vakıadaki hayatın onlara hiç bir şiir ve cazibesi yoktu. Düz ve muvâzi vaddeler hendesi ve amelî binalar, kocaman apartmanlar hep çirkin şeylerdi. "Rusya, Türkiye ve İspan-

ya'ya dair ciltlerle yazı yazan (Teofil Gotye), Paris'ten bahse tenezzül etmek için müthir bir manzara aldığı zamanı. muhasarayı bekledi." Bu zihniyet ve hisler içinde yaşayan romantikler şarka seyahat edemezlerse sıkıntıdan pat-larlardı. Nefretleri yalnız muhitlerinin eşhas ve eşyasına münhasır kalmıyordu. Zamanlarının en kuvvetli ve en canlı ilim ve felsefesine karşıda soğuktular. Büyük ticaret, büyük sanayi, şimendiferler telgraflar hep şiiri öldüren şey-lerdi. Bunların aleyhinde yarı açık, yarı kapalı infialler göstermek umûmî temâyülleri idi. Zamanın cereyanı bir sel gibi kendilerini sürükledikçe kıyamet feryadı koparırlardı. Zamanlarını anlayamamak ve onunla beraber yürümek onları daimi bir can sıkıntısı içine bırakmıştı. İşte bu mektebin çok yaşamamasının asıl sahibi ve şifa kabul etmez zaafı!..

nu: 33, s: 534

Darülfünun Ruhiyat Müderrisi
Mustafa Şekip (TUNÇ)

Edebi Bahisler:

DURGUNLUĞUN SIRRI

Sanat muhitimizdeki bu son senelerin durgunluğuna ancak bir kere daha istibdâd devrinin son senelerinde tesâdüf edilmiştir. Arada bir fark varsa o da o zamanki durgunluğun saraydan verilen bir emirden husûle gelmesi, bu günki hareketsizliğinde ihtiyârî olmasıdır.

Edebiyatımızdaki sükutu muhitin alâkasızlığına isnat edenler zanlarında hata ediyorlar. Zira memleketimizde edebiyat şimdiye kadar ne zaman etraflı bir alâka uyardırmıştır ki bu günde alâkadarları olsun? Muhit öteden beri sanatkârları takdir eder, fakat başkalarının kariidir. Esâsen bir nefeslik heyecanını futbol müsâbakalarında sarfeden bir zümrenin sanatla meşğul olmaması hiç şüphe yok ki olmasından çok hayırlıdır.

On sene evvel edebiyatımızın değişmiş bir şekli, değişmiş bir ruhu vardı. Fakat şekildeki tebeddül her halde ruhdakinden çok kuvvetli idi. Bilhassa lisan edebî bir ifade tarzı alınca kalemler gittikçe açıldı. Yalnız bu inkişâf, bütün kudretiyle, muhayyilelerde görülmedi. On sene evveline kadar şiir lisanı keşfedilmeyen bir hazine gibi idi. Bu hazinenin anahtarını bulan Yahya Kemal lisan sahasında kendisini takip eden gençlerle esaslı bir muvafakiyet temin etti. Güzel Türkçeyi bir şiirde ancak on seneden beri dinliyoruz. İlk zamanlar sâmiada tatlı bir tesir bırakan bu ahenk git gide kuvvetini kayıp etmeye başladı. Bunun başlıca sebebi eserlerin zarfına göre bir mazrufu bulunmamasıdır. Herkes yalnız lisanın ahengini benimsiyor, dürüst ve temiz bir Türkçenin meziyetini sanatı için kâfi görüyordu. Bu sebepledir ki yazılan eserler birbirinden farksız oluyor, yazılarda müessirin şahsiyeti tebellür etmiyordu. Filvâki bu lisan inkılâbı muazzam bir keyfiyetti. Fakat bunun şerefi ilk müessislerine aiddi.

Onları takip eden zümrenin bilhassa asıl şiirde bir hamle göstermesi lâzımdı. İşte maatteessüf biz senelerce süren bir sabırsızlıkla bu hamleyi yapacak sanatkârı bekleyip duruyoruz.

Vakıa bu son seneler birçok istidatların mevcudiyetini haber verdi. Vakıa bazı acaib münekkitlerin imzalarını gördük, fakat bütün bu kesif cemaatın sesi bir ağızdan işitiliyor. İçlerinden hiç biri ağır basmıyordu. Sanattaki hususiyeti garabette arayanlar oldu. Lakin bu garabeti tabiatlarına sindirmedikleri için okuyanlara gayr-ı samimi göründüler. Dervişâne şiirler mütefekkirâne manzumeler söyleyenler oldu, fakat bunların ne tasavvufuna, ne de felsefesine dikkat edildiğini gördük. Hülâsa söze başlarken durgun gösterdiğimiz kâğıt içinde bir galeyan vardı. Fakat bu galeyan ancak suyun dibinde idi. Bir türlü sathına kadar vasıl olamıyor, yüksek hararetini gösteremiyor, hissettiremiyordu. İşte bunun neticesidir ki yazılan pek çok şeylere rağmen gönüllerde yen tutan kuvvetli bir esere tesadüf edemedik. Zira söylenen, yazılan, dinletilen şöyler hep o, hep söylenilmiş, yazılmış, dinletilmiş şeylerdir. Eğer bu bir hakikat olmasaydı en durgun dediğimiz bir devirde yetişen sayısız sanatkârlarla herhangi bir milletin edebiyatından daha kuvvetli bir varlık gösterebilirdik.

Evvelce edebiyattaki hususiyeti teşkileden unsurlar yalnız tarz-ı ifâdedeki tehâlûflerdi. Edebiyat-ı Cedide neslinden onu takip eden zümreden herhangi birini tetkik ederken kendi meslekdaşlarından ancak lisan ve tarz-ı ifade farklarıyla ayrıldığını görürüz. Mademki bugün lisanda birlik teşekkül etmiştir, artık bu sahada fazla tavakkuf etmek bu sahada bir yenilik yapılacağına inanmak beyhûdedir. Nesl-i âtiden beklediğimiz şey vücut bulmuş bir müessesesyle hâla meşgul olarak zamanını israf etmemesidir. Memleketimizde de edebi mesleklerin teessüs etmesi zamanı gelmiştir, hatta geçiyor da... Gençlik ancak bu sahada göstereceği muvaffakiyetle, meydana getireceği eserle iftihar edebilir ve yalnız o vakit edebiyat

ile alâkadar olmayan mûhitin dikkatini yeniden yeniye celtmeye başlar. Aksi takdirde hep aynı şeyi tekrar eden, hep yapılmış işlenilmiş, ortaya gelmiş eserlerle meşgul olan bir nesille kimse meşgul olmazsa asabileşmemelidir. Bu kadar çalışan sanatkârların takdirkârları da ancak bu kadar olur.

nr: 42, s: 679, 680

Faruk Nafiz (ÇAMLIBEL)



MANİ

Mani denir denmez lisân-ı hâle düşen şekl-i kasvet:
Adam âmân, âmân!

dan ibarettir. Biz İstanbul çocukları bu kelimeyi başka bir surette karşılayamayız. Filhakika Halk Edebiyatında da bu şekil, manilerin en usul perest bir teşrifatçısıdır. Maniyi karşılar, makamına götürür, teşyî eder. Şarkılarımızdaki, türkelerimizdeki (giriş) ile (nakarat) hatta (miyan) basış gibi güfte ve besteye istinat eden halavet-i selâse, manilerde doğrudan doğruya güfte ve beste namına adeta bir (terci) kuvvetinde olarak bu şekil üzerinde icra edilir.

(Ahmet Refik) paşa merhum (lehçe-i osmânî)sinde (Mani) mıkabiline: (Meâni; usulsüz, darbesiz elham ile taganni olunan vezinsiz, manasız güfte)

Yazmış ise de müşarunileyhin bu tevzihi, maniyi bilmediğinden, daha doğrusu (mani)nin şunun bunun iftira ve bühtânî eseri olarak (külhanbeyi) külliyât-ı taganniyatına dahil bir güfte ve beste itibar edilerek vüzera-yı üdebâdan birine bu suretle arz edilmiş olmasından meb'as b bir hata-yı lügaviyedir. Yoksa mani, hadd-i zâtında hem (bedi ü beyan) kavaid-i sâbitesinde tekâlümü (cinas-ı lafzî) aksamından, hem de şarkmı, Türk mü, Osmanlı mı, İsmâ mı herhangisinin ise işte onlardan birinin sahip olduğu tarz-ı musikî tenevüâtındandır.

Şimdi burada bir istidrâda kati bir ihtiyaç vardır.

(Mani) öyle bir nazım şeklidir ki musikimizin ancak ona hasrettiği tarz-ı taganni ile taman olur.

Demek vardır. Yoksa alelittlak çinili hamam naturu veya üstesi benli (zehra)nın bir (Hizir ilyas) sabahı kısmet çömleğinden çöküp çıkardığı her nişâneye karşı alyanakta yayıkağız, şaşığöz, iner çıkar gırtlak veyahut avurdu yırtık (memiş) in aklına yelken ettiği demelerde avaz avaz okudukları:

Arpalar evlek evlek
 Dadandı kara leylek
 Kışı burda kışladık
 Yazın ayırdı felek

Kalenin burcu muyum?
 Dil bilmez gürcü müyüm?
 Beni gurbete yollar
 Ben gurbet harcı mıyım?

gibi (Vefik) Paşa merhûmın mani tavzihine masadak allak bullak kıtalara asla (mani) denilemez. Meğer ki manî gibi ince, ince olduğu kadar ruh istinas ve daima bir maksadı nâtık müstakil beyitler, müfretler olsun.

Benim bildiğim mani -çabalaya çabalaya öğrenemediği ve bu acz-i müberhenini: (Ben milli şiir söylüyorum) diye köyleri, kasabaları kırıp geçirerek, dağları, vadileri, yaylaları, ovaları ezim ezim ezerek yazdıklarına veya söylediklerini birkaç dangul dangul (kayabaşı) azmanı ile teyide kalkışmakla beraber eski (aruz) kavâidine de levn ve teşni etmekle pâyeye-i mücerrede eren vezin ve kafiye kaçkınlarının özendikleri gibi- tam (millî) bir nazım enmüzevidir. Fakat bu enmüzev (şiir) olmak için mutlaka kendi tarz-ı inşâd ve terennümüne müstenid olmalıdır. Ve illa mani olamaz.

Şimdiki moda mucibince (Halk Edebiyatı) ne ifâde edebilmek hâsiyetine maliktir? Bunu kim izah edebilecek-tir? Bana öyle geliyor ki her birerimizin dokuz ay on günde birer çocuğa olsa onlara koyduğumuz isimlerden belki maye-i televvünümüze on onbeş sene sonra bir nakise olabilsin. Bu ne bitmez ne tükenmez sevda? Anlaşıyor ki iki feryad arasında sağır gibi olduk. Bir taraftan aksâyı garbe kaşuyoruz, diğer taraftan (Kastamonu) nun kıyıcığına sokulmak istiyoruz. Bakalım bu med ve cezirden beyan ve irfan sahillerine ne hurdalar düşecek.

Bir kere (edebiyat) diye pota pota eritip döktüğümüz halitalara bakalım. Başımıza neler çıktı? En kabadayı, Türkçü olanlar bile peltek sesli (se) si medd-i

gam ı müşeddet (sad)dan daha ziyade ötmedikçe ne olduğu birden bire belli olmayan (hars) ile hâris diye bir şey çıkardılar... (Halk Edebiyatı) ise bunun yanında pek âşıkâne kalıyor. Acaba halka ulaşmak daha doğrusu halk ile anlaşmak için bu çeşit bir (edebiyat)in tesir-i füsünü کافی midir?/

791

Bu yollar peykârın yolu

Boş giden gelir dolu

Desti kulpın kırılınsın

Yoruldu yarimin kolu

Elâ gözlerini nyku bürümüş

Küçüktü benim yarim büyümüş

Kimselere aldirmamış yürümüş

Nazlıdır yarim, soyludur yarim hey!

Hiç laf istemez huyludur yarim hey!

Hâlâ buralarda mı dolaşacağız? Amma denecek ki bunlar birer antikadır. Ey işim, gücüm yok diyenler ne duruyor-sunuz?.. Toplasanız a Garbın canı yok mu? Şab denizinde Basra körfezinde otuz kırk metre dalıp inci çıkartıyor. Fakat omunki para ediyor.

Hiç akla gelir miydi bu aşıklığım ey dil

Kim derdi ki bir gün bana divane desinler?

Hakikat kimin aklına gelirdi ki (mani) ler, edebî tedrisat kitaplarında çây-ı kabul bolsunlar. İşte şimdi:

(Adam âmân âmân)ın sırası! Öyle ise size bir mani atayım da ayak bulun:

Adam âmân maniler

Ne yaraşmaz güzele elâ, al, har... (maniler)

Adam âmân maniler

Def elde yârim okur benim için ... (maniler)

Biraz evvel arzetmiştim, maniler musikimizin ona hasrettiği tarz-ı teganni ile tamam olur. Bunlar adetâ (kafiye ve redif) itibariyle bir kulak ver işte, bir bakışta, (kafiye senin içindir), (göz içinde olabilir) nazariye-i mahudesinin ibtinâ ettiği müstakil beyitlerden yani

müfretlerden ibarettir. Dört mısralı yani kıta'yı andıran surette olanına ne tesâdüf ettim, ne de tarz-ı mahsus üzere okunanını dinledim.

Maniciler bunların (kafiye ve redif) kısmına (ayak) derler. (Ayak bulmak), (ayağı ayağına getirmek) aynı kafiyede bir diğer beyit bulup veyahut irticâlen düşürüp söylemek demektir ki onlar arasında en makbûl bir san'at bir eser-i zekâvettir.

Yirmi otuz sene evvel (Bayezid)de merdivenli, eski saraçhane başında yüksek kahvede, Unkapanı'nda, Çeşme Meydanında, Firuzağa'da Kasımpaşa'da, Üsküdar'da, Yeni Mahalle'de, Selâmsız'da, ekseriya ramazana mahsus olmak üzere (semâî kahveleri) kurulur idi. Bu kahvelerin kendilerine mahsus (mutrib)i var idi. Bu mutrip başta (çığırtma) denilen ibtidâî bir fülût ile (darbuka) denilen geniş ağzına deri geçirilmiş, su kabağı şeklinde geniş, vurdukça perde nokta-i nazarından davuldan daha pes, fakat daha hum hum bir çömlekten, birde (zili maşa)dan mürekkep olurdu. Çığırtma (fülût)ün bir nümune-i ibtidâisi olmakla beraber çalmasını bilen elinde -bize göre- bülbül kesilir. Mani destan, semâî okumakta zamanının feridi olan (Zübeyde Raşit) merhum ile (Tatavla)lı (Güryâni)yi, uzun çarşılı iken esnaf tarafından keçe külâh edilmiş olduğu rivayet edilen (Badik Ömer)i, Neyzen Mırat Paşa'lı (İhsan)ı tanırım. Bundan belki otuz, otuzbeş sene evveline bir gece kalyoncu kolluğu selâtin meyhanelerinin birinde de bir çığırtma dinledim idi ki gayet hoş gayet kıvrak idi. (Darbuka) ile (zilli maşa) usûl tutmaktan başka bir şeye yaramadıkları halde halk arasında kemâl-i maharete delâlet eden tabirattan olduğu üzere (parmaklarına lânet ettirmişleri) var idi.

Makalenin sahası müsaid olsa idi size bu mutribi dinleyenlerce makbûl olan evza ve etvarı ile tasvire cüret ederdim.

Bu kahvelerde (semâî), (mani) imtihanları, yarışmaları da olurdu. Meşhir kumarbazlardan Örucü (Salih)

semâî okumakta ciddi yegâne idi. Merhûmın eser-i telifi olarak semâîleri de var idi. Bizzat kendisinden dinlediğim ve terci mısraı:

(Aman Tophaneli top top kâküllü, kırma (kıvırcık) perçemli) olan semâisi bir zaman bütün İstanbul'da şayî olmuş idi. Buralarda (semâî) ekseriya:

Efendim hı, nasibin şı, tecelli, taksirat, ya hı
Ciğer yandı, kebab oldu aman (sâki) bana bir su
beyti mukaddemeten terennüm edildikten ve bını takiben
mutribce ve halkça meşhûr ve müteber bir ara nâmesi çalın-
dıktan sonra usûl-i mahsûsası vechile okunurdu/

92

Semâilerden maadâ (dâstanlar), (kalender)ler, (koş-
ma)lar, (kesik kerem)ler, (usûl kerem)ler, (keriz) yani
mırakkas, tudî (çingâne) şarkıları, (Zeybek)ler, Rumeli,
Anadolu türküleri, bu mutribin (repertuâr)ına yani defte-
rine dahil idi.

(Zübeydi Raşid)in meşin kabı üzerine iki kat kalın
muşamma kablı defterinde (ayak ayağa dizili) belki bir iki
bin mani, bir hayli semâî, dâstan, koşma yazılı idi.

Maniler alelumâmın makamı üzerinden atılır. Atılır
diyorum, çünkü (cinas atmak) tabirine hemen müâdildir.
Hatta bu yüzden ağız, iskemle, kafa yarma, göz çıkarma gi-
bi söğüş, döğüş (hacamat),(cizme) gibi cerh vakalırı çık-
mak hemen mutad halde idi.

Bence en iyi mani okuyanlar:

Musikişinas meşhûr hanende (Kel Ali) Bey idi. Çin-
gâne tarzı denilen manilerde (mıhsin) merhûmın bir mese-
line tesadüf edilmek artık müyesser olmaz sanırım. İhti-
mal ki hanende (Nasib) Hanım aynen okuyabilir. Rahmetli
(Borazan Tefvik)in (Külhanbeyi ağzı) mani okuyuşu da ken-
disi ile beraber bu dünyadan rihlet etmiş denebilir. (Zü-
beydi Raşid) de bu ağızda mahir idi. Meşhûr çengi, hünen-
de (Gülistan) da epeycelerdendir.

Ermenilerden benim yetiştiğim (sarı onanyek), ismi
üstünde manici (Karabet), şâir (sergiz)in oğlu, hanend
(Aleksan), seka (Karabat) ile levtacı kör (civan), kardeş-

leri Andon), (Hiristo), Kemeñeci (Alako) Efendi'nin babası da okurlardı. Fakat bunların okuyuşları alelumum hem kısa, hem de (sağnaksız) yani birbiri üstüne indirme nağmelerden mahrum olduğu gibi (sali)de değil idi. (Salli) tabiri bestelerde, murrabbalarda, kârlarda hatta şarkılarda ağırlığa delâlet ettiği halde manilerde bilakis duracak, kalacak, karar verecek gibi görünürken yeniden hız alan okuyuş tarzına denir. (Mühsin) merhûm bu tarzı her okuyuşunda ihya eder idi.

Makalemi bitirmeden evvel size (teberrüken) birkaç mani yazayım:

1

Adam âmân (çemedir)

Nefesin gül kokuyor, iğerin bağ (çemidir)?
Beni baştan çıkaran yarimin per(çemidir)⁽¹⁾

2

Adam âmân (derdli koyun)

Zalim kasap elinden neçeker (dertli koyun)?
Bu sevda la ölür isem adımı (dertli koyun)⁽²⁾

3

Adam âmân (sürüne)

Madem çoban değilsin ardındaki (sürü ne?)
Beni yardan ayıranlar yüzü koyun (sürüne)

4

Adam âmân (yar âsar)

Hekim isen bak nabzına, cerrah isen (yara sar)
Beni kimse aşamaz, asar ise (yar asar)⁽³⁾

5

Adam âmân (düz güneş)

Bu ne hikmet yaradan, gece ay, gün (düz güneş)
Dolaştım şam'ı Bağdad'ı bulamadım (düzgün eş)

(1) Yeni imla projesi için ne kadar işe yarar!

(2),(3) Yeni imlâ projesi için ne kadar işe yarar.

6

Adam âman (ne derde)⁽⁴⁾

Ne belâya uğradı garip başım (ne derde?)

Ben onun mecburuyum beni sevmez (ne derde veya
ne iderde)

7

Adam âmân (yara savar)⁽⁵⁾

Ne benden dert eksilir, ne dilden (yara savar)

Bütün kuşlar içinde süt veren (yarasa var)

8

Adam âmân (yar azarlar)

Hep attıkça şey gelir muvafık (yare zarlar)

Bir taraftan il setmi bir taraftan (yar azarlar)

9

Adam âdâm (gülen az)

Bülbül kanatların kırılınsın neden ettin(güle naz?)

Felek senin elinden, ağlayan çok (gülen az)

(4) Söyendiği gibi yazmanın muhsinatından

(5) Manici deyipte geçmeyin, bunların içinde (Bıfon)a
madil tabi aşinalarda var imiş!



عبدالمتی حامد بك

— توفیق فکرت —

۵ فکرت کبی ویرمکده اون حیرت و عیبت !

او عیبت ، او حیرت ، او عیبت ، او حیرت ،
عمر شخصه ، عمر شعریه هم قهریه حسرت !
بر او یله اولم هر سیه او بوزکه دینر .
بر او یله اولم !
جه او بر معرفت اه !

۶

برهائله کو کلم ،
او درن چاه مصیبت . .
مرصاد تفکر
که ایدر عرض تحسیر
آنجن سکا ، آنجن سکا ای شمس مکو کب !
ای نجم سپهر و زک بوق مغربک اصلا !
بوق شرق ایله غربک سنک ای تیر فکرت !
ای نور مخله

که طلاق بزه خلا
بخش ایتمده بر شوق حقیقت . . بونه قدرت ! ؟

۷

کورمکدهم الله مقرب
سنی ای روح !
ای روح سفرز !
بونه دواک ! سکا مفتوح
هرسودن اودرگاه تالی مؤید !

۸

سندن کلپور فکرته یارب
بوئتال !

۹

شیانه ویرمیش هدیک درس شیاپت ؟
بوق بونده غربت .
جی ایتمدی توانا !

حتی بکا ویرمیشی او برصورت و معنا .
اسلوبه بر جاذبه ، اشعارمه بر نلک ،
بر نلک تجدد ، یکی بر - آه - ایله آهنک !

۱۰

نظمنده اونک بر پوله من کهنه ادال ،
خاییده ندال .
یکیدر قبری ده حتی . .
اولش دینلیر شرابد فکرتنه همتا .

۱۱

تغیله اونک زنده ایبر مرده صدال

۲۴ اغتیرس ۳۴۰ هجر المی حامد

۱ فکرت دبیان حضرته حیرت ،
بیه حیرت !

بندن دله من بشقه صدا

حضرت فکرت ،

وصفنده اونک ابکم اولور صوت و صدائز ،

ایک طوغروئتال

اونک آثاریدر البت :

آثار خدا !

هریری ماهم و مؤثر .

۲

۲ بران سرفه برنده ملکه له دعال ،

علاوینته غیظه ایدر

بلکه سالار !

فکرت دیوروز ، آه او بیوک بر متفکر .

۳

۳ بیورلی بر قافله وجد و محبت ،

ژانرلی مستغرق و مبهوت و مبشر ،

سجده یله اولور خاک ایله یکسان !

بیوک انسان !

۴

۴ بر معجزه فکر بشر یازدینی شیلر .

بر آبدۀ فوض و هنر ایندیکی مقبر ،

یا جیقینی منبر

که بو کون ، مهیم و منبر ،

فکرت کبی ایتمکده سکو تیه خطابت .

V. TENKİT VE TAHLİL YAZILARI

TAHLİL VE TENKİT

BİR TERCÜME AFETİ: Birdenbire korkutmamak için "bir" diyoruz. Yoksa bir değil bin. Hele hükümet gibi bir müşteri çıkınca nedense bu afet salgınlaşıyor, eline geçen canım eserleri içinden kemirip posasını bıraktıktan sonra "Milli Kütüphanemize takdim!" ediyor.

Bilmeyiz kime peşin acımalı. Mütercim hiç şüphe yok bir çok zamanı öldürdü, mürettepler kan ter döktü, hükümet para saydı. Bu kadarla da bitse iyi. Şimdi de kârilere vay başına!.. Ciddi ve ucuz bir tercüme diye kim biliyor ne şevkli talobeleri olacak. İlk sükût-u hayal bizim batnımıza geldiği için şikayet de bize düştü. Kitabın adı:

Tabii İlimlerin Umumi Netice ve Meseleleri
veya

Yeni Tabiat Felsefelerinin Methali

Merak etmemek kabil değil. Muharrir ve Mütercimleri de doktor payeli veya tabib. Şeklen bundan daha calib-i itimad bir kılışe olamaz. Eseri sevine sevine alıyorsunuz. Yapraklarını sabırsızlıkla kesiyorsunuz. Mütercimin ifadesini okuyorsunuz. Oh ne alâ: "yirmi seneden beri hayret efza terakki hatveleri atmış ve kainatın heyet-i umumiyesi hakkında oldukça vazih fikirler peydah edilmesine sefk etmiş olan en mühim tabii ilimlerin neticeleri birçok tabiat nazariyelerinin mahiyet ve kıymetini tetkik ve münakaşa eylemektedir." Vaadlerini'de gördükten sonra manevi iştihanız büsbütün açılıyor. Cemiyet halinde yaşadığınıza binbirkere daha şükrediyorsunuz. Çünkü başkasının mesaisinden artık istifade edeceksiniz. Bu derece güzel bir halet- i ruhiye ile okumağa başlıyorsunuz. Kitabın neden bahsedeceğini anlıyorsunuz. Gitgide şevkiniz artıyor. Güzelce açılmış bir tefekkür caddesinde bulunduğunuzdan

emin olarak dimağınız işlemeye koyuluyor. Oh! hep böyle gitse ne alâ. Münakaşa ve tenkit sahalarına gelince birdenbire hava kararıyor, yol bozuluyor. Artık bir yangın harabesi ve bir sis tabakası içindesiniz. İki adımda bir nereye düştüğünüzü bilemiyorsunuz. Artık istediğiniz kadar dikkat ve gayret sarfediniz. Bütün muvaffakiyetiniz sis tabakası arasından bazen tek tük ziyalar görmekten ibaret kalır. Eser acaba hazim mi edilmemiş? Hüküm etmiyoruz. Fakat ne çare ki kabil-i isbat değil. Muhik olan birşey varsa o da ilmi eserlerde şerait- i Esasî olan vuzuh ya müellifin eserinde veya mütercimmin zamirinde kalmış lisan kafi değil, meselede çok muazzalit se büsbütün zihinleri karıştırmaktansa başka birşey yapılamaz mıydı?

Bu öyle bir tercüme ki "Telif ve tercüme heyetince kabul edilmiş" olmayıp da hususi bir surette tab ve neşr edilse bile yine çok yazık. Vakıa ilmî ve felsefî lisanımızın fakrı, mevzuun muazzaliyet ve ağırlığı mütercimi birçok cihetlerde mazur gösterebilir. Yalnız herkesin yorganına göre uzanması da güç birşey değil a.. Mütercimmin tercüme haricindeki kendi ifadesine bakılırsa anladığını ve düşündüğünü pekâlâ ifade edebiliyor. Şu halde iyice anladığına hükmettiği bir eseri selâsetle olmasa da buna yakın bir vuzuhla ifade etmesi lazımsız gelmez mi? Tercümeden maksat Mütercimmin yazdığını yalnız kendisinin anlaması ise o başka. Fakat tercüme edeceğim diye hem güzel Türkçe'ye kıymaya, hem de ilim ve felsefeden nefret ettirecek bir demir leblebi dökmeye ne hacet vardı? Kırpi yuvasını andıran bu tercümeden bir mana ve lüzumu kalır mı? Her sayfasında lisanımızın nahv ve mantığını çığneyen silsile-i tefekkürü hırpalayan ve kıran bir tercümenin hiç olmaması bin kere daha hayırlı değil midir? Alınız, okuyunuz. Bizden daha munsif olabilirsiniz aşk olsun! Birkaç misal alırsak belki buna da hacet kalmayacaktır. İşte başlıyoruz: ("Hakikat" ın kabil-i istifade yegane alamet- i farıkası yalnız bütün tâlîmüdrîkâtın birleşip meydana getirdikleri sis-

temin bizzat kendisidir.) Sahife 22-23

(Evvela şurasını nazar-ı dikkate almak lazımdır ki hakikaten faraziye mezkûr tenkid hilâfında katiyyen mustakil birkiymet-i ilmiyye izafe eden bir kimse bile hükmi faraziyelerde "modelmesi" bir sıfatın mahsus olduğunu itiraf etmek mecburiyetinden azade olamayacaktır.) Sahife 29

(Safiyen tasavvurî olan bir "model" in en muzeci (Typique) tipik bir misâli olarak faraza saha-i miknatisiye ahvalinin bir cereyan ile olan müşabehet vasıtası ile izahını zikredelim. Cereyan-ı miknatisiyenin "Kuvve-i Cariye", "Kabiliyet-i Nufuziye" sinden "Münebbi" i / "Tenezzül" ü "Deveran" -ından bahsedildiği zaman hiçbir hikmetşinas bu mefhumlar tah-tında izah dolayısıyla ifham edici tasavvurattan, ifadâtdan başka birşey anlamaz.) Sahife 29

("Tabii kuvvetler" dince umûmiyetle herhangi bir tesir eden şey oldukça gayr-ı muayyen bir sûrette tasavvur olunur ki bu müessirin tesirâtı alemde müşâhede olunmakta olan tezâ-hürattan ibarettir.) Sahife 48

(Lisanımızda müteâmil olduğuna göre bir havas aldanması, daima bize aklımız doğrudan doğruya hissiyata mütenâkız gibi görünen ve bir şeyin mahiyetine müteallik bulunan bir ifadeyi kabule icbar ettiği zaman vak'adır.) Sahife 35

Daha ister misiniz? Tercüme bu bulutlar içinde tam (171) büyük sahife devam ediyor ki okuyup anlayabileceklere Allah Eyüp sabrı ve zihin açıklığı ihsan etsin diyelim de belki du-amız makbul olur ve mütercim de muradına erer.

nu:4, s:59,60

(İmzasız)

Kitaplar Arasında

İMZALAR

Serlevhayı görenler belki de bir anda yanlış bir zehâba kapılacaklar. Çünkü bahsedilmek için taklidi imkansız, okunaklı, sehl-i münteri olmaktan başka istenecek bir ciheti kalmayan bir işaretin teşrihine girişmek neye yarar? Fakat benim şimdi anlatmak istediğim neşredilmiş eserleri dolayısıyla bahse değer üç imzadır ki; biri ictimâî meseleler üzerinde felsefi, tetkiki sahifelerin, diğeri hayatı bazı tipleri ve sahneleri karşısında tarassudî, tahassüsî hikayelerin ve öteki tabiat, aşk ve memleket önünde teşhisî ve intakî mısraların sahibidir.

İlk menba ve şiir kitabı, son zamanlarda çok susadığımız bir iksirin damlalarını bize sunan bir piyaledir...

Bu hayatın tadı yok,
Bir şifa kanadı yok,
Yalnız öksüz kalbimde
Bir şey var ki adı yok,

Tatlı bir hüznün değil mi? Kırılmış bir kalb, hazin bir mezar, sevgililer, şurada bir çobanki kavalı size Meric'in unutulmaz yaralarını anlatıyor. Burada üstü sarmaşıklarla örtülü esrarlı bir kuyu ki içinde yıldızlar, kırlardan dönen etekleri çiçeklerle dolu köy kızları gibi göz kırplıyor. Beride İstanbul'un surları önünde engin suya atını sürerken parmağını mechlün berafifine uzâtan şahlı Fatih'in hayaleti ürperiyor.

(Kalbden kalbe yol vardır.) diyenler ne güzel söylemişler. Hatıradan hatıraya geçmekte muhal değil. Çünkü işte Dârüleytamın hassas çocuğu minyatür şair Ziya Vehbi'ye ithal edilmiş sekiz mısra ki içinde bir mahşer gününün sonunda toplar, tekbirler, Mehmetçikler, paşalar, albayraklar arasında Kocatepe'den Akdeniz'i süzen milli timsalin çehresi canlanıyor. Mehmet Fa-

ruk imzası genç kalemine rağmen bize çok şeyler vâdeden bir parıltıdır. Ben ondan şiirinin lisani münhasıran kendisine benzediği için Faruk Nafiz'i medh eden ve bundan başka da on- da beğenecek bir şey bulamayan siyaset merhalesinde karar kılmış eski bir şairin, eski mısraıyla bir gence yirmi yaşında Urfa'lı bir şaire bağlanmış satırları dolayısıyla iltifat ettiği tarzda bahsetmeyeceğim.

Talâk-ı selâse F. Celâleddin'in küçük hikayeleri ve ilk eseri, Acaba bunda fahri ve Celâl'in Kasımpatı, Berniyal Hanımefendi, Yanlış, İntihar, Son nefes, Mustafa'nın çilesi gibi yazıları niçin yok? Aynı ayrı sevimli olan bu hikayeciklerde bir Mupasan, bir Zola, bir Fluber, kalemi bulamasak bile İstanbul'un samimi çehresinden derin izler var. Kadınlar elinde canı yanmış kocalar, baş döndürücü zarafetleri, yüksek zannolunan hayatları içinde misafirin elmas iğnesini çalmaya kadar tenezzül eden göz kapaklarına kuyruklu sürmeler çekmiş kumarbaz ve hırsız hanımefendiler, sarhoşluk haliyle yuvarlak, dolgun aşçı karısının esmer yanaklarını parmakları arasında sıkıp / karısının felaketine sebep olan kocalar: Düğün evinde zamparasını gelinin kolunda görünce-ah, hain diye düşüp bayılan misafirler. Çirkin yüzlü bir kadının kıvrak sesine tutulup bir gece vakti sessizce girdiği komşu evinden korkunç bir çehre görünce deliler gibi kaçan işsiz, bön delikanlılar. Kadınsız bir hayatı Amerikalı bir kızla muâşaka sûretinde yalanla hüsn-i tefsir edip avunmak isteyen mütehayyil, toy kahramanları Aşkının hayalini zanparasının ağuşları içinde görmek isterken mağrûz avını kaçıran mâşukalar. Kadınların sinesinde bile bir türlü mes'ûd olamayan, kalbi karanlık kuyular gibi olan veyahud uykusu ölümün hakikatına benzeyen, rüyasında boğulan kızlar. Acaib dervişler gören donuk, sarı cildli, alnı kabarık mavi damarlı hasta mahluklar... Bütün bunlardan derin izler var.

Kitapta köyde hastalanmış kızına kasabadan hekim getirmeye giden atlıya mezarlıkta birtaş arkasına saklanıp- Her insanoğ- lu ciğerini yerim diye böğüren, azizlik eden köylülerden veya

tahsile gittiği köy evindeki kıza sataşırken birden bunun oğlan kardeşiyle boğuşmaya mecbur kalıp emniyet mandalı iyice kapanmamış silahıyla kazâra kızı öldüren jandarma çavuşlarından iki tane de taşra hikayesi var.

F. Celâleddin hikayelerinde kârii teskir için hertürlü çareye başvurmuş, kadın ağzı, köylü ağzı, sarhoş ağzı, az okumuş memur ağzı, aşçı ağzı hepsini kullanmış. Bu hususta Hüseyin Rahmi Bey'e taş çıkarmış.

İstanbul'un taşranın tipleri, muhtelif tabakalar, mensup insanlar hep tasfir edilmiş. Hatta eserin Mupasanvâri anormal denilebilecek hasta, sinirli insanlar, korkunç mevzualar, sonra mahkemeler, avukatlar, son nefesinde itiraf zünublar bile var. Ve kadınları teskir etmesini bilen Donjuan tipleri de ihmal edilmemiş.

Tetkik, tasvir, taklid, işte bu eserin başlıca meziyetleri lisan açık, üslup canlı, sözpezirler yapıp gıdıklayarak güldürecek veya salgında, vasiyette olduğu gibi düşündürecek mahsun edecek, tasnif ve tertipler. Canlı portreler, vak'ayı yaşatıyormuş gibi tecessüm edecek şahıs ve cemiyet tasvirleri. Bekârlar, evliler, kızlar, delikanlılar, kocalar, karalar, aşıklar, mâşukalar bunların birbirlerine karşı olan münasebetleri hep tamam. Hülâsa muharrir bir küçük hikaye için lazım olan bütün malzeme ile mücehhez. Çok yüksekte uçmayanlar, zarif hikayelerden zevk alanlar, hoş vesileler ile gülmek, eğlenmek, ibret almak isteyenler bu eserin yaprakları arasında pekâlâ bir zaman geçirebilirler. Dedğim gibi eserin ihmal edilmeyecek meziyetleri var.

Acaba F. Celâleddin'in kalemi sürprizlere bağışladığı muhayyilesini seciye tahlillerine, hiç olmasa salgında, Ürniyal Hanımefendi'de elmasda olduğu gibi daha canlı hadiselere hasredemez mi idi? Uzvi, ruhî, ictimâî mühim bir vak'ayı veya münasebet alâka ve inkılâbın bir insanda, bir ailede, bir cemiyete uyandırdığı sarsıntıları, ideala doğru koşun müteheyhiç tipleri tasvir edemez miydi? diyorum. Memnun etmek, güldürmek,

ağlatmaktan başka gayelerde takip edebilmesi pek memnû olan sanatlardan bunu istemek bizim hakkımız değil mi? Meyve-i memnuaya taalluk eden mevzualardan başka sanatın daha bahsedilecek ne alemleri, ne mechul köşeleri var!.. Bu nedenle beraber hayatın en fena şerâiti içinde bize bu sanatlı hikayeleri veren Celâle çok teşekkürler ederim.

Bu kitabın sahifelerinde hoş dakikalar geçirdim. Kendisini ilk defa teşkil ettiğimiz bir mahfelde 1334 senesinde Servet-i Fünun etrafında toplanan ateşli beş-on genç arasında tannmıştım. Uzunca boylu, esmer tenli, kara abanoz saçlı, hassas kalbli, müstesna sezişli bir san'atkârdı. "Edebiyât-ı Cedide ve Konuşma Lisânına Dâir" yazdığı bir makalede, ilk defa Risale'de neşrettiği "Hırsız", "Kasımpatı" gibi hikayelerde ve daha sonra Nedim'de, Yeni Mecmua'nın Çanakkale nüshasında çıkan yazılarında alelâdenin fevkine yükselen Rûhihepimizin takdirkâr nazarlarını celbetmişti. Reşat Nuri bir gün kendisinden bana "onda Etof var" diye bahsetmişti, pekiyi hatırlıyorum. Bilâhire rast geldiğim yazılarında nedâmet etmedim, bilakis daima aradım. Memleketin şerâitinden, geçirdiğimiz bitmez tükenmez tahavvüllerden bahsederek "şimdi olgunlaştık, onun için bekliyoruz" tarzında rehaveti tevile çalışan gençlere bu arkadaşım bir nümüne, bir örnek olsun. Kıymetli samimiyetine bağladığım bu satırlarda onun hakkında pek bîtaraf hükümler verdiğimi zannediyorum./ Millî Edebiyatımız realist ve hünerver Fahri Celâl'den bu küçük hikâyelerinden sonra büyük bir roman beklemelidir. Çünkü yalnız bu eseriyle ve bize istikbâlin bir yıldızı gibi görünüyor.

Bizde maârif-i ibtidâiye, kuva-yı milliye, idâri ve ictimâî düsturlar, İşte üç kitap ki memleketi gezmiş, Rumeli'yi, Anadolu'yu görmüş, sözden, yazıdan ziyâde iş taraftarı fedâkâr bir genç. Bu sahifelerde yaralarımızı teşrih ediyor. Memleketçe takip edilmek lâzım gelen yolu işâret ediyor, kıymetli müşâhedeler, vecizeler, hatıralar, tenkitlerle bize idâri, ictimâî hayatımızı yakından tanıyor. Osman Zeki Bey'in asrî hayata

uymayan kanunlarımızdan bahsederken ateşli bir irşâd sesi olan muhayyilesi bize hakikatı ne kadar derin, kat'î, riyâzî bir sûrette gösteriyor. Meselâ hocamız, mektepsiz köyler tasvir olunurken yazılan şu satırlara bakınız:

"Umumî harbden evvel bu memlekette 453 kazâ, 55 livâ, 21 müstakil sancak ve 24 vilâyet vardı. Bunların merkezleri istisna edilir ve her kazânın vasati olarak 120'den bütün memlekette bu şekilde 66360 köy olduğu, her köyün vasati 50 haneden ibaret olduğunu ve her hanenin 5(beş) nüfusu ihtiva eylediği kabul edilirse 16.690.000 nüfuslu köylerden ibaret memleketin ne halde olduğu o zaman anlaşılıyor. Buna göre düşününüz memleketin maârifî ibtidâiyesi ne haldedir? Meârifî ibtidâiyesi bu şekilde olan bir memleketin de halini tasavvur ediniz..."

Ondan sonra da bütün suallerin cevapları kendi üzerinde olmak üzere kendi kendinize sorup durunuz: Niçin bu memlekette gazete, mecmua, kitap okunmuyor, niçin biz asrî ziraati tamim edemiyoruz, niçin bizde çok hastalıklar milleti hergün kemirip duruyor, niçin ticaretimiz yok, niçin meşrutiyeti tatbik edemiyoruz, niçin Cenâb-ı Hakkın dünyayı yarattığı gibi kaldık, artık niçin, niçin? Niçin? Çünkü işte bizim köylümüz...

İşte senelerden beri yalnız sağmal bir inek gibi sağarak kendisi için küçük bir fedâkarlığı bile çok gördüğümüz, esirgediğimiz zavallı velinimetlerimiz... Biz de ekseriyâ köylere kim gider bilir misiniz? Ya tahsildâr, yahut jandarma fakat ekseriya ikisi de birlikte."

Fahri Celâl'in kulakları çınlasın. Yaralarımızı teşrihte "Bizde Maârifî ibtidâiye" muharririyle bu noktada birleşiyorlar. Çünkü o da salgından, tahsildardan, jandarmadan müşteki. Yalnız Zeki Bey'in şikayet ettiği başka birşey daha var ki o da idare memuruna ancak ölü salâhiyetler veren kanunlarımızdır. Osman Zeki Bey muayyen bir usûle göre memleketimizi bir bir tetkik etmek, nahiyelerimize şahsiyeti

maneviye vermek, kanunlarımızı yenibaştan ıslah etmek, ferdî teşebbüslere kıymet vermek taraftarıdır ki pek haklıdır. Yalnız müşterek teşebbüsleri de unutmamak şartıyla bu eserlerde idâre, kanun, maârif, terbiye ve memleketle meşgul olanların okumaları, bilmeleri icâb eden çok kıymetli fikirler var.

Binâenaleyh bütün manasıyla hakikatçı "realist-rusufil" olan Zeki Bey "Kuvâ-yı Milliye" isimli kitabında da aynı meziyeti muhafaza ediyor. Cazibeli kalemiyle değerli bir vakanüvis oluyor. Kıymetli hatıralarını söyleyip bitirdikten sonra hükmünü veriyor. Memleketin gideceği, gitmesi lâzım gelen yolu gösteriyor. Zaman ve hakikatta kendisini tekzib etmeyecek teyid ediyor.

Fert, cemiyet, millet, hükûmet idare ve maiyet memurunun ne gibi kaidelere uyduğunu, uyması lâzım geldiğini gösteren üçüncü kitabı ise bütün bir tetkikin mahsulüdür.

Bu üç eserin mütâlaasından sonra daha iyi tanımakla bahattiyar olduğum "İdarî ve İctimâî Düsturlar" muharriri temenni edelim ki ileride kendisinden bahsettirmek için bize daha güzel fırsatlar hazırlasın.

nu: 5, s: 65,66,67

Çiftehavuzlar 1339
Yahya Saim (OZANOĞLU)

ESERSİZ MÜNEKKİTLER ve ALÂ RİVAYETİHİ MUHARRİRLER

Kulenin basamaklarından çıkarken kulaklarına kahkaha sesleri geldi. Galiba yine F. L. Beyden bahsediyorlar dedi. Tahmininde yanılmamıştı. Halbuki biçare F.L. Bey "Yerinde bir zaaf ve yerini şaşırان bir kudret" serlevhası altında kendi lenfâvî mi, hamrâvî mi, beyzâvî mi pek de iyi anlaşılmayan rûhunu teşrîh ederken hem bir taraftan "bu son sözündür" diyor, hem adım adım kaçıyor, hem de ne kadar ağlıyordu.

—Artık bu kadarıda günah, dedi. Onlara bu bahiste daha ileri gitmemeleri için biraz çıkışmak niyetiyle içeri girdi. Daha onu kapıda görünce katılmaya başladılar. Biri Yeni Mecmua'yı eline sıkıştırıyor, biri —Aman oku, bak neler, ne safsatalar yazmış diye fıkır fıkır kaynıyordu. Gülmeleri ona da sirayet etti.

—Aman biraz durun, o kadar üzerime üşüşmeyin. Ne var, ne olmuş? diyebilirdi. Gelişigüzel sedirlerden birine yaslandı. O zaman biri okudu. Öteki izah etti. Parlak gözlü delikanlı bulaşmayan ve kokmayan makaleyi gülümseyerek bir daha dinledi. Efsane bitince aralarında gülüşerek şöyle konuştular:

—Esersiz münekkitler ve alâ rivâyetihi muharrirler memleketimizde az değildir.

—Bu bir tertip olmasın?

—Şüphe mi ediyorsunuz? Bunların hayatta en büyük emeli ne bir eser yaratmak, ne de hayırlı bir iş yapmaktır.

—Şu halde?

—Beğenmemek, her esere karşı burnunu buruşturmak ve bilmediği şeylerden bilir gibi bahsetmek... İşte onların alâmet-i fârikası.

—Maksatları?

—Büyümek ve el çabukluğuna getirip tanınmak.

—Peki, bu srekte ebediyyen kk ve mechl kalmıyorlar mı?

—Bilmem, orasına Rufâiler karışmaz mı?

—Bu efendiler nereden mezundurlar?

—Ekseriya Ziraat Mektebinden.

—Nereye devam ederler?

—Ya mechul bir Türkçe hocasının dersine veyahut...

—(İkisi birden merakla) Veyahut?

—Malûm bir imamoğlunun atelyesine.

—Yeni mesleklerinde niçin sebat etmezler?

—Haydi sebat edemediler. Ya niçin Ziya Gökalp, Akçuraoğlu Yusuf, Ağaoğlu Ahmet, Hamdullah Suphi Beylerin talebesi olamayacak kadar da ehliyetsizdirler.

—Veyahut niçin Hugo gibi, Shakespeare gibi, Edison gibi, Pasteur gibi insanların izinden yürümek istemezler?

—Şahikalara yükselmek için kanat ister. Seviyesi düşkün memleketlerde cesur cehaletin kapısı ikbale açılır...

—Demek ki onun için millî marş mebdeini beğenmezler ve derslerine yüzü kızarmadan defli dmbeleklidirler?

—Hayır onun için değil.

—Ya niçin?

—nk vaktiyle üstadları da böyle yapmıştır.

—Temiz zevk dedikleri bu mudur?

—Hayır, uluorta bir genç kıza veya bir edibe sövmek.

—Bu da üstadının taklidi midir?

—Yalnız bu orijinaldir.

—Daha pek toy olduğu halde bir Dârulfünun muallimine akıl öğretmeğe de kalkışanlar bunlar mıdır?

—Bu yle birisidir ki cümleleri düzgün, ifadesi topludur. Ve meramı anlaşılır. Makaleleri ise hiç yapışmaz ve kokmaz.

İçlerinden birisi ellerini ırpıtı. Bakınız aklıma bir hikâye geldi. / Size anlatayım dedi. Floriya'nın panorama gösteren "Maymun" efsanesini bilir misiniz?

—Bilmiyoruz. buyurunuz dediler.

KISSA

—Maymun bir gün ustasının bulunmamasından bilistifâde kazı, hindiyi, ördeği panoramanın başına toplar, efendisini takliden: —Bakınız efendiler, ne güzel manzaralar, bakınız Roma, bakınız Yunanistan, bakınız Amerika vahşileri diye bin türlü şaklabanlık yapmaya başlar. Bu büyük talâkatın karşısında hayvancağızlar bir müddet alıklaşırlar, nihayet zavallı kaz dayanamaz:

—Bu efendi çok güzel söylüyor ama ben birşey göremiyorum diye hakikati itiraf eder. Bundan biraz daha bön olan hindi:

—Ben bir şey görüyorum ama pek iyi farkedemiyorum der.

Zavallılar kendi aralarında böyle konuşurlarken asrın büyük Çiçeron'u kapıdan gelip geçenleri mütemadiyen:

—Buyurunuz efendiler, seyri bâdihevâdır, dünyanın en görülecek şeyleri buradadır. Zinhar başka yere gitmeyiniz, içeri giriniz hiç olmazsa bir kere görünüz. diye davet eder. Uzun kuyruğuyla herkese, her yolcuya ayrı ayrı reveranslar yapar, maharetini ve asâletini icraya çalışır. Bu küçük ve gülünç sahnede her şey tamamdır. Yalnız bir şey.. resimlere ışık veren lâmbanın yakılması unutulmuştur.

KISSADAN HİSSE

—İşte bazı kimselerde böyledir. Eğer panoramalarının lâmbaları yanmış olsaydı belki bütün şaklabanlıkları mazûr görülecekti. Hikâyeyi dinleyenlerden birisi dedi ki:

—Bununla beraber Yeni Mecmua'nın meşhur münekkidi sahenin levâzimatını da ikmale vakit bulamamış. Çünkü, makul adamlar yanında ne efendisi, ne panoraması, ne seyircileri, ne kendisi var... Kule şimdi büsbütün aydınlanmıştı. Filhalka ilk akşamın yıldızları içinde kahkahalar, şakrak mûsikî sesleri gibi kalbden kalbe aksediyor, pencereden kır-lara dağılıyordu.

Tahlil ve Tenkit

İNTİKAD VE MÜLAHAZALAR

Fâzıl-ı muhterem Mehmet Ali Aynî Beyefendi'nin serlevha ittihaz ettiğimiz isimde bir eserleri âhiren intişar etti. Muhtelif mecmua ve gazetelerde birer vesile ile evvelce negredilen "dîni, felsefi, tasavvufi, ahlâkî ve edebî" makalelerden müteşekkil bu kıymettar eseri memleketin hayat-ı irfânıyla alâkadar olanlara şu nâçiz satırlarla ancak takdim edebileceğim. Tahlil ve tetkiki muhterem kârilere terk ediyorum.

Kitap, üç bâba münkasım. Sâhib-i eserin mukaddimesinde söylediği gibi hassaten birinci bâb, felsefe ile istigal eden ve frenkçe eserlerden istifade mecbûriyetinde bulunan her tâlib-i mârifete büyük istifâdeler temin edecek bir şekildedir. İntişar etmekte olan âsâr-ı ilmiye ve felsefiyede tercümedeki hatalar dolayısıyla doğru zannedilen efkârı ne kadar yanlış bir sûrette öğrendiğimizi anlatmak için bu kısmı dikkatle okumak lâzım. Kitap, mekâtib-i âliye talebesine ithaf edilmiş. Aciz gibi kendisini ölünceye kadar ruh-ı beşerin halline uğraştığı mesâil-i âliyenin tâlibi addeden her münevver, bu eserden müstağni kalamayacaktır. (Kâmus-ı Felsefe)deki imsak, nirvana, fenâfillah meseleleriyle mutlak bahsi, hads ve idrak, şuur ve vicdan istilahları hakkında kıymettar mülâhazâta tesadûf olunacaktır.

İkinci babta müslüman şarkta fikir ve his cereyanlarının velûd ve kavfisi olan (Tasavvuf) mesâilini

ihativâ ediyor. Bu meyanda Mârifetnâme eser-i meşhurunun sahibi "Şeyh İbrahim Hakkı" hakkında muhtasar bir tetkik mevcuttur. Papa'nın Katoliklere "Sen Fransuvâ" tarikına girmelerini tavsiyesi dolayısıyla bizdeki tarikatların rûhî ihtiyaçlarımızın bir kısmının tatmine hâdim olabileceğini, binaenaleyh kendi benliğimize yabancı olan gayr-ı İslâmî tarikatlar veya nefsanî rakslara ihtiyacımız olmadığını gösteren makale ile onu takip eden "sema / ve deverân" bahsi hakikaten şâyân-ı mütâlâadır. Bilhassa sonuncusu Yakup Kadri Bey'in Rusyalı Kurucyef tarafından tedvine bağlanılan bazı harekât ve rakslar hakkında İkdâm'da intişar edilen makaleleri üzerine yazılmıştır ki tekyelerimizde kasd-ı ibadetle yapılan muhtelif hareketlerin psikolojisini burada bütün vuzûhuyla göreceksiniz.

Müsteşrik "Lui Masinyon" un, hakikat şehidi Hallac-ı Mansûr hakkındaki dakik tetkikâtı dolayısıyla serdedilen mülâhazatı müteakib, aynı müellifin Bursalı Tahir Beyefendiye ithaf edilen mühim bir eserine intikal ediliyor. İspanyalı müsteşrik "Azin" nin "Divin Komedi İlâhî Mudhike" şaheserinin me'hazları arasında "Şeyh Muhyiddin-i Arabî" yi de zikretmesi, Masinyon'un hedef-i intikâdı oluyor. Fâzıl-ı muhterem, bu hususta Masinyon'un serdeylediği mülâhazatı hülâsâten nakletmektedir. Mamafih, kendi nokta-i nazarlarını bu satırlar arasında göremediğimiz için müteessiriz.

İkinci bâbın en câzip bahsini de "Kadın Mes'elesi" teşkil ediyor. Arifin nazarında kadınların mevki, hilkat mes'elesi, insanın kîdemi, insanın hâdis-i ezeli oluşu, şeyh-i ekberin bu babdaki mülâhazaları, kadınlar niçin seviliyor, sahib-i zaman ve farklar, İstanbul'un şerâfeti, Anadolu'nun müslümanlığı gibi çok alâka uyandıran bahislere tesâdüf edeceksiniz.

Üçüncü bab, ahlâkiyâta dair makâlâtı muhtevîdir. Mülgâ Dârul-Hikme'nin evvelce ihzar etmiş olduğu ahlâk nizamnâmesi münasebetiyle eski İstanbul'daki kadın hayatıyla şimdiki hal mukayese edilmektedir. Neticede müellif-i muhterem beş madde içerisinde bazı tavsiyelerde bulunuyor. "Dâruhikmet ne yapmalıdır?" Ünvanlı bahiste de rûhî hastalıklarda edebiyatımızın tesirini beyan ve bilhassa "Madam Akkerman" gibi bedbîn şairlerin, gençlerin mâneviyatlarında yaptığı menfî propagandaların fena neticeler husûle getireceğine dair milleti ikaz eden satırlar okunmaya şâyestedir. Bu babdaki en mühim kısım "Bize Hangi Ahlâkı Tavsiye Ediyorsunuz?" serlevha-i istifhâmını taşıyan makaledir. Burada gayet muhtasar sûrette ahlâk prensipleri hakkında mâlumat verildikten sonra bizde kendimizin ahlâk esâsâtını dururken başka yerlerden bunu taharriye lüzum olmadığı mes'elesi mevzubahs ediliyor. Zâtî düşüncelerimizi henüz arzetmemekle beraber üstünde çok zihin yorulmak iktiza eden bu husûsât için mezkûr satırlar sadece bir tenbih vazifesini bile görse yine kıymettar bir muvaffakiyet kazanmış sayılabilir.

Dördüncü bab, edebiyat ve siyâsiyâta taalluk ediyor. Bu meyanda işaret kâbilinden Türk diline, lügat, ilim ve felsefe te'lifâtına aid mütâlaata tesâdüf edilecektir. Kitabın münderecâtı meyânında bu kadarını saymak ve söylemek eserin muhteviyât ve kıymet ve ehemmiyeti hakkında kâri'lerimize bir fikr-i mücemmil verebilir. Yalnız şu fırsattan bilistifade memleketimin vâzı' bir müştâk-ı irfan sıfatıyla, ruhumdaki bu emeli ve bu emelin bu ana kadar tahakkuk edememesi hasebiyle hâsıl olan inkisârı arzedeceğim. Bizde 'bilen' azdır. Hele usûlî bir tarzda malûmâtını tensik edipte müfîd eserler meydana koyan 'âlim' ler ender-i nevâdir kâbilindendir.

Şurada sayılı dört beş müdakkik var. Kimi şarkiyat, kimi garbiyat ile meşgul. Her ikisine birden vâkıf olana pek zor tesadüf ediyoruz. Şimdiye kadar hassaten felsefiyat sahasında çok az esere sahip olduk. Kemâl-i aczime rağmen ben bu gibi müteal işlerde "marifet iltifâta tâbidir" kaidesini hiçde doğru bulmuyorum. İrfan hattâ iltifattan bile müstağnidir. Bazı eserler vardır ki istikbal için ibdâ edilir. Harun Reşid'in fidan diken bahçivani 80 yaşında idi. O fidanın meyvelerini yerken herhalde o kıymettar babaya lânet değil, rahmet etmiştir. Bizim sahib-i irfan olanlarımız hâlâ iltifat taharrisiyle meşguldürler. Bittabi bu meşgale mâlumatlarını sebt ve tevrika vakit bıraktırmıyor. Ferâgat ve istiğnânın tadını tatmayanlarda hakiki ilmin barınabileceğini tasavvur etmiyorum. Diğer taraftan "âlim ve müdakkikler müstağni olmalıdır" diye millet ve halkta kâfir-i nimet ve nankör olmamalıdır. Eli kalem tutan, kafası işleyenlerini takdir etmeyen bir millet, büyük sıfatını taşıyabilecek insanlara lâıyk olamaz. Bizde ilim, hikmet ve sanat sahasında "dehâ" çıkmıyorsa esbâbını kemâl-i tevâzu ile kendimizde arayalım. İhtiyaçlar doğurur fakat mertebe-i aczi geçmeyen muhtaçlar daimâ kısır kalmaya mahkûmdur.

Ali Aynî Beyefendi de bu eserleriyle pek çorak olan sâha-i mârifetimize meyvesi istikbalde yenecek bir fidan dikmişlerdir. Kendilerine şükran borcumuzdur. Mâmâfih sunu arzedeğim ki irfana susayan hal ve istikbâl, ilmin açlığını hissedilen bu günün ve yarının ruhları böyle küçük fidanlara kâfi olmuyorlar. Kendilerinden sâyesine ilticâ edecekleri kocaman ağaçlara muntazırdırlar.

Tahlil ve Tenkit:

ZIYA GÖKALP VE MEFKÛRE

Saffet Urfi -İkbal Kütüphanesi: 135 küçük sahife. Halkçılık fertlere birçok haklar vermiştir. Bunlardan biri ve belkide en mühimmi ferdin istidat ve kabiliyetlerini besleyerek "büyük adam" sıfatını verebileceğimiz mümtaz sınıfa girebilmesidir. Fakat bu hakka mukabil bizden beklenen bir vazife vardır ki o da içimizden yetişen büyük adamları tanımaktır. Demokrat bir memlekette bilâistisnâ herkes milletin felâh ve saadetini temin edecek bir unsur olduğu gibi etrafını mesud edebilmek için de kudreti nisbetinde i'tilâ ve terakkiye hakkı bulunduğunu yakinen idrak etmelidir. Çünkü demokrasi, cemiyet şekilleri içinde fertlere ençok imkânlar hazırlayan bir nümûnedir. En dûn dereceden en yükseğe kadar bütün ictimâî merâtibi kazanmak fertlerin iktidarı dâhilindedir. Demokrasinin bize bahsettiği mekânlardan istifâde etmek isterken, bunları vücûda gelmeden evvel bize haber verem, yahut onları hayalden hakikata kalbeden büyük insanları da tanımak bizim için ictimâî bir farîza olmaz mı?

Yalnız şunu ihtar edelim ki bizim memlekette adam tanımak fenâ bir itiyad ile çok yanlış anlaşılmış bir keyfiyettir. Biz etrafımızda ve başımızdaki insanları kendimize nisbetle tetkik etmekle alışmışızdır. Telâkki-miz bu itibarla enfüsîdir. Oysa ki tanınmak istenilen şahsiyetleri kendimize göre değil, kendilerine göre tetkik, onları tamâmen âfâkî bir mevcûdiyet gibi hâre-i tenkitten geçirmek lâzımdır. Şahsî muhabbet veya nefretlere esir olanlar için bu gibi insanları tetkike hiçbir vecihle imkân olamaz. Maalesef şimdiye kadar hayatımıza fikren veya fiilen müessir olan mühim şahsiyetler böyle bîtaraf bir adeseden geçirilip efkâr-ı umûmiyeye takdim olunmamışlardır. Çünkü bu yol şuna buna hicviye medhiye yazmak gibi

-hassaten elyevm bir hayat olanlad hakkında- kolay bir iş değildir. İşte meslekdaşım ve aziz arkadaşım Saffet Urff Bey "Ziya Gökalp ve Mefkûre" ünvanlı küçük kitabıyla kendisinin de itiraf eylediği vecihle bu vâdide ilk tecrübeyi yapmış bulunuyor.(x)

164 Bir defa intihap ettiği muhterem şahsiyet, hakikaten senelerden beri dâüssılasını çektiğimiz bir mefkûrenin tahakkuku demlerinde tetkike lâıyk bir mevcudiyettir. Bize onbeş sene evvel bugün gayet tabî gördüğümüz vak'aları birer birer söyledikleri vakitte onları / ne kadar gayr-ı tabî görmüştük. Kim inanırdı ve inandı ki kendi millî hudutları dâhilinde hastalıktan şişen uzuvları atılmış, sırf teşkil ettiği devletin adına ilim olan milletten mürekkep başlı başına kâim, mazinin kötü miraslarından kurtulmuş yeni bir varlık vücûda gelecektir. Tahakkuk eden millî mefkûrenin bugünkü şeklini hattâ rüyasından bile geçirmeyen ve fakat onun tahakkukunda en mühim âmiller arasında bulunan insanlar yok mudur? İşte bugün Türk uluları arasına geçen "Ziya Gökalp" bir göl gibi durgun, fakat içinden olgun ruhuyla bu hakikatın hayâlini "re'yü'l-ayn" gördü ve onu bize en vâzih ve mazbut bir şekilde, en evvel söyleyen kendisi oldu. Hakiki iman, gaybe inanmak değil midir?

Muharrir Ziya Bey'i şu sûretle tetkik ediyor:

Ziya Bey ve Genç Kalemler, -Ziya Bey ve Türk Yurdu, -Ziya Bey ve Millî Edebiyat, -Ziya Bey İctimâiyatçı, -Ziya Bey Mebde, -Mefkûre ve Harb-i Umûmî, -Ziya Bey ve Lisan, -Ziya Bey'in Şahsiyeti.

Bundan başka Ziya Bey'i Yusuf Akçura ve Ağaoğlu Ahmet Beyler ve Mehmet Emin Bey'le mukayese ediyor.

{x): Elimde mevcut olan kitap muharririn bizzat tashih ettiği kitaptır. Tâb esnasında muharriri burada olmadığı için tashihler çok fenâ olmuştur. 47. sahifenin devamı 51. sahifedir. Aynı sahifenin 15. satırından sonra 54. sahifeyi okumalıdır. Nihayetindeki iki bahsin ikincisini de birincinin yerinde okumak lâzım.

Enver Paşa ile Ziya Beyi de beraberce tetkik etmeyi unutmamıştır. Mefkûrenin yardımcıları ve Harb-i Umûminin bu husustaki te'sirâtını ihmal etmiyor.

Bizce Ziya Bey'i tetkik ederken şu dört esas hatta yürümek lâzımdı. 1- Ziya Bey ilimci, 2- Ziya Bey Mefkûreci, 3- Ziya Bey Edebiyatçı, 4- Ziya Bey Siyasetçi.

Muharrir bu esasları kitabında mühmel bırakmamıştır. Fakat kitabı teşkil eden ve birkaç satır evvel hülâsa edilen küçük küçük bahislerde bu ana hatlar kâri'nin Ziya Bey'i vuzuh ile görmesini güçleştirecek kadar iltisaklar yapmıştır.

Meselâ Ziya Bey'in ilmî şahsiyetine tahsis ettiği "Gökalp İctimâiyatçı" ünvanlı bahiste Ziya Bey'in Durkheymi nasıl bulduğunu, lisandaki istiklâlini tesbit ettiği milletin birde "Cemiyet Sistemini" yapmak için ictimâiyat ilminden ne sûretle istifâde ettiğini söylüyor. Bu hususta Ziya Bey'in istinat ettiği "Büstüla" ya -Cemiyet ferdinden evveldir, ferd cemiyet içindir.- kaydedildikten sonra bu doğru mudur, değil midir? sualini vaz' ediyor. Sual çok yerindedir ve hakikaten sorulması lâzımdır. Fakat verilen cevap şu oluyor:

—Doğruluk neye göredir. Dünya yüzünde herşey doğru ve herşey yanlış.

Bu cevap hem Ziya Bey'in ve hem de muharrir-i muhteremin Ziya Bey hakkındaki fikirlerini kâri' nazarında çok şüpheli bir vaziyete düşürmüyor mu? Eğer ilim için -sanat ve siyaset için demiyorum- âfâkî bir miyârın mevcûdiyetine inanılmıyorsa şe'niyetlere istinat etmeden herkesin lâ aletteayyün bir hayal ve mevhûmeye "mefkûre" sıfatını verebilmesi mümkün olmaz mı? Ziya Bey de acaba böyle bir "mevhûmeci" miydi? Eğer muharriri muhteremin hakikat hakkında bize verdiği şu (Acem kılınca) ile iki taraflı kesmek lâzım gelirse hem evet, hem hayır diyebiliriz. Hakikat-ı hal ise bu iki zıt cevaba aynı zamanda

imkân bırakmayacak kadar kat'îdir. Evvelâ Ziya Bey "İlim ilim içindir" nazariyesini kabul etmiş görünmüyor. Çünkü ruhundaki hisler ve bu hislerin vücûda getirdiği kabî fikirlerdir ki Ziya Bey'i ilim vâdisine sevk etmiştir. Ziya Bey için ilim, mefkûrenin tahakkukunabir miyar ve ancak onun için bir vâsıtaadır.

Bununla beraber eğer mütehassiri olduğu mefkûrenin tahakkuk edebileceğini ilmî hakikatlar şeklinde isbat etmeseydi, Ziya Bey'e inananların -en hafif tabir ile- sergüzeştci ve hayalperest olmaları lâzım gelirdi. Ziya Bey filvâki Durkheym ictimâiyatının mevzuası olan ferd ile cemiyetin münasebeti hakkındaki telâkkiyi bir müteârefe gibi kabul etmişti. Sebebi Ziya Bey'in mefkûreci ve siyasetçi şahsiyetinde idi. Ferdlerdeki bütün hodbinlikleri kırarak cezbe tutulmuş bir derviş gibi onları "fenâfil-cemiyet" yapmak istiyordu.

"Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım."

diyen muhterem mefkûrecinin, mütarekeden sonraki devrede ne kadar açıkgöz olmak lâzım geldiğini anladığında şüphe yoksa da bu ahlâkî düsturu bile o zaman mefkûrenin tahakkukuna bir vasıta olmak üzere söylemişti. Ziya Bey ne söylediye onu isbatta mutlaka ya tarihten, beşerin bu yıkılmaz laboratuvarındaki tecrübelerden istifâde etmiş, yahut yaşadığımız devirden en canlı misalleri delil olmak üzere meydana koymuştur. Binaenaleyh Ziya Bey'i dayandığı ilmî hakikatları zaafa düşürecek bir telâkkî ile tetkik etmek herhalde metin bir tarz-ı tetkik olmasa gerektir.

165 Sonra Ziya Bey'in siyasetçi sıfatıyla tetkik edildiği bahislerinden / biri "Ziya Bey ve Enver Paşa" serlevhasıyla 29, sahifede aynı mevzua taalluk eden diğer bir bahis "Mefkûre ve Harb-i Umûmî" başlığıyla nihayetlerde tâ 80. sahifede bulunuyor. Hakikat-ı halde bu iki bahis yekdiğerinin lâzım-ı gayr-ı müfârikıdır. Çünkü Harb-i Umûmî demek Enver Paşa demektir.

Yedi düvele meydan okuyan, yedi yerde cepheler kuran, yediden yetmişe kadar milleti asker yapıp onları kararın eline teslim eden hep o idi. Mamafih bu iki bahsin yekdiğeri yakınında tetkik edilmesi zarûretine mâni olan sebebi onları iyice okuduktan sonra anladım. Bazı fikirler arasında nazar-ı dikkati celbedecek tezadlar, belki muharrir-i muhteremin kuvvetli hadsiyle, yekdiğerinden tebâüd etmek ihtiyacını hissetmişlerdir. Bunları kâri'lerime birer misal ile arz edeyim:

"Enver'i umûmî harbin felâketli neticesinden sonra müsebbip diye tel'în etti, Bunlar içinde onu alenen imzası üstünde medhettiği halde, felâketten sonra hiç rücû etmeyen, teessûf göstermeyen bir müstesnâ vardı. Ziya Gökalp.." s. 31-32

"İlim ve psikoloji, psikolojik intihap itibâriyle bu (yani Enver'i seçmek) yanlıştır. Evet! Fakat ideal itibâriyle doğrudur, mâzurdur." s. 30 "Umûmî harbimiz, diyebilirim ki mefkûrenin adeta dört seneden beri soymasına sebep olmuş, Çanakkâle müdâfâsının tahliline değil, tesirine ve ilhamına bile imkân bırakmamıştı. Bunun ilk sebebi harbin fenâ idare edilmesidir." "İdealini bulmaya başlayan Türk'e bir tâbiyyet cerihası daha açan bu zalim efendilere (Almanlara) memleketi, millî ve insânî haysiyetiyle beraber teslim eden bir idarenin ilân ettiği muharebenin neresinde mefkûre harbi alâmeti vardır?" s. 85, Muharrir-i muhteremden aynen naklettiğim bu fikirler arasında halli iktizâ eden bazı noktalar bulunduğunu benimle beraber zannederim ki bunu okuyan herkes tasdik edecektir. Bir defa Harb-i Umûmî mefkûrenin tahakkukuna dört senelik bir fasıla verdiyse, bizim memlekette Harb-i Umûmiyi ikâ ve onun en kuvvetli mekânizmasını teşkil eden Enver Paşa merhum oldu ise, Ziya Beyefendi'nin mefkûresini tehire sebep olan bir şahsiyeti intihâbda yalnız psikolojik bir hatâ mı var demektir? Bu böyle olabilirdi.

Eğer Enver Paşa mefkûreyi kavrayıp, sevipte onun tahakkuku için yanlış bir vasıta kullanmış olsaydı... Fakat bunun böyle olmadığını da bizzat müellif-i muhterem söylüyor.

"331 de Erzincan'dan cepheyi teftişe gidiyor...

Bir kolordu karargâhının telgraf makinesi başına geldi, bütün telleri açtırdı. Bursa'da tebdil-i hava eden Sultan zevcesinin köşkünü buldurdu ve cephede ilk yaptığı iş şu telgrafı çekmek oldu:

"İyiyim, sizi düşünüyorum." Tarih soracaktır:

—Acaba Enver'in bütün hedefi sultanın daha hoşuna gitmek için parlamak değil midir?" O halde muhterem muharririn şu sözlerine nazaran Ziya Bey'in kahraman olarak Enver merhumu intihabı, aynı zamanda mefkûrevî bir hatâ teşkil etmez mi? Hem neden Ziya Beyefendi'ye hatâ isnat etmekten korkuyoruz. Ziya Bey'de beşer değil midir? İnsanlar hatâ etmezler mi? Hangimiz lâyuhtîyiz? Yeter ki Ziya Bey kadar samimî olalım!..

Ziya Bey'in Enver'i tel'in etmemesi meselesi büsbütün ayrı bir şeydir. Elbette Ziya Bey, Harb-i Umâmî içinde devrik eâzımı vedâiyetle paralar kazanan ve onların sükûtundan sonra aleyhlerinde "hergele" tabirini kullanacak kadar aşağılık gösteren âdî insanların yüzbin defa fevkinde bir şahsiyettir. Ondaki kuvvetli ahlâk madde ve paraya olan istiğnâ metin seciye Ziya Beyi Enver'in aleyhinde bulundurmaktan şüphe yok ki tenzih edecektir.

Ziya Bey Enver hakkında sükût ettiyse bunun için susmuştur. Fakat muharrir-i muhteremin dediği gibi Türk milâtini nihayeti meşkûk bir sergüzeşte atan Enver'i intihabda Ziya Bey'in sonradan teessüf etmeyeceğini zannetmiyorum. Mamafih hangimizin haklı olduğumuzu bizzat Ziya Beyefendi'nin verecekleri cevap daha kat'î bir şekilde isbat edecektir.

Sözü çok uzatmış olmakla kâri'lerimden afv dilerim. Eseri tamamen tanıtmak bu küçük sahifelerin havsalasını iz'âc edeceği için ancak kitabın en mühim iki

166 fikr-i esâsiyesine temas edebildim. Ne yapalım ki tet-
kika mevzu olan şahsiyet, daha çok söz söylemeye cidden
bizi mecbur edecek kadar millî / hayâtımızda büyük işler
görmüştür. "Ziya Gökalp" ismini bize yâdettirdiği için
Saffet Urffî Bey'e teşekkür borcumuzdur. Bu küçük eser, o
büyük rûhu kısmen olsun Türk kâri'lerine tanıtmaya vesile
olmakla hakikaten şâyân-ı tebriktir. Saffet Urffî Bey'in
hikâye ve şiirlerindeki akıcı lisanı bu kitapta bulmakla
beraber hey'et-i umûmiyesinin cidden muvaffakiyetle ya-
zıldığını söylemek lâzımdır.

Ziya Bey'i daha kavrayışlı ve daha âfâkî görmek arzu
edenler Müderris Mehmet İzzet Beyefendi'nin "Milliyet Na-
zariyeleri" isimli kitabını dikkatle okumalıdır. Çün-
kü mevcut eserler içinde "Ziya Gökalp ve Mefkûre" yi ta-
mamlayacak yegâne eser budur.

nu. 11, s. 164-166

5 Mart 1340
Hasan Ali (YÜCEL)

TAHLİL VE TENKİT

Türk Büyükleri veya Türk Adları: Müellifi: Besim Atalay, Matbaa-i Amire 1339, 112 sahife.

Maarif vekâleti hesabına tab olunan bu eserin bir kısmı evvelce "Türk Yurdu" nda intişar etmişti. Müellif intişar eden ve etmeyenleri bir araya toplamış. Ahiren tab olundu.

Türk Büyükleri, bir meşâhir kâmusu değildir. Arzu ettiğimiz kimsenin terceme-i hâlini bu eserde bulamazsınız. Müellif sizin aradığınız ve arayacağınız isimleri değil, kendi rast geldiği adları bir araya toplamış. Bunun içindir ki Türk Büyükleri adını pek mânâsız buluyorum. Zannederim bu ciheti müellif de nazar-ı itibâra alarak "Türk Büyükleri" kelimelerinden sonra "veya Türk Adları" demiştir. Lâkin böyle rastgele toplanan Türk adları listesinde maarif hesabına tab olunur mu? Bu hususta menfaat-ı amme mi, vekâletin nef'i mi yoksa müellifin arzusu mu düşünölmüş bende bilmiyorum.

Eserde lisan cidden pek sâde. Arapça ve Farsça kelimeler mümkün mertebe kullanılmamış. Fakat imlâsı eski devrin Arap tesiri altında kalmış olan köhne imlâyâ alışmış gözler için pek yeni. Lâkin müellif de imlâsını tayin edememiş. Mısır kelimesini ekser yerde mısır (مصر) tarzında yazan Atalay Bey, bazen eski imlâsıyla, bazen de mısır (مير) diye yazmıştır. Bağdat kelimesi de aynı yerde hem eski imlâsı vechile hem de Bağdâd şeklinde yazılmıştır.

Kitap hiç bir malûmât-ı tarikiyeyi ihtivâ etmediği için belli başlı bir hataya tesadüf edemedim. Şurasını da kaydetmek isterim ki müellif Macarcadan tahkik ettiği kelimeleri "miş" ile ifade ettiği halde pek doğru bir sûrette öğrenmiş. Eserde gözüme çarpan bir tek hatâ var. Tolun Han'dan bahs olunurken (s. 60) "Türk hanlarının ünvanları olan "Tanju" ünvanını birakarak "Kaan" ünvanını almıştı." deniliyor.

Halbuki Tonyu hükümdarlarının ünvanları tanju değildir. Tanju ünvanı Hiyung-nu hükümdarlarının ünvanıdır. Bu küçük ve hiç de şâyân-ı ehemmiyet olmayan ibâreden başka yerde su cümlede bozukluk var: "Katun ve kadın, hâton bozuntusudur." Bu ibare bilakis hatun kelimesi katundan bozuntu olduğu tarzında düzeltilmek icab eder.

Türk Adları bir ilim eseri değildir. Binaenaleyh kitapta bir tetkik aramak beyhüdedir. Fakat müellifde de maatteessüf ilim zihniyeti mevcut olmadığı âşikâr oluyor. Müellif henüz Orta Asya'da yaşayan Moğollarla Türklerin ayrılığını anlayamadığı gibi mevcut tetkikâtı da takip ederek bu hususta malûmattar değildir. Binâenaleyh eserin muhtelif yerlerinde Türklerle ırkan hiç bir alâkası olmayan Moğolların fütuhatıyla öğünmek istiyor. Hele (s. 64) deki Cengiz Han maddesinde yazılan ibâreler tamâmen bir müdâfânâmeden ibârettir. Cengiz'in zalim olduğunu isbat yollu sahifeler buldurulmuş. Asıl taaccüp ettiğim cihet Cengiz'in Moğol ırkindan olmadığı söylenmeyip diğer Türk boyları gibi şöyle hareket etti tarzında ibarelerle Türklere mal edilmesidir. Görüyor ki müellif henüz ilim zihniyetine sahip olamamıştır. Bu zihniyet eskiden Türk târihine dâir yeni malûmât elde ettiğimiz devirlerdeki Moğollarla Türkleri bir araya karıştırdığımız zamana aiddir ki o devrede bu fikrin perverleri Atalay Bey gibi daha pek çok zevât vardı.

S. 37 de meşhur gemici Burak Reis'in adı da "Barak" tarzında yazılmış. Eski yazma eserlerde bile harekeleri ile Burak şeklinde okunan bu ismin Barak diye yazılmasındaki sebep "Divân-ı Lügati't-Türk"deki bir ibâre ise de doğrusu böyledir diyerekte telâffuz olunan tarzı tahrif etmek doğru olur mu? Sonra madem bu ismin doğrusu Barak imiş, o halde ne için (s. 42) deki bir isimde "Burak" tarzında yazılmış.

Velhasıl bu kitap, hâlis Türkçe ad var mıdır diyerek kendi benliğimizle eğlenmek isteyen kozmopolitlere ve eski kafalılara müskit bir cevap teşkil ettiği için hulki

eserlerin en faidelileri meyânına idhal edilebilir. Bu itibar ile de müellifini tebrik icab eder. Fakat daha elzemleri durnurken rastgele Türkçe adları bir araya toplamış bir eserin maarif hesabına basılmasına da teessüf etmemek elimdin gelmiyor.

nu. 12, s. 191-192

Hüseyin Namık (ORKUN)

TAHLİL VE TENKİT

Maraş Tarihi: Müellifi Besim Ataçay, Matbaa-i Amire 134-171 sahife.

Türk dilinde Osmanlı ve eski Türk tarihine dâir müdevven bir eser mevcut değildir. Bugünkü ilim cereyanıyla da mükemmel ve mufassal umûmî bir Türk tarihi yazmak adil'ül inkândır. Binâenaleyh bu hususta yapılabilecek en müsemmir iş tarihin müteferrik hâdisâtına dâir hutû-ı esâsiyeyi nisbet etmek üzere telifâta çalışmaktadır. Bugünkü mevcut işçilerle binâ-yı târihiyemizin temelini kurmak kâbil olmadığı için hiç olmazsa bizden sonra geleceklere zemin ihzar etmek lâzımdır. İşte "Maraş Tarihi" müellifini bu eseriyle vazifesini yapmış addedebiliriz. Her mevkiin maarif müdürü veya başka bir memuru ilim âlemine bu kadar bir hizmet etmiş olsa idi hiç şüphesiz ki bugün tarih cereyanı da müttekâmil bir halde olurdu.

Maraş Tarihi eski Türklerin mukaddes addettikleri dokuz bâb üzerine taksim olunmuş. Fakat şurasını da kaydetmek icab eder ki bu adet aslında Moğollarındır, bilâhere Türklere de geçmiştir. Müellif "Evsâl-i Şecere-i Türki" sahibi Ebulgâzî Bahadır Han'ın eserine tevfiikan kitabını dokuz fasla ayırmayı tensib etmiş ise de maatteessüf Bahadır Han kadar bile iyi bir tasnif yapamamıştır. Meselâ: Kitap mutlaka dokuz fasıl olacak diye bir sahifelik malûmâtı bir fasıl addetmiş.

Kitabın ikinci faslı yani Maraş'ın İslâmiyet'ten evvelki hâli hakkında yazılan kısımlar maatteessüf hiç ihticâca sâlih değildir. Sümerler, Akadlar, Hititlerin hepside Türktür diyerek hiçte ilmî olmayacak tarzda isbata çalışılmış. Müellif son zamanlarda Hititlere dâir Alman şark mecmualarında intişar eden makaleleri okumuş ve bu husustaki tetkikâtını lâyıkiyle tâkip etmiş olsaydı zannederim ki iddiasında biraz ihtiyatkâr olacaktı.

Müellife şunu arz etmek isterim ki; bir kavmin Turânî ırkından olması Türk neslinden olmadığını müş'ar değildir. Lisânî tetkikât dahi buna inzıam ederek ırkın aslı tahkiye çalışılır. Mamafih bazı Alman âlimleri Anadolu'da yerli ve aslî bir sûrette Türk dilinin mevcut olduğunu iddia ve isbat etmektedirler. Bu meyanda anne vesâire gibi aslî kelimelerin taammüm etmekte bulunması dolayısıyla Anadolu'da yerleşmiş ve kökleşmiş bir dil olduğu farazası gittikçe kuvvetleşmektedir. Fakat ne olursa olsun her müverrihin ihtiyatkâr olması icab eder.

Bu hususta bize düşen vazife Türklüğün en eski devirlerde Anadolu'da mevcut olduğunu isbat eden ilmin bu son cereyanı bu son mübâlağalarla nakletmek değil, bu tetkikâtı ileriye götürmektir.

Maraş Tarihi'nin en eski devirlerdeki mahallî vukuatına destres olmak mümkün olduğu için müellif Anadolu'da sâkin olan bütün kavimlerden bahsetmiştir. Sümer ve Akadlılar faslında mübalağalar hadd-i azâmına varıyor. Müellif: "Sarukin" adının "Saruhan" dan çıktığına şüphe bile etmiyor. Yine aynı faslında metin ile hiç münasebeti olmadığı halde hilâlden de bahsedilmiştir.

Bu fasıldan sonra sıra ile Asurîler, İranlılar, Makedonyalılar, Selefkiyan, Ermeniler, Romalılar, Bizanslılardan muhtasaran bahsedilmiştir. Üçüncü fasıl Araplardan bahistir. Fakat evvelce söylediğim gibi müellif eserinde tevâzünü bulamamış, bir faslı yirmi sahife, diğer sahife üç sahifelik izahatla bitirmiştir. Dördüncü faslında Osmanlılardan evvel Maraş'ta sakin olan Türkler izah olunmaktadır. Beşinci faslı dahi "İdâre-i Osmaniye'de Maraş" dan bahsediyor. Bu faslında yerlilerin izahatından müstefid olduğu cihetle şâyân-ı ehemmiyet malûmâtı ihtivâ ediyor, Maraş ahlâk ve âdâtından bahis olan altıncı fasıl ise türküleriyle şişirilmiş olup o kadar şâyân-ı ehemmiyet değildir. Mamafih Maraş'ta eski Türk diline aid küçük bir lügatçenin mevcûdiyeti bu faslında atf-ı ehemmiyet ettirmektedir.

Yedinci fasıl kitabın en iyi bir faslıdır. Maraş türkülerini hâvî olan bu fasılda müellif topladığı türkülerin bir kısmını neşrettiğini söylüyor ki bunların hepsinin dercolumaması kârii dilgîr ediyor. Fakat bu kadar bile olsa bu meşkûr hizmetten dolayı müellife pek çok teşekkür etmek icâb eder. Anadolu'da elyevm mevcut olan türkülerin birer birer mahalli tetkikatta bulunularak bir araya toplanması son derece elzem olduğu için müellifin ikiyüz parçadan fazla olarak topladığı bu türküler zannederim artık Maraş'ta tekrar taharriyâta lüzum göstermeyecektir. Sekizinci fasıl Maraş'ta yetişmiş büyük adamların tercüme-i hâlinden dokuzuncu da Maraş'ın muhtasar coğrafyasından bahseder. /

Şimdi umûmî kanaatlerimi söyleyeyim: Anadolu'da etnoğrafik ve filolojik mahallî tetkikâtın lüzûmuna kâil olmayan hiç kimse yoktur zannederim. Binâenaleyh bu eserde Türk ilinin bir kısmının ahlâkını, âdâtını, büyük adamlarını, türkülerini, tarihini göstermesi itibâriyle şimdilik bu ihtiyacı temin etmektedir. Bunun için telif ve tercüme encümeni de bu eseri tâbetmekte memlekete bir iyilik etmiştir. Binâenaleyh müellifini tebrik ile vatanına ettiği bu meşkûr hizmetinden dolayı teşekkür etmek borcumuzdur.

TAHLİL VE TENKİT

Terbiye Musahabeleri: Mütercimi Şekip Bey, İkbâl Kütüphanesi.

Şekip Bey arkadaşımız Bergson'un Âsârından naklettiği konferanslardan sonra "Vilyem Ceymis" in Terbiye Musahabelerini Millî Kütüphanemize hediye ediyor. Bana öyle geliyor ki Ceymis derecesinde seyyâl üslûbuyla hakikat ve hayat sahasına insanı yaklaştıran pek az mütefekkir vardır. Son asınlara ilmî tecrübeye müstenittir. İnsan için mukadder olan bilginin yegâne menbaı tecrübedir. Fakat ondokuzuncu asrın nisf-ı evvelinde tecrübe ekseriye çok dar bir mânâda anlaşılıyordu. Yalnız şeyi objektif olanlara şâmil addediliyordu. Bu sûretle eşya-yı maddiyeyi tanıyorduk. Fakat insanı ancak teşrih masasına çıkarıldığı halde anlayabiliyorduk. Bilhassa manevî hayatımızı böyle adeta ulu bir hâle getirdikten sonra tanımaya kalkmakla ve bu sûretle bulacağımız kanunları hakiki hayât-ı rûhiyenin aynı farzeylemekle yaşadığımız hayata adeta göz yumuyorduk. Ne için tecrübeyi böyle dar manâda alalım? Ne için asıl hayât-ı rûhiyemizi tam faaliyet halinde tetkik etmeyelim? Ne için rûhî faaliyetimizi diğer ilimlerdeki tarz-ı izaha uyduracağız diye onun müşâhedeyle, nefhasıyla muttali olduğumuz husûsî vasıflarını silerek hakiki şe'niyetten mütemadiyen uzaklaşalım? İşte Ceymis ilim yapacağız diye faaliyet-i rûhiyeyi parçalayan bu meslekler karşısında tecrübeye tam ve geniş bir manâ vermiş, kendi tabirince "Ampirizm radikal" yolunu açmıştır.

Herkes takdir edebilir ki böyle bir zekâ bilhassa bize insan hayatını anlatabilir. Faaliyet-i maneviyeyi olduğu gibi tavsif eyleyebilir. Bunun içindir ki en ziyade bu nevi

zekâlardan çocuk hayatını, mürebbinin faaliyeti yolunu tenvir etmeye intizar edebiliriz. Çocuğun hayât-ı maneviyesini yalnız eserleriyle ölçmeye kalkan, yalnız ona binâ-yı muhakeme eden terbiye ve rûhiyât âlimleri ekseriya hakiki çocuğu bilemezler, mürebbinin önünde yaşayan çocuğu tanıtmazlar, insan hayatı üzerine müessir olanlar mümkün mertebe o hayatı sezenler yahut anlayabilenlerdir. Evvelce zihinde hazırlanmış, şu veya bu ilimden çıkarılmış düsturlara muhakkak şe'niyete uyduracağız itikadında bulunanlar rûhun hareketi tam olarak idrak edemezler. Bu nevi görüşün en çok zararı da terbiye gibi sanatlarda başgösterir. Ondokuzuncu asra bazıları "Çocuk Asrı" diyorlar. Hakikaten terbiye ile, çocuk rûhiyatıyla, diğer asırlarla kabil-i kıyas olmayacak derecede uğraşılmıştır. Buna rağmen ekser mürebbiler yani doğrudan doğruya terbiye sanatını yapanlar ortaya koyduğu kavâide sığamayan vak'alar karşısında kalıyorlar. Bunlar sanatın istidat ve aşkını yüreklerinde taşıyorlarsa derhal kendiliklerinden vetireler, yollar buluyorlar. O vakit "Terbiye Malûmâtı" hakkındaki itimatları azalıyor. Bizde de böyle olmuştur. Mevrûtiyetin ibtidâsında birçok muallimler terbiyeyi bir iksir gibi arıyorlardı. Pedagoji hakkında aynı heyecan bugün var mıdır? Bu sükût-ı hayâlin bence bir dereceye kadar sebebi pedagoji tedrisâtı olmuştur. Çocuğun faaliyetini canlı bir halde mürebbi namzetlerine tanıtacağımız yerde onu parça parça kabiliyetlerden mürekkep bir halita halinde gösterdik. Her parçanın kendine mahsûs inkişaf kaideleri koyduk. Mürebbiden hocalık sanat ve aşkını inkişaf ettireceğimiz yerde ona melekelerin kavâidi bellettirdik. Çocuk muhabbeti vererek müşâhedeye alıştırmaktan ziyâde mücerred malûmât öğrettirmeye çalıştık."

Artık pedagoji çocuk ruhuna teması esas ittihaz etmelidir. Bu temas o ruhu faaliyet halinde kavrayacak zekâların işidir. Ceymis bu büyük zekâlardan, hiç şüphe yok ki biri, bence en büyüğüdür.

İşte Şekip Bey'in tercüme ettiği kitap böyle bir müellifin canlı bir eseridir. Kitabı okurken göreceksiniz ki müellif önünüze pişirilmiş ve kurtarılmış kaide koymaktan ziyade çocuk faaliyetindeki ihtimâlâtı, bu ihtimaller muvâcehesinde mürebbinin sanatkâr olmak itibâriyle vazifelerini bize anlatıyor. Şekip Bey, Ceymis'in terbiye hakkındaki fikrini medhalde (s. 23-32) o kadar güzel izah edilmiş ki ona benim tarafımdan bir kelime bile ilâvesine imkân yoktur. Şu satırları okuyunuz: "Pragmatistfeylesofa, yani Ceymis'e göre terbiye nazar-ı ilmiî basit bir tatbikâtı değil, belki nazariyenin tabî, mantıkî ve ibdâî bir mâba'didir. İnsanın gerek kendinde, gerek hâricinde tahakkuk etmesi mümkün pekçok imkânlar vardır. Bu kanaati taşıyan bir adam bir taraftan kuvve halinde mevcut bulunan mezkûr imkânların ne sûretle / tahakkuk ettirilebileceğini düşünmek, bir taraftan da gayr-ı muayyen imkânlardan hangilerinin intihabı ve hangi istikamette inkişaflarının temin edilmesi lâzım geleceğini bilmek mecbûriyetindedir. Şu halde terbiye-i beşeriye meselesi bu imkânların tahakkuk ettirilmesi ihtiyacının bir netice-i tabiiyesidir. İmkânla tahakkuk arasında vasıta da lisandır." Mürebbi bu imkânlar üzerinde yürür. Onun için terbiye her şeyden evvel ilimdir, sanattır.

"Ceymis'e göre sanat ilimden büsbütün başka yani ilmi aşan ve taşan bir şeydir. Bütün nazariî marifetler, bütün mefhumlar şe'niyetin tesdil-i şekil etmiş cüzleridir. Halbuki sanatın mahsulü eserler böyle değildir. Asâr-ı sanat şe'niyete en yakın hakikatlardır. Terbiye bir ilme, bilhassa rûhiyata istinad ederse de ilmin sadece bir tatbiki sayılamaz. Mürebbilik, ilmi zekâ ve hürriyetle istimal eden tam manasıyla nefis bir sanattır. Sahife: 25"

İşte bunun içindir ki terbiyeyi şu veya bu ilmin, meselâ tecrübi rûhiyatın basit bir tatbiki zannedenler mürebbiye çocuk muhabbeti ile müterâfik hürriyet vermeksizin kaideler gösterenler pekçok yanırlıyorlar. Pedagojiye böyle bağlanacak ümid-i seraptan başka birşey olamaz.

Ceymis, bu hakikatı öyle câzip bir üslûpla anlatıyor ki insan mâvak'a bu kadar yakından temas eden bu çok kıymetli mütefekkirin dehası karşısında hürmetle karışık hayret duymaktan kendisini alamıyor. Belki bazısını kâri bazı sahifeleri basit bir anlatış addeder. Belki klasik pedagojiye gözü ilişenler bu seyyal üslûba kendilerini uydu-ramazlar. Çünkü onlar evvelâ, saniyen... lerle ayrılmış kaideler bulmak isterler. Fakat bilmeliyiz ki bu basit gör-düğümüz anlatış hayâtın ifâdesidir. Bu ifâde ancak böyle seyyal olabilir. Şeniyetten uzaklaşmadıkça bunu öyle bir takım kuru mefhumlara, düsturlara sokabilir miyiz?

Bu eseri kâri'lere tavsiye ederken kitabı hülâsa et-mek isterdim. Fakat Şekip Bey medhalde Ceymis'in terbiye nazariyatının hutûtu esâsiyesini o kadar güzel göstermiş ki Ceymis'in kitabında müdâfâ ettiği esasları izah için fazla birşey söylemeye ben imkân göremedim. Metni hülâsa etmeye kalkmaya cesaret edemem. Çünkü o vakit eminim ki kitabı olduğu gibi gösteremeyeceğim. Hem bunlara ne hacet. Kitap Vilyem Ceymis'indir. Tercüme-yi Şekip Bey yapmıştır. Eserin mevzuu terbiyedir. Bu kadarı bütün mürebbiyeleri alâkadar etmek için kâfi değil mi?

Ceymis birçok esaslarını musahabe üslubuyla o kadar canlı olarak yazmıştır ki Şekip Bey üslûbun güzelliğinden hiçbirşey gaip ettirmemiştir. Lisanımıza geçmiş öyle ter-cümeler vardır ki bazen insan aslını okumayı tercih eder. Terbiye Musahabeleri için diyebilirim ki kitabın aslını artık bizim gibi görmeye lüzum kalmamış. Eserin en ince zevkini bile tercümesinde görebilirsiniz.

nu. 14, s. 217-218

Tarih-i Felsefe Müderrisi

Mehmet Emin (ERİŞİRGİL)

Kitabiyât:

RESİMLİ VE HARİTALI TÜRK TARİHİ

Müellifi: Doktor Rıza Nur, birinci cilt, 1924, Matbaa-i Âmire, 377 sahife.

Ahiren tarihten işgalden haberdar olmadığımız Rıza Nur Bey'in Türk Tarihi adlı bir eseri intişar etti. Müellifin tarih ile derece-i alâkasını bilemediğim için kitabı ehemmiyetle okudum. Herkesin taht-ı tasdikindedir ki Türk Tarihi'nin hutût-ı esâsiyesini gösteren bir esere mâlik değiliz. Binâenaleyh henüz esas malumâtı hâvi bir eserimiz mevcut değil iken ve Avrupa'daki ilmî tetkikleri lâyıkiyle takip edemezken tarihimizin teferru hâdiseleri hakkında ilmî tetkikler vücûda getirmek hem memleketin ihtiyacını tatmine çalışmamak, hem de bugün imkân haricinde olan bir şeyi mümkün kılmaya cehdetmek demektir. Ben bu kanaati beslediğim için neşrolunan Türk tarihlerinin hangisi halkî ise onundaha fazla faydeli olacağına eminim. Çünkü tarihimizi evvelâ halka öğretmeliyiz. Sınıf-ı münevverân ise bir ecnebî eserinden de öğrenebilir.

Halkî yazılmış olmak itibâriyle Rıza Nur Bey'in eseri çok şâyân-ı istifâdedir. Lâkin müellif daha şümüllü tetkikatta bulunmadığı için maatteessüf bu kitapta Türk tarihinin umûmî bir krokisini çizememektedir. Hiç olmazsa umûmî mütâlaalar sırasında Türk tarihinin kuş bakışı bir krokisi çizilmiş olsa idi, kitaptan edilecek istifâde şüphesiz ki daha fazla olurdu.

Sonra müellif hiç kayd-ı ihtiyâta riâyet etmeyerek bütün Turânîleri Türk addediyor. Bunlar meyânında Macarları, Finleri, hani Eskimo'ları bile Türk addetmesi çok şâyân-ı taaccüp veya daha / doğrusu şâyân-ı istiğraptır. Vâkıa son zamanda Süvajo adlı genç bir müsteşrik Eskimo dili ile Ural - Altay dillerini mukayese ederek Eskimo

lisanında kelime ibtidalarındaki "K, k" yerine Fin-Ugor dilinde "P, F" kullanıldığını iddia ve isbata çalıştı. Lâkin bunlar henüz nazariye haline bile gelmemiştir. Bu iddiaya karşı meşhur profösör Jandey dahi Altay lisanları iyice işlenmezden evvel bu mukayeseli taharriyatın nâ-be-mevsim olduğunu söylemiştir. Binâenaleyh bizim ibe bütün bu tetkikât ve taharriyattan bihaber olarak mahza milliyet gayreti gütmek üzere birçok kavimleri Türk aslından göstermemiz ilim zihniyeti taşımadığımızı göstermekten başka bir netice vermez.

Yalnız müellif (S. 18, s. 2) de bir tek satırla Çinde mevcut olan Türklerden bahsediyorki, burada pek haklıdır. Filhakika bugün Çin 'de yerleşmiş Çince konuşan pekçok Türkler vardır. Bu Türklerin bir kısmı Türkçe adlanmışlar, hatta bir kısmı da Türk dilini unutmamışlardır. Rıza Nur Bey, Macarlardan, Eskimolardan bahsedeceği yerde bu Türklere bahsetmiş olsa idi hakikata daha fazla yaklaşmış olurdu.

Kitapta teferruat itibâriyle pekçok hatâ varsa da yek nazarda göze ilişen bazılarını kaydediyorum:

Sahife 19, haşiye 3 de Tyen-şan dağına Türklerin Altın Dağ dedikleri yanlıştır, zannederim. Tyen-şan dağına Altın Dağ demezler. Altın Dağ başkadır.

S. 20 de de yeşil öküzün Çince ismi ile Sarı Nehir'in adı kitabın en nihayetinde düzeltilmeye çalışılmış olmasına rağmen birbirleriyle karıştırılmış olsa gerek.

S. 28 de vaziyet-i tabiiye zikrolunurken bir münasebet getirilerek lisânî bazı izahata geçilmiş. Müellif bunu daha pekçok yerde yapıyor. Hiç olmazsa bunlar haşiyelerde toplanmış olsa daha iyi olurdu. Lâkin kitap halkî bir mahiyet arzettiği için bazen telkin sûretinde bu gibi izahat müfid görülebilir. Fakat izahatın telkini bir mahiyeti hâiz olması meşruttur.

S. 37 de "Bütün Turanlılar bütün Türklerdir." tabiri de pek yanlış zannederim. Her Türk Turanlı olabilir ise de her Turanlı Türk olamaz.

S. 38 de Çincedeki Hyung-Nu adının tercümesi de pek yanlıştır. Hyung-Nu katiyyen yaban domuzu manâsına gelmez.

S. 45 te müellifin "(هيدوس)", Türk addetmesi de çok şâyân-ı taaccüp.

S. 47, satır 12 de Oğuzlarla Moğolların bir olduğunu söylemek te artık mübâlağanın hatt-ı kisvâsına vadmaktır. Sonra isbat yollu tarih ile alâkası olmayan bir efsânenin (S. 52, s. 15) gösterilmesi dahi müellifin bu hususdaki tetkikâtın en ibtidâî malûmâtını da bilemediğini gösteriyor.

S. 54 de Rıza Nur Bey evvelce yaptığı gibi Tyen-şan ile Kin-şan dağlarını birbirine karıştırıyor. Bu karıştırma evvelce mübhem bir sûrette olduğu halde burada daha ziyade vuzû-ı kesbediyor.

S. 55 de dahi 38 inci sahifedeki hatâ tekrar edilmiştir.

S. 56-57 deki Toru kabileleri de katiyyen istifadeyi mucib olamayacaktır. Çünkü müellif biraz ilim zihniyeti gütmeye için Moğol kabileleriyle öz Türk kabilelerini bir araya karıştırmış, ayıklaması güç bir hâle getirmiştir. Rıza Nur Bey hiç olmazsa bu kabile adlarını Yazıcıoğlu Ali Efendi'nin Selçuk-nâme'sinden almış olsa idi daha iyi olurdu. Yazıcıoğlu bile —ki Murad-ı Sâni zamanında yaşamıştır— Moğollarla Türkleri birbirinden ayırmış, aslı Moğol olup sonradan Türkleşmiş gibi bir takım tabâifler yaparak bu kabile adlarını sıralamıştır.

S. 61, haşiye 1 de serâpâ ilimle alâkası olmayan mâlumâtlarla dolu. Hititlilerin Türklüğünden bahis bu sahifeler ilmi bir kıymet verilemeyeceği gibi okumaya bile değmez.

S. 66, satır 20 de Moğol dili hakkında büyük bir vukufsuzlukla yazılan yazılarda pek mâlûmâtürûşânedir. Moğolca-Türkçe ile "lügatçe yarıya yakın müsterek" değildir.

Müellif Avrupa'da basılan meşhur Moğolca, Rusça, Fransızca büyük lûgat kitabını görmemiş ise İstanbul'da daha yeni tab olunan İbn-i Mihnâ lûgatına da bakmamış mı?

220 S. 80, satır 22 de Çin'de hükümrân olan Hiya sülâlesinin Türk olduğuna dâir yazılan malûmat pek şâyân-ı hayrettir. Hiçbir tarihte böyle bir kayıt yoktur. Artık bu fahiş mübâlağayı müellife / isnat etmek istemediğimden acaba bu isim yerine başka bir ad mı yazılacaktı? diye düşündüm. Fakat kitapta bu sülâlenin 2205 senesinde olduğu yazılmıştır ki sülâle Çin'in ilk hânedânı olan Hiya sülâlesiyle tevâfuk etmektedir. Binâenaleyh bunu bir eser-i cehûl addetmek icab ediyor.

S. 81 de Midyelilerin Türk olduğu hakkındaki satırlarda pek şâyân-ı istiğraptır. Bilâkis son ilim cereyanı Asya'nın bir kısm-ı mühimminde aryen irka mensup kabile ve hükûmetçilerin mevcut olduğunu isbat ederken böyle bir iddiada bulunmak pek abestir.

S. 84, satır 4 deki Hyung-Nu hükümdarları ünvanı dahi yanlış yazılmıştır. Ünvan "Yan-yu" değil Tanjudur. Sonra bu ünvanın Hyung-Nu'lardan evvel mevcut olan Türklere ait olduğu söylenmesi bu hatayı iki katlı yapmış oluyor.

S. 98 de Yollug Tigin'in şiiride asıl kitâbedeki yazıldığı vecihle istinsah olunmadığı gibi Zeki Velidi Efen-di'nin kitabındaki gibi de yazılmamıştır. Şiirin ilk mısraı "Yirmi gün oturup" değil "Yirmi gün ulurup" dur.

S. 106 da meşhur türkolog Thomsen'inde Helesingafurus dârulfünûnu müderrislerinden olduğu yazılıyor. Bu hususta hiç malumattar değilim. Benim bildiğim Thomsen Kopenhak dârulfünûnu mukayassali filoloji müderrisidir.

Bütün bu noksanlıklarına mukabil kitabın iki büyük meziyeti var ki tasnif husûsundaki yanlışlıkları hem de her Türk Tarihi mensubiyetince bahir olan hataları bertaraf ettirmektedir. Bu meziyetlerin birisi kitabın haklı, diğeri muayyen bir akide üzerinde telkinî bir mahiyeti hâiz olmasıdır.

Hiç şüphesiz ki müellif, Türklük aşkını pek derin bir sûrette hissetmiştir. Küçükten beri derin bir aşk ile meclûb olduğum mukaddes Panturanizm fikrinin kitabın her yerinde takdis olunması bana diğer hataları dahi unutturdu.

Sonra müellifin vâsî bir tetebbuu olmamakla beraber Çincedeki Türk tarihine dâir malûmâtın ehemmiyet ve lüzumunu lâyıkiyla okuyabildiği (Sh. 74, st. 14) deki izahatla tavazzuh ediyor. Filhakika Çince eserlerde bizim tarihimize dâir ciltlerle malumat doludur ki bunların kısm-ı âzamı Avrupa dillerine nakledilmiştir. Son devrin Sinoloji âlimleri de bu ciheti ihmal etmekte olduğundan daha binlerce vazifelerimiz yapılmamış dururken bu vazifenin ifâsı da artık bize değil bizden sonra geleceklere terettüp etmektedir.

Kitabın diğer sahifesinde ihtar olunan başka bir vazife ise (Sh. 75, st. 9) da bizden ziyade hükûmetin ilk düşüneceği bir iş olacaktı. Sirtına yüklendiği vazife yükünü mahall-i maksuduna îsal edemeyen bizler için bir de bu inzımam edince artık yürüyecek tâkatımız kalmaz. Ben bu ciheti hükûmetin düşüneceğini zannederek avunmaktayım. Türkiyâta ait binlerce eserleri bir araya getirmek gibi muazzam bir işi ancak hükûmet yapabilir. Fakat daha âlimlerimiz bile Avrupa'daki ilmi eserleri lâyıkiyla takip edemezken böyle bir temennide bulunmak kendi kendimizi avutmak demektir.

Sözümü bitirmeden evvel şunu söyleyim ki müellif eserinde dâima sade bir lisan kullanmaya çalıştığı ve muvafak olduğu halde bazen mukabili dururken aynen Fransızca kelimeler kullanmasına hiç bir mânâ veremedim /

221

Rıza Nur Bey'in Türk Tarihi, umum Türk tarihi hakkında şümüllü bir esas malûmat veremiyor ise de şimdilik bir ihtiyacı tatmin edebileceğinden müellifini tebrik ve teşekkür etmek her kâriin borcudur.

Artık bu sûretle telif ve tercüme encümeni de boa attığı taşlardan bir tanesi daha hedefe isâbet ettiğinden ğnebilir.

nu. 14, s. 218-221

Hüseyin Nâmık (ORKUN)



Kitâbiyat:

İSLAM'DA TARİH VE MÜVERRİHLER

Müellifi: M. Şemseddin, Evkaf Matbaası, 1924, 464 sh.

Bu yakınlarda birbiri ardınca eser neşreden Şemseddin Bey'in bâlâdaki ünvan ile yine bir eseri daha intişar etti. Müellifin mukaddemede söylediği gibi bu eserde İslâm âleminde yazılmış Âsâr-ı tarihiyenin başlıcalarından bahsedilmiştir. Binaenaleyh tamamıyla değilse de kısmen bibliyografik bir eserdir. Lâkin "İslâm'da Tarih ve Müverrihler" dedikten sonra İslâmiyet âleminde tarih cereyanından mufassalan bahsedilmesi lâzımdı. Meselâ İslâmlarda tarih telâkkisi, tarihin tarifleri vesâireye dâir izahat-ı lâzımede bulunulması icab ederdi. Bunlar eksik olduğu için bu kitabın ünvanı yalnız "İslâm'da Müverrihler" tarzında yazılmış olsa idi, zannedirim mevzu ile mütenasip bir ünvan konmuş olurdu. Bu kitapta İslâm müverrihlerinin tarihi nasıl anladıklarını, ne tarzda tarif ettiklerini, umûmî telâkkîlerini tarif eden sahifeleri de okumak isterdik. Bunun eksik olduğunu görünce serlevhadaki "tarih" kelimesini pek fazla görüyorum. Lâkin tarih kelimesi "Ouvre Historique" mukabili olarak kullanılmış ise o vakit mevzu ile serlevhanın mütenâsip olduğu kestirilebilir. Fakat tarih ve müverrihler deyince ben de Avrupalıların "Histoire et les Historiens" adlı kitaplarından alınmış bir serlevha fikrini uyandırdığı için bu hususta sözlerimi bu kadar uzatmayı muvafık gördüm.

Bu kitap şümüllü bir sûrette bibliyografik bir mahiyette olduğu için gerek müstakbel ve gerek hâl-i hazır Türk tarihi müntesiplerince cidden pek şâyân-ı istifâdedir. Yalnız müellif-i muhteremin bu mâlumâtı bir yığın hâlinde değil daha usûlî bir tarzda tasnif ederek sıralamış olmasını pek temenni ederim. Sonra eserin mukaddemesinde kitapta mezkûr olan mâlumâtın "Ana Kitaplar" a aid olduğu söyleniyorsa da gerek ismi mâlum cismi mechûl eserlerden

bahsedilmesi ve gerek bazı pek mühim olmayanların zikri bu sözleri takviye etmemektedir. Binaenaleyh kitabı dikkatle okuyan bir kâri bu mâlûmâtın gelişi güzel toplanmış olduğu fikrine zâhip olabilir.

Avrupa'da şark kitabiyatına dâir eski ve yeni kitapları müş'ir pek çok eserler vardır. Bizde ise maatteessüf henüz bu gibi âsârı mevcut değildir. İşte Şemseddin Bey'in bu eseri ilk adım mahiyetindedir. Binaenaleyh bu itibar ile yukarıda temenni ettiğimiz mükemmeliyeti düşünürsek şimdilik bir ihtiyacı tatmin ettiği için bu kadarının da kâfi olduğuna kanaat getirebiliriz.

Kitap tamamıyla müelliflerin tercüme-i hâlini ve eserleri hakkındaki bibliyografik mâlûmâtı muhtevî olduğu için vâzih bir yanlışa tesadüf etmek gayr-ı kâbildir. Yalnız müellif-i muhteremin afuflarına mağrûren sh. 10 da İslâm tarihçilerinin tesiri altında kaldıkları kütüb-i mukaddese meyânında "İncil" in bulunduğunu kabul edemeyeceğim. Filhakika Tevrat ve Kur'an, tarihçiler üzerinde pek büyük bir tesir yapmış, her tarihçi Tevrat'ın malumâtını nakletmiştir. Lâkin İncil'in tesiri altında kalan ve onun malumâtını nakleden bir müverrih bilmiyorum.

Bu kitap gerek mevzuu ve gerek bazı yerlerinin pek şümüllü olması itibâriyle ilme çalışan her tarih müntesibi için son derece mühimdir. Binaenaleyh evvelâ müellifine, sonra da bize dâima okunabilecek eserler ihdâ eden "Te'lifât-ı İslâmiye Heyeti" ne teşekkür etmek en büyük bir vazifemizdir.

PİYALE BEVRİ

-Süleyman Nazif Beye-

İsmi gibi muhteviyatı da kıymetli olan (Millî mecmua) ya çoktan beri naçiz bir hediye takdim etmek fikrinde idim. Fakat, Fatih muhterem sahibinin takip ettiği mesleğin ciddiyet ve nezaketiyle mütenasip bir mevzu intihap etmek kolay bir şey olmadığından emelini mevki-i tatbika koymaya muvaffak olamıyordum.

Bu bedi mecmuanın sahifelerine çiçek demetleri gibi serpilmiş nefâis eş'âr arasında ilmi ve edebi yüksek mebahisi takibe alışmış bahtiyar karilerinin müşkülpesend olmaya pek büyük hakları vardır. Bu hal meydanda iken pek haklı olan bu istiğna ihlal edilmeye mahkum edilir mi? İşte bu nevi kanaatlarla kendini mazur görmeye çalışırken Muazzez (Mesih) Bey'in ruhunun bedi inceliklerini taşıyan pek sevimli siması gözümün önüne geldi. Zaten dayanılmaz bir arzu ile özlediğim boğazın nazenin hayaline ilk edebî ilhamlarını Çengel Köy'ünün yeşil tepelerinden akan bir rakik şâirin tahassürü de inzımm edince bütün mukavemetlerim kırıldı. Marmara'nın mai hareli aguşuna mukadderatını teslim eden avâre beyaz bir yelken gibi kalemini gelişi güzel kendi ihtiyarına terkediverdim. Yalnız ka-bilde ona pek muvafık bir zemin intihap etmiş olmak tesellisi vardır.

Avrupanın Asyaya, garbın şarka, irfânın tarihe uzattığı nazik bir dest-i musafahaya pek benzeyen (Sarayburnu) önünde, kendi havasını terk edilmiş bir kalem, bin bir bedi izin telâki mahalli olan o yerde hangi rüzgara uysa, hangi istikameti takip etse dünyanın en küçük ve fakat en güzel denizi olan Marmara'nın bir mersây-ı nazına girecek, yahut etrafındaki zümrüt tepelere, derunundaki cennet adalara düşecek değil mi? O halde keyfine dokunmayınız. O da zamanenin asrî nazeninleri gibi avâreser dolaşsın, ya râzını ifşa edecek müstesna bir sine, ya rahîkını masseyleyecek nev-şükufte bir gonca bulur,

harim-i nazarına sokulur, kârilere sunulacak kucak kucak nûkhet-i esrâr toplar.

Dünyanın en güzel tepeciği olan Çamlıca'dan tutunuz da, Modadan Kartal'a kadar uzayan kurulu sahillerden, mehtapsız gecelerde çifte yıldızlardan peyam-ı muhabbet alarak sermest-i huzuz genç sakinlerine ilhamlar yağdıran adaların çamlıklarına kadar, serseri kaleminin nereye uğrasa oralardan hiç şüphesiz bedi birer hediye alacak, kârilere takdim edebilecektir.

Muhtelif bir rüzgar onu Moda'ya, Kalamış'a, hatta Kadıköy'ünün türlü sokaklarına bile sevketsen yine eli böğründen çıkmayacağına eminim, Tabiatın dinlese bile, zekânın, nezâhetin ibda ettiği müstesnâ kıyafetlerden, tatlı bir heyecan ile titreyen hâr sinelerden olsun duyulmaz şemmelere olamaz mı?

Tabi güzellikleri itibariyle cihanın her zaman birinciliğini muhafaza eden Bizans nefâis-i hevesât-ı, son zamanda kıyafetinde büyük ikramiyesini kazanmaya başlayalı (Venüs) makarrını Çamlıca'ya nakletmiş, esâtirden beri vazifesinde fütur göstermeyen (Kupidan) da ancak bu âhû sürülerinin arasında kullarının yorulduğunu hisseylemiştir.

Vakit vakit hükümdarların, papazların, hocaların abus tesirleri altında sinen Bizans'ın ruh-ı raksânı hiç bir zaman bu günkü serbestisini bulamamıştı.

Şimdiye kadar yalnız hassas kalplere tatlı gibi heyecanlar vermekle iktifa eden aşk, bugün gümüş zincirlerini kırmış bin asırlık esâretten istihlasın verdiği neşe ile cuş u huruşa getiremediği benât, mukavemetini kıramadığı ahlak bırakmamış!

Hiç böyle bir muhite düşülürde durulur mu? Seylâbe-i hevesâta yelkenini kaptırmayan kaptan, ayaklarını uydurmayan kahraman yaratılmış mıdır?

Ne yapalım altı yedi asır oturduk, arpacı kumruları gibi düşündük, hiç bir emelimize eremedik. Bazı biraz da takla kılan güvercinler gibi bir heva-yı mest ü

huzuz içinde kaynaşalım, bukalım sonu neye müncer olur. Yine ümid ettiğimiz netâyice eremez isek, yalancı dünyanın değersiz yüzüne bektaşının (yuf) borusunu üflemek olsun elimizden gelmez değil ya!..

Varsın biraz zamanımızda leb ber leb, sine ber sine geçsin, ne ziyan ederiz. Üzüm gözlü cânın meşâgâlimiz bizi beklemekten bîzar mı olacak?

Elbette bir gün gelir felek bize de vaktin nakt olunduğu, rakam, zevkin de bir zamanı bulunduğunu öğretir.

Zamanenin raksân-ı istidadına adımlarını uydurmayan benim gibi ihtiyarlar dertlerine yansın.

nu: 31, s: 496

Ankara 9 Şubat 1341
Abdülfeyyaz Tevfik (YERGÖK)

Tahlil ve Tenkit

PERVANELER

Cihanda en talihsiz insanlar yaşadığı cemiyetin hislerinden duygularından ayrılan yaşayacakları muhite müessir olabilmek için bütün kuvvetlerini kayıp ediverenlerdir. Pervanelerin mevzuu, bu zavallıların yanlışları kendi milletleri hatta insanîyet için kayıp oluşlarıdır. Bir tarafta bir Burhan Bey var. Fransa'da lâ alettaayyün tesadüf ettiği basit ruhlu bir kadınla evleniveriyor. Kısa zamanda çocukları oluyor. Bu çocuklar Türk baba, Fransız ve Katolik annenin mütezada tesirleri altında şahsiyetsiz olarak yetişir. Burhan Kaler'le evlendiği zaman insanları hep kardeş biliyordu. İnsanda mensup olduğu cemiyetin tev- lid ettiği hisleri hesaba katmıyor, yahut kolaycacık si- linebilecek mahiyette görüyordu. Böyle olduğu için bir şarapçı kızını sevebildi. Fakat Türk milletinin elim da- kikalar geçirdiği sırada doktor Burhan Bey'i kuvvetli bir milliyetperver memleketin işgalinden ezalar duyan, İstan- bul'un tahliyesi anında en kuvvetli heyecanı hissedebilen bir asker evlâdı olarak görüyoruz. Şu kadar Burhan o za- man etrafına müessir olabilmek için lazım gelen bütün kud- retini kayıp etmişti. Hemşiresi Lemana ecnebi terbiyesinin nüfuzu altında her gün bir parça daha muhitinden kendini Türküğe rabteden hislerden uzaklaşırken onu elinden tut- mak, kurtarmak istedi. Hemşiresinin halinden annesine ba- basına şikâyet etti. Lemana'ı muhitinden uzak mahiyeti mec- hul ecnebi bir terbiyeye maruz bırakmayınız, bedbaht ede- ceksiniz dedi. Fakat o zaman baba ve anne Kaler'le izdiva- cını yüzüne vuruverdiler. Burhan'ın çocuklarında Lemana'nın gittiği yolun yolcusu değil mi idiler? Müdafâ ettiği düs- turu hayatına tatbik edemeyenler daimâ zayıftırlar. Burhan kaç kere bu zaafı hissetti.

Fakat insan kendi zaafını kolaylıkla göremez. Kaler

kendisiyle evlendikten ve bilhassa çocukları olduktan sonra artık bir Fransız olmaktan ziyade Burhan'ın zevci değil mi idi. Bu his Kaler'in katolikliğine, Fransızlığına galebe çalmayacak mıydı? İtilâf zabitleri İstanbul'u bırakıp giderken Kaler'in duyduğu elem, bu ümidin bir serap olduğunu göstermişti.

Burhan'ın son bir ümidi kalmıştı: Çocukları üzerine nüfuz edebilmek... Bu seveda onun tatlı hayalıydı. Fakat ne yazık ki her gün çocuklarının da kendinden, Memleketten uzaklaştığını görüyordu. Birçok vak'alar buna delâlet ediyordu. Çok zaman kendi kendini aldatmak istedi. Fakat kızının yastığının altında İsa'ya yazılmış tazarrunameyi bulunca bu ümidi de mahvolmuştu.

Burhan yanmıştı. Yandığını anladığı zaman başkalarını yanmaktan kurtarmak istedi. Kendilerini kurtarmaya kudreti olmayanlar başkalarını kurtarabilirler mi?

Diğer tarafta Andre var. Burhan'ın akrabasından Sami Bey'in haremî, Andre sanatkâr ruhlu bir kadın. Ne gibi hisle Sami Bey'le evlendiğini bilemiyoruz. Fakat Andre İstanbul'da yaşarken Kaler gibi Türk ruhuna yabancı olmak istemiyordu. Şarkta ahenk ve asalet namına ne görürse onu seviyordu. Kayınbabası Amir Çelebi'de o vasıta ile Mevlevîlikte bir sanatkâr ruhu okşayabilecek ilâhî güzellikler bulabiliyordu. Etraftaki insanların, görünçesi Nesime'nin bunlardan bir zevk duyamayışına hayret ediyordu. Ruhun asîl olması, bütün hüsnü niyetine rağmen Andre'de bedbaht idi. Veraset kan, ilk terbiye hergün onu kendi yurduna çağırıyordu. Her zihayat gibi insanda mazisiyle beraber yaşar. Hepimiz sırtımızda mazimizi taşırız. Şarkın renkleri, siyâsî, güneşî hayatı hatta Amir Çelebi'nin ilâhî esrar taşıyan kalbi ve gözleri sanatkâr Andre'yi tatmin edemiyor, mazisi ve vatani onu çağırıyor, bu tesir altında nevrasteninin buhranlarını geçiren Andre'de yatan bir biçare, bir pervanedir.

Andre ve Burhan kendi kendilerini yaktılar. Bunlar yanında Türk cemiyetinin, Türk ailesinin ihmali yüzünden ne kadar yatanlar var. Memlekette ecnebi sadakasıyla açılan

yabancı emelli öyle müesseseler var ki, muazzam binalarıyla, zenginlik ve ihtişamıyla yalnız âlâyîş arayan gözleri kamaştırır. Ne kadar pervane fitratında gençler orada yaşamışlardır. Yalnız parlaklığa meftun ne kadar babalar orada çocuklarını yakmışlardır.

570

Müfide Ferid Hanımefendinin Bizans Koleji'de böyledir./Leman, Nesime orada yatanlardandır. Biri ecnebi kolunda ailesinden vatnından kaçıp gitmiştir. Diğer Nesime zahiren para için iş için, tahsil için babasını, annesinin mezarına binlerce hatıratı bırakıp gidiyor, nereye? Kendisini (kim bilir, nasıl izzet-i nefis yaraları... belki hakaretler... şüphesiz göz yaşları... daha sonra muhakkak ebedi peşimanlık) bekliyor. Halbuki bu Nesime, Amir Çelebi'nin vaktiyle çok iyi ruhlu olan bu kızı memleketinde ne bahtiyar olabilir, kendi çocuklarını, zevcini ne kadar mesut edebilirdi. Oldukça zeki, çalışkan olan bu kız Türk memleketinde belki çok kıymetli eserler yaratabilir. Etrafına hizmet ederek insanlığında nafi uzvu olabilirdi. Niçin olmadı? Amir Çelebi kim bilir ne hisle, belki kızına iyi tahsil vermek ümidiyle onu zahiren muhteşem görünen, hakikatta hususî maksatlara hizmet eyleyen bir müessesenin içine bırakıyordu. Ona arkadaşları gibi güya insanlığı öğrettiler. İnsan, olabilmek için muhitinin bütün hislerine yabancı olmak lazım olduğu zannını verdiler. Zavallı çocuğu milletinden ailesinden söküp çıkardılar. Bidayeten lakayd bir adam oldu. Böyle bir adamın seveceği, tapacağı şeyler parlaklık, ihtişam, para, âlâyîş, huzûzât, bunların hiçbiri Türk diyarında yoktu. Türk kalsaydı bu şeyleri memleketinde yaratmak için çalışacaktı. Zavallıya bu ecnebi müesseselerin insanlığı aşılandığı için parlaklık nerede varsa oraya koştu. Gittiği yerde intibah edemeyecek olan bu zavallıyı kim bilir ne gibi hüsranslar, ateşler bekliyor.

Eğer ana insanlığın yolu böyle telkin olunmasaydı. hakikî insan etrafındakileri seven, onlara yardım edebilen olduğu gösterilseydi, ne kadar iyi Türk olursa ancak o kadar iyi insan olabileceği anlatılmış olsaydı o meydan o soydan neler çıkmazdı...

İşte Pervaneler... Bu eser sade bir hikâye bir roman değildir. Terbiyenin hergün yaptığı, yarattığı eserlerin tenkididir. Öyle olduğu için memleketin bütün muallimlerini, bütün ailelerini alakadar etmesi lazımgelir. Müfide Ferid Hanımefendi birçoğumuzun gördüğü fakat anlamadığı ve duyamadığı bir tehlikeyi sanatkâr gözüyle ortaya koyuyor.

Pervaneleri roman olmak itibariyle tenkit benim saham haricindedir. Yalnız esasen psikolojik olan bu hikâyede Amir Çelebi'nin evinden büsbütün yabancı bir muhite düşen Nesime'deki ruhî tahavvüller gösterilmiş olsaydı bir gencin muhitinden sökülürken duyacağı azapları kâri daha iyi hisse-derdi.

Mamafih eserde Mevlevî ayinini tasvir eden sahifelerinin, Andre'nin ruhunu gösteren parçaların gerek üslup, gerek mana itibariyle büyük bir kıymeti olduğuna kânim.

nu: 35, s: 569, 570

1 Nisan 1341
Dârülfünun Felsefe Tarihi
Müderriisi Mehmet Emin
(ERİŞİRGİL)

Tahlil ve Tenkit

PERVANELER

Romanlarla ünsiyetim çoktanberi azalmış olduğu halde Müfide Ferid Hanımefendi'nin "Pervaneler"ini edebiyata susamış bir hırs ile okudum. Bu küçük ve mütevazı eser milletten gelmek, millette yaşamak ve millette fenâ bûlmak aşkımın rûhiyat ve felsefesini gıpta edilecek bir müvaffakiyetle telkin ediyor. Hem de öyle bir telkin ki mebdelerini çok sade, çok yaşanan ve ergeç düyûlan hakikatlardan yani nâkâbiti şe'niyetlerden alıyor. Irk, cemiyet ve terbiye mefhûmları altında bu mebdeler ferdin mükadderatına sağır ve merhametsiz bir küdretle hakimdir. Her kim ki, kendi ırkı, kendi cemiyeti ve bunların terbiyesinden kapûp ayrılırsa bir "pervane" olmağa, yabancı medeniyetlerin fanüsü dibinde baygın ve takallübünden yanmış bir halde düşüp sönmeye mahkûmdur. Romanın hemen bütün kahramanları bu "pervane"lerin iç sıkıntılı, sayıklayan ve marazileşen hassasiyetleri felce uğrayan zekâ ve irâdelerini yaşıyor. Zavallı olmayan acınacak bir hâle düşmeyen bir müstesna varsa o da zahiren yalnız etle kürü bir zekânın birleşmesinden hasıl olmuş gibi görünen bir insan makinesidir. Mühendis "Sami" Bey pervaneler arasında işte bu nevi masûdlardan biridir. Fakat onun bu fevkalâde müfafiyeti yalnız mühendis olmasında değı, pervâneliğinin elem ve ızdıraplarını pek derinden hissetmiş dâüssılalı zevcesi "Andre" den henüz hiç bir yavrusu olmamasındandır. Nitekin doktor ve müallim "Bürhan" Bey de senelerce "Sami" Bey gibi sathî bir haz ve saadet içinde püyan oldükten sonra Fransız zevcesi "Kaler" in pervaneliği mütareke vesilesiyle birdenbire açılıyor. Bu esnada etrafını saran Fransız cemiyetinin cazibe ve terbiyesini yeniden hasretle hatırlatıyor. Ve şimdiye kadar karı koca ve hatta evlatla baba arasında gayr-i meş'ür bir sürette açılan maneve uçürüm artık bütün şe'miyetle mahsûs bir hâle geçiyor. "Bir gün ayrı bir düşünce

ile, ayrı bir mefûre ile tıpkı iki hasım gibi karşı karşıya gelecekleri hiç aklıma gelmemiştir./

589

O zamanki Burhan için insanlar hep kardeşti. Fen, ilim tıp ve insanlar hep insaniyete hizmet gayesine yarar vasıtaları. Rumları, Ermenileri kardeşlerimiz, İngilizleri dostlarımız telâkki eden politika devrinin tesirlerine kurban olmuştu."

Murâî ve kudretli şeyin insaniyete hizmet gayesine yarar vasıtalar olduğuna inanan Burhan Bey'in sükût-ı hayalini gösteren Müfide Ferid Hanımefendi, herşeyden evvel münhasıran realist ve intifâcî bir milliyetçiliğin hararetili olduğu nisbette nazik bir müdafiidir. O derece ki "damarlarda akan, kalpte atan, beyne sıçrayan kanın" bile her millette ayrı bir hassası olduğuna kanidir.

Bütün şeraitiyle ve gayesini iyice tayin ederek tesis etmiş bir mektebin içine alacağı fertler üzerinde ne kadar müessir olacağını canlı şahitleriyle görmek isteyenler Pervaneler'deki Robert Kolej hayatı üzerinde çok duracaklar ve çok düşüneceklerdir. Bu hayatın mahsullerini oldukları gibi görmek ve göstermek isteyen Müfide Ferit Hanımefendi hakikatları daima sadelikte aradığı için sehl-i mümteni denebilecek ruhî ve ahlâkî tahlillere muvaffak olmuştu: "Hepsi bedbaht oluyor. Fakat hepsinin intihab ettiği yol, ahlâkına ve istidadına göre değişiyordu. Kimi, Lemah gibi eğlence, zevk ve süs perestîşkârı oluyor, kimi mutaassıp bir hocanın tesiriyle, dar kafalı bir protestan müdafii ve Amerika âbîdi kesiliyor. Bazısı evlenmeyen bir ihtiyar muallimenin kin dolu kalemine baka baka erkeklerle harbe kalkışıyor. Diğer bir kısmı spordan maadâ bir hayat adaleden başka bir kuvvet kabul edemez oluyor. Fakat hepsi müttefikane ve müttehiden Amerika'dan başka dünya tasavvur edemez hale geliyorlardı.

"Bunların hepsinin, Amerika ibadetinden sonra iki sıfat-ı mümeyyizeleri şımarıklıktı. Memleketin en mükemmel mektebi tasavvur ettikleri zengin kolejden çıkmak gururu, bir ecnebi lisanı ve birazda ecnebi edebiyatı öğ-

renmek muvaffakiyeti, onlar için ilmin ve insanlığın son sözü idi. Artık hayatları çığırından çıkmıştı. İstikballe-
rinin yolunu, aldıkları terbiye çiziyordu..."

Her milletin ayrı bir ictimâî ahengi olduğunu ve her bir millet ferdinin "bu ahengi ihlâl etmemek" vazifesinde bulunduğunu telkin etmeye muvaffak olan Müfide Feride Hanımefendi bu eserlerinden öyle zannediyorum ki yalnız orta seviyede insanların vazifelerini düşünmüştür. Fakat, "nizam-ı ictimâî" yanında bir de "terakki-i ictimâî" temayülü olduğuna bakılırsa bir ahenkten diğer bir ahenge geçmenin cemiyetler için zarurî olduğunu teslim etmemek mümkün değildir. İşte cemiyetlerin müesseses huzur ve selâmetlerini vakit vakit sarsan ve bir kısım itiyad ve ananelerinden koparıp ayıran ve bu esnada yeni ahengi yaratacak en-muzecler yanında biçare pervaneleri de halketmektedir. Hayatın esasında mevcut olan tekâmül kabiliyeti terakki yollarının bir kısmını pervanelere kalbederek ateşte yanmaya, bir kısmını da Promete gibi ateşi almaya sevk ediyor. Yalnız ne tezaddır ki Prometelerin ekserisi yine cemiyetin ahengi namına pervanelerin âkıbetine uğramaktan pek güç ve az kurtulabiliyorlar. Halbuki gayr-ı mahdûd bir tekâmülle namzet görünen beşerin hakiki ahengi/müteferrik kitleleri arasında olduğuna göre bunlar arasında mütemâdi tesir ve aksi tesirlerden ictimâb etmek kabil değildir. Bunun için olacak ki bu tahammur esnasında evvelâ sarhoş olup sonra zahirlenen Pervaneleri Müfide Ferid Hanımefendi milliyetçilik hisleriyle hırpaladıktan sonra yine bir ana kalbiyle yanmaktan men-i nefis edemiyor: "Beyaz gölgeler gümüş servinin önünde, kanatları yaralı kuşlar gibi durdular... Sonra yine siyah servilerine döndüler ve inleyerek kayıp oldular. Mezarlarına gittiler. İçlerinden yalnız biri hâlâ duruyor, hâlâ eriyor... Mum gibi beyaz, mermer sütun gibi beyaz bu gölgenin hiçkırıklarını, bütün ızdırabıyla Nesime kalbinde duyuyor..."

-Çocuğum... Çocuğum...

Oh, bu ana kalbi... Ne kadar derin ve ne kadar insanî. Hayatın hakiki mana ve kıymetini ondan daha iyi duy-

müş ve anlamış kim var? Bu kalbe yaklaşmak, bu kalbi dinlemek... İşte cemiyetlerin henüz tecrübe etmedikleri bir ahlâm!.. Müfide Ferid Hanımefendi eserinin sonunda bizi bu kuvvetle hayat-ı bikârına kadar götürüyor ve yüreklerimizi "dayanılmaz bir gariplik ve bikeslik ateşiyle" yakıyor.

nu: 36, s: 588, 589, 590

28 Nisan 1341
Mustafa Şekip (TUNÇ)



"YENİ FİKİR"

Konya'da "Yeni Fikir" namıyla dikkate şayan bir mecmua intişar etmeye başlamıştır. Mecmuanın gayesi sportifliği yanında fikir ihtirasını uyandırmaktır. Mecmuanın gayesini tasrih ederken: "En kuvvetli fert ve cemiyet faaliyet-i fikriye itibariyle en ziyade inkişafa mazhar olmuş olan fert ve cemiyettir. Binaenaleyh her şeyden evvel ve her şeyden ziyade (terbiye-i fikriye) lazımdır." diyor. Mecmuanın en çok korktuğu tehlike "dar kafalık" dır. Şu halde bunun tam zıddına bir cereyan açmak lâzımdır. "İnsanların kısm-ı azamı, yaradılış itibariyle daha ziyade cemiyetçi oldukları için herhangi hususta olursa olsun mutlaka iltihak edecek bir cereyan, ittiba eyleyecek umumi bir tarz-ı hareket ararlar. Onlara, kendilerini düşünmeye sevk edecek tatlı bir meuba, cazibedar ve alakabahs bir mevzu irae edilmelidir... Kitapların umumî bir cereyan açmak kabiliyeti pek azdır. Kitaplar, yalnız ilme, hakikate karşı minelezel şedid, âteşin bir hırs çarpınanları cezbedebilir. Tecrübe gösterdi ki cemiyetlerde bu hususta akîm kalmaktadır. Hem de kaçınıcı tecrübe!o halde? O halde yalnız bir çare kalıyor: (İlmî bir mecmua)"

Bu mecmua mevzu, gaye ve hatt-ı hareketini iyice tayin etmiştir: "Mütefekkirin tesisini arzu ettiği yenilik kafanın dışında ve dilde olan sathî, sunî ve sahte yenilik değil, kafanın içinde ruhta yaşayacak olan ve modaya tabi olmayan ciddi ve metin bir yeniliktir. Zira vekâyi göstermiştir ki modaya istinat eden sathî kanaatlar çabuk devrildiği halde ilmi kanaatlar böyle bir tehlikeden masundur."

Mecmuanın en kuvvetli rüknü (Naci Fikret) Bey'dir. "Kevnî ve fikri tekâmül" ile "hadsîye felsefesi" hakkında başladığı musahabeler ciddi bir müttebiin, felsefeye

müstaid bir şahsiyetin nişanelerini taşıyor. (Ahmet Necati) Bey'de (Öz dil) ünvanı altında henüz hiç bir kâmus ve lûgatımıza girmemiş Türkçe kelimelerin kıymet ve servetini gösteriyor.

Fikir ile lîsanı ciddi bir surette kucaklayarak yürütmek isteyen bu mecmuayı felsefeye meraklı olan bütün gençler okumalıdır.

nu: 29, s: 476

Milli Mecmua



ORIENT MECMUJASI

Şark edebiyat harsiyat ve sanaâtının tetkiki maksadıyla Viyana'da te'sis edilen Der Orient Mecmuası'nın birinci sayısı mecmuayı neşreden zevat tarafından idarehanemize gönderilmişti. Ecnebi memleketlerinin şarktaki hayatı fikriyeyi ne derin ve vâkıfâne bir surette tetkik ve takip etmekte olduklarını göstermek itibariyle bu mecmua son derece şayan-ı dikkattir. Mecmuanın ilk sahifeleri bilhassa Türk mütefekkirleriyle Türk müelliflerinin eserlerinin tercüme veya tetkiklerine tahsis edilmiştir.

Mecmuanın ilk sahifelerinde Mehmet Aziz Bey (Ziya Gökalp ve Türkiye'nin Uyanması) serlevhası altında bir bend neşrederek müşarün ileyhın resmî ve husûsî hayatını teşrih ettikten sonra kendisini büyük Alman filozofu Fihte ile mukayese ediyor. Makale sahibine nazaran Fihte kendi devrinde Almanya'da nasıl bir ilmî ve ictimâî rol ifâ etmişse Ziya Bey'de Türkçe'de son Türk inkılâbında ve buna takaddüm eden devrelerde aynı şeyi yapmıştır. Ziya Bey'de Fihte gibi nazariyatını ve milletin hayat ve istikbaline aid mefkûrelerini Dârülfünun kürsüsünden ve münasip gördüğü diğer içtimâî muhitlerden neşr ve ilâ etmiştir.

Ziya Bey'de tıpkı Fihte gibi Darülfununların terbiye ve tedrisâtın ve milli iktisadın milliyet mücadelesinde ve millî bir devletin tesisinde ne azim tesîrâtı haiz olduğunu tanımış bir mütefekkiridir.

Ziya Bey büyük mütefekkirlerden pek azına nasib olan bir mazhariyetle hâl-i hayatında da kendi nazariyatının saha-i tetkike vazolunduğunu görmüştü. Makale sahibine göre hiç korkmadan iddia olunabilir ki Türk cemiyetinde vuku bulan milli, dinî ve fikri inkılâbât ve tahavvülâtın vukûunda Ziya Bey'in şahsiyeti ve nazariyeleri en büyük âmil olmuştur. Harb-i Umûnün devamı müddetince Ziya Bey askeri partinin isnadı olmuş ve bu partinin talihini elinde tutmuştur. Mütarekeden sonra da Mustafa Kemal Paşa ve rüfekasının muhitinde ilmî bir mevki-i hürmet kazan-

ve Türkiye'nin kurtuluş mücadelesinde Mustafa Kemal Paşa için kıymetli bir refik-i mesâi olmuştur. Mehmet Aziz Bey Ziya Bey'i bu hutut dahilinde Fihte ile mukayese ettikten sonra onun bir (sosyolog) ve feylesof sıfatıyla da fikirlerini tahlil ederek Ziya Bey'in ortaya başlı başına bir inkılâb-ı ictimâî vücuda getirebilmek için mebd-i hararet ittihaz edilebilecek bir şeyler ferketmiş olduğunu söylüyor.

Mecmuanın bizimle alâkadar en sâyân-ı dikkat tarafı Ziya Bey hakkındaki yazılardır.

Mecmuanın müteakip sahifelerinde Halide Edip Hanım'ın (Râikin Annesi) adlı romanının mabaadlı bir tercümesi ile Cemil Süleyman Bey'in (Küçük Muhibbe) isimli bir hikayesine rast geliyoruz. Daha aşağıdaki sahifeler Gürcü ve İran edebiyatından muntekip bazı hikâyelerle şiirlere tahsis edilmiştir.

Edebiyatlarına, san'atlarına ilim ve tarihlerine aid tetkik edilmedik bir nokta bırakmadıktan sonra nazarlarını şark hayat-ı fikriyesinin meçhul kalmış noktalarına tevcih edebilen bahtiyar Viyanalı muharrirlerin Orient Mecmuası karşısında duyduğumuz şey büyük bir takdir ve derin bir gıpta hissidir. Mecmua hakkındaki bu takdîr-kâr mütâlalaatımızı yazarak müessis ve muharrirlerini tebrik ederken memleketimiz hayat-ı fikriyesini garbe tanıtmak maksadıyla yapacakları intihaplarında daha fazla muvaffak olmaları hakkındaki temennimizin izharını da pek tatlı bir vazife biliriz.

DÂRU'L - ELHANDA BİR HATVE

Son haftanın mevkûtelere âleminde en mühim hâdisesi "Dâru'l-Elhan Mecmuası"nın intişarıdır. Yeni Dâru'l-Elhan hey'et-i talimiyesinin kendilerine bir tefekkür uzvu yaratmaları mûsikî hayatında yüksek bir ihtiyacın hiss olunmaya başladığına alâmettir. Mütenevvi ihtiyaçların münhasıran kendilerine has birer uzuvları bulunması mühim bir tekâmüle delâlet eder. Yalnız bu tekâmülün hakiki olup olmadığı muhitine yapacağı tesirle anlaşılacak ve bu tesir evvelâ müessirden gelecektir. Münevver muhit ve mecmuada her şeyden evvel nevi şahsına münhasır bir hayat görmek isteyecektir. Mütefekkirlüğümüzün çoğu şimdiye kadar böyle bir uzvun bulunmaması yüzünden mûsikî hayatına yabancı kalmıştır. Hatta bu yabancılık o kadar vahşî ve korkunçtur ki tahatturu bile nefse kıran gelir. Bugün hiç bir marifet ve sanat şubesi mücerret ve münzevî yaşayamaz. Muhtelif mütehassıslar, mütenevvi tefekkürler tarafından beslenmeyen, münakaşa ve tahlil olunamayan bir ilim limonluklarda yetiştirilen nebatlar gibi cılız ve kokusuz kalır. Mûsikî hiç şüphe yok ki nefis sanatların en samimisi ve en beşerîsidir. Romantizmden itibâren yalnız dînî hayat veya kibar sınıfa inhisar etmek istemeyen mûsikî, hayat menbaini kır çiçekleri kadar saf fakat metrûk halk melodilerinden alarak yükselmek, yükseltmek gayesini tutmuştur. Almanya'da "Kune", Fransa'da "Jean Jeck Rousseau" nun tesirlerinden başlayan bu rûhî ve samimi cereyan garbda şâyân-ı hayret semereler vermiş ve en büyük mûsikî dehâlarının inkişâfını temin etmiştir. Her yerde olduğu gibi bizde de geçirmiş olduğumuz mûsikî tevakkuf veya inhitâtının en mühim sebebi, fikrî ve hissî hayatımızın asırlarca devam eden durgunluğunda aramak lâzımdır. Mûsikî gibi derin bir tahassüs en manâsız itiyat ve göreneklerinin esiri olmuş bir muhitte elbette inkişaf edemezdi.

Yeni mûsikîşinaslarımız artık yalnız ustadan meşk almak veya sazlarına hâkim olmakla iktifâ etmeyeceklerdir. Vâkıa iyi çalışmak, virtiöz olmakta bir şey ise de yeni mûsikî hayatımızdan beklenen güzîdeler geniş ve yeni bestekârlarla mûsikî mütefekkir ve mûnekkitleridir. Bu günkü Dâru'l-Elhan proğramının senelerine ve ihtivâ ettikleri derslere bakılırsa buna henüz bir "Konservatuvar" demek ancak âtîsı itibâriyle doğru olabilir. İbtidâî tahsilinden sonra beş senelik bir meslek tahsilini bâhusus ince ve derin sanatta —fevkalâde zekâlar müstesnâ olmak üzere— ~~ANCAK~~ kalfa yetiştirilebilir. Mecmuaya bakılırsa müessesenin gayesi daha yüksek hamleler yapmaktır. Lise derecesinde ihşârî bir hars ve irfanı olmayan gençlerin muhtaç olduğumuz mûsikî teceddüdünü yaşatabileceklerini ümid etmek biraz güçtür. Dikkat edilirse en büyük mûsikîşinaslarımız kendi zamanlarının hars ve irfânında iyi hazırlanmış ve iyi yetişmiş olanlardır. Mevlânâ gibi dünyanın en büyük dehasının eserleriyle meşbû olan Dede Efendi'lerdir ki yüksek bir mûsikîye namzet olmuşlardır. Bugünkü Dâru'l-Elhanımızın / derecesi ve kabul ettiği talebenin seviyesi yüksek bir edebiyat ve felsefe harsını almaya müsaid değildir. Halbuki bunlar olmadıkça rûha vüs'at, hislere bekâret, müfekkiye servet gelemez. Yakın bir âtîde memleketimizdeki mûsikîyi temsil edecek olan Dâru'l-Elhan mezunlarının sanatlarının şeref ve ulviyeti ile mütenâsib bir sûrette yetişmek imkânına mazhar olmaları mûsikî muhiblerinin en büyük arzularıdır.

146

nu. 10, s. 145-146

Dâru'l-Fünun Rûhiyat Muallimi
Müstafa Şekib (TUNÇ)

"Millî Mecmua" Müdüriyet-i Aliyyesine:

Merbûtan takdim ettiğim cevabın mecmuanıza lütfen
rica ile takdim-i ihtirâmât eylerim efendim. 26 Şubat 1340
Maarif Vekâleti Müfettiş-i Umûmîle-
rinden AVNURREFİK

BİR TENKİDE CEVAP

13 Kânun-ı Evvel tarih ve 4 numrolu "Millî Mecmua" maalesef pek geç elime geçtiğinden "Tabî İlimlerin Umûmî Netice ve Mes'eleleri" hakkındaki tenkide ancak şimdi cevap vermek imkânını buluyorum. Münekkit Bey kâri'lerin belki henüz tanımadıkları bir eseri berbad etmekte pek büyük bir lisan mahareti gösteriyor. Bütün tarz-ı ifâde ve beyanından hayâli vâsî bir şâir olduğu ve müsbet ilimler ile zerre kadar alâkadar olmadığı anlaşılın sâhib-i makale ilmî tenkitlerde mûtâd olan "âfâkiyât = objektivite" ı terk ederek tenkidâtını tamâmen yanlış yollarda yürütüyor. Kendisini her şeyde, her mevzuda sâhib-i salâhiyat görmek gaflet ve dalâlette bulunanlardır ki bu tarzda tenkitleri girişmek cesaretini gösterirler. Her şeyden evvel şurasını münekkit beyin nazar-ı dikkatine arz etmek isterim ki ulûm-ı tabiiye ile esaslı bir iştigali olmayan bir kimse hiçbir vakitte ulûm-ı tabiiyenin felsefesi hakkında yazılmış olan bir eseri tenkit etmek salâhiyetini hâiz değildir. Tercüme ettiğim bu eseri bir kıraat kitabı veya bir roman gibi okuyup süratle anlamak tabîdir ki gayr-ı mümkündür. Bu gibi mevzuları ağır, ciddî eserlerin anlaşılabilmesi üzerlerinde uzun müddet âmâl-i zihin etmek, her cümle ve fıkrasında uzun uzadıya tevakkuf etmekle kabildir. Kitabın okunması yolunda tesadûf edilmiş olan sis tabakaları (?) nın yırtılabilmesi için ilmî bir nüfuz-ı nazar, derin bir vukûf ve ihtisas lâzımdır.

İmzasını gizlemek ızdırârında kaldığı anlaşılan münekkidin bu eseri tenkit etmek salâhiyetini hâiz olup olmadığı ancak isminin neşrinden sonra anlaşılacak bir keyfiyettir. Bundan başka bir tenkidin ilmen makbul olabilmesi için evvelâ eserin mevzuunda mütehasıs olmak ve saniyen eserin aslını tanımak şerâit-i asliyedendir. İşte ben münekkitten her iki sıfatında mevcut bulunduğu kâni değilim. Tercümenin fenalığına delil olmak üzere gösterilmiş olan birkaç cümlenin edebiyat nokta-i nazârından hâiz-i kemal olmasa bile lisan hatalarından salim bulunduğu tamâmen âşikârdır. Münekkit bu cümleleri anlamamış değil, anlamak istememiştir.

Çünkü bu tenkidi okuyan herkes bunun bir tenkid-i ilmî olmaktan ziyâde kıymetsiz bir tehzil olduğuna kanaat getirmiştir. İcâbında bîkarar ve hakîkaten otoriter zevatta bu hususta beyân-ı mütâlaa edeceklerinden pek gülünç olan bu tenkide şimdilik bu kadarla cevap veriyorum.

CEVABA CEVAP

(4) Numrolu nüshamızdaki "Bir Tercüme Afeti" tenkit-ten ziyade bir feryat idi. Çünkü artık bıçak kemiğe dayanmıştı. Tercüme nâmıyla ortaya atılan eserlerin mühim bir kısmında müthiş bir lisan iffetsizliği ve kâri'i istihfaf var. Bu lâkaydînin en derin kökleri daha çocuklukta aldığımız şımarık terbiyededir. Bu terbiye biri ya müstebit veya mürâf yapmaktadır. Hakikatlar bu iki temâyülümüzden birini tatmin etmişse hiddetimize pâyân yoktur. Fakat ne olsa zaman yürüyor. Lisanımızın istiklâl ve asliyetine inanmadığımız zamanlarda zavallı Türkçeye verilmeden sahte ve bozuk kıyafetler bırakılmadı. Bu cahil ve kör tahribat hep acimizi setreden vesîlelerle yapıyordu. Artık tercümeden anladığımız mânâ, Frenk müellifleri Türkçe konuşurabilecek ve Türkçe yazdırabilecek bir hâle getirmektir. Halbuki birçok tercümelerde tutulan yol adeta alaydır. Bu hükümde ne kadar doğru söylediğimizi Frenklerin birbirlerinden yaptıkları tercümelerle bizim tercümelerimizi kıyas eden derhal teslim edecek ve bu hususta hissemize isabet eden şeyin utanmak olduğunu göreceklere. Tercüme zaafını kendi gayretsizlik ve mes'ûliyet duygusuzluğumuzda arayacağımıza kâri'lere yükletmek en kolay bir müdâfaadır.

Mütercim bey tercümelerinin tenkit edilmiş olduğunu zannettilerse acele ediyorlar. Tenkit için herşeyden evvel anlamaya imkân olmak lâzımdır. Bu ise bu imkânın verilmediğinden ve çünkü birçok cümle ve ibarelerin "Türkçeden başka her şeye benzediğinden" şikâyet etmiştik.

İlimde edebiyat meselesine gelince, ilmin mevzuu usûl ve gayeleri edebiyat değilse de ifâdesi bir edebiyattır. Felsefi bir harstan / mahrum olan ekseri ilim adamlarımız hâlâ edebiyattan vezin ve kafiye anlamaktadırlar.

Halbuki edebiyat rûha tercüman olan en müessir ve en veciz bir lisan demektir. İlim ile edebiyata artık düşmanlığını bize aşıl原因an felsefe cahili edebiyat ve ilim hocalarımızdır.

Edebiyatsız eserler hangi mevzua aid olursa olsun neşredilemez. Nerde kaldı ki mütercim beyin felsefî edebiyatımıza ilâve etmek istediği tercüme "Yeni Tabiat Felsefemize Medhal" gibi behemehal edebî bir lisana muhtaç olan bir eserdir. Edebiyata tahammül etmeyen ve yalnız doğru bir lisan isteyen münhasıran "teknik" yazılardır. Bunların haricinde meselâ bir "fizik" kitabı bile edebiyat havasını teneffüs etmezse yaşayamaz. Mevzuun çetin, müdil ve ihtisası olması başka, edebiyattan mahrumiyeti başkadır. Feylesofların en çetin ve derini sayılan "Kant" in eserlerinde çok metin ve sağlam bir edebiyat hükümandır. İlimcilerimiz bu yanlış kanaattan kurtulmadıkça ne Türk harsına, ne de ilme hizmet edemeyeceklerdir.

Bu ifâdelerimizden tercümede lâyuhtîlik derecesinde bir kemal aradığımız zannedilmesin. Yorgunluk, dalgınlık gibi rûhî sebeplerle bazı tercüme hataları yapılabilir. Hattâ istilahlarda bazen sabit edilmeyebilir. Yalnız ana eserlerin tercüme ihtiyacını duyan ve bunu müstakbel nesillere karşı en az mes'ûliyetle yapmak vazifesinde olan bugünkü nesil, ihmallerle dolu ve cümle yamalarından ibaret meflûc tercümelere artık meydan vermeyecektir. "Te'lif ve Tercüme Encümeni" nin bu husustaki dalgınlıkları dikkat erbabının nazarlarından hiç kaçmıyor. Bugün ötede beride söylenenler günden güne çoğalıyor. Biz bunu vaktinde haber vermekle hem kâri'leri, hem de alâkadarları ikaz etmekten fazla bir şey yapmıyoruz. Ne vâdide olursa olsun henüz te'lif ve ibdâ seviyesine çıkmadığımızı hergün söyleyip dururken birde "tercüme" ve "adaptasyon" ları berbad edersek halimiz neye varacak?

Tercümelerde gördüğümüz elîm manzaraların tasvirine tam mânasıyla mecbûriyet hâsıl olduğu gün imza merakınız da zâil olabilir. Bunun için bir müddet müsâde buyurulmasını rica ederiz. Çünkü ancak bu sayede sırf hakikatlara müteveccih hasbî bir münakaşa kâbil olacaktır. Nitekim bunun içindir ki evvelâ hiç tanımadığımız mütercimleri intihap ettik. ve isim bile zikretmek istemedik.

Bu cevabımız da kâfi görülmesse "Tercüme Afeti"inde yaptığımız gibi âfâkî misalleri teksir edebiliriz. Esâsen berbat olmayan birşeyi berbat etmek mûcizeye mütevakkıftır. Bir de bu iktidar olsaydı en çok arzu ettiğimiz yerlere sarf eder ve bilhassa meflûc tercümelere ihyâ ederdik.

"İcabında bîtaraf ve hakikaten 'otoriter' zevâtta bu hususda beyân-ı mütâlaa edecekleri" vadinin bir an evvel incizâbına intizâren bu husus için sahifelerimizi kemâl-i memnûniyetle açık bulunduracağımızı arz edelim. Tâ ki hakikat bütün çıplaklığıyla meydana çıksın. Yirmi seneden beri kitap karıştırdığımız halde bir eserin ne yaptığını ve ne demek istediğini mukaddemesinde vâzihan göstermeyen ciddî bir esere tesâdüf etmedik.

Eğer bu eser hazmedilmiş olsaydı mütercim ifâdesinde "Buhner" in maddiyeciliği ile tabî ilimlerin elyevm vâsıl oldukları "Yeni Tabiat Felsefesi" arasındaki fark hakkında hiç olmazsa vâzih ve muayyen tek bir fikir söylerdi. Bilhassa frânk kâri'lerinin mümtaz bir zümresine hitap eden bu gibi eserlerin lisanımıza tercümelerinde mütercimlerin kendi kâri'lerini düşünerek eserin anlaşılmasını teshil edecek bir medhal yazmaları lâzım değil midir? Fakat bunun için mihanikî bir tercümeden başka daha neler istemez...

FEVZİ LÜTFİ BEY'E BİR DERS

"Samimiyet" klişesi altında nâmına ithaf ettiğimiz gülünç bendin daha ilk cümlesinde beni tanımadığınızı, benim fikir hayatını neşriyatımla tanımak zahmetini ihtiyar etmiş olanlara sarahatle itiraf etmiş bulunuyorsunuz. Bunun için intizarınıza rağmen size karşı kendi şahsım hakkında bir müdâfâ vaziyeti almayacağım.

Yalnız size, yani Türk Ocağı'nın nâşir-i efkârı olan Fevzi Lütfi Bey'e soracağım ki yeni hayata karışan ürkek, nev-şikefte kadınlığımıza böyle tüstahça -bu kelime sizindir- tecaviz etmek cesareti size nereden geliyor?

"Göller", "Sisli Geceler" muharriresi edebiyatımızın hürmete şayan bir simasıdır ki "Dergâh" risalesinde Halide Edib, Yakup Kadri, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Bey ve Hanımefendilere arz-ı hulusla başlayan ve daha sonra yırtıcı bir şekil alan yazılarınızdan son neşrettiğimiz "Serberim Şikâyetnamesi"ne varıncaya kadar "İşte coşuş budur" demek istediğiniz talihsiz satırlara ve bunların manasından çıkan bedbaht iltifatınıza mecmuamızın tarafınızdan gafilâne, tenakuzlu tenkidi dolayısıyla arz-ı iftikar mı etmişlerdi?

Fevzi Lütfi Beyefendi, sizin asil ve namuskârâne dediğimiz hareket ve tenkit bu mudur?

Ayrıca bu şâheseriniz bize güzellik ve şeref hakkında neler düşündüğümüzü de öğretmiş oluyor ki sahte vakar ve lâtifidiniz hakkında sizin için neden sonra vâkıfı olduğumuz gülünç vaziyetinizle beraber yarılarımızda bâdemâ daha az kibirli ve iddialı ve daha çok had-şinas olmak için ber ders teşkil edecektir zannederim.

Fevzi Lütfî Beyefendi mecmuamıza yazı yazarlar arasında sizin tayin ettiğiniz dereceler mevcut olmadığı ve herkes aynı derece ve selâhiyeti haiz bulunduğu için (çin yumuşak, döküntü alayı, türedi, şâyân-ı merhamet, nâbahte küstah) gibi sıfatları mebzulen istimal buyuran kaleminizi muvakkaten şöyle bir tarafa bırakınızda bakınız size bir

hikâye anlatayım:

Vaktiyle eski Yunanistan'da "İrus Teratus" adlı şöret düşünkü bir adamcağız varmış. Bu adamcağız meşhür olmak için her türlü çareye başvurmuş. Fakat bir türlü muvafak olamamış. Yine bir gün (nasıl yapıp da emelime nâil olayım) diye düşünmüş dururken aklına (Kuş) adasındaki (Artemis) mabedini yakmak gelmiş. Filhakika gidip mabedi yakmış, bu suretle müsbet surette nâil olamadığı emeline menfî surette ermiş. Fevzi Lütü Beyefendi, beşeriyetin bu adam hakkında nasıl düşündüğünü size söylemeyeceğim. Yalnız size soracağım ki sizin ziraat mektebi sıralarından sonra muharrirlik hayatına intisabınızda biraz buna benzemiyor mu?

nu: 4, s: 64

Y(ahya) S(aim) (OZANOĞLU)

MESLEK

"Meslek" in mecmuamız hakkındaki düşüncelerine daha epey zaman cevap vermekte maatteessüf mazuruz. Çünkü onun bir meslekte sebat edeceğine henüz kâni değiliz. Gazetenin program dediği şeyi biz baştan aşağı bir itiraf-ı zenüb silsilesi halinde bulunduğumuz için yarın bu günkü "Meslek" in de bir mesleksiz olarak ilan edilmeyeceğine emin değiliz. Gazetenin alemdar bir vakit komitecilik politikacılık, bolşeviklik tecrübeleri yapmış fakat bunların hiç birinde bir selâmet bulamamış, hepsinin altında kaldığını görerek binnetice üste çıkmak hepsiyle kırk yıldan beri malum olan bir meslek bulduğuna zahip olmuştur. Artık sen kemalin verdiği bir itidal ve temkin ile suya sabuna dokunmadan yalnız "Meslek" ci kalacaktır. "İttihatçı mısınız?" derlerse "hayır!" diyecek, "komiteci misiniz?" derlerse "aman!" diyerek, "Bolşevik misiniz?" derlerse "hâşâ!" diyerek. "Milliyetçi misiniz?" derlerse Ziya Gökalp üstada arka çevirerek Mükremin Halil üstadımızın eserine tevfikân "Anadolucuyum", fakat "Turancı" değilim diye haykıracak!..

İşte bir siyaset ki hem pratik, hem de tehlikesiz! İktisadi siyaset denilen bu çığırın manasını en iyi "Aydınlıkçılar" bilir. Biz "Meslek" şimdilik onlara havale ediyoruz.

Bize kalırsa sermayedarlarla amelenin menafini hem ahenk bir surette telif edeceğine inanan "Meslek" in çatacağı ilk kapı "Millî Mecmua" değil. "Aydınlık" mecmuasıdır. Asıl hasım dururken "Millî Mecmua" yı sayıklamak "Donkişot" u hatırlatmaz.

"MESLEK"E CEVAP

Meslek gazetesinin darulfünün arkadaşlarına hücum etmeye devam eylediğini ve geçen nüshasında lütfen benide unutmadığını söylediler. Meğer Meslek gazetesi Milli Mecmuanın 27 numaralı nüshasındaki "Volter Duzah Makar" ünvanlı makalemi, hücum için vesile ittihaz etmiş. Şaşdım: Çünkü, günün meseleleriyle alakası olmayan bir makale . Olsa olsa Sebül'ür-Reşad'ın buna itiraz etmesini bekleyebilirdim. Meslek'in tenkidi (eğer bu gibi yazılara tenkit ismini vermek câiz ise) şu hakikati bir daha isbat etmiş oluyor ki tarafgirliğin en manasız ve en cahilanesini taassup kadar kör ihtiraslarda beslerler. Makaleyi tenkit ne kadar fuzuli bir iş ise bu türlü yazılara cevap vermeye tenezzül etmekte o derece lüzumsuzdur. (Bahusus ki Meslek gazetesi o makaledeki iddialarımı cerha yanaşmıyor.) Ancak, Meslek gazetesi bu şahsi hücumlarla darulfününun heyet-i umûmîyesine bir darbe vurmak istediğinden tenkitlerinin ne mahiyette olduğunu göstermek üzere âtideki satırları yazıyorum:

Meslek gazetesi bu makalenin üslubuna, mevzuuna serlevhasına itiraz ediyor.

Üslubumun beğenilmemesini pek muhak ve mantikî buluyorum. Meslek gazetesinin üslubu nasıl dimağına hoş gelmiyor ve bana eski Tercüman-ı Hakikat'la haftalık Malumat gazetesini hatırlatıyorsa benimde üslubumun Meslek gazetesi heyet-i tahririyesinde aynı tesiri yapmasını tabi telâkki ederim. Buna hiçbir diyeceğim yok. Mevzuuma gelince Maalesef onlar bunu anlamamışlar. Anlamış olsalardı onun zannettikleri gibi bir mevzu olmadığını farkına varırlardı. Mevzuumu Mithat Efendi karî diye tassaif etmekten maksadın ne olduğunu pek anlayamadım. İyi hatırlayamıyorum, fakat zannedersen Mithat Efendi "Nasraniyete Karşı İslamiyeti Müdafa" namıyla veya ona benzer bir ünvanla bir eser yazmıştı. Meslek gazetesi bu eseri ima ediyorsa

çok yanılıyor. Ben bu makalemde hiçbir din ve mezhebi müdefaâ veya red salahiyetini kendimde görmediğimden bu gibi meselelerde tamamıyla bitaraf bir vaziyette kalırım. Eğer bir dini müdafa etmeye kalkışsaydım Mithat Efendikarî bir mevzu intihab ettiğimden dolayı değil (Mevzilar eskimez daima yenidir.) Fakat Meslek gazetesi gibisalahiyyettar olmayan şeylerle istigal eylediğimden dolayı ben de bu gazeteye iltihak ederek kendimi suçlu bulurdum. Mevzuum şundan ibaretti: "Volter umumiyetle her dinin ve bilhassa Katolikliğin düşmanıdır. Bir dinin ihtiva eylediği mucize ve "sır" unsurları ne kadar çok olur, tabiat ve muntıktan ne kadar uzaklaşırsa Volter'in ona karşı husumeti o derece artar. "Mehmet" namındaki piyesi İslâmiyetten ziyade Hıristiyanlığın aleyhine tevcih edilmiş bir eserdir. Görülüyor ki mevzuun tamamıyla ilmî ve bitarafânedir. Bunu tevsî etmekle insan ancak Volter'in din hakkındaki telâkkilerinden bahsetmiş olur. Fakat filan veya filan dini müdafa etmiş olmaz. Bu farzda bir yazının ilmî olabileceğini onlar takdir edemiyorlarsa kabahat bende mi? Bu mevziin Mithat Efendikarî veya bilmem ne karî olmasını havsalam olmaz. Bir mevzuun tarz-ı tevsii şu veya bu türlü olur. Fakat mevzuun kendisi değil aynı mevzudan taban taban zıt ruh ve zihniyetlerle bahsetmek kabildir. Bunu Meslek gazetesinde pek iyi bilmeleri icap ederdi. Harbi umuminin hitamı arefesinde herkes saman ve süpürge tohumundan ekme yerken itilâf orduları Almanya hudutlarında ve Balkanlarda muzafferane yürürken itilaf gazeteleri vaziyetimizi muzlim olarak tasvir ediyorlardı. Halbuki aynı tarihte eski Tanin'in son sermuharriri kati muzafferiyetimizden bahsediyor, vaziyetimizi pembe görüyor veya gösteriyordu. Demek aynı mevzuu bir hakikati ortaya koymağa yaradığı gibi bir fikri-i mahsusun müdafasına da hizmet edebilir. Ben o makalemdeki mevzuu müdafa ruhuyla değil, bir hakikati meydana koymak maksadıyla tetkik etmiştim.

Makalemin başında ve nihayetindeki "Volter duzah-ı makar" ve "Volter a'raf-ı makar" terkiplerine dair Söz

söylemek zaid. Fakat madem başlardım ona da cevap vereyim. Meslek gazetesi yine üslubunu begenmeyecek. Lâkin ne yapayım ki tekerrürlerden biraz hoşlanırım, onun için yukarıda söylediğimi tekrar edeceğim: "Makalemi anlamış olsa idiniz benim de sizin gibi o terkiplerle istihza/ettiğimi anlardınız." Bu gibi terkipleri sade köhne oldukları için değil aynı zamanda sevmediğim bir zihniyeti ifade ettikleri için beğeniyorum: Ben şahsiyetlere kanaatlara iyilik veya fenalık damgalarını basan zihniyetlere

"Mithat Efendikârî" gibi tevsifleri manasız bulduğum kadar "cennetmekan", "cehennem makar" terkiplerini de müna-sebetsiz addederim. Bu noktaya makalemin başında ve sonunda işaret etmiştim. Makalemden (mutlaka) kelimesini tekrar ederek şu suretle nihayet veriyordum: "Biz lanet veya rahmet okumamak prensipimize sadık kalarak Volter'in ne cennete, ne cehenneme gitmesini temenni etmiyeceğiz... Fakat Volter'e mutlaka yer göstermek ve makalemize mutlaka levhaya uygun bir hatime bulmak lazım gelirse: "Volter a'ref-ı makar"der geçeriz." Bu gibi vasıfları sevmediğimi anlatmak için bilmem daha açık bir ifade bulmak kabil mi?

Fakat meseleyi lüzumundan fazla uzatıyorum. Meslek gazetesinin benden ziyade darulfünun heyet-i umumiyesine kasdı var. Hiç şüphesiz Fransa Akademisi ile azasıda dahil olduğu halde her müesseseyi ve her şahsı tenkit etmek mümkündür. Asırdide ve sinesinde bir çok dehaları taşımış olan Fransa Akademisini ve azasını Alfons Dude mükemmel bir surette tezyit ederek "L'immortel-lâyemut" namındaki şaheserini vücuda getirmiştir. Fransa Akademisi ile bu derece istihza edilebildikten sonra ancak beşon senelik bir hayata malik olan zavallı darulfünunumuzu ve heyet-i tedrisiyesini istihfaf etmek işten bile değil. Mezkur romanı "Meslek"cilere şiddetle tavsiye edeceğim.

Darulfünuna hucum etmek isteyen bu gazete o eserden pek çok istifade eder. Bu tarzda istifade imkanını bulamadıkları takdirde hiç olmazsa en müdhiş tezyif silahları hasma karşı tevcih edilirken bile nezahet-i

lisaniyenin muhafaza edilebildiğini ve bilerek bilmeyerek anlayarak ve anlamayarak "ayıp" kelimesini kullanmanın asıl ayıp olduğunu idrak etmekle belki muvaffak olurlar ki bu kâdarcığı da anlar için büyük bir kazançdır. Tenkid hatta tezyif caizdir. Meslek gazetesinin tenkit ve tezyiflerinin bir kanaat mahsulü olduğuna kani olsaydım o tenkitlerine sevinirdim. Zira tenkit sayesinde ki müesseseler ve samimi ve bîtarafâne olmak şartıyla.

Alfons Dude yukarıda zikri geçen eserini bir kim ve ihtirasın zebunu olarak kaleme almadığını isbat etmek için mukaddeme yerine romanın başına hakikate tamamıyla mutabık olan şu cümleyi koymuştu: "Ben akademi azalığına namzetliğimi vaz etmiyorum." Şimdi Meslek alemdarına soralım: Kendisi de "ben Alfons Dude" gibi gazetesinin başına şu cümleyi geçirebilir mi? "Darulfünun müderrisliği için asla müracat etmedim, etmiyorum ve etmeyeceğim." Eğer bunu yapabilirlerse aleyhinde yazılan şeyleri de istisna etmeksizin "Meslek" gazetesinin darulfünuna aid bütün yazılarının altına gözlerim kapalı olduğu halde ben de imzayı otmakta tereddüt göstermeyeceğim.

nu: 28, s: 449,450

19 Kanun-ı Evvel 1340

Darulfünun Garp Tarih-i Edebiyatı Müderrisi.

Musahabe

BİR MESLEKİ AHLÂK NUMUNESİ

"Meslek'e Son Hitap"

İlmin ve Darulfunun'un memleketimizde daha kuvvet ve kudretle isbât-ı vücut etmesi namına son zamanlarda açılan mücadelenin en samimi ve hararetli müdâfii olduğunuz göstermek için elden geleni yapmakta hiç kusur etmedikliğinizi elhak müsellemdir. Devam ediniz: Ahlak mesainizi mübarek etsin. Yalnız Darulfunun'un harimini ve hatta o hiç beğenmediğiniz Edebiyat Fakültesi'ni yakînen tanısaydınız bu arzu ve ihtiyacın sizin daha çok evvel orada takdir ve bu uğurda mümkün olan her tedbire tevessül edildiğini anlardınız. Yine tahkik etseydiniz görürdünüz ki Darulfunun mefhum ve ehemmiyeti ve hatta hayat ve tedrisatını yeni kıymetler ve muasır dârulfünunlar seviyesine çıkartmaya en fazla cehd sarfeden ve bu hakikatları efkâr-ı umumiyeye telkin ile neylerin başında yine istihfaf ettiğiniz o Edebiyat Fakültesi vardır. Bunu söylemekle beş seneden beri içinde olduğum bir fakülteyi öğmüş değil bilakis vazifelerinden birini yapmaktan geri kalmamış olduğunu söylemiş olurum. Evet Dârulfunun on, onbeş sene evvel bazı nadir şahsiyetler istisna edildiği takdirde hey'et-i mecmuasıyla ancak bir âli mektepti. Fakat bu hali en yakından takdir edenler yine Dârulfununundaki o nadir şahsiyetler idi. Bunların görüş, anlayış ve mücâhedeleri semeresidir ki eski bir Dârulfunun hocası olan Merhem Burullah Efendi'nin Kuvve-i icrâiyeye geçmesini müteakib ilk evvel liselerin tekamül ettirilmesine çalışıldı. Ve biraz sonra Galatasaray mezunlarıyla lise Dârulfununu arasında bir hayli genç berâyı ihtisas Avrupa'ya gönderildi. Bir taraftan da memleket münhasıran kendi müesseselerinde pek kıymetli bir takım şahsiyetler yetiştirmiş idi. Artak bu iki mütefekkir ve ihtisasa sahip veya namzet zümrenin ergeç birbirlerini

cezbederek daha asrî ve daha yüksek bir ilmi ihtiyaca tercüman olacakları şüphesizdi. Nitekim Şükrü Bey'in Maârif Nezareti zamanında Dârulfünuna verilmiş olan ehemmiyetin hakiki sâik ve istinatgâhı bu mühim zümrenin duyduğu ve duyduğu ihtiyaçtan başka bir şey değildi. Bütün dünyada ilim için yegâne meslek ve medâr-ı Maişet Dârulfünun hocalığı olduktan sonra vevki pekaz olsun ilim için yetmiş ve ilim hayatına teveccüh etmiş insanlar sokak ortasında mı kalacaklardı? Vakıa bu şahsiyetlerden çoğu, bedbihler için belkide hiç biri ideal bir âlim değildi. Fakat, hangi müessesese vardır ki ilk temelini tamamen ideâl erkân ile kurmak saadetine mazhar olmuş bulunsun? Elverir ki bunlar arasında kudret ve nüfûz-ı ilmisini tanıtabilmiş bir kaç zat olsun. Bunlar mevcut olmadıkça Dârulfünun te'sis ve ihya etmeye kim ve hangi kuvvet heves ve cesaret gösterebilir? Bir asra yakın bir zamandan beri bizde de bir Dârulfünun te'sis ve ihya etmek teşebbüsleri tekerrür ve nihayet bu istikrarsızlıklar bir istikrarda takarrur etmişse bundan hayret veya hiddet eyleyecek ne olabilir? Herkes kör ve âlem serser farz edilmeli ki bizde de bir Dârulfünun'un zuhur etmiş olmasına taaccüp edilebilsin. Bugün kuvvetli veya zaif bir Dârulfünun'umuz olmuş ise bunun sebebi vücudu olanlar her şeyden evvel ilim için doğmuş ve ilim için büyümüş vatandaşlarımızdır. Her zaman ve her yerde Dârulfünunların asıl mayası beka ve terakkisinin kâfilleri buhlar olduğu gibi Türk Dârulfünununu da evvel ve ahir bunlar yapmış ve buhlar yapacaklardır./

550

Şimdi soruyorum: İlmin ve medeniyetin bu öz analarına hangi millet layık olduğu dikkat ve ihtimamı göstermiştir? Yine hangi millet insanları vahşetten medeniyeti yükseltenlerin tarihi kendisine yüzkarası yapmamıştır? Son asrın gösterdiği bir derece istisnâdan sarf-ı nazar edersek yine hangi millet bu hakiki ve büyük insanları en aydın bir prens, en mütereddi bir şehzade, en zalim bir derebeyi en muhtekir bir banker, en kalpazan bir şubası kadar itibar ve kazanca mazhar etmiştir? Çoğunun kederi, ya

derisi yüzölmek, ya ateşe atılmak, ya zindanlarda çürütölmek, ya bir lokma ekmeğe muhtaç bir halde süröndürölmek ve ya vatanından zillet ve hareketle koğulmak olmamış mıdır? İnsanlar, nasıl ilim ihtiyacını en geç ve güç takdir etmişlerse kendilerini hıttantular seviyesinden kurtararak bu günkü muazzam ve medeni milletler seviyesine çıkartan alimleri de en sonra düşünmüşlerdir. Emin, muhkem ve ölçölü bildiğimiz ne kadar şeyler varsa hep onların kahr ve metrukiyet içinde yaptıkları eserler olduğu halde bu bilgilerin imkân verdiği saâdet, servet ve ikbalden kendilerine düşen hisse nedir? Onlar olmasaydı dünyaya geldiğimizden bihaber olarak cinler periler ve şeytanlar içinde bunalmış insan süröleri halinde yaşamaktan başka ne yapacaktık? Milletlerin birbirini ezmek ve yemek için sarfettikleri kuvvet ve servetin milyarda biri olsun kâinatın vahdet ve tevazün kanunlarını bulmak için ömürlerini sarfeden âlimlerin muvaffakiyetlerine sarfedilmiş midir? Alelâde insanlar için hemen meslek ve her türlü kazanç kapıları açık bulunurken hakiki alimler için nafaka olabilecek bir meslek tesis etmek hiç düşünölmüş müdür? Tarihin malum olan mebdelerinden tutunuz da son asra gelinceye kadar yetmiş olan alimlere mesleklerin en nankör ve bihayli bir halde bırakılan hocalıktan başka bir kazanç imkanı verilmiş midir? Pek nadir bir takım hükümdarlardan her nasılsa bir parça teveccüh ve ihsan gören alimleri tarihler parmakla göstermiyorlar mı? Bugün bile en müterakki ve en zengin milletlerde âlimin ilmini değil yalnız hocalığını ödüyorlar. Herkes ilmi ya bedihevâ veya kelepür almak veya sahibini bir vesile ile perişan ve helâk ettikten sonra mirasına konmak istiyor. İşte koca insanlar ilme ve alimlere karşı bütün bir maziyi dolduran bu nankörlük ve insafsızlık nümünelerini gösterdikten sonra ananenin halde ve istikbalde daha bir müddet ve belki de ebeden devam etmesinde hayret edilecek ne olabilir? Nerede kaldık her şeyden ziyade ilim ve marifet nimetini idrakten geri kalmış muhitimizde sizlerin insaf ve merhametimiz inkişâf etmiş olsun. Halkın ruhunda kök-

leşmiş şuuruz bir temâyülden mahir ve işgüzar adamlar gibi istifade etmek hususunda gösterdiğiniz dirayetten dolayı iş adamları sıfatıyla sizi tebrik etmeyecek insanlar az değildir. Fakat sizin yalnız gazetecilik değil, yeni müverrihlik, münekkitlik mesleği temsil ve mesleği ahlâk mümessilliği gibi bir takım meziyetleriniz daha var. Benim sizleri bütün bu yüksek ve sivri şahikalarda tarassud ve muhakeme etmeye ne salâhiyetim, ne de cesaretim müsaidir.

Yalnız senelerden beri uğraştığım ve uğrunda vakf-ı hayat etmeyi emel edimdiğim küçücük bir marifet vesilesiyle gazetenizin yaptığı maharet ve gösterdiği faziletlerin bir bilançosunu şuracıkta kaydetmeye müsadenizi talep ederim.

Ben, maârif vekâletinin teklifi üzerine liseler için bir "Rûhiyat" kitabı yazıyorum. Geçen senenin Mayıs ayında yapılan bu teklif üzerine gecemi gündüze katarak mekteplerin açılması zamanına, yani Eylül ortalarına kadar onbeş forma yazıp tabetdirebiliyorum. Bu onbeş formanın son tashihleri yani hata ve sevap cetveli -kitap bitmediği için- henüz yapılmadan mekteplerin açılması dolayısıyla hoca ve talebelere tevzi olunmasını yine Maârif Vekâleti Matbaa-i Amire'ye tebliğ ediyor. Bunu eline geçiren bir lise muallimi bir kaç tab hatasıyla yanlış dizilmiş bir iki cümleyi parmağına dolayarak benim cehaletimi teşhir etmek sevdasına düşüyor. Bunu evvela "Vakit" de iki harfli bir imza ile yapıyor. Arkadaşlarımdan birinin ihbârı üzerine kemal-i ciddiyetle gazeteyi alıyor ve okuduktan sonra ağzımdan ilk çıkan cümle: "Bu zavallı adam hasta!" Demekten ibaret oluyor. Güzide talebenden İstanbul Erkek lisesi felsefe muallimi Hasan Ali Bey ertesi günü bana hayret ve heyecan içinde gelerek:

- "Gördünüz mü?" diyor.

- Neyi?

-(Vakit) deki yazıları? Eğer siz cevap vermezseniz ben yazacağım diyor./

551

Bitabi o da susmayı tercih ediyor. Fakat, bu biçare müvekkit edindiği fikr-i sabiti bir türlü unutamıyor. Bir gün Meslek muharrirlerinden ve Kabataş Lisesi felsefe

muallimlerinden Servet Bey kendisine rast geliyor: "Aman birader, bizim gazeteyede yaz!" diyerek zavallı hastanın yakasına yapışıyor. O da kendi ifâdesiyle söylediği gibi nevbeti üstünde eski fikr-i sabitlerini biraz daha şişiriyor. Ve fazla olarak yazmadığı şeyleri de yazmış gibi göstererek bozuk düzen bir sürü malumat zikrediyor. Ve sonuna güzel de bir beyit konduruyor. Bunun üzerine kabîl-i hitap olur diye "Meslek" de Servet Bey'e açık bir mektup yazıyorum. Burada arkadaşının maalesef hasta olduğunu, kitabın bitmediği halde behemehal tenkit edilecekse bu himmeti bir lise felsefe muallimi olması dolayısıyla kendisinin yapmasını ve bu suretle hiç olmazsa aklı başında birisiyle konuşmak imkanını bana vermesini ve aynı zamanda telâş ve ehemmiyetle istediği tenkidin mahiyetini gösterecek maddi bir delil gösterdiğimi kemâl-i safvetle anlatmıştım. Kendisinden aldığım cevap pek nazikâne ve hürmetkârane olmakla beraber konuşabilecek hiç bir yeri yoktu. En müsbet hükmü: "Ben sansür değilim, o maddi delil gösteriyor, boş ilim davasında bulunuyor" mealimde toplanıyordu. Cevabın bu garip hâlet-i ruhiyesi karşısında kendi kendime: "Allah Allah, dedim, sakın ben gayr-ı maddi delil göstermiş olmayayım?" Fakat hayır, aklım başımda kitapta meydanda. Ben maddi delil gösterdim amma Servet Bey Dârülfünun hocasında seciyeli ve namuslu bir hüviyet tasavvur edemediği için olacak ki benim belki de bir hakkabazlıkla kendisini iğfal edeceğimden korkarak hemen: "Ben sansür değilim!" Hazır cevabını buluyor ve beni habt ediveriyor. Bittabi bunada susuyorum. Arkadan yine o zavallı arkadaşı tamamen aynı nakarat ile, fakat bu sefer evvelki makalesindeki fikirleriyle tenakuzlar yaparak rücu etmeye başlıyor. Yalnız bu rücuun fikr-i sabitlerine yaptığı tazyikten kurtulamayarak büsbütün kendini kayıp ediyor. Ve şu iftiraya kadar varıyor: "Mühterem müellif, henüz yazılmamış kitabını yazılmış gibi göstermek suretiyle meârif vekâletini iğfal veya onun emniyetini suistimal eylemişti" diyor. Zavallı hasta, bu vehme belkide istemiyerek nûkat hastalığı icabı çâr u nâ-

çâr düşüyor. Hastalığın bu suretle tamamen ayan olduğunu görünce meslekdaşı ikaz etmek ümid-i sâfiyânesiyle Meslek'e daha fazla bir mektup yazıyorum. Burada hastalığı gün gibi gösterecek tenakuzları sayıyorum ve aynı zamanda kitabımı ne surette yazdığımı "Rûhiyat'ın mukaddemesinde zikrettiğimi ve bunu elimdeki resmi vesikalarla da isbat edebileceğimi ilâve ediyorum. Nedense bu mektebumun, ilk mektubum ki posta ile gittiği halde ellerine vâsıl olmamış olduğunu haber alıyorum. Eğer "Meslek" evvelce benim ve bazı meslekdaşlarım hakkında düzgün hareket etmiş olsaydı mektubun talihsizliğine inanırdım. Fakat bir kere aldanan bir adam artık hiss-i itimadını kolay kolay iade edemez. Bunun için "Meslek" in bu halet-i ruhiyemi mazur göreceğini ümid ederim.

İşte meselenin bilançosu yine burada bitti. Bu öyle bir mesele ki bazı münevverlerimizdeki seciye zaafını bir kere daha isbat ediyor. Memleketin selâmetini düşünen vicdanlar asırlarca süren tereddidimizin son bakıyesi olan bu afetten en çok korkmalıdırlar. B öyle korkunç, ve müzmin bir mayedir ki sirayet tevsiine mani olacak tedbirler alınmazsa istikbâlimiz çok acıklı facialarla çalkalanmaktan kurtulmayacaktır.

Aziz kâriiler, bu meseleye verdiğim ehemmiyeti benim gibi takdir edip etmeyeceğinizi bilmiyorum. Fakat seciye-nin en hurda zaaf ve tehlikelerini görmek ve takip etmek vazifesi olan bir insanın bu tahlil ve ikazını hiç olmazsa tecvizdemi etmezsiniz?

nu: 34, s: 549, 550, 551

18 Mart 1341

Dârulfünun Rûhiyat Müderrisi
Mustafa Şekib (TUNÇ)

TENKİT

BİR LUTUFKAR MÜNEKKİDE CEVAP

-Milli Mecmua Müdüriyetine-
Müdür Bey

Mihrap Mecmuası'nın Teşrin-i Evvel 1340 tarihli nüshasında Mehmet Ali Aynî Beyefendi'nin benim tercüme eylediğim İctimaiyat kitabına aid bir tenkitnâmesi intişar eylemiş İlahîyat medresesi müderrisinin vukuf ve salâhiyet-i kâmilisane binaen pek mühim olması lazım gelen bu makaleyi derhal okumaklığın iktiza ederdi. Maatteessüf geç haberdar oldum. Bundan dolayı cevap vermekte de geç kaldım. Mecmuamızın bir köşesinde bu cevabımın, uzunca olmasına rağmen dercedileceğini lütfkârlığınızdan beklemekteyim.

Cevap vermek istiyorum; fakat nasıl vereyim? Müşkülüm var: Mehmet Ali Beyefendi beni bir taraftan layık olmadığı iltifata mazhar, diğer taraftan da yine müstehak olduğumu hiç zannetmediğim tenkidâta düçar kılmış. Lâyık olmadığı iltifat var: Zirâ alelâde bir mektep kitabının tercümesiyle yaptığım ufak hizmet pek âzam oluyor. Müstehak olmadığı tenkidât var: Zira altından pek kolaylıkla sıyrılacağım kusurlar bana affolunuyor. Bu ifrat ile bu tefriti neye haml etmeli? Bence ancak bir sebep vardır: Mehmet Ali Aynî Beyefendi mütercimi teşvik etmek istedi, bu maksatla hizmetini büyük gösterdi. Fakat esere de hiç kusursuzdur demek elinden gelmediği için en hafif kusurları ihtihap ederek ona kolay bir mazhariyet temin etmek gayesini takip eyledi.

O halde, madem ki böyle bir zafer mev'uddur, bende ondan istifade edeceğim, ta ki münekkidime karşı borçlu olduğum teşekkürü (kendilerinin yaptığı tenkit gibi) kısmen olsun edâ edeyim. Aynı zamanda karilerden bazıları ilahiyat müderrisinin tenkit makalesinin bu hakiki hedefini tayin eylemekte güçlük çekdilerse, ihtimal on-

lara da yol göstermiş olurum.

Kusurlarım yok mu? Şüphesiz var. Hatta Mehmet Ali Aynî Beyefendi'nin bana isnat eylediği en büyük kusur: Acele ile tercüme etmiş olmak bile kısmen doğrudur. İctimâiyat derslerinin tercümesinde 160'ıncı sahifesinden 220'inci sahifesine kadar imtidâd eden bir kısmını tercüme edilmek üzere tanıdığım bir zâta tevdi eyledim. 417 /idi. Ancak tab sırası o kısma geldiği vakit o zatın muavenetinden istifade edemeyeceğini maatteessüf anladım. Ondan dolayı bu kısmını azami süratle bizzat tercüme eyledim. Öyle yapmasaydım meârif vekaletinin o esnâda birçok ders kitapları basdırmaya mübâşeref eylemiş olmasına binâen tab'ın biraz gecikmek ihtimali vardı.

Fakat itinasız ve dikkatsiz tercüme edildiği iddia olunuyorsa bu iddiayı şiddetle reddederim. Bütün kitapta anlamayarak yalnız iki cümle tercüme eyledim: Birincisi 91'inci sahifede maderi aile hakkındaki bir cümledir ki o sahife zirine mevzu notta neden tereddüt eylediğimi gösterdim. İkincisi 326'ıncı sahifede garp müsikîşinaslarına aid birkaç satırdır. Bu noktada cehâlitin itiraf etmekten hiç çekinmiyorum. Fakat Mehmet Ali Aynî Beyefendi'nin bana tevcih eylediği diğer itirazlarında vârid olmadığını zannediyorum.

Şimdi bu itirazlara cevap vermek için ilâhiyat müderrisinin takip eylediği tertipten biraz ayrılacağım. Tenkit ederken evvelâ müfredât, sonra terkib-i kelâma nazaran hatalar gösterilmiş. Bana kalırsa evvelâ (ister bir kelime, ister cümle olsun) lisân-ı âdiye âid tercüme hatalarını sonra lisan-ı ilmiye aid tercüme hatalarını yani istah hatalarını, nihayet malumat eksikliğine delâlet ettiği zannolunan hataları münakaşa etmelidir. Terkihi değiştirmek ile beraber bana tevcih olunan itirazlardan hiç birini anlatmayacağım.

Lisân-ı Âdi hataları? Bir kısmı var ki eğer zannelediğim gibi mahza benim kusurlarımın pek ufak şeyler olduğu kanaatini hasıl etmek için intihap edilmemiş ise

neden Mehmet Ali Ayni Bey'in bunları zikrelediği anlamaklığın kabil değildir.

1- Decrire'yi tercüme ederken "anlamak" demek şüpheli hatadır. Onun yerine tasvir demek daha iyidir. Fakat fikrimce "anlatmak" demek hiç olmazsa bu mahalde en alasıdır. Ben müsveddelerimde anlatmak yazmışım. Fakat matbu kitapta "anlamak" çıkmış. Bu mürettip sehvim gözden kaçmasının sebebi her iki şekilde de cümlenin manasının bozulmasından ibarettir.

2- Par necessite'yi tercüme ederken "zarûret ve ihtiyaç sevkiyle" dememişimde "izdırârî olarak" demişim. Mehmet Ali Aynî Beyefendi'ye aiz edeyim ki, farz-ı muhal olarak, bu kitap bir defa daha tab edilirse bu noktada metni değiştirmeyeceğim ve bana hak verileceğini de zannediyorum.

3- "Etahir" fiilini tercüme ederken "isbat" diyecek yerde "tesbit" demişim. Burada ihtimal, arapça bilenlere karşı bir cehalet eseri göstereceğim amma dayanmıyorum. Benim nazarımda amelî netice itibariyle ifrat ile tefrit arasında fark olmadığı gibi mana itibariyle de isbat ile tesbit arasında fark yoktur. Her ikisi de sabit kılmak demektir. Vakıa maddi eşyayı sabit kılmak mevzubahs olunca Türkçede yalnız "tesbit" deriz. Fakat insaf olunsun. Burada mevzubah olan bir sandalyenin sallanan ayağı mıdır? Müellif bize vak'alar arasında (terdin ictimâî hayata merbutiyeti ile intihar arasında) bir tesbitten bahseriyor. Benim bildiğime göre bir nisbetin ilmî olarak tesbiti onun isbatı demektir.

İlâhiyat müderrisinin zikrelediği diğer kelimeler daha ziyade münakaşaya muhal verebilir? Fakat bunlarda da beni mahcup edecek bir fena tercüme göremediğim gibi Mehmet Ali Beyefendi'nin teklif eyledikleri tashihlerin de kamilen hüsn-i intihab edilmiş olduklarına emin değilim.

4- Parquer-mecâzi manada tıkinak, hapsetmek demektir. Hatta Larus'ta bile bu mana için benim tercüme eylediğim metne tamamen mümâsil olan parquer les hammes pas caster misali irad olunuyor. Mehmet Ali Aynî Bey ise manayı "tasrih" eylemek arzusuyla "sınıflara ayırmak" suretinde tercüme etmek istiyor. Bilmem iyi bir tercüme mi? Ayrılanlar birleşebilirler, ancak hapis edilenlerdir ki berleşemezler. O halde "ayırmak" kelimesi mektepte birleşemeyeceklerini anlatmak isteyen müellifin fikrini ifade için çok zayıftır.

5- Gelelim precis kelimesine, bunun manası ne kadar Imprecis'dir! Mehmet Ali Aynî Bey'de bu kelimenin birçok manası olduğunu kaydediyor. Şunada dikkat etmeli ki bu manalar arasında müşterek cihetin ne olduğunu kavramak biraz güçtür. Benim kanaatımca Fransız lisanında bu kelimenin muhtelif manaları arasında yegâne müşterek olan cihet net yani sarîh olmaktır. Nitekim larus'da da bu manaların her biri tefsil olunurken daima net ile tarif ediliyor. Diğer taraftan bu kelimenin her manada zıddı canfus=imprecis=Vaque yani gayri sarîhtir, bundan dolayı diyorum ki fransızca precis/ kelimesini Türkçe'ye tercüme ederken daima sarîh kelimesini kullanırsak ihtimal bazen tercümemiz eksik olur. Fakat yanlış olmaz. Çünkü bu mana daima bu kelimedede mevcuttur. İcab ederse yerine göre diğer bir kelime ilavesiyle ifade eylemek istediğimiz nükteyi daha kuvvetlendirmiş oluruz. Fakat Mehmet Ali Aynî Bey'in yaptığı gibi mesures precises yerine kati tedbirler demek doğru değildir. Kati tedbirler fransızcası olsa olsa irrevceabledehntif gibi bir kelime ile ifade edilebilir. Yoksa kati tedbir dersiniz mesures precises demek isteğinizi kimse anlamaz. Texteprecis makabli olarak Mehmet Ali Aynî Bey muayyen bir metin diyor. Burada vâkia manaya daha yakındırlar. Mamafih yine tamam maksadı ifade etmemişlerdir. Çünkü muayyen bir metin intexte determine demektir. Halbuki bu metnin net yani sarîh olduğunu da anlatmak lazımdır. Nitekim larus'da gösteri-

liyor. Bencede precis ile determine arasında nettement fixe demektir. Mesela "etabli" ihtilafında metin muayyen-
dir, fakat sarih değildir. Tefsire muhtacdır diyenler var.

Bütün bu kelime ihtilafları ehemmiyetli şeyler mi? Bence hayır. Çünkü onların hiç birisi Mehmet Ali Beyefendi'nin veya benim Fransızcaya vukufsuzluğumuzdan naşet etmiyor. Belki daha ziyade Türkçe'de zevklerimiz, üsluplarımızın ayrı ayrı olmasından ileri geliyor. İtalyanlar mütercime hain demişler. Bu söz az çok doğrudur. Hiç bir lisanın kitabı yoktur ki diğer bir lisana naklolunurken bütün manası sadakatle ifade olunmak müyesser olsun. Daima mütercim kendiliğinden birşey ilâve edecek, hatta ilâve etmek istemiyorsa zarurî olarak eksiltecektir. Her mütercimin de zevki, fikrî temayülleri bir olamayacağından arada ister istemez ihtilaflar olacaktır. Aristo'nun aynı eserinin (meselâ nikumake ahlâkının) Almanca ve Fransızca beş altı defa başka başka tercüme edildiğini gördüm. Hem de o tercüme arasındaki ihtilaflara nazaran bizim gözden kaçırdığımız şu ihtilaflar hiç mesâbesinde kalır.

6- Yine lisan-ı âdiye taalluk eden fakat daha ziyade umumî bir üslup meselesi olan bir noktada da Mehmet Ali Beyefendi'yle uyuşamıyoruz. Herkes bilir ki Fransızcada icaz, münakkahiyet üslupda en ziyade aranan meziyetlerdir. Türkçemiz de ise haşv o kadar çok ki, lüzumundan fala o kadar söz söylemeye alışmışız ki Fransızca bir metni olduğu gibi tercüme edersek ekseriya bize anlaşıl-
maz bir ibare ortaya atılmış gibi geliyor.

O halde ne yapmalı? Müterciminin bir kelimesi yerine icab ederse birkaç kelime, bir cümlesi yerine birkaç cümle koyarak ilâveler mi yapmalı? Mehmet Ali Aynî Bey buna pek taraftar gözüküyor. Mamafih görüyor ki ister istemez bazan buna katlanıyor. Ben de tercüme ederken bazı metinleri tevsi eylerim. Fakat bana kalırsa bu teklifsizlikten/mümkün mertebe kaçınmalıdır. Çünkü ekseriya aynem tercümenin muakkid olması üslubun münakkah olmasından değil, belki Fransızcanın çok cultivate bir lisan

olmasındandır. Türkçe'de fikir sahası, mefhumlar kişveri henüz o kadar zengin değildir. En meşhur muharrirlerimizin bile ne kadar dar ufukları olduğunu biliriz. Bu şerâit dahilinde cümlelerinizi istediğiniz kadar genişleterek tercüme ediniz. Müllifin pek kısa bir tarzda nazara çarpdırmaya muvaffak olduğu nokteleri anlatmak için sözü uzatınız. beyhude zahmet etmiş olursunuz. Bir fikir habbesini ancak bir sütun gazete makalesinde hazmetmeye alışmış olan adamına sizin anlatmak istediğinizi anlamayacaktır. Olsa olsa kitabın nizamını bozmuş ihtimal fer'î olan bir fikir üzerinde fazla ısrar eylemiş, asıl olan düşünceyi nazardan kaçırmaya sebep olmuş bulunacaksınız.

7. Binaenalyh şu cümleyi:

I'intuition de la patrie cest l'ecole

"Vatan mektepde hiss olunur" tarzında Mehmet Ali Aynî Bey'in istediği gibi tercüme edersek vakıa Türkçe'de her gazete kari'nin anlayacağı bir cümleyi ortaya koymuş oluruz. Ve kimsede "bu adamın kitabı tercüme bile olsa yine anlaşılmıyor" diye bizden şikâyet eylemez. Fakat bu muvaffakiyetlere rağmen yapılan iş fenadır. Lâzım gelen şey Türkçeyi o derecede incelemektedir ki müellifin fransızcasında sözüne verdiği kuvvetten hiç bir şey zayi etmemek ve manaya da helal vermemek şartıyla tercüme edebilelim. Buna intizaren Mehmet Ali Aynî Bey bana tercümeyi "vatanın kuvvetli ve sürekli hadsi (duygusu) demek her şeyden evvel mektep demektir." Suretinde yapılan deseydi itiraf ederim ki kabul ederdim. Zira bu tarzda tercüme biraz fransızcadan ayrılıyor ama müellifin esas maksadını gâib etmiyor. Vatanın hadsi demek mektep demektir. Eski arasında ayniyat vardır. Birini düşünen diğerini düşünür tarzında fikrini anlatmak nerede, "vatan mektepde hiss olunur" deyip mektebi alelâde bir alet bir zarf derecesinde görmek nerede!

8- Aynı müşkilât: Elles imposent leur existence ala conscience humaine sözlerinin tercümesinde de vardır. Mehmet Ali Aynî Beyefendi benim tercümemi şiveye muhalif

ve muakkid bulunuyorlar. Bende ondan tamamen memnun değilim. Fakat diğer hatalarımın gösterdikleri halde burada ne için bu lütufta bulunmadıklarını sorabilir miyim?

Daha ciddi bir sahaya ilmi istilahlara geçiyorum. Bunların en başında ve en mühimmi olarak profane ve scre makabli olarak haram ve helâl istilası var. Bu kelimeleri ictimâiyat ile meşgul Türk'ler arasında ilk defa olarak vaka ben kullandım. Fakat garb müsteşrikleri benden evvel kulanmış oldukları gibi kaviyyen zannediyorum ki asıl manalarında böyledir. Buna dair yakında intişar edecek bir makalemden izâhat vereceğimden burada ısrar etmek istemiyorum.

2- En droit: tercüme için hukukşinaslarımıza bir kere baş vurmuştum. Beni tatmin etmediler. Ben öteden beri hakda nazar-ı hakda hakkan diyorum. En fait içinde vakada diyorum. Lakin bunlardan memnun değilim. Çünkü nazar-ı hakda diyince bir iltibas olmak ihtimali vardır. Mehmet Ali Ayhî Bey "hukiken" diyelim diyor. Bence bu da fenadır. Çünkü hukîken Türkçede kanûnen manasına yani sadece hukuk mevzua manasına gelir. Halbuki bazan fransızcada en droit hukuk-ı beşeriye (hukuk-ı tabiiye) yi en fait de sadece hukuk-ı mevcûde ve mevzuayı ifâde için kullanılır.

3- Fransız ihtilali mi diyelim fransız inkılâbı mı? Ben fransız ihtilâli demişim. Mehmet Ali Ayni Beyefendi ise fransız inkılabını tercih edermiş. Müerrihlerimizin bu iki kelimedenden birini tercih ve kabul ettiklerini bilseydim ben de bilâ tereddüt arkalarından giderdim. Felsefe istilahları için bu kadar sıkıntı çekerken bir de tarihe aid tabirlerle meşgul olacak değilim ya! Maatteessüf burada yine muhterem ilâhiyat müderrisiyle baş başayız. O halde her cibad abâd, ben de fikrimi müdafaaya mecburum:

Evvelâ, şurasını kaydedeyim ki ihtilâl ile inkılâb arasında bir tercih ancak bir zevk meselesi gibi gözüküyor. Bazıları ihtilal kelimesinden hoşlanmıyorlar, ben anlardan değilim. Zevkimi meşru göstermek için mut-

420 laka mantıki sebepler bulmak lazım ise onlarda eksik değil. Fikrimce tercüme eylediğimiz metinde Fransız inkılâbı demek yanlışdır. Evvelâ, ihtilal bir harekettir. İnkılâb onun eseridir. O halde bir fiili bir devre-i tarihe isnaf eyleyeceğimiz vakit onu orada müessir olan hareketle rabteylemek lazımdır. Yoksa onun neticesine değil. Arabide cehaletime binaen biraz korka korka diyeceğim ki/İnkılap, infial babandandır. İhtilâl yapar, inkılap sadece olur. -Saniyen vakıa her ihtilâlin neticesinde (hiç olmazsa bir devamlı) inkılap olmadığından ikisini birbirinden temyiz eylemek faidelidir denebilir. Fakat her inkılapda bir ihtilal ile olmadığına göre acaba revülasyon kelimesini tercüme eylemek için Türkçemizde yerine göre:

Evvelâ inkılapsız ihtilâl

Saniyen inkılablı ihtilâl veya ihtilâli inkılâb

Salisen ihtilâlsiz inkılâb desek daha parlak olmaz mı? Hayır, sadece gülünç oluruz. Müşkûlattan kurtulmak için temenni edelim ki Fransız ihtilâlinin bir inkılab husûle getirdiğini bilmeyen adamlar ictimaiyat kitabı alıp okumasınlar.

Son fasla en ağır ithamâtı sakladım. Mehmet Ali Aynî Bey'in bazı tenkitlerine bakılırsa ben bu kitabı tercüme eylerken etmişim. Bunun için Mehmet Ali Aynî Bey üç misal intihâb eylemiş:

1- Münekkidim diyor ki; tercümenin 158'inci sahifesine nazaran "Fransız ananelerinin en iyisi, Millî hayata intisabı fertlerin teemmül ile rızası istinat ettirmektir. Fransızların ihtilâlden evvel de böyle bir ananeleri vardır." Fikrini müelliflerin dermeyan etmiş olduklarına hükm etmek lâzım. Fransızca metinde bu tercüme muhak gösterecek şekildedir. Buna rağmen Mehmet Ali Aynî Beyefendi tereddüt ediyor: "Mevzubahs olan bu kaide inkılâp sayesinde bütün dünya için yeni zuhur etmiş bir dusturdu." diyor.

Maatteessüf Mehmet Ali Aynî Beyefendi'nin bu zan-
ları doğru değildir.

Juhanne'nin le principe des nationalites'sinin 75
ilâ 79 uncu sahifelerindeki malumatı hülâsa ediyorum. 4
Haziran 1526 tarihinde Dijan'da toplanmış olan Burgonya
meclisi şu iddiayı ileri sürdü: Burganyalıların reyî a-
linmaksızın Burgonya'nın Alman imparatoru Beşinci Şarla
terki câiz değildir. Bunun üzerine vuku bulan münâkaşatta
Fransa kralının ortaya koyduğu şu dusturda meşhurdur:
"Hiç bir şehrin veya eyâletin ahâlisinin iradesi hilafına
olarak gayra terkinin caiz olmaması hak ve adalet esâsa-
tındandır." -1552 tarihinde ikinci Henri üç piskoposluk
mıntikasını ilhak eylediği vakit hiç piskoposu şu beyanat-
ta bulunuyor: "Fransız kralı bir halaskâr olarak gelmiş-
tir. Şehir halkına Fransız vatandaşı muamelesi yapmak isti-
yor. Onlara karşı şiddetli tedbirler ittihaz eylemek şöy-
le dursun, halkın hür olarak reyini beyan etmesini talep
ediyor."

İşte bu gibi tarihi vakiata istinâdendir ki bazı
fransızlar milliyet prensibinin bu telâkkisinin Fransız
ihtilalinden daha eski bir Fransız ananesi olduğunu söy-
lüyor. Haklı mıdırlar? Onu bilmem. Her halde Mehmet Ali
Aynî Beyefendi tereddüt etmekte haksızdırlar.

421

2- Aynı suretle münekkid-i muhteremin izhar eyledi-
ği diğer bir tereddütte haksızdır. Revolutionnaire depuis
la proclamation demekle vakia müellifler biraz mübhem bir
söz söylemiş oluyorlar. Fakat bunun nasıl tefsir edilmek
lazım geleceği apıktır. Müstebid krallara karşı millet-
lerin hukukunu müdafa için harb eylediklerini iddia eden
Fransızların ihtilal esnasında buna dair müteaddit mutan?
tan ve müdebdeb, resmî nutukları ilânları ilh... vardır.
Fakat depuis denildiğine nazaran bir muayyen tarih kast
olunuyor ancak benim nazarımda hukuk-i beşer beyanname-
si ve bilhassa onun üçüncü maddesidir. Diğer taraftan
Mehmet Ali Aynî Beyefendi'nin tefsirinden hiçbir şey
anlamadım. Evvelâ tercümenin "inkılabın ilanından itba-

ren" tarzında yapılmasını telif ediyorlar. Sonra müelliflerin federasyon beyramını kastettiklerine zâhib olunuyorlar. Acaba Mehmet Ali Aynî Beyefendi'nin fikrince Fransız ihtilalinin ilânı federasyon beyarımında mıdır?

3- Bazan tereddüt eylemek ne kadar lüzumsuz ise kafiyyet göstermekte o kadar fazladır. Bunun misalini yine Mehmet Ali Aynî Beyefendi'de görüyoruz. Kendilerinin zikreyledikleri hatalar arasında yegane mücib-i tereddüt olan noktada bilüzum bir kafiyyet gösteriyorlar. Burada isticali gösteren mütercim diğâl münekkittir.

Mesele şudur: Müellifler kablettarih devirlerini tadat ediyorlar ve bunlardan Pierre Polie, Pierre eclatee ve bronz devirlerini sayıyorlar. İkinci ve üçüncü devirlerin mukabili malum Pierre eclatee ye ne demeli? Bunu kesdiremediğimden salahiyettar olan müderrislere sordum idi. Dediler ki Türkçe'de bunun tekrarrür etmiş bir mukabili yoktur. Bu cevabı alınca kendiliğinden bir tabir vaz-eylemeye imkân göremedim. Vakıa Mehmet Ali Aynî Beyefendi "Parçalanmış taş devri" diye meseleyi hallediyorlar. Fakat bunu yapabilmek için tanı bir sahife izahatı Mihrab'a derc ettiriyorlar. Ben tercümemde daima bu usulü takip edecek olsaydım kitabın hacmi belki iki misli olurdu.

Demek ki bir tek çare vardır: Pierre eclatee devrinin ne olduğunu iki üç kelimedede anlatmak. Bunun için "Lehik ve Ren devirlerinden ibaret ilk taş devri" dedim. Mehmet Ali Aynî Beyefendi kemal-i katiyyetle diyorlar ki Bu yanlıştır. Ren devri Pierre eclatee devrine dahil değildir. Bunu nereden öğrendiğinizi bize söyleyin bakalım:

Haksızlık ediyorlar. Büyük Ansiklopedi'nin birinci cildin 791'inci sahifesine müracat buyursunlar. Orada meşhur alim de Mertillet'in makalesinde şunu okuyacaklardır:

Ege de la pierre eclatee ou paleolithique divise en

a) Epoque des alluvians ou des animaux eteints

b) Epoque des cavernes ou des animaux emigres dite

aussi epoque du renne

Vakıa bu tefrikalar yalnız Fransa için mevzudur ve büyük ansiklopedi eskidir. Fakat 1921 tarihli Mayer'in Almanca ansiklopedisini açıyorum: (Sahife 1394) Taş Devri Steinzeit ikidir. Biri eskisi (plaolithikum), diğeri yeni-si (Neolithikum), bu devirde taş aletler mücelladır. Eski Taş Devri ise üçe tefrik olunuyor. Üçüncüsü Renntierzeit yani Ren devridir.

Bir cihet beni tereddüte sevkedebilirdi. Bazı ulema Ren devrini Eski Taş Devri ile Yeni Taş Devri arasında bir mütavassıt devre addediyorlar. Yeni çıkmakta olan Evaluation du('ilumanite kolleksiyonunda intişar eden Morgan'ın eserinde bu taksim kabul olunmuştur. Fakat bu eserde de Mehmet Ali Aynî Beyefendi'nin iddia eylediği gibi Ren Devri Mücellâ Taş devrine idhal olunmuş değildir.

Demek ki tercüme ederken metni ya tashih etmek: İlk Taş Devri dedikten sonra müelliflerle beraber Mücellâ Taş Devri'ni zikretmeden evvel Morgan'ı takliden Ren Devrini saymak.

Yahut tefsir etmek: İlk Taş Devri'ni anlatmak için lehik ve Ren devirlerinden mürekkep olduğunu söyleyip geçmek mümkün değildir. Fakat her halde bu tereddüt Mehmet Ali Aynî Beyefendi'nin "parçalanmış taş devrinden bahs olunurken Renlerden bahs olunması tahkikat-ı ilmiye neticelerine muvafık değildir." Suretinde dermeyan eyledikleri fikrin kafiyyetine bin kere müreccahtır. Çünkü hatayı ihtiva etmez.

MUHYİDDİN BEYEFENDİ'YE

Gazetenizin dördüncü nüshasında bana hitaben yazmış olduğunuz açık mektubu okudum. Gazete müşâtemelerine alışmamış bir adamın safiyetine bağışlayınız. Mahut makalem hakkında evvelce yazılan satırlardan nasıl müteaccip ol-duysam, bu belig hitabenizin bana karşı irad edilmesine de hiç bir mana veremedim. Vekâletini hâiz bulunduğumuz genç neslin namına, Dârülfünunun aleyhine ikame edilmesini za-ruri telâkki ettiğimiz davanın bu ittihamnamesi galiba yo-lunu şaşırması, cinayet mahkemesi kapısını çalacağına benim selâhiyetsiz ve aciz kapımı çalmıştır. Siz kendinizden bah-sederken diyorsunuz ki: "Karşınıza cüretkâr ve küstah bir müddei çehresiyle çıkıyoruz." Âlâ, fakat ben Dârülfünunu temsil etmiyorum ki müdde-i aleyh olayım. Mahkemede değilim ki leh veya aleyhte bir karar verebileyim. O halde bana ne-den müracaat buyuruluyor? Anlayamadım. (İşte anlayış sis-temlerimizin(?) bu sübutun zıt olduğuna dâir yeni bir mi-sal)

Ben millî mecmua'da gazetenizin muayyen tenkitleri-ne(?) cevaplar vermiş, muayyen imalarda bulunmuştum. Zât-ı âliniz, bir taraftan, muayyen şeylere dâir olan cevapları-mın münakaşasını âtiye, anlaşabileceğimiz bir zamana talik ile "şimdilik" onlardan bahs etmemeği tercih buyuruyorsu-nuz. (İstidraden şunu arz edeyim ki hiçbir vakit anlaşıla-bilmemizin imkânını göremiyorum. Siz başka bir mesleğin, biz ben başka bir yolun yolcusuyuz. Siz hasbelicâb, muh-telif vaziyetler alan bir mevzudan diğerine kolaylıkla ge-çebilen geniş souple bir zihniyete, biz ancak mahdut me-seleleri- O da büyük ihtizar ile tetkik etmek isteyen, mevzunun haricine çıkamayan dar ve dik bir zihniyete mali-kiz.)

Diğer taraftan imalarının, Dârülfünun'a ait olan kısmını itiraf ediyorsunuz. Yalnız diyorsunuz ki bu ima-larım benim ve arkadaşlarımdan size karşı kullanabilece-

ğımız ilk ve son yegâne silâhdır. Mâlum-ı âlileridir ki tek bir silah, kuvvetli olursa birçok silâha faiktir. Tarafgirliğinizi isbat için silâh bana kâfi görünüyor. (Arzu buyurulduğu takdirde bunu da bir zihniyet farkı olarak kaydedebiliriz. Yalnız silâh kelimesini burada kullanmanızı doğru buluyorum. Ben, tanımadığım şahsınıza karşı hücum için ne bir lüzum, ne de bir ihtiyaç/hissettim. Ben sizin bitaraf olmadığınızı ima etmek istedim, o kadar.) Madem yazdıklarımın bir kısmına cevap vermekten istinkâf ediyor, diğer kısmını tasdik buyuruyorsunuz, o halde aramızda ihtilâf kalmıyor. Binaenaleyh bana terettüp eden vazife artık susmak ve bu lüzumsuz münakaşayı olduğu yerde bırakmaktır. Ancak büyük bir davayı teşrih için muhatap olarak beni intihap etmek suretiyle gösterdiğimiz nezaketi mukabelesiz bırakmak istemediğimden arzusunun hilâfına olarak yine şu satırları karalıyorum.

Dârülfünunumu müdafa edecek değilim. Size cevabımda bizim "beş on senelik zavallı Dârülfünunumuz" için ne düşünmek lâzım geldiğini işaret etmiştim. Makalenizden sonra da Necmeddin Sadık Bey biraderimiz Akşam gazetesinde size bu hususta verilecek cevapların en mükemmel ve en mantıksini vermiştir. Necmeddin Sadık Bey'in makalesinden sonra söz verilmek abes. Yalnız şahsi fikrime kalırsa, Necmeddin Sadık Bey, Dârülfünun namına lüzumundan fazla mütevâzi davranmıştır. Bir defa memleketimizde fikir, terbiye, milliyet, ilim cereyanları hep o beğenmediğiniz Dârülfünunda başlamış ve orada inkişaf etmiştir. Bizde mütefekkir olarak tanınmış zevâtin pek çoğu Dârülfünun'dan geçmiş, bir kısmı orada kalmış, bir kısmı da başka vazifeler dermhte etmiştir. Sonra Necmeddin Sadık Bey Darulfunun müderrislerinin başka yerlerde, yalnız mahalli değil, âlemsümul bir kudret ve şöhrete malik olduklarını söylüyor. Ben bu iddiayı biraz müfritane buluyorum. Eserleriyle âlemsümul bir şöhrete malik olan müderrisler zannedildiğinden çok nadirdir. Avrupa ve Amerika Darulfununlarının bütün müderrisleri bu iktidarda şahsiyetlerden mürekkep olsaydı,

âlemşüml şöhrete mâlik alimlerin onbinleri tecâvüz etmesi icabederdi. Avrupa'nın ve bilhasa küçük memleketlerin dâruLFünunları müderrislerinden bu gibi evsâf arasaydı korkarım ki bu müesseselerin birçoğu kapanmak, bir çoğu da adedi pek mahdut heyet-i talimiyeler ile iktifa etmek mecburiyetinde kalırdı. Bir kimsenin dâruLFünuna müderris olabilmesi için tedris edeceği derse ihtisas sahibi olduğunun sâbit olması kâfidir. Bunları söylerken DâruLFünunumuz, fersahlarca geribırakan yüksek müesseselerle mukayese etmek gibi gülünç bir şey hatırımdan geçmiyor. DâruLFünunumuzu fersahlarca geri bırakan yüksek müesseselerle mukayese etmek gibi gülünç bir şey hatırımdan geçmiyor. DâruLFünunumuz, eski dâruLFünunlara pek az benzemekle beraber, gazetenizin tasvir ettiği şekilde de değildir. Fakat farz-ı muhal olarak böyle olduğumu biran için kabul etsek bile bunun garabeti neresinde? Pek iyi bilirsiniz ki Fransa encümen-i dânişi ilk teessüs ettiği zaman Rişelyo tarafından mansûb ve bir çoğu ömürlerinde bir cümle bile yazmamış kimselerden müteşekkildi. Mevcut şeraite nazaran dâruLFünunumuzu fena bulmamakta beni mazur görünüz.

Bana ithaf buyurduğumuz uzun boylu tercüme-i hâlinizden hiç bahsetmemekliğime müsâde ediniz. Bir defa benzât-ı âlinizin dâruLFünun heyet-i tedrisiyesine dahil olmak için lâzım gelen evsafı haiz olmadığınızı iddia etmedim ki tercüme-i halinizi bizzat kaleme almak mecburiyetinde kalmış olasınız. Sonra da söz söylemek çok güç bir meseledir. Bunu yapabilmek için evvelâ gazeteniz gibi şahsiyâta girişmek, eski defterleri açmak "Novi voslok" mecmuasının nüshalarını karıştırmak, belki Azerbaycan'a hatta iş ki mizac ve sıhhatim buna müsâid değil. Onun için makalenizin bu tarafını meskût geçeceğim.

Şahsiyetle iştigal etmem buyuruyorsunuz. Eski makalelerinizin bu ciheti pek hatırımda değil, fakat son hitabenizi (yine zihniyet ayrılığı dolayısıyla olacak) baştan başa şahsiyet ile dolu buldum. İsabet ettirmek istediğiniz taşların hiç birisinin bana vasıl olmadığı-

dan emin olabilirsiniz. Size imtisalen tercümei hâlimi takdim edecek değilim. Fakat Ali Kemal'i tanımam. Kendisiyle hayatımda bir çift lakırdı etmiş değilim. Ali Kemal marif nazırı olduğu zaman beni de birçok arkadaşlarımla kadro harici bırakmıştır. Kırmızı binaya da bir defa olsun ayak basmadım. Mamafih ve sizin üslubunuzu taklit etmek için, size sorarım: Bundan ne çıkar? Merkez-i Umûmiye devam etmiş olan arkadaşlarım yaşı irfan, mevki itibariyle sizden dün değildi ki onların ara sıra oraya gitmiş bulunmaları "kır yapmak" olsun da sizin orada temelli mukûm bulunmuş olmanız bir fazilet teşkil etsin.

Makalenizde mebzul olan sade şahsiyet değildir. Fenâkuzlarda o nisbette çok. Tercüme-i halinize aid olanlarını bırakıyorum, mütebâkisinin de hepsini kaydetmiyorum. Fazla vakit gaib etmiş/ve ettirmiş olurum. Nümunelik olsun diye şu bir iki tanesini zikredeceğim.

466

1- Makalenizin ilk sütununun nihayetinde dâru'lfünuna girmekten vazgeçtiğinizi söyledikten sonra ikinci Sütunun başında "oraya girmek isterdim ve hâlâda girmek isterim" diyorsunuz. Hangisine inanalım? Beyefendi sizi aramızda görmek bizim için büyük bir şeref teşkil eder, müstefid oluruz. Mürşitliğiniz sayesinde ihtimal bir parça adama benzeriz. Fakat bana inanınız zât-ı âliniz için bu pek kazançlı bir iş olmaz. Bizim gibi "fikirsiz"leri yola getirmek kolay bir şey değildir, çok yoruluruz ve belki siz bizi kendinize benzetmek isterken ekseriyeti teşkil ettiğimiz için biz sizi kendimize benzetmeye muvaffak oluruz. O vakit sizde bizim gibi pek sâni olan "derin gaflet uykularına" dalarsınız ve felâket şu ki artık sizi ve bizi uykudan uyandıracak kimse kalmaz.

İkinci tenâkuz: Makalenizin başında makalem hakkında gazetenizde intişar etmiş olan satırların çok milli(B) ve halis(?) bir infial sevkiyle yazıldığını iddia ediyorsunuz. Gazetenizin yaptığını çevirelim, bakın ne okuyoruz: "... sonra da bugünün hayatıyla hiç alâkası olmayan bir mevzu ile ve zihniyetle uğraşan bir müderrisin bir maka-

lesine -daha fazla latife olsun diye- dokunmuşuz." Hakikat nerede? Gazetenizin dördüncü sahifesinde mi yedincisinde mi? Latife olsun diye mi? Yoksa çok millî ve hâlis bir infial sevkiyle mi? Biz bu gibi şeylere tenakuz diyoruz, hiç şüphesiz sizin gazetenizin lügatında bunların başka isimleri vardır: Ne yapalım zihniyet farkı.

Fakat beyefendi size kim dedi ki muallimler mutlaka günün meseleleriyle meşgul olmak mecburiyetindedir? Hepimiz gazeteci olursak, sonra kâri bulamayız. Ben isterdim ki dârülfünun müderrisleri, değil bir-iki asırlık evvelki eserler ve meselelerle fakat onbeş yirmi asır evvel yazılmış eserlerle de iştigal edebilsinler. Şâyan-ı teessüftür ki pek azımızın gücü oralara kadar yetiyor.

Sonra zât-ı âlinizden bir ricam var: Pek güzel olan bir çok kelimeyi, yerli yersiz kullana kullana mübtezel bir hâle getirmiştiz. Geçen gün Necmeddin Sadık Bey "ilmî kelimesini kullanabilmek için bir mukaddeme yapmak mecburiyetinde kalıyordu. Devr-i istibdâd da en çirkin hisleri, emelleri örtmek için bir "saye-i şâhâne" tabiri kullanılıyordu. Haydi böyle bir devirde böyle bir kelimenin bunun gibi vazifeler görmesini tabi görelim. Fakat millî his, millî irfial kelimelerini dedkocularımızın iç yüzünü örtmek için siper koymaktan içtinab edelim. Onları da "şâye-i şahane"ye çevirmeyelim. Ta ki bu yüksek mefhumlu kelimeleri haklı olarak istimal etmek istediğimiz zaman bunu yapmakta kendimizde cesaret bulabilelim. Pek millî ve halis bir infial mi? Eğer, sizin ve benim müşterek itirafımız vechile günün meseleleriyle hiç alakası olmayan masum yazılar için, pek millî ve halis infialleri uyandırıyor derssek, zât-ı âlilerinin ve hepimizin pek güzel bildiğimiz ve günün meseleleriyle çok sıkı alâkaları olan makalelerin yaptığı tesirati hangi kelimelerle ifade edeceğiz? Fikirlerimizde ve ifâdelerimizde mütedil olalım.

Fakat fuzulî sözlere ne lüzum var? Siz arzu ettiğiniz kadar bizi tenkit edin, ittiham edin, ben istediğim kadar cevap vereyim, birbirimizi ikna etmemiz kabil değil.

Çünkü gayelerimiz başkadır. Siz gazetecilik, beğenmediğim bir tarzda gazetecilik yapmak istiyorsunuz, bu sizin hakkınızdır. Ben ise bu türlü gazetecilik etmemek azmindeyim, bu da benim hakkımdır. Siz muhayyel bir dâruLFünün, seslerle, hâtiflerle, mucizlerle ortalığı gül pembe edecek bir dâruLFünün tesisini bizden talep ediyorsunuz. Ben böyle bir müesseseyi ne şimdi ne hiç bir zaman vâkide vücuda geleme-yecek bir mahsul-i hayal telâkki ederim. Çünkü (ve bu hususta Hüseyin Cahit Bey'de size aynı şeyi söyleyecek.) Maalesef mucizeler, hafifler devirleri bir daha avdet etmemek üzere maziye karışmıştır. Biz bu tarzda bir dâruLFünün vücuda getirmekten aciziz, Böyle bir müesseseyi yapabileceklerine kâni olanlar varsa, buyursunlar, meydan açıktır. Hem böyle taşkın ve yüksek dehalar taşıyacak olan bir müessesenin resmî bir ünvana ihtiyaç da yoktur. Kendisinde mevcut olan kuvvet ona kâfidir. Her derde deva bulan müesseseler ve kimseler belki hâlâ vardır. Bu müesseselere ve bu kimselere ne ünvan verildiğini bilmiyorum. Onlara bir isim bulmak külfetini ihtiramlarıma terdifen, zât-ı âlilerine havale ediyorum.

nu: 29, s:464,465,466

DâruLFünün Garp Tarih-i
Edebiyatı Müderrisi
Yusuf Şerif (KILIÇEL)

TEDKİKSİZ YAZI YAZMAK

Geçenlerde İstanbul Lisesi'nde müessif bir vak'a oldu.

Onuncu sınıf talebesinden bir kısmı Arabî muallimi hakkında çok çirkin bir harekette bulundu, rivayete nazaran Hayat Mektebinde de ufak bir hadise olmuş. Bu hadisenin mahiyetini lâyıkiyla bilmiyoruz. Bu iki münferit vak'aya istinat eden bazı yevmî gazete muharrirleri terbiye ve tedris âlemimizde müdhiş bir buhran olduğunu yazdılar, bilmem kimden ve nereden işittikleri rivayetleri toplayarak mekteplerimizi feci bir vaziyette gösterenler bile oldu.

Neşriyat âlemimizde en eksik olan cihet "tahkik"tir. Dünyanın her tarafında yazı yazanlar bir parça vesâika istinat ederler. Memleket müessesâtı hakkında tamim yaparken o müesseselere zararı olup olmayacağını, bizzat orada vazife aşkıyla çalışanların izzet-i nefsinin rencide edip etmeyeceğini düşünürler. Yevmî gazete muhbir ve muharrirlerimizden bazılarında maatteessüf bu endişe yoktur. Ekseriya yazı yazarken görmeğe, tahkik etmeye, eldeki vesâikin tamime kâfî olup olmadığını araştırmaya lüzum görülmez. Yazılan yazının zararı nerelere varacağı düşünülmez.

İstanbul mekteplerinin bir ikisinde münferit bir iki hadise olabilir. Bunlar hadd-i zâtında çirkin de bulunabilir. Fakat bununla mekteplerimizde karışıklık olduğuna hükmedilebilir mi? İstanbul lisesi henüz hâl-i teşekkülde bulunan bir mekteptir. Binasına bile henüz yerleşebiliyor, böyle bir müessese de zuhur eden bir vak'anın fenâ tesirini tamim etmeye hakkımız olabilir mi? Eğer bu tezebüblerden bahsedenler bizzat bu mektep içinde iyi bir tahkikte bulunsaydı bu müessesenin de yavaş bile olsa her halde iyiliğe doğru ilerlediğini görürdü.

Yevmî gazeteler böyle acele tamimler yaparak mevcut müesseselerimizi de hırpalayacak yazı yazacaklarına herkesin nazar-ı dikkatini celbe değer hakiki maârif ve terbiye meseleleri hakkında tetkik mahsülü makaleler yazsa-

lar daha doğru olmaz mı?

Bakınız şimdiki halde meselâ ne meseleler muvacehesindeyiz: Yarın için orta tedrisat muallimliği buhranı muvacehesinde kalacağız, katiyyen kâfî muallimimiz yok, orta tedrisat kanununun/muallim maaşlarına müteallik maddesi islâha muhtaç... Bunu nasıl yapmalı?

775

Açılan derslere muallim bulamıyoruz. İnihilâl eden müesseselere müdür bulamıyoruz. Bunun önünü nasıl almalı? Bir nev'î mektebimiz var, yalnız yüksek tahsile talebe yetiştiriyor. Halbuki yüksek tahsile muhtaç olmayan ameli hayata gençleri yetiştirecek müesseselere muhtacız ilk orta tahsil üzerine müessis bu nevi meslek mektepleri açmak için ne yapmalı?

İlk tedrisat muallimleri yetişecek müesseselerden çıkanlar ihtiyaca nazaran o kadar az ki... Bunu çoğaltmak için nasıl bir tedbir düşünmeli?

İlk tedrisat müfettişi yetiştirmeye mecburuz. Bunun için nasıl bir yolda gitmeliyiz?

Muallimleri mekteplere rabteylemek lazım. Bunu nasıl temin etmeli? Orta tedrisat kanunundaki muallim muavenetliği stajını iyi tatbik edemiyoruz. Bunun için nasıl bir kaide koymalı...

İşte size bir çok meseleler. Elimizdeki müesseseleri bırakınız da hal mecburiyetinde bulunduğumuz bu meseleler üzerinde yazı yazınız. Vâkıa bunun kârileri dedi kodu okuyanlar kadar çok olmaz fakat ortaya koyacağınız bir tedbir ile bazen memleketin bir ihtiyacını izâle etmiş oluruz. Sizin için bu elbette iftihara değer bir iş olur.

Türk Tarihi Tetkikatı

"TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMAN" LAR HAKKINDA

Asya'dan kalkarak Anadolu'ya hicret eden Türkler'den bir kısım Söğüt ve Domaniç'te büyük Türk saltanatının temellerini kurmuşlar, bu yeni devletin en mühim teşkilâtını da kuvvet esâsına rabtetmişlerdi. Turgud Bey'in genç ve şeci oğlu mevki-i iktidara geçince hemoivar tekfurlarla münâsebâta devam etmiş bunun neticesi olarak da daima arazisini tevsia muvaffak olmuştu. Küçük Asya'nın garb kıyısında, Bizans'ın burnu dibindeki bu yeni doğan Türk devleti Şarkî Roma imparatorluğunun zararı na olarak gittikçe büyüyor, her sene yeni bir araziye sahip oluyordu. İşte Osman Bey ve haleflerinin daima Bizans'la uğraşması küçük Asya'nın muhtelif yerlerinde kendi gibi beylikler kuranların nazar-ı rekâbetini celbetmemiş, bunun için ilk devirlerde bu küçük beylikler, aralarında gayr-ı dostâne münâsebât devam ettiği halde Osman Bey'le hiçbir münâsebâta girişmeyi hatırlarına bile getirmemişlerdi. Lâkin kendi ırk ve dindeşlerine ilişmeyerek onların nazar-ı tamamını üstüne celbetmeyen Osman Bey, Bizans'tan epey kal'alar almış ve buralarda ırkdaşı olan asıl teb'asını iskân ettirmeye başlamıştı. Artık Osman Bey sahip olduğu araziye pek ziyade meclûb olduğu şeyhlere, dervişlere, ahilere ve abdallara temlik ediyor, ellerine bunu mûşir bir de ferman veriyordu. Patışahın verdiği bütün arazi sahiplerinin ellerinde ve hükümdârın bir fermanı bulunurdu. Vakıf arazi ve patışahın ihsan ettiği yerlerin bir fermanı olduğu gibi her sahib-i arazide temellük senedine malikti. İlk devirlerde bu usûle o kadar ihtimam olunmamıştı. Halkın elinde yalnız Osman ve Orhan Bey'in verdiği fermanlardan başka birşey bulunuyordu. Osman Bey zamanında "Murat Baba oğlu Bayramic Şeyhin kızı, oğlu ve kalanlısıydı." Bir çiftlik yerine sahip

olmuş ,elindeki fermanda bilâhire Murat Bey tarafından teccid olunmuştu. Yine aynı hükümdar "Çomaklı" da İlyas Fakih'e otuz dönüm yer, "Kınık"da İbrahim ve Halil'e de bir miktar arazi vermişti.(1)

Oğlu Orhan Gazi tahta çıktığı vakit pederinin verdiği fermanları teccid etmiş, kendisi de birçok fermanlar vermişti. Eğrigöz'de Muhammed Ş eyh, mescid ve zaviye imaret etmek için Orhan Bey'den arazi almış, Sarıalan'da Musa oğlu ahi Turud(2) da yine bu sayede bir miktar arazi sahibi olmuştu. Bundan başka temellük senedi mahiyetinde olarak kadılarda ferman verebilirdi. O zamanlarda "beyti" namı verilen bu nevi fermanlara sahip olamayan eshâb-ı arazide resmi tahrir-i emlakda hükümet memurlarına arazinin sahibi olduğuna dair şahitler irâe etmeye mecburdu. Bu usul Murat Han ve Çelebi Sultan Mehmet devrine kadar devam etmiş, nihayet çelebi devrinde tahrir-i nüfus başyarak devletin muntazam bir teşkilâtı vücuda gelmişti. Artık bu devreden sonra her arazi sahibinin hükümet kapısında kaydı bulunurdu.

İşte Osmanlı tarihinin en eski yazılı menbalarından birisini bu fermanlar teşkil eder ki, maatteessüf bunlardan şimdiye kadar Şâyân-ı kayd bir derecede meydana çıkarılamamıştır.

Bu nevi evraktan sonra edebî ve lisânî mahsulleri bir tarafa bırakarak sırf tarihinden bahis âsârı zikretmek icâb ederse evvelâ ismi malum fakat aslı meçhul eserler tadâd edilmek lazım gelir.

87

En eski âsâr-ı târihiyemiz meyanında sayılacakların birincisi hiç şüphesiz ki Yahşi Fakih'in eseridir. Bu zat Yıldırım Bayezid devrine kadar yazdığı eserin en eski devirlerini pederinden nakletmiş, diğer yerleride bizzat şahidi olduğu vekâyiden ibarettir. Hayatının son zamanlarını Çelebi Mehmet devrinde geçiren bu ihtiyar tarihçi ilk devrin vekâyini Orhan Gazi'nin vazife-i imâmetini ifâ eden pederinden naklettiği için dehâşâpân-ı itimat olması icab eder. Yine bunun içindir ki bu eseri kitabına me haz ittihaz eden bu genç yaşında

Yahşî Fakih'le mülâkatta bulunan Ahmed-i Aşıkî'nin eserinin baş kısımları mürâcâta şâyân olmuş oluyor.

Bu eserden başka Oruç Bey adlı bir zâtın da kitabı vardır ki bunun da bu devirlere aid olduğu istidlâl edilmekte ise de Yahşî Fakih'in kitabı gibi adı malûm, kendi mechûl eserlerindedir. Bu eserin ismine ilk defa Atâ Bey'in "Tarih-i Atâ" sında (Cilt 3, s:324)de "Lisan-ı Türki-i Kadim ile Sultan Osman ve Sultan Orhan Devri Vukuatını mübeyyen Oruç Bey Tarihi" diye tesadûf ediyoruz ki bundan herhalde bu iki patişah devrini hâvi olan bu eserin eskiliği tezahür etmektedir. Bunlardan başka yine mühim bir eser vardır ki maatteessüf bütün mesâime rağmen tetkik edemedim. Bu eser "Rûhî Tarihi" dir ki Edirne Meb'usu "Faik" Bey'in pederinde bir nüsha mevcut olduğunu işittim. Bu eser "Sahâif'ül-Ahbâr" da müneccim başı Ahmet Efendi'ye birçok yerlerde mehzaz olmuştur.

İlk Osmanlı Tarihleri Bayezid-i Sâni devrinde telif olunmaya başlanmıştır. Filhakika bu devirlerden daha evvelki zamanlarda da vukuat-ı tarihiyenin tespit olunduğu pek sarîh ise de elyevm elimizde mevcut âsâr tamamen Bayezid-i Sâni devrine aîttir. Bu küçük mukaddemeyi müteâkib bu devirlerde yazılan müteaddid eserlerden gelecek makalemizden itibaren mevzubahs edeceğimiz "Tevârih-i Al-i Osman" ünvanlı müellifi mechûl bir tarihtir.

nu:6, s:86,87

Hüseyin Namık (ORKUN)

(2) Doktor Karalites "Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası"nın cüz:28, s:243 de bu fermanın metnini neşretmiştir. Hazine-i Evraktaki mezkûr defterde bundan bahsediyor.

TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMANLAR HAKKINDA

II

"Tevârih-i Âl-i Osman"lar gerek me hazleri, gerek mün-
derecâtı itibâriyle pek ziyade şâyân-ı tetkik ise de İstan-
bul kütüphanelerinde müteaddit nüshaları mevcut olduğu hal
de maattessüf hiçbir Türk tarihi müntesibi tarafından tet-
kik olunamamış, hatta bütün nüsnaların yekdiğerinden ayrı
müstâkil birer eser olduğu zehabına düşülmüştür. Nihayet
sâbık İstanbul Dârulfünun'u müderrislerinden "Ferid Rihgi-
ze" (Tevârih-i Âl-i Osman, Tevârih-i Nesl-i Âl-i Osman,
Tarih-i Âl-i Osman, Kitab-ı Tevârih-i Selâtin-i Âl-i Osman)
namları altında mevcut müteaddit eserlerin bir asla râci
olduğunu "Osmanlı Tarihine Ait İtlâât" mecmuasının 2, 3 ün-
cü cüzünde yazdığı bir makale ile isbat etmiş, aynı senenin
yortusunda da bu eserin Avrupa'da mevcut nüshalarıyla muka-
yeseli bir sûrette metnini neşrelemiştir. Taşbasma halinde
müntesir nüshaya sathî bir nazar atfeder iseniz eserin ne
kadar imkânsızlık dahilinde intişar ettirmeye çalışıldığı
anlaşılabilir. Artık bundan sonra Osmanlı tarihçilerine de
bu matbu nüshaya İstanbul'daki Tevârih-i Âl-i Osman'ların
mukayeseli tahavvülât cetvelini ilâve etmekten başka bir
vazife tertib edemez.

İşte bu münasebetle biz de aynı eserin me hazlerini,
itman tarihini araştıracamız. Müellifin ismine eserinde
tesadüf edemediğimiz bu tarihin bütün nüshalarında eserin
başındaki izahattan vâzihan anlıyoruz ki Bayezid ve Fatih
devrinden daha evvelki zamanlarda tarihî eserler te'lif
olunmamıştır ki adı meçhûl müellif "her birini bir tevâ-
rihten bulup ve cem edip" eserini tahrir ettiğini anlatma-
sıyla kendisinden evvel yazılı eserler mevcut olduğunu

anlatıyor. Bu yazılı eserlerin mevcudiyetini şimdilik bu izahattan anlamakla beraber bu ma'lûmât yalnız bir bilgiden ibaret kalmış oluyor. Binâenaleyh gerek bu eserler ve gerek eski vesâik meydana çıkmayınca Tevârih-i Âl-i Osman'ın me-hazlerini yazılı eserlerin hangisinden aldığı sarahaten anlaşılamayacaktır. Eğer müellif bu cihetleri ihmal etmemiş olsaydı o vakit bunları araştırmaya hiç mahal kalmayacaktı.

Bu kitabın me hazlerini iki kısma ayırabiliriz: Biri ya-zılı eserler, diğeri de zîhayat nakillerdir ki bunlarda vak-aların şâhitlerinden ibarettir. Müellif eserinde "meselâ, Tarih-i Osmanî Encümeni'ndeki nüshada s. 8-13" yazılı men-baları zikretmek için "Amma bazıları eder, şöyle rivâyet olu-nur kim, râviler şöyle rivâyet ettiler kim" tarzındaki iba-relerle izah etmektedir.

Diğeri nevi me hazleri daha vâzih cümlelerle anlamakta-yız ki bunlar pek mühim olduğundan hepsini yegân yegân zik-redeceğiz. Bu suretle müellifin yaşadığı zamanlar ve diğeri husûsât biraz tenevvür edecektir. /

104

Adı mechûl müellif kitabının daha aşağı kısımlarında naklettiği bazı vekâyîin şâhitlerini irâe etmektedir. Mü-ellifin ilk defa gözüyle görmüş zevattan rivâyeti (Breslav, taşbasma tab'ı 1922, s. 9, Tarih-i Osmanî Encümeni nüshası, s. 7) eserin baş taraflarında İznik ile İstanbul arasında-ki mesafenin "şenlenme"sinin sebebi "evvel zamandan kalmış ve evvel zamani görmüş" zevattan menkul olduğunu zikretme-siyle başlıyor. Yalnız daha aşağılarda fazla tenevvür ede-ceği vecihle müellifin yaşadığı zamani nazar-ı itibâra a-lırsak Osman Bey'in devrini gözüyle görmüş bir zât ile bu-luşabilmesi imkân haricindedir. Binâenaleyh müellifin "evvel zamani görmüş adamlar" dediği herhalde daha muahhir bir devre aittir. Tarih-i Âl-i Osman sahibi mezkûr mahal-lerin şenlenmesinin sebeplerini izah ettikten sonra 5-6 sa-tır içinde (s.8) "bazılar ederler kim, şöyle rivâyet eder-ler kim, râviler rivâyet ederler kim" gibi kelimeleri tek-rar etmesi bir dervişin tahta kılınçla bir takım harikalarda

bulunması rivâyetini de aynı menbadan aldığı göstermektedir.

Bunu müteakib sahifelerde (s. 11) Osman Bey'in makberesini izah ederken "amma bazıları eder" kelimesinin de yazılı menbalara âid olduğunu kabul etmek icab eder. Nitekim (s. 13) Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye murûrundan bahsolunurken "râviler şöyle rivâyet ederler kim" cümlesini de aynı menâbia isnat etmek zarûridir. / Bundan sonra gelen sahifelerde artık bu gibi kelimelere tesadûf edilmeyip sıra ile vak'alar zikredilmiştir ki hiç şüphe yokki bu vak'alar tamamen yazılı me hazlerden muktebestir.

Müellifin asıl ağızdan naklettiği rivâyet Timur'un Anadolu'yu istilâsında Sivas'ı muhasarası naklolunurken (s. 32) "Ol zamanda kal'ada olan kimseler rivâyet ederler kim" diyerek vak'anın şahidini zikretmektedir. Müellifin Murad-ı Sâni devirlerinde yaşadığını farzetsek bu devirde Yıldırım Bayezid zamanını gören zevat ile bulunması bilhesap doğru olabilir. Adı meçhul müellif Sivas mahsûründen birinin ağızından naklettiği bu rivâyetten sonra bazı vekâyî de müşahhas nakillerden naklettiğini tasrih etmesi diğer vak'aların da tamamen ağızdan değil, yazılı menbalardan iktibas edildiği istidlâl olunabilir.

Buradan aşağıdaki vekâyîin aralarında bu gibi müşâhitlere tesadûf edilmemektedir. Lâkin müellif bu canlı nakilleri daima tasrih ettiği gibi bazen de "rivâyet ederler kim" gibi biraz mübhem ve hangi nevi me'hazlere âid olduğu katıyetle kestirilmeyen ifadeler yazmıştır.

Bu müşahhas nakillere Bayezid devrinden itibaren tesadûf etmekteyiz. Nitekim yine aynı devirde Yıldırım'ın Timur ile muharebesi zikredilirken "Ol zamandan kalan yeniçeriler iderler" diyerek ikinci bir nakilde bulunuluyor. (Tarih-i Osmâni Encümenindeki nüsha s. 36, Ferid Rihgize'nin tabettiği nüsha, s. 36)

Eserin bu taraflarında, müellifin canlı nakillerden pek çok istifâde ettiği müteaddit yerlerde nakillerin tasrihiyle anlaşılıyor. (Tarih-i Osmâni Encümeni nüshası s. 42) de "Ol zamana erişmiş âdemiler şöyle rivâyet ettiler kim" gibi kelimelere tesâdüf edilmesi müellifin buralarda müşahhas nakillerden haylice istifâde ettiğini göstermektedir. Kitabın buralarında "rivâyet ederler kim" tarzındaki kelimelerin sık sık tekrar edilmesi (meselâ s. 42, 43, 45, 47) bazen de müşahhas nakilin tasrih olunması adı mechûl müellifin bu vak'aların naklinde her halde canlı vesikalara mürâcaat ettiğini istidlâl ettirmektedir.

Bundan sonra 7-8 sahife kadar vak'alar sıra ile yazılmış ve nakilleri tasrih edilmemiştir. Nihayet (s. 56) da "Düzme Mustafa Vak'ası" zikrolunurken "Pes ol zamaniye erişmişlerden ki Emir Hazretinden rivâyet ederler" denilmesini müteakip yine yedi sahifelik vak'alar, menbaı tasrihsiz bir sûrette geçilmiş, (s. 64) de de "râviler şöyle rivâyet ettiler kim" diye bir ibare yazılmıştır. Bu izahattan, müellif eserin bu taraflarını tahrir için yalnız müşâhitlere değil, herhalde yazılı menbalara da mürâcaat ettiği anlaşılıyor. Lâkin müellifin bu cihetle- ri: "Basîtevârih rivâyet ederler kim" tarzında tasrih etmesi icab ederken "râviler" kelimesinin istimâli biraz mübhem oluyor ise de kitabın başında yazılı menbalara mürâcaat edildiği vâzihan izah edildiği gibi müşahhas nakiller de tasrih edildiğinden "rivâyet ederler kim" yollu kelimeler yazılı menbalara isnat edilmek icab eder. Fakat buna rağmen bazı yerlerdeki bu gibi mübhem kelimelerin hangi nevi mehazlere aid olduğunu kat'iyetle kestirmek mümkün değildir.

Bütün bu izahattan sonra eski Osmanlı tarihçileri arasında mehazlerinden aynen ibareler almak adeti

mevcut olduđunu da nazardan dűr tutmamalıdır. Binâena-
leyh canlı me hazler hakkındaki tasrihe rağmen bütün iba-
reler bir kitaptan aynen nakledilmiş olabilir. Fakat
kat'f bir sűrette bu me haz meydana çıkıncaya kadar bu
ihtimal pek zayıftır.

nu. 7, s. 103-105

Hűseyin Namık (ORKUN)

Türk Tarihi Tetkikâtı

"Tevârih-i Âl-i Osman"lar Hakkında -3-

Bundan sonra eserde Ayasofya'ya aid efsanelerin zikrine kadar bu gibi kelimelere hemen hiç denecek gibi tesadüf edilmemektedir. (Yalnız s:70 de vardır.)

Ayasofya'ya dâir efsanelere gelince: Müellifin burada yazılı menâbia müracaat ettiği muhakkaktır. Fatah İstanbul'u fethini müteakib şehrin tarihini öğrenmek istemiş. Rumlardan bazı zevat Fatih'e lazım gelen izahatı vermişler. Tevârih-i Âl-i Osman'ın diğer nüshalarından anlaşıldığı vecihle adı meçhul müellif işte Fatih'e naklolunan bu izahatı zabtetmiştir ki ekser metinlerde bu cihet tasrih edilmektedir. Tarih-i Osmani Encümeni nüshasında "cem-i tâifenin ihbarında şöyle gelmiştir kim" denilerek vakanın zikrine geçildiği gibi diğer nüshaların ekserinde de "kitaplarında tevârihlerinde bulunandan söylerler ki zikr olunur" ibaresi bu noktayı daha fazla tenvir etmektedir. Bu cihet tahakkuk edince acaba bu menbain ağızdan mı menkul veya kitaptan mı me'hûz olduğu fikri hatıra geliyor ise de eserde mezkûr olan o kadar uzun efsânelerin ve hatıta bir çok "Tarih: Date"lerin ağızdan nakledilmek ihtimali pek az olduğu gibi "tevârih ehlinden rivayet olunur kim" ve saire tarzındaki ibareler bu nokta-i nazarı biraz da taz'if etmektedir.

Bu devirden yani efsanelerin hitamından sonra artık "râviler rivayet ederler kim" vesaire gibi ibarelere tesadüf edilmemektedir ki aşağıda tafsil edeceğimiz gibi bu devirler müellifin bizzat yaşadığı devir olduğu için içinde bulunduğu vekâyii kaydetmiştir.

Gelelim müellifin yaşadığı devre: Bu hususu eserden pek vazih bir surette anlamak mümkündür. Adı meçhul müellif Fatih devrinde berhayat olduğu ve eserinde bu devirde başlayıp Bayezid-i Sâni devrinde itmam eylediği anlaşılıyor. Kitapta Fatih devrine dair bazı kayıtlar bu

nokta-i nazarı tamamen isbata kâfidir. Tarih-i Osmâni Encümeni nüshasında s: 711, Breslav tabında s: 11 daki şu: "şimdilik zamanda ol patişah-ı islâm ve müslimin katil'ül-keferetü vel müşrikin kâmi'ül-feceretü vel mütemerridün Sultan Muhammet İbn-i Sultan Murat İbn-i Muhammet Han İbn-i Osman İbn-i Ertuğrul İbn-i Süleyman Şah azze nasara" ibaresi eserin muhakkak bir surette Fatih devrinde tahrir başladığını göstermektedir. Yine aynı devri müellif "kendiniz gözle girdiniz kim" diyerek bu devri bizzat gördüğü ve eserini yazdığı vakitten patişahın sağ olduğu bâlâdaki ibâreden mestbân olmaktadır. Halbuki (s: 90) da "bu zaman kim Sultan Bayezid İbn-i Muhammet Han tahta geçüp" ibaresini de görmedeyiz ki bundan da eserin bu devirde itman edildiği anlaşılabilir. Aşağıda arz edeceğimiz vecihle bazı Tevârih-i Âl-i Osman müşhalarının Yavuz devrine kadar bahsetmeleri bu nokta-i nazara münâfi addolunamaz. Çünkü Bayezid devrinden itibaren daha aşağıdaki vekâyiin bir kısm-ı mühimmi müstensihlerin ilâhesidir.

Şimdi de eserin metn-i aslisinin kaç sene kadar devam ettiğini ve müstensihlerin hangi tarihten sonra ilâvelere başladığını tetkik edelim ki bu ciheti Frederic Gize'de tetkik etmemiş, yalnız eserin Bayezid-i Sâni devrinde tahrir olduğunu söylemekle iktifa etmiştir.

Bu hususu tetkik için Tevârih-i Âl-i Osman'ların en eski ve en geri tarihte yetişmiş olanı bulmak icab eder. Mevcut nüsnaların en geri tarihte bitmiş olanı Ayasofya Kütüphanesindeki (numro: 3018) nüsha ise de bu kitap Ayasofya'ya ait menâkıbın nihayetinde hitama eriyor. Son sahifede sahifenin altında "getürüp" kelimesi okunduğu halde onu müteakip gelen sahifenin başında bu kelimelere tesadüf edilmemesi eserin noksan bir surette istinsah edilmiş olduğu ve en son sahifedeki "Kontantiniyye pek ettiler gabata evvel ecelden frenk elinde kaldı" ibaresi de başka bir hat ile yazılmış olması bu hususta esere müracaatın bî lüzum olduğunu göstermektedir.

Bu eserden sonra en geri tarihte yazılmış nüsha Tarih-i Osmâni Encümenindeki nüshadır. Bu eser hicrâtin

118

877 senesine kadar vekâyii hâvi ise de orta tarafta (s:91) "bu tarihin bu yılında 892 vâki oldu" denilmeni ve bir ibarelerin bilâ tehâlûf Tevârih-i Âl-i Osmanların her nüshasında mevcut olması kitabın eksik istinsah olunduğu fikrini veriyor ise de "bu kitap/daki bu arada tamam oldu" ibaresi bu fikri biraz sarsmış oluyor. Bu nüsha istisna edilince Tevârih-i Âl-i Osmanların diğer nüshalarının hiç birinde böyle bir ibareye tesâdüf edilmemektedir. Binaenaleyh müellef kitabını 890-891 senelerinde itmam etmiştir.⁽¹⁾ Bu nokta-i nazarı daha fazla teyid edecek bir cihet daha var: Frederik'in neşrettiği nüshalardan anlaşıldığı vecihle Tevârih-i Âl-i Osmanların hemen hepsi 890-891 senesi vekâyiline kadar yekdiğeri arasında tamamen bir ayniyet bulunduğu halde bunu müteakip yazılan vakalar birbirlerinden pek ayrı bir surette yazılmış ve nüshalar bey-ninde ihtilâfat başlamıştır. Bundan pek sarîh bir surette anlaşılabilir ki müstensihlerin ilâveleri bu tarihten itibaren başlıyor. Filhakika müellifinde 890 senesinde sağ olduğu ve eserini yazmakta bulunduğu anlaşılmaktadır. Binaenaleyh kitap 890-891 senelerinde itmam edilmiş ve müteakip vakalarda müstensihler tarafından ilâve olunmuştur.

Bu nokta-i nazar kabul olunmaz ise 890 tarihinden sonra ki vakaların nakli hususunda nüsnaların birbirlerinden tamamen ayrı bir surette tahrir edilmiş olmasını hiç bir surette tefsir edemeyiz. Binaenaleyh eser Frederik gibi 1490 ile 1512 seneleri arasında telif olunmamıştır. Çünkü yukarıda söylediğimiz tarihten itibaren nüshalar

(1) Yalnız yukarıda mezkur olan eserin hitamını müş'ir ibare biraz şâyân-ı mülâhaza oluyor. Mamafih müellifin 890-891 senelerinde kitabını yazdığını eserin dahilindeki ibâreden anladıktan sonra Tevârih-i Âl-i Osmanlardaki her halde bu senelere kadar vekâyii hâvi olması icab eder.

arasındaki ihtilâfat o kadar mübayin bir sürettedir ki bu mübayenetin derecesi nüsnaların küçük mukayesesinden anlaşılabilir. Yalnız belli başlı mübayenet kelime ve cümlelerin tarz-ı tahririnde değil vakaların bile tarz-ı izahında göze çarpmaktadır. Bütün bunlardan başka nokta-i nazarımızı takviye edecek bir cihet daha vardır: Eserde Fatih'in İstanbul'u fethi tarihinden sonra bazı vakaların senesi, ayı, günü ve hatta saati kaydedilmiştir. Bunları tetkik eder isek başlıca 1860 tarihinde iki kıvrıklı yıldızın doğması 864 te Ramazan'ın yirmidokuzuncu cuma günü sabahleyin gün tutulması, 778 senesi Rebiülevvelin dokuzuncu çarşamba günü Uzun Hasan'ın mağlubiyeti, Mahmut Paşa'nın Rebiülevvelin üçüncü gününde şehit edildiği ve Fatih'in 885 senesi Rebiülevvelinin üçüncü "şenbe" gününde ikindi vakti "saat-ı merih"te vefat ettiği kayıtları göze çarpmaktadır. İşte bu vasıta ile müellifin yaşadığı devirleri ve içinde bulunduğu hadisatı ayıklamak çaresini bulunmuş oluyor. Bayezid-i sâni devrini de aynı cihetten tetkik edecek olursak Bayezid-i Veli'nin şu ilk altıncı "yekşenbe" gecesini bir meclis-i ays işret kurduğu, 888 de Edirne'de Rebiülevvelin yirmibirinci "şenbe" gecesinde harik ve kavi bulunduğu, 889 senesinde safer ayının yirmidokuzuncu çarşamba günü ikindiyle akşam arasında gün tutulması hakkındaki izahat müellifin yaşadığı devirleri daha vazih bir surette tenvir ediyor.

Yalnız bu devirden sonraki yani müstensihlerin ilâvesi addettiğimiz cihetlerde de bu gibi kayıtlara tesadüf etmekteyiz ki bunları da müstensihlerin devri gördüklerine hamletmek icab eder. Mamafih bu müşahit müstensihlerin ilavesi 896 ya kadar geldiği eserin bir nüshasının bu tarihte bittiğinden ve ay, gün, saat kayıtlarının da aynı tarihte hitama erdiğinden anlayabiliyoruz.

Gün ve saat nakillerinin 896 ya kadar geldiğini nazar-ı itibara alarak eserinde bu tarihte itmam edildiğini kabul etmek vârid-i nazar olur ise de kitabın bütün nüshalarında 890-891 senelerinde ihtilâfâtın başladığını

da evvelce söylediğimiz gibi hiçbir suretle tefsir edemeyiz. Bu ihtilâfları müstensihlerin tarz-ı istinsâhına atfetsek bile vakaların tamamen ayrı bir surette nakledilmesi hiç kâbil-i telif değildir. Nitekim eserin muhakkak olarak müellifin yaşadığı bir devirde müstensih ilâvesi olan cihetlerinde dahi (meselâ Kamîni Sultan Süleyman'ın 956 senesi zilhiccesinin gurrasında harbden dönerek İstanbul'a girdiği, 961 senesi ramazanının 14 üncü pazartesi gecesinde nisfa ellide Kâğıdhaneye bir sel bastığı izah edilmektedir.) Bugibi izahata tesadüf ettiğimizden bu ciheti daha kuvvetli bir delil telâkki edemez isekde bu tarihin aslının nerede bittiğini ihtilâfatın başladığı tarihten itibaren etmek zarureti gayet tabidir. Frederik Gize'de kitabın -bizim söylediğimiz gibi- Bayezid-i Sani devrinde hitama erdiği kanaatını getiriyor ise de hitam tarihini lakıyıkıyla kestiremeyerek Bayezid'in terk-i saltanatı olan (918=1512) senesine kadar çıkarmak ızdırarında kalıyor ki bu suretle hitam senesini mübhem bırakmış oluyor.

"TEVÂRİH-İ ÂL-İ OSMAN"LAR
HAKKINDA -4-

Geçen makalemde Tevârih-i Âl-i Osman'ın kaç senesinde hitama erdiğini tetkik etmiştim. Bu makalede de 890-891 senelerinde hitama eren Tevârih-i Âl-i Osman'ın müellifinin kim olduğunu tetkika çalışacağım. Bu hususta ilk tetkiki yapan Profösör Frederik Gize'dir. Müşârunileyh "Osmanlı Tarihine Dair İtlâât" mecmuasında söylemiş olduğu bir makalede Muhyiddin Muhammet bin Ali el Cemâlî adlı bir zât olduğunu söylemiş ve bu hususta Kâtip Çelebi'nin Keşf'üz-Zümûn'daki bir ibaresine istinat eylemişti. Filhakika Kâtip Çelebi bir Târih-i Âl-i Osman müellifinden bahsediyor ise de aşağıda bir tafsil arzedeceğiniz vechile Muhyiddin Muhammet katiyyen bu eserin müellifi olamaz.

Bu ciheti âtide numro tahtında isbata çalışacağım:

1- Evvelki makalelerimde izah ettiğimiz vechile Tevârih-i Âl-i Osman nüshalarında müellifin Yıldırım Bayezid zamanını gören zevât ile buluştuğu görülmektedir. Meselâ; (s:32)de "evvel zamanda kalede olan kimseler rivayet ederler kim" diyerek vakanın şahidi zikrolunmaktadır. Halbuki gerek Katip Çelebi'nin ve gerek Şekâyık'ün-nümâniyenin (Mecdi Efendi tercümesi, İstanbul 1269 tabı s:390) tasrihi vecihle Muhyiddin Muhammet bin Ali el Cemâlî 957 senesinde vefat etmiştir. Binaenaleyh 957 senesinde vefat eden bir zatın Bayezid-i Evvel devrini görmüş bir adamla buluşması imkân haricindedir.

2- Evvelki makalemde söylediğim vecihle Frederik Gize kitabın itmam tarihini biraz mübhem bırakarak 896-918 seneleri arasında göstermişti. Halbuki Katip Çelebi "Keşfü'z-Zümûn"unda Muhyiddin'in eserini kendi yaşadığı zamana kadar yazdığını tasrih ediyor. Muhyiddin 957 de öldüğüne nazaran eserin itmam tarihi her halde 918 de daha sonraki zamanlarda olması icabeder. Profösür Gize kitabın müellifini Muhyiddin'dir diye Keşfü'z-Zümûn'a

istinat ettikten sonra bu ciheti de nazar-ı itibara alması lazım gelir. Filhakika mevzu bahis ettiğimiz Tevârih-i Âl-i Osman Kâtip Çelebi'nin zikrettiği eser olmuş olsaydı, kitap muhakkak 920-930 senelerine kadar müellifin telifi olması icabederdi. Halbuki kitabın bu senelere kadar müellife aid olduğu Frederik Gize'nin de tasdiki vechile gayr-i variddir. Binaenaleyh Muhyiddin adlı müverrih mevzu bahsimiz Tevârih-i Âl-i Osman'ın müellifi değildir.

3- Kitabın 890-891 senelerinde itmam olduğuna bakılırsa bu sene ile Muhyiddin'in vefatı senesi arasında 67 senelik uzun bir zaman kalıyor ki bu takdirde müellifin mutlaka 15-20 yaşında kitabı itmam ettiğini kabul etmek lazım gelir. Tabiki bu da varid-i hâtır olamaz.

4- Eğer bütün bu izahatı kabul etmeyerek Frederik Gize'nin söylediğini nazar-ı itibara alırsak yine arada mühim bir tezat görülmektedir. Frederik'in söylediği vecihle kitabın 896-918 senelerinde itmam edildiğini kabul etsek yine müellifin vefat tarihiyle bu seneler arasında yarım asır kadar hayli uzun seneler mevcut olduğunu görürüz. Binaenaleyh bu da kitabın mutlaka bu müellife ait olduğunu isbata kâfidir.

Tevârih-i Âl-i Osman müellifinin Muhyiddin Muhammet olmadığını isbattan sonra acaba hangi zâta aid olduğunu tetkik etmek meselesi ortaya çıkıyor ki pek uzun mesâime rağmen bu ciheti halledebilecek hiç bir emareye destres olamadım.



VI. BİYOGRAFİLER



اوه بيه گونيه به جيقار، علمي، ادبي، اقتصادي، فني، مصور مجنوعه ده



سیدک

مندرجات

اور خانه رضا : معاجبه (ادبياتده ملي روح) - محمد امين : دهموراسيده حكومت آداملرنيك اوغرايه جني مشكلات - مصطفى شكيب :
 مليت مفكوردهسي نه در ؟ - حسن عالي : بدبيات معاجبه لري (بدبي حدس) - عارف دوشنار : نجر (شعر) - حبيبي ناسي : « توارخ
 آل شان » لر خنده (۲) - محمد مسيح : سعدآباد ونديم (شعر) - حبيبي معراج الريمه : غزل - شراب الريمه : تودكوساملري (سيديك) -
 ابراهيم شوقي : شكابت (شعر) - محمد صديقي : شبه (شعر) - مستند ذكالك ستوني : شعر مسابقهسي - خالده نصرت : دو ماندر
 (حكايه) - علي رضا : اون اوچيني عصر جريده استانبول جاني (بولسئوده قاديئر عالي باشلامشدر) - *** : ملي مجموعه نيك ايكي منتهي :
 فوتو اسلر ، قاديئني خالده ، ييدلوق كوفي -
 بونستمرلك سملري : ۱ : سيدك - ۲ : قيس برتابلو (كاهنه خانه درسي) - ۳ : خالده نصرت خاتم افندي ادر نه به عزيمت ايدر كن .. (زنده) -



Anadolu'da Türk Mutasavvıfları:

SULTAN VELED

-I-

Abdülhalim Çelebi Hazretlerine ithaf:

Sultan Veled, Türklerin lâhuti-edâ mutasavvıfı, Mesnevi-i Şerif mebdâi, Cenâb-ı Mevlânâ'nın büyük oğludur.

Anadolu'nun mühim merkezlerinden birisi Larende (Karaman) de ilim ve faziletiyle muhât bir dairede gözlerini açtı. (H. 623, M. 1226)

Selçukîlerin en revnaktar ve şerefli demlerini yaşadığı Büyük Alâaddin zamanında Konya'yı, büyükbabası Sultân'ül Ulemâ, pederi Mevlânâ ile teşrif ettiler.

Selçuk payitahtının beyaz kemerli, mozaik kaplı kubbe-
lerinin dekorlarını aksettiren billûr gibi şeffaf ve berrak
sulu havuzları etrafında, tasavvuf cereyanlarını idare eden
babasından, o devrin mâruf âlimlerinden tahsil ile fitrî
140 olan zekâ ve istidadı inkişaf etti. /

Mâlûmâtını Suriye'nin ve Şam'ın meşhur üstadlarının kür-
süleri karşısında tamamladı.

Babası Mevlânâ gibi o da fakih ve müderris idi.(1) Bir
asra yaklaşan bereketli ömrünü Mevlevî tarikatının esaslarını
kurmak, Mesnevi-i Şerif nüshalarını çoğaltmak, Mesnevi-
hanları tam manâsıyla kâmil ve âlim insanlar yetiştirmekle
geçirdi.

O, Mevlâsına ve Mevlânâsına cidden âşıktı. İddia ede-
ceğim ki 90 senelik hayatının mühim bir kısmını Mesnevî'de-
ki "muaddal = complex" ve muğlak beyitlerin, nükte-
lerinin tefsirine hasretti.

"İbtidânâme", "Rebabnâme", "İntihânâme"... diye anılan

(1): Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled Hanefî fukahâsındandır.
"Kitâb'ul-Cevâhir El Muzih fî Tabâkât'ül-Hanefiye" ve "Tâ-
cü'd-Dürr" isimli Tabakât-ı Hanefiye kitaplarında ve Mev-
zuat'ül-Ulûm'da mukayyet ve musarrahtır.

mesnevîleri bu şerhlerden, Mevlevîliğin büyük şahsiyetlerinin hayatlarından bahseder.

Onüçüncü asr-ı milâdinin şayan-ı tetkik bir siması Sultan Veled'in eserleri mütâlaâ edilirse büyük bir mutasavvıf ve kıymetli bir âlim olduğu anlaşılır. Sultan Veled'in âlem-i tasavvufa en mühim hizmeti ise üstadı ve pederi Cenâb-ı Mevlânâ'nın tabiat hadiselerinden mülhem fikirlerle tezyin ve tasvir ettiği tasavvufî efkâr ve mülâhazâtını, mahâret ve kudret-i tâmmе ile neşr ve ta'mim etmesidir.

Hatta diyeceğim ki kurân-ı ulânın üstad-ı zivakar mualim-i evveli "Ariste-Aristote"yu nasıl İbn-i Rüşd, bu meşhur İslâm tabib ve filozofu şerh ve izah etmiş ise, Mevlânâ'nın efkârını Sultan Veled tafsil ve teğrih etmiştir. Mevlânâ'nın efkâr ve eş'ârı, ancak Sultan Veled'in kitaplarında vâzih bir şekil almıştır.

Meselâ, Rebabnâme ismindeki eserin sonuna ilâve ettiği ikiyüze yakın Türkçe şiirleri içerisinde şu beyitler bu fikrimizi teyit ve te'kit eden kıymetli delillerdir.

Mevlânâ'dır evliyâ kutbu belenk-Tâ kim evvel buyur deseânı kalenk
Tanrıdan rahmettir anın sözleri-Körlер anarsa açılır gözleri
Kangı kişi bu sözden yalvara-Tanrı anın muradını yanına vere
Mevlânâ gibi cihanda olmadı-Onculayın kimse haktan dolmadı.
Ol güneştir evliyalar yıldızı-Dökülüne ol اوروزی uruzu
Tanrıdan herbir kişi bahşış bulur-Haslarının bahşışı ayruksı olur
Bahşışı kim Hak verdi Mevlânâ'ya-Anı ne yoksula verdi ne baya
Siz anı benim gözümle görünüz-Anın esrârını benden sorunuz(2)
Ben diyem sözlerine kimse duymadı-Ben virem nimetki kimse yemedi

(2): İmlâsını muhafaza ederek yazdığım şu beyitler "Küllübü Leylî Derviş Mustafa El-Mevlevî" nin 1015 senesinde istinsah ettiği Rebabnâme'dendir. Bu nüsha Üsküdar'daki Selim Ağa Kütüphanesinde 197 numroda mukayyettir. Cenâb-ı Mevlânâ'nın, Sultan Veled'in menâkıb sahibi Eflâkî Dede'nin Türkçe eş'ârını —bu bahiste cidden mütebahhir— fâzıl-ı muhterem Veled Çelebi Efendi, birkaç ay sonra tetebbuât-ı lügaviye ve lisanıye ilâvesiyle neğredeceklerdir. Geçenlerde aldığım lütufnâmelerindeki tebşirâtı Türk diline ve Türkçenin ilk devirdeki şiirlerine bittabi Anadolu'da arzukeş zevâta, bu amel-i ulvî ve ilmîyi müjdelemekle bahtiyarım.

Bugünkü lehçe-i beyanımızın mazisini gösteren şu beyitlerin delâlet ettiği mânâ, Mevlânâ'yı ve Mevlevîliği öğrenmek tetkik etmek arzusunda olanlara, kendi esirlerinin tettebbülüzûmunu anlatmaktadır.

Filhakika müşârileyh, kendi zamanında geçen bütün vakaları, bütün şe'nleri tam bir sıhhat ve sadakatle tesbit etmiştir. Hâlâ bugün bile aynı harâret ve aynı oûşuşla vicdanları işgal eden, münâkaşa olunan Şems ve Mevlânâ'nın samimî dostluğundan, Şems'in âkibetinden, birçok heyecanlı vâkiattan, hissiyâtının esiri olmadan bahsedebilmiştir. Bunlar Sultan Veled'in ne kadar meş'ûr düşündüğüne, husûsuyla kışır-ı dimağ hücreleri nescinin çok asil olduğuna delâlet eder.

Hazreti Veled'in —diğer mutasavvıflar gibi— en mümeyyiz vasfı "karakteri", halkçı "demokrat" ve insançı "ümanist" olmasıdır. Zaten mutasavvıflar hekimlere çok benzerler.(3) Mevzuları insanlardır. Birisi onun normal, diğeri marazî "patalojik" cihetlerini tetkik eder.

Sultan Veled'in üç mesnevîsi "Maarif" isimli mensur kitabından başka büyük divanındaki Arapça, Farsça, Türkçe hatta Rumca lisanıyla yazılmış şiirler, gazeller, ilâhî ve enfûsî, kutsî sayhalarında şefkat ve merhamet hissiyle çarpan bir kalbin terennümâtını duyarız.

141 Altıncı asr-ı hicrînin sonlarına doğru vücûda getirdiği divanında (1293-690) büyük bir sevgi ile bağlı olduğu / Türk kavmine; hükümdarlara, sultanlara, vezirlere... ahilere, küçük Asya'nın şirin ve sevimli şehirlerine hitap eden medhiyeler, kasîdeler ne kadar fazla...

İşte ben onlardan bir tanesini, çok sevdiği Konyalıları senâ eden bir gazelini de bu münâsebetle takdim ediyorum.(4)

(3): Tıbbın muhtelif şûbeleri arasında emrâr-ı akliye ve tabâbet-i rûhiye mütehassısları, bazı rûhî hastalıklarda -meselâ isteri ve psikopatinin muhtelif şekillerinde- ispençiyârî duvallerle beraber daha ziyade telkin, ifnâ, itimât kudretlerine müracaat ederler. Beğere iyilik, hayır, saadet, huzur vaadeden mutasavvıfları telkinkâr irşatlarıyla bu nokta-i nazardan Emrâr-ı Akliye mütehassısı "psychiatre" lere benzeti-yorum.

(4): Konya'da intişar eden Halk gazetesinin 11 Temmuz 1923

Eski şâirlerin milletine ve memleketlerine derin bir muhabbet beslediklerini göstermesi itibâriyle cidden hâiz-i ehemmiyettir.

Ey merdüm-i Konya bedânîd - Ki zâde şumâ züşehr canîd
 Çün lâne-i ân hümâ est in şehri-Mürgân-ı zamâne râ nemânîd
 Pervâz-konîd çün hümâ yân-Der hilkat ü halk çün hümâ nîd
 Çün haşr-i konenâ şehri-i hârâ-Bir cümle-i şehri-i hâ revânîd
 Çi şehri ki her yekî ezîm kûy-Der kıymet u kadr sad cihânîd
 Hestîd zer temâm her yek-Çi zer ki hezâr genç u kanîd
 Mahsûs-ı ber himmet-i İlâhîdir-Mahfûz-ı zekonc şâye kanîd
 Derbend ki Hudâ feridîd-Bî çetr-i cihân câvidânîd
 Dâred cenân-ı pâk u rûşen-Bâ hür-ı revâne der cihânîd
 Ez hord u bozork evliyâ yîd-Ez pîr u civân heme şehânîd
 Didi nazar ez şumâ nişânî-Efsûs u gabîn ki bî nişânîd
 Goftest "Veled" ki vâlid-i men-Mî dâd haber ki cümle anîd

Mealên Türkçesi:

Konyalılar, Âlem-i ervahdan doğduğunuzu biliniz. Bu şehir evet o hümânın lânesidir. Zamâne mürgânına benzemezsiniz. Şehbalınızla fezâ-yı nâmütenâhîde uçunuz. Yaratılıştâ, ahlâkta mübâreksiniz.

Şehirleri haşretseler, onların hepsine ruh siz olursunuz. Yâ Rab! Bu nasıl bir şehir ki her mahallesi yüz cihan kadar kıymettedir. Konyalılar, her birerleriniz ayarı tam bir altınsınız. Oh, altın ne, bin hazine-i gayb, bin kân-ı fezâilsiniz. Allah'ın nûr-ı rahmetine mazhar Hudâ vergisi hazinelerden nasib-dârsınız. Evet sûrette bu arz-ı süflîden nâsuttansınız. Hayır hayır esrar ve sıfatta melekûtta, Âlem-i ulyâdansınız.

Tâ geriye kullukta biricik, saraysız, otağsız patişahlarsınız. Temiz, pak, rûşen kalbiniz var. Rûhânî hürîlerle cennettesiniz. Küçüğünüz, büyüğünüz evliya gibidir. Gençiniz, ihtiyârınız şahlar gibidir. Kendinizden bir nişan mı gördünüz, heyhât aldandınız, binişansınız. Yani kendini var

(4): tarihli nüshasında müşârileyhin Konya şehrine ait bir medhiyesini "Sultan Veled ve Konya" serlevhasıyla Feridun Nâfiz neşretmiştir.

zannetme, sen yoksun o vardır. —Lâ mevcûde illâ hû— cümle-i tasavvufiyesine işâret.

Veled, babam söylemişti. Konyalılar siz osunuz. "Cenâb-ı Mvelânâ'nın Konya'yı velîler şehri, burada oturanların en iyi insanlar olduğunu ifade eden cümlesine işarettir!"

Çok sade bir eda ile yazılan şu gazel, ulvî teşbihleri, halkçılık fikirleriyle ne kadar câzip ve ne kadar parlaktır.

Beşeriyet kurûn-ı vustânın istibdat ve esâret zincirleri altında inlerken, hürriyet-i fikriye, hürriyet-i vicdâniyenin taraftar ve takdirkârı Sultan Veled, onlara ne kadar samimi hitap ediyor, onları ne kadar yüksek, âlî ve ulvî görüyor.

Muhîtindeki insanların tenevvürü, yükselmesi için, onlara kendi dilleriyle nasihatta bulunması tasavvufî akidelerini yazması çok mânidardır.

İnsanları bulunduğu asrın telâkki ve zihniyetleri ile değil, bir filozof gibi beşerin bütün müsâvisinden münezze bir mevki-i ulviden temâşâ eden mutasavvıf şâir, yalnız âdemoğlunun büyüklüğünü ilâhî sesiyle terennüm eden bir mürşit mi idi? Oh! Hayır. Nîk, rebâbın lâtif nağmeleri arasında aynı iora edilen, erkânında, adâbında, mensuplarının giyinmişlerinde, hatta düşünüşlerinde çok ince bir zarâfet gizli olan Mevlevîlik, onun muayyen bir sistem için icab eden bütün teşkâlât ve tesisât-ı fikirlerine mâlik olduğunu isbat eder. Pederi nâmına tesis ettiği Mevlevî tarikatının İslâm medeniyetine, Türk harsına, şiir, sanat, fen cihetiyle ifâ ettiği hizmet hakikaten parlaktır.(5) Ağuşunda Türklüğün en yüce âlimlerini saklayan, en kıymetli sanatçılarını yetiştiren Mevlevîhânelerde, bu şiir ve sanat ocaklarında Sultan Veled'in yaktığı ilk ateşin harâreti yok mu?

nu. 9, s. 140-142

Hakim Şifâî

Üsküdar: 11 Şubat 1923

(5): Mevlevî mensubîni arasında yetişen dîniyât ulemâsı, şâir ve edipleri bildiren menâbi'tezkireler ve menkıbevî eserlerdir. —Benim isimlerini topladığım ve kısm-ı azamını gördüğüm bu kitapların adedi otuzdan fazladır.—

SULTAN VELED

-II-

Büyük mutasavvıf Sultan Veled'in tahsil ve manevî terbiyesinde Sultân'ül-Ulemâ, Seyyid Burhâneddin, Mevlânâ, Şems-i Tebrizî, Hüsâmeddin Çelebi, Selâhaddin-i Zerkub, Şeyh Kerâmeddin... gibi Mevlevîler ve İslâmlarca hürmete şâyan âlî şahısların feyz-i tesiri olmuştur.

Zekâ ve istikbâlini pek takdir eden mürşit ve üstadı Mevlânâ, oğlu için medreselerinin divarına kendi eliyle şu ibareyi yazmıştı. "Bahâeddin manyekbaht est hoş zist u hoş mired = Bizim Bahâeddin güzel talihlidir. İyi yaşadı ve hoş ölüür." Mutaassıp muhitinin nâhak hücumlarına maruz kalan Mevlânâ'nın ve fikirlerinin hâr-ı müdâfii ve sadık nâşiri, pederine perestig ve hürmet ederdi.

Suriye'de bulunan Şems'e Mesnevî sahibinin iştîyak ve tahassürle dolu davetnâmesini götüren Sultan Veled'i, Tebrizli şeyhin rekâbında Konya'ya kadar yayan buluyoruz.

(5) Devamı: Müseccî ve kafiye-dâr nesr-i kadiminin en parlak nümânesi "Şeyh Sâkıb" ın "Sefine-i Nefise-i Mevleviye" si, Galip Dede'nin samimi dostu ve nedîmi Şâir Esrar'ın tezkiresi en zengin malûmâtı ihtivâ eden eserlerdendir.

Esrar'ın vefatından sonra gelen Mevlevî şairlerini, genç üdebâmızdan İhsan Mahvî Bey toplamaktadır. Gayretini takdir ederim.

Türk sanayi-i nefisesi hakkında esaslı ve ilmî vukûfunu neşrettiği makalelerinden öğrendiğimiz Şehabeddin Bey, Türk sanat-ı nefise âlemine lâyetüm mimârî âbideler, çok güzel peyzaj ve minyatür hediye eden mimar, nakkaş ve resamları en nefis yazıyla güzel divanlar, temiz ve zarif kitaplar yazan hattatları etüd etmektedirler. Kendilerine muvaffakiyet temenni ederim.

Aciz mesleğim dahilinde bulunan hekimleri, cihan tabâbeti içerisinde tecrübeye, müşahedeye istinâden yazılan kıymetli eserleriyle mümtaz bir mevkiin sahibi Mevlevî etibbasını, hayat ve âsârını tetkik ile uğraşıyorum.

Bu terâvaylar intişar ederse, ilim âlemince mechâl birçok hakikatlar tavazzuh edecek, bazı müşküller halledilmiş olacaktır.

H(akim) Ş(ifâî)

Necid'in ve Anadolu'nun en tûvânâ ve gürbüz atları yedekte geldiği halde "Şah-süvar-ı bende süvâr çi kûne bâsed=Şah binmiş bende süvârî nasıl olur?" Diye itiraz etmiş, pederinin aziz dostu, şu necib oğulun asâlet-i rûhiye ve terbiyesine hayran olmuştu. Sultan Veled, bu tevazuunu Mevlevîliğin tesisi anlarında izhar etmişti. Yarım asır Konya'yı ve bütün Anadolu'yu ve hatta İslâmî Asya'yı bir güneş gibi nur ve ziyasıyla ışıklandıran, hârâret veren Mevlânâ, uful ettiği zaman, birçok zevât başlarında Çelebi Hüsameddin olduğu halde, pederinin serîrine cülûsunu Sultan Veled'den niyaz ettiler.

Babasının hatırasına pek ziyade hürmetkâr mutasavvıf, o makama Mevlânâ'nın mürit ve hilyesini daha lââyık gördü. Konya ahi reisinin mahdumu Çelebi Hüsameddin'in elini ilk öpen o idi. Asrının namdar âlimi tam 11 sene bir derviş gibi Çelebi'ye hizmette / yardımda bulundu. Mesnevî-i Şerif'in ilk "kârii" (x) pîrin kutsî ilhamlarını vecdle okuyan Sultan Veled'di.

Mevlevîliğin vahdet, safvet ve nezâhetini bugüne kadar niçin ve nasıl muhafaza ettiğini bu misal pek bâriz bir şekilde göstermektedir.

Hüsameddin Çelebi'nin "Misafir-i kabir = 683" tarihindeki vefatı üzerine serîr-i tasavvufî lezzât-ı Sultan Veled işgal etti. (2)

Hazreti Veled, Konya'daki Mevlânâ dergâhı yakınında —bugün maalesef harâb olmuş— "Medrese-i Velediyye" ile Selçuk payitahtının Karatay ve diğer muhteşem medreselerinde genç ilim heveskârlarına pederi gibi tûdrisatta bulunmuştur.

(x): Eslâfımız tarafından mağz-ı Kur'ân diye hürmet edilen "Mesnevî-i Şerif merâsimle okunur. İstanbul ve Anadolu camilerinde hayır sahipleri tarafından maaşlar tahsis edilerek "Mesnevîhanlar" intihap edilmiştir. Mevlevî tekyelerinde şeyhler mukarrer ve müfessir Mesnevî'yi bülend bir sadâ ile okuyanda "kârii" dir.

(2): Hüsameddin Çelebi'nin makamını Konya dergâhında bugün Tarikatçı Dede Efendi işgal eder. "Çelebi Efendi" Sultan Veled'in postunda oturur.

Yedinci asır ibtidâlarında Konya'da yazılmış Farsça ve Arapça, Türkçe birçok kıymetli te'lifâtın sonlarında gördüğümüz imzalardaki "Velefi" kelimesi Sultan Veled'in ârifler sınıfından kesretli bir tebaya hâkim olduğunu isbat eder.

Müşârunileyh dâhil olduğu bütün ilim ve ulemâ meclislerinde dâima riyaset mevkiinde bulunmuş, büyükbabası gibi o da asrının "sultân-ı ulemâ" sı makamını işgal etmiştir.

Selçuk inkırâzı üzerinde coşan kan dalgalarını, siyâsî cereyanları ehemmiyetle takip eden Cenâb-ı Veled, medenî büyük şehirlere hücum eden Tatar ordularına karşı kıyâset ve idaresinde en metin bir kale yapmıştır.

Daha o tarihlerde çoğalmaya başlayan Mevlevihâneler ve sonraki Mevlevî tekyeleri de daima katliamlara mani olmuşlardır.

İlhânîler sarayının müverrih-i tabîp "Reşidüddin" Amasya'da Dârüşşifa yapacak kadar umûmî sahte alâkadar Olcayto Muhammed Hüdabende'ye "Rebabnâme" nin ithaf edildiğini kaydediyor.

"Rebabnâme" müellifi "İbtidânâme" sinin mukaddemesindeki:—Babam gibi divan ve mesnevî tertip ettim. Çünkü o bana: "Ente eşbehennâse bi halkan ve halkâ = Gerek simaca ve gerek ahlâkça insanların bana ziyade benziyeni sensin"— ifadelerine rağmen biz onu altıncı asr-ı hicrî ortalarına doğru vefat eden Sultân'ul-Ulemâ'nın daha müttekâmil ve zîhayat bir timsâli olarak kabul edebiliriz.

Zira halkı irşat etmek, uyandırmak için vaaz ve nasihat etmez idi. Eserleri ise "tâlimî = didactique" dir. Hattâ Farsça şiirleri Türkçe şiirlere çok yakındır. Sultan Veled'in büyük pederine benzeyişi "Mendel Garagur" veraset kanunlarının en tabî bir şeklidir.

Sultan Veled, Mevlevîlik nüfûzunun yayıldığını, mühim merkezlerde Mevlevihâneler açıldığını görmekte memnundu.

O şimdi irşaddan, tedristen boş kalan vakitlerinde nâdir ve petik hastalıklarda müşâhedelerini toplayan âlim bir

"seririyatçı = clinicien" gibi uzun hayatında gördüğü en heyecanlı, en mühim vaka ve hadiselerin ânât ve safahatını kitaplarına geçirmekle meşguldü.

Kıymetli ve sehl-i mümteni eserleri, beyaz saçlarla örtülü dimağından sürüh etmişti. Mutahhara Sultan, Şeref Sultan isimli iki kızı, Ulu Arif, Abid, Vâcid, Zâhid isimlerindeki oğullarının terbiye ve tahsillerine çok itinâ etmiş, kerîmeleri yedinci asrın mâruf ilim sîmalarından olan hanım sultanlardan, asil ailelerden birçok kadınların reis-i efkârı olmuşlardı.

Büyük mahdumu Ulu Arif Çelebi ise Mevlânâ gibi hassas, ruhnüvâz, garâmî şiirler terennüm eden nezîh, pâk bir şâirdir.(3)

Çocuklarını, ailesini ve bütün beşeri saf bir muhabbetle seven Sultan Veled, ihtiyarlığın uzviyette yaptığı âfet ve iltihaplarla hayatının son demlerini yaşıyordu. Bunun bir "üremi = urémie" olması çok muhtemeldir. Mevlânâ'nın, Mesnevîsinin daha ilk mısralarında uzak düştüğünden, ayrıldığından şikâyet ettiği âleme kavuşturacak ölüm, onun için bir müjde değil mi idi?

Bir asırlık mürşidin muhîti, hicran ve firkatle ağlar-ken, ihtiyar sofî şu mısralarla adeta sevincini bağıırıyordu.

"İm şeb şeb â nest ki bînem şâdî

Deryâyem ez hûdî hûd ârâdî" /

168

Fakat tasallub şerâyin = Artériosclèrose, nihayet tasavvuf şehinşâhının fânî dünya sarayına gözlerini ebediyen kapadı.

Mevlânâ'nın vefatını, ilmî ve irşâdî kudretiyle ta'viz eden Sultan Veled'in irtihali Konyalılar, Mevlevî mensuplarını çok mahzun etti. Göz yaşları arasında cenâze namazını vasiyeti mücibince ulemâdan "Mecideddin Aksarâyî" kıldırdı.

(3): Ulu Arif Çelebi, eski tezkere nüvisleri ile yeni edebiyat tarihi mütevağğillerinin nazar-ı dikkatini celbedememiş, rakik, elhan bir şâirdir. Onun füsunkâr şiirlerinde Mevlânâ'nın garâmî tesirleri vardır. İstanbul Mevlevî tekyelerinin ancak birisinde gördüğüm divanı ruhnüvâz mısraları terennüm eden bir mecmua-i ihtisâsâttir.

Büyük bir mevkeb-i matem, sultan-ı tasavvufu son tahtgâh-ı bekâsına kadr-i tâkib etti.

Onun gaybûbetine ağlayan öksüz teb'a, ilim padişahını babası Hüdavendigâr'ın yanındaki mermer lahde koydular.

(10 Recep 712 - M. 1315)

Uzaklardan temâşası, pür-vecd gönüllerde ra'şe-i heyecan uyandıran "Yeşil Kubbe" Mevlânâ ile Sultan Veled'in, iki büyük Türk sofisinin merkadlerini saklayan bir âbide-i sanattır.

nu. 11, s. 166-168

Hakim Şifâî

Üsküdar

NECİP ASIM BEY

Tercüme-i halini ve asarını tâdâf etmiş olduğumuz Necip Asım Bey hocamızı üç noktadan ayrı ayrı tetkik etmek lâzımdır. Necip Asım Bey milliyetperver, Necip Asım Bey lisanîyat mütehassısı, Necip Asım Bey müverrih.

Necip Asım Bey milliyetperver: Üstad bizim ilk milliyet mürsidimizdir. Bütün münevverler ondan evvel Osmanlı imparatorluğu idaresinde bulunan bilumum müslüman akvamını bir millet farzetmekte idiler. Bilhassa Namık Kemal ve arkadaşları hep böyle düşünüyorlardı. İslâm akvamının metahirini bize mal etmek isteyen bu zevat, Arap kahramanlarını, Endülüs fatihlerini bize tanıtıyorlar, onlar hakkında mütemadiyen eserler ve kasideler yazıyorlardı. Tuğrul Bey, Alparslan, Melikşah, Sencer, Kılıç Arslan, Mahmut Gaznevî, Zengi, Aksungur, Süleyman bin Kutulmuş gibi sebat ve fazilet itibariyle cihanın en büyük adamları olan Türk eâzâmından bahsedecekleri yerde bunları bilerek veya bilmeyerek ihmal ediyorlardı. Yazdıkları eserlerin mevzuu, ya Arap tarihine yahutta Al-i Osman padişahlarına aitti. İşte Necip Asım Bey ilk evvel bu meş'ûm cereyan içinde millî varlığımızı tanıtmaya uğraşmış, Türklerin diğer kavimler arasında pek büyük ve pek muazzam bir mazisi olduğunu eserleriyle ve makaleleriyle her tarafa neşretmiştir. Üstadın yazdığı makalelerin kâffesinde kuvvetli ve şuurlu bir milliyetperverlik müşahede olunmaktadır. Gerek Muhakemet'ül-Lügateyn Mukaddemesi , gerekse Mevzuat ül Ulûm Mukaddemesi bunun en büyük delilidir. Necip Asım Bey aynı zamanda samimi ve menfaat nâ-endiş bir milliyetperver olmuş ve hemen onbeş sene yapayalnız Türk Milliyetperveri olarak kalmıştır.

Necip Asım Bey Lisâniyat Mütehassısı: Şuarasını katiyyen söyleyelim ki memleketimizde ilk evvel (İlm-i lisan) namıyla, lisanlar arasındaki karâbet ve mukarenetleri, lisanların nasıl teşekkül ve tekâmüle ettiğini

mütalâ eden müstakil bir ilmin mevcudiyetini tanıtan ve bu ilimle iştigal eden Necip Asım Bey'dir. Bilhassa ilm-i lisanla iştigal ettikten sonra Türkçemizin lisanlar arasında mevki ve ehemmiyetini tetkik eylemiş, lisanımızın saf ve nahvi, muhtelif lehçeleri, tarihi ve tekâmülü gibi en mühim mevzular üzerinde çalışmıştır. O zamanın sarfçıları ya Arap sarfını yahut da Fransız sarfını nümüne ittihaz ederek lisanımızın kavâidini tedvine uğraşıyorlardı. Necip Asım Bey, lisanımızın bünyesinin ne Arı ne de Sami lisanlara uymadığını ve bilakis El sine-i Turaniye'den olduğunu nazar-ı dikkate almış, ve o yolda Türkçenin sarfını vücuda getirmiştir. Bundan başka Veysi ve Nergisi mektebinin devamından başka bir şey olmayan Namık Kemal ve Tefvik Fikret mekteplerinin lisanlarını hiç beğenmemiş, saf ve güzel Türkçemizin bekâretini muhafaza için o yolda açık ve halis Türkçe makaleler yazmıştır.

Necip Asım Bey Müverrih: Üstâdın tarihçiliğimizdeki mevkinin söylemeden evvel o zamana kadar bizdeki tarihçiliğin tarihçesini yapalım.

Bizim müverrihlerimiz -şairlerimiz gibi- eskiden beri arapları değil acemleri taklit etmişlerdir.

Taberî'nin, İbnü'l-Esir'in, İbnül-Havzî'nin eserleri bizim müverrihlerimizce örnek olamamış, belki vassâfın itâ Melek Savinî'nin Mirhun'dun âsârı nümune olmuştur. Acem müverrihleri umumiyetle vekâyiin saht ü vüsukundan ziyade tasvirine ehemmiyet verirler, onlarca tarihten maksat bir münşeat mecmuası vücuda getirmek olduğu için vesika ve mehaz göstermek onların mutadı değildir. Bizim müverrihlerimizde ilk zamanlar eserlerini İran lisanıyla yazmışlar ve onlar gibi mehaz göstermeksizin, vekâyiin vüsukunu tahkik etmeksizin sadece edebiyata ve münşuyâne kitaplar vücuda getirmişlerdir. İlk müverrihlerimiz olan İbn-i Bîni'nin, Aksarayî'nin, Azizüddin'in, İdris-i Bitlisî'nin eserleri bu yolda yazılmıştır. Bundan başka bir de halk tarihçiliği vardır ki, Battalnâme Danışmendnâme, Cüneydnâme gibi kitaplarla müellifleri

malum olmayan (Tevârih-i Âl-i Osman)lar ve neşr-i add ile Aşıkpaşa zade'nin tarihleri buna birer misaldir.

483 Fakat diğer müverrihler umumiyetle İran tarihnüvislerinin muakibi olan bizim terihnüvislerin yolunda yürümüşler, bu müverrihlerin asârını Türkçeye tercüme ettikten başka o yolda müseccî ve mukaffa arap ve acem kelimat ve teşbihatiyle mâlâmâl Türkçe tarihler vücuda getirmişlerdir. Celâlzade'nin, İbn-i Kemal'in, Sadeddin Efendi'nin eserleri hep bu yolda yazılmıştır. Cümlesinde de vekâyin me hazleri gösterilmemiştir. Bundan sonra bizde bu yolda tarihcilik moda/olmuştur. Müverrihler, vekâyini vüsûk ve sahtını tetkik şöyle dursun esbâb ve netâyicini bile zikretmezler, yalnız tasvir ile iktifa ederler.

Yalnız Karaçelebizâde, Naimâ ve Fındıklı Silâhdar Mehmet Efendi Müneccimbaşı biraz bu usulden ayrılmışlar, vekâyia me haz göstermemekle beraber mütalaaf-ı şahsiyelerini az çok söylemişlerdir. Naima ile Müneccimbaşı biraz me haz göstermek lüzümünü hisseder, Müverrihlerdendir. Her ikisi de arap müverrihlerinin âsarını okumuş ve onların taht-ı tesirinde kalmış oldukları için eserlerini daha ihtimam ve tahkik ile yazmışlar ve tevsik etmeyi ihmâl etmemişlerdir. Fakat müverrihlerin ekserisi eski usulde devam ederek vakiatı tenkit ve tahkik etmeden, menba ve me haz göstermeden eser telif etmişlerdir. Zaten 1150'den sonra hemen hemen belli başlı bir müverrihte gelememiştir.

Bizde menba ve me haz göstermek tetkik ve bahsettiği mevzua dair bilumum asâr ve vesâika müracaat etmek lüzümünü hisseden müverrih Hayrullah Efendi'dir. Ondan evvelki tarihçiler eserlerine ancak bir iki kitabı me haz göstermek ile iktifa ederlerdi. Hayrullah Efendi arap ve avrupa müverrihleri gibi tarihini derin bir tettebbu ile yazmış, yüzlerce eser okumuş, her bahis ve her mesele hakkında muhtelif eserleri ve kitapları zikretmiştir. Hayrullah Efendi garp tarihlerini okumuş olmakla beraber garp müverrihleri gibi bir vekâyinâme vücuda getirmiştir.

Cevdet Paşa'da böyledir. Kısas-ı Enbiya'sı bir halk kitabıdır. Ve onun telifi için de yalnız iki eseri

okumakla iktifa etmiştir. Halbuki (Tarih-i Devlet-i Aliyye)sinde pek çok menbağlara ve mehazlara müracaat etmiş ve uzun uzadıya tetkik ve tetebuda bulunmuştur.

Memleketimizde garp usulünde tarih yazan ilk müellif Süleyman Paşa ile Murat Bey'dir. Murat Bey, denilebilir ki bize ilk evvel Avrupa tarihini tanıtmış ve bir avrupalı gibi eser yazmıştır. Yetişen müellifler arasında muasırlarına en ziyade icra-yı tesir eden de o olmuştur. Fakat Murat Bey, müdakkik ve müttebi bir müverrih olmaktan ziyade münekkit ve zamanındaki Avrupa ve Rus tarih-i umumilerini okumuş, inkılâpçı bir muharrir idi. Kelimenin bütün manasıyla menâbı ve vesaik içinde ömrünü geçirmiş onları tasnif ve tenkit ederek âlimâne bir eser vücuda getirmek için sarf-ı mesâi etmiş değildi. O vekâyiden ziyade vekâyinin neticelerini intikad etmek yolunu tutmuş, gayr-ı salûh bir takım rivayetleri Sahih zannederek onlardan hükümler ve neticeler çıkarmaya kalkmıştı.

Murat Bey tarihçilik ve tarihe vukuf nokta-i nazarıdan çok zayıf ve pek basit olmakla beraber bizde ilk evvel Avrupa usulünde tarih yazması dolayısıyla büyük bir mevki malikdir ve olmalıdır.

Murat Bey'den sonra iki müverrih onun takip ettiği yolda yürüyerek eser yazmışlardır. Birincisi Netayic'ül Vukuât müellifi Mustafa Paşa, ikincisi Abdurrahman Şeref Bey'dir. Her ikisi de eserlerini Avrupa müellifâtı tarzında yazmışlardır. Fakat her ikisi de mehaz göstermek hususuna yanaşmamışlardır.

Necip Asım Bey ise Türk tarihini daha ilmî bir şekilde yazmış hemen her bahiste vesika göstermiştir. Eserin mukaddimesinde de zikredildiği vecihle belli başlı mehazleri Lesn Kahun (Cahun)un (Asya Tarihine Medhal) kitabıyla Ebulgazi'nin Şecere-i Türki'si, Mercânî'nin Müstefâd(ül-Ahyar'ı Müneccimbaşı'nın Sahaif'ul-Ahbar'ı Mirhan'dun Ravzat'ül-Safa'sı, Yazıcızade'nin ve Mehmet bin Ali'nin (Tevârih-i Âl-i Selçuk)ları, Kazanova'nın Meskukât-ı Danişmendiye'si, Ali'nin Mirkâd'ül-Cihad'ı

Cenâbî'nin Tercümesi ve Galip Bey'in Meskukat kataloğudur.

Üstadın en büyük hatası zamanımızda bir çok kimse-leri Türk tarihi mütehasşısı yapan Dekini'nin (Hunlar Tarihi) adlı eserini Türkçeye nakletmemiş olmasıdır. Necip Asım Bey tarihçilik nokta-i nazarından bizde bir tekamül merhalesidir. Onun tarz-ı tasnifini begenmeyenler, müracaat ettiği menabii az görenler olabilir. Fakat telif edildiği devri nazar-ı dikkate alır ve mevzuun vüsatini göz önünde bulundurursak müellifi tahtie etmeye dilimiz varmaz. Bu kadar vasi bir mevzuu tetkik ve tetebbu ederek bir arada yazmak isteyen müellif, hiç şüphesiz eserini muhtasar bir surette telif edecek ve ahlâfa bir zemin hazırlayacaktı.

Fakat ne yazık ki aradan otuz bu kadar sene geçtiği halde ahlâftan hiç kimse yetişipte onun vaktiyle tedvin ettiği mevzular üzerinde eser yazamadı. Yalnız Şemseddin Bey son zamanda (Mufassal Türk Tarihi) adlı bir eser neşreyledi.

nu: 30, s: 482-483

Mükremin Halil (YİNANÇ)

NECİP ASIM BEY

I

Üstâd-ı muhterem Necip Asım Bey, Ahmet Vefik Paşa Süleyman Paşa, Cevdet Paşa gibi son asırda yetişip lisan ve ilmimizde inkılap yapan zevatın en ileride geleneklerinden birisidir. Üstad Anadolu'nun kadim ve asıl bir ailesinin evlâdıdır. Cedbeced kilis'lidir. 20 Recep 1277 senesinde perşembe günü Kilis'te tevellüd etmiş ve Mehmet Necip tesmiye edilmiştir. Pederi Sıpahî Hacı Asım Bey, onun pederi ise kilis müterellimi Bal Hüseyin oğullarında Mehmet Bey'dir. Ecdadından Osman Bey Sultan Süleyman Kanunî zamanında Basra'nın zabtına iştirak eden ümera meyamında bulunmuştur.

Mehmet Necip Bey mebâdi-i ulûmu Kilis'de Abdurrahman Efendi'den ve büyük validesinden hususî surette okumuş ve bir müddette -o zaman yeni tesis edilmiş olan- Mekteb-i Rüştîye'ye devam eylemiştir. Ba'de Şam idâdi-i Askerî müdürü İspartalı kaymakam Hafız Ahmet Bey'in delâletiyle Şam idâdi-i Askerisine dahil olmuştur. Mekteb-i mezkurun ikinci sınıfında iken İstanbul'da Kuleli idadisine nakletmiş ve idadi tahsilini 1293 Rus Muharebesi sebebiyle Kuleli Mektebi binası hastahane ittihaz edilmiş olduğu cihetle Mekteb-i Harbiye'de ikmal etmiştir.

1295 Tarihinde Harbiye'nin ikinci sınıfına dahil olmuş ve 96'da Piyade Mülâzım-ı saniliği ile neş'et ederek Erkân-ı Harbiye-i Umumiye mülhik zabıtlığına tayin olunmuştur. Sene-i Mezkure eylülünde Koca Mustafa Paşa Rüşdiye-i Askeriyesi Fransızca muallimliğine tayin ve bir sene sonra aynı memuriyetle Üsküdar Toptaşı Rüşdiye-i Askeriyesine nakledilmiş ve 317 senesine kadar vazife-i mezkûrede kalmıştır. Necip Bey bu müddet zarfında mülâzım-ı evel, yüzbaşı ve kolâğası olmuş ve sene-i mezkure içinde binbaşılıkla Mekteb-i Harbiye Fransızca muallimliğine tayin edilmiştir.

İlan-ı meşrutiyette kaymakamlığa terfi edilen Necip Bey bir müddet sonra Havram'a albay kumandanlığıy-

la gönderilmiş ve Şam'a muvasalatı günü terfian Miralaylıkta Menlik alay kumandanlığına nasb edilmiş ve bu alay ile Balkan Harbine iştirak ederek Osmaniye (mehciva) ve isterumca müdafalarında ibraz-ı secaat eylemiştir. Balkan harbini müteakib tekaüde sekolunmuştur.

437 324 de Recaizade Ekrem Bey'in zaman-ı nezaretinde Darulfununda ihdas edilen (ilm-i lisan) dersine muallim tayin edilmiş, bilahire (Türk lisanı tarihi) dersinde ilâveten tedris eylemiştir. Bir müddet Türk Tarihi müderrisliğini de ifa etmiştir. Elhaleti heze Türk lisanı tarihi müderrisi bulunmaktadır./Asârı: -Muhterem üstad pek genç bir yaşta yazı yazmaya başlamış ve matbuata intisap eylemiştir. Daha idadinin ikinci sınıfında iken Müsavat ve Ümran ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerinde yazı yazmıştır. İlk defa (Eşkiya) adlı bir hikaye yazmış ve bu eseri tab edilmiştir. Badehu Tercüman-ı Hakikat'ta yazmış olduğu mekalelerden müfeşekkil (Medeniyete Hizmet) isimli bir eseri basılmıştır. O sırada Trabzonlu Şakir Şevket Efendi'nin telif ettiği (Trabzon Tarihi) ve muavenet-i kalemiyede bulunmuş ve bir de takriz yazmıştır. Badehu-idâdide talebe iken (Medrese-i Edib) Risâle-i mevkütesini çıkarmış ve hocalarının teşvikine mazhar olarak yirmi sayı kadar neşredilmiştir. Yine idadide talebe bulunduğu esnada Cuma günleri Hoca Tahsin Efendi'nin medresesine devam etmiş ve fransızca olarak tarih-i felsefe ve heyet-i tererrüs eylemiştir. Gençliğinde bir divan teşkil edecek kadar şiir yazmış isede bilâhire bunu beğenmediğinden yırtmıştır. Badehu Hazine-i Evrak mecmuasında (Timur Baş Şarl) hakkında bur makale tercüme eylemiş ve diğer bazı yazılar yazmıştır.

97 senesinde Mekteb-i Harbiye'den huruc ettiği esnada (Mebadi-i Fenn-i Resim) isminde bir eser vücuda getirmiş ve ondan sonra Münif Paşa'nın tesis ettiği Mecmua-i Fünun'da makaleler yazmıştır. 300 Tarihinden sonra müstakilen telîfata başlamış ve Türkçenin sarf ve nahvine dair bir kaç eser neşretmiş ve "Ferit" isminde bir kıraat ki-

tabı vücuda getirmiştir. Bundan sonra (Arkadaş Bana Fransızca Öğret), (Ziya ve Hararet), (Seyyitler), (Lugat-ı Musâhabet), (Güversin Postası), (Kitap) adlı eserlerini neşretmiştir. Aynı zamanda Muallim Naci eli Mithat Efendi'nin bozuştuklarına zamana kadar Tercüman-ı Hakikat'ın fen kısmı muharrirliğini de yapmıştır. Bu esnada ismine padişahın emriyle peder'in makhası ilâve olunmuştur.

312 senesinde ikdam gazetesinin tesisine yardım etmiş ve onunda birkaç sene fen kısmı muharrirliğinde bulunmuş ve bu aralık Mevzuat'ül-ulum Evliya Çelebi Muhakemet'ül Lügateyn Mer'et'ül Mamalik ve diğer ikdam külliyyatının neşrine delalet ve muavenet etmiştir. Üstad bu sırada Türkoloji ile iştigale başlamıştır.

Üstad hiç şüphesiz ki ilk Türk milliyetperveridir ve bu şeref onun ve mühhasıran onundur. O şeref ve Ziya Gökalp'in ne de başkasınındır. Milliyetperverliğini Mekteb-i Harbiye de hissetmiş, mekteb-i mezkûrun anasır-ı muhtelifeden tereküp eden talebesinin Türklüğü istihfafa kalkışmaları çerkes ve arnavut ve arabların kendi kavmiyetleriyle iftihara yeltenmeleri Necip Bey'in vicdanında derin hisler tevlid etmiş ve kendi de Türk olmakla iftihara başlamıştır. Necip Bey'in hissi Türkçülüğü bu surette başlamıştır.

İlmî Türkçülüğüne gelince, Üstad bu hususda kendisine takadüm etmiş olan Ahmet Vefik ve Süleyman Paşalardan istifade eylemiştir. Süleyman Paşa'nın (Tarih-i Âlem) inde Türk kavmine dair yazmış olduğu fasıl Üstadın nazar-ı dikkatini celbetmiş ve büyük bir Türk Tarihi telif etmek lüzumunu kendisine ilham eylemiştir. Ahmet Vefik Paşa'nın (lehçe)si ve (Uşal Tercümesi)de Necip Bey'e ilk zamanlarda rehber olmuştur.

Üstad, Türk lisan ve tarihi ile ciddi surette iştigale başlamış, kütüphanelerdeki menabii tetkika koyulmuş. Avrupa mecmualarındaki makalat-ı ilmiyeyi mütala etmiş ve mühim eserini telif için malzeme ihzarına başlamıştır. Diğer taraftan ikdam gazetesinde Türk edebiyat lisaniyat tarih ve zanaatine müteallik pek çok yazılar

yazmış, mühim ilmi makaleleri tercüme veya tenkit eylemiştir. Bu esnada (Türk Tarihi)nin telifine başlamıştır. Fakat ondan evvel Orhun hurufatı hakkında (En Eski Türk Yazısı) namında bir risale neşretmiştir. Bu risalenin telifi sıralarında Toptaşı Rüştüye-i Askeriyesi riyaziye muallimi Melek Ahmet Paşa ahfadından binbaşı Tahsin Bey ile müştereken (Buyye) lügatı tarzında bir (lügat-i Ümiye ve Fenniye telifine şüru etmiş ve bunun 17 forma kadarı matbaa-i Amire de basılmıştır. Mütebaki yazma müsveddelerin bir kısmı darulfünündaki (Necip Asım) kütüphanesinde bulunmaktadır.

Bundan biraz sonra telifini ikmal ettiği meşhur eserinin yani (Türk Tarihi)nin birinci cildini basdırmıştır. İkinci cildinde de bir kaç forması intişar eylemiş ise de zamanın sansürü mani olarak ikmal-i tab'ına muvafak olamamıştır./

438

Üstad bundan sonra müstakil hiçbir eser neşredememiştirb (Leon Kahun) un (Gök sancak)ını tercüme ettiği halde basdıramamış ve ancak meşrutiyetten sonra tabettirebilmiştir.

Üstad ilan-ı meşrutiyete kadar Maarif, Malumat Resimli Gazete ve diğer mecmualarla intişar eden bilcümle risail-i mevkütede ve gazetelerde yazılar yazmıştır. 320 tarihlerinde Peşte'de intişar eden (Ural-Altay) mecmuasında fransızca olarak Kilis Bihesnî ve Erzurum Mehçeleri hakkında (Balkan Oğlu) imzasıyla üç makale ile (Hibet'ül-Hakâyık)in tercümesinin bir kısmını fransızca olarak neşretmiştir. Aynı tarihlerde (Jurnal Azyatik) mecmuasında milli arzumuz hakkında -kibilâhire meşrutiyetten sonra bunun Türkçesinde ayrı bir kitap halinde neşredilmiştir.- bir makale yazmış ve milli veznimizin usul-i taktîni keşfetmiştir.

Meşrutiyetten sonra darulgünunda müderris iken (ilm-i lisan) ünvanlı iki eser neşreylemiş Habbet'ül

Hakayık'ı şerh ve uğurcadan Anadolu Türkçesine nakletmiştir. Bâdehu (Orhun Kitabeleri) hakkında müstakil bir eser yazmıştır ki bu gün tab'ı hitama ermiştir. Bundan sonra (Eski Sau)lar adlı bir eser vücuda getirmiştir.

Bundan mâada darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuasıyla Tarih Encümeni mecmuasında ve memleketimizde intişar eden diğer mühim ve ilmi mecmualarda tetkiki ve tetebui makaleleri intişar etmiştir.

Tarih Encümeni tarafından Osmanlı Tarihinin tahri-
rine memur olduğu zaman Arif Bey merhum ile müştereken
(Osmanlı Tarihi)ni telif eylemiş ve bu eser encümen namına
tab olunmuştur.

Üstad (Darü'l-Mearif) heyet-i müellifin arasında
da bulunmuş ve mezkur eserin Türklere müteallik olan mad-
delerini yazmıştır.

Üstadın derdest neşr-i âsârı şunlardır: Tükiyular
üzerine vesikalar: İstanislas Jölyen'den tercüme. Muğul
Atabekleri Tarihi: İbn'ül Eser'den tercüme Araplarla Türk-
lerin ilk münasebatı.

Tarih Encümeni mecmuasında tefrika olarak neşri
mukarrer (Umdef'ül-Tevarih)de Üstad tarafından tahşiye
edilmektedir. Üstad, uzun senelerdenberi cemettiği asâr-ı
nadire ve nefiseden müteşekkil kıymettar kütüphanesini
darülfünuna terku teberru eylemiş ve Elhâlet-i hazihi
(Necip Asım Kütüphanesi) namıyla ayrıca muhafaza edilmek-
te bulunmuştur.

Üstadın tercüme-i hâli ve âsârı hakkında bu muh-
tasar malumatı verdik. Şahsiyet-i ilmiyesi ve âsârı
hakkındaki mütalaat tenkidâtımızı başka bir makaleye
terk ediyoruz.

ALİ EMİRİ EFENDİ

İlim ve irfan hayatımızda azim bir ziya teşkil eden Ali Emirî Efendi'nin vefatı maatteessüf matbuatımızda pek sessizce geçti. Bir tek gazete istisnâ edilir âse onun hayatı, âsârı, mesâîsi, merak ve ahlâkı hakkında hiçbir şey yazılmadı.

Bu yoksulluk muhîtinin ilim ve irfan sahasında en mühim mevkiîişgal eden Ali Emirî Efendi'nin hayatı tamamıyla kitaplar arasında geçmiştir. 60-70 senelik bu uzun iştigalin sahibine ne kadar ilim ve irfan bahşettiği tahmin olunabilir. Emirî Efendi'nin her tayin olunduğu vilâyetin kütüphanelerini ve kıymettar âsârını tetkik eder, hatta bazende bir kitap için tebdil-i memuriyet ederdi. Tarih ve tarih-i edebiyatta malûmâtı pek fazla idi. Birçok tanınmış ve tanınmamış şairlerin eşârını hâfızasında tutar, sorulduğu veya icab ettiği vakit mufassal tercüme-i hâliyle anlatırdı. Son zamanlara kadar hafızasında küçük bir tebeddül yoktu. Bazen hâfız-ı kütüplerin numrosuyla bulamadığı bir kitabın şeklini ve mahallini tarif ederek buldururdu.

Emirî Efendi bir bibliophile idi. Parasının kısm-ı azamını kitaba verir, pek sâde ve kanaatkârâne yaşardı. Nafakasından bile keserek kitap satın almak kendisi için bir ibtilâ, bir aşk idi. Bu ibtilâsı mükemmel bir kütüphaneye mâlikiyetten ziyâde okumak aşkından tevellüt etmişti. Kütüphanesinde —Avrupa'daki bazı zenginler ve bizdeki yeni âlimler gibi— sayfeleri kesilmemiş kitaplar yoktu.

İlme temâyülü olanlardan pek fazla hoşlanır, daima hayırhâhâne muamele ederdi. Şark âsârını pek mükemmel sûrette bibliyografyasız bilirdi. Kuvvetli hafızasında buna inzıman edince artık her sorulara cevap vermekten müstağnî olamazdı.

Maatteessüf bu büyük âlimin malûmâtıyla neşrettiği

121 Âsârı mütenâsip / değildir. Münteşir eserleri malûmâtı yarında hiç mesâbesindedir. Fakat bir vakitler "Nevâdir-i Eslâf Külliyyâtı" ünvanı altında neşre başladığı kıymetli eserleri bîmânâ tarizleri neticesi olarak neşretmekten sarf-ı nazar etmişti. Câm-ı Cem-i Ayin, Mardin Mülûk-ı Artukiye Tarihi, Asafnâme, Acâibü'l-Letâif gibi pek kıymetli eserler bu külliyyat meyânında idi.

Ali Emirî Efendi'nin iğim âlemine ettiği en büyük hizmetlerden biri de Türk lisan ve edebiyatının bir âbidesi mâhiyetinde olan "Divan-ı Lûgat'it-Türk" ün neşridir. Parası yetişmediği için borç alarak bu kitabı satın almıştı. Bu sûretle ilim âlemine pek çok malûmât ilâve etmeğe sebep olan bu muhterem âlimin yalnız bu hizmeti bile nâmının ebediyyen bâkî kalmasına kâfidir.

Emirî Efendi, Millî Tettebbular Encümeni, Tasnif ve Sâik-ı Târihiye Encümeni riyâsetlerinde bulunmuş, birincisinde bir infial ile istifâ etmiş, ikincisinde ise kemâl-i keremi ile çalışarak hayli hizmetleri sebkât etmişti. Eğer Emirî Efendi garbın en son terakkiyâtına usûlü vechile vâkîf olmuş olsa idi hiç şüphesiz ki yalnız Türkiye'de değil bütün cihan ilim âleminde en büyük üstaplardan biri olurdu. Mâlûmâtı tamamen şark menâbiine aitti. Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış tarih ve edebiyat kitaplarının hepsine vâkıftı. Kütüphanesinde bu eserlerin kısm-ı azâmı olduğu gibi pek kıymetli yazmalar da vardı. Nüshaları, nâdir yazmaları istinsah ettirirdi. Yegâne nüshası Ayasofya Kütüphanesinde bulunan "Evâmir'ul-Alâiye" ile "Tezkire-i Aksarâyî, Tevârih-i Âl-i Osman ilh." gibi pekçok eserleri istinsah ettirmiş, hatta bazılarını bizzat kendisi kopya etmişti. Okuduğu eserlerin kenarına hâşiyeler yazardı. Bu hâşiyeler bazen serlevhaya, bazen de mâlûmât-ı târihiyeye müteallik idi.

Emirî Efendi'nin infiâli ânî ve geçici değildi. Kalemi ve lisanı münfâil olduğu zamanlarda itidalini muhafaza

edemezdi. Pek fazla mücâdeleci idi. "Tarih ve Edebiyat" mecmuasını mahzâ bunun için neşretmişti. Fakat mecmuasında tenkidî makalelerden başka eslâfın ve hükümdarların gayr-ı münteşir eş'ârını, kendisine gelen bazı mektupları, evkâfa takdim ettiği arızaları da negrederdi.

Te'lifî eserleri pek azdır. Tezkire-i Şuarâ-yı Âmet, Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyesi ile gayr-ı matbû divanı başlıcalarıdır.

Emirî Efendi 1260 senelerinde Diyarbekir'de tevellüt etmişti. Selûkye Mektebinde başladığı tahsilini bazı medreselerden de taallüm ederek defterdar olmuştu. Son memuriyetleri defterdarlık ve müfettişlik idi. Yemen'de ve Rumeli'nin muhtelif vilâyetlerinde ifâ-yı hizmetten sonra kendi arzusu ile tekaüd olmuştu. Hayatının bir kısmını Tezkire-i Şuarâ-yı Âmed'de bizzat yazmıştır.

Ali Emirî Efendi hakiki ilim müntesibini tefrik ve temeyyüz edemeyen bu memlekette lââyık olduğu hürmeti görmemiştir. Memleket ve millete binlerce ciltlik bir kütüphane hediye eden bu büyük âlimden maatteessüf lââyık-ı vec-hile istifâde edilememiştir.

İcabı lâzım gelen bu hürmet ve muhabbeti sade halk değil, ilme çalışan bazı zevât dahi izhar etmekten sakınmamıştır. Yalnız ilimden ziyade ahlâkî faziletine ve zekâsına meftun olduğum Ahmet Refik Bey Emirî Efendi'ye karşı:

Türk içinde en Emirî çiksa kâfidir bize

Onların her feyzi bir dâr-ı vî şâfidir bize

diyerek bu muhabbet ve hürmetini alenen izhar etmiştir. Zaten vefatını müteakipde hakkında ilk makaleyi yazan Refik Bey olmadı mı? İlim ve irfan hayatında sayısız hizmetlerde bulunan, pekçok yazma ve kıymettar eserleri alâkadarlarına tanıtan bu büyük ve muhterem âlimin ufûl-i ebedîsi için ne kadar ağlasak azdır.

Tanınmamış Meşâhir I:

ALİ NAZİMÂ BEY

Nûrânî çehresi, kısa ve ak sakallıyla daima mültefit duran bu muhterem ihtiyar memleketimiz maarifine birçok senedir bilâfâsıla unutulmaz hizmetler îfâ etmektedir. Fakat mâzi ve meşârihine karşı pek unutkan olan memleketimizde bu büyük hizmetlerine rağmen daimâ münsî kalmıştır.

Ali Nazimâ Bey hicretin 1277 senesinde İstanbul'da tevellüt etmiştir. Pederi tabip kâimmekamlarından Ahmet Servet Bey'dir. İlk tahsilini bir ibtidâî mektepte görmüş, dört sene de Üsküdar'da Paşakapısı Rüştiyesine devam, bâde Galatasaray Sultânisi'ni de ikmal etmiştir.

1298 Senesinde Galatasaray Sultânisi'ne Türkçe ve Arapça muallimi tayin olunmuş, üç sene sonra muallimliği uhdesinde olduğu halde zamîmeten Mekteb-i Mülkiye Fransızca muallimi olmuştu. 1304 senesinde de "Mekteb-i Edep" ünvanıyla maarifin ruhsat-ı resmîyesi vechile bir mektep tesis etmiş, 1308 de de Maarif Tetkik-i Müellifât Komisyonu âzâsı tayin olunmuştur. 1310 da Mülkiye Mektebi müdür muavinini olan Nazimâ Bey, aynı mektebin hem Fransızca muallimliğini îfâ, hemde idâre husûsunda say ve gayret etmişti. 1316 Senesinde dahi tesisi idâre olunan Dârulfünûn'un ulûm-ı / tabiiye ve dîniye şubeleri müdür muavinliğini de ilâve-i memuriyet olmak üzere deruhte eylemiştir. Bu memuriyetlerinin bazılarında lağv hasebiyle infikâk etmiş, bir kısmı da başka sene tefviz kılınmıştı.

1326 da dahi Dârulfünun Türkçe ve daha diğer derslerin tedrisiyle tavzif kılınmış, bir sene sonra da evvelki memuriyeti uhdesinde olduğu halde Kadastro Mektebi'ne müdür olmuştu. Bâdehu Kadastro Mektebinin lağvı, Dârulfünun derslerinin de ilgâsı hasebiyle her iki memuriyetten infikak etmiş, fakat bir müddet sonra Ennâs Dârulfünûnu müdürü

tayin olunmuştı. Aynı zamanda Dârülfünunda Kavânin-i Cariye muallimliğini ifâ etmekte idi.

Bundan sonra Maârif telif ve tercüme dairesi âzâlığını, Vefâ Sultânisi Fransızca muallimliğini, Dârülmuaallimât müdürlüğünü ifâ etmiş, nihayet 1337'de Nişantaşı Lisesi'ne müdür tayin olunmuştı. Elyevm bu vazifesini ifâ etmekle meşguldür.

Tam 41 senedir maarif hayatına bezl-i cân eden bu muhterem ihtiyar yalnız isimlerini yazmakla sahifeler dolabilecek eserler vücuda getirmiştir. Fransızca, Arapça ve Türkçe talim ve terbiyeye aid olan bütün bu eserlerin adedi ikiyüzü tecâvüz etmektedir. Yalnız bu eserler ile Nazîmâ Bey'in maarif hayatımızın teâlisi husûsunda ne kadar bezl-i gayret ettiği tezâhür edebilir. Merhum Ahmet Mithat Efendi'de 1315 tarihinde eski "Tarik" gazetesinde Nazîmâ Bey hakkında şu sözleri yazmıştı: "Ortada bir menâzıra cereyan eder. Şairler, edipler, feylesoflar, filanlar bıçak bıçağa..". Hayır kalem kaleme gelirler. Hiç bunlar içinde "Ali Nazîmâ" adlı bir mübâzir görür müsünüz? İşitir misiniz?

İşitmezsiniz değil mi? Niçin? Ortada bir Ali Nazîmâ yoktur da onun için değil: Ali Nazîmâ vardır. Hem mâraf, meşhurdur!. Fakat o imza cidâl-i makalelerinin altına konmaz. Tâlim ve terbiye-i etfâl kitaplarının üstüne konur. Bugünkü altmış kadar tâlim ve terbiye-i etfâl kitabının üstünde "Ali Nazîmâ" imzası parıl parıl parlar. Şahsını tanırmısınız? Tanımasanız gerektir. Çünkü Ali Nazîmâ'nın öyle kuru kalabalıklarda işi yoktur."

Ali Nazîmâ Bey, Ahmet Mithat Efendi'nin söylediği ve cihle kırk seneyi mütecâviz bir zamandan beri pek mütevâzi-yâne bir sûrette dâima maarif hayatımıza vakf-ı vücût etmiştir. Bu müddet zarfında meydana getirmiş olduğu gibi maarife ettiği sayısız hizmetleri de böyle küçük bir makalede yazmak imkân hâricindedir. Maarif tarihimizde mühim bir mevki işgal eden bu muhterem zâtı tebrik ve kendilerinden ilim ve irfan hayatımıza daha pekçok güzide ve kıymetli eser hediye etmelerini temenni ederiz.

Türk Ressamları:

NÂMÎ DEDE

Ekmekçizâde Ahmet Paşa hayır yapmayı sever bir zâttı. Sultan Ahmet devrinde Selânik'te mîrî işlere bakıyordu. Bed-hahlardan biri de defterdâr olmuştu. Fırsat bularak Ahmet Paşa'dan hesap istedi. Paşa işin içinden nasıl sıyrılacağını düşünüyordu. Bu kuruntularla zihni oyalanırken aklına birisi geldi: Abdülkerim Dede.

Dede Bostan Çelebi 961-1040 dervişlerinden idi. Mürşidinin Hakka yürümesi üzerine Konya'yı terk etti. Ayrılık yasıyla sahralarda dolaşmış, manevi bir işâretle Selânik'e gitmişti.

Dirilerden görülecek kimse kalmayınca hamûşânde küçük bir kulübeye sığındı. Ufak kulübesi derviş gönlünde saraydan ferahlıydı. Mânevî zevkten tadacaklar her ecre sabır edecekti.

Ahmet Paşa birgün Dede'yi ziyaret etti. Dede nurlu simâsıyla misafirini kabul etti. Aşk verdi. Daha derdini açmadan, Dede: "Metrestû muhasabe-i ûrâ mübâşirbaşı" dedi. Biraz sohbet edip ayrıldılar... Dede'nin söylediği çıkıyordu. Mesul etmeye çalışılan defterdârın üstüne bir defterdar geldi, yolsuz muamelelerden selefini azletti. Paşa'nın yakın ahbabıydı. Muhasebesini kendisine bağışlattı, defterdarlık vazifesine tayin ettirdi.

Ahmet Paşa nezrini yapıyordu. "Hâric-i sârde mânend-i hısn-ı hasn bir hângâh-ı metîn binâ ve evkâf vâridâten dahi belîğama belîğ tayin idüp, ol zât-ı şerîfe ve cem-i şem irâdet ve muhabbete cilvegâh-ı zîbâ olup..."(Sâkîb Dede Sefinesi, Cilt. 2, s. 50)

Abdülkerim Dede şeyh oldu. Kemâlini işitenler gelip biat ediyorlardı. İhyâ günlerinde "Mesnevî-i Şerif" okunuyor, ârifâne sohbetler geçirdi. Halk dolgun şeyhin ağzından

Mevlânâ'nın kelâmalarını elli sene dinlediler.

"Ayin" i büyük bir vecd ile seyrederlerdi. "Ney" in keder ve figan dağıtan seslerinden pîrin Rabbânî cezbelerini okurdu. Semâhânenin parlak nakışları içinde kudüm damlaları ve uçuşan dervişler bir ebediyet âlemiydi.

Selânik'te Mevlânâ'nın çırağı yatıyordu. Dünya âlemleri ahiret ecirlerinin kazanıldığı bu ocaktan nice derviş sanatkârlar geçmişlerdi.(x)

Nâmi Dede onüçüncü asır sanatkâr sîmalarındandı. Bu devirde Mevlevihânelerde derviş resamlara tesâdüf ederiz. Şark mektebinin son talebeleri bunlarla nihayet bulmaktadır.

Nâmi, Selânik Mevlevihânesinde Mehmet Ali Dede zamanında (xx) Derviş Ali ile birlikte çilesini çıkarmıştı. Temiz kalpli, itikâdı sağlam bu mevlevî derviş ince sanatların hepsinden bilirdi. Güzel talîk yazıları, parlak şiirleri vardı.

Nâmi Dede'nin başkaları ağzından duyduğum şiirleri pek nefistir. Sanatkârın son zamanlarda bir eserini dâvâ vekili Abdürrahman Adil Bey'in koleksiyonunda gördük.

Suluboya ile yapılan bu güzel eserde ressamın bütün sanat kuvvetini hissediyoruz ve kuvvetli bir ihtimalle iddia edilebilir ki bu tablo onun ilk eseri değildir. Sanatkârın fırçasına tamamiyle güvendiği bir zamanda işlediği kanaatındayız. Bilhassa modelini tabiattan intihap etmesi bu fikri kuvvetlendirmektedir. Resim 12x17 santimetre büyüklüğündedir. Koyu yeşil bir zemin üzerine alçı karışık suluboya ile işlenmiştir. Resmin altında talîk ile yazılmış "Resme-i Nâmi" imzası bize sanatkârı tanıtmaktadır.

nu. 11, s. 169-170

ŞEHABEDDİN

(x): Eski Mevlevihânenin yanan taraflarını Mehmet Ali Dede 1232-1815 tarihinde tamir ettirdi.

(xx): Selânik şeyhi Selâhaddin Efendi'de mukayyet kitabelere göre Ahmet Dede 3 Ramazan 1208 tarihinde vefat etmiştir. Yerine Şeyh Mehmet Ali Dede "Topal" geçmiştir. Kırk sene şeyhliği vardır. "Me'vâya göçtü Şeyh Mehmet Ali Dede" 1246

MÜVERRİH AHMET REFİK BEY

I

Türk müverrihleri içinde Âli ve Katip Çelebi'de dahil olduğu halde hepsinden fazla tarihi eserler teklif etmiş, bütün ömrünü tetkikât-ı tarihiyeye hasreylemiş, Türk tarihçiliğine yeni bir şekil vermiş olan zât Türk Tarih Encümeni reisi müverrih ve müderris Ahmet Refik Bey üstadımızdır.

Ahmet Refik Bey, aslen Anadolu'ludur. Pederi, Ürgüp'lü Ahmet Ağa, büyük pederi Hacı Mehmet Ağa'dır. Ürgüp'de ailesinin şöhreti (Körükçüoğlu)dur. Ahmet Ağa Sultan Abdülmecit zamanında İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'da tevhül ve tavattun eylemiş, Sultan Abdülaziz'in vekilharçlığında bulunmuş ve müşârunileyhin vefatını müteakip tekâüd edilmiş ve 314 tarihine kadar bu suretle yaşadıkdan sonra İstanbul'da vefat etmiştir.

Ahmet Refik Bey, 1296 sene-i rümiyesinin Şubatında, Beşiktaş'ta Valide Çeşmesi'nde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini Beşiktaş'ta Vişnezade mektebinde yapmış, badehu Beşiktaş Rüştîye-i Askeriye'sine girerek dört sene kadar orada okunmuş ve bundan sonra Kuleli idadi-i Askeriye'sine girerek üç sene kadar orada tahsil eylemiştir. Kuleli'den şhadetnâme aldıktan sonra Mekteb-i Harbiye'ye girmiş ve üç senede orada okuduktan sonra 314'te piyade birinciliğiyle mektebden neş'et etmiştir. Şükrü Naili Paşa ile Sabık Mersin mebusu Hüseyin Salaheddin Sabık Anasya mebusu Ömer Lütfi, Afyonkarahisar mebusu Ali Beyler ve Ali Hikmet, Şerif, Refet Paşalar müşârunileyhin belli başlı sınıf arkadaşlarıdır.

Piyade mülâzım-ı sânisî olarak mektebden çıkan Ahmet Refik Bey, sene-i neş'eti olan 314 tarihinde Toptaşı Rüştîye-i Askeriyesine Coğrafya muallimi tayin edildiği gibi aynı zamanda Soğuk Çeşme Rüştîyesinde de coğrafya

muallimliği yapmış ve 318 tarihinde Mekteb-i Harbiye'ye Fransızca muallimi tayin olunduğu zamana kadar her iki muallimliği bir arada ifâ etmiştir. Mekteb-i Harbiye'ye muallim tayin edildikten sonra iştigâhını yalnız bu mektebe hasreylemiş ve diğerlerini bırakmıştır. 324 senesine kadar bu vazifede kalmıştır. Bu müddet esnasında ancak iki derece terfi-i rütbe edebilmiş, 319'da mülâzım-ı evvel ve 323'-de yüzbaşı olmuştur./

636 Ahmet Refik Bey, on senelik bu uzun zaman zarfında Tercüman-ı Hakikat gazetesi baş muharrirliğinde bulunmuş ve İrtikâ, Malûmat, Hazine-i Fünun ve Mecmua-i Ebuzziya gibi resâil-i mevkûtede ilmî ve edebî makaleler neşreylemiştir.

Meşrutiyetin ilânını müteakip 324'de Mekteb-i Harbiye tarih muallimliğine tayin edilmiş ve sene-i mezkûre içinde tesis etmiş olduğu Millet gazetesi baş muharrirliğini yapmış ve bir müddet sonra ikdam gazetesine intisab ederek mezkur ceridede yazı yazmaya başlamıştır.

Ahmet Refik Bey 325 de Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye ceride şubesine memur olmuş ve orada Mecmua-i Askeriye'nin neşrine nezaret etmiş ve askerî makaleler yazmıştır. Sene-i mezkûre içinde teşekkül eden tarih encümenine aza tayin edilmiştir. 328 de Balkan Harbi esnasında Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye tarafından askeri sansür müfettişliğine tayin ve harbin hitamını müteakip tekâüd edilmiştir.

325 senesinde Fransa edebiyat, sanayi ve müessesâtını tetkik etmek üzere giden heyet ile birlikte Fransa'ya azimet eylemiş ve Senyobus, Erneslâvis gibi eâzım ve müverrihîn ile bu meyanda şimdi Fransa meclis-i mebusanı reisi sabik başvekil Mösyü Heryu ile tanışmıştır. O zaman Lion şehri belediye reisi olan Heryu (Madam Rekamye ve dostları) namındaki iki ciltlik eserini Refik Bey'e hediye etmiş ve kitabının üstüne "Genç Türkiye'nin muhibbi Heryu" imzasını atmıştı.

Balkan Harbinden sonra Peyam gazetesinin edebi

nüshalarında tarihi makaleler yazmıştır. 329 da medresele-
 re tarih muallimi tayin edilmiş ve medreset'ül-vâizîn ile
 diğer bir medresede tarih hocalığı yapmıştır. 330'da Harb-i
 Umûmi esnasında tekrar yüzbaşılıkla silah altına alınmış
 ve sansür müfettiş-i Umûmiliğine tayin edilmiştir. Bu va-
 zife esnasında Erkân-ı Harbiye riyasetinin emriyle Türkiye
 ve Rusya münasebatına dair yazdığı silsile-i makâlattan
 birinde Kavalalı Mehmet Ali'nin Türkiye'ye ihânetinden
 bahsetmesinden dolayı o vakit sadrazam bulunan Said Halim
 Paşa'nın emriyle Ulukışla'ya Arpa saman memurluğuna gönde-
 rilmiş ve alaylı bir yüzbaşı maiyetine verilmiştir. Bu es-
 nada Ürgüp-Nevşehir havalisini dolaşarak Damat İbrahim Pa-
 şa hakkında tetkikatta bulunmayı umutmamıştır. 332 Senesin-
 de Eskişehir Sevk Komisyonu riyasetine tayin edilmiş ve o-
 rada bulunduğu müddetçe Karacahisar ve şâir ilim Osmanlı
 hükümdârının hatıratıyla mâl â mâl mevazi hakkında tetki-
 katta bulunmuştur. Eskişehir'de şiddetli bir hastalığa tu-
 tularak bera-yı tedâvi İstanbul'a gelmiş ve bi esnâda
 637 Harbiye Nâzırı Enver Paşa-asker/arkadaşlığı dolayısıyla-
 Refik Bey hakkında Said Halim Paşa'ya iltizamkârâne sözler
 söyleyerek onun gazabını teskin eylemiş ve bu suretle İs-
 tanbul'da ikametine müsâde olunmuştur. Bu müddet zarfında
 Enver Paşa tarafından Harb mecmuası'na yazı yazmaya ve
 eski muharebelere aid hazine-i evrak vesâikini cem ve tet-
 kika memur edilmiştir. Aynı zamanda orduya tevzi edilmek
 üzere Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'nin emriyle (Tarihte Os-
 manlı Neferi), (Yirmibeş Sene Siper Kavgası) gibi efrâd-ı
 askeriyeye mahsus risaleler yazmış ve mezkur risâleler
 Erkân-ı Harbiye hesabına tab edilerek orduya tevzi edilmiş-
 tir.

333 te intişar eden Yeni Mecmua'da Köprülüzade Fu-
 ad Ziya Gökâlp, Necmeddin Sadık Beylerle birlikte çalış-
 mış ve tarihi makaleler yazmıştır. Harb-i Umûmi'nin son-
 larında şarki Anadolu'nun istirdâdı üzerine Ermenilerin
 Türklere karşı yaptıkları mezalimi tetkik etmek üzere
 ecnebi gazete muhabirlerinden mürekkep olmak üzere i'zam

olunan heyete riyaset etmiş, Batum, Trabzon, Erzurum, Erzincan, Kars, Ardahan ve Artvin havalisini dolaşarak Ermeni mezâlîmi hakkında tetkikatta bulunmuş ve müşârun ileyhine işbu müşahedât ve tetkikatı ecnebi gazete muharrirleri tarafından Avrupa'ya çekilen telgraflarla ilân olunmuştur. Bilâhire (iki Komite-iki Kıtıl) ve (Kafkas Yollarında) adlı yeni eserinde bu müşahedâtını yazmıştır.

334 senesinde Mehmet Arif Bey'in yerine İstanbul Dâru'lfünûn'u Osmanlı Tarihi müderrisi tayin olunmuş, bir sene sonra da müderrisliğe terfi etmiştir. Elyevm (Türkiye Tarihi) müderrisi bulunmaktadır.

Azâ tayin olunduğu zamandan itibaren encümenin en faal uzvu olmuş, bütün neşriyatına nezaret etmiş, encümenin neşrettiği asârın kısm-ı azamını kendisi telif eylemiştir. Onun bu faaliyet ve mesaisini takdir eden Tarih Encümeni azaları Abdurrahman Şeref Efendi'nin vefatıyla münhal kalan encümen riyâsetine 25 Şubat 341 tarihinde müşârunileyhi intihar eylemiştir.

Asar ve telifatıyla memleketimizin her tarafında hürmetle tanınan ve Avrupa mahâfil-i ilmiyesinde takdir ve tevkûre mazhar olan Ahmet Refik Bey'in Tarih Encümeni riyasetine intihap edilmesi encümenin haysiyet ve şerefi nokta-i nazarından pek musîb olduğu kadar, onun kudret-i ilmiyesinin ve tarihteki vûsat-ı ihâtasının kadr şinâsâne bir mükâfatı olmuştur.

Türk Ressamları:

SEYYİD BEY

1258 Tarihinde Maltepe'de dünyaya geldi. Babası ora eşrafından İsmail Ağa'dır. Sadef kokmacılarından Süleyman Ağa dedesi olur. Doğduğu vakit büyük babasının adı konmuştu. Bu isim kendisi için kazdırılan mührede (El Seyyid Süleyman) suretinde yazılmıştı. İmzasını bu şekliyle yalnız gençliğinde kullandı. Sonraları Süleyman'ı da terk ederek Seyyid diye anardı.

İbtidâî tahsilini Maltepe (Ebced Hanlık)⁽¹⁾ mektebinde yaptı. Rüşdî'yü Abdülmecit devrinde Maçka Harbiye Mektebi (Mahrecinde) gördü. İlk defa resmi bu mektepte tahsil etti. Mösyö (Şinas)⁽²⁾ ile (Kes)⁽³⁾ resim hocasıydı. Abdülaziz (Mekteb-i Osmanî)⁽⁴⁾ ye gönderdiği zaman Seyyid Bey onbeş yaşında idi. Paris'te sıra ile (Mekteb-i Osmanî), (Sen Siyer) de okumasını ilerletti. 1281'de umumî ve Osmanlı tarihlerine merak etti. Epey bir vaktini bunlarla geçirdi. Tarih hocalarının derslerine devam etti. Kütüphanelerden bir hayli notlar topladı. Osmanlı hayatına dair tarihten mevzular tasarlıyordu. Fakat düşüncelerini renk ve şekillerle tesbite bir türlü muvaffak olamıyordu. Geniş hayaller önüne dikilen bu çetin sanat engellerini

(1) Ebced Havanlık

(2) (Şirans) ispanyoldur. Güzel kara kalem, sulu boya resimleri yapardı.

(3) (Kes) İstanbul'da doğdu. Babası Sultan Mahmut asrında topçuluk ve tersane işleri için çağırılmıştı. İtalyan mektebine mensup bir ressamdı.

(4) (Mekteb-i Osmanî)yi 1276 tarihinde Paris istihkâmları dışında (Karanel)de, (Viyula) sokağında Abdülaziz açtırmıştı. İdadi derecesinde, âlî mekteplere talebe hazırlamak için lisan ve fen tedris ederdi.

devirmek lâzımdı. Bu da ancak fırçaya kuvvet vermekle olabildi. Paris Sanat Mektebi resim Şubesine girdi. (Rober Filori), (Gustav Boulonje), (Aleksandır Kabanel) gibi büyük üstad atelyelerinde yer buldu. Bütün azim ile resme çalışıyordu. On sene bu atelyelerde (daprenatör) etüdler yaptı. Paletini amatörlükten kurtarmış, adam akıllı bir ressam olmuştu. Abdülaziz Paris seyahatinde (Versay)da onu şovalyesi başında işlerken görüyor. Eserinden sanata karşı büyük bir istidadı olduğunu anlamıştı.

Seyyid Bey, Blanje ile eski bir dost gibiydi. Çok yakından görüşürdü. Elinden geldiği kadar üstadlarına kurs göstermiyordu. Hepsine iyiliklerde bulunarak hoşlarına gidiyordu.

Blanje'nin 1866 sergisinde teşhir ettiği büyük tarihi kompozisyonunu talebesinin yardımıyla yaptığını biliyoruz. İlk defa tablo mevzuunu Blanje'ye Seyyid Bey açtı. İşlerlerkende arkadaşı Hamdi Bey'le Osmanlı kostümleri giyerek sanatkâra model durmuşlardı.

Seyyid Bey'in fikirlerinden ressam "Jerom"da istifade ediyordu. Şarka aid tablolarına onunla ahbap olduktan sonra başladı.

Uzun ve ciddi bir tahsili müteakip Seyyid Bey 1870-1871 harbinden evvel Paris'ten ayrıldı. Roma'ya uğradı. Orada bir sene kaldı. Doğruca İstanbul'a geldi. Harbiye Mektebi (Erkân-ı Harb) sınıfları Fransızca muallimliğini verdiler. Ressam İbrahim Bey'in vefatı üzerine Ahmet Ali Paşa ile birlikte Harbiye Mektebi resim hocalığına tayin edildi. Zaten İbrahim Bey ölmeden evvel haykellerini, boya tıkımlarını Seyyid Bey için vasiyet etmişti.

Seyyid Bey mektepde garp usulünde resim tedrisâtıyla meşgul oluyordu. Bir taraftan yeni tablolar hazırlıyordu. (Baltacı Mehmet Paşa'nın Prut Muharebesine dair) büyük bir tabloya başlamıştı. Bu eseri iki senede bitirdi ve Serasker Hüseyin Avni Paşa vasıtasıyla Abdülaziz'e takdim ettirdi. Eseri Sultan çok beğendi. Bir nişan ile beşyüz lira ihsanda bulundu. Levhanın seraskerlik dairesinde (Zât-ı

şâhâne) adısına asılmasını irade etti. Hüseyin Avni Paşa tabloyu Paşa limanındaki yalısına yolladı. Seyyid Bey'in eserinin yerine düşmemesine canı sıkıldı. Bir daha resim/vermeyeceğine and etti. 1295 senesinden sonra Kuleli İdadisi askeri hekim mektepleri resim hocalıklarını aldı. Hayatının yarından fazlasını bu işlerde yıprattı. Mekteplerde en önce basma modelleri kaldırarak yerine (daprenator=tabiat) dan çalışma usûlünü koydu. Hareketini tenkit edenler kuvvetli olduğu halde daima mücadelelerinde hak kazanıyordu. Seyyid Bey yalnız bu hizmetleriyle kalmadı. Matbuat alanında de kendisini tanıttıyordu. Osmanlı gazetesinde siyasî makâlât, İstikbal gazetesinde de pek kıymetli yazılar bastırıyordu. Mülkiye Mektebinin ilk nizamnâmesinin ders nazırlığında kaleme aldı. Abdülaziz zamanında iyi günler sürdü. Abdülhamid'in bulunduğu sıralara düşen hayatı pek elim bir sefâlet içerisinde çürüyordu. Bu onlarda sanatkâr çok bedbin yaşıyordu. Her şey ona karanlık görünüyordu. Kendi derdinden sevdiği fırçasını bile umutmuştu. 1305 tarihine kadar bu halde kalan Seyyid Bey'e dostları, talebeleri rica ettiler. Resimleriyle istigal etmesini dilediler. Bunun üzerine Seyyid Bey gayrete geldi. Ölümüne kadar hayatını fırçasıyla tüketti. Alemdağı Ormanından bir parçayı tasvir eden levhasını talebelerinden Münir Paşa Padişah'a götürdü. Rütbesi binbaşılıktan kâimmekanlığa çıktı. Yine büyük bir (natürmart) tablosu yüzünden miralaylığa terfi ettirildi. Bu kazandığı rütbelerin en somuydu. Seyyid Bey'in Abdülhamid'i kendinden soğutmasına sebep bu idi. Abdülaziz bazı şehzadelerle Paris'e gitmişti. Bunların içinde Abdülhamit'de vardı. Orada 'Mekteb-i Osmâni'de bulunan talebeleri şehzadelerin maiyetlerine klavuz vermişlerdi. Seyyid Bey Abdülhamid'in yanına isabet etti. Gezdiği yerlerde serbest fikirleriyle Abdülhamid'i korkutmuştu. Bundan sonra Abdülhamit Seyyid Bey'e iyi gözle bakmıyordu. Hatta padişahlığında maiyet yaverleri Avrupa'da tahsil görmüşlerden intihab olunamazdı. Bunlar için tutulan cetvele Seyyid Bey'in de ismi yazılarak saraya gönderilmişti. Sultan cetveli tetkik ederken Seyyid Bey'in ismini görmüş:

"Bu adamdan korkulur..." diye eliyle çizmişti.

Seyyid Bey, yeni sanatkâr Türkler arasında fırçasına vurgun bir ressamdı. Meyve ve çiçek tasvirlerinde fırçası daha düzgün, daha olgundu. Lâylakları, sümbülleri, zambakları, gülleri, fulyaları, kasımpatıları bir kır manzarasından daha iyi gönülleri açardı. Bir tabak çileği, kirazları, incirleri, kavun-karpuzları, portakalları, ayvaları hoşça giden şeylerdi.

(Natürmort) culğu, onun için sendelemeden yürüdüğü bir yol biliyorum. Bununla beraber kır manzarasını, çamlarını, guruplarını, denizin eteklerini öptüğü Fenerbahçe'Sini unutmuyorum. Belkide bunlar arasına daha girecekler var. Onlarda bu Türk beldesinin güzelliği gizliydi. Onlar şiir ve renk dünyasının bir parçasını söylerdi. Kim iddia edebilir ki bunlar seyranına doyulmayan meyve ve çiçek bahçelerinden daha az güzeldi.

Seyyid Bey, bu geniş alemin meyve ve çiçekler dünyasına meftundu. Ağaç, kadın, gurup, deniz... gibi mevzularla pekaz meşgul olurdu.

108 Uzun bir boy üzerine oturmuş kafası, mavi ve sıcak gözleri, yüzünü yarıl原因 uzunca sakalı kendisine pek yaraşırdı. Hayatı çok yolunda giderdi. Yemek, içmek, okumak yazmak, resim yapmak, uyumak için vakitler ayırmıştı./Em ziyade memleketin dertlerine ortakdı. Tatlı lisanıyla bir bahis açar, güle güle dinletirdi. Sevmediği adamlarla çok alay ederdi. Tablolarında bir hususiyet vardı. Terkip levhalarında hocası (Rober Filoru) gibiydi. (Aristokrasii)nin baş düşmanıydı. Sözü gibi resimlerinde de hakikati tasvir ederdi.

Boğazın gümüşü sularına bakan Maltepe, onu fanî insanlar arasına atan bir yuvaydı. O, yalancı dünyanın acı ve tatlılıklarına yeşil bayıra yaslanmış evinde kanmıştı. 329 yılı 10 Eylülünde bu yetmişlik sanatkâr gözlerini hayata kapadı. Sarıyer Ortaçeşme Kabristanı bu aziz ölüyü bağrında saklıyor...

nu: 7, s: 106, 108

Sanayi-i Nefise Müntesiplerinden
Şehabeddin

Türk Ressamları:

İBRAHİM PAŞA

Sadef çekmece önünde ufak fırçasıyla çalınan kavuklu ressamlar gâib olmuşlardı. İnsanı çekilen burnun yollarına halefler geçiverdi. Suluboya ressamları revacını yağlı boyaya terketmişti. Eski sanat görgüsünü değiştirtiverdi. Türk hayatında, sanat âleminde yenilikler rağbet buluyor, frenk işçiliği sürüme başlamıştı. Lâle Devri ile Türk sanatına bulaşan yabancılık korkusu 1223 tarihinden itibaren artıyordu.

Bu devrede Türk ilinde garp biçimi mektepler açılıyor, meraklı gençlerden Avrupa'ya tahsile gönderiyorlardı.

1251 de Hendesehâne'de İbrâhim, Tefvik (x) Beyler İngiltere'ye gitmişlerdi. Garpda ilke olarak sanat takîş eden bu iki Türk gencidir. Eski devirlerde ise Türk üstadlar yanında görülmüyordu. Her asırda "Türk Sanat Mektebi" nin büyük varlıkları bizim için meçhâl değildir.

Bu asîl Türk oğullarıyla ressamlık yeni şahsiyetler kazanıyordu. İbrahim Bey, Yeniçeri bozmalarından Yüzbaşı Kulaksız Mustafa Ağa'nın (xx) oğludur. Üçüncü Mustafa (1171-1203) zamanında Savaklarda kendi evlerinde doğmuştur. Çocukluk hayatına dair elimizde uzun yollu tafsilât yoktur. Şu kadar var ki Topçu Mektebi talebeliğinden hayatını aydınlatmaya muvaffak oluyoruz.

(x): Ressam Tefvik Paşa'dır.

(xx): Yeniçeriler mâbeyninde çok hatırlıydı. Ocaktan ayrıldıktan sonra arkadaşları onu gözbebeği gibi seviyorlardı. Fakat Yeniçerilerin ilgâsında Mustafa Ağa rahat durmadı. Patışaha yaranmak için tarafı oldu. Eski ahbablığı kâle almadı. Kendisinden böyle hareketler ummayan Yeniçeriler gocundular ve ağaya unutulmayan yaman bir yara açtılar. Kulaklarını dibinden kesip kendisini kulaksız koydular. Bu âzâ noksanlığı ağaya âlem kaldı.

İbrahim Bey, Londrada tamam dört sene bulundu. Bu zaman içinde askerî kollardan topçuluğu tecrübelerle kaptığı gibi ayrıca ressamlığa çalışarak ele getirdi.

İstanbul'da Sultan Mahmut vefat etmiş, yerine Abdülmecit tahta çıkmıştı. Avrupadaki Türk talebeye memlekete gelmesi emrolunuyordu. 1255 Senesine doğru İbrahim Bey İstanbul'a avdet etti. Abdülmecit kendisini sarayına kabul etti ve miralaylık rütbesi vererek mabeynci yaptı. Abdülmecit'e Fransızca dersi de okutuyordu. Bu sûretle resmî hayatı başlayan İbrahim Bey, sarayda müsaid vakitlerde tablolarını boyuyordu.

185 Abdülmecit'in isteği üzerine büyük kitada portresini yapmıştı. Rahmetli Keçecizâde Reşat Fuat Bey (xxx) tablonun Topkapı sarayında muhafaza / edildiğini söylemişti. Biz eseri henüz görmediğimiz için hakkında söz sarfı doğru sayılamaz. Bununla beraber portrede ressamın fırça intibaları bulunduğunu Reşat Fuat Bey'in tetkiklerine istinâden buraya geçiriyoruz.

İbrahim Bey, askerî memuriyetler işgal ediyordu. 1262 de "İdâdi-i Askerî-i Şâhâne" mirlivalığına kondu. Burada iki sene durabildi. 1264 Dârüşşuarâ-yı Askerî âzâlığına tayinden sonra ismi paşalıkla çağırılıyordu. (1277-1282)

Bilâhire bu vazifeden kenditalebi ile tekaüd olmuştur. İbrahim Paşa memuriyet hayatından sıyrıldıktan sonra bütün mesâisini sanatı üzerine topladı. Portre, natürmort eserler ortaya koyuyordu. 1287-1289 tarihlerinde yazdığı fârisî hâvî talîk levhaları, yağlı boya çiçekleri torunu Doktor Muhyiddin Hayri Bey'dedir.

Fildişi üzerinde bir suluboya portresi kimyâger Derviş Paşa'nın hafidesi hanımefendide bulunuyor. Derviş Paşa'nın Sultan Mecit devri kıyafetinde yarım bir vaziyette

(xxx): Sırası geldikçe söylüyoruz. Bu zât gibi memlekette eski Türk işlerini biriktiren kadirbiliciler çok olsaydı biz bugünkü kadar yorulmaz ve her aradığımız yâdelerde bulunmazdı. Bunda doğrudan doğruya vebal altında kalan büyüklerimizdir. Çünkü bu vazife onlara aitti.

yapılmış tasviridir.

Eserde fırça sezgişleri pek ince ve klasik tarzdadır. Uzun kumral saçları üstüne yıkık, al bir fes, yana doğru top mavi püskülü sarkıyor. Omuzlar ve göğsünde altın sırmalar içinde büyük üniformalar, meci diye nişanı parlıyor.

Tuvalde çeşitli renkler bir ustalıkla birbirine kaynaşıyor, ışıklar, gölgeler ölüyor. Kutulardan hanıfaya en açıklar içerisinde eñiyor. Bütün bu ziya ve renk ustalıklarına kuvvetli bir çizgi ve ifâde de karışıyor. 12x15 ebadını aşmayan tabloda bunun bir eser kadar canlılık var. Ruhlu bir sûrette Derviş Paşa'yı seyreyliyoruz. Çizgiler ifâde ve renklerde İngiltere mektebinin tesirleri fark edilmektedir.

İbrahim Paşa ressamlığın her şûbesinde özenirdi. 7 Safer 1307 tarihinde Sultantepe'de köşkünde vefat etmiştir. Özbekler Tekkesi mezarlığında yatıyor.

nu. 12, s. 184-185

ŞEHABEDDİN

Türk Ressamları:

SAİD EFENDİ

Onüçüncü asırda yaşamış büyüklerdendir. Çoğumuzun mü-
sâhip ve hayâlî diye tanıdığı Said Efendi, zevki, hissi
yerinde bir sanatkârdır. 1192 de Eyüp'de doğdu. 1273 tari-
hinde ahirete göçtü. Üçüncü Sultan Selim'e bir beste ile
intisap etti. Ocak yoldağı Enderunlu Atâ, târihinde Said
Efendi'den bahseder. Der ki: " Dört beş sene mukaddem Gala-
tasarayından Hazine-i Hümayûn'a vaz-ı kadem ve geldiği se-
ne çokdarlıkta müstahdem olan Saray Efendizâde Şâkir Efen-
di zâhiren nazik bir âdem ve kim ile olsa hem dem olur deyu
mabeyncilik şerefiyle nâil haşm u hadm oldu ise de muahhiren
tahsil-i emel ve âmâl şâh-ı mansûr'ul- ilim olan tâlim-i
süvârîde nefer kaldığına keder idüp sâirleri gibi derûnî
dikkat ve çarçabuk öğrenmeye niyet etmediği sebab-i hiddet
velnimet bîmenet olucak mücemm-i nâsda birçok tekdir ve
dahi sonra birkaç kırbaç urduğı aşırı tahkir olunca nedim-i
nâdân tâlimden rây-i gerdan olup bundan böyle terk-i dünya
olmak sûretinde pâbân ve o eihetle çırağlık ihsan buyurul-
ması istihsan olunduğı hakkında neam bipâyân olduktan son-
ra mâbeynciliğe, hazine-i Hümayunda müstaid çokdârlardan
Said Efendi şâyân-ı nazar kimyâ eserde kabiliyeti nümâyân
oldu."

Patışâhın şehadetinde Said Efendi'yi de uğrandılar.
Bir vakit uzak bulundu. Sultan Mahmut tahta oturunca eski
emekdarı yerine getirdi. Celâllı patışah Hâlet Efendi'yi
Konya'ya nefyettiği zaman musahibini de Adana'ya sürgün
etti. Bu hâdiseyi Atâ şöyle nakleder: "Milletçi musâhiple-
rin arasında Hayâlî Said Efendi hoşsohbet ve huzur-ı Hüma-
yuna geldikçe mültefit olduğundan sâirleri adâvet idüp hak-
kında esk (د) u iftirâya ictirâ vercan ve kibârî efendi-
mizden ziyâde eğlendirmesi hatâ değil mi? Deyu arâcif

peyda ettikleri biçarenin Adana gibi yere nefy ve iclâ olmasına sebep olduğu mesmu' i'lâ ve iddia oldu." Bir sene kadar Adana'da bulunan Said Efendi, Tanbûrî Zeki Ağa ile affolarak İstanbul'a ayak bastı. Bundan böyle Sultan Mahmut'un sarayından ayrılmadı. Gözdeliğini muhafaza etti. Zamanın büyükleri ile düşer kalkardı, meclislerine giderdi. Beşiktaş şeyhi Hacı Yusuf Dede'den sikke giyerek evrat ve ezkar almış, Mevlevî olmuştu. Abdulkadir, Mahmut, Yenikapı şeyhi Abdülbâkî, Kasımpaşa şeyhi Şemseddin, Kerestecizâde Nûri dedelerin sohbetlerine devam ederdi. Veli Efendizâde, Emin, Şemseddin menlalar, devlet kethüdâsı İbrahim Nesim, kâtibi Ahmet / Faiz, Halil Paşazâde Mabeynci Ahmet Muhtar, Hekimbaşı Behçet, Nakip Sadık Molla, büyük imamlardan Tatar Hâfız Kâmil, Abdülkerim Dürrüzâde Abdullah, Keçecizâde İzzet Molla, Şehremini Hayrullah, Halit Efendi, Süleyman Amuca gibi adı sanı büyük adamlarla yüze gelirdi. Said Efendi sandalye ve şöhrat düşkünü değildi. Kendine kibir, gurur vermezdi. Musâhipliğinde bir fenaliğe alet olmazdı. İyilik ederdi, gönül kazanırdı. Birçokları Sultan Mahmut gibi ateşli bir patişahın gazabından sakınmıştı. Alim diyecek kadar okuması, yazması yoktu. Yazar, okur, yazdığı okunur sârette maarifte orta halli idi. Fitrî zekâsı, güzel huyu ile bu mevki bulmuştu. Kelâmlarını mantıklar gibi idare ederdi. Zerre miktar kusur etmezdi. Hâkim tavırlı, hoş sohbet, kâmil bir insandı. Hafızası pek çetindi. Gördüğünü hayâlinde tutar, işittiği bir sözü harfi harfine tekrarlardı.

Said Efendi sâzende idi, ressamdı. Gâyet içli ney ve kîrket üflerdi. Bu sanatları gençliğinde Enderun'da öğrenmişti. Suluboya portreleri işlerdi. Meraklı insan resimlerinde idi. Galata Mevlevîhânesi Şeyhlerinden Ataullah Efendi Merhumun ressamlığını pek överdi. Said Efendi'nin Mevlevîhânelere devam ederken dervişlerin resimlerini yaptığını Ataullah Efendi'den duyuyoruz. Sanatkârın ayna

karşısında durarak yaptığı bir metre büyüklüğündeki suluboya kendi tablosu, ölen hafidi Abdurrauf Bey'de idi. İbnül-Emin Mahmut Kemal Bey bu tabloyu gördüğünü söylüyor. Şimdi tablonun nerede olduğu belirsizdir.(x)

Mevlevî âlimlerden Galata Şeyhi Ahmet Celâleddin Dede Efendi'nin vaktiyle Mâliye Nâzırı Nâfiz Paşa'nın konağında gördüğü "Şişman Emin, Keresteci Nûri Dede" nin birarada yapılmış portresiyle elyevm kendilerinde duran Neyzen Ali Bey'in suluboya resmi de Said Efendi'nin fırçasından çıkmıştır. Hasan Leylek Dede bunun talebesidir.

Mevlevî bir patişâhın sarayında mâneviyat sultanına kul olan Said Efendi, hayatta Mevlânâsının ateşi ile yandı. Büyük sultanın "fâhr" i onun Eyüp Mezarlığındaki kabrini şereflelendirmektedir. Kabartma bir sikke resmi yanında "Yâ Hazreti Mevlânâ ile başlayan kabirtaşı yazıları: "Said olsun müsâhip Hazreti Mevlâyâ me'vâda" 27 Cemâziyelevvel 1272 ibaresiyle bitiyor.

nu. 10, s. 152-153

ŞEHABEDDİN

(x): Gördüğümüz resim Mahmut Kemal Bey'in çektiği fotoğraftan alınmıştır. Türk sanatına olan bu iyiliklerini burada hürmetle zikrederim.

Türk Ressamları:

TEVFIK PAŞA

Tevfik Paşa, geçen asır içinde hayatı silinen sîmallerden biridir. Yeni ressamlığın memlekette cereyanını idare eden sanatkârlar arasına Tevfik Paşa'da giriyor. Onun şimdiye kadar münzevi kalışı tabîdir ki sanat tarihiyle uğraşanların ihmallerinden başka birşey değildir. Biz bugünkü etüdümüzde bu büyük resim mübessirinin hayatı ve sanatı ile meşgul olarak umûmî bir portresini çizmek istiyoruz. Tevfik Paşa eski bir saraylı çocuğudur. Müezzınbaşı Şakir Efendinin mahdumudur. Pek küçük bir yaşta kendisini sarayda bulan Tevfik Bey'i akli ermeye başlayınca babası Enderun'a koydu. Diğer Enderunlularla birlikte tahsil ve terbiye görtüyordu. Galatasaray ve Topkapı Enderun mekteplerini bitirdikten sonra Hasköy'de Humbarahâne'ye yazdırdılar. Bu mektepte beş sene lisan ve fen tahsil etti. Mektep o zamanki müesseseler içinde parmakla gösteriliyordu. Devam ve tedrisâtı son derece dikkatliydi. Hoca İshak Efendi gibi kafalı adamlar ders veriyorlardı.

1251 Senesine doğru Avrupa'ya gönderilecek talebeler arasına Tevfik Paşa'da katıldı. İbrahim, Derviş Beylerle üçünü Londra'ya i'zam etmişlerdi. İbrahim Bey Londra'da kalarak diğer ikisi altı ay sonra Paris'e geçtiler. Derviş Bey'le birlikte Tevfik Paşa Paris'te üç sene fen ve sanat tahsil ettiler.

Tevfik Paşa'ya avdetinde askerî vazifeler teklif ediyorlardı. Paşa memuriyet hayatında büyük rütbelere geçiverdi. Abdülaziz zamanında sarayda bulunuyordu. Fakat bu sebepten dolayı Tevfik Paşa Bursa'ya nefyedildi. O zaman Bursa'da Vefik Paşa merhum vâliydi. İkameti esnasında Tevfik Paşa'ya birçok iyilikler yaptı.

Vefik Paşa "Ulu Gâmi" yi tamir ettiriyordu. Tevfik Paşa

mihrabın tezyinini üzerine aldı. En ince ve nazik şark nakışlarıyla mihrabı baştan başa süsledi. Câminin rûhânî sükûneti içerisinde dekorlar ve bunlarda gözü yakan renkler türlü nevilerde çiçekler insan üzerinde iyi bir tesir yapmaktadır.

Tevfik Paşa'nın göremediğimiz daha ne gibi eserleri vardır? Bunlar nerede ve kimlerde olduğu mâlum değildir. Müze müdürü Halil Reşat Fuat Beyler sanatkarın bir iki eserini daha biliyorlarsa da maalesef bu eserler kayıptır. Biz Reşat Fuat Bey'de bir portre görmüştük ki Tevfik Paşa sarayda kadınlardan birisini kendisine model yaparak suluboya ile işlemiştir. Eserleri kadar hayatı kapalı duran Tevfik Paşa'nın bütün teferruatıyla bir krokisini yapmak pek müşküldür. Onun için yeni vesikalar beklemeye çok ihtiyaç vardır. Süreyya Bey, tetkikatı noksan olmakla beraber "Sicil-i Osmânî" de Tevfik Paşa'yı ençok anlatmaya çalışıyor ve Paşa'nın Bursa'dan İstanbul'a gelip 1282 tarihinde vefat ettiğini yazıyor. Karaca Ahmet'te Müezzınbaşı Şakir Efendi'nin yanına konulduğunu da bu eserden öğreniyoruz.

Türk Ressamları:

AHMET ALİ PAŞA

Unutulmuş sanat adamlarımızdan biri de Ahmet Ali Paşadır. Son devir Türk ressamlığında yer edinen Paşa'nın, kendisinden ehemmiyetle bahsedilmeye liyakat ve hüneri vardır. Tanzimattan sonraki Türk sanatında Ahmet Ali Paşa büyük faaliyetleriyle göze çarpmaktadır.

Sergiler küşâd etmiş ve mekteplerde resim zevkini yaymak gibi maksadı büyük ve hürmet edilecek fikirlerle meydana dökülüyordu. Onu 1280-1323 e kadar sanat hayatı içinde çabalanır görüyoruz.

237 Ahmet Ali Paşa, 1257 tarihinde Üsküdar'da tevellüt etmiştir. Beş yaşında Üsküdar İbtidâî ve Rüştiyesinde okuduktan sonra doktorluğa heves edip Tıbbiye mektebine imtihan verdi. (1271) Kendisinde uyanan resim arzusu bir müddet sonra talebe bulunduğu / mektepte resim gösterebilecek dereceyi buldu. Esef ederiz ki resim hocası kim olduğunu bilmiyoruz. Mektebe resim muallim muavini olmuştu. Resimlerini ve senâsını işiten Abdülaziz, genç tıbbiyeliyi Paris'e sanat tahsiline gönderdi. (1280)

Ahmet Ali Paşa evvelâ Gustav Bolanje'nin (1824-1888) atelyesine devam etti. Onun yanında fırçası kuvvetlendikten sonra Paris Sanâyi-i Nefise mektebinin resim konkuzlarına girdi ve kazandı.

Orada ressam Jaro'dan (1824-1904) pek ziyade fayda görüyordu. Eserlerini sergilere göndermeye başladı. (1869-1870) Tarihlerinde Paris'te açılan sergilere iştirak etti. Umûmî sergiye Abdülaziz'in karakalem bir portresini kabul ettirdi.

Tabloları sergide çok takdir edildi. Hatta üç ay müddetle Roma'ya gitmek üzere yol masârifini ikramiye verdiler. 1287 senesinde Ahmet Ali Paşa İstanbul'a avdet etti.

Yüzbaşı rütbesi ile "Tıbbiye" ye resim hocası oldu. Bayezid, Zeyrek, Kapudan İbrahim Paşa Rüstiye mekteplerinde de resim talim ediyordu.

238 Tedrisâtı arasında, memlekete faidesi dokunacak şeylerde önyak oluyordu. Birkaç Türk ressamından ibaret sanatkârlarımız olduğu bir zamanda Ahmet Ali Paşa 1288 tarihinde Sultanahmet'te Sanayi Mektebinde bir sergi açtı ki bu şimdikiye kadar İstanbul'da açılmış olan sergilerin en eskisidir. (1) Ertesi sene 1289 da Çemberlitaş'ta maarif dairesinde ikinci sergiyi küşâd eyledi. / Bundan sonra muhtelif tarihlerde müteaddit sergiler kurulmakta devam etti. (2) Ahmet Ali Paşa'nın bu hizmeti Abdülaziz tarafından takdirle karşılandı. Rütbesi kolağalığına çıkarıldı. Yaver sıfatında yanına alındı. Patışahın resim merakından Ahmet Ali Paşa hoşnut oluyordu. Üstadı Jerom ile mektuplaşarak Mösyö "Gupil" den birçok tablolar getiriyordu.

Bugün saraylarda bulunan resimler Ahmet Ali Paşa'nın o zaman satın aldirdığı tablolardır.

(1): Halil Bey yeni bastirdığı "Elvâh-ı Nakşiye Kolleksiyonu" isimli müze katalogunda 23. sahifede "Çemberlitaş'ta Dârülfünun olarak inşâ olunup bilâhare mahrec-i aklâm ve mülkiye mektebi ve nihayet maarif nezareti ittihaz olunan binada 1290 senelerinde ilk nakış sergisini tertip eyledi."

Ahmet Ali Paşa'nın açtığı ilk sergi hakkında yukarıdaki mütâlaayı yürütüyor ki Hüseyin Hâşim Bey'in "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi" 3. numrosunda Ahmet Ali Paşaya dair bir makalesi ve "Nevsâl-i Râgıp" ın 31. sahifesinde olan ifadeler Halil Bey'in bu babdaki fikirlerini doğru olarak kabul etmemize engel olmamaktadır.

Binaenaleyh ilk resim sergisinin bildirdiği yerde değil Sultanahmet'te "Sanayi Mektebi" dahilinde 1288 tarihinde açıldığı fikrindeyiz.

(2): Ahmet Ali Paşa 317-318 tarihlerinde Beyoğlunda açılan sergilerde eserlerini teşhir etmişti. Hilâl Esat Bey'in eski Musavvir-i Mâlûmât gazetelerinde bu sergilere dair uzun iki tenkidi vardır.

Adolf Talasu "L'art Ottoman" da Ahmet Ali Paşa'dan bahsederken İstanbul'a Fransız ressamlarından "Giyme" Beyoğlunda Kalyoncu kolluğunda resimhanesini açtıktan sonra geldiğini yazıyor. Halbuki mezkur atelye 1874 (1291)Ahmet Ali Paşa'nın avdetinden beş sene sonra açılmıştır. Mösyö Adolf Talasu'nun bunu noksan tetkik etmiş olduğunu söyleriz.

Ahmet Ali Paşa bütün manâsıyla iyi bir natürmort ressamıdır. Eserleri arasında manzara resimleri varsa da bunlar ikinci derecede kalır.

Güzel bir natürmort tablosu Âsâr-ı atîka müzesi nakış levhaları koleksiyonundadır.

Ahmet Ali Paşa ferik rütbesiyle ecnebî misafirlerin teşrifatçısı bulunduğu sırada vefat eylemiştir. (3) Mezarı Eyüp'te şâir Tevfik Fikret'in yattığı kabristandadır.

nu. 15, s. 236-238

ŞEHABEDDİN

(3): Ahmet Ali Paşa 1323 senesi 5 Mayıs'ta Tarakçılarda kehribarçı Osman Bey'in mağasında kalp hastalığından ölmüştür.

Türk Ressamları:

ZEKÂİ PAŞA

Evvelki etüdlerimde garp tekniği ile çalışan ressam-
dan bir kısmını bilirdim. Saydıklarına bir iki sanatkâr da-
ha ilâve edersen tetkiklerimin ilk devre ait parçasını bi-
tirmiş olacağım.

Bundan sonra ikinci devre mensup şahsiyetler kalıyor
ki bu partidekileri bilâhire mevzubahs edeceğim. Henüz iş-
lerinde mesâi sahasını tayin eylemiş bir branş sahibi gö-
rülüyor. Daha kendilerine yol arıyorlar. Bu sebepten devir
sanatkârlarını şimdilik sona bırakıyorum.

1251 Tarihinde "Sanâyi-i Nefise Mektebi" nin kuruluşu-
na kadar yarım asırlık bir zaman vardır ki ben buna birinci
devir diyorum. İbrahim, Tefik, Ziya, Ahmet Ali, Nûri Paşa-
lar; Hüsnü Yusuf, Hamdi, Seyyid Beyler ve muakipleri Zekâi
Paşa, Ali Rıza Bey bu devre dahillerdir.

Bu sîmalar arasında Zekâi Paşa tetkik edilmeye şâyân
bir ressamımızdır. Paşa kendi soyuna yalnız fırçasıyla hiz-
met etmemiş, anânât sahasında da büyük iyiliklerde bulun-
muştur. Hamdi Bey'den sonra Türkler içerisinde iyi bir ar-
keologdu.

Zekâi Paşa'nın bütün bu mevoudiyetinden ressamlığını
bile lâayıklıya bilenler pekaz kimselerdir. Binâenaleyh ya-
zılarımda sanatkârın kuru bir ahvâlini kaydetmeyeceğim.
Mümkün olduğu kadar bol vesikalarla hayat ve sanatını söy-
leyeceğim.

Zekâi Paşa, harbiyeli bir zabitti. Fakat yaratıcısı
ona askerlikten ziyade gözlerine ve gönlüne güzellikten
hazzetmek tabiatını vermişti. O herhalde ihmal edilecek
bir zabit olmadığı gibi ateşli bir kahraman da değildi.
Bu vasıflardan en ziyade münasip olan sanatkâr kabiliyeti-
ni söylemektir.

Paşa dünyaya gözlerini açtığı zaman kendisini güzellik-ten mürekkep bir muhit içinde buldu.

Üsküdar'ın tabî manzaraları kucagında büyüyordu. İhsâ-niye'de Fıstıklı mektebinde 1283 senesi baharında âminler-le tahsile başladı. Sofu bir babanın oğludur. Hocasının taassubuna karşı bu mektepte resimler karalıyordu. Harbiye mektebinde Seyyid Bey'in talebesiydi. Ressamlıkta kendini tanıtacak eserler vüçûda getirdi. Ve hocasının teşvikleri Paşa'nın resim merakını coşturuyordu.

İkinci sınıfta işlediği "Cülâs Gecesinde Ayasofya" Zekâi Paşa'nın ilk muvaffak olduğu bir eseridir.

O zamanlar bu tablo Abdülhamid'in bile dikkatini celbetmişti, Hatta mektebi bitirmediği halde yaverlikle sara-ya devam ediyordu. 1298 Tarihinde Harbiye'den sâni mülâzı-mı çıktı. Mâbeyn serressamı Şeker Ahmet Paşa'nın refâkati-ne tayin olundu.

Zekâi Paşa'nın iradı olmadığı için bu gibi vazifeleri istemeyerek kabul ediyordu. Zaten memlekette fırçası yüzün-den geçinenler yoktu. Sanat erbabının her birisi bir memu-riyete giriyor ve böylelikle hayatlarını kazanıyorlardı.

Paşa "natürmort = meyve ve çiçek", "peyzaj = manzara" resimleri yapıyordu. Camileri, çinileri, türbeleri, çeşme-leri... Eski Türk işlerini bir bir tetkik ediyordu. Bursa ve civarında müteaddit defalar âsâr-ı atîka taharrisinde bulundu. (1)

Bu merakı dolayısıyla Almanya imparatoru Wilhem'in Suriye seyahatında —Asâr-ı Atîka memurluğuyla— yanında bulundu. Biledyerde Mahmut Şevket Paşa merhum ile beraber bir "Esliha Müzesi" tesisine uğraştı ki şimdiki askerî mü-zesindeki âsârın bir çoğu bu müzeden nakledilmiştir.

(1): "Müyeccel Hazineler" nâmında 329 senesinde tabedilmiş bir kitabı vardır. İstanbul ve Anadolu âsârına dair birçok müfid mâlumâtı ihtiva etmektedir. Şimdiye kadar matbuatta nazar-ı dikkati celbetmeyen bu eser, sanat meraklılarına bir fikir vermek iktidarını hâizdir.

Şeker Ahmet Paşa'nın vefatı vuku bulunca Zekâi Paşa mabeyn başressamlığına tayin edildi. Abdülhamid'in hal'ine kadar bu vazifede kaldı. Sonra Paşa'yı 21. Redif Livâ kumandanlığına tayin ettiler. Otuzbeş kırk seneden beri resimle iştigal eden Paşa, bu vazifeyi pek gülünç buldu ve kabul etmedi, tekaüdlüğünü istedi.

1333 Tarihinde maarif nezareti tarafından teşkil olunan "Sanâyi-i Nefise Encümeni" âzâlığına tayin edildi, Büyük umutlar umulan mezkûr encümen mütârekeyi müteakip Ali Kemal'in maarif nâzırlığında burcude tasarruf maksadıyla kaldırıldı. (2)

Avrupa'yı görmeyerek şark sinası altında yetişen bu ince ruhlu Türk sanatkârı, kendisinden daha kıymetli eserler beklendiği bir zamanda öldü. Ecel pek erken o faydalı vücûdu kara topraklara attı. (3)

Zekâi Paşa pek küçük yaşından beri sanata âşıktı. Yedi sekiz yaşında resim hevesi uyanmıştı. Birgün hocası küçük sanatkârın kitapları arasında bir resim defteri görmüş defteri şiddetle elinden almış ve böyle resim yapmanın "Şeriat-ı Hamdiye" ye mugayir olduğunu bir türlü anlamayarak söylemiş ve küçük ressamı falakaya çekmiş. Bu vaka Paşa'nın pek gücüne gitmiştir ki her zaman hikâye ederdi. Paşa'nın meyve resimleri ve manzaraları gayet tesirlidir. Vâkıa renkleri pek parlak olmamakla beraber kendine mahsus bir fırça çalışması vardı.

Bugünkü empresyoncular = tesirciler yanında Zekâi Paşa daha klasik bir ressamdır. ve tablolarında esas teferuatı ihmal etmiyor, Paşa'nın en büyük zevki, en tatlı saatları tabloları ve müzesi arasında geçirdiği zamanlardı. Şark ve garp mûsikisini de bilirdi, ikisini de birbirinden ayrı tutmazdı.

(2): Zekâi Paşa Üsküdar'da Asâr-ı Nefise ve 334 Galatasarayında açılan sergilerde meyve, peyzaj tablolarını teşhir etmiştir.

(3): 21 Eylül 334 tarihinde "Tazyik-ı Bevvâp" hastalığından vefat etmiştir. Üsküdar'da Şehitlik'te medfundur. "Peyâm"

"Güzel her yerde güzeldir. Sanatın, inceliğin vatani olmaz, onu görebilen, anlayabilen her gördüğü yerde sever." fikrinde idi.

Garp mûsikîşinaslarından bilhassa "Şopen" in meftunu idi. Zekâî Paşa çok nazikti. İntizamı pek severdi. Muvafakiyetin ancak intizamla elde edileceğini söylerdi. Kadın ile erkeği tefrik etmezdi. Harem ve selâmlık teşkilâtına şiddetle muarızdı. Kadının da hayatta bir mevki olmasını isterdi. Pek tatlı lâtifede bulunurdu. Her şeyde bir güzellik arardı, Misafir / perverliği çok severdi. Memleketin münevver hanımları ve erkekleri ile konuşurdu. İctimâf, fennî, ilmî mevzular üzerine musahabeleri büyük bir zevk ile dinlerdi. Katiyyen içki kullanmazdı. ve içki için: "İnsanı hayvaniyete bazen takrib, bazen kalbeden bir vasıta" derdi. Ahlâkı pek halim ve şefik idi. Pek hassas ve ince duyguluydu. Bir şeyden çabuk müteessir olurdu, teşvik beklerdi. Ufak bir hadise Paşa'yı tesire boğardı.

Türk Ressamları:

HÜSNÜ YUSUF BEY

Yeni fikirlerin, sanat cereyanlarının kök attığı Tanzimat devri resim edebiyatında yeni sîmalar görürüz. Hüsnü Yusuf Bey bu birkaç sanatkârdan biri olur. Sanat hayatını henüz lâıyıklı bir sûrette keşfedemediğim bu teceddüt asrı ressamını çok isterdim ki etraflıca anlatayım. Halbuki bu şimdilik mümkün olmayacaktır. Elimizde bulunan vesika daha fazla tafsilât vermeye hiç müsâit değildir. Binaenaleyh Hüsnü Yusuf Bey'in muhtelif yerlerde gördüğüm tablolarıyla, hayatına dair bazı kitaplarda mûlumât vardır. Bu dağınık vesikaları burada biraraya toplayarak sanatkârın şahsiyetini çıkarmaya çalışacağım.

Mehmet Esat Efendi "Mir'at-ı Mühendishâne" de Hüsnü Yusuf Bey'in hayatını Topçu mektebinden tanıtıyor. Hangi tarihte ve nerede doğduğu hakkında bir şey yazmıyor. Mektep hayatından da pek muhtasar bahsediyor.

Hüsnü Yusuf Bey, tahsilini Topçu mektebinde bitirmiştir. / Orada Muallim Abdurrahman Bey'den menâzır ve gölge usullerini tahsil etmiştir.(1)

Bir iki sene içinde resimde kuvveti artarak 1265 tarihinde kolağalıkla mezkur mektebe suluboya resim hocası tayin olunmuştur. İyi resim yapışı Tophane müşiri Damat Ahmet Fethi Paşa'nın nazarına çarpmış ve vâsita olarak, Abdülmeccid'e Hüsnü Yusuf Bey'in işlediği güzel tablolarından birini götürüp vermiş.

(1): Sınıf-ı sâni hocalığıyla 1254-1265 senelerine kadar eski usûl üzere tedrisat eden muallimler meyanında Abdurrahman Bey'i yazıyor: "Miralay Abdurrahman Bey menâzır tedris ederdi. 1244 tarihlerindeki mesele-i zâileyi müteakip Anadolu'da Arpaçayı civarında hudut tahdidine memur olarak bir vefik-i matlûb ifâ-yı vazife etmiştir. Medine-i Münevvere ebniye-i âliyesinde dahi hizmeti sebkeylemiştir. Miralaylık rütbesini hâiz iken 1260 ta irtihal etti. Pek müstaid ve sarı sakallı bir zat idi." Mir'at-ı Mühendishâne, sahife: 67

Tebası arasında böyle resim meraklıları bulunması Sultan Mecid'i son derece memnun etmişve hükümeti hesabına Hüsnü Yusuf Bey'i hünerini ilerletmeye Avrupa'ya yollamıştır.

Hüsnü Yusuf Bey'in Avrupa'da kaç sene tahsilde bulunduğu mâlum olmamakla beraber "Mir'at-ı Mühendishâne" eserince Paris, Belçika, Viyana, Berlin sanat mekteplerinde teknik tahsil etmiştir.

Büyük sanat seyahatını yaptıktan sonra İtalya'ya uğruyor. Rafael, Mikel Anje, Leonardoda Vinci'lerin vatanında ressam bir madamın yanında fırçasına kanaat getiriyor ve İstanbul'a dönüyor. Hüsnü Yusuf Bey, İstanbul'da askerî vazifelerden ziyade sanatından istifâde ettiriyordu.

Garp sanat ve mekteplerinin eski şark ekollerine nazaran çok yeni bir tekniğini yüksek artistlerden takip etmiş esaslı bir mâlumât ile gelmişti. Bu mekteplerden en çok İtalyan mektebinin üstadlarını seviyordu.

İstanbul'da mümkün olduğu kadar bu sevgiye sadık kalıyor Topçu Mektebini kütüphanesinde mevcut suluboğa kendi portresi ve temiz işlenmiş karakteristik bir eseridir.(2)

Sultan Mecit devri kıyafetiyle ayineden yaptığı bu portrede Hüsnü Yusuf Bey'in teknik kuvvetini az çok anlıyoruz. Sanatkâr suluboğa resimlerde daha ziyade klasiğe kaçıyor ve mevzuu bütün teferruatıyla tesbit etmek merakını gösteriyor. Aynı kütüphanede "Ayasofya Camii" mevzuulu üç tablosu mevcuttur.(3) Cepheye bir müstevi ile katedilmiş bir kutuptur ki menâzır usûlünde pek derin ve büyük bir dikkat ile yapılmıştır. Hüsnü Yusuf Bey bu eserde bile hislerini ince bir duyguya bürüyerek fırçalıyor. "Mekteb-i Sultânî'nin "Daire-i Hümâyun" tavanına geniş bilgisiyle en ince hislerini nakşetti.(4) Bu suretle ressamın fresk = duvar tezyinâtı ile de istigal ettiğini öğreniyoruz.

(2): 51 santim arzı, 5-28 santim tuvali.

(3): 1 Metre arzı, 60 santim tuvali.

(4): "Mir'at-ı Mühendishâne" sahife: 121

Böyle çok sanatkârların eserleri ötede beride atılmış duruyor. Günün birinde bunların ortada kalacağı ne mâlum.

Bu eserlerden maada Merhum Zekâi Paşa'da "Sultan Ahmet Câmii" ni tasvir eden tablosu heyet-i umûmiye itibâriyle kıymetli bir "açık hava" resmidir.

Büyük bir ideal etrafında bedî heyecanlarını söyleyen Hüsnü Yusuf Bey, yeni devir sanatının ince duygulu bir ressamıdır.

Hüsnü Yusuf Bey'in "Mir'at-ı Mühendishâne" den vefat tarihi anlaşılıyorsa da tevellüdü için ufak bir işaret yoktur. Ben de / tetkiklerim arasında bunu bildirecek bir vesikaya tesadüf etmedim. Onun için sanatkârın doğduğu sene belli değildir. Yalnız vefatını bildiriyorum. 1277 tarihinde hayata veda etmiştir. Mezarı Eyüp Sultan'da Kaşgarî Tekkesi civarındadır.

nu. 17, s. 268-270

ŞEHABEDDİN

Bu hal ölenler için olduğu gibi hayattakilerin âsârı da o vaziyettedir. Geçen senelerde müze müdürü Halil Bey tarafından Millî Müze için satın alınan tablolar binasızlık yüzünden Asâr-ı Atîka müzesinin bir köşesinde kapalıdır. Bu âsârın bir binaya nakli için mümâileyhin pekçok çalıştığını yakından biliyoruz. Maarif vekilimize Türklüğe aid faaliyetleri arasında millî âsârın kurtarılması dileğinde bulunuyorum.

Türk Ressamları:

YUSUF ZİYA PAŞA

Hayatı meçhul olan sanatkârlardan birisi de Yusuf Ziya Paşa idi. Senelerin ihmali onun sanatını örtülü bir halde bırakmıştır. Diğer arkadaşları gibi Ziya Paşa'da yeni ressamlıkta ruhlu eserleriyle bir mevki tutmaktadır. Yusuf Efendi 1256 tarihinde Şehremini'de tevellüt eylemiştir. Babası Yahya Çelebi hafidi Abdünnâfi Efendi terbiye ve tahsiline pek itina göstermiştir. 1263 te ibtidâî tahsiline başlayarak onüç yaşına kadar mekteplerde okumuştur. Âlî tahsili Harbiye mektebindedir.

O tarihlerde resim meraklıları ençok Harbiye ve Topçu mekteplerinden çıkıyordu. Bu iki mektepte de resim tedrisatı muktedir muallimler elinde idi.

İlk devre ait bütün ressamlar resim zevkini hep bu mekteplerde tatmışlardır. Ziya Efendi'de Harbiye mektebinden yetişti. Mezkur mektebi 1276 da Erkân-ı Harp yüzbaşısı olarak bitirmiştir.

İstanbul'da pek az oturdu. Dördüncü orduya tayin edildi. Erzurum taraflarında bir müddet bu vazife ile dolaştı durdu. Kendisini birgün İstanbul'a terfian getirdiler.

Saraya ayrıca yaver oldu. Mahir ressamlar sarayda bulunuyordu. Abdülaziz'in sanata fevkalâde istidat ve merakı vardı. (1) Merhum ecdadının şiir, mûsikî, yazı bilgisine ressamlığı katmıştı. Ressamlığın vâsî bir sûrette inkişâfına bu zamanda şahit oluyoruz. Öyleki Türk gençlerinden bir çoğunu sanat için Avrupa'ya gönderiyor. Sarayında Türk harplerini yaşatacak ecnebî resamlara tarihî tablolar işletiyordu. Sanatkârları teşvik eyliyor, yüksek fiyatlarla eserlerini satın alıyordu.

(1): Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi numrol4, shf.162-163 Muharebe tablolarından bir kısmı Harbiye Nezaretine ve onüçüde İdadi ve Harbiye mekteplerine gönderildiğini 29 Şevval 1286 tarihli Takvim-i Vekâyi yazıyor. Harbiye Mektebindeki tablolar İngilizlerin işgalinden sonra Askerî müzesine nakledilmişlerdir.

Garp ressamlarından Jerom, Bulanje, Şeraber, Vaşington, Van Mark, Össi, Huke, Harpini ve Kırım Muhaberesine dair levhalar nakşeden Adolf İrun'un Âsârından Dolmabahçe sarayında bir kolleksiyon toplamıştı.

285 Bunlardan başka sarayda husûsî çalıştırılan Rus deniz ressamı Ayvazuveski, muharebe ressamlarından İstanislaw Globuviski vardı. Fransalı ressam Berton'un Dolmabahçe sarayında kendi nezareti altında babasının ve kardeşinin at üzerinde büyük tablolarını işlediğinden haberdarız.

İstanislaw Globuviski'nin tarihîtablolarına sanat gözü ile bakacak olursak o kadar iyi şeyler bulmayız. Yalnız mevzuları hatırı için saklanabilir.

Saray haricinde de bir sanat muhîti hazırlanmıştı. Avrupa'dan dönen sanatkârlar ve onlarla aynı ideale doğru yürüyen garpli ressamlar geliyordu. O günkü sanat hayatımız üzerinde muhtelif tesirler görülmekte idi. Ressamların çoğu tekniği Fransa'da tahsil ettikleri gibi memleketimizde ikamet ederek kendi mektebini tanıtmak isteyen frenk sanatkârları da eksik değildi.

Sultan Aziz'in ressambaşısı Mösyö Kiyme(2) Beyoğlu'nda Kalyoncu kolluğunda bir resim akademisi açmıştı. En önce kaydolunan talebe arasında Sergide Dranyan isminde bir ermeni vardı. Bir de Civanyan ressam tenor ki bütün Beyoğlu tanı-
mıştı. Civanyan büyük bir isim bırakmaya namzet idi. Fakat sa'y ile tuvalini hafif tashih etmek istemedi. Ressam doğ-
duğu halde kendisini şarkıcı zannederdi. Vaktimi opera par-
çaları çalışmakla geçirirdi. Resme, aç olduğu zaman koyulu-
yordu. O zaman bir hafta kapanır ve mukavva üzerine yüz ka-
dar ufacık tablolar, pastişler boyalardı. Bunları bir iki
gün içinde Beyoğlu caddesi kaldırımları üzerinde veya

(2): Mumaileyh Abdülaziz zamanında İstanbul'a celbolunarak kendisinin müteaddit resimlerini yaptığı gibi başka birçok tablolar da vücûda getirmiştir. Bazıları Dolmabahçe sarayında-
dır. Abdülhamit'in saltanatı bidâyetinde Rusya Muharebesi
esnasında Mösyö Kiyme muhacirler için çalıştığı bir sırada
tifodan İstanbul'da ölmüştür. Elvah-ı Nakşiye Koll. shf. 25

Osmanlı Bankası civarında satardı. Adi fiyatlarına rağmen bu küçük tuvalerin her biri İstanbul semâsının bir parçasını saklıyordu.(3)

Yusuf Ziya Bey şimdi tecrübe devresini atlatmış bir sanatkâr görgüsüyle çalışıyordu. Sultan onun bütün arzularını temin etmekte idi. Öbür ressamlarla beraber sarayda peyzajlar fırçalıyordu. Ayvazoviski'yi kendine brans itibâriyle yakın bulur ve ekser vakit onunla çalışırmış.

Deniz resimlerinde üzerine gelir olmayan Ayvazoviski bu kıymetli Türk ressamı üzerinde büyük tesir yapmıştır. Zavallı sanatkârı uzun müddet bu sanat âleminde bırakmadılar. Onu yine günün birinde askerî bir hizmetle tavzif ettiler, Varna'ya kumandan yapmışlardı. Rus muharebesinden sonra miralaylık vererek Petersburg sefâretine ateşe militer gönderdiler. Avdetinde mirliva olan Ziya Paşa, üçüncü ve birinci Erkân-ı Harp şûbelerinde müdürlük etti.(4)

312 Tarihinde ferik rütbesi aldı. Dördüncü orduya memur oldu. Meşrutiyetin ilânına kadar bu vazifede bulundu. Tekâüd olup İstanbul'a gelirken yolda hastalandı. İstanbul'a da iyi olamayarak geldiğinin haftasında vefat etmiştir.(5)

nu. 18, s. 284-286

ŞEHABEDDİN

(3): Adolf Talasu'nun Osmanlı Sanatına Dair Yazıları

(4): Mir'ât-ı Mekteb-i Harbiye, sahife: 286

(5): Kabri Eyüp'te Civar-ı Hazreti "Halid" de ceddeleri Afife Hanım namındaki zaviye hazırasındadır. "Eski Adliye Memurlarından İsmail Bey'in notları."

Türk Ressamları:

NURİ PAŞA

Yeni sanatın mensupları arasında Nûri Paşa kalmıştı ki bu makalemi o teşkil etmektedir. Şimdi burada Nuri Paşa'yı zikretmeden evvel iki Türk ressamını hatırlatmak isterim. Ortada vesâik ve eserlerinden bir şey bulunmayışı bizi ayrı birer etüd neşretmekten mahrum etti. Biri Şükrü Bey isminde bir ressam (1), diğeri Topçu mektebinin yağlıboya muallimi Hasköylü Ahmet Bey (2)

Bunun ikiside büyük iki mühim Türk mektebinin resim tedrisatında âmil olmuşlardır. Bunların fırçasından kuvvetli Türk ressamlar yetişmiştir. Her ikisinin de hayatı hakkında pek az şeyler biliyoruz. Çok ümid ediyorum bu iki mektebin eski talebelerinden mâlumâtı olanlar vardır. Bu iki sanatkârı yazmalarını rica ederim.

(1): Bahriye müzesinde mevcut fotoğrafisi altında mümâileyh için "Mühendishâne-i Beri-i Hümâyunda ikmâl-i tahsil etmiş altmışyedi senedin ibaret olan hayat mesâisini Mekteb-i Bahriye resim muallimliğinde geçirmiş ve sanâyi-i nefîsenin memleketimizde henüz bilinmediği bir zamanda ressamlıkta olan akandarile temeyyüz etmiş ve halka-i tedrisinde yetiştirdiği zâbitân-ı bahriyenin cümlesi nezdinde kendisine karşı unutulmazhâtîrât-ı ihtiramkârâne bırakarak binüçyüzonsekiz senesinde vefat etmiştir. Hamleleri yazılıdır. Numro 1924

(2): Ressam Hüsnü Yusuf Bey'le uzun müddet arkadaşlık eden Ahmet Bey'in Topçu Mühendis Mektebi kütüphanesinde yaptığı yağlıboya kendi portresini gördüm. Müze müdürü Halil Bey, "Elvâh-ı Nakşiye Kolleksiyonu" sahife 22 de bunu Servili Ahmet Emin Bey'in tasvir-i zâtîsi diye yazıyor. Halbuki portre yukarıda ismini söylediğim Hasköylü Ahmet Bey'in eseridir. Tablonun etiketinde benim dediğim gibi yazılıdır. Servili Ahmet Bey'in peyzaj ve natürmort ressamıydı. Onun portre ile iştigal ettiğini bilmiyoruz. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi 15 numrolu nüshasında Servili Ahmet Bey hakkında Hüseyin Hâşim Bey'in pek müfid bir makalesi intişar etmişti.

İlk artistleri haber veren "Mir'ât-ı Mekteb-i Harbiye" eserinde Nûri Paşa'ya dair şu satırları okuyoruz: "Müşâri-leyh 73 tarihinde Harbiye dördüncü senesinde iken mâbeyn-i Hümâyûn cenâb-ı mülûkâneye alınarak Firdevs-i Aşiyân-ı Mecid ve Sultan Abdülaziz Han Hazretlerinin yaverlik ve ressamlık hizmet-i mühimmelerinde miralaylığa kadar bulunduktan sonra bâ irâde-i seniyye mektebe i'zam buyurulmuştur. (3)

Mehmet Esat Efendi kitabında Paşa'yı bu kadar bildiriyor. Fakat ben sanatkârın 1241 tarihinde dünyaya çıktığını ve 321 Şaban da öldüğünü uzun araştırmalar sonunda buldum.

301

Ayrı senelerde işlenmiş peyzaj, portre, kompozisyon / tablolarını bir bir âriz ve amik-i tetkik ettim. Ressamın eski eserlerinden bazıları kızı ve torunu hanımlar elinde muhafaza edilmektedir.

Sanat bakışıyla pek yüksek olmayan bu tablolardan maadâ Bahriye Müzesinde dört tane büyük eseri vardır. Bu levhalar Nuri Paşa'nın peyzaj, portre mevzuunda işlediği resimlerden çok güzel, fırça kutu daha emin ve cesaretlidir.

"Prûze-i Muharebe-i Bahriye" si geçmiş asırlardan Türk donanmasının denizlerde hâkim hâlini göstermektedir. Sanatkâr tablosunda 945 tarihinde olmuş tarihî bir vakayı naklediyor. Barbaros Hayrettin Paşa'nın kumanda ettiği sefinele-
rin düşman üzerine denizden saldırışını tasvir etmektedir ki eserde o günün bu Türk gazâsı bütün heyecânıyla yaşamaktadır. Yine deniz tablolarından "Burak Reis Muharebesi" büyük bir hünerle tertip edilmiş bir eserdir ki muhasım donanmalar arasında Burak Reis'in gemilerini ateşleyerek kendi ile birlikte alevler içerisinde yanmasını canlı bir sûrette ifâde etmektedir.

Müzenin diğer bir odasında "Ertuğrul Fırkateyni" ile "Mahmudiye Kalyonu" bulunmaktadır. Bu iki mevzuda da Nûri Paşa kendine has bir deniz âlemi yaratıyor.

(3): Sahife 279-280

Aslı kendi tersanemizde yapılan "Ertuğrul Fırkateyni" nin İngiltere'de makineleri konulmuştu. İstanbul'a dönüşünü en ince teferruatıyla tesbit ederek nazarlarımız önüne koymaktadır.

"Mahmudiye Kalyonu" bir zaman Türk havuzu olan Akdenizden payitahta geliyor. Sahilde büyük bir kalabalık geminin Marmara sularında seyrine bakıyorlar. Tablo teknik hatalarıyla beraber sanatkarın iyi bir hatırasını taşımaktadır.

Nûri Paşa, memleketimizde tâlim hayatına iştirak etmişti. Epey bir zaman askerî idadisinde resim hocalığı yapmıştır. Abdülmecit Efendi'ye şehzadeliğinde resim tedris edenlerden biri de o idi.

Hayatını büyük ve kibarlar arasında geçiren Paşa, Abdülhamid zamanında asabî bir hastalıktan muzdarıptı. Dâimî bir buhran onu tuvalinden, fırçasından istemeyerek ayırmıştı. Acıklı ve derbeder bir hayat içerisinde dolaşıyordu. Abdülhamid, Paşa'yı tedâvi için Viyana'ya gönderdi. Fakat orada hiçbir doktor onun derdine çare bulamadı. Şaban ayının mübarek bir gününde İstanbul'da Tanrısına ruhunu teslim etti.

ARIF PAŞA

Onüçüncü asır Türk resim hayatında büyük bir mevcudiyet ibraz eden millî ressamlarımız arasında Arif Paşa'da bir mevki ihraz eder.

Tetkiklerimizin büyük bir kısmını alan sanatkarlar içerisinde gözüken bu aziz hünerver teceddüt sanatının devamınında ehemmiyetle bahsedebiliriz.

Bugüne kadar hayat ve sanatı ihmal edilen bu mühim şahsiyetim yeni ressamlık devrinde işgal ettiği mevki eserleri üzerinden tetkik edeceğiz. "Mecmua-i Tesâvir-i Osmaniye" isminde kıymetli bir eserin mürettip ve sahibi olarak kendisini tanıyoruz ki bu eser etrafında büyük bir şeref toplanmaktadır.

Sultan Mahmut devri ile yeni resim hayatının ilk zamanları Tefik İbrahim, Hüsnü Yusuf ve Arif Paşa'larla geçmekte idi.

Eski şekil ve cazip renklerin bütün tatlı tipleri ile Türk kıyafetinin derin ve rengin mevzualarını hazırlayan paşayı çok içten bir hürmetle hatırlıyoruz.

Vakıa Arif Paşa kadar muhtelif tarihlerde portre-insan resimleriyle iştilal eyleyen bir çok Türk ressamları tanıyoruz. Ve bunlar içerisinde bu günkü sanat tekniğine yakından temas etmiş sanatkarlarımız vardı.

Bunların hayatına dair Millî Mecmua'daki neşriyatımız da pek tafsilatlı olmasa bile tamamıyla karakterlerini gösterebilecek taslaklar yaptık.

Son asır sanat âleminin ressamlık şubesinde vukufu olan Arif Paşa ile bu devre aid notlarımızı tamamlıyoruz.

Biz tetkiklerimizde mâlumdan mechule gitmek prensibini kabulettiğimiz için mukaddem devirlere bundan sonraki yazılarımızda gireceğiz.

Kitabında mevcut müteaddit kompozisyon-terkip

levhaları bize Arif Paşa'nın çok ince bir hisle uzun mesâili etüdlerini âfâde etmektedir. Orada yaşayan tipler tamamiyle Türk sanat idealinin teknik itibarıyla ehemmiyetli sîmalarını teşkil eyliyor. Bilhassa bu sîmalarda teşhis ettiğimiz Türk seciyesi pek sevimli düşünceleri haber vermektedir.

Arif Paşa resimli kitabına yazdığı şu ifadelerle hayatını anlatıyor: "Dersaadet'te irfanzâde Kapuçı kadar demekle maruf İsmail Rıfat Efendi sulbünden 1222 senesi zilhiccesinin dokuzuncu günü dünyaya geldim. 380 senesi bâb-ı defterdârîde vâki malikâne kalemine memur oldum. Ve 1241'de Yeniçeri vak'ası üzerine bidâyet-ı nizamın yedinci günü kendi arzumuyla askeri mesleğine girdim. Nizamın altıncı tertibi kitabetine tayin edildim. 1242 senesinde Eğriboz, Atina taraflarına gittim iki sene sonra İstanbul'a geldim. Kitabetten istifa ederek tüfenkciliği istedim. Nefer ve sonra başçavuş olarak dört sene bu hizmette bulundum. Sadr-ı esbak Mehmet Reşit Paşa maiyetinde yüzbaşı olarak Üsküp, Kosava ve Mısır valisi Mehmet Ali Paşa ile Humus'a gittim. Avdetimde kolağalığa terfi ettiler. 1253 de bin başı olmuştum. Ertesi sene içinde piyade eminliği Malatya'da bulundum ve 1254 tarihinde rütbem kaymakamlığa çıktı. İstanbul, Edirne'de kışla tamirleri yapıyordum. 1261 de Mirliya ve üç sene sonra ferik rütbesiyle hizmet ediyordum"⁽¹⁾.

(1) Arif Paşa'nın bu eseri bir cilttir. Askeri Müzesi Kütüphanesinde Hafız-ı kütup Yusuf Bey'in delâletiyle gördüm. Eski kütüb-i nadireye pek meraklı olan bu zatın bana karşı gösterdiği muaveretlerine teşekkür eylerim. Mukaddeme-deki ifadeleri bugünkü lisana göre sade bir halde ihtisar ettim.

Arif Paşa eserinin mukaddemesinde zamanına kadar musavver bir kitap yazılmadığını ve kitabını sırf bu ihtiyacı telâfi için vücuda getirdiğini söylüyor. Kırk seneden fazla eski kitapları gözden geçirmiş ve kıyafetleri tetkik ederek işe başlamıştır.

Eseri Abdülhamid tarafından tab edilmek arzu edilmiş ise de bir türlü intişarına muvaffak olunamamıştır.

Abdülaziz zamanında kitabını Ruscuk'ta tamamlamış ve İstanbul'da Şinasi merhumun Tasvir-i Efkar matbasında bastırmıştır. H: 1279, M: 1862. Kitap oniki cilt olmak üzere ihzar edilmiş fakat bunların yalnız birinci cildi matbuata çıkarılabilmıştır. Diğerlerinin kimin nezdinde bulunduğu ve ailesi efradından kimlerin berhayat oldukları henüz meçhuldür. Sanatkârın resim mualliminde kim olduğunu bilmiyoruz. Bu hususta bize yardım edecekler bulunacağını ümit ettiğimizden şimdilik etüdümüzü nâ tamam bırakıyoruz.

404

"Mecmua-i Tesâvir-i Osmaniye" Türk ressamlığında iyi ve muvaffakiyetli bir çığır açmıştır. Fakat sanatkarın diğer eserlerini görmediğimiz için daha ne gibi mevzularda çalıştığını tayin edemeyeceğiz. / Devlet teşkilâtının bir hayli şahsiyetlerini toplayan (Mecmua-i Tesâvir-i Osmaniye) Türkçe ve Fransızca olarak iki kısımdan mürekkeptir. Ve içinde onaltı tane muhtelif pozlarda portreler vardır. Ve baş tarafına sanatkarın yaptığı kendi tasviri konulmuştur.

Bugün bu nadir mecmuayı herkes tedarik edip göremeyeceği için biz ressamın eserlerinden yalnız bir tanesini aziz okuyucularımıza irâe ediyoruz.

Portre kara kalemle tersim edilmiştir. Vaziyetindeki tabilik ile çizgi ve ton farkları resmin kuvvetli bir mehareti mahsulü olduğunu izah etmektedir.

Diğer muhtelif şahsiyetleri tasvir eden resimler karekalem ile yapılmış ve üzerinden akvarel sulu boya geçilmiştir.

Suretlerin vaziyetlerinde anatomi-teşrih, menâzur pek olgun bir ifade ile terkip edilmiştir.

Sanatkârın ismini hatırlatırken hayat ve eserlerine dair malumat elde edemediğimizden teessürlerimizi zikre lüzum görüyoruz. Okuyucularımız içerisinde sanatkâra âid bilgileri olanlar varsa kendilerinden bize bu hususta yardım etmelerini rica edeceğiz. Bu suretle sanat hayatımızın gözden kayıp olan bir şahsiyeti karanlıktan kurtulmuş olacaktır.

nu: 25, s: 403,404

Şehabeddin

ملی مجلہ

قرآیک برنجی راونہ بشہی کوندری جیفار، علمی، ادبی، اقتصادی، فنی رسمی مجموعہ



زادہ سراجتو باغ

مصطفیٰ شکیب : رومانیزم (مباحثہ) - عدمیج : آقرہ دلبرینہ ۲ (شعر) - ناجی فکرت : فتویات فلسفی -
خ . ن : دون وپوکون (نثر) - محمود راب : ژانسه پاسیہن باغ - بکر صدیق : تحقیق آپولوژیسی (۳) -
بھی صائم : قرال ادیب «قرنہ» - سیلا عترم : شبہ (شعر) - مریدوالہین : احانت (شعر) - ملی مجموعہ تک ایک
مفتیسی : آقرہ تورک اوجاقلندہ کولسرر ، دارالاحیاءہ ...

بو نسخہ دہ :

صاحب ومدیرمنک آقرہ سیاحتی دولایسلہ بوسطہمنک انفاری اوج کون تاخر ایقتدر ، عرض اعتذار اولتور .



MUSİKİ VE HAYAT

-I-

"Dârulelhan" ın bir mûsikî mecmuası çıkarmak isteği-nin ehemmiyetine Şekip Bey'le tamamen müttelikim. Fakat ben Dârulelhan'ın bu seferki teşekkülünü esâsen başlı başına bir hâdise, bedî ve ictimâî bir inkılâp anahtarı eliyle telâkki etmekteyim. Çıkarılacak mecmua bu mûsikî merkezinin bir tefekkür uzvu yaratmak, kendine mahsus uzviyetini hissettirmek, bu uzviyetle teessüs ve taayyün etmek istediğine yani duyduğu bu ihtiyâca delildir. Evet yalnız, ben o mecmuanın hakikaten duyulmuş bir ihtiyaca mı ve ne dereceye kadar tercüman olacağından şüpheliyim. Çünkü hâlâ kendi kendime sormaktayım:

—Bizzat Dârulelhan bugünkü şeklini hangi ihtiyaca med-yundur. Bugünkü  varlığını hangi hayat seyli çalkayıp sürükleyipte bugün doğurmuştur, anladı, buldu mu? Bizzat Dârulelhan, kendi üzerinde şuurlaşan ihtiyacı kavramış mıdır?

Galiba on senedir "Dârulelhan" ismi olduğu halde onun müessir mevcûdiyeti, adeta yeni doğmuş gibi, bugün hissettirmiş olması nedendir, nedir? Bunu yalnız vâli Haydar Bey'in şahsî teşebbüs ve takdirinde mi arayalım? Fakat o müessesenin sığınamayacağı kadar mürâcaat edenlerin çokluğu milletin benliğinden gelen bir cevap değil midir? Nice Haydar Bey, Ziya Gökalp Bey'in "müntehir" dediği millî bir temâyülü resmî bir tesir ile müteazzî kılmış mıdır? Yani bu müntehir temâyül resmîyeti bile mültehem edecek kadar kuvvetlidir.

Dikkat edelim: Türk milletinde bizzat hayattan coşan ve hayat içine dalıp kendini ve tabiatı bulmak isteyen yeni ve atılgan bir zevk teşekkül ediyor. İnkılâbın bize gösterdiği şey kendimiziz. Kendimizi tabî, kâinat içindeki vaziyetimizle göreceğiz. Şu halde kendimize takayyüdümüz,

183 kendimizi rûyetimiz sebebiyle civarımıza etrafımıza da nazarlarımız ister istemez çevriliyor. Halbuki biz şimdiye kadar bilhassa İslâmî mefkûrenin sallandığı ve âmiliyeti gaib ettiği günden beri benliğimizi görmeyerek, benliğimizi bir iki burçta bulmak için omuz vererek, kendi hesabımıza / hûlya ve hayrânî içinde yaşıyorduk. Mûsikimiz de bu hûlya ve hayrânînin hep aynı intizar melâli ile devam eden yeknesak beyanıdır.

Bugüne göre yanlış hesaplı ve yanlış yollu birkaç silkinmeden sonra —Selim-i Sâlis teşebbüsleri, Tanzimat, 93 ve 324 meşrûtiyetleri— nihayet bu son hareketin hârice ve dâhile karşı inkılâp olarak ve milliyet mefkûresiyle tecellisi şu demektir ki: Türk milleti arandı, silkindi, kendini buldu. Şimdi de görüyor ve vâzihan görmek istiyor. Kendimizi görmek demek, hakikat ihtiyacı demektir. Hakikatın deposu hayattır. Şu halde yürüyüş şunu soruyor:

—Hayat nedir? Onun bendeki damgaları, seciyem ve evsâfım nedir? Göreyim! Çünkü ben onun içindeki mevkiimi ve benliğimi bilerek yaşamak istiyorum.

Bir milletin kendine ve kendi hayatına susadığını sun'î ve siyâsî tedbirler değil, harsî gidişi ve bilhassa bediiyatının istikameti ve manzarası sahihan anlatabilir. Çünkü asıl benlik ruhta, mayadadır. Ve bediiyattadır ki asıl rûhî cereyanların mâkesi, rûhî ihtiyaçların işaretidir. Türkün kendini araştığını söyleyen alâmetler edebiyatta vardır. Ömer Seyfeddin ve Halide Edip. Fakat o zaman bu arayış, buluş değildi. Mefkûre henüz dâstânî devrini bile yaşamamış, henüz harbini yapıp, kurbanlarını verip, tahakkuk etmemişti. Onun için içimizi görüşümüz idealdi, sadece aramıştı. Mamafih ergeç bulacağımıza ve hattâ bulmaya başladığımızda da slâmet vardı: Refik Hâlit...

Benliğimizi bulduğumuz, vakalarla tahakkuk ettikten sonra doğrudan doğruya hakikata ve hayata gözlerimizi çevirmemiz, onlara iştîyâkımız gayet tabiidir.

mefkûrenin realite olmasından sonra hakikatı arayıp görmekte artık sade beis yok değil, mecbûriyet bile vardır. Bilhassa rûhun, mayanın en bilâvasıta tercümanı olan mûsikîde iştîyak ve mecbûriyet kendini hissettirirse önüne geçilmez bir dereceye gelmiş demektir. Mefkûrenin hayatı beslediği devir bitince hayat mefkûreyi beslemeli, kendisini kaybetmelidir.

Bugünkü Dârulelhan işte böyle kendimize aid, olduğu gibi hayat ihtiyacından doğmuştur. O doğan millî hayat zevkinin tekâsif edeceği ilk istasyondur. Şu halde bu zevke cevap vermeye, onu hedefe doğru idare etmeye mecburdur. vazifesi budur.

Bu nasıl olacaktır?

Dârulelhan'da alaturka ve alafranga şûbeleri varmış. Fakat ben soruyorum: Almanya'da tahsil eden Türk Musa Süreyya Bey, Türk mûsikîsi için el'an bundan sonra da alaturka-alafranga gürültüsünün veya tercih tereddüdünün lüzumuna kâil midirler. Mutlaka hal çaresi: "Alaturka mı alafranga mı?" sorusunun cevabı mıdır? Eğer böyle ise yine soracağım: Niçin bu kadar şeklî düşünüyoruz? İlham alınacak yeri, menbaı gördükten sonra hâdiselere, tabiata, şeniyete yani mevzuuna mânâ verecek olan "mûsikî rûhu" elastikiyeti için etrafına şekilden bir ağ mı örmeye kaldı?

Bütün şu "Alaturka mı - Alafranga mı?" kıvranmalarına sebepbence bizim mûsikîmize henüz vakayı, hâdiseyi, hayatı, bir hayat husûsiyetini sokacak dehânın yetişmemesindedir. Fakat bizi realitelere sevk eden şu yürüyüşümüz içinde de bu lüzûmu hissetmezsek el'an mûsikî nâmına bir iki hazin ve güzel nağme anlayışında sayıp duracağız demektir.

Mûsikî rûhu: Hasenat ve seyyiâtıyla figanı ve kahkahası, ızdırâbı ve neşesi, ciddiyeti ve gülünçlüğü ile hayatın kendâsinden veya mefkûreden feyz ve ateş alacak kadar şuurlu ve hakikaten fışkırıncı ise onun elâstikiyeti

özüne göre bir şekil mi bulmayacaktır? Bu şekli bulamıyorsa henüz o derin telâkkiye ve ergin elâstikiyete sahip olmamış demektir.

Onun için ben şu kanaatteyim ki: Mûsikî erenlerine veya yolcularına verilecek behre yalnız şekle âid olmama-
lı, onlara işte asıl bu mûsikî rûhu verilmelidir. Bu da bilhassa "şahsiyet" e işaret ve bir "hayat güreşi" lüzûmu-
nu telkin etmekle mümkündür.

nu. 12, s. 182-183

23 Mart 1340 KAYSERİ

Saffet Urfî (BETÜN)

GARB MÜSİKİSİNİN İNKİŞAFINA BİR NAZAR

Profösör "Artur Vilner" in bir konferansından şimdiki Garb mûsikîsi bütün beşerî hislerin elhân-ı mûsikîye lisanıyla ifadesinden ibarettir. Yalnız pek sâde ve tabî görünen bu neticeye vusûl öyle çabuk olmamış, bilakis asırlar istemiştir. Mûsikînin yamaçlarıyla şahikaları arasında muhtelif devirler geçmiş ve her devir ayrı bir hâlet-i rûhiye, ayrı bir tahassüs, ayrı bir üslûp arz etmiştir.

Garp mûsikîsi evvelâ rûhânî alâkaların yegâne mümessili olan Katolik kilisesinde ve dine hâdim bir halde tegannî ile başlamıştır. Katolik kiliselerinin en büyük merkezi olan Roma kilisesi bütün ibadet ve ayinlerde yaptığı gibi dînî tegannîleri de sâbit kaidelere bağlamıştır. Roma kilisesinden Avrupa'ya dağılan papazlar bütün garb milletlerine mûsikîde rehber, üstad olmuşlardır. Bu irşad-
dan en çok istifâde edenler Roma merkezinden hayli uzak bulunan akvâm olmuştur. Meselâ Hollanda, İngiltere, Burgonya bu meyanda idi. Roma'ya nisbetle muhtar bir hayât-ı dîniye yaşayan bu akvâm Roma kilisesinin neşrettiği mûsikîyi büyük terakkilere uğratarak üstadlarını gölgede bıraktılar. Hattâ bilâhîre İtalya bile bu memleketlerden üstadlar celbetmeye başladı. 15. ve 16. Asırlarda hâlâ kilise üslûbu hâkim bulunuyordu. Bu mûsikînin terennüm ettiği hislerde inkıyâd, vecd ve tazarru', merâsimkârlık evsâf-ı bârizedendi. Avrupa'ya yeni fikir ve mefkûreler telkih eden intibah devrinde kadîm Yunan'ın sanat hârikaları en güzide müfekkireleri meşgul etmeye başladı. Çünkü bu devirde kadîm Yunan'ın mimarı, heykeltraşı ve edebî sanat eserleri keşfolunmuştu. Artık eski Yunânîlerin dram sanatı ihya edilecekti. Onaltıncı asırda başlayan bu cereyan git gide

emsâli sebkât etmemiş bir nevi drama, yani "opera" denilen tegannîli bir drama istihâle itmişti ki bu sanatın en harâretli ve ehemmiyet veren râğbetkârları asilzâdeler olmuştu. Bu sahne âlemi ezmine-i kadîmenin ilâh ve kahramanlarının ef'âl ve ızdıraplarıyla alâkadar olduğu için artık kilise mûsikîsinin vasıtaları bu yeni sanata kifâyet etmiyordu. Çünkü kilise lahneleri kahramanlık, azamet ve asâlet gibi sert, haşın, medâhin ve nûşîn hislere tercüman değildi. Artık bu yeni mûsikî dinî hislere tercüman olmayıp kibar hayatının şân ve şeref, huzûzât-ı nefise eğlencelerine temâyül etmişti. Bu mûsikîde havf ve sürûr şüphe ve nermîni mûsikîkâr ifâdelerini buldu. Kilise mûsikîsi yalnız insan sesiyle iktifâ ederken opera mûsikîsi sazlar ve borular kullandı. Tâ ki melodi ve armoñilere kuvvet ve şiddet versin. Bu esnâda ehemmiyetini kısmen gâib eden kilise mûsikîsi husûle gelen bu tahavvüle tamâmen yabancı kalmayarak arganunu kullandı. Bu âlet-i mûsikî evvelâ mânîlere bir muavin olmaktan ibaret iken senraları diğerk aletler arasınada karışarak çok huzûzatçı olan asilzâdelik asırlarında her türlü ahenklere iştirake hâdim olabilecek bir hâle getirildi. Bu devirde küçük ve büyük keman aileleri henüz mânîlerin tarz-ı tegannîlerini taklit etmeye çalışıyordu. Çünkü mânîlerin seslerine verdikleri tenevvü ve maharet kemanların kudretini aşyordu. Kilise mûsikîsine nisbetle bu mûsikî çok daha muaddal ve mütenevvi olmakla beraber tabî hisleri hemen hemen unutmuş sıkıntılı ve herşeyden doymuş bir tabakanın eğlencesi olmaktan fazla bir şey değildi.

Mamafih Almanya ve Avusturya'da büyük bir moda olan bu mûsikînin câzibesinden nefeslerini kurtarıp hakiki hislerine göre besteler yapanlar büsbütün eksik olmamıştı. alkışlanan opera ile servetlere müstağrak olan bestekârları arasında "Bah" ve "Hendel" gibi yeni ve büyük bestekârlar kendi üslûplarını yaratıyor ve mûsikîye o kadar

derinlik, harâret ve samîmiyet getiriyorlardı ki daha çok huzûzât ve nefsâniyeti tatminkâr bir mûsikî ile meşbû olan bir devir bunları bittabi takdir edemeyecekti. Halbuki bizler bugün onlara emsalsiz bir ruh büyüklük ve temizliğinin mümessilleri olmak üzere perestij ediyoruz.

180 Şimâlî Almanya'nın bu muazzam mûsikî simaları yanında Avusturya üstadları saf bir neşe ile dolu yeni bir mûsikî yaratıyorlardı. Burada hayattan bir çocuk gibi neşve-yâb olmak sadeliği "Hayden" ve "Mozart" gibi dahilere nasip olmuştu. Bu üstadlar memleketlerinin tegannî ettikleri melodilerden iddiasız olarak en yüksek besteler ve halka mahsûs şarkı ve rakslardan herkesin rûhunda hayat meserreti aksettirecek senfonik eserler vücûda getiriyorlardı. Halk nağmelerinde bu üstadlar / tarafından tadil edilen hazin kısımlar "Bethofen" de yeni bir şekil alıyor, yani şimdiki mûsikîyi açıyor. Bu münzevî, kuvvetli, âlicenap ve çok ciddî adam bütün his ve ızdıraplarını, bütün cidal ve mahrumiyetlerini mûsikîsiyle izhar etmeye cesaret etti. Bethofen bütün sathî şeyleri yutan bir kasırga, daha doğrusu beşeriyet karşısında itirâfatta bir velî gibi idi. Emsâli olmayan bu harika adam Bah ve Hendel gibi seleflerini hürmetle karşıladığı gibi kendisinden sonra gelen bütün mûsikîşinaslarda onun fevkalbeşer büyüklüğü önünde eğildiler. Çünkü o 19. asrın hür adamını temsil ediyordu.

Bundan sonra gelen "Şobert", "Şuman", "Veber" gibi üstadlar Bethofen'in izini takip ederekten umûmî ve muddal hislerin ifâdesine mahrem ve şahsî hislerin tasvirlerini ilâve ettiler. İhtiraslı mûsikîsini kâmil drama inkıyâd ettiren "Vagner" i de zikrettikten sonra hâricî prensiplerde birbirlerinden ayrılan bu mûsikî devirlerinin tarih karşısında ne kadar yekvücut ve vâzih olduğunu görmemek mümkün değildir.

MÛSİKÎ ve MÛTEFEKKİRLERİMİZ

"Kayseri" de Saffet Urfî Bey'e:

URFÎ BEY,

Sanatı seven bir münevver, fakat aynı zamanda bir mütefekkir alâkası ile mûsikî müntesiplerine tevcih ettiğiniz kitapları okudum. Hem bu mukaddes sanata çalışanlardan biri olmak, hem de eski dostlarınızdan bulunmak sıfatıyla "Kayseri" den gelen sesinizi cevapsız bırakmak elimden gelmedi. Size bütün kalbimle teşekkür etmek istiyorum. Çok doğru, çok haklı yazıyorsunuz, bizleri adaletten başka hiç bir fiilî hareket devredememiş olan ihtiyar sanatkârlar nesline çok haklı serzenişler ithaf ediyorsunuz. Acaba gençliğin bu kadar çabuk görmek istediği kudretli bir varlığın asırlarca sonra doğmasına bile bile sebep olmak isteyen mûsikîşinaslarımız fikirlerinizi okuduktan sonra da tesir duydu mu? Bestekâr fakrımız esbâbının içyüzlerini ne kadar iyi anlamışsınız. Eski usûl bestekârlığın mâhiyet ve yeknesaklıklarını bilerek değil hissederek ne kadar iyi canlandırıyoryorsunuz. Talep ettiğiniz mûsikî ancak asrımıza uyabilir. Fakat "dâhî" nerede Urfî Bey? Yazınız bana teşekkür ve mütefekkir ilhamı verdi.

Bizde mütefekkirlerimiz bile mûsikî işlerine karışmaz, onu en tâlî meseleden addederdi. Râhiyatçılar, terbiyeciler, ictimâiyatçılar sahamızda müfît birer âmil olmayı tahattur etmezlerdi. Mûsikî ve sanat sahasında mütefekkirlerimizin sesini duymuyorduk.

Mûsikîşinaslara gelince: Onlar mûsikîyi yalnız hesap, hendese, hikmet, kimya okur gibi öğrenmiştir. Sanatlarının felsefî mahiyetini, gayelerini, hatta tariflerini bile lâ-yıkıyla bilmiyorlar. Bedî kudretinin en mahdud mûşesini ancak sezebilmişlerdir. Onlardan fikrî hiçbir telkin

beklenemezdi. Bizzat kendileri irşada muhtaçdı. Bu itibarla memleketimizde mûsikîşinas, gayr-ı mûsikîşinas yoktur. Sanatın kudretini takdir, tesbit edip duyurabilirler mütefekkirlerdir. Kudret-i fikriyeye mâlik olmayan mûsikîşinaslardan bestekâr nasıl çıkar? Lâyemût Bethofen; "Mûsikî felsefenin kendisidir" demiyor mu?

Tefekkürü sanat âlemimize Şekip Bey sokuyor. Sanatın kudretini, mevkiini anlatıyor. Siz aynı yeni yolu takip edenlerden oluyorsunuz. Yolunuz yalnız halkın selâmet-i fikriyesine değil, aynı zamanda —Eğer birşey anlarlarsa— bizzat müntesipleri düşündürmek neticesine de varacaktır. Devam etmelisiniz. Mütefekkirlerin yardımları sayesinde ki biz müntesip gençler mukaddes sanatımızın alelâde müdâfâ-ı menfaat ve şöhret-i şahsiye propagandacıları olmak mahiyetinden çıkacağız. Muhîtimiz bizi "Nero" yu alkışlamak için para ile tutulmuş "Ogüstiye" lerden zannetmemelidir. Biz bağırırken mütefekkirler etrafına "dinle" demelidir, Rûhun timsâl-i müşahhası olan eseri sanatın mahiyetini rûhiyatçı, terbiyenin bir vâsıta-i mühimmesi olan sanatın mevkiini terbiyeci, sanatın hayât-ı ictimâiyedeki yükseltici rolünü ictimâiyatçı kudret-i zâtiyesini bediiyatçı teşhire himmet etmelidir ki gözler önündeki cehâlet perdeleri silinsin. Sanatın beşerî mevkiini tayin edebilecek feylesof susmalı mıdır? Memleket ancak bu sûretle sanatın hakiki kudretlerini, ciddiyetini, ulviyetini anlar. Meziyetlerinden istifâde husûsundaki "hakîki ihtiyac" ı duyar. Yapılmakta olan sunî telkinlerin mahiyetini anlatarak gençliği sâfiyet-i tabîyesi içinde ulviyetlere erıştirmenin yollarını aramalıyız. Güzel İstanbul'un bîçâre gençliğini sıkleti altında kıvrandıran cehâlet baskılarını söküp atacak sistematik manivelaların adedi artırılmalıdır. Yazıyorsunuz Urfî Bey. Fakat az çok ar!! Niçin müttehiden, çephe-den keşif, inkitâsız hücumlar olmuyor. Cahil mürşitler ile halk arasında en salâhiyattar taraflardan gelen hakikî

telkinler, fikirler, teşvikler, tenkitler, tavzihlerden mürekkep mâniâlar teşekkül etmelidir.

Filhakika, tarihin terakki ve inkılâp devirlerine atfı nazar edersek her terakki-i medeninin hattâ her inkılâb-ı ictimâînin bir tâki-i edebî ve sanâî ile boşaldığını görürüz. Fransa inkılâbını vücûda getiren âmiller arasında onsekizinci asır edebiyatı, İtalya ittihadını vücûda getiren sebepler arasında ondokuzuncu asır İtalyan mûsikîsi, son mütevâlî inkılâplarımızı vücûda getiren müessirler arasında Edebiyat-ı Cedîde mühim bir mevki tutmaktadır. Bir ulûm-ı tabiiye mütehassısı nasıl tetkikât-ı arziye esnasında bulunmuş bir kemikten kablettufan yaşamış bir hayvanın isketini istidlâl edebiliyorsa, öylece, bir hikmet-i bediâ mütehassısı da bir devre aid eser-i sanatı mütâlâ ile o devrin hâlet-i rûhiye ve ictimâîyesine / intikal edebiliyor. Bu sanatın medeniyetler üzerindeki tesiridir. Fakat medeniyetlerin, sanatın tekâmülünde âmîl olduğu da müteârifeye hükme geçmiş bir hakikat bulunuyor. Sanat inkılâplarını temin edecek zemini ihzar husûsunda, fikirlerin mücâdele, inkısam veya ittihadının mustakîl rolünü düşünürken ansiklopedistlerin kavgaları ve netâyici hatırlıyorum. Esere fikir sokabilmek için muhîte fikir zerketmelidir.

Siz soruyorsunuz: Dârülelhan kendi üzerinde şuurlaşan ihtiyacı kavramış mıdır? Fakat bunu takip eden ihtiyacın nevi ve husûsiyeti nedir? Aksanı, ihtilâfları nelerdir? Suallerini hatırlamıyorsanız, hatırlamış olsaydınız kendinize dönüp, alelumum mütefekkiirlere hitap etmek ihtiyacı da duyarak "Vahdetsizlikten bizde mes'ûlüz" derdiniz.

Dârülelhan'da alaturka ve alafranga şûbeleri varmış. Fakat ben soruyorum: Almanya'da tahsil eden Türk Musa Süreyya Bey Türk mûsikîsi için elan bundan sonra da alaturka alafranga gürültüsünün veya tercih tereddüdünün lüzûmuna kail midir? Derken o ikiliğin müsebbibi müdüründen evvel müdürün müdürleri olabileceğini belki hatırlamıyorsunuz.

Alelumum zihniyetlerde vahdet var mıdır ki o zihniyetlerin himmet-i maddiyesi eseri olan Dârülelhan'da vahdet bulunsun. Asıl o müdürlerdir ki efkâr-ı umûmiyenin hükümlerini, arzularını yani dediğiniz ihtiyacın memleketimizde tecellî eden nevi garibini temsil ediyor. Nev şekil, mukallit bir ihtiyaç, hakiki ihtiyaca galebe ediyor. Çünkü ihtiyaç onun kadar faal, müteşebbis değildir. Münevver teşekküle başladığı için eskisi kadar keşifte değildir. Hakiki ihtiyaçların müdürleri mütefekkirlerden başka kim olabilir? Şu halde neden duruyorlar? Ben zannediyorum ki Süreyya Bey itiraz etse mektep açılmaz veya üstad denilenlerimizden birinin taht-ı idaresine verilirdi. İki neticeden de Allah saklasın. İkiliği tevhit edebilmek için her şeyden evvel kanaatları mantığın hudutları dâhilinde cemetmek lâzımdır ki buna muvafak olabilecek kuvvet, mütefekkir kudretidir.

Dârülelhanların uzun asırlar zarfında bütün bir şehir halkının değil, şehirlerin sınıf-ı münevveresinin mahfeli olduğunu anlatmalıdır. Sizin gibi mütefekkir münevverler ihtiyaçları bağırmalı, mevcûdiyet-i katiyye göstermelidir. Bu zümre, kendi nüvesi etrafında inbisat ve sanatkârı, mütefekkiri, mürşidi, muhîti ile bir gaile teşkil etmelidir. Gençliğe, mekteplere nüfûz edilmelidir. Gaye bu olunca istihşâli için çok, mebzul, isti'câl ile çalışmaktan başka bir iş kalmaz.

Selâm ederim.

nu. 16, s. 249-250

4 Haziran 1924

Gazi Mihalzâde

Mahmut Râgıp (KÖSEMİHAL)

MÜSİKİDE İNKILAP

-I-

Mûsikî tarihini yalnız geçmiş vakaların tahakkuku için değil, mûsikînin şerâit-i tekâmülünü anlamak maksadıyla te-tebbu edersek kendi terakki ve teâlîmiz nâmına çok şâyân-ı dikkat neticeler elde ederiz. İşte bugün aynı maksatla garp tarih-i mûsikîsinin en kudretli hamlelerinden biri olan "Romantizm" inkılâbının esbâb ve şerâit-i inkişâfını tesbite çalışıyorum.

Tahakkuk etmiş bir hakikattir ki her sanat inkılâbı ic-timâî bir takım âmillerin, ihtiyaçların neticesi olarak doğ-muştur.

Ten "Felsefe-i Sanat" ında: "Sanat -bir kelime ile- tek-sifle izhar ve iraedir" diyor. Garpdaki "Romantizm=Romantiz-me" ihtiyacı da burada tafsili uzun sürececek birçok sebeplerin neticesi olmuştu. Yeniliğe, başkalığa tahassür ve mevcutları beğenmemek, onlarla iktifâ edememek başlıca sebep idi.

Şâyân-ı dikkattir ki mûsikî romantizmi alelumum roman-tik ihtiyaçların ilk ve bilâvasıta tezâhürü mâhiyetinde ol-mamıştır. Olabilseydi, meselâ romantik şâir Shakespeare (1564-1616) devrine mensup romantik bir bestekârdan haberdar bu-lunmamız lâzım gelirdi, fakat yoktur. Alman tarih-i sanatının romantizm inkılâbında da şeref-i takaddüm edebiyata aittir. Tarih-i sanatın mütâlaasıyla bunu anlıyoruz. Romantizmin esa-sı her şeyi, her nefâseti mazide veya memleketin haricinde bulmaktır. "Gotè"(1749-1832) Yunan-ı kadimi, şarkı, garbı, kurân-ı vustâyı hülâsa en mütenevvi ve vâsî menbâları eri-şilmez zekâsının eleklerinden geçirdi. Shakespeare gibi bü-yük şairlerden feyz almak fırsatına nâil oldu. İlmine bîna-zîr denasını ilâve etti ve "Gotè" oldu. Yeni Alman edebiyatı muhtaç Avrupayı teshir etti, klâsik taassuptan bir türlü ay-rılamayan Fransızlar da Gotè'yi tanımıştı. "Madam Eştael" buna vasıta olmuştu.(1810)

İşte Alman mûsikîsinin romantizm cereyanına kapılması da bütün Avrupayı sarsan bu şiddetli hareket-i edebiye esnâsında olmuştu. Yani romantik mûsikî, romantik edebiyatın eseri, neticesidir. Onun tesiri altında olarak zuhur ve tekâmül etmişti. "Eugène Vèron" a kalırsa: "Şiir sanatların en tamam olanıdır. Her sanatın husûsî tarz-ı ifadesine nazaran şiir en aşağı bir kabiliyette bulunsa bile husûsî menbâları meyanına yalnız diğer sanatların değil, aynı zamanda nesrin mâlik olduğu menbalardan bir kısmını dahi kabul ederek bir dereceye kadar cümlesinin yerini tutabildiği için onlara her cihetten fâiktir. Ruhun her türlü heyecanlarına eriştiği için de daire-i salâhiyeti hemen hemen hudutsuzdur. İş bu kadarla da bitmez. Hassasiyet ve muhayyile tezahüratından başka zekâ tezâhüratını da ihata eder ve ilmin tezahüratı ziyadeleştiği nisbette de kuvveti artar."(1) Fakat bu tarz-ı muhakeme şiirin kudretini herşeyden evvel oluşuna göre muhakeme etmektir ki noksan kalır. "Bergson"-un bugün yaptığı tavzîh-i hakikat gayretini evvelki asrın mütefekkir sanatkârı göstermişti. Bethofen diyor ki:

"Mûsikî akıl ve felsefeden daha yüksek bir ilhamdır." Eugène Vèron'un gördüğümüz tarz-ı muhakemesine nazaran, şiirin inkılâp husûsundaki takaddümünü de kendi şümûlüne atfetmek lâzımdır. Evet, fakat aynı takaddüm meselesi, bilâkis mûsikînin şiire nazaran hâiz olduğu metfûk kudretini isbata da yarayan en mühim delildir. Şiir gerek hissen, gerek fikren ifadenin herşeyden evvel çizgilerini, kalıplarını hazırlıyor ve bu sebepten her yeni inkılâpta peşinen ilerliyor. Mûsikî ise o esaslar dairesinde matlûb olan en yüksek gaye-i sanata erişiyor, en derin umklara dalabiliyor. Hülâsa, sanat; tezâhürâtının muhtelif şekillerde olmasına rağmen "bir" dir. Ve esnâ yı tekâmülünde, "mûsikî" diğer sanatların müşâbih hareketleri içinde alelekser nokta-i intihâ ve kemal oluyor.(2)

(1): Eugène Vèron: L'Esthétique, 1291, P. 449

(2): Histoire des Arts, Louis gillet, 1922 Paris

Romantik mûsikînin ba'dettekemül hassa-i mümeyyizesi fikrileşmek olmuştur. Meydana gelen yeni mûsikî artık tamamen felsefî bir lisandı. Bethofen tarafından tebşir olunan tekâmül, romantizm hareketi, Almanya'da tamamlanmış, felsefe, amelî sanatın daire-i nüfûzuna girmek üzere estetiğin soğuk muhitlerini terketmişti. Konserde olduğu gibi tiyatrodada da mûsikî "enfûsî" likten çıkarak "şey'i" olmaya çalışıyordu. Vaktiyle olduğu gibi mühim bir ihtisas hasıl etmek sade bir kulak zevki olmakla iktifa etmiyordu. Bu ihtisâsı tasrik etmek bir ihtiras ve bir hissi ifâde etmek yolunu arıyordu. Sanatın bilâhire bütün Avrupa mekteplerine nüfûz eden yeni tekâmül felsefesi bilhassa Almanya'da başlamış ve kemal bulmuştur.

Almanya'da, inkılâb-ı mûsikî, şiir inkılâbını acaba ne sâyede derhal takip edebildi?

Çünkü, esâsen Bethofen kökleşmiş bir mevcûdiyetin mün-tehâsı idi. Yani ortada "Modern Klasikler" denilen beste-kârların ve her birinin ayrı bir yoldan tevsî ve inkişaf ettirdiği zîktidar bir sanat vardı. Romantizm asrı, aynı zamanda ilim ve fazl itibâriyle şairleri derecesinde mümtaz, mütefekkir, vâsî, kültür sahibi mûsikî üstadlarına mâlik elabilmmişti. Meselâ Bethofen'in (1770-1827) tahsili bile küçüklüğünde son derecede ihmal edilmiş olmasına rağmen şâyân-ı hayret bir derecede idi. Bütün edebî klasikleri te-tebbu etmişti. "Veber" (1786-1826) mütefekkir, bediiyatçı, muharrir ve münekkitti. Çok mühim birçok yazıları ile meşhurdur. "Mendelsezon" (1809-1847) kuvvetli bir tahsil-i husûsiye ve tâliye inzimâmen ondokuz yaşında Berlin dârulfünununun felsefe şûbesine girmişti. Hatta aynı dârulfünun birkaç sene sonra kendisine bir müderrislik kürsüsü bile tevcih etmiş olduğu halde reddetti. Kudret-i fikriyesini anlamak için matbû mektuplarını okumak lâzımdır. "Maraşner" keza tahsil-i âlisi ile mümtazdır. Layipcoik dârulfünunundan 264 "doktor / feylesof" ünvanını almıştı. "Şuman" kollej tahsilini müteakip Yena dârulfünununun felsefe şubesini

bâdelkemat, felsefeden doktorasını yapmıştı. Cihanşümûl şöreti hâiz olan makalelerini yazmaya başladığı zaman henüz yirmidört yaşında idi. Yazıları ile zamanında müstakil bir hareket-i fikriyenin mihveri olmuştur. Bütün ezminenin en enerjik mûsikî mütefekkirlerinden biri olan "Richard Wagner" genç iken mûsikîden ziyâde şiire meraklı idi. Shakespeare gibi bir facia-nüvis olmak istiyordu. Sonradan tercih hissi mûsikîye temâyül etti. Gimnaz tahsilini müteakip dârulfünun felsefe şubesine de yazılan Wagner, yalnız bestekâr olarak değil aynı zamanda kudret-i fikriyesini siyâsî ve ictimâî mevzulara kadar teşmil edebilecek derecede muktedir bir feylesof olarak meşhurdur ilh. Hülâsa, romantik mûsikî kahramanlarının esas olan bütün bu emsalsiz meziyetleri yanında istidâd-ı şahsiyelerini, en mükemmel şerâit altında geçen meslek tahsillerini, seyahatlarını, platonik aşklarını —Ki hemen hemen cümlesi ona da birçok medyundurlar— tasavvur edersek eserlerindeki kudretin esbâbını anlarız. Fakat onları romantizm cereyanına sevk eden yegâne kuvvet tekemmülât-ı fikriyeleri olmuştur. Edebî romantizmin safahâtı tekemmülünü yakından takip ve eriştiği zirveleri kudret-i fikriyeleri sayesinde bihakkın ihata edebilmişlerdi.

Bethoven, aldığı klasik terbiyeden kurtulamadı. Fakat romantizm ihtiyaçlarını duyarak mûsikisinde kısmen yer verdi. Kendisini romantiklerin ilk kahramanı yapan kuvvetler arasında edebiyatın nüfûzu vardı. Bethoven "Gotè" nin dehasını hürmetle yâdediyordu. Betina'ya yazdığı bir mektupta: "Gotè' nin şiirleri beni bahtiyar ediyor" demişti. Diğer bir yerde de Gotè ile Shiller ve maalesef tercümelerini okuyabildiğim "Usyan" ile "Hamer" ençok tercih ettiğim şairlerdir diyordu. Tabiri vechile büyük ve azametli, daima "remajor" dan olan Gotè'den ziyade üç kişiyi seviyordu: Hamer, Pelutârik ve Shakespeare. Homer'in ençok "Odiseves" ini seviyordu. Daima Shakespeare'in Almanca tercümelerini okuyordu. Esasen mûsikîye o kadar trajik bir azametle naklettiği "Kuriyulan" ve "Tanpet" inin menba-ı ilhamları Shakespeare'in bu isimdeki

eserleri idi. Fakat Betnofen'in mûsikisindeki romantiklik romantik Gotè'nin eser ve şahsına karşı olan alâkası nisbetinde azdı.

Mendelsezon henüz çok genç iken Veber ve Gotè ile görüşmüştü. Bilhassa birincisinin mûsikîsi kendisini romantizme celbetmişti. Jean Paul ile Shakespeare üzerinde mühim tesirler yaptı. "Şelekel" ile "Tik" Shakespeare'in eserlerini o tarihlerde henüz tercüme ve tab ettirmişlerdi. Shakespeare'in "Yaz Gecesi Rüyası" isimli teorik romanından overtürünü yazdığı sene henüz onyedî yaşında idi. Fakat diğer müteakip bir iki bestekâr gibi o da herşeye rağmen tam manâsıyla romantik olamamış, klasizmin tesirlerine Bethofen kadar sadık kalmıştır. Romantik mektebin ilk ciddi müessisi "Veber" itibar olunuyor ki onlardan bahsetmeye bugün yer kalmaz.

Gelecek makalemde romantik mektebin tarz-ı tegekkülünün tahlilinde devam ederiz. Netice-i tahlilde kendi inkılâp ihtiyaçlarımızla alâkadar olarak çıkacak müfit birkaçhakikati hatırlatmaya çalışacağım.

nu. 17, s. 262-264

19 Haziran 1924

Mahmut Ragıp (KÖSEMİHAL)

MUSİKİDE İNKILAP

-II-

Geçen makalemde romantik mûsikînin romantik edebiyat arkasından çıktığını, hemen hemen her inkılâpta olduğu gibi bu defa da mûsikînin yeni devre-i sanatının müntehâ-yı kemâlini teşkil ettiğini anlatmış ve devrin nîm kahramanlarından olan "Bethofen" ile "Mendelsezon" un edebiyatın ne sûretle taht-ı tesirinde kaldıklarını yazmıştım. Bugün romantizmi mûsikînin bünye-i rûhuna geçiren iki tam romantik kahramandan bahsedeceğim. Tâ ki tarz-ı teşekkül hakkında daha sağlam bir fikir edinilebilsin. Bunlardan biri müstakil romantizmin ilk kahramanı ve bânisi olan Veber (1786-1826), diğeri de ihya edenlerin birincisi yani Şuman (1810-1856)dır.

Asrın yenilik ihtiyaçları ile büyüyen "Veber" muvaffakiyetli mesâisinin programını edebiyattan aldı. Hem zamanı edipler kendisine lââyık olan ehemmiyeti vermediği halde o onları takdir ve kudretlerinden istifâdeye dikkat ediyordu. Yaptıkları yenilikleri adım adım takip etti. Meselâ Alman romantik şiirinin mebdel "Tik" ile Dresden'de saray tiyatrosunda birlikte çalıştıkları halde şahsî münasebetleri bile katıyyen samimi olamamıştı. Çünkü arkadaşının seviyesini anlayarak takdir eden yalnız Veber idi. Esasen şâir, mûsikîşinası takdir daha doğrusu sanatını bihakkın anlamak husûsunda daimâ acz göstermiştir. Gotè'ler, Viktor Hugo'lar hep hükümlerinde aldanmış büyük şahsiyetlerden mâduddur. Hülâsa Veber; Tiklerin, Şelegallerin, Arnimlerin, Nüvalislerin, bütün bu "Vingelman" Almanyasının antika-perest zihniyetine âsi olan ediplerin yüksek eserleri taht-ı tesirinde kaldı. Operalarının piyesleri şâir "Arnim" in bazı hikâyeleri ile "Nuvalis" in eseri gibi hep o devrede yetişmiş iyi mahsulât-ı edebiye idi. Veber'de o şairlerin kısm-ı azamı gibi asiller sınıfından idi. Asil adam kan ve mefkûresine mâlikti. Vatan, ev, derebeylik ilhamlarının esas menbalarını

teşkil ediyordu. Doğuşu itibâriyle bir taşralı asil ve bir sahib-i tımar tıynetine mâlik olduğu halde aynı zamanda onun kadar popülar olmuş bir bestekâr görülmemiştir. O eserde ulûm-ı edebiye üzerine her taraftan esen yenilik rüzgârının âlem-i mûsikiyede aynı şiddetle intikal ettiğini anlamak için meselâ, şarklılık kokusunun bile her iki sanata birden nüfûz etmiş olduğunu bilmek kifâyet eder. Filhakika Şelegal, Rugert, Platin, bizzat ihtiyar Gotè -"Divan" ı için- şarkın fikirlerini, şekillerine, kendine has ihtişamını aramışlardı. Bu kervana derhal Veber'de karışmak istedi. Devesine binerek yola revan oldu. Macar steplerini, Slav memleketlerini katetti, dinledi, halk şarkıları topladı, vezinler cemetti. Yolda hükûmet-i Simaviye'ye uğradı. Çin idhâlâtından bir motif üzerine işlenmiş olan "Turandut" uvertüründen bu anlaşıyor. "Preçiviza" sı Çitgana havaları, "Frayeşutez" ise bu himya köylerinin maziden mürevves melodileri ile doludur. "Oberon" operasında tek tük Türk mûsikisi motifleri bile duyulur. Mevcut en parlak orkestra parçalarından biri olan oberon uvertürü başlı başına bir peri masalı, bir binbir gece hikâyesidir. "Adajyu" sunda sanki mehtap altında Şiraz bahçelerinin bütün güllerini koklarsınız. Arkasından kübbeler parıldar, muhayyel minareler, hurma ormanları biliriz. İçinde gayr-ı mer'î gölgeler kayar, kaybolur ve tekrar geçer. Peçeli kadınlar, hıristiyan ve serazen şövalyeler... Bütün bunlar Hafız-ı Şirazî'nin Gotèye verdiği ilhamların işi değil midir? Veber bütün halefleri üzerinde müessir oldu. Frayeş'utez operası "Margener" in ve daha kimbilir kimlerin mûsikisine nümüne oldu. "Euryanet" operasından "Vagner" in dehâsı o renk aldı. "Valse Davet" isimli vals "Şupen" i ve "Eşteros" un hassas sanatını yarattı. Ondan evvel vals ne halde idi? Hülâsa Veber bihakkin romantik mektebin temeli oldu.

Şuman'a gelince o da küçüklüğünden beri felsefè ve edebiyatın meclûbu idi. İngiliz romantik şairi "Byron" ile

Alman edibi Jean Paul "Rihter" tercih ettiği müelliflerdi. Tercüme-i hâlini yazanlar ikinci edibin mizacı üzerinde ehemmiyetsiz addolunamayacak tesirler yaptığını müttefiken söylüyor. Şuman'ın kalbi ile muhayyilesi onun "Hesperos" ve "Titan" isimli felsefî ve hayâlî manzum romanlarının mütâlâsı ile pekçok mütehassis / olmuştu. Jan Pol kendisine marazî bir hassasiyet fartı telkin etmişti ki daima onun zebunu olarak yaşamıştır. Gote'ye taabbüd ediyordu. Hasta bir gençliğin tahammülsüz hayallerini anlatan (Veroner) sanki romanı hayatın tercümesi idi.

Şuman'ın sık sık tekrar eden cinnet akselerinden biri esnasında kendisini intihar maksadıyla (Ren) nehrine atmasının sebebi de acaba aynı sabit fikir mi idi? Nehirden kotardılar ve bir doktor nezdinde tedaviye bıraktılar. Orada daha iki sene karanlık, hazin bir hayat yaşadı. Yalnız pek nadiren biraz açılabilirdi. Öldü ve kurtuldu. Şuman, "Byron", "Gotè" ve daha sonrada H. (C) Hayne romantizminin şâyân-ı hayret bir tercümanı oldu. "Faust" un mistisizmi onu korkutmadı ve dramlaştırılmış senfoni halinde mezkûr şairlerin muhayyilesini bize tercüme etti... Maksadım, romantik mûsikînin tarihini yapmak için bu kadarla iktifa ediyorum.

Yukarıdaki misalden sonra kendi kendimizden sormakta hak kazanırız: Bugün şiddetle duymakta olduğumuz yeni bir mûsikiye malik olmak ihtiyacı da Edebiyat-ı Cedîdemizin genç mefkûrelerde yaptığı felsefî tekâmül ve inkişafın tabî bir neticesinden başka ne olabilir? Musikîşinas olmayan genç mütefekkirlerinde aynı ihtiyaç bağırdığı düşünülürse bu hakikat daha fazla tavazzuh etmiş olur. Akif Paşa ile başlayan edebî inkılâbımız 1255 te Sultan Selim zamanlarından bidâe eden tedricî inkılâbât-ı ictimâiye ve fikriye neticesidir. Osmanlı teceddüdünün edebiyatı, menba-ı medeniyet ittihaz ettiği Avrupa'dan ve bilhassa Fransa'dan münâkis olmuştur ki bir asra yakın bir hayata mâlik olan bu yeni devreye "Garp Mektebi" diyoruz. İşte mûsikîmizin yapmak istediği teceddüt hamlesinin nevi ve vechesi şu iki satır

içinde mündemictir ki tâdiline imkân-ı maddî yoktur, o olacaktır. Gençlik asrı mûsikisinde bu günlük Abdülhak Hâmid'in felsefe-i sanatına muadil bir felsefe görmekten başka birşey istemiyor. O felsefe ise garp sanatınının felsefesidir. Mûsikimizin teceddüdü bermûtad edebiyatımızın teceddüdünü takip etmek üzere geç kalmıştır. Valyom yeni proğramını yeni edebiyatımızdan almak fırsatına nâil olmuş bulunuyor ki bize o fırsatta bihakkın ve sûratle istifâde edebilmesini teshil vazifesinden başka birşey düşmez. Çünkü her millî sanatın muhtelif şubeleri arasında felsefî muvazenet mevcut olmaması gayri tabîlikten başka birşey ifade etmez.

Şimdi aklâ şöyle bir sual gelebilir: Mademki Almanya'da mûsikî reformu, edebî reformu müteakip hemen çıktı. Şu halde bizde de öyle olması lâzım gelmez miydi? Aradan bir asır geçtiği halde neden elan muvaffak olamadık. Vâkıa Hâmid, devr-i istibdâdın her türlü hamleleri işgal ettiği ileri sürülüyorsa da bu kâfi bir sebep olabilir mi?

Cevap tabiatıyla diğer bir takım suallere müncer olmaktadır. Hazırlandık mı? Arasında şüphesiz mühim istidatlar bulunan gençleri bu müddet zarfında terbiye ettik mi? Tahsili mûsikîlerine himmet ettik mi? Bu da yetmez: Aynı zamanda terbiye-i fikriye ve ilmiyesi ile mümtaz, alelumum sanat kültürüne mâlik genç bestekârlar yetiştirdik mi? İtiraf edelim ki hayır! İşte teahhurumuzun hakiki sebepleri bunlardır. Devr-i istibdâdın mûmânaatı gibi tamamen tâlî sebepleri ikide bir ileri süren mûsikîşinaslarımız bu hareketleri ile her şeyden evvel kendi ayıplarını da kapatmak istemektedir. Çünkü teahhurdan kendileri de mes'ûldür. Kalemleri ile gençliği mütemâdi bir atalete veyahut terakkiye varacaklarını iddia ettikleri muhayyel çıkmaz yollara sevk etmişlerdir.

Mûsikîdeki bugünkü acızımızın işini İngiliz tarih-i sanatında buluruz. Meselâ, neden İngiltere'de Shakespeare veya Byron'a muadil kudrette bir bestekâr yoktur? Deha çıkmadığı için deyip geçemeyiz. Çünkü az olmakla beraber İngiltere'de de

dâhi-i mûsikî çıkmıştır. İşte "Pursel"! Az çıkışı, daha doğrusu arası kesilişi hakkındaki nazariyeler bizi bugün alâkadar etmez. Müşâbih inkitâlar her milletin tarih-i sanatında vardır. Fakat "neden İngiliz mûsikîsi yüksek romantik İngiliz edebiyatının seviyesine erişemedi?" Mevzuunun tetkiki zihinlerimizi bir dereceye kadar ikaz edebilecek neticeler verir. İngiliz şairleri son derecede liberal düşünürken İngiliz mûsikîşinası kilisenin muhafazakâr terbiyesi altında yetişiyor, ancak klasik mezâyâyâ mâlik olabiliyordu. Filhakika "Henri Pursel"(1658-1695) Shakespeare'in nüfûz-ı edebîsi altında kalabilirdi. Hatta henüz yirmi yaşlarında iken / onun "Atinalı Timon" isimli eserini opera olarak bestelemişti. Eser, Shadwell tarafından opera piyesi olarak tanzim edilmişti. Otuzdört yaşında iken de The Fairy Queen isimli ve metni yine Shakespeare'in "Bir Yaz Gecesi Rüyası" ndan muktebes olan operasına yazdı. Fakat Shakespeare'in nüfûz-ı felsefisi altında kalmadı. Çünkü bütün muasır bestekârlar gibi o da herşeyden evvel bir din adamı idi. Dinî birmûsikî mektebinin mümtaz bir talebesi olmuştu. Pursel'in yalnız kilise mûsikîsidir ki —devrini pek kısa idrak etmiş olmasına rağmen— münezzehe mûsikî "musique pure" nokta-i nazarından cidden yüksek bir kudrete mâlikti. Hatta Londra'ya gelen Hendel'in dinî üslûp mûsikîsi üzerinde bile müessir olmuştu. Saniyen; Pursel'in elindeki vesâit-i ifâde ve tasvir iktidarı itibariyle ne halde idi? Alman romantik inkılâbının mûsikînin mukaddemesi enstrumantal kemâline de medyun olduğunu unutmamalıyız. Mûsikîde felsefî inkılâp teknik kemal ile mümkün olur. Hülâsa o asrın mûsikîsinde edebî inkılâbın kemalini hazmedecek seviye henüz yoktu. Alman Hendel'in 1718 de Londra'ya muvâsalatı Pursel'in mûsikîsini büsbütün unutturmuş ve ecnebî sanata temayül modası yeniden alevlenerek millî her türlü hareketleri uzun asırlar için öldürmüştü.

İşte bizde elyevm bu haldeyiz. Gözümüzün önünde duran felsefe-i sanat geniş ve muazzamdır. Halbuki o cesameti

hazmetmesini arzu ettiğimiz vesâit-i mûsikiyemiz küçük ve dardır. Hiç ince saz Hâmid'in felsefesinin mâkablını ihata edebilir mi? Biraz tefekkür!

Vakıa incesaz mûsikîsi eski edebiyatımızın her türlü sa-
fahatını ve devrelerini muntazaman takip edebilmiştir. Mese-
lâ: Dedelerimizin Âsâr-ı mûsikîyesindeki dinî, rûhânî ifâde-
ler mesnevî edebiyatının nüfuz ve tesirleri neticesidir. Ke-
za eski mûsikîmizin mazisi ikiyüz seneyi geçmeyen şarkı ede-
biyatı içinde esen ve daha ziyade zevk ve safâyı, hovarda-
meşrepliği aksettiren hava dahi Divan edebiyatının son devre-
lerinin tesiri neticesidir. Fakat buna bakarak "ince saz ay-
nı vecihle yeni edebiyatımıza da refik olabilir!" demeliyiz.
Çünkü eski edebiyatımızın muayyen devreleri birer inkılâbı
değil, mahdut bir saha içinde büyüyüp küçülen, ilerleyip ge-
rileyen tarihî tahavvülâtı ifade eder. Halbuki alelumum eski
edebiyatımız ile yeni edebiyatımız arasındaki fark böyle mah-
dut bir tahavvül değil, felsefî bir inkılâptır. Herşeyden
284 evvel eski edebiyatımızın mahdut sahasının / tevsini ister
ki ince saz mûsikîsi o mahdut sahanın bile yalnız bir köşesi-
sini yani tasavvufî yahut gayr-ı tasavvufî aşkı terennüm ede-
bilmişti. Hülâsa evvelki devir tahavvülâtını bile bu kadar
mahdut bir sahada takip edebilmiş olan ince saz bugünün fel-
sefi inkılâbını takip edebilmekten büsbütün acizdir. İşte
ataletimiz bu aczden ileri geliyor. Esasen şarkta mûsikî,
şairin şeklen de kölesi, yani onun bir nevi usûl-i inşâdî
idi. Halbuki bugün mûsikî ancak istiklâl-i tâmmı içinde mev-
zubahs olabiliyor ve edebiyattan ancak inkişafı programını
istiâne ediyor. Artık tamamen kâni olmalıyız ki herhangi bir
yeni eser-i edebimize ince saz bestelerinden birini leffet-
mekle o esere muadil bir mûsikî yaratmış olmayacağız.

İBDÂ-I KAHTIMIZ VE SEBEPLERİ

Sanat hayatımızda hakikaten müteessir edici, düşündürücü bir durgunluk hüküm sürüyor. Neden? Öldük mü? Ruhlarımız mı söndü? Sanatkârlar da daim ittihamlar altında eziliyor. Onlarda aynı yolsuzluğun acılarını, eseflerini duyuyorlar. Evet, her mücâdelenin, her münakaşanın, her dedikodunun sonu eserle, yalnız eser ve ibdâ'la alınacak. Şu halde eser neden doğmuyor?

Son zamanlarda diğer bazı milletlerde, meselâ Almanlar, aynı yoksuzluk şikâyetleriyle dolu ciltler neşrettiler. Hatta medeniyetlerinin öldüğüne kânî olan müfritleri bulundu. Yine şarkın esrarları tarafına nazarlarını çevirenler oldu. Yine menbâlar aranmaya başlandı.

Tarih tekerrürden ibarettir nazariyesine inananlardan değilim. Fakat tekâmüllerin, inkılâpların, teceddütlerin gıdasını alıp büyüyen, ölen, nesil bırakan her vücûd-ı zîhayat gibi alelekser müşâbih şerâit ve sebepler altında vâki olduğuna iman etmek neden yanlış olsun. / Binaenaleyh, bugünkü sanat hayatımızdaki durgunluğun sebepleri, diğer millî sanat âlemlerinin tarih-i tekâmülleri, şerâit-i hayâtiyeleri içinde arayabiliriz.

Her milletin birçok tevakkuf ve istirahat devreleri geçirdiği yeni ilhamlar toplamak, yeni menâbî mevadd-ı ibtidâ-ye taharri etmek üzere a... hücrelerine kapandığı veya sükûnete, dinlenmeye daldığı devirler, asırlar vardır. Meselâ: Fransa, vaktiyle onaltıncı asır ortalarına kadar yegâne büyük mûsikîşinas memleketi idi. Her memlekette onun misali taklit, dersleri takip olunuyordu. Bilâhire İtalya onun yerine geçti. Arkadan sıra Almanya'ya geldi. Dünyanın mukadderât-ı mûsikîyesinin idaresini orası eline aldı. Dinlendirici bir tembelliğin uzun lâkaydîleri neticesinde gençleşmiş, taze kuvvet bulmuş olan Fransa, tekrar uyanmış ve diğer bazı milletleri de arkasına alarak hüsnün müntehâsı

sahalarının gayr-ı mekşûf ilkâlarına doğru yollanmıştı. Asrî isdâlar sahasında Almanya'yı onsekizinci ve ondokuzuncu asırların bu dev-âsâ rakibi bile yollarda bırakmıştı. Misalleri herhangi bir sanat şubesi için istediğimiz kadar teksif edebiliriz.

Tetkiklerimizi tamik ettikçe anlarız ki hâl-i tevakkuf ve sükûtunda bulunan her millî sanatın tekrar parlaması kendinden evvel inkişaf etmiş olan diğer bazı millî sanatların üzerinde yaptığı nüfûz ve tesirler neticesinden başka birşey değildir. Yeni sanat hareketlerini temin eden başlıca kuvvet bu ecnebî nüfuzlarıdır.

Sofralarımıza koyduğumuz meyveler, bir salonu tezyin edişini sevdiğimiz çiçekler, kullandığımız hemen hemen her nevi yiyecekler veya tezyinât, bir sanat, hararet ve usûl-i istifâ, bir kelime ile "aşî" muhassalasıdır. Fidan garası sûretiyle yapılan ibtidâî zer' gayr-ı kâfî addolunur.

Sanatlarda da müşâbih bazı hâdisât zuhur etmektedir. Evvelâ "nizar" edebiyat sahasında isbat etti ki Fransız şiirinin inkişaf husûsunda istinat etmiş olduğu kanun "taklid" olup o da bir nevi "aşî" dan başka birşey değildir. "Korney" Latin dehasını Fransız dehasına aşladı. Ve birinci dehâ diğeri içine nevi tâdilât idhal ettiği için, ikisi ortası bir tip meydana geldi. "Rasin" Yunan dehasını Fransız dehasına telkih etti. İlh. Mûsikîde de aynı kanun câridir.

Filhakika biz bugün yalnız ecnebî bir veya birkaç sanatın iltihakıyla inkişaf etmiş mûsikîleri tanıyoruz. Şarkta Japon mûsikîsine Kore ve Çin mûsikîleri aşılannıştır. ki onlarda Hint mûsikîsinden iktibaslarda bulunmuşlardır. Vakıtle Mısırlıların mûsikîsi Asuriyelilerin ve İbrânîlerin mûsikîsine aşılacağı gibi bilâhire İbrânîlerin mûsikîside Arapların mûsikîsi üzerine aşlandı. Bazı makam isimlerinin de delâlet ettiği gibi, Yunânîlerde de şark-ı karib mûsikîsi millî mûsikî üzerine aşılannmış bulunuyordu. İskender'in fütuhatını müteakip de yeni mütekâmil Yunan mûsikîsi şark tarafında da Hindistan'a kadar olan bütün yerli sanatlara

aşılandı. Türk sanatı da İran, Arap sanatları üzerinde yükseldi.

Avrupa'da da, Hollanda sanatı İtalyan sanatı üzerine, İtalyan mûsikîsi Fransız ve Alman mûsikîsi üzerine, Almanların mûsikîsi ise bütün medenî milletler mûsikîleri üzerine aşılandı. Halk teganniyâtı bile cüzî istisnâlarla bu tabiat kanununa ittiba mecburiyetinde kalmıştır.

Gördüğümüz aşî keyfiyetleri vaktiyle istilâlar neticesinde veya ictimâî temasları ve münasebetleri vâsi olan milletler arasında kendi kendine, mürûr-ı zamanla meydana geldiği için hâdisâtın derece-i betâetine çok yavaş tekerrür ediyordu. Fakat son asırlarda sistematik çalışmasını öğrenmiş olan millî sanat mahfelleri, maziden aldıkları derslere imtisâlen aşıcılığı teksif ve tâcil etmek, muvaffakiyetle tatbikâtını yapmak yolunu hemen hemen buldular, isabetli kanunlar vazettiler. Tecrübe memleketi bu defa da Fransa oldu. Anlaşılmıştı ki bütün yeni inkişaf hamlelerinin yegâne âmili "aşî" dir. Bu bahsîa tevsiini gelecek makaleme bırakıyorum.

313 Hülâsa aşısız inkılâp, hamle, tekâmül yoktur. Olamaz. Millî dehâmız asır ihtiyaçlarına göre ancak ve yalnız yüksek mevcûdiyeti takarrür etmiş ve bir ecnebî ekol içinde inkişaf edebilir. Çünkü bu bir kanundur, kanun-ı tabiattır. Müfrit taassuplarla / hareket ettiğimiz içindir ki içinde bulunduğumuz son atâlet devresinden bir türlü kurtulamıyoruz. Ecdadımız katıyyen bugünkü dar zihinlerimizle düşünmüyorlardı. Şairlerimiz, mûsikîşinaslarımız, mimarlarımız İran ve Arap sanatlarının sâyesine girerek Türke has yüksek dehâ-yı milliyenin temellerini o sâye altında atmışlar, Türke has sanat kâşânelerini ancak o sâye altında inşa edebilmişlerdi. Çünkü kanun-ı tabiata tâbi olarak muttabi kaldılar. O bir saha idi ve içinde ne yapılabilirse yapılmıştır. Türk eski şark-ı karibde kendi rûhu ile imtizac edebilecek başka menâbî bulamaz. Esâsen bulunmaya imkân bulunmadığı içindir ki son atâlet ve kahtlık devresine girdik.

Garp bulabilir, başka! Çünkü o şark-ı karibi eski şairlerimiz kadar tanımamıştır, tanımaya muhtaçtır. Fakat dikkat etmeliyiz ki garp, elinde mevcut olan muazzam sanatlarını, "Faust" sanatlarını birkat daha büyütmekten başka bir şey düşünmüyor.

Yanlış düşüncülerle siyasî nefretler garbın yüksek sanatlarına karşı da imanımızı sarsmamalıdır. Düşünmeliyiz ki bugünkü ediplerimizin, büyük şâirlerimizin, ciddî romancılarımızın kudretleri hep garptan aldıkları feyzlere medyundur. Fakat bu feyzleri ne derecelerde sistematik ve ne derecelerde bir vüs'atle aldık? İşte şâyân-ı tetkik olan bir noktada budur. Garptan daha fazlada istifâde edebilirdik. Buna imkân vardı ve hâlâda vardır. Edebiyat-ı Cedîde sahasında yeni bir devre-i tevakkufa girdiğimizi kabul etmenin henüz sırası değildir. Çalışmıyoruz, mesele buradadır. Her edibimiz için garp edebiyatları üzerinde tebahhur şarttır. Halbuki birçok müstaid gençlerin lisan bile bilmediğini teessüfle görüyoruz.

Bize en fazlasamimiyetle yaklaşan menbâları sezme ve onlardan istifâde etmekle ancak yeni ihtiyaçları tatmin edebilecek millî eserleri meydana getireceğiz. Maalesef bu noktalara ehemmiyet vermek şöyle dursun, tekniğe muhtaç olan sanatlar sahasında henüz teknik mebâdiye mükemmelen mâlik kâfî miktarda sanatkârlarımız bile yoktur.

Hülâsa, herşeye rağmen bedbin olmaya lüzum yoktur. Terakki ihtiyaçları ile meşbû bulunduğumuz için ergeç muvaffak olacağız. Her sanatkâra iki vazife düşüyor:

1- Çalışmak, sanatın bîaman bir say muhassalası olduğunu bilerek çalışmak.

2- Mutaassibâne telâkkileri, yanlış zihniyetleri terk etmek. Doğru yolları aydınlatmak husûsunda ilmî yazılar birçok yardım edebilir. Temennî edelem ki "Millî Mecmua" milliyeti vüs'at-i medeniyesi ile telâkki eder ve bu maksatla garbı da tetkik ve tahlil ederek gençliğe tanıtmayı şiar edinir. Böyle bir mesleğe katî ihtiyacımız vardır.

Musahabe

BİZDE BESTEKÂR NE İÇİN YETİŞMİYOR?

"Türk Ocağı"nın dünkü konserinden avdet ederken bu suali kendi kendime sordum:

-Bizde bestekâr ne için yetişmiyor?

Bilhassa Seyfeddin Bey'in, konsertosunu dinledikten sonra, Türk eseri vücuda getirebilecek bir bestekâr için Avrupa'da tahsil etmesinde, yani garb mûsikisini öğrenmenin de kâfi gelemeyeceği hususundaki kanaatım bir kat daha takviye edilmiş oldu. Ben evvelâ, bu sütunlar? da söyleyeceğim sözlerimin ancak fikir ve hislerinden başka bir şey olmadığını arz etmekle berber mûsikişinas olmadığını da itiraf edeceğim.

Bizde, mazide her devrin edebiyatına mukabil olmak üzere besteler vücuda getiren bestekârlar yetişmiş, acaba nasıl ve ne suretle? Bugün yetişmiyor, niçin?

Herhalde, yanılıyorsam, dün yetişen bestekârlarımız devirlerindeki edebiyatı hazm etmişlerdi. Ve fenn-i mûsiki itibarıyla da en değerli şahsiyetlerdi. Halbuki son devirlerde ve bugün böyle midir? Ekseriyetle bestekâr geçinenlerimiz okudukları güfteleri duymaktan, anlamaktan bile mahrumdurlar. Mesele bu kadarla da kalmaz, teknik itibarıyla da malumat zahibi değildirler. Her ne verseniz, derhal bestelemek isterler ve bestelerler. Hatta güftedeki ekser kelimeleri yanlış dahi okurlar. O halde bu çeşit bestekârlar nasıl olurda zâhiri manasına bile nüfuz edemedikleri bir parçayı besteleyebilirler? Nasıl olurda sizde bedî bir heyecan ve his tevliid edecek bir ahenk vücuda getirebilirler?

Daha sonra Türk eseri yazmak için tekrar ediyorum. Garb mûsikisini bilmek kafi gelmez. Türklüğü kendine has musiki heyecanlarıyla duymalıdır. Garb mûsikisinin tekniğini bilmek lazım olan vasıtalarından belki

birine sahip olmak demektir.

Aynı zamanda bestekâr olmak isteyenler dünkü ve bugünkü edebiyatı bilmelidirler. Bu hususta çok mühim olan bir cihet daha var ki söylemeden -bilhassa muhiti-mizi düşünerek- geçemeyeceğim: Nasıl olursa bir insan pek genç iken aynı zamanda saydığım evsafı da haiz olmadan bestekâr olabilir, üstad olabilir.

Her sahada tekemmül etmiş olan Avrupalılarda bile bu tarzda ve pek genç yaşta bestekârlar yetişemezken bizde nasıl olur da yetişir? Gerçi bu noktada denilebilir ki Mendelsom onyedî ve Bethofen yirmiiki yaşında iken besteler vücuda getirdiler? Verilecek cevap pek kolay ve pek basittir: Çünkü onlar musikîşinas aileler içinde doğdular ve daha pek küçükken musiki terbiyesi aldılar. Aynı zamanda bu şerâit altında yetişen yüzlerce şahsiyetlerden ancak iki, üç tanesini teşkil ettiler. Hatta bunlardan sarf-ı nazar bile etsek her şeyden evvel bunlar birer dahi idiler ve böyle olmakla beraber kendilerinden evvel mevcut ekollerin mâba dîni yazdılar.

Halbuki biz henüz büyük eserler değil, küçük eserler bekliyoruz. Hiçbir zaman Bethofen'in eserlerinin mukabilini değil... Kendimize has heyecanları ve ruhu dinlemek istiyoruz. Bu arzumuz tatmin edilmelidir. Bu sözlerimizle incesaz musikîsini düşündüğümüz zannedilmesin. Arzu ediyoruz ki bestekârlarımız türklüğü kendine has heyecanlarla bize duyursunlar, dinletsinler.

Sözlerime nihâyet vermeden evvel serlevha ittihaz ettiğim suali bir kere de musiki üstadı olarak geçinenlerimize -bu hususta benden çok fazla salâhiyet sahibi olanlarından- soruyorum: Bizde bestekâr ne için yetişmiyor.



مفتوحہ ضبا کونک آلب بک

داوالقون مدرسہ کویڈہ صنعتکار و محروم مزون : اسماعیل حق ، حسین علی ، عبداللہ جودت ، علی حیدر ،
بکارت ضبا کونک آلب ماڈرن ٹیلر ٹود و مقالہ زری ، مہر و مک حال میاوشندہ ، مالطہ دہ و جنازہ مہر اسعدہ آتش و سدر .
شمس الدین ، محمد امین ، محمد عزت ، محمد مسیح ، محمود رافع ، مصطفیٰ شکیب ، نجم الدین صادق ، نجیب حامد

Rûhiyat

MÜNEVVERLİK MEFHUMU

"Münevver" kelimesinin muhtelif isimlere sıfatlık etmekten yorularak müstakil bir isim halini alması kaç sene evveldi. Bilmiyorum bunu kelimelerin târih-i zuhuru ve tahavvülâtıyla uğraşan lisanîyatçılar tahkik etsin. Hepimizin bildiği birşey varsa bir kelimenin bir sınıf insanlara ilim olmasının pek yeni olmasıdır. Din ile ilmin yekvücut olduğu zamanlarda münevverlere "ulema" ve bunların çömezlerine "softa" denilirdi. Muallim Naci'ye bakılırsa , "müderisliğin fevkinde bir nevi rütbe-i ilmiyeye" de "molla" denirmiş. Mesela Mevlâna'dan bahsedildiği zaman "Molla-yı Rûm" denilmesi gibi. Rumcadan alınmış olan "efendi tabiri de buna yakın bir manâ ifade etmektedir. Bu tabirlere nisbetle "münevverlerle" "güzideler" kelimeleri acaba hangi ihtiyacın ifadesidirler?

Alimle efendi ve münevver arasında ne farklar mahsûs oldu ki bu ânât-ı maâniyi ifade için ayrı ayrı kelimeler arandı? Acaba bu tabirlerin zuhurunda İslâm, Bizans, Garp medeniyetlerinin tesirleri var mıdır? Ben bunların hepsiyile meşgul olmayacağım. Yalnız münevver tabirinin Fransızca "Intellectuel" ve "güzide" tabirinin "Elite" mâkabli oldukları malumdur. Binâenaleyh bu kelimelerin müdâvillerini öğrenmek, garbın ve bilhassa hayât-ı fikriyesinden en ziyade müteessir olduğumuz Fransızların bunlar hakkındaki telâk-kilerini bilmeye vabestedir. Fransızcada "münevver" lafzından evvel "mütefekkir:penseur" kelimesi müstameldi. Bu tahavvül neden? Mâlumdur ki kelimeler de kullanıla kullanıla aşınıyor ve ilk kıymetlerini tedricen gâib ederek ihtiyarlıyorlar. Yeni nesillerin moda değiştirir gibi bazı kelimeleri değiştirdikleri muhakkak ise de bunda âmîl yalnız bık-mak veya moda çıkarmak olmayıp yeni ihtiyaçların zuhurudur.

Bu ihtiyaçlar karşısında artık eski tabirler yeni maksadı ifadeye kâfi olmuyor. Ve bilmecebûriye başka tabirler aranıyor. Beşeriyet terakki ettikçe zekanın ehemmiyeti artıyor. Eski zamanlara nisbetle zamanımız daha çok dâhi yetiştirmiyorsa da vasati zekâları inkişaf ettirmekte daha çok ve daha müessir vesâit ve sermayeye malik bulunuyor. Fazla olarak zekanın ameli ve mahsus neticeler istihsal etmesi ve bu neticelerin günden güne artması bugünkü sanayi ve iktisâdi Avrupayı bu melekemizle daha çok alakadar ediyor. İşte bu alakayı en vazih bir surette ifâde edecek kelime: Intellectual olur.

Felsefî bir renk taşıyan mütefekkir kelimesinde ise "entellectuel"den kastedilen mânâ yoktur. Çünkü mütefekkir nefsinin tâmik ve kendini mevzu ittihaz eden hakim kimselelere deniyor. Entellectuel'de ise insani şeyleri tâmik ile bunlardan dürûs-ı hikmet çıkararak bir mütefekkirden ziyade âlemi tecdid ve istihsalelere uğratacak keşfiyat ve mesâide bulunan bir insan manası mündemiçtir.

Görülüyor ki "entellectüel" in saha-i faaliyeti daha geniş ve vaziyeti daha canlıdır. Şimdi bu telâkkiye göre "Intellectual" makabli olarak kullandığımız "münevver" tabiri aslındaki mefhumu ne dereceye kadar ifade ediyor? "Güzide"nin makabli olarak aldığımız "Elite" tabiri de "Intellectual"ler arasında temayüz etmiş bulunanlara deniyor.

Şu kısacık mütââlâa gösteriyor ki garbden nakledeceğimiz en ufak birşey hatta bir kelime bile tamik edilmeden alınınca hiçbir mânâ ifade etmeyen boş bir terceme oluyor.

Mes'ele bu kadarla da bitmez. Bir insanın şu arzettiğimiz tarzda münevver olabilmesi nasıl bir hazırlık ile mümkündür; sualinin cevabı da verilmek lazımdır. Sultanilerle Darulfununun münevverler ve güzideleri yetiştirecek müesseselerdir, diyoruz. Fakat münevverlerle güzidelerin yetişmesi neye mütevakkıftır, meselesini henüz halletmiş değiliz.

Elli altmış sene evveline gelinceye kadar frenklerce

bir adamın münevver olabilmesinin ilk şartı Yunan-ı kadim ve Roma medeniyetlerinin şaheserleriyle kendi milletlerinin büyük klasiklerini metn-i aslilerinden tederrüs ve mütâlâa etmektir. Münevverliğin esasını teşkil eden bu tahsile: "İnsâniyet: Humanitè"ni yapmak denirdi ki liselerde izhâr ve dârülfünunlarda ikmâl olunurdu. Beşeriyetin en hür ve büyük mütefekkirleriyle genç yaşında temin edilen bu yakın temas onların ruhunda sadelik, derinlik, ihâta, vuzûh, ahenk, yüksek ve ibtikârî tefekkür, âlicenap ve asil tahassüsler, hiss-i vazife, fedakârlık, şecaat, kahramanlık yüksek hasâil-i ruhiyeyi kökleştiriyor ve ruhların ilk elâstikiyeti bu dehalarla yoğurulduktan sonra artık süflî ve bayağı fikirlere, dedi kodulara, âmiyâne eserlere tenezzül etmek pek güçleşiyor. Bu terbiye-i esâsiye ile yetişen bir nesil tam manasıyla rehber ve mürşid olacak bir olgunluk kazanıyor. Filvâki bütün dahilerde kendi milletlerinin felsefe, din ah-lâk ve bedialarından tesirler olmakla beraber ayrıca bir hususiyet ve ulviyet vardır ki bu cihetin bütün insanıyeti alâkadar etmemesi mümkün değildir. Nitekim Sokrat, Eflatun, Aristo, Dante, Corney, Molier, Decart gibi eâzımın herhangi bir mütefekkirini cezbetmeleri mahalli husûsiyetlerinden maadâ bir de beşeri his ve hakikatları en iyi ihsas ve ifade etmelerindedir. Fransızlar, Yunan-ı Kadîm ve Roma şâheserlerini asıllarından mütâlâa ve kendi lisanlarına tercüme ederlerken yalnız en hür bir mâzi-i tefekkürle ilhisâk peyda etmiş ve yetişmiş dehalardan istifadede bulunmuş olmasaydılar aynı zamanda kendi dehalarının yani tarz-ı tefekküklerinin husûsiyetini keşfettiler ki şuurulu bir milliyetçilik için bundan daha esaslı bir kazanç olamaz.

Bütün bu malûm mukaddemât bugünkü nesle münevverlik hakkında yeni baştan bir tefekkür ve tetebbu zemini hazırlamak için hatırlanılmıştır. İşte bu takım sualler ki hayât-ı fikriyemizle çok alâkadar: Türk Tarih Medeniyetinde münevverlik acaba kaç telâkkiye uğradı? Bu telakkilere kar-

şı hangi esaslar dairesinde hazırlıklar yapıldı ve bu hazırlıkları hangi müesseseler temin etti? Arap ve Acem şaheserleri ne kıymettedir? Dehaları arasındaki farklar nelerdir? Türkler bu dehalardan neleri kabul ve neleri reddettiler? Türk tarz ve seviye-i tefekkürü bugün ne haldedir? Meziyet ve kusurları nelerdir? Şark dehasıyla Garp dehası esasen ayrı şeyler midir? Ayrı ise bu ayrılığın hususiyet ve kıymeti medeniyesi nedir? "Milli Mecmua" bu meselelere cevap vermeğe salâhiyettâr mütehasıslara müracaat eder ve mütâlaalarını alırsa çok kıymetli bir hizmet-i ilmiyede bulunmuş olacaktır. Bu meseleler hakkında umûmi fikirler elde edebilirse henüz renksiz ve esassız olan lise tahsilimizle dârülfünunumuz şuurulu bir istikamet alacak ve hedeflerini bileceklerdir.

Lisanlar ifham vasıtaları olduğuna göre milletlerin tarz-ı idrâk telâkkilerini en güzel tanıtacak bu lisanlarda yazılmış şaheserlerdir. Bunları lisanımıza tercüme ederken medeniyete hizmet etmiş milletlerin zekalarındaki tenevvü ve tarz-ı faaliyeti de göreceğiz. Tercümelerde aslına sadık kalmak için sarfettiğimiz bütün gayretlere rağmen neticede /sâdakatsizlik bulacağız. Her millet lisanını kendi deha ve zekasına göre yoğurduğundan başka milletlerin dehasını aynen ifade edemez. Bu sebepten harfiyyen tercüme çok kere şekilsiz ve manasız bir tercümedir. Mümkün mertebe aslına yaklaşmak için ya mübâlağa veya zaaf-ı ifâdeye uğramak muhakkaktır. İşte bittecrübe elde edilecek bu neticeler Türk müfekkiresinin Arap, Acem, Latin, Yunan, Fransız, İngiliz, Alman müfekkirelerinden hangi cihetlerde ayrıldığını vâzih bir surette meydana çıkaracaktır. Fazla olarak bu mesâi kadim tarz-ı tefekkürle, bugünkü tarz-ı tefekkür arasındaki tekâmül de gösterecektir. Şu halde şaheserlerin tercümesi zâhiren bir lisanın kelimeleri yerine diğer lisanın kelimelerini ikâme etmek gibi basit bir ameliye görünür. Halbuki hakikatte fikrini muhtelif tarzlarda tezahür ettiren zekâ-yı beşerin bir tetkik ve mütâlaası yapılacaktır. Coğrafi, siyasi ve dinî ay-

rılıklara rağmen dehalar arasında bir ittisal ve deymünet (Continuite') vardır. Bir milletin esaslı intibâhı münevverlerinin deymümete âgâh olmalarına vâbestedir. Bu itibarla telif ve terceme heyetlerinin ve alelumum mütercimlerin vazife ve mes'uliyetleri pek büyüktür. Şaheserler dururken a-bur cubur yazıları nakletmek manevi bir şekâvettir. Yeni nesil bu noktada artık müteyakkız ve şuurlu olmalıdır. Adi zekaların eserleri gençliği ibtizâle alıştıırır. Ciddi ve yüksek şeylerden ziyâde adiliklerde kalmamız hep bu şoursuzluğın neticeleridir. Orta tahsilimizde terbiye-i insâniye ve mâneviyeyi nerelerden ve nasıl aldığımızı düşünürsek kendimize acımamak kabil değildir. Esasta hazırlığımız olmamak dolayısıyla kendi şaheserlerimizi de tahlil ve tasnit etmediğimiz için bunlardan gençliği ne suretle istifa ettireceğimizi bilemiyoruz. İçimizde ecnebi lisanlar vasıtasıyla kendilerini bulanlar pek az olduğu için ancak şahıslarına hadim olabilmişlerdir. Arz ettiğim tarzda bir intibah olmadıkça ve bu intibah liseler ve dârulfünunlar vasıtasıyla bir zümre-i münevvere vücuda getirmedikçe kalkınmamıza ihtimal yoktur.

Bugünkü bocalanmalarımız hep esassızlık ve istikametsizliğimizdendir. Kadim şaheserlerle ülfet peyda etmeden muasırlaşmamız iddiası gevezeliktir. Gençler alelâde eserlerden evvel bu en yüksek eserleri anlayamaz diyenler, dahileri bilmeyenlerdir. Hakiki şaheserler umumiyetle en sade ve en vezciz tefekkürlerdir. Kendiliğinden mütefekkir olanlar dururken hazımsız, ters, karışık kafaların çürük sakızları çiğnenmez.

Kendimizi bulmak demek kadim milletlerle muasır milletlerden ve hatta kendi klasiklerimizden nasıl bir düşünüşle ve nasıl bir tahassüsle ayrıldığımızı bilmek demektir. Artık milliyetin yalnız propaganda ve medhiyesi devri kapanmalıdır. Milliyet daha çok zekâ ve ilmin terakkisinden doğan bir intibahın ilk merhalesidir. Bu devrin sıhhat ve medeniyetle inkişafı hususi fikir ve mütâlâ, hususi tahassüs ve hususi iradelere umumi fikir ve tahassüs ve iradelere yükselmeye müte-

vakkıftır. Umumi fikirlere çıkmakta ancak esaslı bir hars ve irfâna mütevakkıftır. Aksi taktirde münevverliğimiz Aybaba'nın soğuk ve cansız mehtabı gibi olur.

27 Teşrin-i Evvel 1339
nu: 1, s: 4,5,6

Darulfünun Ruhیات
Muallimi
Mustafa Şekib(TUNÇ)



Ruhiyat

TAM MANASIYLA MÜNEVVER

Mecmuanın birinci nüshasındaki "münevverlik mefhumu" nu okuyan bir iki genç ile görüştüğümde sonra münevverlik hakkındaki tahlilin kâfi derecede bir vuzûh ile anlaşıl-
mamış olduğunu gördüm. Zeki, bilgiç ve işgüzarlarla mü-
nevverler arasındaki farkın nerede ve hangi haysiyette
olduğunu tayinde bu gençler mütereddit idiler nazar-ı
dikkat ve mülâhazayı münevverlik mevzuuna celb için yazı-
lan o makale henüz bir mukaddeme olmak itibariyle maksadı
temine kâfi gelemezdi. Binaenaleyh burada meseleyi daha
açık tahlil ve tasnif edeceğim. Yani tam manasıyla münev-
ver olanların hâlet-i rûhiyelerini tavsif ettikten sonra
bunların münevver zannedilmesi melhuz olan insanlardan ay-
rıldıklarını göstermeye çalışacağım. Münevverlik mevki
bu sûretle taayyün ettikten sonra artık hiçbir tereddüd
kalmaz zannediyorum.

36 Münevverleri alelumum insanlardan ayıran sıfat-ı kâ-
şife zekalarının çokluğu veya fevkalâdeliği olmadığı gibi
bir insanın çok zeki, çok bilgiç veya büyük bir fa'al ol-
ması da münevver olmasına bir sebep teşkil etmez. Zekanın
tabi ve umûmi vazifesi her insanda / aynıdır: Ahvâl ve i-
câbâta intibak etmek. Esas itibarıyla münevverin zekâsı
da bu zekâdan başka birşey değildir. Münevveri zekiden ayı-
ran zekanın cinsi olmayıp bir nevi haysiyeti, gayesi ve
kendisine mahsus heyecan ve ihtirasıdır. Münevverden baş-
kaları için zekanın bizatîhi hiçbir haysiyet ve kıymeti
yoktur. Bunlar zekayı zeka olarak sevmedikleri gibi zekada
kendisine mahsus bir namus da tasavvur etmezler. Binaena-
leyh zekalarının tarz-ı istimâli yalnız husûsi ahlak ve
terbiyelerine, akide, arzu ve itiyâd gibi temayüllerine
tabidir. Halbuki münevverin zekası da ilim terbiyesiyle

hakikat endişesi ve hata korkusu hakimdir. Onun nazarında dimağ yalnız alet değil, aynı zamanda gayedir. Zekayı zekaya hizmet ettirmek münevverin başlıca sıfat-ı farıkasıdır. Hayat-ı zihniyenin tekâmülüne hizmet etmekle münevver en büyük ve en esaslı bir iş yaptığına kanidir. Bu kanaat ondaki ihtirasın sabit bir heyecanıdır. İşte münevverdeki hasbiliğin asıl manası da budur. Münevver hayatını bile faaliyet-i dimâiyeye imkan veren bir vasıta olduğu için sever. Bu sebepten dimağın asalet ve haysiyeti ancak münevverlerde tecelli eder.

Fransa ihtilâli kebirinin kurbanlarından olan genç şair (Andre Şenye) belediyenin çöp arabasıyla siyâsetgâha götürülürken: "Öleceğime yanmıyorum: Fakat bu yaşta söylenecek daha çok şeyler vardı." demişti. İşte hayattan kat-ı ümit etmiş bir münevverin en samimi heyecanı. Demek ki münevverlik arap atı gibi zekânın bir ırk-ı mümtazını temsil ediyor. Hakikat muhabbeti ve hata korkusunu kendilerine tabiat-ı saniye yapmış olan münevverler bu itibarla en bitaraf insanlardan addolunurlar. Yalnız zeki olanlarda tesadüf olunan kurnazlık veya dirayet gibi kabiliyetler yerine münevver de usûl, prensip tecrübe ve istidlâl gibi esaslı ve geniş bir ferâset hakimdir.

Münevveri alelittlak zekiden ayırdıktan sonra münevverin ihtilalcilerle an'aneciler ve halk arasındaki husûsiyetini göstermek lazımdır. Bunlar yapılmadıkça münevverin mevkii, vazife ve ehemmiyeti tavazzuh etmez. Binaenaleyh münevverlerin hâlet-i ruhiyesini ihtilalcî, an'aneci ve halk hâlet-i ruhiyeleriyle mukayese etmek lazımdır.

Münevverler ne ihtilalcî ne de an'anecilerdir. Bunlardan hangisini tercih ederseniz diye sorarsanız alacağınız cevap tebessümdür. Çünkü münevvere ilâve edilecek başka herhangi bir ünvan onun mana ve mahiyetini bozar.

An'anaların insanları sulh perver yaşatan sakin muhîtiyle zarûret ve meşrûyetlerini her münevver taktir eder.

Hatta bunlarda ecdâd ve atalarını hatırlatan, yaşatan birçok kıymetli mesâî ve yâdigarlar olduğunu düşünerek hey'et-i umumiyesinde dindârâne bir heyecan ile karşılanacak bir şiir ve cazibede bulunur. O âsâr ki en iyi kabiliyet ve dehalarını bu eserlerde yaşattıklarına müteselli olarak terk-i hayat eylemişlerdir. Bununla beraber kelimenin tam manasıyla hiçbir vakit an'aneci olamazlar. Bu mirasa malikiyetin kendilerine ne kadar kuvvet ve saadet verdiğini teslim ve taktir ettikten sonra mazinin gözü bağlı bir esiri olmakta hiçbir sebep ve zevk bulmazlar. Asıl vazifeleri mirasın sağlam, doğru canlı, tabiat ve akla mutabık olanlarını seçmek olduğunu bilirler.

An'anelerin maziden kalma şeylerde gördükleri tekinlik veya esrar akidelerine ehemmiyet vermeyen münevverlere ihtilalcilerin tedhiş ve tahviplerinin de tesiri yoktur. Tecessüs ve teceddüt meyillerinin mevcudu tahribden başka bir netice vermiyeceği tevehhümüyle meflûc olan an'anecilerin daima sulh ve sükûnet tavsiye eden vaz ve işaretleri karşısında münevverler satıhta kalmayıp amâka nüfuz ve karanlıkları silmek sûretiyle açık ve serbest fikirlerin ziyası altında yaşamayı gösterirler. Geçmiş zamanların solmuş çiçeklerindeki hazin ve mûnis rahiyaları teneffüs ederken yeni zamanlarında başka revnak ve rahiyalarda çiçekler yetişirebileceğini bilir, başlıca arzularını bunların yetişmesine vakf ederler. Çünkü insanın mümtaziyet ve hassas-i esasiyenin faal ve yaratıcı bir kudret olduğunu bilirler. Yalnız teceddütleri de an'anelere yaptıkları gibi dikkatli ve bitaraf bir tetkikten geçirirler. İhtilâlcilerin telaş ve asabiyetlerine, an'anecilerin tereddüt ve tevahhuşlarına, lâfazanların boş kelimelerine sürüklenmezler. Değişiklik için değişiklik, faidesiz hammâli coşkunluk cebr ve şiddetle yıkıpta yeniden yapmayan mülahazasız tahribkarlık münevveri daima ürkütür. Hiçbirşey yapmak cesaretinde olmayan an'anecilerle herşeyi çabucak değiştirmek humması içinde

olan ihtilâlcilerin arasında hiçbir karar vermeyerek bu iki maâkes cereyan arasında mütereddid kalan halk hâlet-i ruhiyesi akl-ı selimiyle ortada durup beklemekten başka birşey yapamaz. İşte münevverlere ençok ihtiyaç duyulan zamanlar bu maâkes cereyanların çarpıştığı devirlerdir ki Türkler kaç senedir bu cendere arasında kıvranıyor. Halkın akl-ı selimi maâkes iki kuvvetin arasında kefelerin vaziyetine tâbi bir terazi dili olmaktan fazla birşey yapamaz. /

37 An'aneecilerle ihtilâlcilerin kuvvetleri arasında kaldıkça gâh sağa ve gâh sola çekilen bir halk kendi başına hiçbir zaman müsbet bir terakki ve tekâmül yolu bulamaz. Bunların arasında münevverlerin mevki ne sağ, ne sol taraf olup ancak orta tarafın akl-ı seliminden umûmi hakikatlar çıkarmaktır. Beşeriyeti mumya gibi yaşatmak isteyen an'aneecilerle kan buhranı ve coşkunluk havası içinde değiştirmek isteyen ihtilâlcilerin kuvvetleri hakikaten yapıcı ve yaratıcı bir hale ancak bu sayede inkılâp edebilir. Bu nevi münevverler an'ane ve ihtilâl tesirlerinden tamamen âzâde, hürriyetleri yalnız kavânin-i tabi'ye ve akliye eylemekte liselerle dârülfünunlarda yetişir.

Maarif vekili İsmail Safa Beyefendi'nin maarif makarratını ne an'ane, ne ihtilâl ne de akl-ı selime terk etmeyecek münhasıran münevverlere âid bir mesele olarak ilân etmesi tarih fikrimizin daima iftihar ve sürûrla yâd edeceği bir hatıra olacağı gibi bu piresipe ilk defa olarak resmîyet vermesi yani hükümet idaresi haline koyması ihtilâl ve an'ane devrelerinin artık kapanmağa başladığına alâmettir. Yalnız bu mühim ve meşkür hatvenin ehemmiyetle temâdisi için liselerde dârülfünunlara bu arzettiğim mahiyette münevverler yetiştirecek derecede kuvvet, ehemmiyet ve kıymet verilme lazımdır ki bugünkü hal bu gayeyi temin edecek bir kemalde değildir. Mamafih bence bu kemalin husûlü hükümetin himmeti kadar bugünkü lise ve dârülfünun heyet-i tedrisiyelerinin tam manasıyla münevverlik haysiyet ve seviyesini telâkki-

lerine tâbidir. Münevverlik seciyesi bunlarda olsun ahlâki bir kıymet ve haysiyet olmamışsa veya olamayacaksa memleket maatteessüf daha çok seneler ihtilâl ve an'ane tesâdümleri içinde çalkanıp duracak ve halkın akl-ı selimi çöllerde gâib olan sular mesâbesinde kalacaktır.

nu: 3, s:35,36,37

17 Teşrin-i Sani 1339
Dârulfünun Rûhiyat Muallimi
Mustafa Şekib (TUNÇ)



MİLLİYET MEFKÜRESİ NEDİR?

İzzet Bey âhiren neşrettiği "Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat" namındaki tenkidi kendine bu suali soruyor. Ve muna cevap vermek için milliyeti teşkil ettiği zannolunan ırk, coğrafi muhit, iktisad, millî secâye, anane, tarih, hars, medeniyet unsurlarını birer birer tahlil ve tenkit etmek sûretiyle milliyetin cevher ve mahiyetini meydana çıkarmak istiyor. Bilhassa son onbeş yıl zarfında gınâ getirecek kadar tekrarlanmış gibi görünen bu mevzulara teveccüh edebilmek için müstesna bir kudret ve cesaret lazımdı. Bu ciheti peki i taktir eden İzzet Bey, tekrar hissini vermek için mevzuuna tenkitçi ve felsefî bir tefekkürün bütün inceliklerini sarfediyor. Bu husustaki kudret ve maharetine üslûbu da bihakkın yâver olsaydı eserin tesiri ve câzibesini emsalsiz olurdu. Mamafih bu kusur bütün kâ-riler felsefî lisanın husûsi güzelliklerinden anlayanlar müellifin birçok yerlerde tarz-ı tefekkürünü lisanıyla bes-telemeye muvaffak olduğunu göreceklendir. Başlangıçta bir adamdaki ziyâde bir müellifle karşılaştığınızı hissettiren bu eser, yavaş yavaş İzzet Bey'in ruhuyla dolmaya başlıyor. Ve nihayet müellifle eser yekvücut oluyor. Düşmana karşı evvelâ çekile çekile hareket edip onu matlûb noktaya getirdikten sonra var kuvvetiyle atılan mâhir bir kumandan gibi mevzuunu idâre eden İzzet Bey bu ta'biyeyi intihap etmekle çok sevdiği tenkidin can damarını bulmuş olduğunu gösteriyor.

Bunun için evvelâ kendi ilim ve maharetini asla gös-

termeyerek mütemadiyen hasmına hücum ettiriyor ve onu söyletiyor. Aynı zamanda hile göstermekte hissettirmemek için de azar azar kuvvet ve kudret göstermekte kusur etmiyor. Fakat asıl hamleyi, en kahhar darbeyi sona bırakıyor. Bunun için ilk muharebeler pek ateşli ve ruhludur. Pişelâr muharebelerini teşkil eden ırk, coğrafi muhit, iktisat meseleleri binnisbe sönüktür. Çünkü henüz daha çok maddi kuvvetler çarpışmaktadır. Kalbinin hararetini, mefkûrenin hamlesini, iradesinin cehdini, ilim ve zekasının kumandası altında bulundurmaya isteyen İzzet Bey'in bu kadar sıkı kayıtlar altında ne kadar müşkülâtla yazı yazacağı pek kolay anlaşılır. Kâriilerin şimdiye kadar bu eserle alâkadar olduğunu göstermemesinin bir sebebi de ihtimalki üsluptaki bu tutukluktur. Fakat her yiğidin bir yoğurt yiyişi olmazsa kıymetleri nasıl tefrik olunur?

İzzet Bey'in en büyük kudretini felsefenin şeymesi olan inkârda göstermiştir. Onca milliyet ne ırk, ne muhit, ne servet, ne lisan, ne seciye, ne anane ne tarih, ne hars, ne de medeniyettir. "Milliyeti toprağa, ırka, iktisada, lisanına, seciye veya ananeye ircâ etmek isteyenler ve milliyetin hadd-i zâtında ne olduğunu değil, belki neden başka başka milletler mevcut olduğunu göstermeye çalışıyorlar."

"Harsın millî olması insanları ayırmasından değil vahdeti, şuura gelmekle beraber millî cehdin esâsını teşkil eden vâkıanın mahiyetini göstermesindedir." Hars hususiyetlerinin ehemmiyetini izâm ve bunların mevcûdiyetini müdafada taannüd eden gayesi pek mahdût ve muvakkat olan siyasettir. İzzet Bey ilmin siyasete âlet edilmesine karşı pek içlenmiştir. O derece ki eserinin en başlıca sâiki bu sustimal karşısında bir mürekkinin duyduğu istikrah / ve ızdıraptır. İzzet Bey aynı nefreti "gözümü koparırım, vazifemi yaparım" tarzındaki dogmatik kör imana karşı da duyuyor.

Çünkü onca millî hayat artık her türlü tenkitten müc-

tenib anane ve hissiyata değil belki birçok tezâhüratı itibarıyla daha ziyade tenkitçi ve tahripçi ilim ve akla yakındır. Milliyeti bir vak'a olmaktan ziyade bir mefkûre, bir irade, şuurlu bir iman gibi kabul eden İzzet Bey, bu kanaatlarıyla akılcı olmaktan ziyade entegral bir realist hissini veriyor. Yalnız bu ideal, ilmi ve felsefi bir terbiyenin mahsulü olmalıdır. Yoksa coşkun hamiyet veya politika taassubu gibi kör hayâletler milliyet aşkını temsil edemezler. Bir de millî hayat ne mazide, ne de haldedir. Daha çok bir istikbaldir. Binaenaleyh hakiki milliyetçiler imân-ı kâmil sahibi olan mefkûrecilerde vardır. Millî cereyanın esasında öyle "rûhî bir enmuzec" vardır ki bunun gayesi "tabiata binaen ve tabiat içinde mefkûreyi tecellî ettirmek, beşerî hürriyeti temin eylemektir." Bu itibarla "hakikî millî hayattır ki beynelmileldir ve beynelminel sahada inkişaf eder." Esasında beşerin tabî hayatını inkâr veya fena temayülünü taşıyan itikatlar ise ne millî ne de beynelmilel olabilirler. Onlar ancak lâmillîdirler.

"Hayat, ruh ve cemiyet hadiselerinde her hangi bir bütün icrasının mecmuundan ibaret addolunamaz." diyen İzzet Bey pluralist yani kesretçilik temâyülü göstermekle millî hayatı da anâsıra kâbil-i ircâ görmüyor. Mefkûre ile yaşayan ve mefkûreyi tahakkuk ettirmek için yaşayan, hürriyette hem sâikini, hem hedefini bulan milliyet, bu vasfıyla gerek maddî tabiatın, gerek manevî tabiat demek olan tarihî ve rûhî muayyeniyetin fevkine yükseliyor. Şuurlu olmak itibarıyla hür bir cehd ibraz ediyor. İnsaniyetin muayyen bir istikametinde kemalini tahakkuk ettirmeye çalışıyor.

"Böyle bir mefkûre ancak kalbde doğar ve kalbe istinad eder. Bundan dolayı Ziya Bey'in hars ile kalb arasında müşabehet görmesi pek doğrudur. Milliyet hissi dîni bir bağıdır, bir imandır. Fakat her iman millî iman değildir.

"Aradığımız hürriyet dindar zâhidin zanneylediği gibi bir tek anda bütün tabîî ve hâricî gayelerden feragat ile vücûda gelemes. Belki ancak uzun, eziyete ve sabra mütevakıf bir sa'yin mahsûlü olabilir ki onun nezaman hitam bulacağını kimse kestiremez. Bunun neticesi olarak nefis ile âfâkî tabiat arasında hiç bir bârık kabul etmeyen, dininde muhîtini ve muhîte olan esâretini im'ikas ettiren ve ceddinde hayvaniyetini idameeden ibtidâî insanla milliyetinde toprağa, ırka, diğer tabîî ve ictimâî mütivâta ehemmiyet veren muasır insan arasındaki farkı görüyoruz. İbtidâî insan için tabiat ve tabiatıyla mülevven cemiyet doğrudan doğruya bermûtaddır. Onun itmam ve ikmalî tashih ve tadilî mevzubahis değildir. Orada cemiyet bir vâkıdır. Muasır insan için ise cemiyet daima asla ihtiyaç gösterir. Edebiyat ile, ilim ile, sanayî ile, adalet ile tekemmüle muhtaçtır. Bu itibarladır ki milliyet bir vâkıa olmaktan ziyade menşedir, irade mahsulüdür ve onun içindir ki siyasî sahada demokrasi ile müttefikdir."

nu: 7, s. 99-101

19 Kanûn-ı Sâni 1340

Dârülfünun Rûhiyât Muallimi

Mustafa Şekib (TUNÇ)

MEKTEPLERDEN MEFKÖRELİ GENÇLER NASIL YETİŞİR?

Geçenlerde Dârülfünun'a gelmiş olan muhterem bir meb'ûsa arkadaşlarımızdan bizzat Millet Meclisi âzâlarının maarif hakkında ne düşündüklerini sordu. Bu meb'ûs-ı muhterem evvelâ kendi fikrini söyledi. "Mekteplerimizde bir şey eksik dedi. Gençler lâzım geldiği kadar mefkûreci olamıyorlar. Bir fikir için her türlü mezâhime katlanacak cesaret gösteremiyorlar. Ben şu veya bu mefkûre demiyorum. Bir Türk kâmil bir insan olabilmek için bir "mekfûre"nin heyecanını duymalı, o heyecan için yaşamalıdır. Mekteplerimiz kâfi derecede bu heyecanı vermiyor zannediyorum." Ve sonra şu sözleri de ilâve etti: "Meclisdeki bazı arkadaşlar mekteplerde, hey'et-i tâlimimizde daha fazla ahlâkî salâbet bekliyorlar. Bilhassa mekteplerimizin gençleri hayat-ı ameliyeye yetişemediklerinden şikâyet eyliyorlar." Mekteplerimizdeki eksiklikleri bu şikâyetlerden hemen hemen çıkarabiliriz. Anşılıyor ki memleket, mekteplerden bir fikir heyecanını kuvvetle duyan bir nesil bekliyor. En büyük ahlâkî salâbet bence vazifeshinaslık olduğu için "biz muallimlerimizin her sûretle nümûne-i imtisal olmasını isteriz" diyen meb'uslarımız zannediyorum ki "mektep heyetlerinde " azami vazife heyecanı istiyorlar, sonra mektepten çıkan gençlerin hayat-ı ameliyede hemen faideli olmasını bekliyorlar. İbtidâî tahsilini bitiren bir çiftçi çocuğunun babası yuvasına avdet ettiği zaman ailesi istihsâlâtını bir miktar artırmasına kısmen tahsil görmüş olan bir tacir çocuğunun babasının dükkânına girdiği zaman orada kârı artıracak esrî bir yenilik vücûda getirmesine intizar ediyorlar.

Gençlerde görülen bu noksanların bir takım sebepleri var. Bu sebeplerin bir kısmı hariçte, hey'et-i ictimâiyemizde aramak icab eder. Meselâ mefkûreli gençler yetiştirmek için kuvvetli bir edebiyat, heyecanlı bir hayat lâzım. Güzellik, gençlerin hayat-ı ameliyeiktisadiyeye hemen atılabilmeleri için memlekette ziraat ve sanatın ilerlemesine müsait muhitlerin yavaş yavaş tekevvün etmesi iktiza eder. Meselâ bir köylü çocuğu farz ediniz. İbtidâî tahsili görmüştür. Pulluğun tahta sapanı recehatını biliyor. Babasının tarlasına avdet ettiği zaman pulluk istimaline başlamak istiyor. Bunda muvaffak olabilmesi için kolaylıkla sermaye bulması, bu yeni ziraat vasıtasının istimâli sâyesinde hakikaten husûle gelecek fazla istihsâlinde kendisi için müsemmir olması lâzımdır. Eğer bu fazla istihsâli nakledecek vasıta ve yol yoksa, eğer işâr gibi, hâsılât-ı gayr-ı sâfiye üzerine tarhedilmesi dolayısıyla çok emek ve fazla sermaye ile zirâî istihsâle müsait olmayan bir vergi mevcut ise çok zaman bu gencin babasına gösterdiği yeni yol semereli olamaz. Binâenaleyh tahta sapan daha faideli görülür. Pulluk istimali lüzûmuna dâir mektepte okuduğu malûmattan bir netice istihsâl edemez. Bu halde ya okuduğu malûmâta merbût kalarak babasının hiss-i selîmine ve hesabına rağmen pulluğu müdâfâ eder durur. Bu gibi gençleri aile ocağına ve âdâtına "isyankâr" addedilir. Yahut eskiliğe kendini uydurur ve o vakit babasından çok farklı olmaz. Maddî cihetlerde olduğu gibi mânevî kanaatlarda da böyle adem-i intibak görülür. Bunlar memleketin içinde bulunduğu seviyeden ileri geldiği için münhasıran mektepler bunu tedâvî edemezler.

Ben bu sırf ictimâî sebepleri bir tarafa bırakıyorum. Zaten maarif adamı yalnız irfan müesseselerinin noksanlarını elindeki / anâsırla mümkün mertebe itmâmı

düşünür. Doğrudan doğruya ictimâî hayat üzerine müessir olamayacağı için yapacağı şey bilhassa müesseseler içinde ıslahattır. Yani mekteplerin tekâmülünü izhardır. Vâkıa bunu itmam ettiği zaman gâyenin husûlüne mani ictimâî sebepler menfi tesirât yapmakta edebilir. Fakat bu yolda kurulan maarif müesseseleri o müessirâtı yavaş yavaş izâleye doğru bir fikir cereyanı vücûda getirir. Nihayet mektep ve terbiye hâkim olur. Onun için maarif adamının vazifesi doğrudan doğruya mektepleri mümkün mertebe kemâle doğru sevk etmektir.

Onun için ben diğer sebepleri bir tarafa bırakarak sırf mekteplerin teşkilâtı itibâriyle bu noksanlar nereden ileri geliyor? Sualine sırf bir maarif adamı tarzında cevap vermek istiyorum.

Bence meb'ûs-ı muhteremin serdettiği bu üç noksanın sebebi programlarımızda şu veya bu dersek eksik olmasından mütevellid değildir. Meselâ mefkûreli adamın yetişmemesi edebiyat veya tarih programında bir eksiklikten, ahlâkî salâbet talebeye şu veya bu mâlûmât verilmemesinden, gençlerin hemen hayât-ı ameliyeye intibak eylememesi, ticârî ve zirâî derslerin okutulmasından doğmuyor. Bence bütün bunların en mühim sebebi mekteplerimizin ekseriya hâkim bir fikir tarafından sevkedilememesinden, mekteplerde heyecan ve ruh verecek "baş"ların bulunmamasından ileri geliyor. Mekteplerde ekseriya dersler parça parça verilir, her muallim vazifesini muayyen olan saatte muayyen ders okutmaktan ibaret görür. Halbûki bir mektebin bütün tedrisâtı bir gayeye sevkedilmeli, mektep hey'et-i umûmiyesiyle bir ihtisâsa hâdim olmalıdır. Ancak böyle mektepler bir mefkûre yaratabilir. Ancak böyle mektepler vazife heyecanı uyandırabilir. Mektep şu veya bu dersiyse değil, hey'et-i umûmiyesiyle, hayatıyla talebeye mefkûre ve vazife telkin eyleyebilir.

Bence gençlerin hemen hayât-ı ameliyede muvaffak olmalarını temin edecek vasıta da kısmen yine mektebin hey'et-i umûmiyesiyle vereceği terbiyede aramalıdır. Çünkü amelî hayata atılmak için malûmât kadar belki daha fazla cesaret, aşk-ı terakkî lâzımdır. Bunlar ise ancak hissîn inkişâfıyla kâbidir. Hiç şüphe yok ki amelî işler için bazı malûmât icab eder. Bu malûmât programlara bazı dersler ilâvesinden ziyâde mevcut derslerin bu amelî gayeye göre okutulmasıyla temin edilebilir. Mekteplerimizde ekseriya eksik olan, tedrisâtın böyle bir gayeye sevk edilmesidir. Bunun çaresini aramalıdır.

Maarifte bu gayeyi temin etmek üzere eksik olan nedir? Nasıl bir usûl lâzımdır ki mekteplere bir ruh ve heyecan sokalım? Bence nasıl bir teşkilâtla bu noksanın tedricen izâlesi kâbil olacağını, maarifin bu gayeye hâdim teşkilâtını nasıl idare edersek mefkûreli, hayât-ı ameliyeye karşı cesur, yüreğinde terakkî aşkı duymuş gençler yetiştirmek kabil olacağını bir makale ile izah edeceğim.

nu. 8, s. 114-115

Dârülfünun Tarih-i Felsefe Muallimi

Mehmet Emin (ERİŞİRGİL)

BÜYÜK İNKILAP

Büyük Millet Meclisi'nin son verdiği kararlarla geçirdiğimiz inkılap tarihe "Büyük İnkılâp" ünvanıyla geçilmelidir.

Meşrûtiyet, hattâ cumhûriyetin ilânı bile bu kadar derin bir tahavvülü ifâde etmiyordu. Vâkıa denebilir ki cumhûriyet ilân edilince artık kânun va'zında millî hâkimiyetin bilâ kayd u şart ilânı, tedrisatta bulunan müesseselerin aynı gayeleri istihdaf edecek vecihle tensiki zarûret iktisap etmişti.

Filhakika mantıkan böyle idi ancak mantıkan olması lâzım gelen bir teşkilâtın hayatta teessüs etmediği çok zaman görülebilir. İctimâî hayatta hiç bir zaman zarûret görmüyorum. Cumhûriyet ilân edilebilir fakat cumhûriyet teşkilâtı içinde yekdiğeriyle mübâreze hâlinde bulunan müessesâtı ibkâ eyleyebilirdik. Bu halde inkılâp meşrûtiyet inkılâbı gibi tamâmen siyâsî mahiyette kalabilirdi. Siyâsî tahavvülü ictimâî bir inkılâpla tedviç edebilmek için bir irâde, bir dehâ lâzımdı. Son tahavvül bu iradenin, bu dehanın te'siri mülâhaza edilmedikçe kâbil-i izah değildir.

Türkiye bu büyük inkılâpla tamamen yeni bir devre girmiştir. Şimdiye kadar devlet teşkilâtında mübâriz iki kuvvet vardı. Tanzimattan beri bu iki kuvvet yekdiğeriyle mücadele ediyorlar. Memleketin kuvveti bu cıdaldan sarf edilmek yüzünden ekseriya müsbet terakkî hatveleri atamıyorduk. Bu kuvvetlerden biri devleti tamâmen dünyevî ve medenî gayelere istihdaf ettirmek isteyenlerin cehdi, diğeri umûmî müessesâtı tamâmen dînin nüfûzu altında görmek isteyenlerin aksi amelleri idi. Devlet asrımızda bir dünya müessesesidir. Onu uhrevî gayelere hâdim kılmak ancak asrî mahiyetinden çıkarmakla kâbil olabilir.

Dünyevî mâhiyetini gâib etmiş olan bir devletin zamanımızda yaşayabilmesi yalnız müşkül değil, imkânsızdır. Onun için devletin bekâsını muhafaza için kendisini uhrevî vezâif göstermek isteyen fikir ve zümrelerin tahakkümünden kurtarmaya çalışması zarûrî idi. Tanzimat'tan beri devam eden mücâdelenin kısmen sırrı bunda idi. O vakitten beri devlet tedricen yalnız kendi dünyevî gayesinin hakim olması diğer bir kuvvetin nüfûzuna tâbî bulunmaması için çalıştı.

Dini devlet üzerinde hâkim kılmak isteyenler yalnız devleti bu asırda yaşayabilecek teşkilâttan mahrum bırakmakla kalmıyorlar, benim itikâdımca hiss-i dînîyeye de zarar veriyorlardı. Çünkü temini imkânı olmayan bir gaye için mübâreze ettikçe kendileri gerileyecekler, kendileri ric'at edecekler. Her ric'at-ı ferdin vicdanında bazen emsalsiz faaliyet menbaı olan hiss-i dînîyi de zayıflatacaktı. Nitekim öyle oluyordu. Buna mukabil kendi müddeaları nokta-i nazarından ne kazanabilirlerdi? Bence hiç... Din bir takım müessesât ve eskalden ibâret değildir. Müessesât ve şekiller her dinde mütemâdî tahavvüle uğramıştır. Dinde bir esas, bir ruh var ki asıl mahiyetini onda aramalıdır. Bu esas, ferdin imanla rûhuna verdiği kuvvet ve salâbettir. Böyle bir iman, böyle bir his vücûda gelebilmesi için fert kendi muhtariyetini duymalı, bir cebrin, bir korkunun neticesi olmaksızın böyle bir imanı vicdanında hissetmelidir. Daha açıkça söylemek lâzım gelirse fert, hakiki dindar olabilmek için imanı, kendi kendine, kendi rûhuna nüfuz ile, kendi cehd-i husûsîsiyle elde etmelidir. Halbuki devleti iman telkininin vasıtası yapmak, uhrevî gayeye hâdim kılmak ferde hürriyeti binnetice böyle bir îmanı selbeder. Cebr ile iman yekdiğerinin zıddıdır. Hakîki iman ihtiyârın mahsulüdür. O halde devleti dinin bekçisi yapmakta ne faide vardır.

Bazı ecnebî mütefekkirleri İslâmiyeti edyân-ı sâire ile mukayese ederken müslümanlığın sırf hukûkî kavâid vaz ettiğini, insanlığın mânevî kudretini artıracak ahkâmı muhtevî olmadığını, binâenaleyh diğer dinler gibi ferdin kudretini artırmayacağını söylerler. Bence bu, İslâmiyette bir iftirâdır. İslâmlık her din gibi imana ehemmiyet vermiştir. Yalnız İslâmiyet bir aralık din gibi devlet de kurduğu için İslâm ulemâsı asıl mu'tevî cihetleri tamik etmekten ziyade kurulan devletin teşkilâtı, hukuku üzerinde çalışmışlardır. Bugün bu teşkilât ve hukuk bir ilim olmuştur. Din onu bırakmalı, fertlerin rûhunu kuvvetlendirmeye çalışmalıdır. Ancak böyle olursa büyük peygamberin eseri pâyidâr olur. Bu saha dururken din nâmına devlet teşkilâtına, hukûka, ilme müdahale etmek için zardan başka bir şey tevliid etmez.ve etmemiştir.

Onun için son büyük inkılâb-ı devletin hürriyetini temin ettiği kadar dîni de asıl mecrasına sevk sûretiyle onun hürriyetini kazandırmıştır.

Türk genci devletin ve dinin hürriyetini kazandıran bu büyük inkılâbın eserini itmam etmek gibi şerefli bir mefkûre için çalışmalıdır.

Her mevcudât önlerini tenvir eden bir kuvvete muhtaçdırlar. Devlette, dinde hürriyetini alınca her ikisi de mahiyetlerini, hareketlerini, istikbâlini aydınlatacak bir nûra müftekdırlar. Bu da ancak "ilim" olabilir. Onun için bu "Büyük İnkılâb" her zamandan fazla ilme, nûra ihtiyacımızı artırıyor.

nu. 11, s. 162-163

Dârulfünun Tarih-i Felsefe Mualimi Mehmet Emin (ERİŞİRGİL)

İLİMDE SATHİLİĞİN MAHZURLARI

Bilhassa tarihî yazı yazarlar unutkanlık gibi sebeplerle geçici, gözden kaçmış bazı hatalar yapar. Böyle şeyler mazur görülebilir. Fakat mesûliyetli nazariyeleri tevsik maksadıyla —Aksini müsbet deliller mevcut olmasına rağmen—vukufsuzluk yüzünden ileri sürülerek kanun katiyeti ile iddia olunmuş faraziyeler aynı mukabeleyi görebilir mi?

Geçen sene Ziya Gökalp Bey'in "Bedî Türkçülük" serlevhalı bir makalesini okumuştum. Sabık "Yeni Mecmua" nüshalarından birinde münderic idi ki el'an saklarım. (30 Ağustos 1923) Makalenin millî mûsikî hakkındaki satırları üzerinde zihnim saplanıp kalmıştı. Çünkü şahadetine müraaat olunan tarihî deliller ile indî faraziyelerin maalesef cümlesi yanlıştı. Makalenin, "Türklerde Bedî Zevk, Millî Vezin, Edebiyatımızın tahris ve tehzihi" gibi mevzular dâhilindeki fikir insicam ve tasniflerinin üzerimde bıraktığı muknî tesirler ile "Millî Mûsikî" faslının arkadan hâsıl ettiği fena tesirler arasındaki, aksülamel heyecanının nevini bir türlü unutamam ve anlatamam. Aradan bir zaman geçti, bir makale daha intişar etti. Aynı tarihî ve ilmî hatalar / tşkîden NEŞROLUNUYORDU. Nihayet geçen gün "Türkçülüğün Esasları" isimli bir kitap elime geçti. Ankara'da Millî İctimâiyat Kütüphanesi nâmına basılan kitabın muharriri yine Ziya Gökalp Bey idi, Orada da birinci hatalı makalenin aynen iktibas edilmiş olduğunu görerek işin devam edip gideceğini anladım. Bu gibi yazıların gençliğe müfit akideler telkin etmek maksadıyla yazıldığı şüphesizdir. Binaenaleyh gördüğüm mesleğime aid hataları tasbih etmeyi, şahsıma terettüp eden bir borç bildim.

Aşağıdaki mufassal tahlilimden anlaşılacağı vecihle, Ziya Bey ictihatlarını delillere göre değil, delillerini ictihatlarını tevsik edecek sûrette hazırlamışlardır.

Bilâistisnâ cümlesi yanlış olan tarihî icthatları nakzile tahlilimize başlayalım:

"Avrupa mûsikîsi girmeden evvel memleketimizde iki mûsikî vardı. Bunlardan biri Farabî tarafından Bizans'tan alınan Şark mûsikîsi, diğeri eski Türk mûsikîsinin devamı olan "Halk melodileri" nden ibaretti. Şark mûsikîsi de garp mûsikîsi gibi eski Yunan mûsikîsinden doğmuştu. Farabî tarafından Arapçaya naklolunduktan sonra hasta şark mûsikîsi sarayların rağbetiyle Acemceye ve Osmanlıcaya da naklolunmuştur" diyor.

Anadolu halk melodileri ile Türklerin öz vatani olan merkezî Asya kadîm melodileri arasındaki münasebetin yüzde doksandokuz azalttığı şüphesizdir. Vatan değiştiren milletlerin halk mûsikîleri içine kullandığı kalan şekli- ni alan mâyî gibi şekilden şekle girer. Mazbut olmayan mûsikîler eser-i edebî gibi bilâ-tahrif yaşayamaz. Mamafih bazı hâtîrâtın mevcûdiyetini de inkâr edemeyiz.

Sâniyen, Yunan mûsikîsini en evvel şarka getiren Farabî değildir. Farabî daha dünkü insandır. Biraz izah edelim: Yunan mûsikîsini, henüz İslâmiyetten evvelki asırlarda Mısır, İran, Hindistan, Türkistan tanımış, enson olarakta Araplar temessül etmişlerdir. Fakat şarkta yapılan şey, Yunan melodileri ve zevk-i mûsikîsi değil, Yunan nazariyeleridir. Mezkur nazariyeler dâhilinde her millet kendi eserlerini besteliyordu. Cümlesinin kendisine mahsus millî bir "repertuarı" vardı. Mamafih nazarî sahalarda da her millet ve bilhassa "Hintliler" Yunan esâsât-ı nazariyesini tadiller veya ilâvelerle genişletmişlerdir.

Şâyân-ı kayıttır ki mîlât asrını müteakip bizzat Yunanistandaki her türlü mûsikî hareketleri biraz sonra kilise mûsikîsine terketmek üzere tamamen durmuştu. Bizans yani Rum Ortodoks kilisesi mûsikîsinin menbaı ise Roma kilisesinin menşei gibi "İbtidâî Şark Kilisesi" veyahut "Benî İsrail Mabedi" olduğunu Ziya Gökalp Bey'e hatır-

latmak isterim. Şarkta daima müşterek kalan şey "Spekülasyonculuk zihniyeti" dir. Saydığım milletler nezdinde çeyrek seslerle, makam ve usûl kalıpları anane halinde devam edip gitmiştir. İslâmiyet istilâlarını müteakip iki mühim hareket oldu: Bir taraftan Araplar şark mûsikîsinin saha-i intişarını İspanya'ya kadar teşmil ediyor. Hatta Fransız "Truver" ve "Trubadur" ları ehl-i sâlipler esnasında da Avrupa halk mûsikîleri üzerine şark zevki icra-yı tesir ediyor. Diğer taraftan da muhtelif milletler nazariyyûnu arasında asırlardan beri derinleşen nazari ihtiyâfların tevhidinde çalışıyordu. Hindistan bu sahada harekete iştirak etmeyerek orijinal kalmıştır. Bilhassa Türklerle İranlılar ve Araplar müştereken çalışmıştı. İşte Türk nazariyatçıları olarak Turhan oğlu Farabî, İbn-i Sînâ, Seyfeddin Abdül-Münûn, Abdülkadir Merâğî'de bu meyanda mühim roller oynadılar. Farabî'den evvel Arapça mûsikî kitabı yazmış müellifler vardır. Fakat eserleri zâyi olmuştur. Farabî Yunan menbalarını yeniden tetkik etmiş ve etrafındaki amelî tekemmülattan istifâde ederek kıymetli eserlerini yazmıştır. İran coğrafi vaziyeti itibâriyle Hindistan ve İskenderiye'deki hareketleri müştereken takip edebildiği içindir ki mûsikînin en mühim merkez-i ilmîsi olmuştu. Gerek Türkler, gerek Arabîler tahsil için o merkeze koşuyorlardı. Farabî aynı merkez-i irfânın yetiştirdiği en mühim dehâdır. Şu küçük tarihçe hem Ziya Bey'in hatalarını meydana çıkarır, hem de meselenin hakikatını izah eder.

232 Yunan nazariyat-ı mûsikîyesinin şarktaki ilk intişârına müteallik tetkiklerimi, memleketimiz için çok mühim olduğu için ayrıca neşredeceğim. Ziya Bey'i daha iyi tenvir edebilmiş üzere bu hususta da birkaç satır yazmayı münasip gördüm. Milattan evvel dördüncü asırda, Makedonyalı Büyük İskender'in fütuhatını / müteakip Hindistan'a kadar büyümüş olan kadim Yunanistan dahilinde "İskenderiye Medeniyeti" büyük bir rol oynamıştı. Hindistan'da da

tamamen orijinal ve gayet mühim bir medeniyet vardı. Binaenaleyh İskenderiye medeniyetinin tesirlerinden en ziyade Hint mütefekkirleri istifade ettiler.

Hintliler "Yavanapora -Yunânîler Beldesi-" dedikleri İskenderiye'den hürmatle bahsediyordu.

Hindistan'a kadar sanat ve ilimleri ile beraber ilerleyen Yunânîler Bakterban (bugünkü Türkistan) arazisinde milâd asrına kadar müstakilen yaşadı. Hindistan sınıf-ı münevveresi nezdinde gayet müteberdi. Hintliler Yunan ilminin kemâlini itiraf etmişlerdir. Bilhassa tıp, riyâset gibi müsbet ilimler sahasında onlardan birçok iktibaslar da bulunarak orijinal keşiflerini ve bilgilerini tevsi ettiler. Mûsikîde dört Yunan ulûm-ı riyâziyesinden biri idi. Diğer taraftan Yunânîlerde "metafizik" sahalarda hâl-i kemalde bulunan Hintlilerden birçok şeyler almışlardır. Yunan mûsikîsi Hindistan'a amelî olarakta nüfûz etmişti. Tâ Hindistan hududu arasındaki kadim "kedruzi" vilâyetinde Yunan mûsikîli dramlarının daima temsil edilmiş olduğunu biliyoruz. Mûsikîşinas Yunan kızları Hint saraylarında makbule geçen başlıca ticârî emtiadan mâduddu. Hindistan'a müteveccihan gemilere sûret-i erkâblarını tarih anlatıyor. Hindistan'daki saray mûsikîsi bilhassa milâddan iki asır kadar evvel Bakterban "yavana" larının tahakkümü devrinde parlamıştır ki aynı tarihlerde Hindistan limanlarında da Yunan parası mütedâvil idi. Eseri bize kadar gelmiş ilk Hintli mûsikî müellifi "Barata" dır. Alman ve İngiliz müdakkiklerine göre milâddan evvel değil sonra birinci veya ikinci asırda yaşıyordu. Eserinde çeyrek seslerden ilh. bahseder. Hint mûsikîsinin daha eski husûsiyetleri mecludür. Fakat Arapların İrânîlerle teması müteakip İskolasyoncu oluşu gibi Hintlilerin de Yunan zihniyetleri ile teması müteakip aynı yola girdiği muhakkaktır. Çünkü espekülasyonculuğa ilk sahne olan memleketin Yunanistan olduğunu tarih anlatıyor. İlk münâkaşâtı tasvir eden

Eflâtun'un fıkraları mühimdir. İşte Yunan nazariyelerinin Asya'ya (İran'a, Hindistan'a) girdiği asırlar bu kadar eskidir.

Türklerle Hintlilerin mûsikî sahasındaki münasebetlerinin ne kadar eski olduğunu anlamak için en eski Hint "veda" larında teganniye "ir", "cir" denilmiş olduğunu düşünmek kifâyet eder. Bu kelimeler Asya Türkiyesinde de aynı mânâlara gelir. Türkistan gerek Bakterban saltanatı esnasında gerekse evvelki müteaddit "Türk-Mongul" istilâ ve tahakkümleri esnasında Hindistan ile müttehit yaşamıştır.

Bilmünâsebe anlattığım bütün icrâatın saraylar gibi aristokrat mahfel ile âlimler arasında cereyan ettiğini hatırlatmak isterim. İşte Ziya Gökalp Bey'i düşündürmesi icab eden hakiki tarihçe şark mûsikîsinin münâsebât-ı tarihçesi muhtasaran budur.

Bir tarihî hatâ daha "çeyrek sesler operaya uymuyordu. Bundan başka opera bestekârları ve oyuncularını halktan oldukları için çeyrek sesleri bir türlü anlayamıyorlardı. Bu sebeplerin tesiriyle garbın operası, garp mûsikîsinden çeyrek sesleri tardetti." Çeyrek seslerin atılmasına "opera" değil "kilise" sebep olmuştu. Kilisenin dinî mûsikîyi sadeliğe ircâ husûsundaki icraatı büyük Gregvar'ın papa bulunduğu devirde (590-604) sonuna varmıştır. Kilise mûsikîsi "diyatonik" e irca olunarak tâlî bütün taksimat atılmıştır. Çeyrek ve yarım seslerin ağlayıcı, rehâvet verici, nefsânî bir hassayı hâiz olduğu iddia olunuyordu. Garbın espekülasyonculuğa karşı isyanı inkılâbının mebdai işte budur.

Oniki dereceli "kromanik gam" nazarî olarak ondördüncü asırda tekrar mevzubahis olmuş, onaltıncı asırda da en evvel bazı Venedik bestekârlarının eserlerinde tedricen yer bulmaya başlamıştır. Yarım sestten küçük kıymette olan seslere gelince, onlar bir daha ağza bile alınmamıştır. İlk hakiki opera 1590 tarihinde Florensa'da bestelendikten evvelki vekâyi ile alâkası yoktur.

İşte bir üçüncü tarih hatası: "Aynı zamanda opera, duyguların, heyecanların, ihtirasların tevâlisinden ibaret bulunduğundan, "armoni" yi ilâve ederek garp mûsikîsini yeknesaklıktan kurtardı. İşte bu iki yenilik mütekâmil garp mûsikîsinin doğmasına sebep oldu." Halbuki çok sesli mûsikî, operaların zuhurundan dokuz on asır evvel Roma ve İngiltere kiliselerinde mevcuddu. "Flamanlar" nezdinde, onbeşinci asırda "Konturpuan = قونتورپوان" sanatı o kadar muallak bir şekil almıştı ki Floransalılar / bu ifratın memleketlerinde revacına şiddetle mücadele etti. İlk operalarda bir sesli "monodique" mûsikîyi tercihan kullandılar. Monodique mûsikîde yalnız bir ses söylüyor. "Lavte, Klavsen" gibi çangılarda serpinti halindeki akorlarla tezyini basit bir refâkat yapıyordu. 1300 Tarihlerinden beri Floransa'da revaçta idi. Hatta mebdelerinde daha mütekâmil olmasına rağmen opera münâsebetiyle bilelzem ibtidâfileştirilmişlerdir. Hülâsa opera, armoninin icadına sebep olmamış, bilakis son derecede muğlak bulunanarmoni sanatı ile birdenbire imtizac edememiştir.

Bir okumamışa: "Dünya ne şekildedir?" diye sorsanız, "düzdür" cevabını verir. Çocukluğundan beri iman ettiği bu hakikatten gayrisına onu inandıramazsınız, akli almaz. Çünkü cevabını verirken müşahedesinden başka hiçbir iktisâbî bilgiye mâlik değildir. İlim malzemesinin basit, ibtidâf olduğu eski asırlarda bizzat âlimlerin yaptığı tariflerde —mantık itibâriyle şüphesiz daha başkalık ile mütemâyiz olmakla beraber— kıymet itibâriyle câhilin cevabından daha az gülünç değildi. Çünkü onlarda sathî ve basit görünüşler, anlayışlara göre kânunlar kurmak, tarifler yapmak mecbûriyetinde bulunuyordu. Meselâ coğrafiyyûn arasında arzın düzlüğünü iddia edenler vardı. Müdevvirliğini kabul edenlerden de bazıları cesîm ayaklar üzerine istinat ettirilmiş diğer bazıları da filik sırtına bindirilmiş yahut tavana muallak bir avize gibi cesim bir altun zincir ile kubbe-i

semâya asılmış olduğunu iddia etmişlerdi. Felsefe tarihinde de tefekkür ve muhakeme terazilerinin icad edilmemiş ve yahut incelmemiş oluşundan ileri kelime güçlükleri vardır. Vazedilen bir iddiaya nakzedebilici deha kuvvetlisi çıkıncaya kadar vâzıı da sâlikleri kadar kâni oluyordu. Bittabi mûsikî tarihi de asırları meşgul etmiş hakikata benzer hatalı nazariyelerle doludur. Şu misalleri yazmaktan maksadım bir fennin hattâ mütehassısı bile kâfî elemana mâlik değil ise devrilmez yeni nazariyeler vazından aciz kaldığını göstermektir. Mevzuunda ihtisası olmayan bir şahsın kânun katiyeti ile müdâfâ ettiği fikirlerinin mâhiyeti ise ona göre düşünölsün. İndî nazariyeler vaktinden evvel olmuştur. Meselâ "Kant" ın "Muhakemenin Tenkidi" eserinde mûsikîye ait olarak yazdığı hatalı fikirlerinden kendisinin bu sanat hakkında en ibtidâf bir bilgiye bile mâlik olmadığını anlıyoruz. Ona göre mûsikî alelâde bir ihtisas oyunundan ibaret olup hiçbir fikr-i derûnî ile alâkası yoktur. Buna nazaran Ziya Bey'in —ki mûsikî mütehassısı değildirler— katiyet-riyâziye ile müdâfa ettikleri indî telâkki ve sathî anlayışlara müstenit iddialarınınında hatadan sâlim olmayacağı tabîdir. Bâhusus ki tamamen sanatın hakâyıkı ile alâkadar olunca nitekim "çeyrek sesler tabî (1) değildir, sun'iydi. Bundan dolayıdır ki hiçbir milletin halk melodilerinde çeyrek seslere tesadüf edilemez. Binaenaleyh, Yunan mûsikîsi gayr-ı tabî seslere istinat eden bir sun'î mûsikî idi..." diyorlar. Çeyrek sesler sun'î değildir. Çünkü onlara sunî adını verince çeyrek olmayan seslerin tabî olması icab eder.

(1): Yunan mûsikîsindeki çeyrek sesler öyle Ziya Gökalp Bey'in dediği tarzda taksim neticesinde çıkmamıştır. Bu tabir musikide muayyen herhangi bir taksimin icra-yı mütesâviyesini ifade etmez. Kelimenin manâyı lügaviyesi gibi (dörtte bir) demekte değildir. Kulak ile kâbil-i temeyyüz ba'd-ı asgarların her nevini ifade eder. Şarkta oktâvi taksim hususunda pek farklı ve mütenevvi usuller kullanılmıştır.

Halbuki çeyrek olmayan seslerde sun'îdir. Daha doğrusu bütün mûsikî sesleri itibârî tertiplerdir. İnsan kulağı bu tertiplerin herhangi bir şekline itiyât şeklinde alışabilir. Hiçbir mûsikîyi sun'îlik izafesi ile istihfaf edemeyiz. Çünkü kemalini bildiğimiz garp mûsikîsi vesâiti sun'îdir. Tabî sesi dinlemek için ormanlarda bülbül, derelerde çağlayan sesi aramaya koşmalıdır. Şark şehitlerinden başka hiç bir milletin halk melodilerinde, hatta klasik sanatlarında çeyrek seslere tesadüf edilmemiş, onların sun'î oluşundan değil, müsâid enstrüman muaveneti ve itiyât mevcut olmayan yerlere kabiliyet-i hayâtiyeyi hâiz olamayışlarından veya hut aksâ-ı şarklılar / gibi uzak milletlerin şark-ı karîb medeniyeti tesirlerinden hâriç kalmış oluşundan ileri geliyor. Garp mûsikîsinin tefevvukunu hissedebilenler, kemalin sebebini o mûsikî vasıtalarının tabîliğini isbata çalışmak ile değil, ameliyat sahasında "İspekülâtyo" kundaklarla, eli kolu bağlı olmayarak her sahada bütün vüs'ati ile genişleyebilmiş oluşunda, bestekârın bütün arzularına yarayacak bir kabiliyette bulunuşunda aramalıdır. Mûsikîde "sun'îlik - tabîlik" tamamen estetik birer izafe olarak kullanılabilir.

Şark mûsikîsi "espekülasyon" olan anladığımız şey, amelî ihtiyaçların istikbâli düşünülmeden sırf nazarî olarak vaz edilmiş kundaklayıcı konuların mecmuudur. Bu kelimeyi "lâ amelî" diye tercüme edebiliriz.

İşte Ziya Gökalp Bey'in tarihî elemanları, işte kanaatlerini te'kit için ileri sürdükleri nazariyeler...

Şimdi birde mezkûr delillere istinâden müdâfâ olunmuş "esas ictihat" vardır ki dâima ilmî hakikatlerin şهادetine müracaat ederek o husustaki tahlilimizi de yapalım; diyorlar ki: "Osmanlı memleketinde bütün Osmanlı unsurlarını birleştiren yegâne müessese olduğu için şark mûsikîsine "Osmanlı İttihad-ı Anâsırı Mûsikîsi" nâmını vermekte gerçekten çok münasipti. Şark mûsikîsi hem hasta, hem de gayr-ı millîdir.

Bir kere şarkta müşterek olan şey yalnız tekniktir. Müşterek tekniğin adı nedir ki "şark mûsikîsi" dinlemektedir. Mezkur müşterek teknik içinde her milletin bestekârları kendi millî "repertuvar" ının eserlerini yazmıştır. Her repertuvarın muhtevası içinde, şüphesiz mensup olduğu hayatın, asırların akisleri vardır. Şu halde oranın millîsidir. Neden gayr-ı millî olsun. Millî Arap, İran, Hint, Türkistan, Türkiye, Ortodoks kilisesi, ilh. mûsikîsi repertuvarlarının mecmuuna da —Avrupa ve Aksâ-yı şark mûsikî âlimlerinden tefrik maksadıyla— keza "Şark Mûsikîsi" ismi verilmektedir. Her milletin bestekârları daima az çok diğer milletler bestekârlarının tesiri altında kalmıştır. Şarkta da aynı hal vâkîdir. Meselâ uzun zamanlar İrânîlerle Arapların nüfûsuna maruz kalmış olan eski Türklerin mûsikîsinde bu iki millet zevk-i mûsikîsinin tesiri mühim olmuştur. Azerbaycanlı Hoca Abdülkadir Merağî'nin mûsikîsini en güzel bir misal olarak gösterebiliriz. "Dede" nin eserlerinde bile hâricin tesiri hiç yok değildir. Çürkü mûsikîmiz ile kilise mûsikîsi arasında "Rahip Andreye" gibi papazlar vasıtasıyla bazı zevk alavereleri olmuştur. İsakın ihya ettiği "İsfehan" ahenginde Yahudi heyecanı galiptir. Fakat bu gibi tesirler mûsikîmizi Türklükten çıkarmaz. Bir sanatta mütenevvi renkler, kudretler ilâve eden hâricî tesirleri fenâ görmemeli, hatta aramalıdır. "Romen Rolan" Alman mûsikîsinin esbâb-ı tefevvukunu aldığı tesirlerin mebzûliyetinde bulunduktan sonra diyor ki: "Bir sanatın kuvvetli ve canlı olabilmesi için, bir mezhep içinde, titrer gibi, korkakçasına bozulmaması lâzım gelir. Onu saksıda büyütülen bîçare ağaçlar gibi bir muhafaza içinde kapatmamalıdır. Toprak içinde serbestçe sürmesi ve köklerini hayat içebileceği her yere uzatması lâzımdır. Ruh, kâinatta bulabileceği besleyici her şeyi massetmelidir.

Türkiye dahilinde müstakil repertuvarlara mâlik ortodoks, ermeni kiliseleri ile yahudi hahamhanesi mûsikîleri de vardır. Şark mûsikîsi onları da kendi sahasında

cem etmektedir. Fakat hiç birinin Türklüğümüz ile alâkası yoktur. Bizim millî mûsikîmiz, müşterek muhitimiz içinde müşterek gaye ve mantıklarla müşterek hayatlar için yazmış olan bestekârlarımızın cemettiği "repertuvar" dan ibarettir. Muhtevâsını "Dergâh mûsikîsi" ve "Meclis mûsikîsi" namları ile iki esas kısma ayırabiliriz. İkinci kısmın mebdeleri arasında birkaç Acem, Yahudi, Rus ve Ermeni vardır. Bu keyfiyette kadîm mûsikîmizi Türklükten tecrit ettirmez. Alman tarih-i mûsikîsindeki meşhur "Manhaym Mektebi" nin ilk senfonistleri olan "Yuhan Eştamist, Filtes, Tesaret", Alman operasının müceddidi "Galok", Alman melodramı ile fâciavî "Ziğ Eşpil" in mebdel "Gaurg Penda" ve diğerleri cümleten Çek, "Mendel Sezon" un yahudi olduğunu unutmamak lâzımdır. Sanatta siyaset zihniyeti yürümez. Hülâsa; Itrî'lerin, Dede'lerin, Zekâî Dede'lerin, İsakların mûsikîsi Türklerin "kadim millî havass-ı mûsikîsi" ni vücûda getirir. ki tarih-i edebiyatımızın "Divan Edebiyatı" devrine tamamen tekâbül eder./

235

"Eski havass-ı mûsikîmiz" şüphesiz asrımızı tatmin edemez. Yeni bir mûsikî yaratacağız fakat yaratabilmek Ziya Gökalp Bey'in tavsiye ettiği yegâne şart ile mümkün değildir. Diyorlar ki: "Halk mûsikîmiz yani Anadolu mûsikîsi bize birçok melodiler vermiştir. Bunları toplar ve garp mûsikîsi usûlünce armonize edersek hem millî, hem de Avrupaî bir mûsikîye mâlik oluruz."

Ziya Gökalp Bey yirminci asırda inhisar zihniyeti müdâfâ ettiklerini düşünmüyorlar bile. Bu tavsiye neye benziyor biliyor musunuz? Bir Anadolu köylüsünü getirip arkasına smokin giydirmek, kıyafetine çeki düzen vermek, asrın âdâb-ı muşeretini kendisine öğretmek ve nihayet fedâkâr Mehmed'in asrîleştiğine kânî olmak!.. Halbuki mesele burada değildir. Mehmed'in ilmen, irfânen, fikren yükseltebilmektedir.

Yaratacağıımız asır mûsikîsi için lâzım olan hassa şekilden, zahirîlikten ibaret değildir. İş, eserine ruh ve

kudret ilkâ edebilecek bestekârlar yetiştirebilmektedir. Bunun şartlarını arayıp, bulup, tavsiye etmeliyiz.

Kudretli bir bestekâr, orijinal Anadolu melodilerinden şüphesiz ilânihaye "motif", "tema" çiçekleri toplar ve eseri içinde onlarla öreceği rengârenk çiçeklerden sâmiîne en sıcak, en gâsyedici, en alıştığı râyihaları içirtir. Fakat bu kadarı kâfî midir?

Ziya Gökalp Bey'i şahsen tanımıyorum. Bununla beraber ilmî ictihatlarından öteden beri istifâdeye çalışır ve şahsiyetlerine karşı derin bir hürmet hissi duyarım. İctihatlarının en mühim cephelerinden birinin yıkılmaya teşne mîmârîsiz bir temele istinat ettiğini görmek beni sınırlendirdi. Bu küçük arızanın tehlikeli bir inhidâmı mûcip olacağından korktum, haber vermek istedim. Sözüm belki biraz uzadı. Sebebi de nakzettiğim hatalı bilgiler yerine sıhhatlilerini ikâme etmek isteyişimdir. Makalemin mahiyeti bundan ibarettir. Şuîtelâkki edilmeyeceği ümidindeyim.

nu. 15, s. 230-235

12 Mayıs 1924

Gazi Mihalzâde Mahmut Râgıp
(KÖSEMİHAL)

TERCÜME DEVRİ

İlim sahasında ilerlememiş milletler, bu sahaya dahil olabilmek için evvelâ tercüme ile işe başlarlar. Araplar felsefeye dâir hiç bir şey bilmezlerken Yunan felsefesini kemâl-i keremi ile tercümeye koyulmuşlar, bu sahadâ feylesof yetiştirmeye muvaffak olmuşlardı. Tarih, her ilk adımı atanların kendisinden evvelkileri tetkik etmeleri bir vecibe olduğunu isbat ediyor. Tercüme devrini geçirmeden kemâle vâsıl olmuş hiçbir millet tasavvur olunamaz. Aristo'nun kitaplarını Arapçada okuyan Arap feylesofları, İbn-i Sinâ'nın eserlerini Lâtince okuyan kurûn-ı vustâ Avrupalıları ileriye gitmek için aldıkları hızı hep mâziye medyundurlar.

Hiçbirimiz aksini iddia edemez ki ilim sahasında hadd-i bülûğa ermiş bir millet değiliz. Felsefede, rûhiyatta, mantıkta, velhasıl herşeyde hatta tarihte bile daha ilk adımı atıyoruz. Diğer adımları atmak için kabil mi ki bizden evvel bu yoldan giden milletlerin yaptıklarının aksine hareket edebilelim. Binaenaleyh muhakkak bir sûrette tercüme devrini atlatmak mecbûriyetindeyiz.

İlme biraz alâka göstereliden beri bizde de tercüme ihtiyacı duyulmaya başlandı. Nihayet "Te'lif ve Tercüme Encümeni" teşekkül etti. Kemâl-i faaliyetle işe koyuldu. Her ilim müntesibinden rey sordu. Hangi eserleri tercüme etmek icab eder? Verilen cevapların neticesini bilmiyorum fakat ben kendi hesabıma bu çocukça ilâna karşı gülmekten kendimi menedemedim. Her akli başında olan takdir eder ki ilme dâir okunacak hiç bir kitap bulunmayan bu memlekete en evvel tercüme edilmesi icab eden

eserler, o ilimlerde şaheser ıtlâkına sezâ olan kitaplar-
dır. O halde Te'lif ve Tercüme Encümeni gazetelerdeki i-
lânlarıyla bu basit ciheti takdir edemediğini zımnî bir
surette ilân etmiş oldu. Filhakika adem-i taktirini bil-
fiil isbat etti: Şimdiye kadar neşrolunan bütün eserler
memleketin ihtiyacını tatmin için değil mütercimın eline
geçtiği için tercüme edilmiş kitaplardan ibarettir. El-
zemleri bırakıp da lâzımdır diye başkalarıyla fuzûlî bir
surette uğraşmakla ileriye bir adım atmak değil, "yerin-
de say" talimî yapmış olduğumuza şüphe etmeliyim.

Aczimi bilmek en büyük meziyettir. Nê olurdu biz de
yalnız bu meziyeti hâiz olsaidik. Hiç bir milletin ilmi
ilerlemesinde tercüme devri bitmedikten sonra telif devri
başlamamıştır. Bizde ise daha tercüme devri başlamadan
evvel güya te'lif yollu eserler görülmektedir. Fakat hiç
şüphe etmeyelim ki bu göz boyayan eserlerdeki malumat üç
beş kitap izahatının halitasından ibarettir. İşte Te'lif
ve Tercüme Encümeni tercüme ettirdiği eserlerde isâbet
etmiş olsa idi, evvelâ güyâ te'lif yollu yazılan bu ki-
tapların mâhiyeti meydana çıkacaktı. Maatteessüf Te'lif
ve Tercüme Encümeni'nin aylıklı azâsı yerine bu ciheti
düşünen başka bir zat oldu. Bu zat ki âlimlik iddiasın-
da değildir. Fakat istese birçok eserlerden malumât ça-
larak te'lif yollu kitaplar neşredebilir. Lâkin kalbi
allâmelik endişesiyle değil, hizmet aşkıyla / çarptığı
için bu yola sapmadı. Her makul düşünen insan gibi mem-
lekete ilim sahasında lüzûmu olan birinci derecedeki
eserlerin lisanımıza nakledilmek ihtiyacını duydu ve bu
ihtiyacın sâikasıyla azim bir tercüme külliyâtı meydana
getirdi. Şimdiye kadar memlekette hiçbir ferдин bu kadar
müsemmir bir sûrette çalışmadığını düşünüyorum da Tür-
kiye'de ilim cereyanının temelini atanların en birincisi
bu muhterem zat olduğunda şüphem kalmıyor.

Kimden bahsediyorum, anladınız mı? Hüseyin Câhit Bey'den.

Câhit Bey her ilimde şâheser ıtlâkına sezâ var. Ve adedi mühim bir yekûna bâliğ olan muhtelif ecnebi eserlerini lisanımıza nakletmekle Te'lif ve Tercüme Encümeninin yapmak istediği veya yapacağı hizmetin pekçok fevkinde iyilik etmiş oluyor.

Bu eserleriyle münevver Türk gençliğinin inkişâf-ı fikriyesine en fazla yardım eden Câhit Bey'i samimi kalbimizle tebrik eder ve diğer gayr-ı matbû ciltlerin de muntazaman intişar edebilmesini temenni ederiz.

nu. 15, s. 242-243

Hüseyin Nâmık (ORKUN)

HÜKÜMET HAKİMİYETİNDEN
MİLLET HAKİMİYETİNE

Harb-i Umûmi'nin hükümetler harbinden başlayarak milletler harbine müncer olması hükümet hakimiyetini sararak yerine millet hakimiyetini ikâmeye mütemâyil bir cereyan tevlid etmiştir. Nitekim bu cereyan gâlip ve mağlub bütün milletlerin artık hükümetlere alet olmayıp bilakis hükümetleri milletlere âlet yapmak intibahiyle neticelenmiştir. Bu intibah henüz tam manasıyla teşkilat ve hazırlıklarını yapmamışsa da hedefini pek güzel anlamıştır. Hâkimiyetin yalnız hükümete bırakılmasının felâketlerini bizim kadar gören ve çeken bir millet olmadığı için olacak ki dört senelik mazam istiklâl mücadelesi Harb-i Umûminin doğurduğu bu büyük inkılâp siyasî ve ictimâinin en parlak ve civanmerd bir şaheseri oldu ve buna gıpta etmeyen hiçbir millet kalmadı. Binaenaleyh matbuatta gençlikte, halkta hükümete karşı gösterilen bütün şüphe ve titizliklerin sebeplerini sathî bir takım sebeplerde aramaktansa asıl hükümetlere karşı ruhlarda hâsıl olan inkılapda görmek lâzımdır. Artık herkes hâkim hükümetten ziyâde "hakim millet" görmek istiyor. Ve bunun içindir ki hâkimiyetin timsalleri olan hükümdarlar sapır sapır dökülüyor. Hakikati söylemek hâzım gelirse sârî bir hal olan hükümet muhalefeti hislerinin menşer hep bu inkılapçı cereyandadır. Her işimizde masırlaşmayı kabul ettikten sonra bu cereyanı da olduğu gibi görmeye mecburuz. Aksi takdirde yolunuz dalâlettir. Bundan sonra ne yapsak hükümete ananevî kıymet ve kudsîyetini veremeyiz. En büyük inkılapçılarımızın yürüklerinden taşan "Halk efendimiz" düsturunu ağızdan rastgele çıkmış bir söz değil, bilakis yaşanmış bir inkılâbın ilham ettiği hakiki bir vechedir. Nitekim bir dereceli intihâbat fikrinin bâriz hiçbir muhalefete uğramaması siyasî inkılap temayülünün hararetle yaşandığına en kati bir şahittir. Atılan adım mevzuu olmadığı

için inkılâbı büyütüp kemâle getirmekten başka çare yoktur. Kısır düşünceler, iradeyi hastalatan tevehhümlerle ruhumuzun ceyâdetini bozmayalım. Hedefimiz gayet sarîh ve hakîkidir. Millet hakimiyeti. Fırkalar, hükümetler hep bu hedefe götürecek vasıta ve âletlerdir. Bunlar dâima yaratan zamanın icâbâtına göre teşekkül, tenevvü ve tahâlûf etmeye mecburdurlar. Milleti temsil yerine satvet veya kumandayı tahkime uğraşırlarsa çok hatâ ederler. Hakimiyet-i milliyenin yalnız hakimiyetini ilerletip milleti ikinci derecede bırakmak artık elimizde değildir. Çünkü demokrasi hayatı hükümet hakimiyetinin milli iradeye mağlûbiyetinden başka bir şey değildir. Hakimiyet-i milliye dediğimiz zaman milletle hemhal olacağımıza hakimiyetle kaynaşırsak hiçbir zaman samimi ve hür olamayız. Demokrasi hükümetlerinin vazifesi hâkimiyet değil umûma hizmettir.

Hükümet mefhumunun uğradığı bu tekâmül ve inkılâp karşısında âkil hükümetçilerinin tutacağı hatt-ı hareket hakimiyet zihniyeti yerine hizmet fikrini ikâme etmektir. İşte bu prensipe ne kadar mütekit ve hâdim olursak asrî inkılâb-ı siyasî ve ictimâimize o nisbette sâdık ve müfid olacağımız gibi hükümetle millet arasındaki burûdeti de ancak bu sâyede izale edebiliriz.

TÜRK OCAKLARININ VAZİFESİ HENÜZ
BİTMEMİŞTİR

Ankara Hatıraları Hamdullah Suphi Bey'le Mülâkat:

Ankara muvasalatının üçüncü günü idi. İstanbul'un sevimli mebusu Hamdullah Suphi Bey, beni "Türk Yurdu" nda mültifâne ve samimi bir surette karşıladı, elimi sıktı. Hal ve hatırdan, İstanbul'dan bahisten sonra kendilerine Türk Ocaklarına dair bir sual sormak istediğini söyledim. Ocakların hakiki mümessili olan bu muhterem zat arzumu memnuniyetle is'âf edeceğini bildirdi, teşekkürü müteakip dedim ki:

-Hamdullah Beyefendi, "Türk Ocakları Vazifelerini yapmışlardır, artık mevcudiyetlerine lüzum yoktur" diyenler var. Matbuatımızda çok defalar tesadüf edilen bu fikirlere karşı düşüncelerinizi lütfen söyler misiniz?

-Böyle bir fikri ancak Türk Ocağı'nın deruhte ettiği vazifeleri anlamamış olanlar ortaya atabilirler. Bunu anlamadıklarını söylemek kâfi değil, aynı kimseler Türk memleketinin ihtiyaçlarını da anlamamışlardır. Medenî dünyanın bir köşesi var mıdır ki orada telkin müesseselerine ihtiyaç olmasın. Paris'te aynı gün zarfında kaç yerde konferans verildiğini gazeteler vasıtasıyla takip etmiş olanlar Türk memleketinde konferansçılara ve konferanslara lüzum görmezler mi? Türk Ocakları teessüs ettikleri günlerden beri bu vazifeyi çok devamlı surette üzerlerine almışlardır. Yalnız bu noktaya işaret etsem ve desem ki Türk Ocağı bir konferans cemiyetidir. Yerli ve yabancı mütehassısları Türk halkının karşısına çıkarır ve onları telkin ve irşada sevk eder. Bu izaha mukabil bize kim, telkin ve irşada lüzum kalmamıştır cevabını verebilir. Türk Ocağı Türk sanatkarlarını, Türk sanat eserlerini halka tanıtmak vazifesini deruhte eden bir cemiyettir. Siz bizzat bilirsiniz: Bayezid'deki

merkezimizden başlayarak bu güne kadar Ocak ecnebi tazı-
kından serbest kaldığı müddet Türk sanatını ve Türk sanat-
karını halka tanıtmak için ictimalar ve sergiler tertip
etti. Bursa'da yetişen mücellit, müzehhip hatta daha umu-
mî bir tabiri söyleyeyim, Hezarfen Mehmet Nuri Efendi'yi
siz ve ben hepimiz bir ocak sergisinde tanıdık. Memleketin
en büyük sadefkârı olan Vâsıf Bey ocaklılarla bir sergi
esnasında karşı karşıya geldi. Kehribarcı Ali Efendi'yi
Abanozcu Mehmet Efendi'yi şahsen orada İstanbul halkına
tanıttık. Türk Musikişinasları, Türk ressamı her nevi
maâulât üzerinde kabiliyetini göstermiş sanatkarlar O-
cak'ta kendilerini takdir ettirmek, sevdirmek için çok
müsait bir muhit buldular. Bu mesâî elam devam ediyor.

Kim diyebilir ki memleketimizin her köşesinde bu
nevi teşebbüslere ihtiyaç yoktur. Eğer yukarıda izahat
vererek Ocakların göze çarpan bir muvaffakiyetle başardık-
ları işleri birer birer saysam elinize bir ufak kitap ver-
mek icap edecektir. Türk Ocakları uzaktan yakından gelen
Türklerin bir melceidir. Tedavi edilmek için, mektebe
girmek için, iş bulmak için vesaire Ocaklara müracat e-
derler. Bugün en uzak Türk memleketleride dahil olmak
üzere kendi alemimizin muhtelif köşelerinden gelen (32)
genç Ankara Ocağının himayesi altında hayatta istinatsız
himayesiz ve irşadsız olmaktan kurtulmuşlardır. Bu ih-
tiyaç ber devam mıdır?

Türk milletinin geçirdiği mazi dolayısıyla muhtaç
olduğu yeni bir meleke, muhtelif kanaatleri yanyana ya-
şatabilecek müsadekârlıktır. Medeni milletin mümeyyiz
vasıflarından biri başkalarının fikrine karşı müsadekâr
olmaktır. Türk Ocaklarının içinde bir meselenin muhte-
lif surette muhakeme edebilmesine müsaîd bir hava sene-
lerden beri teessüs etmiştir. Memleketin en büyük mü-
esse sâtından en küçüğüne kadar birer birer tahlil ve
tetkik ediniz: Bu müsâdekârlık hüsnün terbiyesinin tak-
viyesine lüzum görürsünüz. Müsadesizlikten şikayet e-
denler kendilerinin aynı mahrumiyet içinde ancak yarım

adam olduğunu gösterecek bütün ifratlara düşerler. Türk ocakları bu terbiyeyi kendi azasına vermiştir. Türk Ocakları içinde herhangi bir mes'ele etrafında bazan aylarca münakaşa edilmiş, fakat bundan dargınlıklar doğmamıştır. Acaba "Ocağın vazifesi hitam bulmuştur" diyenler bu müsâdekârlık melekesinin icab eden/dereceye vardığına kâni midirler? Bir medeniyetten diğer bir medeniyete istihale ediyoruz. Halk içinde halk müessesesi olarak bu hareketi irşad etmek lüzumu mevzubahs olamaz mı? Türk memleketinin üzerinde hangi vatandaş yalnız hükümetin mevcut nihayetsiz ihtiyaçların kaffesini tatmin edebileceğine kanîdir. Bu vazifenin bir kısmını bir halk müessesesi olarak Türk Ocakları üzerlerine alsalar -nasılki almışlardır- faidesiz midir? Lisan tedrisatı yapıyoruz. Maruf milletler arasında bizimki kadar ecnebi lisanları öğrenmeye muhtaç hangisi vardır. Türk gençlerine Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca öğreten hocalar neticesiz bir işlemi meşguldurlar? Türk Ocakları sıtma mücadelesine iştirak etmiştir. Hepimiz biliyoruz ki bu mücadeleye hükümet vesâti kafî gelmiyor. Elden geldiği kadar bu korkunç ölüm tehlikesine karşı boğuşmak vazifemizdir. Türk Ocakları azâları olan doktorlarda bu yolda çalışıyor. Makul olarak buna itiraz etmek tasavvur edilebilir mi?

Millî şuur kâfî derecede uyanmamıştır. Türk lisani, lisan hudutlarımıza rakip lisanlarla asırlardan beri çarpışıyor. Türk lisan mantıkları Cenuptan ve şarktan gelen iki yeker lisanın cereyanlarına maruzdur. Türk Ocakları bu hudutlarda bekçilik vazifesini görüyor ve Türk lisani-ni takviye ediyor, neşrediyor. Türk Ocaklarında ilim, san'at ve hars faaliyeti vardır. Türk Ocaklarında ve en makul tarzda Garpcılık fikirlerinin tatbikatını görürsünüz. Bu yoksuz memlekette (142) merkeziyle bu yolda çalışan bir müessese artık lüzumsuzdur demek için görmemek ve duymamak lâzımdır.

Türk Ocakları zevkin en hakiki mürebbisidir. İstanbul'da, Ankara'da, Adana'da, Bursa'da Türk Ocaklarını

ziyaret edenler orada medenî ve asil bir zevk bulurlar. Memleket bu zevk terbiyesine de muhtaçtır. O halde bir cümle içinde hülâsa edelim: Konferanslar verdiren, sergiler tertip eden, himayesiz Türk gençlerine müessir surette babalık, ressamın, âlimin, musikişinasın her nevi mütehasşısının dostu ve müşevviki olan, yeni bir ictimâ hayatı için lazım gelen melekâfı takviye eden, devletin resmî teşkilatı altında git gide büyüyen, bir halk teşkilâtı halinde inkişaf eden bu müessese vazifesini bitirmemiş, bilakis yeniden yeniye, bir takım vazifeler deruhte etmiştir. En son deruhte ettiği vazife ise Türk milleti ve milliyeti için (13) seneden beri devam eden mücahedesinin bir mahsulü olan "Hakimiyet-i Milliye" düsturunu kökleştirmek ve müdafa etmektir. Tahmin ediyorum ki söylediklerim ortaya atılan itirazların ne kadar istinatsız olduğunu göstermeye kifayet eder. Eğer Türk Ocağı, Türk Milletinin duyduğu umumî bir ihtiyaç olmasaydı merkezin çok zayıf olan yardımına rağmen münevverlerin kendi teşebbüsleriyle şimdiye kadar 142 acak açılmış olabilir miydi?

İtiraz, tezyif, kasden çıkarılan her nevi müşkülât siyasi buhranlar, ecnebi işgalleri, memleketin başında kopan kıymetler Türk Ocağının ruhlarda çok derin giden köklerini sökmeye kifayet etmemiştir. Herkes istediğini söylemekte devam eder. Bir taraftan da müessese her gün inkişaf halindedir."

Kendilerine bu verdikleri cevaptan dolayı teşekkür ettim. Tam ayrılmak üzere idim, hatta selâmlaşmıştık. Hamdullah Suphi Bey ayakta bana dedi ki:

-"Şark memleketlerinde siyasî zümreler mevsim yaprakları gibidir. Bir rüzgâr gelir, iş başında olanları önüne katar götürür. Bizim için ümit noktası mekteplerimizin ve ocaklarımızın yetiştirdiği yeni nesildedir. Hakimiyet-i Milliye denilen mukaddes fikrin devam ve istikrarını uzun ve nihayetsiz bir istikbale doğru inkişafını ocaklarımızdan ve mekteplerimizden bekliyoruz."

Tekrar teŖekkür ettim ve ayrıldım. Merdivenlerden
inerken kalbimdeki en büyük arzu Ocakların, vatan ve mem-
lekete nafî bütün samimi emellerinde muvaffak olmaları
idi.

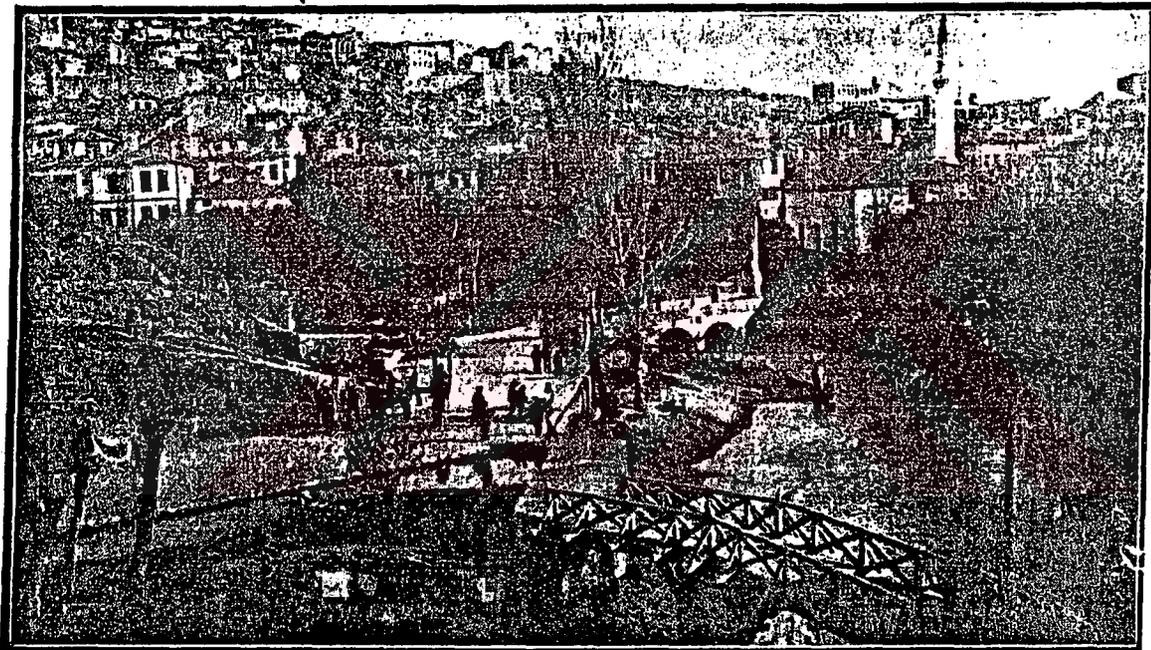
nu: 31, s: 497, 498

Ankara, 7 Şubat 1341
Mehmet Mesih (AKYİĞİT)



میلی مجموعه

هر آنگه بئیمی دایره نئیم کورنیمی بیچاره ، علمیم ، اولی ، اقتصادیم ، فنی ، رسمی مجموعه دوریم



آقره : بئزوره سی

مصطفی شکیب : قادت و فلسفه سی (مصاحبه) - حسن حال : الله (شعر) - عدامین : ادبیات فاکولتسی
 تاریخی - عبدالقیاض توفیق : پیاله دوری - محمد مسیح : آقره خاطره لری (حمدالله صبحی بئکه ملاقات) -
 کوپریلی زاده محمد نواد بئکه تورک تاریخی تک مبدئی حقیقده ملاقات - حسین سعدالین : امام ربانی و شخصیت
 تصوفیسی - محمد مسیح : « اولوم » ، « آقره دایرینه » (شعر) - کنج خرستیانلر جمعیتی « تک حقیق مامری ،
 « شمس الدین » بکن نسخهدن بیچی صائم : قرال ادیب « قره » - محمد بدالین : نفس - احمد دمی : تولو
 (شعر) - ملی مجموعه تک ایکی هفته سی : آقره تورک اوچاغنده فولسر ... ، بئکی فکر

بولنسخه ده :

کله چک نومرومن « مایر نسیمی » اوله رق - صاحب و مدیرمن محمد مسیح بکک آقره سیاحتی دولایسیله بولنسخه ده
 احضاری ممکن اوله مدیقتدن - نشر ایدیله چکدر .

NETİCE

Buraya kadar incelemiş olduğumuz Millî Mecmua'nın 1 ilâ 50. sayıları arasında yaklaşık 100 şair ve yazarın şiir ve yazıları mevcuttur. Karaca Oğlan, Kazak Abdal ve Nedim gibi çok önce yaşamış şairlerin birer şiiri yanında Batı'dan birer roman tiyatro ve mensur şiirin tercüme edilmesi, mecmuanın Millî Edebiyat'a verdiği önemin bir ölçüsü sayılabilir.

Mecmuada yazısı olan 100 şair ve yazarın hepsi daimî yazar kadrosuna dahil değildir. Bunların 60 kadarının yazısı 5'in altındadır. Bunlardan bazıları mecmuada çıkan herhangi bir yazıya cevap olduğu gibi, birçoğu da "Müstaid Zekâlar Sütunu" ve "Heveskârlar Sütunu" bölümlerinde şiirleri yayımlanan genç ve yeni isimlere aittir. Dolayısıyla mecmuanın yazı yükü büyük oranda birkaç kişinin omuzlarında kalmıştır. Bunlar şiirde: Necip Fazıl (KISAKÜREK), Arif Dündar, Orhan Rıza (AKTUNÇ); nesirde: Hasan Ali (YÜCEL), Mehmet Emin (ERİŞİRGİL), Mustafa Şekip (TUNÇ Hüseyn Namık (ORKUN), Yahya Saim (OZANOĞLU), Saffet Urfî (BE-TÜN); hikâyede: Halide Nusret (ZORLUTUNA); biyografide ise Mahmut Ragıp (KÖSEMİHAL) ile Şehabeddin'dir.

Mecmuanın sahip ve mesul müdürlüğünü yapan Mehmet Mesih (AKYİĞİT), şiir, makale, mülâkât ve haber yazılarıyla mecmuayı ayakta tutan kişidir. Öyle ki 540 kalem tecrübesinin 60 tanesinin altında onun imzası vardır. İmzasız veya Millî Mecmua imzasıyla neşredilen 20'den fazla yazının ise ona ait olduğunu tahmin ediyoruz.

Millî Mecmua'nın 50 sayılı nüshalarında yaklaşık 540 tane kalem tecrübesi mevcuttur. Bunların 215'i şiir, 25'i hikâye ve roman, 300 kadarı da makale tarzında çeşitli konularda yazılmış yazılardır.

Mecmuada siyâsî, ictimâî, iktisâdî ve fikrî makalelerin sayısı oldukça fazladır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kendi millî değerlerine bağlı bir gençlik yetiştirmenin ehemmiyeti düşünülürse, mecmuanın bu kadar seviyeli makalelerle yaptığı hizmetin büyüklüğü daha iyi anlaşılır. Bu makaleleri yazarların çoğunun Dârülfünun müderrisleri olmaları ise bu işin ayrı bir önemli boyutudur.

Mülâkât yapılan beş şahıstan birisi Türkolog, diğer dördü Türk'tür. Macar müsteşrik Doktor Kunoş'la Türk Dili üzerine konuşulurken, Mehmet Fuat KÖPRÜLÜ ile Türk tarihi üzerine, Hamdullah Suphi TANRIÖVER ile "Türk Ocaklarının vazifeleri" üzerine, Kemal Film sahibi Türk sinemacılığı üzerine, Abdülhak Hâmid ile de kendi hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri üzerine mülâkât yapılmıştır. Bunların hepsi de Türk kültürü, tarihi ve edebiyatı bakımından oldukça önemli bilgileri hâvidir.

Edebî türün ön planda tutulduğu, ictimâî ve fikrî yazıların onu takip ettiği mecmuada belli yekûn tutan kalem tecrübeleri tür ve sayılarıyla beraber şöyledir:

| | |
|---------------------|-----------------------------|
| Manzum Eserler: 215 | Siyâsî, Fikrî Makaleler: 60 |
| Hikâye ve Deneme:40 | Felsefe : 23 |
| Tenkit H 32 | Din ve Ahlâk : 17 |
| Dil ve Tiyatro: 17 | Tarih : 23 |
| Biyografi : 25 | Sanat ve Etnoğrafya : 37 |
| Hâtîrât : 8 | Mûsikî : 17 |

Bunlarla beraber Batıdan yapılmış 4 roman tefrikası ile fen ve tıp alanlarında yazılmış dörder makale mevcuttur. Bu kalem tecrübelerinin hepsi mecmuanın bütünü içine serpiştirilmiştir. Bedia Sami imzasıyla yayımlanmış "kadın" konulu iki makale ve araştırma yazısı ise mecmuanın bu konuya lâkayt kalmadığının bir göstergesidir.

Mecmuanın feminizm konusunda bir iddiası bulunmamakla beraber, kadın haklarına saygılı olduğunu içinde barındırdığı kadın yazarlardan anlıyoruz. Bunlardan Halide Nusret (ZORLUTUNA)nın 20, Bedia Sami'nin 2, Şükûfe Nihal (BAŞAR)'ın 3,

Nûriye Hüseyin'in 1 ve Güzîde Osman'ın 3 kalem tecrübelerinin olması, Millî Mecmua'yı bu konuda birçok batılı mecmuanın önüne çıkarmıştır.

1-50 sayıları arasında hiç isim ve mesul müdür değişmemiş, yalnızca iki defa matbaa değişikliği olmuştur. Yine bu sayılar arasında yaklaşık 110 fotoğraftan 80'i şahıs fotoğrafı, geri kalan 30'u manzara ve diğer resimlerin fotoğraflarıdır. Şahıs fotoğraflarının birçoğu hem kapakta, hem de iç sahifelerde verilmiştir. Ön kapaklarda verilen fotoğrafların pek çoğu, Türk kültürüne ve sanatına hizmet etmiş kişiler olmakla beraber, Bergson, Jean Sebastiyân BAH, Doktor Kunoş, Kristof Fon GALOK ve George Frederik HENDEL gibi Batının fikir ve sanatına yön vermiş kişilerin fotoğrafları da mevcuttur.

Mecmuanın baş ve son kısmını işgal eden ilân ve reklâmlar da oldukça fazla yekûn tutmaktadır. Çeşitli kuruluş reklâmlarının 100, kitap, gazete ve matbaa ilânlarının 43, Millî Mecmua ile ilgili ilânların 32, toplam 175 adet olan ilân ve reklâmlar çeşitli sayılarda pek çok defa tekrar edilmiştir.

Neşredildiği 1923 - 1928 yılları arasında dönemin önde gelen şahıslarıyla herhangi bir sürtüşmeye girmeden, inkılâplara taraftar görünerek, millî benliğin ve şuurun gelişmesine hizmet etmiş olan Mecmua, bu yolda atılmış bütün çabaları alkışlamış, devrin gençliği tarafından zevkle okunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

- AKYÜZ, Kenan: Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri I
1860-1923 Mars Matbaası, Ankara.
- ALANGU, Tahir: Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman, C.I
- ARMAOĞLU, Fahir: 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1915-1980), Tür-
kiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisa
Matbaası, Ankara 1983
- ATATÜRK, Mustafa Kemal: Nutuk, C. I
- BANARLI, Nihat Sami: Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.II
- BAYUR, Yusuf Hikmet: Türk İnkılâbı Tarihi, Türk Tarih Kurumu
Yayınları, İstanbul 1964
- ÇANKAYA, Ali (Mücellitoğlu), Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiye-
liler, Mars Matb. Ankara 1970-1971
- DOĞAN, D. Mehmet: Batılılaşma İhaneti, Beyan Yay. İst.1986
- EROĞLU, Hamza: Türk İnkılâp Tarihi, Millî Eğitim Basımevi,
İstanbul 1982
- ERSOY, Mehmet Akif: Safahat, II. Kitap, İnkılap ve Aka Kit.
17. Baskı, İstanbul 1983
- ENGİNÜN, Prof. Dr. İnci: Türk Dili Dergisi, Çağdaş Türk Şiiri
Özel Sayısı, TDK Yay. Ankara 1992
- GÖVSA, İbrahim Alaaddin: Meşhur Adamlar Ansiklopedisi,
Ahmet Said Mat. İstanbul 1933-1935
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal: Son Asır Türk Şairleri, Cüz.1-4
Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969
- İNUĞUR, M. Nuri: Basın ve Yayın Tarihi, Çağlayan Kitapevi,
İstanbul 1982

- İSKİT, Server R.: Türkiye'de Matbuat Rejimleri, Matbuat
Umum Müdürlüğü Neşriyatından, Ülkü Mat.
İstanbul 1939
- KABACALI, Alpay: Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın
Sansürü, Gazeteciler Cem. Yay. İst. 1990
- Kadro Dergisi: Tıpkıbasım, C. I
- KOCATÜRK, Utkan: Atatürk, Kültür Bak. Yay. Ankara 1987
- NECATİGİL, Behçet: Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık
Yay. İstanbul 1975
- MUŞTA, Muammer G: Konya Enerjetizm Felsefe Okulu, Kültür
Bak. Yay. Ankara 1990
- Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi, Türkiye Gazetesi Yay.İst.1990
- ORAL, Fuat Süreyya: Türk Basın Tarihi, Yeni Adım Mat.Ank.1967
- ÖZTUNA, Yılmaz: Türk Müsikîsi Ansiklopedisi, Millî Eğitim
Basımevi, İstanbul 1967
- POLAT, Nazım H.: Kızılırmak Mecmuası, Eylül 1992
- TONBEE, Arnold: Türkiye: Bir Devletin Yeniden Doğuşu,
Çev. Kasım YARGICI, İst. 1971
- TUNAYA, Tarık Zafer: Türkiye'de Siyasal Partiler, C.III
Hürriyet Vakfı Yay. İst. 1989
- TUNCER, Hüseyin: Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme, Kültür
Bak, Yay. Ankara 1990
- TUNÇAY, Mete: Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Kōneti-
minin Kurulması, Yurt Yay. Ankara 1981
- Türk Ansiklopedisi, Millî Eğitim Basımevi, C.4
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,C.1-6, Dergah Yay.
- Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, Anadolu Yay. İst.1983
- ÜLKEN, Hilmi Ziya: Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülkən
Yay. İstanbul 1979

İNDEKS

- Abdülbaki : 65-151-159
- Abdülfeyyaz Tevfik: bk (YERGÖK) Abdülfeyyaz Tevfik
- Abdülkerim Dede: 618
- Abdurrahman Şeref: 623
- Abdülhalim Çelebi: 593
- Abel Remuza: 293
- Abdüllatif Nevzat: 65-151
- Abdülmecit (Sultan) : 624-629
- Abdülhamit II (Sultan): 40-324-366-647-651
- Abdullah Cevdet: 5-177-410-411
- Abdülaziz (Sultan): 625-636-637-647
- Abdülhak Hamit: bk.(TARHAN) Abdülhak Hamid
- Abdülkadir Kemal: bk.(ÖÇÜTÇÜ) Abdülkadir Kemal
- Abdülkadir Meragi: 719
- Adana: 23-25-52-280-632
- Adolf Talasuş: 648
- (ADIVAR) Hadide Edip: 235-241-246-351-372-536-544
- Atif Hikmet: 65-139-213- Afyon: 45
- Agah Osman Efe: 446
- (AĞAOĞLU) Ahmet: 176-409-491-498
- Ahlâk (kit. 1919): 39
- Ahmet III (Sultan): 384-391 393-398
- Ahmet Ali Paşa (Ressam) : 111-130-160-213-636-637 638
- Ahmet Bahir: 61-111
- Ahmet Emin bk. (YALMAN) Ahmet Emin
- Ahmet Hasim: 235-333-545
- Ahmet Hikmet: bk. (MÜFTÜOĞLU) Ahmet Hikmet
- Ahmet Kutsi: bk.(TECER), Ahmet Kutsi
- Ahmet Paşa: 618
- Ahmet Refik: 120-166-213-240-471-615-620-621-623
- Ahmet Sabih: 66-129
- Ahmet Mithat Efendi: 548-617
- Ahmet Necati: 534
- Ahmet Servet Bey: 616
- Ahmet Şuayb: 353
- Ahmet Rasim: 36-66-132-394-477
- Ahmet Süheyl: bk.(ÜNVER), Ahmet Süheyl
- Ahmet Vefik Paşa: 300-319-442-608-610-634
- Ahmet Şükrü : bk.(ESMER), Ahmet Şükrü
- Akbaba (Mec.): 243-333
- (AKÇURA): Yusuf: 176-409-491-498
- Akın Refik: 276
- Akif Hikmet: 33
- Akşam (Gaz.): 22-570
- (AKTUNÇ)- Orhan Rıza: 35-66-132-133-139-146-149-151-164-165-213-220-340
- (AKYİĞİT), Mehmet Mesih: 32-34-35-35-49-52-53-55-59-63-67-77-94-132-133-134-135-139-145-150-157-158-159-160-161

- 163-164-165-221-245-249-
252-257-327-402-436-686
Aksungur: 603
ALANGU, Tahir: 37
Alfret de Musse: 343-394
Alfons Dude: 549-550
Ali Canip: bk.(YÖNTEM), Ali
Canip
Aleksandra Vili: 292
Eli ÇANKAYA: 38
Aleddevle Samedanî: 177
Aleksandre Embricas: 115
Alemdar (mec.) 22
Ali Emirî Efendi: 104-131-437-
613-614
Ali Hâdî: 72-141
Ali Haydar: bk.(TANER), Ali
Haydar
Ali Kemal: 571-641
Ali Fuad: bk.(CEBESoy) Ali Fuad
Ali Mümtaz: bk.(AROLAT), Ali
Mümtaz
Ali Nusret: 72-141-159
Ali Nazim Bey: 104-131-213-
616-617-
Ali Şükru: 22
Almanya: 175-324-325-508-548-
666-682
Alpay KABACALI: bk.(KABACALI)
Alpay
Ali Rıza: 36-72-105-151-164-
181-202-203-213-639
Alparslan: 603
Amerika: 114-234-279-280-
321-402-569
Amir Çelebi: 526-527
Anadolu: 6-7-11-22-131-150-233-
236-626-647-651
Anadolu Ajansı: 23-188
Anatole FRANCE: bk.(FRANCE),
Anatole
ANDRE, Ravao: 214
Andre ZOLARMİYO: bk.(ZOLARMİYO),
Andre
Ankara: 11-23-26-36-45-52-134-
135-223-233-323-324-325
Antalya: 37
Ardahan: 623
Arif Hikmet: 72-142
Arif Paşa (ressam): 112-130-160-
214-652-653
Arif Salih: 74-142
Arif Çelebi: 601
Aristo: 691-722
ARMAOĞLU, Fahir: 7
(AREL), Hüseyin Sadeddin: 27
Arif Dünder: 35-73-141-149-214
Artur Wilner: 663
(AROLAT), Ali Mümtaz: 36-72-74-
141
Artvin: 623
Asafnâme: 614
Aşık Paşazade: 605
Aşık Halil: 74-142
Atabeyli Naci: 178
Atine: 466
ATATÜR, Mustafa Temal: 7-18-22-
25-214-219-257-259-266-235-
536
(ATABEYOĞLU), Selahaddin Enis:
37-136

- Ataullah Efendi: 632
(ATAY), Falih Rifki: 235-236-
244-334
Avnurrefik: 74-166-167-539-540
Avram Galanti: 102-179-287
Ayasofya: 106-333-584-644
Aydede (Mec.): 22
Aydınlık (mec.) 20-25-586
Aynızâde Tahsin: 218
Ayvazuveski: 647-648
Azerbaycan: 570
- Baba Gariyu: 355
Baba Salim (kit.): 38
Bâb-ı Alî: 170-173-177-183-188
194
Bağdat: 504
BAH, Jean Sebastiyân: 91-130-
214-217-664
Bahaddin ÖRNEKOL: bk.(ÖRNEKOL)
Bahaddin
Bakî: 126-376-396-441
Balkanlar: 4
Balıkesir: 22-61
BANARLI, Nihat Sami: 37
BASK, R: 312
(BAŞAR), Şükûfe Nihal, 37-75-
112-135-136-149-162-163
(BAŞTAK), Naci Fikret: 35-45-
75-103-152-154-178-533
Batum : 623
Bayezid-i Veli: 587
Battalname: 604
Bedia Sami: 75-131-165-297-
302
- Bedreddin-i Sîmavî: 177-178
Behçet Necatigil: bk.(NECATIGİL),
Behçet
Behiç Enver: 76-149
Bekir Sıtkı: bk.(SITKI), İekir
Sıtkı
Behez Paskal: 108
(BELE), Refet: 18-21
Belçika: 432
(BENGÜ), Vedat Urfî: 77-120-131-
132-150-157-159-214-320
Berton: 647
Berlin: 45-447-673
BERGSON: 109-123-154-171-173-
214-410-448
Besim Atalay: 106-504-505-507
Besim Ömer Paşa: 257
(BETÜN), Saffet Urfî: 14-57-76-
92-109-125-133-134-135-151-
157-159-167-175-214-245-357-
497-503-662-666
Bethofen: 451-665-672-686
Beyoğlu: 200-204-206-279
(BEYATLI: Yahya Kemal: 108-133-
176-235-243-246-256-277-331-
336-352-395-544
Binbir Bûse(kit.): 172
Bir Gemi Yelken Açtı: 37
Bir Serencam (kit.) 331
(BİRGEN), Muhyiddin: 89-162
Bismark: 4
Bizans: 576
Budapeşte: 306-312
Budenis Yuöef: 305-306
Bulgar(istan): 4-309

- Burganya: 565
 Burhan Asaf: 78-136-525- 526-
 529-530-5
 Bursa: 25-45-52-127-135-223-
 402
 Bolşevik: 546
 (BOZKURT), Mahmut Esat: 27
 (BOZTEPE), Halil Nihat: 37-
 78-84-142-401
 (BÖLÜKBAŞI) Rıza Tefvik: 332-
 422-438
 Byron: 439-676
 (CEBESOY), Ali Fuad: 17-19-21
 (CELİL), Lord Robert: 214-218
 Chiller: 173
 Celal Sahir: bk.(EROZAN), Ce-
 lal Sahir
 Cemal Reşit: bk.(REY), Cemal
 Reşit
 Cemil Sena: bk.(ONGUN), Cemil
 Sena
 Cemil Bey: 218
 Cemil Süleyman: 536
 Cemiyat Kütüphanesi: 173
 Cenap Şehabeddin: 126-332-421-
 441
 Cevad Abbas: bk.(GÜLER), Cevad
 Abbas
 Cengiz Han: 505
 Cemil Süleyman: 536
 Cevdet Paşa: 605-608
 Cumhuriyet (Gaz.) 37
 Cumhuriyet Marşları (kit.):
 173
 Gerc Frederik HENDEL: bk.(HEN-
 DEL), Gerc Frederik
 CORNEY, Piyer: 319-691
 COUDEN HOVE, Grof Richard N.
 Kalergi: 215
 Güneydnâme: 604
 Çağlayan (mec.): 61-102-282
 ÇALLI- İbrahim: 70
 (ÇAMLİBEL), Faruk Nafiz: 57-78-
 82-87-133-143-159-246-332-
 334-470-485
 ÇAYKOVSKI: 268
 Çelebi Mehmet (Sultan): 577
 Çin(ce): 105-288-290-295-298-
 313-317
 Çocuk Dünyası (Mec.): 414
 Çöl Güneşi (kit.): 37
 Dairezen Melek: 215
 Damat İbrahim Paşa: 255-256-384-
 385-391-394-399-622
 Danışmendnâme: 604
 Dante: 116-439-691
 Darulbedâyî: 87-335
 Darulelhan (Mec.): 114-134-223-
 335-484-537-538-559-661-668-
 669
 Dârulfünun: 114-123-156-164-174-
 178-179-196-223-237-240-241-
 257-260-324-331-332-407-412-
 418-426-428-535-549-551-555-
 568-569-570-573-616-637
 DEKART: 691
 Dergâh: 22-36-233-544
 Berviş Paşa: 217-629-630

- Dîvan-ı İhsan: 38
 Divan-ı Lügatit-Türk: 296-297-614
 Diyarbekir: 413
 Doğru Öz (Mec.): 25
 Doktor Kunuş: bk. KUNOŞ
 Doktor Reşit Süreyya: (GÜRSOY) Reşit Süreyya
 Domaniç: 576
 Donkişot: 355-356
 Duhter-i Hindû(kit.): 440
 Dunik Takuryan (Dr.): 200
 Durkheym: 335-410-413-422-423-424
 Düşünce (Mec.): 37
 Ebuzziya Tefvik: 109-245-392-397
 Ebuzziyazâde Velîd: 11-25
 Ebubekrid devadârî: 105
 Edebiyat-ı Cedîde: 50-56-61-82-125-126-138-236-245-247-269-339-349-350-351-353-371-372-373-375-379-380-439-684
 Edirne: 127-221-265-587
 Edison: 491
 Edvar Şavan: 293
 (EFE), Necdet Rüştü: 79-103-146
 Eflâki Dede: 594
 Eflâum: 591
 Emile ZOLA: bk.(ZOLA), Emile Emin Paşa: 37
 Emin Recep: 79-143
 Emrullah Efendi: 410
 ENGINÜN, İnci: 14
 Enver Paşa: 499-501-622
 Erenlerin Bağından (kit.): 331
 ERGÜDEN- Sami: 43
 (ERİŞİRGİL), Mehmet Emin: 13-16-35-38-53-54-60-79-93-96-116-137-151-153-155-156-162-163-165-166-177-215-218-245-281-334-425-513-528-575-707-710
 Ermeni (ERMENİSTAN): 4-258-280
 EROĞLU), Hamza: 6-7-19
 (EROZAN), Celâl Sahir: 78-82-142-143-215
 ERSOY, Mehmet Akif: 6-38-361
 ERTEM- Sadri Etem: 25
 Erzincan: 502-623
 Erzurum: 23-623
 Esat Efendi: 17
 Eskişehir: 22-23
 ESKARLATTI- Dominko: 215
 (ESMER), Ahmet Şükrü: 25
 Eşref Edip: 25
 Eşter Elenberg: 311-312
 Ethem Paşa: 36
 Evkâf-ı İslâmiye Matbaası: 169
 (EVRİMER), Rıfat Necdet: 82-109
 Eylül (Roman): 379
 Fagfur (mec.): 37-233-242
 Fahri Celâl: 488
 Faik Ali: 19-410-411
 Faik Reşat: 437
 Falih Rıfkı: bk.(ATAY), Falih Rıfkı

- Fasih Dede: 215
 Faruk Nafiz: bk.(ÇAMLİBEL),
 Faruk Nafiz
 Fatih Sultan Mehmet: 385-584
 Fazıl: 83-143
 Fazıl Nazmi: 218
 Fecr-i Ati: 235-253
 Fennî Dede: 215
 Ferda: 23
 Feridun Nafiz: 83-165-167-
 596
 Ferit İbrahim Fotoğrafhanesi:
 191
 Fethi: bk.(OKYAR) Fethi
 Fevzi Lütfi: bk.(KARAOSMANOĞ-
 LU), Fevzi Lütfi
 F.Celâleddin: 108-485-486
 FİHTE: 535
 Fikret: bk.(TEVFİK), Fikret
 Filiz (kit.): 169
 Finten: 319
 Florinalı Nazım: 173-220
 Floransa: 343
 FLOUBERT, Gustave: 349-356
 Fransa: 3-8-37-115-175-255
 288-325-335-351-670-
 682-381-423-432-459-
 517-549-564
 FRANCE, Anatole: 83-135-
 136-150-187
 Frederik Gize: 588-590
 Fuat Süreyya: bk.(ORAL),
 Fuat Süreyya
 Fuzûlî: 336-376-386-391-
 393-398-399-429-432-
 449-456-457
 Galip Bey: 607
 GALOK, Kristof Fon: 130-215-218-
 720
 GANDI, Mahatma: 216-218
 Gayya: 37
 Gazi Paşa: bk.ATATÜRK
 Genç Kalemler: 348-414-421-423
 GİSMERGİZ, Henri: 320
 GORVEY: 216
 GOTE : 356-439-670-675
 GOUBOTES: 322
 Göller(kit.) 544
 GÖVSA, İbrahim Alaaddin: 40-42
 Gubar-ı Âlem: 377
 Gustav Bolonje: 636
 Gülmek Nedir (kit.):171
 Gülnihal (kit.) 171
 Gülnihal (kit.): 319
 Gümüşhane: 17
 GÜNALTAY, Şemseddin: 38-419
 Gündüz Nadir: 25
 GÜNTEKİN, Reşat Nuri: 235-246-
 320-335-487
 Gürcü Mağazası: 200
 (GÜRER), Cevad Abbas: 215-216
 (GÜRPINAR), Hüseyin Rahmi: 235
 (GÜRSOY), Reşit Süreyya: 79-83-
 104-109-153-166-167
 Güzîde Osman: 83-135-143
 QUİDDE, Ludvig: 216-218
 Hacı Yusuf Dede: 632
 Hacı Recep: 209
 Hafız-ı Şirazî: 335-394-676
 Hafız Yaşar: 275

- Hakim Şifaî: 83-130-597-598-602
- Hakkı Bey: 334
- Hakimiyeti Milliye: 23
- Hakkı Tarık: 265
- Halid Bey: 273
- Halid (Mütercim): 99
- Halide Edip bk.(ADIVAR), Halide Edip
- Halide Nusret bk.(ZORLU TUNA) Halide Nusret
- Halil Bedî bk.(YÖNETKEN), Halil Bedî
- Halil Nihat bk.(BOZTEPE), Halil Nihat
- Hallac-ı Mansur: 177
- Halim Zeki: 84-143
- Halis Turgut: 19
- Halit Fahri bk.(OZANSOY), Halit Fahri
- Halit Ziya bk. (UŞAKLIGİL), Halit Ziya
- Hamburg: 304
- Hamdi Bey: 625
- Hamdullah Suphi bk.(TANRIÖVER), Hamdullah Suphi
- Hamid Bey (ressam): 316
- Hamid Zübeyr: bk.(KOŞAY), Hüseyin Cahit
- Hammanzadi İhsan: 38-84-85-143-144
- Hammer: 304
- Hamza Dede: 216
- Hamza Eroğlu bk.(EROĞLU), Hamza
- Handan (roman)
- Harlev Raif: 216-220
- Harp ve Zafer: (kit.) 172
- Hasan Ali bk.(YÜCEL) Hasan Ali
- Hasan Fehmi : 194
- Hasan Fikri: 195
- Hasan İzzet Paşa: 36
- Hasan Saka bk.(SAKA), Hasan
- Hasan Talat bk.(MÜTEİZ) Hasan, Talat
- Hatîf: 23
- Hayat: 22
- Hayrullah Efendi: 442-443-605
- Hayyam, Ömer: 335
- Hazan Rüzgarları: 37
- Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi: 107
- HENDEL, Core Frederik: 130-215-217-664-679
- Henri KASAR: 202
- Henri MARTO bk. (MARTO) Henri
- Heradya: 334
- Heradotos: 304
- Hikmet Nurhan: 84-150
- Hilafet: 13-16
- Hilal Esat Bey: 637
- Hilalin Gölgesinde: 170 (şiiir kit.)
- Hindistan: 430-432-713
- Hoca İshak Efendi: 635
- HUGO, Viktor: 120-243-335-439-491-675
- Hurnat Eştivan: 305
- Hüsameddin Çelebi: 558-599
- Hüsameddin Sacid Türkmen: 172
- Hüseyin Avni Paşa: 625-626

- Hüseyin Cahit bk.(YALÇIN), Hüseyin Cahit: 25
Hüseyin Cemal: 84-131-160-165
Hüseyin Haşim: 637
Hüseyin Namık bk.(ORKUN), Hüseyin Namık
Hüseyin Rahmi bk.(GÜRPINAR), Hüseyin Rahmi
Hüseyin Sadettin: 84-143-147-151-152-176
Hüseyin Sadettin bk.(AREL), Hüseyin Sadettin
Hüseyin Tuncer bk.(TUNCER), Hüseyin
Hüseyin Yusuf Bey: 217 (resam)
Hüsnü Yusuf Bey (ressam) 112-190-160-217-639-643-644
Hüseyin Zade Ali: 173
- IRAK: 45
Isparta: 84-159-334
İbrahim Alaaddin bk.(GÖVSA), İbrahim Alaaddin
İbrahim Çallı bk.(ÇALLI), İbrahim
İbrahim Hilmi: 324
İbrahim Müteferrika: 385
İbrahim Paşa (ressam): 111-130-160-217-628-637
İbrahim Şevki: 85-143-181
İbn-i Sina: 722
İbnürrefik Ahmet Nuri: 320
İbnülemin Mahmut Kemal bk.(İNAL), İbnülemin Mahmut Kemal
- İbtidânâme: 593
İctihat (mec.): 61-411
İdari ve İctima Düsturlar: 489-(kit.)
İdris Bitlis: 604
İnsan bk. Hammavizade İhsan
İnsan Bey: 371-372
İkbal Kütüphanesi: 170-173-177 401
İkdam: 37
İlahi Mudhike (kit.): 116
İleri: 22-37
(İLERİ) Suphi Nuri
İlhami: 85-144
İlhami SAFA: 25
İlk Menba (kit.) 171
İlk Terbiye ve Tedrisad Mec. 61-269
İmâm-ı Rabbânî: 85-177
İmrahar: 194
İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal: 215-633
İNĞİ ENĞİNÜN: 13
İncil: 521
İNĞİLİZ: 15-432
İNĞİLTERE: 2-8-234-312
İntibah (esa): 116
İntihanâme: 593
İRÂDE MİLLİYE: 23
İran: 429-432-444-447
İRŞAT: 22
İrus Teratuş: 545
İSKİT Server: 27
İslamcılık: 49
İslahat FERMANI: 3
İslam Mecmuası: 415

- İsmail CANBULUT: 18
İsmail HAKKI(ar): 205-218
İsmail Safâ: 176-179-698
İsmail MÜŞTAK (bk.) (MAYAKON),
İsmail Müştak
İSMET PAŞA (İNÖNÜ), 8-16-20-
175-264
İSTANBUL: 2-6-11-20-25-26-31-
36-37-45-50-52-86-105-
106-198-236-323-326-268-280
İSTANBUL (Mec.): 22
İstanbul'in İç Yüzü (kit.) 351
İSTİKLÂL: 20-25
İSTİKLÂL HARBİ: 17
İsviçre: 199
İtalya: 27-84-116
İttihat ve Terakki Cemiyati:
409-410-415
İttihat ve Terakki Şirketi: 194
İZMİR: 24-25-26-50-236-265-280
İzzet BEY: 116
İzzet Molla: 109
JAMES- Wilyem: 82-100-153-
173-510-512-513
Japan (Japonya): 272-288-311
Jean Jack ROUSSEAU bk.(ROUSSE-
AU) Jean Jack
Jean Sebastiyân bk. BAH, Jean
Sebastiyân
Jerminal: 356
Jerom: 647
JÖLYEN, İstanistas: 612
Jön Türkler: 5
Kabacalı Alpay: 24
Kahkaha (mec.): 25
Kaleman Haar: 115
Kaler: 525-526
Kalmar Coğraf: 305
Kanuni Sultan Süleyman: 588
Kant: 177 (Ogust) 350-717
Kaplan (mec.) 37
Karaca Ahmet: 400-404
Karacaoğlan: 87-144
Karl Abel: 288
Karlofça Musahedesi: 384
(Karaoşmanoğlu) Fevzi Lütfi:
25-107-240-544
(Karaoşmanoğlu) Yakup Kadri: 76
235-236-246-331-352-544
Karatay Medresesi: 224
(Karatay) Namdar Rahmi: 35-45-
87-103-153-164-167-178
(KARAY), Refik Halit: 235-246
Kars: 623
Kasım Han: 88-144
Kasım Paşa: 174
Kastamonu: 23-472
Kaşgarlı Mahmut: 296
Kâtibî: 84-144
Kâtip (kit.): 38
Kayseri: 357
Kazak Abdal: 44-88-144
Kazım Karabekir: 12-13-17-25-27-
257
Kefalet Yahut Vefadar Dostlar
(kit.): 173
(Kemal) Ferdi: 178

- (Kemal) Ragıb: 87
 Kemalettin Sami Paşa: 17
 Kılıçarslan: 603
 (KILIÇEL) Yusuf Şerif: 53-54-
 88-121-130-133-134-151-
 152-156-157-162-164-166-
 167-217-221-344-573
 Kınık: 577
 Kırım Muharebesi: 430
 Kırmızı ve Siyah: 355-356
 (KISAKÜREK) Necip Fazıl: 35-
 89-103-144-146-721
 Kızılırmak (mec.) 43
 Konya: 45-61-84-165-181-224-
 595-596
 Korelli: 218
 Kormey: 335
 (Koşay) Hamit Zubeyr: 38-53-
 90-131-165-306-312-322
 (Köprülü) Mehmet Fuat: 50-51-
 67-96-97-235-255-260-263
 408
 (KUNT) Bekir Sıtkı (1905-1909)
 42-76-93-162-214-218
 (KUNT) Süheyla Muhterem: 93-
 109-145-146
 Kur'an: 521
 Kuruşi Cuma: 305
 Küçük Muhibbe (Hikaye) 556
 Kütahya: 45
 Laipzig: 325
 Lâle Devri: 126-385-386
 Lehçe-i Osmanî: 371
 Leman: 525-527
 Leonarda Vinci: 644
 Leylânın Ölümü (şiiir kit.): 170
 Leylâ ve Mecnun: 336-432
 London Times: 19
 Londra: 430
 Lozan Antlaşması: 8-16-27-50-124-
 175-236
 Lüsyen Hanım: 218-431-433-435-
 Lütüfi Gikri: 440
 Macaristan: 38-105-132-135-303-
 304-305-306-311-312-321-333
 324
 Madam Bovary: 355-356
 Mahmut II. (Sultan): 2-307-629-
 631-632-652
 Mahmut Esat: bk.(BOZKURT) Mahmut
 Esat
 Mahmut Ragıb: bk.(KÖSEMİHAL),
 Mahmut Ragıb
 Mahmut Gaznevi: 603
 Mahmut Sevket Paşa: 640
 Mahşerde Sabah (kit.) 176
 Makber (şiiir): 430-449-457
 Malta: 409-426
 Malumat Gazetesi: 547-621
 Manon Lesko: 354
 Maraş Tadihi: 106-507
 MARTO, Henri: 158
 Matbaa-i Amire: 557
 (MAYAKON) İsmail Musrak: 25
 Mayıs Gecesi (şiiir kit.): 170
 Mecmua-i Fünun: 609
 Mecmia-i Tesavir-i Osmaniye: 654
 Mehmet Akif bk.(ERSOY), Mehmet
 Akif

- Mehemmed Hadî: 5
 Mehmet Ali Aynî: 94-124-433-
 557-560-635
 Mehmet Ali Dede: 619
 Mehmet Arif: 623
 Mehmet Aziz Bey: 535-536
 Mehmet (Baltacı) Paşa: 625
 Mehmet Emin bk.(ERİŞİRGİL),
 Mehmet Emin
 Mehmet Esat Efendi: 643
 Mehmet Faruk: 171
 Mehmet İzzet: (1891-1930) 39-
 54-94-134-137-508-567-700-
 702
 Mehmet Mesih bk.(AKYIĞIT),
 Mehmet Mesih
 Mehmet Nuri Efendi: 40
 Mehmet Raif: 95-136-150-165
 Mehmet Rauf: 82-379-281-385-
 383
 Mehmet Rüşti Bey: 36
 Mehmet Sıtkı: 94-145
 Mehmet Şemseddin: 105
 Mehmet Zekeriya: 414
 Mehtap Mecmuası: 5
 Mekki Said: 15-136-145
 Melikşah: 603
 Memleket İlhamları (şiiir kit.)
 170
 Mendel Giyargiya: 194
 Mendel Seza (1809-1847) 672
 674-675-676
 Mersin: 25
 Meslek (mec.) 114-156-157-271-
 516-546-547-548-550-551
 555-556
 Mesnevi-i Şerif: 593-599
 Mete Tuncay: 322 Tuncay, Mete
 Meternek: 334-335
 Mevlana: 593-594-595-598
 Mev ud Hüküm (Roman): 351
 Mevzuatü'l-Ulûm: 603
 Mısır: 140
 Midhat Ömer: 95-136
 Midhat Paşa: 5
 Midilli: 430-444
 Mihrap (mec.): 171-557
 Mikel Anje: 644
 Millet (mec.): 25
 Mimar Sinan: 99-128-148
 Millet Nazariyeleri ve Millî
 Hayat (kit.) 1923) 39-503
 Mogalca (Moğalistan): 517
 Moliere: 335-395-691
 Mondros Mütakeresi: 1-6
 MORTAN- Fogul: 34
 Mouposson: 353-354
 Muallim Naci: 610
 Muammer Raşit: 218
 Muhammed Hüseyin: 195
 Muhyiddin Muhammed: 589-590
 Muhyiddin-i Arabî: 177-494
 Muhyiddin bk.(BİRGEN) Muhyiddin
 Muhakemetül-Lügatayn: 603-610
 Murat IV. (padişah): 37
 Murad Han: 577-584
 Musa Süreyya: 403-159
 Mustafa Kemal bk. ATATÜRK
 Mustafa Nermi: 414
 Mustafa Rahmi: 218
 Mustafa Reşit Paşa: 307
 Mustafa Rüşti Efendi: 44

Mustafa Şekip bk.(TUNÇ), Mustafa Şekip
 Musul: 8
 (MUŞTA), Muammer: 45
 (MUTER), Hasan Talat (1863-1942): 44-103-112-146-147
 Müftüoğlu Ahmet Hikmet: 396
 Müfide Ferid: 82-527-528-532
 Mükremin Halil: bk.(YINANÇ), Mükremin Halil
 Münif Paşa: 609
 Münir Bey: 277
 Münir Tefvik: 103-140

 Nabi: 393-399
 Nâbizâde Hamdi: 414
 Naci Fikret bk.(BAŞTAK), Naci Fikret
 Naima: 605
 Nakiye Hanım: 264
 Namdar Rahmi bk.(KARATAY), Namdar Rahmi
 Namık Kemal : 245-319-345-362-369-392-397-432-463
 Nami Dede (ressam):111-130-160-219-618-619
 Napolyon: 335
 Nasuhi Bey: 445-446
 Nasyonel Müzeum: 225
 Nazım: 103-146
 Nazım Hikmet POLAT: bk. POLAT
 Nazım H.
 Nazif Alş: 103-646
 Necati Bey: 264-19
 NECATİGİL Behçet: 40
 Necdet Rüştü: bk.(EFE), Necdet Rüştü

Necip Asım: bk.(YAZIKSIZ) Necip Asım
 Necip Fazıl:bk.(KISAKÜREK), Necip Fazıl
 Necmeddin Halil: bk.(ONAN), Necmeddin Halil
 Necmeddin Sadık: bk.(SADAK), Necmeddin Sadık
 Nedim: 34-56-69-70-71-85-86-99-103-109-113-125-126-132-133-134-142-146-147-185-186-219-224-225-255-256-334-376-384
 Nefi: 393-396-398-399
 Nejdât Tefvik: 173
 Neriman: 37
 Nesime: 527
 Nevzat Hanım: 219
 Neyzen Ali Bey: 219
 Neyzen Murat Paşa: 474
 Nihat Sami bk.(BANARLI), Nihat Sami
 Nişantaşı: 194
 Nizami: 335
 Navi Voslok (mec.) 570
 Nur Baba (roman): 331
 Nuri Paşa (ressam) 112,131-160-219
 Nuri Paşa: 639-649
 Nuriye Hüseyin: 103-136
 Nutuk: 25-385-392-393-394-396-400-405
 Numunê-i Edebiyat-ı Osmaniye: 392
 Nüzhet Bey: 264
 Nüzhat Naşım: 265

- Oguznâme (kit.): 105
 Oktav Fuye: 356
 (OKYAR) Fethi: 16-18-19-20
 (ONAN) Necmeddin Halil: 103-104-133-146-464
 (Ongun), Cemil Sena: 35-40-78-104-146-163-154-142
 Orak Çekiç: 20-29
 Oral Fuat Süreyya: 23
 (Orbay) Rauf: 16-17-18
 Orhan Mithat: 170
 Orhan Seyfi: bk.(ORHON), Orhan Seyfi
 Orhan Rıza: bk.(AKTUNÇ) Orhan Rıza
 (Orhan) Orhan Seyfi: 235-246-331
 Orhan Gazi: 577
 Oriend Mec. 61-101-156-535
 Orhun Kitabeleri: 296
 (Orkun) Hüseyin Namık: 84-104-130-131-132-135-137-151-152-154-165-289-294-317-506-508-521-578-583-588-615-617-724
 (Ortaç) Yusuf Ziya: 246-221-242-243-332-335
 Osmanlıcılık: 49
 Osmanlı Bankası: 204-210-648
 Osman Bey: 576
 Osmanlı Devleti: 1-4-7-11-49
 Osman Nuri Paşa: 36-146
 Osman Nuri: 107
 Osmanlı Ressamlar Cemiyati: 36
 Osman Veliyuddin: 181
 Osman Zeki: 176-488
 (Ozansoy), Halit Fahri: 332-334-335
 (Ozanoğlu) Yahya Saim (1898-1962) 53-54-107-120-131-133-134-35-42-50-136-137-138-146-148-150-157-163-164-176-220-235-244-337-489-492-545
 (Ögütçü), Abdülkadir Kemal: 25
 Ömer Bedreddin bk.(UŞAKLI), Ömer Bedreddin
 Ömer Fevzi: 22
 Ömer Seyfeddin: 58-235-241-243-235-337-414
 Örnekol Bahaddin: 43
 Öztuna, Yılmaz: 40
 Paris: 22-45-240-255-334-445-446-447-624-625-727
 Pasarofça Muahedesi: 384
 Pasteur: 491
 Patrona Halil: 385
 Payitaht (Gaz.): 37
 Peker RECEP bk. (RECEP), Peker: 25
 Peray Core: 305
 Pervaneler: 119-134-137-525-528-529-531
 Petes Lepot: 305
 Peyami SAFA: bk.SAFA, Peyami
 Pierre Loti: 362
 Pierre Dane: 364
 Rayer ve Jean (roman), 353
 Presse de Vaz: 25
 Promete: 531
 POLAT, Nazım Hikmet: 43
 Pol ve Virjin: 355
 Pursel, Henri:(1658-1695): 679
 Puzder Karvi: 306

- Rabindranath, TAGO: bk.
(TAGORE), Rabindranath
RADOLFF: 322
Raif Necdet: 175
Rolf HARLEV: bk.HARLEV- Ralf
Rasim: 335-683
Rauf ORBAY bk.(ORBAY), Rauf
Ravas ANDRE: bk.ANDRE- Ravas
Rebabrame: 593-600
Recaizade Mahmut Ekrem: 245-
345-391-432-609
Recep PEKER: bk. (PEKER),
Recep: 25
Recep Zuhdu Efendi: 196
Refet Bele (bk.) BELE- Refet
Refet Necdet: 57-134-138-383
Refik Bey (Tamburi): 277-275
Refik Halit: bk.(KARAY),
Refik Halit
Renksiz Izdırıp: 37
Resimli Ay: (mec.) 27
Resimli Gazete: 27
Resimli Hafta (mec.): 25
Resimli ve Haritalı Türk
Tarihi (kitb.): 514
Resimli Hikâye: 37
Reşat Fuat Bey (Keçecizade):
629
Reşat Nuri: bk. (GÜLTEKİN),
Reşat Nuri
Reşat Şemseddin: bk. (SİRER),
Reşat Şemsettin
Reşit Süreyya: bk.(GÜRSOY),
Reşit Süreyya
(REY), Cemal Reşit: 121-268
Rıfat Necdet: bk.(EVRİNER),
Rıfat Necdet
Rıza Nur: 105-514
Rıza Tefvik: bk.(BÖLÜKBAŞI),
Rıza Tefvik
Roma: 445-467-492
Roma Bankası: 210
Romanya: 44
ROUSSEAU, Jean Jeck: 41-335-537
Ruhیات Dersleri: 179
Ruhیات Elifbası (kit.): 174
Rusya: 311-517
Ruşen Eşref: 17
Rubab-ı Şikeste: 365-369
Rüştü Paşa: 19
Sadettin Efendi: 605
Sabah Kuşları: 37
(SADAK), Necmeddin Sadık: 408-
569-572-622
Sadri Ertem: bk. (Ertem), Sadri:
25
Safa Bey: 218
SAFA- Peyami: 108-109-136-137-
138-154-235-246
Saffet ARIKAN: 27
Saffet URFU: bk. (BETÜM): 35
Said Bey: 218-631
Said Efendi (ressam): 111-131-
160-219-220
Said Mehmed Efendi: 365
Saka HAZEN: 38
Sakarya: 49-50-233-236
Sami Ergüden: bk. (ERGÜDEN), Sam
Sami Paşazade Sezaî: 98-125-134
345-346-347-395-432-529

- Samsun: 7
 Samut: 304
 (SAPAÇOĞLU), Şükrü: 27
 Sayha (mec.): 27
 Sebülürreğat: 20-25-547
 Sedâ-yı Hak (mec.): 25
 SEDES, Selami İzzet: 40-57-
 109-136-140
 Selaheddin Bey: 268
 Selaheddin Enis: bk.(ATABEY-
 OĞLU), Selaheddin Enis
 Selaheddin Halid: 220
 Selaheddin Hurrem: 109-146
 Selaheddin-i Tarkub: 598
 Selam İzzet: bk. (SEDES),
 Selam İzzet
 Selanik: 41-414-415-417-619
 Selim III: 2
 Senelerden Sonra (kit.), 175
 Senver: 603
 Serbesin Şikayetnâmesi: 544
 Sergüzent: 345-347
 Servas: 8
 Server İskit: bk. (İSKİT),
 Server
 Server Ziya: 109-146
 Server Bey: 555
 Server-i Fünun bk. Edebi-
 yat-ı Cedide
 Seviye Talip (roman), 351
 Seydişehir: 40
 Seyyid Bey: 268
 Seyyid Burhaneddin: 598
 Sezai Bey: 268
 SHAKESPEARE, William (1564-
 1616): 20-335-439-491-
 678
 Sıddık: 110-146
 Sıddıka Süleyman Hanım: 264
 Sibirya: 298
 Silven Lonvi: 118
 Sinop: 225
 (SİRER), Rıfat Şemseddin: 109-
 110-155-156-163
 Sisli Geceler: 544
 Sitanislasi Julyen: 293-313
 Sivas: 23
 Sofokol: 108-131-182
 Sokrat: 691
 Son Posta: (Gaz.): 37
 Son Saat: (mec.): 37
 Son Telgraf: 20-25
 Sögüt: 576
 Su: 37
 Suat İsmail: (Dr.): 208
 Sultan Ahmet Camii: 333
 Sultan Ahmet Palas: 332
 Sultan Ahmet Türbesi: 225
 Sultan Vahidettin: 7
 Sultan Veled: 130-83-593-594-595-
 598-599
 Suphi Nuri: bk. (İLERİ), Suphi
 Nuri: 25
 Suriye: 593-598
 Süleyman Bir Kurtuluş: 603
 Süleyman Çelebi: 418
 Süleyman Paşa: 581-606-608
 Süleyman Sırrı: 264
 Süleyman Seyyit Bey: 36-111-131-
 160 (ressam) 220-224-626-640
 Süleyman Sûdi: 178
 Süleyman Nazif: 5-98-109-120-126-
 134-370-372-375-376

- Süreyya Hanım: 409
 Süs Nevsal-i Edebisi: (kit.):
 172
 Süvajo: 312-514
 Şahabeddin-i Seherverdî: 177
 Şair: (mec.) 37
 Şakir Hanım 110-155
 Şakir Şevket Efendi: 609
 Şam: 593
 Şarkın Sesi: 23
 Şarlmere: 335
 Şavan: 293
 Şehabeddin: 35-110-130-160-
 166-619-626-630-633-635-
 638-642-651-655
 Şehbal: (mec.) 27
 Şehzadebaşı: 171-203-347
 Şeker Ahmet Paşa: 640-641
 Şekip bk. Tokadizade, Şekip
 Şemseddin GÜNALTAY bk. GÜNAL-
 TAY, Şemseddin
 Şemsi Tebrizi: 595-598
 Şerafeddin (YALTAKAYA), Şe-
 rafeddin
 Şeref Bey: 220
 Şevket Bey: 220
 Şevki (Udi) Bey: 275
 Şeyh Sait: 24-26
 Şeyhi: 125
 Şeyh Abduh: 125
 Şeyh Galib: 376-391
 Şeyh Huseyin Sadettin bk.
 Hüseyin Sadeddin
 Şeyh Kerameddin: 598
 Seyik Sayık İsyanı: 19
 Şile Yolları: 37
 Şinasi: 245-345
 Şişli Hayatı (roman): 130
 Şuman: 92 (1810-1856) 675-677
 Şupen: 676
 Şükrü Bey: 649
 Şükrü bk. SARAÇOĞLU, Şükrü
 Şüküfe Nihal bk. (BAŞAR), Şuku-
 fe Nihal
 Tabari: 604
 Tagore, Rabindranath: 112-146-
 147
 Tahir ALANGU: bk. (ALANGU), Tahir
 Talak-i Selase (kit.), 485
 Talat Paşa: 410
 Tamburi Zeki Ağa: 632
 Tan: 22-194
 (Taner), Ali Haydar: 41-53-54-58-
 72-131-132-155-156-161-163-
 310-416
 Tanin: 25-26-548
 (tanrıöver), Hamdullah Suphi: 51-
 52-71-101-102-176-282-333-
 41-727
 Tanzumat Fermani: 2-307-338-421
 (Tarhan) Abdulhak Hamid: 36-56-
 65-88-113-120-121-126-132-
 134-139-147-174-220-245-275-
 319-332-345-362-376-394-430-
 434-437-440-441-444-678
 Tayyöre Cemiyeti Mecmuası: 180
 (Tecer), Ahmet Kutsi: 36-65-113-
 139-147-
 Tehlikeli Rabitalar: 355

- Terbiye Musahabeleri (kit.) 158-159-163-167-171-173-179-219
173-510 221-242-245-273-428-467-512-556-
- Tercüman-i Hakikat (gaz.) 547- 532-665-694-699-702-726
621 (Tunçay) Mete: 19
- Tercüme Afeti (tenkit): 541 Tunuslu Halid Bey 334
- Terzi Aristidi: 198 Tuppe Liyons: 301
- Terzi Fransuva: 201 Turiy Yujef: 306
- Terzi Raknadi: 209 Tüccar Katibi (kit.) 38
- Terzi Sarfati: 198 Türk(ler): 2
- Terzi Vasil Petridi: 199 Türk Ocağı: 50-52-10
- Tevarih-i Ali Osman: 576-579- Ula
580-585-586-589-540 Ulak Miglos: 304
- Tevekkülüm Cezası: 37 Urfa: 38-176
- Tevfiki: 113-155 (UŞAKLI), İmer Bedreddin: 35-
108-147
- Tevfik Fikret: 5-34-56-98-113- 108-147
124-125-133-134-139-147-2 (UŞAKLIĞİL), Halit Ziya: 395
- 220-233-234-350-364-365- Üç Silahşör: 355-356
- 366-367-369-370-371-398-400- (UNAYDIN), Ruşen Eşref: 17-119-
432-638-639 176-244
- Tevfik Paşa (ressam): 171-131- (ÜNVER), Ahmet Süheyl (1898-1986
16 160-220-628-634 43-66-120-159-161
- Tevhid-i Efkar: 11-20-25 Üsküdar: 36-194-226-594-597-602-
616-636-640-641
- Tevrat: 521
- Tahomsen William: 296-517
- Timur: 581 Vakit (Gaz.) 22-37-554
- Takadizade Şekip: 40-112-113- Vakit Matbaası: 170
147 Varlık (mec.) 36
- Tomris Kayan: 114-135 Vasıf Bey: 264-265-267-728
- Topat Osman: 23 Vatan 'Gaz.) 25
- Trabzon: 22-25-37-623- Vatan Yahut Silistre: 235
- Tuğrul Bey: 603 Vedat Urfi: bk. (BENGÜ), Vedat
Urfi
- Tuncer Hüseyin: 51 Veysî: 394
- (Tunç) Mustafa Şekip: 14-35- Viktor HUGO: bk. HUGO, Viktor
41-53-54-82-94-99-109-114 Viyana: 447
123-103-132-133-137-138-
149-151-152-154-155-156-

- Wambery: 305-306-312-323
 Warlen: 334
 Weber: 92-672-674-675
 William Shakespeare: bk.
 Shakespeare- Wiyyam
 Wilyel James: bk. JAMES Wilyem
 Winkles: 312
 Wolter: 89-151-319-335-547-
 548
 Yabancı Dostlar (şiiir kit.)
 174
 Yahya Kemal bk.(BEYATLI),
 Yahya Kemal
 Yahya Saim bk. (OZANOĞLU),
 Yahya Saim
 Yakup Kadri bk. (KARAOŞMAN-
 OĞLU), Yakup Kadri
 Yakut Kayalar: 37
 Yakutlar: 298-299-300-301
 Yalçın Hüseyin Cahid: 25-26-
 27-98-370-573-724
 (YALMAN), Ahmet Emin: 25
 Yalnız Dönüyorum: 37
 (YALTKAYA), Şerafeddin: 178
 Yanık Sesler: 179
 Yavuz Sultan Selim: 128-148-
 585
 (YAZIKSIZ), Necip Asım: 120-
 131-219-221-603-604-606-
 607-612
 Yeni Dünya: 22
 Yeni Fikirler (mec.) 45-61-
 156-178-533
 Yeni Gün: 22
 Yeni Hayat (mec.) 421-424
 Yeni İcdimaiyat Dersleri (1527):
 39
 Yeni Mecmua: 36-50-51-54-108-157-
 233-236-237-238-239-240-242-
 243-246-247-337-414-420-490
 Yeni Turan (roman): 351
 (YERGÖK), Abdül Feyyaz Teyfik: 65-
 120-157-186-180-524
 Yer ve Gök (): 180
 Yıldırım BEYAZIT: 581-587-589
 Yıldız Kütüphanesi: 178
 Yıldızlar ve Gölgeleer: 37
 Yılmaz ÖZTUNA: bk. (ÖZTUNA), Yıl-
 maz
 Yinanç Mükremin Halil: 103-120-131-
 131-165-166-546-606-612-623
 Yolculukta Bilmeceler (kit Hammam-
 zade İhsan): 38
 Yoldaş (mec.) 25
 (YÖNETKEN) Halil Bedi: 1899-1968)
 44-84-121-158-159
 (YÖNTEM), Ali Cenap: 36-72-120-
 132-134-409-414-461
 Yunanistan: 4-8-108-492-714-166-
 167-174-217-221-348-352-363-
 368-378-408-458-496-503
 Yunus Emre: 437-438
 Yusuf İzzet Bey: 40
 Yusuf Şerif bk. (KILICEL), Yusuf
 Şerif
 Yusuf Ziya Bk. (ORTAÇ), Yusuf Ziy
 Yusuf Ziya Bey (ressam): 112-131-
 161-646
 Yuvannes Leon Kalevys : 304
 (YÜCEL) Hasan Ali: 13-21-35-53-57-
 84-85-121-130-131-133-134-137

137-138-143-148-149-151-
 152-153-154-155-156-157-
 159-161-162-164-165-374-
 389

Zafer: 23

Zekâi Paşa (ressam): 111-131-
 161-221-639-640-641-642-

Zeki Bey: 17

Zeki Ziya: 176

Ziya ve Sevdâ (kit.): 175

Ziyaeddin Cemil: 127-149

Ziya Gökalp: 34-38-56-126-
 138-176-186-221-235-241-
 247-337-406-407-408-409-
 411-412-413-414-415-416-
 421-422-426-427-491-497-
 535-546-659-702-711-713-
 715-720

Ziya Paşa: 109-245

Ziya Vehbî: 127-149-484

ZOLA, Emile: 118-134-465

ZOLARMIYO, Andre: 214-221-
 526-528-529

(ZORLUTUNA), Halide Nusret:

35-57-83-127-135-136-
 143-148-149-151-152-216-
 221-224

Zübdetût-Tevârîh (kit.): 107